

చరిత్ర

హిందూ దేశ, ఆంధ్రుల, సాహిత్య, తత్వ

సారస్వత వ్యాసములు - 3

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలరాజ్

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తిర్థింగ స్వామి

గురు లాహీరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పోయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మహాయోగిస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2990100071567

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

సా ర స్వ త వ్యా స ము లు

తృతీయ సంపుటము

సంకలనకర్త :

డాక్టర్ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం, ఎం.ఎ., పిహెచ్.డి.,

ఆంధ్రోపన్యాసకుడు, నిజాం కళాశాల

హైదరాబాదు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

కళాభవన్,

సైఫాబాదు, హైదరాబాదు-4.

తొలి పలుకు

19 వ శతాబ్ది చరమభాగమున ఆంగ్లభాషాసాహిత్యప్రభావ మొక వైపునుండియు, ముద్రణయంత్రసౌకర్య మొకవైపునుండియు నాంధ్రదేశ సాహిత్యజీవితమున కొకనూతనచైతన్యమును కల్గించినవి. నూత్న సాహిత్యశాఖలు క్రొత్తచిగుళ్ళు తొడుగుచున్న తరుణముననే స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ, దేశాభిమానము, భాషాభిమానము మొదలగు ఉజ్వల సాంఘిక భావములు సారస్వతరంగమున కాలుపెట్టినవి. వానిని సత్వరముగా సాహిత్యపరులలోను, సామాజికులలోను వ్యాప్తిచెందించుటకై పత్రికలు పుట్టి నడుముకట్టినవి. సాహిత్యము, జీవితాంతర్భాగ మను చైతన్యమును ముక్కోటి తెలుగువారిలో నుత్పాదించినవి సాహిత్య పత్రికలు. పత్రికల చలువపందిళ్ళలో ఆంధ్రభారతి నిత్యనూతనశోభావిలాసములు వెలార్చి తెలుగుబిడ్డల మన్నన లందుకొనినది.

పత్రికలలో దినపత్రికలు, వారపత్రికలు, పక్షపత్రికలు, మాస పత్రికలు, త్రైమాసిక పత్రికలు, ఉగాది సంచికలు—ఇట్లు ఎన్నియో భేదములు కలవు. వీనిలో సాహిత్యపత్రికల కొక ప్రత్యేకత కలదు. అందులో కొన్ని వెలుగుచూడని సాహిత్యగ్రంథములను వెలికిదెచ్చినవి; కొన్ని పూడిపోయిన శిలాశాసనములకు పునర్జన్మ కల్పించినవి ; కొన్ని క్రొత్తగా గొంతెత్తి కావ్యగీతము లాలపించెడి కవికోకిలలకు నూత్నవసంతము కల్పించినవి ; కొన్ని ప్రాచీనభాషాసాహిత్యమర్యాదలకు ప్రాణము పోసినవి ; కొన్ని అభ్యుదయమార్గమున శంఖములు పూరించినవి ; ఇవి యన్నియు వాదములకు రంగళలము లైనను సత్యాన్వేషణమునకు కూడ నాందీవాక్యము పల్కినవి. ఆ యా పత్రికల వెనుక పరిషత్తులవంటి వ్యక్తులు, పారావారములవంటి ఘేధావులు, దిగ్గంతులవంటి పండితులు నిలువఁబడి నవ్యాంధ్రసారస్వతసౌధనిర్మాణమునకు పునాదులు కట్టినారు, రూపురేఖలు దిద్దినారు. అట్టి మహోజ్వలద్యాయములకు ప్రతిబింబము లైన పత్రికల ప్రాతసంపుటము లిప్పుడు మన కందుబాటులో లేవు. వానిలోని విజ్ఞాననిధులు విద్యార్థులకే కాక విద్వాంసులకుకూడ ఉపకారకములు కాగలవు.

ఇట్టి యభిప్రాయముతో ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీ గత సంవత్సరము ఆంధ్రసాహిత్యపత్రికలసంపుటలలో ప్రచురితము లైన

ప్రఖ్యాతసాహిత్యవేత్తల వ్యాసములను విషయప్రధానదృష్టితో నెన్నిక చేయించి 'సారస్వత వ్యాసము' లనుపేర మూడు సంపుటములుగా ప్రచురింపవలె నని నిర్ణయము కావించినది. ఈ సంపుటములవలన 19 వ శతాబ్దిత్రరార్థమునందును, ఇరువదియవ శతాబ్ది పూర్వార్థమునందును జరిగిన తెలుగు సారస్వత విమర్శ స్వరూపస్వభావములు, భావపరిణామము మొ॥ సంశయము స్థానీవులాకన్యాయముగనైనను తెలిసికొనుటకు వీలుండు నని అకాదమివారి భావము.

ఈ కార్యక్రమము క్రింద 'సారస్వత వ్యాసములు' ప్రథమ తృతీయ సంపుటములలో— 'ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక (కాకినాడ), శారద, ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలు, భారతి'—అను సాహిత్య పత్రికలనుండి వ్యాసముల నెన్నికచేసి, వాని సంపాదకత్వము నిర్వహింపవలసినదిగా డా. జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యముగారిని, వానిపై పర్యవేక్షణము నల్పుటకు డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారిని కోరుటయైనది. అట్లే ద్వితీయ సంపుటములో 'అముద్రిత గ్రంథ చింతామణి', 'గ్రంథాలయ సర్వస్వము', 'తెలుగు', 'సారస్వత సర్వస్వము', 'ప్రతిభ', 'సుజాత', 'కిన్నెర'—పత్రికలనుండి వ్యాసముల నెన్నికచేసి సంపాదకత్వము నిర్వహింపవలసినదిగా శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామిగారిని, వారి కీ కార్యమున తోడ్పడుటకై డా. తూమాటిదోషప్పగారిని కోరుటయైనది.

పైని పేర్కొనబడిన సాహిత్య పత్రికల సంపాదకులకు, ప్రచురణ కర్తలకు, పై సంపుటములలో ప్రచురింపబడు వ్యాసముల రచయితలకు కృతజ్ఞతలు చెప్పుట అకాదమి ప్రథమకర్తవ్యము. సకాలమున కీ సంపుటమును నిర్ణయించి యిచ్చిన డాక్టరు జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యముగారికిని, పర్యవేక్షణము చేసిన డాక్టరు దివాకర్ల వేంకటావధానిగారికిని, మా ధన్యవాదములు. ఆంధ్ర పాఠకజనులు మా ప్రయత్నమును సహృదయముతో గ్రహింపగల రని విశ్వసించుచున్నాము.

హైదరాబాదు

22-10-1969

దేవులపల్లి రామానుజరావు

కార్యదర్శి

ప్రీతి క

నవ్యాండ్రసాహిత్యచరిత్ర నెఱుంగఁగోరువారికిఁ దోడ్పడు ప్రధానసాధనములు సాహిత్యపత్రికలు. తెలుఁగునాట వెలసిన సాహిత్యపత్రికలలో 'సాహిత్యపరిషత్పత్రిక, శారద, ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచికలు, భారతి'— మొదలగునవి యొక ప్రత్యేకతను గడించి యాండ్రసాహిత్య పరిజ్ఞానుప్రగతులకు ప్రత్యక్షసాక్ష్యములుగా నిలిచియున్న యక్షరమూర్తులు. పై పత్రికలు పుట్టుటకుఁ గారణములైన పరిస్థితులలోను వాని స్వరూపస్వభావములలోను వైవిధ్యము గానవచ్చుచున్నను, ఆంధ్ర సారస్వతాభ్యుదయసాధన మను లక్ష్యమునందు మాత్ర మవియున్నియు నేకసూత్రమున గట్టుబడియున్నవి. ఈశతాబ్ది ప్రథమపాదములోఁ గన్నువిచ్చిన యాపత్రికలు దాదా పౌకఅర్థశతాబ్దికాలమున వెలసిన యాంధ్రసారస్వతవ్యవసాయమునకు పంట నేలలై పరిధవిల్లినవి. తచ్చరిత్రను సమీక్షింపఁగోరు సాహిత్యవేత్తల కవి యాధారము లగుటయే గాక యారాధ్యములై యలరారుచున్నవి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు ప్రసిద్ధాండ్రసాహిత్యపత్రికల ప్రాఠ సంపుటములందు ప్రచురింపఁబడియున్న యమూల్యము లైన వ్యాసములను విషయ ప్రధానదృష్టితో నెన్నికఁజేయించి కొన్ని సంకలనగ్రంథములను సిద్ధము చేయింపవలె నని నిశ్చయించుకొనిరి. వారి యుదాత్తాశయము ప్రశంసనీయము ! వారి విర్ణయము ననుసరించి యిప్పటికే రెండు సంపుటములు ప్రచురితములయ్యెను. వానిలో ప్రథమసంపుటము నాసంకలన కర్తృత్వమున "తెలుఁగు కవిత్వపు తీరుతెన్నులను" తేటపఱచు గ్రంథముగా రూపొందినది. పైని పేర్కొనఁబడిన నాలుగు సాహిత్య పత్రికలనుండి ముప్పదివ్యాసము లం దెన్నికచేయఁబడినవి. పై పత్రికలందు తెలుఁగుకవిత్వపరిజ్ఞానుభాషామణియకత్వమును జిత్రించు వ్యాసములే కాక వివిధ సారస్వతాఖిల స్వరూపసౌభాగ్యములను సవిమర్శముగ సమీక్షించిన వ్యాసములెన్నియో వెలసియుండుటచే నట్టివానికిఁ బ్రాతినిధ్యము వహించు వ్యాససంకలన గ్రంథము మఱియొకటి సిద్ధము చేయు నావశ్యక మేర్పడినది. అకాడమీవారు ఆ గురుతర మైన బాధ్యతను నాపై నుంచిరి. నా కీకార్యము నిర్వహించు సామర్థ్యము లేకపోయినను సాహిత్యముపైఁ గల యభిమానముచే నేను వారి యానతిని శిరసా వహించితిని. నా కీ సదవకాశము కలిగించిన అకాడమీవారికి హృదయపూర్వక మైన కృతజ్ఞతలు చెప్పుట నాప్రథమకర్తవ్యము.

ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలు :

పైని పేర్కొనబడిన సాహిత్యపత్రికలలోఁ గాలక్రమము ననుసరించి 'ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక' మొదట గణంపఁదగినది. విశ్వదాత కాశీ నాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారి యమృతహస్తముతో 1908 లో నారంభింపఁ బడిన ఆంధ్రపత్రిక వారపత్రిక యాంధ్రుల రాజకీయార్థికసాహిత్యపునరుజ్జీవనము నకు వైతాళికగీతికయై వెల్లివిరిసినది. పంతులుగా రావారపత్రికా ప్రచురణతో తృప్తిపడలేదు. ప్రతి ఉగాదికిని ఆంధ్రపత్రిక తెలుఁగువారి కొక నూతనభానూదయ ముగా విజ్ఞానజ్యోతిస్సుల నందింపవలె నను నదుద్దేశముతో. క్రీ. శ. 1910 - సాధారణనామ సంవత్సరము నుండి ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికను బ్రచురించుట నారంభించిరి. ఆంధ్రభాషయం దిట్టి సంవత్సరాది సంచికను బ్రచురించుట కదియే యంకురార్పణము. ఆపత్రిక ఆంధ్రభాషాసాహిత్యములకు సంబంధించిన పద్యగద్య రచనలతోపాటు, సంస్కృతాంగ్లసాహిత్యగ్రంథవిమర్శరూపము లగు వ్యాసము లను, చరిత్ర, మత రాజకీయ సాంఘికార్థికాది విషయములపైఁ బెక్కు రచనలను, ఆంధ్రజీవితసర్వతోముఖవికాసమును జీతించు వార్తాచిత్రములను బ్రచురించుచు వెలువడుచుండెడిది. ఆసంచిక లాంధ్రప్రజాజీవితప్రతిబింబములే కాక ప్రపంచ పరిస్థితుల సమీక్షాభూమికలై సాక్షాత్కరించుచుండెడివి. ఆంధ్రసమైక్యత, రాష్ట్రోద్యమము, భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామము, ప్రపంచరాజకీయవైతన్యము, ఆంధ్ర సాహిత్యసర్వతోముఖవికాసము, ప్రతివర్ష సాహిత్యసమీక్షలు, ఇట్టి వెన్నియోయంశములు సంవత్సరాది సంచికలలో నాయాకాలములందు ప్రకటింపఁబడుచుండెడివి.

పంథులుగారి బహుముఖప్రజ్ఞాప్రాభవము, సువిశాలదృక్పథము, నిర్వహణ దక్షత, దాతృత్వము, కార్యదీక్ష - ఇట్టి యుదాత్తగుణములన్నియు నాసంచికల నెట్టి సంకుచితాశయములతోలికి పోనీయక నిష్పాక్షికదృక్పథముతో సమకాలీనసాహిత్య రంగమును సమీక్షించి, దానిని సర్వాంగస్పందరముగా పత్రికలయందుఁ బ్రతిఫలించఁ జేయుటకుఁ దోడ్పడినవి. తెలుఁగు కవిత్వపరిణామములు, చరిత్ర పరిశోధనలు, విమర్శదృక్పథములు, కావ్యకళావైవిధ్యములు, శబ్దప్రయోగచర్యలు, శాస్త్ర పథామర్శలు, గ్రంథసమీక్షలు, ఉగాదిసంచికలలో నింద్రధనుర్విలాసహేలతోఁ బ్రత్యక్షమయ్యెడివి. వైవిధ్యముతోఁ గూడుకొనిన సాహిత్యజగత్తును నమద్వష్టితోఁ జూడఁగలిగిన యామహాత్మున్వియుత్తమాదర్శ మాయుగాదిసంచికల నాదర్శపత్రికా సంపుటములుగాఁ దీర్చిదిద్దిన వనుటలో నెట్టి యనుమానమును లేదు.

ప్రముఖ సాహిత్యవేత్తల వ్యాసము లాసంపుటములను నాఁటినుండి నేఁటివఱకును సమలంకృతముఁజేయుచునే యున్నవి. శ్రీయుక్తులు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు, కె. వి. లక్ష్మణరావు, చిలుకూరి వీరభద్రరావు, కోలాచలము శ్రీనివాస

రావు, త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, గురజాడ అప్పారావు, గిడుగు రామమూర్తి పంతులు, నడకుదుటి వీరరాజుపంతులు, విక్రమదేవవర్మ, అక్కిరాజు ఉమాకాన్త పండితుడు, మానవల్లి రామకృష్ణకవి, తణికెళ్ళ వీరభద్రుడు, ముట్నూరి కృష్ణ రావు, కోరాడ రామకృష్ణయ్య, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి, వేలూరి శివరామ శాస్త్రి, వజ్రుల, రాళ్ళపల్లి, కవికొండల, చింతా, గిడుగు సీతావతి, మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ, చినవరాజు అప్పారావు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, పాకాల రాజమన్నారు, దువ్వూరి రామిరెడ్డి, పురాణం సూరిశాస్త్రి, చిలుకూరి నారాయణరావు, కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, శేషాద్రిరమణకవులు, నేలటూరి వెంకటరమణయ్య, భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు, దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి, నిడుదవోలు వెంకటరావు మొదలగు పండితుల ప్రసిద్ధ వ్యాసము లీ పత్రిక ప్రాతనందికల నలంకరించియున్నవి. విశ్వావసు (1964-65) సంవత్సరమున నీ యాంధ్రపత్రికస్వర్ణోత్సవసంచిక వెలువడినది. ఏఐడియైదుసంవత్సరముల పూర్వసంచికల నుండి దాదాపు డెబ్బది యంశములను విషయవైవిధ్యదృష్టితో వెన్నికచేసి స్వర్ణోత్సవసంచికయందుఁ బ్రకటించుట యైనది. ఆంధ్రపత్రిక తెలుఁగునాట నిత్యభానూదయము వలెను, ఉగాదిసంచిక నూతనవర్షోదయమువలెను ప్రజాజీవితమున బెనవైచికొని పోయినవి.

‘ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక’ యధాశక్తి సాహిత్య సేవయొనర్చిన దయ్యను అది ముమ్మూర్తుల సాహిత్యపత్రిక యని మనము గణించుటకు వీలులేదు. సాహిత్యసేవ యాపత్రిక లక్షించిన బహుముఖ ప్రయోజనములో నొక యంశము మాత్రమే. అట్లగుట దానిగుణగౌరవమున కెట్టి లోపమును కాదు. బహుముఖ మైన యొకజాతి జీవితవర్తనమును దీర్చి దిద్దుట కట్టి వార్షికసంచికలు వెలువడుట యా జాతి విజ్ఞత కొక విశిష్టనిదర్శనము కాఁగలదు.

సాహిత్యపరిషత్పత్రిక :

తెలుఁగున వెలసిన సాహిత్యపత్రికలు పెక్కు లున్నను వానిలో సాహిత్యపరిషత్పత్రిక కొక ప్రత్యేకస్థానము కలదు. క్రీ. శ. 1911 లో స్థాపింపఁబడిన ‘ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు’ సాధింపఁ దలపెట్టిన వివిధసారస్వతప్రయోజనముల కొక శక్తిమంతమైన సాధనముగా నీపత్రిక 1912 సెప్టెంబరు మాసమున త్రైమాసిక పత్రికగాఁ దలయెత్తినది. అపైన 1920 లో ద్వైమాసిక పత్రికగా రూపొంది యుత్తమసాహిత్యప్రమాణములతో నాఁటికిని నేఁటికిని సారస్వతసేవ చేయుచున్నది.

సాహిత్యపరిషదాశయములలో ముఖ్యమైనవి - సమగ్రమును సప్రమాణము నైన యాంధ్రనిఘంటువును నిర్ధమచేయుట. అముద్రిత ప్రాచీనగ్రంథములను బ్రచురించుట, తాళపత్ర లిఖితగ్రంథములను సేకరించి పరిషత్ గ్రంథాలయమున వానిని బదిలపఱచుట, భాషాసాహిత్యములందు శాస్త్రీయవిమర్శనమును వెలయించుట,

సాహిత్యసభలు నిర్వహించుట, పండితసత్కార మొనర్చుట మొదలగునవి. దేశీయ భాషాసాహిత్యములపైఁ బ్రజలలో నాదరాభిమానములు సన్నగిలుచున్న యాదినములలో నాంధ్రవాఙ్మయపునరుద్ధరణకు పరిషత్తు నడుముకట్టి తన యుదాత్తాశయములతోఁ బండితలోకముయొక్క ప్రశంసలకు పాత్రమై నిలిచినది. పరిషత్తునకు పితాపురము మహారాజావారు పోషకులై ప్రోదిచేసిరక్షించుటచే నది మూఁడుపూవు లాటుకాయలుగా వర్ణిల్లినది. పరిషత్తు సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటునిర్మాణము చేపట్టినది. కీ. శే. జయంతి రామయ్యపంతులు, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి గార్ల ప్రధాన సంపాదకత్వమున నానిఘంటు వాఙ్మయసంపుటములతోఁ బ్రచురింపఁబడినను అసమగ్రముగనే యుండిపోయినది. ఈనడుమ డా. దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగాఁగి ప్రధాన సంపాదకత్వమున నానిఘంటువుయొక్క చివరిసంపుటము సిద్ధమై ముద్రణభాగ్యము నందుచున్నది. ఇట్లు పరిషత్ప్రథమాశయము పరిపూర్ణమయి తెలుఁగున ప్రమాణబద్ధ మగు నిఘంటువు ప్రసాదించఁబడినది.

పరిషదాశయములు బహుముఖముల విస్తరించి యుండుటచే వానిని సాధించుటకు 'పరిషత్పత్రిక' ప్రచారసాధనముగను, సాధనసమీకరణోపకరణముగను తోడుపడినది. అముద్రిత ప్రాచీనగ్రంథ ప్రచురణమునకును, నశాశ్రీయ విమర్శన వికాసమునకును, పరిషత్పుస్తకభాండాగారగ్రంథపరిచయమునకును, సాహిత్యపరిషత్పభాముఖమున వెలసిన పండితోపన్యాసముల ప్రచురణమునకును పరిషత్పత్రిక యాలంబనమైనది. భీమకవి కవిజనాశ్రయము మొదలు శాసన పద్యమంజరుల వఱకు ఈపత్రికాముఖమున ప్రజలకు ప్రథమదర్శన మిచ్చినవి. కీ. శే. జయంతి రామయ్యపంతులు, కొమ్మణ్ణు లక్ష్మణరావుపంతుల గార్ల యశేష చారిత్రక పరిశోధన కాల వాలములైన శాసనములు పెక్కు లీపత్రికద్వారమున పరిష్కృతములై ప్రచురితములైనవి. సంస్కృతాంధ్రాంగభాషాసాహిత్యముల తులనాత్మక పరిశీలనములు, కవిజీవితకావ్యవిశేషములు, సాహిత్యభాషావికాస చర్యలు పండితప్రకాండుల రచనల మూలమున నీపత్రిక కెక్కినవి. శ్రీయుతులు జయంతిరామయ్యపంతులు, నాగపూడి కుప్పసామయ్య, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, అక్కిరాజు ఉమాకాంతము, మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు, కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రి, కె. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి, తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావు, వజ్జుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రి, కోలాచలము శ్రీనివాసరావు, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ, నడకుదురు వీరరాజుపంతులు, వావిలకొలను సుబ్బారావు, త. తేనెపెరుమాళ్ళయ్య, క్రొత్తపల్లి సూర్యారావు, టి. యస్. మురగేశన్, పెండ్లాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, చర్ల నారాయణశాస్త్రి, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి, విక్రమదేవవర్మ, బండాకు తమ్మయ్య మొదలగు దిగ్గంతులవంటి పండితులు వెల

యించిన విపులవ్యాసవాఙ్మయము ఈపత్రిక యొక్క ప్రాతసంపుటముల నలంకరించియున్నది. పేరెన్నికగన్న పండితులెందఱో వ్రాసిన వ్యాసములను బ్రకటించుచు యీపత్రిక నేటికిని తన యున్నతస్థాయిని గాపాడుకొనుచున్నది. ఏలేటనొక సాహిత్యపరిషత్తుధను జరిపి యందు లిఖితములైన యుపన్యాసములను బరిష్కరణ చేసి వాని నీపత్రికయందుఁ బ్రకటించుట పరిషత్కార్యక్రమములలో నొకటి. దానివలన నాయాకాలములందు దేశమున వ్యాపించియున్న సాహిత్యచైతన్యమును సమీక్షించిన విమర్శనవాఙ్మయ మిపత్రికాముఖమున మనకు లభించుచున్నది. పరిషత్పుస్తకభాండాగార గ్రంథపరిచయము సాహిత్యపరిశోధనసీమలను విస్తృత మొనర్చినది. పరిషత్పుస్తకరచయకులకు పరిష్కర్తలు వెలయించిన పీఠికలు సాహిత్యపరిశోధకుల కమూల్యములైన నూతనాంశములను బ్రసాదించినవి. పరిషత్పత్రిక చేసిన యిట్టి సాహిత్యసేవ ప్రాచీనసాహిత్యపరిత్ర విజ్ఞానమున కొక నూతనవనంతోదయమైనది.

పరిషత్పత్రిక సాధించిన పై అంశములన్నియు నొకయెత్తుగను, అది గ్రాంథిక భాషాప్రచారమున కొనర్చిన యుద్యమము మఱియొకయెత్తుగను జేర్కొనఁదగియున్నది. కీ. శే. గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి వ్యావహారికభాషావాదమునకు పరిషత్తు ప్రత్యర్థి యగుటచే నీపత్రిక గ్రాంథికభాషలో వ్రాయఁబడిన వ్యాసములను, గ్రాంథికభాషావాదమును సమర్థించిన పండితులను దరికితీసినది. గ్రామ్యభాషావాద ఖండన మిపత్రిక కొక నినాదమై నిలిచిపోయినది. అది యీపత్రిక కున్న ప్రత్యేకత యని కొందఱు ప్రశంసించెదరు; అది యీపత్రిక కేర్పడిన యభ్యుదయ నిరోధకమైన యవరోధ మని కొందఱు తలంచెదరు.

సాహిత్యపరిషత్పత్రిక సాధారణ సంచికలు గాక స్మారకసంచికలు నాలుగు వెలువడినవి. అవి : జయంతి రామయ్యపంతులుగారి శతవార్షిక జన్మదినోత్సవ స్మారక సంచిక (సంపుటి 49; సంచిక 2, 3); కీ. శే. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి స్మారక సంచిక (సంపుటి 49; సంచిక 5, 6); శ్రీ రాఘవేంద్రకుమార మహీపతి సూర్యరాయ బహద్దరు మహారాజావారి స్మారక సంచిక (సంపుటి 52-53; సంచిక 5, 6; 1-2); పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు పంతులుగారి శతవార్షిక జయంతి సంచిక (సంపుటి 53; సంచిక 4-6). పైవానిలో పానుగంటివారి శతవార్షిక జయంతి సంచిక మాత్రము తత్కవికావ్యజీవితవర్ణాలోచనప్రధానముగా వెలువడినది. మిగిలినవి వివిధవ్యాససంకలనగ్రంథములుగా వెలువడినవి. సాహిత్య పరిషత్పత్రిక సంపుటలలోఁ బై స్మారకసంచికలు చాల విలువైనవి; నాలుగు కాలములపాటు నిలువఁదగినవి.

శారద :

కలకత్తా సగరమునుండి బాబు రామానంద చటర్జీ సంపాదకత్వమున వెలువడిన మోడరన్ రివ్యూ (Modern Review) పత్రిక నాదర్శముగా బెట్టుకొని శ్రీ కాతా శ్రీరామశాస్త్రిగారు 1923 సం॥లో మచిలీపట్నమునుండి 'శారద' ప్రచురింప నారంభించిరి. ఆమాసపత్రిక జీవించినది రెండుమూడేండ్లయినను ఉదాత్త శయములతో నున్నతస్థాయిలో నడచినది. ఈపత్రిక సమకాలీన సాహిత్యప్రక్రియా బాహుళ్యమునకు ప్రాతీనిధ్యము వహించు వివిధరచనలను బ్రచురించుచుండెడిది. అనువాదనాటకములు, స్వతంత్రరూపకములు, రూపకవిమర్శ, భావకవిత్వము, కళాసమీక్ష, సాహిత్యశాస్త్రవిమర్శ, నవల, కథ, కథానిక, విజ్ఞానశాస్త్రము, సాంఘికరాజకీయాంశములు, శాసనప్రచురణము, చరిత్రాంశచర్చలు, సంస్కృతాంధ్ర కావ్యవిమర్శ, సమీక్షలు - ఇట్టి బహువిధ సారస్వతాంశములు ప్రతినంచిక యందును బొందుపరుపబడుచుండెడివి. శారద సంచికలలో గొల్లపూడి శ్రీరామశాస్త్రిగారు రూపక విమర్శాంశములను గుఱించియు, దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజులుగారు నవలావిమర్శవిధానమును గుఱించియు, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు వెంకిపాటలను గూర్చియు, నడకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారు సన్నిచోదకవిరాజశిఖామణిని గూర్చియు, కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు నన్నయకు పూర్వముగల వందస్సును గుఱించియు, పేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు సీసపద్యములను గూర్చియు, దిగవల్లి వెంకటశివరావుగారు చిన్నకథలను గూర్చియు, గంటి జోగి సోమయాజులుగారు ఆంధ్రప్రబంధములగుఱించియు, పండిత శివనాథశాస్త్రిగారు ఋషిత్వము - కవిత్వమును గుఱించియు వ్రాసిన వ్యాసములు సహృదయులకు హృదయోల్లాసవికాసములను గల్పించుచున్నవి. శారద ప్రక్రియావైవిధ్యమును ప్రతిఫలించుకొనిన సాహిత్యపత్రికలలో నొకటిగా డెలుగువారి సృష్టిపథమున నిలిచియున్నది.

భారతి :

విశ్వదాత శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి పత్రికా పుత్రికలలో గదగొట్టుచిన్నది భారతి. అది రుధిరోద్గారి పుష్కమానమున (1924 జనవరి) బుట్టి కాకినాడ కాంగ్రెసు మహాసభాపర్వమున జన్మోత్సవము జరుపుకొనినది. నాటినుండి నేటివఱకు భారతి తెలుగువారి 'జనముద్బుద్ధి'. నలుబదియైదేండ్లు నిండినవికదా పండుముత్తైదువ యందుమా ? యన్నచో-నామె తన నిత్యనూతనత్వముచే వయస్సును స్తంభింపజేసికొనిన సాహిత్యమూర్తి. జరాభారములేని చిరంజీవి భారతి.

తెలుగున వెలసిన సాహిత్యపత్రికలలో భారతి కున్న ప్రాభవము, ప్రాచల్యము మఱి దేనికిని లేదు. అచ్చమైన సాహిత్యపత్రిక కుండవలసిన లక్షణము లన్నియు

దాని కచ్చొత్తినట్లమరినవి. సాహిత్యజగత్తును సాక్షిగా దర్శించుటయే గాక సాదరముగా సాకినది. గతమును గౌరవించినది; వర్తమానమును వాసికెక్కించినది; క్రొత్తప్రాంతల మేలుకలయిక నసిదరావ్రతముగ నిర్వహించినది. కవిత్వము, కళ, శాస్త్రము, చరిత్ర, వ్యాసము, విమర్శనము, కథ, రూపకము, గ్రంథసమీక్ష, కలగూరగంప, లేఖలు, లేఖకపరిచయములు, స్వవిషయములు, ప్రపంచవిషయములు భారతికి నైజమైన హేలావిలాసములు. ఎన్ని హంగులున్నను స్థానిత్యము సాహిత్యమునకే. బాలకథలనుండి బ్రహ్మపదార్థమువఱకు భారతి ప్రబోధించినది. ఆబాలగోపాలము నాకర్షించినది.

భారతి రజతోత్సవము చేసికొనుచు ప్రత్యేకసంచికను ప్రకటించుకొనినది. అందు “ఈనాడు ప్రసిద్ధవ్యక్తులైనవారిలో చాలమంది రచయితల ప్రథమ ఉజ్జ్వల రచనలు ‘భారతి’ నలంకరించినవి.” “సర్వకళలు, సర్వవిజ్ఞానము భారతీ స్వరూపమే” అను ఉపాసకుని ఆదర్శరీత్యా సాహిత్యము, సంగీతము, చిత్రకళ, రసాయన భౌతికాది శాస్త్రములు, చరిత్ర - ఒకటే, సర్వవిధవిజ్ఞానములకు భారతి ఆలంబనముగా నిల్చినది. విమర్శనల కొక సరళవిధానమును, విశిష్టతను, ఆధునికస్వరూపమును కల్పించినది.” “కేవలము యువకుల ఉత్సాహప్రకోపములకు అన్నివేళల చేయూత నొసగి యుండకపోవచ్చును. కాని ప్రకోపమాత్రము కాక, గాఢశక్తియుతమైన నవ్యమార్గాలంబనల కన్నిటికి ‘భారతి’ ఉచితస్థాన మొసగుచునే వచ్చినది. దేశమున సాహిత్య మే నూత్నప్రవేశముల నందుకొన్నను ఆ యా నూత్నప్రకంపనముల వెలుగులన్నియు భారతి పూర్వసంపుటముల వరుసగా పరికించుకొనుచు వచ్చిన ప్రతిభింబములుగ గోచరించుచునేయుండు” నని ధీమాతో స్వవిషయమును చెప్పుకొనినది. రజతోత్సవమునాటి భారతి వాక్యములు రేపు జరుపుకొనబోవు స్వర్ణోత్సవమునాటికిని సత్యములై సార్థకములు కాగలవు !

దేశత లగ్నిముఖులని ప్రతీతి ! నలుబదియైదేండ్లనుండి ఆంధ్రసాహిత్యరస పిపాసువు లందఱు భారతీముఖులు !

భారతి సంపుట మొక్కొక్కటి యొక్కొక్క సాహిత్యరత్నము. (ఇప్పటికి) నలుబదియైదు రత్నములచే గూర్పబడిన యీ యుజ్జ్వలమాలికలో రజతోత్సవ సంవత్సర (1949) భారతీసంపుటము (26) నాయకమణివలె మనదృష్టి నాకర్షించుచున్నది.

పైసాహిత్యపత్రికలనుండి యేర్చి కూర్చిన ముప్పదిమూడువ్యాసముల సంకలనగ్రంథ మీ సారస్వతవ్యాస తృతీయసంపుటము. ఇందలి వ్యాసములు ప్రధానముగా నాలుగుతెగల క్రింద విభజింపబడినవి. 1. సంస్కృతసాహిత్య సంబంధులు 2. ప్రాకృతసాహిత్యసంబంధులు 3. తెలుగులో శాస్త్రవిమర్శకుఁ

బ్రతిబింబములైనవి 4. తెలుగులో వెలుగులవలెఁ గానవచ్చు ప్రక్రియావిశేషములకు సంబంధించినవి. [చూడుడు : విషయసూచిక.]

తెలుగున వెలసిన సంస్కృతకావ్యవిమర్శ యపారమైనది. దాని కంతటికి నీచిన్నిపొత్తమున బ్రాతనిధ్యము గల్పింపఁగలుగుట సాధ్యమైన పనికాదు. అందు వలన విషయవైవిధ్యమును దృష్టియందుంచుకొని యెనిమిదివ్యాసములు మాత్రమిందు గ్రహింపవలెనవి. ప్రాకృతసాహిత్యమును గూర్చిన విమర్శ తెలుగులోఁ నత్యంతము పరిమితముగా నున్నది. కావున నిందు ప్రాకృతకావ్యములను బరిచయము చేయు నొకవ్యాసము గైకొనఁబడినది. తెలుగున వెలసిన శాస్త్రవిమర్శలో - నలంకారశాస్త్రము, వ్యాకరణము, చందస్సు, భాషాశాస్త్రము, నవీనభాషాశాస్త్రము (Linguistics). వీనికి సంబంధించిన వ్యాసము లెన్నికచేయఁబడినవి. తెలుగు వెలుగులలో - తెలుగు కన్నడసాహిత్యములకుఁ గల సంబంధమును, కొన్ని తెలుగుసాహిత్యప్రక్రియల స్వరూపస్వభావములను, గ్రాంథికవ్యావహారికభాషా వాదములను బరిచయముచేయు వ్యాసములను పొందుపఱచుట యైనది. ఇందలి వ్యాసకర్త లెల్ల తాయావిషయములలోఁ బరిశ్రమచేసి ప్రఖ్యాతిపడసినవారగుటచే వారి వ్యాసము లాయాశాఖలలో మేలుబంతులై యలరారుచున్నవి. విషయవైవిధ్యముతోఁ గూడుకొనియున్న యీనంకలనగ్రంథము వివిధవర్ణనమమంజరీనమలంకృతమైన భారతీదేవిపాదపీఠికవలె పఠితలమనోనేత్రము నలంకరింపఁగల దని నావిశ్వాసము.

నా కీ నంకలనగ్రంథ సంపాదకత్వమున కవకాశము గలిగించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారికిని, ప్రత్యేకముగా తత్కార్యదర్శులు, సారస్వతాభిమానులు, సహృదయులు నైన శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారికిని మఱల నాకృతజ్ఞతలు. ఈనంకలనగ్రంథపర్యవేక్షణను శిష్యవాత్సల్యముతో నిర్వహించిన మాగురు వర్యులు, విద్వన్మణులు డా. దివాకర్ల వేంకటావధానిగారికిని, పత్రికల ప్రాఠసంపుటములను నాకందుబాటులో నుంచి సహకరించిన శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అధిపతులకును నాధన్యవాదములు. శుద్ధప్రతులను సిద్ధముచేయుటలో సాయమొనర్చిన శ్రీమతి చి. సుశీలకు నాశీస్సులు. ఈనంకలనగ్రంథము సహృదయామోదము పొందఁగలిగినచో నాకృషిధన్యము !

హైదరాబాదు,

సౌమ్య-విజయదశమి

20-10-1969.

గూడ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం.

విషయసూచిక

I. సంస్కృత సాహిత్య సమాలోచనము :

ఋగ్వేద ఋషుల కవిత్వతత్త్వము		
—శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	1
రామాయణము (రవీంద్రుని మాతృక నుండి)		
—డా. బెజవాడ గోపాలరెడ్డి	11
విష్ణువాయు పురాణములు		
—శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు	19
ఆభిజ్ఞాన శాకుంతలము		
—శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి	35
మధురవాణి		
—శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి	48
వ్యుత్పత్తివాదము		
—శ్రీ తల్లావజ్జల శివశంకరస్వామి	69
విద్యాజగన్నాథులు		
—శ్రీ జమ్మలమడక మాధవరాయశర్మ	81
ఆంధ్రులు - సంస్కృతవాఙ్మయము		
—శ్రీ పరవస్తు రామానుజస్వామి	86

II. ప్రాకృత సాహిత్య పరిచయము :

ప్రాకృత కావ్యములు		
—శ్రీ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు	106

III. తెలుగులో శాస్త్రవిమర్శ :

అలంకార శాస్త్రము :

అలంకారశాస్త్రము		
—శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య	116

ఆనందత్రయము			
—శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి	123	
కావ్యాలంకారచూడామణి - విన్నకోట పెద్దన			
—శ్రీ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రి	131	
కవిత్వము			
—డా. పాటిబండ మాధవశర్మ	142	
కావ్యము - నీతి			
—శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి	152	
స్వభావోక్తి			
—శ్రీ కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు	162	
వ్యాకరణము - భద్రదస్సు :			
ప్రథమపద్యాండ్రవ్యాకరణము			
—డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం	171	
భాలవ్యాకరణము - సులక్షణసారము			
—శ్రీ వజ్జల చినసీతాధామస్వామిశాస్త్రి	189	
అఖండవడి - పదునొకండుశబ్దము			
—శ్రీ రావురి దొరస్వామిశర్మ	210	
యతిప్రాసలు			
—శ్రీ నన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి	218	
భాషాశాస్త్రము (Philology) :			
పాళి - తెలుగు			
—శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతం	226	
భాషాశాస్త్రము - దాని క్రమాభివృద్ధి			
—శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య	230	
ఆధునిక భాషాశాస్త్రము (Linguistics) :			
ధ్వని : వర్ణం			
—డా. భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి	258	

IV. తెలుగు వెలుగులు :

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యాల బాంధవ్యం	
—శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప 270
ద్విపదకవిత్వము	
—శ్రీ పంచగుల్ల ఆదినారాయణశాస్త్రి 281
ఆంధ్ర ప్రబంధములు	
—శ్రీ గంటి జోగి సోమయాజి 304
బొమ్మలాట - యక్షగానము	
—డా. యస్. వి. జోగరావు 315
బ్రౌనుదొర - నిఘంటునిర్మాణము	
—డా. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు 324
ఆంధ్రవిషాదనాటకము	
—శ్రీ తణికెళ్ల వీరభద్రుడు 343
అమలిన శృంగారతత్త్వము	
—డా. సి. నారాయణరెడ్డి 354
ఆంధ్ర గ్రంథ విమర్శనలేఖము	
—శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి 370
ఆంధ్ర జానపద గేయసాహిత్యము	
—డా. బి. రామరాజు 394

గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషావాదములు :

గ్రామ్యవాదుల భాషాపవాదము	
—శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు 423
నేటి తేట తెలుగు	
—శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులు 438

సా ర స్వ త వ్యా స ము లు

తృ తీ య స ం పు ట ము

ఋగ్వేద ఋషుల కవిత్వ తత్త్వము

— శ్రీ పోతుహాచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సౌందర్యోపేతము లైన గీతములనంపుటి ఋగ్వేదసంహిత. కళోపాసన, సౌందర్యోపాసన తక్క నిచట నన్య మెద్దియుఁ గానరాదు. ప్రపంచ సౌందర్యము, గృహ సౌందర్యము, మానవ బాంధవ్య సౌందర్యము, ప్రకృతి సౌందర్యము, ప్రకృతిలో నంతర్లీన మైన దైవసౌందర్యము, కవితావిషయముల సౌందర్యమును వారు పాడినారు. జ్యోతిష్మంత మగు ఉషస్సు, నక్షత్రగ్రహనంకుల మైన యాకాశము, హృదయము నానందింపఁజేయు సూర్యాస్తమయము, గర్జనవర్షణాదులు, మరుత్తులు, మొదలైన వన్నియు సౌందర్యోపజీవ్యములు. తమ సాదృశ్యమునే సర్వత్ర గమనించి, ప్రతివిషయమునకు జీవకళ పోసినారు. తమతోపాటు దేవతలకు కూడ సుందరాభరణ వస్త్రాదులను తొడిగినారు. ప్రతిదేవతయు భక్తునికి సౌందర్య రాశి, కరుణామయుఁడు. తమ కవిత్వముపై వారికే యెక్కుడు భావము, ఆదరణము గలదు. వారి కళను, కవితాస్వరూపమును గురించి యనేక పర్యాయములు ముచ్చటించినారు. భావముపైనను, రూపముపైనను వారికి కొన్ని నిశ్చితాభిప్రాయములు గలవు. తమకృతులను ప్రథమమున కావ్యములుగనే పరిగణించినాఁడని చెప్పుట కనేక నిదర్శనములు కలవు. భావోచ్ఛారణ, తత్త్వానుభూతి, రూపాన్వేషణలను గురించి వీరికి దృఢాభిప్రాయములు కలవు. వీరి కవిత్వ తత్త్వమును దాదా పైదు క్రియాపదములక్రింద విభజింప వచ్చును. ఇవన్నియు వా రుపయోగించినవే యని జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలెను. ఇవి కృ, తక్ష, ఈర్, జన్, సృజ్ ధాతువులు. 'ఈర్' ధాతువులో బ్రూ, వచ్, భర్ ధాతువు లంతర్లీనములుగ నెంచుచున్నాడను. కృ, తక్ష ధాతువులు కవితలోని రూపమును గూర్చి వివరించునవి. జన్, సృజ్ ధాతువులు భావమును విశదీకరించును. మిగిలినవి వీటి నేకత్ర మేళవింప జేయునవి. ఇంతమాత్రమున మూడుశాఖలుగ కవితావాద మా రోజులలో విరాజిల్లిన దని యెంచరాదు. భావరూపము లన్యోన్యాశ్రయములు, అవిభక్తములు. కవిత్వ మేకమే. భావ రూపాదు లందులోని భాగములు.

రూపమునుగూర్చి వెలిబుచ్చిన భావములను క్లుప్తముగ వివరించిన, వారి యభిప్రాయము శుద్ధముగ తెలియ గలదు. యజ్ఞాన్నమువలె నూతనసూక్తమును

వసిష్ఠుడు చేసినాడు— “ఇషం న కృణ్వే” (7-36-2). భృగువులు రథమును చెక్కినట్లు ఋషులు గీతమును తయారు చేసినారు— “ఏతం వాం స్తోమ మశ్వీ నావకర్మా తఙ్మ తభిగవో న రథం” (10-39-14). రూపమునకు మెరుగుల నిచ్చి రన్నమాట. వారు బ్రహ్మకృత్తులు (7-21, 2 ; 10-50- 7 ; 54-6 మొ.). సూక్తము ప్రభృతి ; ప్రకర్షచే తీసికొని రాబడినది (2. 41. 1). అంత మాత్రమున కేవలకళ లేదని యెంచరాదు— “హంసా ఇవ కృణుథ శ్లోకం” (3-53-10). హంసలగీతములవలె సూక్తమును చేసి పాడవలయునట. ఇట కావ్యమందలి మార్గవము, సుకుమారత, పరవశతలు సువ్యక్తములు. అశ్వీనుల కుద్దేశించిన సూక్తమును భార్య నలంకరించురీతిగా నలంకరించినారు— “నృమృ ఙ్మ ఙ్మ యోషణాం న మర్యే నిత్యం న సూనుం తనయం దధానాః” (10-39-14).

ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసములు చాల నావశ్యకములు. అశ్వము రథమున కెంత తేలికగా, శ్రమలేక కట్టెదరో అదే విధముగ గీతమును రచించినా మని కవులు చెప్పికొనినారు. రథనిర్మాత స్వామికొరకు రథమును తీసికొనిపోవు రీతిగా నోడన్ను తన సూక్తమును ఇంద్రునికి పంపినాడు— “అస్మా ఇదు స్తోమం సంహి నోమి రథం న తప్తేవ తత్ప్వినాయ గిరశ్చ గిర్వాహసే సువృక్తి” (1-61-14). సూతన సూక్తమును తొలచినాడు— “నవ్య మతక్ష ద్రృహ” (1-62-13). దేవత లిచ్చిన పరిశుభ్ర మైన బుద్ధితో గీతమును తొలచగలిగినాడు— (1-109-1). ప్రయాణకాలములు మార్గముల నిర్మించునట్లు గృత్సమద ఋషి గీతముల చేసినాడు— “ఏవాతే గృత్సమదానః శూరమన్యావన్మ్యవో నవయుగాని తక్షః” (2-19-8). ఇవి బుద్ధిపూర్వకముగా నిర్మించబడినవి (2-31-7). పనివాడు తన యంత్రాదులను నిర్మించునట్లు కుశలు రై యజమానులు తమ కృత్యాలను నెరవేర్చు కొనవలెను. ప్రయోజనము నపేక్షించి భృగువులు రథమును చేయునట్లు ఇంద్రానుగ్రహార్థ లగు ఋషులు సూక్తములను నిర్మింపవలెను. (4-16-20). ఇట్టి వాక్యము లనేకములు కలవు—

“బ్రహ్మ కర్మ భృగవో న రథం” (4-16-20)

“యా తఙ్మ రథా నివ” (5-73-10)

“వహం స్యా సా స్థవిరాయ తక్షం” (6-32-1)

“మనీషాస్మత్. సుతష్టో రథోనవాశి” (7-34-1)

“బ్రహ్మత్యా.....విప్రా అతక్షు” (8-6-33)

“అగ్నేయే బ్రహ్మ ఋభవస్త తక్షుః
అగ్నిం మహా మవోచామ సువృక్తిం” (10-80-7)

“ప్రయేన్వస్యార్హణా తతక్షిరే
యుజం వజ్రం నృషదనేషు కారదః” (10-92-7)

“ఇమాతే రాచం.....రథం నదీరః స్వపా అతక్షిమః” (1-130-6)

“ఏతం మే స్తోమంతు విజాత విప్రో రథం నదీరః స్వపా
అతక్షం” (5-2-11).

చక్కగా నిర్మింపబడి, శీఘ్రగమనము కల రథమువలె వసిష్ఠుని గీతము పోవుచున్నది. ఇంద్రునికై గీతములను తొలచినవారికి రక్షణ, సార్వజనీనానుభూతి, పురుషత్వము లభించును. మేధావి, బుద్ధిమంతు డైనవాడు రథమును తయారు చేయునట్లు వీరు కావ్యము చేసినారు. దీశాలి యైన రథనిర్మాత వలె కుమార అత్రేయుడు సూక్తము నొనరించినాడు. అమూల్య వస్తువులవలెను, రథము వలెను గౌరవతి సూక్తము చేసినాడు. అశ్వమును రథమునకు బంధించినట్లు నోదస్సు సూక్తమును అహ్వనమున కుపయోగించినాడు. (1-61-5). రుద్రుని నుంచి గైకొనిన సూక్తములను, గొల్లవాడు స్వామికి గొర్రెల నప్పగించు రీతిగ కుత్సుడు తిరిగి ఇచ్చివేసినాడు—“ఉపతే స్తోమాన్ పశుపా ఇవా కరం” (1-114-9). మరియు అశ్వములను గురించి “నానత్యాభ్యాం బర్హి రివ ప్రవుంజే స్తోమాన్ ఇయర్మి అబ్రియేవ వాతః” అని కలదు. దోషరహిత మైన గీతము పూతము చేయబడిన ఘృతమువలె శుచిగా నున్నది. (6-10-2 ; 8-12-4).

ఈ వాక్యముల వలన రూపముపై వారు వహించిన శ్రద్ధ తెలియుచున్నది. పదములకూర్పు, శోధన, బౌచిత్యము, విశిష్టార్థము, అలంకరణము మొదలైనవి తప్పక యుండవలె నని వారు దీక్షవహించి రని యనక తప్పదు. సుతప్తా, శుక్రా దేవీ (7-34-1) ఇత్యాది విశేషములతో ప్రతిభావ్యుత్పత్తుల యావశ్యకత నంగీకరించి, విధించినా రని తోచక మానదు. ప్రయత్నము లేకయే, అనాయాసముగ వారు కవిత నల్లెడివారు. హృదయపూర్వక మైన గీతమును (1-74-1. మొ.) ఉచ్చరించెడివారు. అనగా శ్రమలేకయే అశువుగా చెప్పినారు. హృదయపూర్వకముగా చెప్పుచుంటి మని యనేక పర్యాయము లనినారు. వానిలో మచ్చునకు—

- “అవోచంత చర్షణయో వివాచః” (6-31-1)
 “ఇంద్రాయస్తోమం మతిభిరోవాచి” (6-34-5)
 “వోచేమ బ్రహ్మ కృతిం” (7-28-5)
 “వాచం....ప్ర....అవాదిషు” (7-103-1)
 “ధిషణా ముపబ్రువే” (10-35-7)

అనునవి చాలును. తన మనస్సును విప్పిచెప్పుటకు సూక్తమును సాధనముగా చేసి కొనువాడు కవి. అనేకములో తన కనుభూత మైన విషయమును బాహ్యప్రదేశములో ప్రవేశ పెట్టవలెను. ఇదే ఇతని భారము. ఈ భారమును సంతోషముతో, మహా ప్రసాద మని ప్రకటించును. అందువలననే

- “సువృక్తిం ప్రభర” (1-84-1)
 “ఇమాతే ధియం ప్రభరే మహోమహీ మస్య స్తోత్రే ధిషణా యత్ర అనజే” (1-152-1)
 “ప్రభరా మహే మతీః” (1-114-1; 1-136-1; 1-151-8; 5-12-1 మొ.)
 “అమందాన్ స్తోమాన్ ప్రభరే మనీషా” (1-126-1.)
 “ప్రతవ్యసీం నవ్యసీంధేతి మగ్నయే వాచో మతిం సహన స్సూన వే భరే” (1-143-1)
 “ఉపస్తుతిం భరమాణస్య కారోః” (1-148-2)
 “అద్భావో దేవీ ముషనం విభాతీం ప్రవోభరధ్వం సమపాసువ్యక్తిం” (3-61-5)
 “ప్రగిరం భరే నవ్యసీం జాయమానాం” (5-41-3)
 “రథై రివ ప్రభరే వాజయద్భిః ప్రదక్షిణీన్ మరుతాం స్తోమమృధ్యం” (5-60-1)
 “వియద్వాచం కీస్తారో భరంతే” (6-67-10)
 “విస్పృష్ట ధేనా భరతే సువృక్తి రియ మింద్రజోహవతీ మనీషా” (7-24-2)
 “బ్రహ్మణీ భృతిం నప్రభరామసి” (8-55-11)

ఋషి భరించి తెచ్చినది మహత్తర మైన గీతము, స్వీకారమును. అమం దము లైన వవి. తనపై చూపిన అనుగ్రహమునకు సంతసించి, నమస్సులతో భరించి, నవ్య మైన గీతిని జిన్నింప చేయువాడు. రథములతో గమ్యస్థానమునకు పోవునట్లుగా శ్యావాశ్వుడు తన సూక్తాలను భరించి, నివేదించును. అది “విస్పృష్ట ధేనా”, తమ నిదిధ్యాసనకు, ఉపాసనకు, హృదయ పారిశుద్ధ్యమునకు దేవత లిచ్చిన బహుకరణముగ నాగీతము నెంచెడివా రాకపులు. కాని, మనఃప్రవృత్తులు భిన్నము లగుటచే, అనుభూతులు వేరగుచున్నవి. అందువలన తత్తద్గీతములలో మార్పులు కలుగును. కావుననే “మనీషిణః ప్రభరధ్వం మనీషాం-యథాయథా మతయః సంతి నృణాం” (10-111-1) అన్నారు. కావున తత్త్వానుభూతి ఒకటే యైనను, భిన్న వ్యక్తులను, భిన్న మార్గములను అనుసరించి, వివిధ రకముల వర్ణనలతో జేరి యనేక గీతముల కాస్తద మగుచున్నది.

భావరూపాదుల సమ్మేళనమును గురించి పల్కు వాక్యము లనేకములు : ఆవేశసమయములో కపిహృదయమున, మనస్సున ప్రచండ యుద్ధము జరుగును. ఆసంకుల సమరమునుంచి జయజయ ధ్వానాలతో బయట కరుదెంచునది సూక్తము.

దానిని కవి ఉచ్చరించును —

“సుష్టుతివిరయామి” (2-23-8)

“ఇయర్మివాచ మమృతాయ భూషన్” (3-34-2)

“ఇయర్మివాచ మరితేవ నావం” (2-42-1)

“విప్రా ఉదియర్మి వాచం” (3-8-5)

“ఏష గ్రావేవ జరితా తదింద్రే యర్మి వాచం బృహదాశుషాణః”
(5-36-64)

అయం మే పిత ఉదియర్మి వాచం మనీషా ముశమజీగాః”
(6-47-3)

“విప్రోమన్మాని దీర్ఘశ్రాదియర్మి” (7-61-2)

“సువృక్తి మేరయామహే” (7-94-4)

“సువృక్తిం ప్రేరయ” (8-85-10)

“ఇమాంత ఇంద్ర సుప్తుతిం విప్ర ఇయర్తి దేతిభిః” (8-12-31)

“ఉద్వాద మీరయతి హిన్వతే మతీ

పురుష్టు తస్య కతిచి త్పరిప్రియః” (9-72-1)

“ప్రేంద్రాగ్నిభ్యాం సువచస్వామి యర్మి”

“సింధావివ ప్రేరయం నావమర్కైః” (10-116-9)

“మహీ మియర్మి సుప్తుతిః” (10-188-2)

ఇత్యాదు అసంఖ్యాకములు. పడవను నడుపురీతిగా ఆవేశ మిచ్చు దేవతయే గీతక్రమమును దిద్ది దారిజూపును. స్థిరులు, మేధావులు నైన ఋషు లానూక్తములు చెప్పుదురు. గ్రావములు సోమరసము వచ్చుచున్న దను సందేశమును పంపురీతిగా, గీత ముచ్చరింపబడును. సోమపానము వాక్కు నుత్పాదించును. ప్రాచీనకాలము నుంచి నూక్తములు వినుచున్న ఋషి హృదయ పూర్వకముగా గీతమును చెప్పును. ధీవ్రజ్ఞ తో చెప్పబడిన సుప్తుతి యిది. సముద్రముపై నావను వదలునట్లుగా ఋషి తన గీతమును ఇంద్రునికై వదలును. పూజనీయు లగు పురోహితులవలె దేవులు కూడ వాటిని గౌరవించురు. సముద్రముపై నావను వదలునప్పుడు వాయుప్రసర జాదులను, నావయొక్క శక్తిని గమనించకపోరు. అటులనే నూక్తము పరిపక్వ స్థితి గాంచిన భావరూపయంత్ర మై అలంకారోపేత మైన వేళనే ఉచ్చరింపబడు నని ధ్వని గలదు. ఇవి సార్థజన్యము లైన యెడల యెప్పుడో నశించి యుండెడివి. సార్థజనీనత వీటి విశిష్టగుణము.

వేర్వేరు స్థలములలో నున్నభావమును, రూపమును తెచ్చి కవులు మేళవించ జేయలేదు. ఆవేశ మొక్క భావమునకే కాదు, రూపమునకు గూడ కలదు. కావున నివి పరస్పరము అవిభక్త బాంధవ్యము కలవి. అందుచే నూక్తజననముతో నివి రెండును లభించును. నూక్తమును పుట్టించుచున్నా మని ఋషు లనేకసారులు చెప్పి కొన్నారు.

“స్తోమం జనయామి నవ్యం” (1-109-2)

“ఉక్థం నవీయో జనయన్వ యజ్ఞైః” (6-18-15)

“నవంను స్తోమ మగ్నయే....జీజనం” (7-15-4)

“బహ్మణీ జనయంత” (7-29-6)

“ఉరువ్యచసే మహినే సువృక్తి మింద్రాయ జనయంత విప్రాః”
(7-31-11)

“శుచిం ను స్తోమం నవజాత మద్య” (7-93-1)

“పూర్వ్యస్తుతి రద్రా ద్వృష్టి రివాజని” (7-94-1)

“స్తోమం జీ జనత్” (8-12-14)

“అగ్నే జనామి సుష్టుతిం” (8-43-2)

“గిరం మంద్రా మజీజనత్” (8-95-5)

“ఉక్థం యదస్య జాయతే” (9-47-3)

“మధోర్ధరాభి ర్జనయంత అర్కం” (9-73-2)

“అతో మతీ ర్జనయంత స్వదాభిః” (9-95-1)

“సోమః జనితా మతీనాం” (9-66-1)

“జనయన్మతిం కవిః” (91-107-18)

“స్తోమంత ఇంద్ర విమదా అజీజన న్నపూర్వ్యం పురుతమం సదానవే”
(10-23-6)

“ఇమా మగ్నే మతయస్తు జాతాః” (10-7-2)

“హృదామతిం జనయే చారుమగ్నయే” (10-91-14)

అను పంక్తు లుదాహరణకు చాలును. కవి సూతన సూక్తోత్పాదకుడు. అగ్నికొరకే వసిష్ఠుడు సూతన గీతమును జన్మింపచేసినాడు. ప్రాచీనులు, అర్వాచీనులు నైన ఋషులు సూత్రస్రవ్వలు; నవజాతము, శుచి యైన గీతములతో స్తుతించెదరు. మేఘుని నుండి వర్ష ముత్పన్న మగునట్లు గీతి యుత్పన్న మగుచున్నది. మాదనకరము లైన వానిని పుట్టించినారు. పైగా సోమమే వీనికి స్రవ్య యని కూడ పలికినారు. విమదాగీతములు అపూర్వములు, పురుతములు. కేవలము దేవత కొరకే జన్మించిన వివి. సుందర మైన గీతమును మనఃపూర్వకముగా అగ్నికొరకై పుట్టించినారు. ప్రియురాలు తనభర్తయొక్క హృదయములో నుండ గోరునట్లు అగ్ని హృదయమధ్యమం దుండవలె నని కవి కోరికొనినాడు. (10-91-14).

సూక్త జననములో రూపాలంకరణకు కొంత తావున్నది. ఋషులు గీతములను సృష్టించితిమని కూడ చెప్పుకొన్నారు. జననములో communication కు మంచి స్థానము కలదు. కళ కేవలము సృష్టి. ఇతరుల కందజేయుట యనునది సృష్టితోపాటు తనంతట తా వచ్చునది. సృష్టిలో కవి యన్వేషించ వలసినది నిధి ధ్యానన మాత్రమే. తద్వారా సమస్తము చేకూరును.

“ఉపేమ సృక్షి” (2-35-1)

“స సృజంతే గిరః” (6-16-37)

“ఉపబ్రహ్మణి ససృజే వసిష్ఠః” (7-18-14)

“ఉపస్తుతిం.... అసృక్యన్యో మివ” (8-27-11)

“స్తోమం దిదిష్టత” (10-92-9)

అనువాక్యములు సరిపోవును. సూక్తమును, వాక్కును సృష్టించినవాడు కవి. ఈసృష్టి ప్రయత్న జన్యము కాదు. సులభముగ, తలవని తలంపుగా నరుడెంచునది. ఋగ్వేదకవుల కీ యనుభము సర్వదా కలదు.

“వైశ్వానరాయ మతి ర్నవ్యసీ శుచిః స్తోమ ఇవ పవతే చారు రగ్నయే”- (6-8-1)

స్తోమ మేవిధముగ రమణీయతతో, అనాయాసముగ స్రవించునో, అదే విధమున సూక్తము కవిహృదయమునుండి ప్రవహించును. దీనినే పాశ్చాత్యులు “Spontaneous overflow of powerful feelings” అనినారు. ఈ యనుభవ మాఋషులకు సూతనము కా దనుట కీ క్రింది వాక్యముల పరిశీలింపుడు—

“మనసా మనీషా” (1-61-2)

“హృద్ధ్యోతి హృదామతిం నవ్యో జాయతామృతం” (1-105-15)

“హృదాయ త్తప్తాన్ మంత్రా నశంసం” (1-67-4)

“హృదా తప్తో మనసో ధాయదేవాః” (1-171-2)

“మనసా ఉచధ మవోచన్”—(1-182-8)

“ఇమాం స్వస్మై హృద అను తక్షం మంత్రం వోచేమ”

(2-35-2)

“ఇంద్రం మత్స్వైద ఆవచ్యమానా చ్ఛాపతిం స్తోమతస్థా జిగాఠి”

(3-39-1)

“పర్యచామి హృదామతిం” (10-119-5)

“హృది స్పృశో మనసా వచ్యమానాః” (10-47-7)

మనస్సుతోను, హృదయముతోను, బుద్ధితోను వచింపబడినది సూక్తము. సంపూర్ణ హృదయముతో కవి యుచ్చరించును, సూక్తములు నిర్మించును. వాటిని సమర్పించును. ప్రథమమున హృదయములోనే నిర్మింపబడిన దిది. అట్టి సూక్తము జాగ్రదవస్థకు తీసికొనివచ్చునది. ఇంద్రుని సందర్శనము గోరి యరిగిన దూత లగు నీ సూక్తములు హృదయమును స్పృశించునవి, మనసార వచింపబడినవి. అటువంటి Sincerity, జిజ్ఞాస ఉండుట చేతనే యెరుగనిదానిని గురించి తెలిసికొన కుతూహలమును కనబరచినారు— “యద్వాఘా సత్యముత య న్న విద్మి.”

(10-139-5).

ఇట్టి ఋషులు-కవులు పూజనీయులు.

“మాన్యస్య కారోః” (1-177-5 ; 184-4. మొ.) అని యనినారు. భౌతికాతీత జ్యోతులకు వంశవరులైన వీరి కపాయము లేదు. వీరు నిండ్యులు కారు— “న స్తోతారం నిదేకరః” (3-41-6). వస్తుతః దోష రహితులు, సత్యాశ్రయులు, సత్యపాలకులు, వచోవిదులు (9-64-23). పైగా “సహస్రణీభాః కవయః” (10-154-5) అన్నారు. ఈ సామగ్ర్యపేతుడైన కవి తనభావనా వాహినితో నెట్టి దాని నైనను ఉత్తమకావ్యముగా నల్లగలుగు చున్నాడు—

“అస్మా ఇదుగ్రాశ్చి ద్వేవపత్నీ రింద్రా యార్క మహిపాత్య ఊవుః

(1-61-8.)

సాలీడు తన గూటి నల్లనట్లు దేవపత్నులు ఇంద్రుని గురించి సూక్తము నల్లినారట! దేవపత్నీ శబ్దము వలన కవితలో మార్దవము, సుకుమారత, సౌశీల్యము, స్నిగ్ధహృదయము, రమణీయత, లాలిత్యము మొదలైన సుందరగుణము లుండ వలె నను ధ్వని కలదు. సూక్తము నల్లుటలో భావరూప సమ్మేళనము, ఐక్యతలు మాత్రమే కాక యొక అపూర్వాలంకృతి కలదు. కళానిష్ఠుని మైన సృష్టిలో వివిధ భాగములు పొడగట్టవు. అందలి యనుభూతి సహితము సమగ్రకావ్య జనితమే

యగును. శ్రీహర్షు డనినట్లు ఇచట “నాన్తి జన్యజనక వ్యతిభేదః”. ఈ వాక్యము ఋగ్వేద కవులు నుడివిన “ఇంద్రో బ్రహ్మాండ్ర ఋషిః” అన్న పంక్తిని స్మృతికి దెచ్చును. ఈ యల్లకను జెప్ప పంక్తితో పాటు “హంసా ఇవ కృణాథ శ్లోకం” అను పంక్తిని కూడ కలిపి చదివిన యెడల ఋగ్వేద ఋషుల కవిత్వ తత్త్వము సంక్షిప్తముగ తెలియ గలదు.

“కూ” ధాతువు ఉచ్చారణ వాచి. “కవ్” అన వర్జన. కవి శబ్దమునకు ఉచ్చరించువాడు, వర్జించువాడు అని మాత్రమే కాక విశేషార్థము కలదు. ఋగ్వేద కాలములో ఋషి, సుమేధ, ధీర, రేఢ, కవి శబ్దములు దాదాపుగ పర్యాయపదములుగ వాడబడినవి. ఋతమును కాపాడువారు కవులు. వారి హృదయాలలో రహస్యముగ తత్త్వ మిమిడియున్నది—

“ఋతస్య పదం కవయోనిపాంతి

గుహనామాని దధిరే పరాణి” (10-5-2)

శ్రేష్ఠము, దోషరహితము నైన తత్త్వము వారిహృదయములలో వసించి యుండును. క్రమక్రమముగ నది వ్యక్త మై జగము నావేశించును.—

“యదేషాం శ్రేష్ఠం యదరి ప్రమాసీత్

ప్రేణా తదేషాం నిహితం గుహలిః” (10-71-1)

దాగియున్న వానిని ప్రకాశవంతముగ చేయువాడు, సర్వమును వ్యక్తపరచు వాడు కవి యని యాస్కాచార్యులు నిర్వచించినారు (12-13). సూర్యుడు, ఋషి, మహాకవియు నిట్టివారు. ఋగ్వేదకవులే ఋషులు. వారినే మహాకవు లన వలెను. సవితను కవిగా ఋషు లెంచినారు.

“విశ్వా రూపాణి ప్రతిముంచతే కవిః

ప్రాసావీ దృద్రం ద్విపదే చతుష్పదే

వినాకముఖ్య త్సవితా వరేణ్యోఽ

నుప్రయాణ ముషసో విరాజతి.”

(5-81-2)

—భారతి

స్వభాను - మాఘము - 1944 ఫిబ్రవరి.

సంపుటము 21, సంచిక. 2.

రా మా య ణ ము*

[రవీంద్రుని మాతృకనుండి]

—డాక్టర్ బెజువాడ గోపాలరెడ్డి

సరాసరిని కావ్యములను రెండుభాగములుగా భాగింపవచ్చును. కొన్ని కావ్యములు కేవలము వానిని రచించు కవుల యభిప్రాయములతో ప్రపూర్ణములై యుండును ; కొన్ని అటులు గాక యేదో యొక బృహత్ సంప్రదాయమునకు చెంది నవై యుండును.

ఒక కవి యభిప్రాయములు ఒక కావ్యమునం దుండు ననిన ఆ యభిప్రాయములు మరెవ్వరికిని ఉండ వని అర్థము కాదు. ఒకచో అట్లుండిన అవి పిచ్చి అభిప్రాయములు. తలంపులకన్న వేరుగా నుండజాలవు. నిజసుఖదుఃఖములు, నిజకల్పన, నిజ జీవనాభిజ్ఞానము గుండా విశ్వమానవుల చిరంతన హృదయావేగము, జీవనమర్మకథ, తనంతటతానే వెలువడుచుండు నట్టి సామర్థ్యము కవియందు కల దని అర్థము చేసికొనవలయును.

వీరు ఏ విధముగ ఒకశ్రేణికి చెందిన కవులయిరో, ఆ విధముననే రెండవ శ్రేణికి చెందిన కవులు గలరు. వారి రచనలద్వారా ఒక సమగ్రదేశము, ఒక సమగ్రయుగము, తమహృదయమును, తమ అభిజ్ఞానమును వ్యక్తపరచి వాటిని మానవుల చిరంతన సామగ్రిగా చేయుచుండును.

ఈ ద్వితీయశ్రేణి కవినే మహాకవి యని చెప్పనొప్పును. సమగ్రదేశము యొక్క, సమగ్రజాతియొక్క విజ్ఞానము వీరిని ఆశ్రయించును. వీరు రచించునది యేదో వ్యక్తివిశేషముయొక్క రచనగా తోచదు. అది బృహద్వనస్పృతివలె దేశము యొక్క భూతల జతరమునుండి ఉద్భూతమయి, ఆ దేశమునకే ఆశ్రయచ్ఛాయాదానము చేయుచున్నదా యనునట్లుండును. కాళిదాసు శకుంతల, కుమారసంభవము

*శ్రీయుత దినేశచంద్రసేన్ గారి 'రామాయణికథా' అను గ్రంథమునకు భూమికా స్వరూపమున రవీంద్రులచే 1923 సం. డిసెంబరులో రచింపబడినది.

విశేషముగ కాళిదాసు నిపుణహస్త పరిచయమును పొందుచున్నది. కాని రామాయణ మహాభారతములు జాహ్నవీ, హిమాచలముల మాడ్కినే భారతవర్షమునకే చెంది నట్లుగా తోచును. వ్యాసవాల్మీకులు ఉపలక్ష్యము మాత్రమే.

అసలు వ్యాసవాల్మీకులు ఎవరిపేరులు కావు. అవి భావమున నామకరణములు మాత్రమే. సమస్త భారత వర్షమునకు సంబంధించిన యీ గ్రంథములు రెండును, తమ్ము రచించిన కవుల నామములు పోగొట్టుకొని యున్నవి. కవులును తమకావ్యముల యంతరాళముననే మునిగిపోయి యున్నారు.

మన దేశమున రామాయణ మహాభారతములవలె ప్రాచీన గ్రీసుదేశమునందు 'ఇలియడ్' ఉండినది. అది సమస్త గ్రీసు దేశముయొక్క హృత్పద్మసంభవము గను, హృత్పద్మవాసిగను ఉండినది. కవిహోమరు తన దేశములయొక్క కంఠమునకు భాషను దానము చేసియుండెను. ఆ సాహిత్యము తనదేశనిగూఢాంతఃస్థలమునుండి బయల్వెడలుచు, చిరకాలముగ తనదేశమును దీప్తిమంతముగ నుంచ గలుగు చున్నది.

ఏ యాధునిక కావ్యమునకు గూడ నింత వ్యాపకత్వ మున్నటులు కనబడదు. మిల్టన్ పారడైజు లాస్తునందు భాషాగాంభీర్యము, ఛందోమాహాత్మ్యము, రసగభీరత యెంత విశేషముగ నున్నను, అది దేశధనము కాదు. అది లైబ్రరీయొక్క ఆదరమగు వస్తువు.

అయినను, కొన్ని ప్రాచీనకావ్యములను ఒకరాశిగా చేర్చి వాటి కన్నిటికిని ఒకేనామ మివ్వవలయు ననిన మహాకావ్య మని తప్ప మరేనామ మివ్వగలము? ఇవి ప్రాచీనకాలపు దేవదైత్యులవలె మహాకాయులుగా నుండినవి. వీటిజాతి యిప్పుడులు పై మై పోయినది.

ప్రాచీనార్య సభ్యతయొక్క ఒకధార యూరోపునందును, ఒకధార భారత వర్షమునందును ప్రవహించినవి. 'యూరోపుధార' రెండు కావ్యముల యందును, భారతవర్షపుధార రెండు కావ్యములయందును తనసాహిత్యమును సంగీతమును రక్షించి నిలిపి యున్నవి.

మనము విదేశీయులము. గ్రీసు తన సమస్త ప్రకృతిని తన రెండుకావ్యములలో ప్రకాశింపగలిగెనా లేదా యని మనము దృఢముగ చెప్పజాలము. కాని,

భారతవర్షము మాత్రము రామాయణ మహాభారతములలో నింకేమియు శేషము లేకుండగ ప్రకాశింపగలిగె ననుట నిశ్చయము.

అందువల్లనే, శతాబ్దముల తరువాత శతాబ్దములు దొర్లిపోవు చున్నను, రామాయణ మహాభారతముల స్తోత్రము భారతవర్షమున లేశమాత్ర మైనను శుష్కించిపోవుట లేదు. అనుదినము గ్రామగ్రామమున, గృహగృహమున అవి పఠింపబడుచున్నవి. కల్లుదుకాణమునుండి రాజప్రాసాదము వరకు వాటికి నమాన మైన ఆదరము గలదు. ఆ కవియుగళము ధన్యము. కాలమహాప్రాంతర మధ్యమున వారి నానుములు పోగొట్టుకొన బడినను, వారి వాణి బహుకోటివర నారీ ద్వార ద్వార మునకు అజస్రధారగా శక్తిని శాంతిని గైకొని పోవుచున్నది. శతశత ప్రాచీన శతాబ్దముల ఒండుమట్టిని తెచ్చి, భారతవర్షముయొక్క చిత్తభూమిని నేడును నత్తువ చేయుచున్నది.

అట్టితరి, రామాయణ మహాభారతములను కేవలము మహాకావ్యము లనిన చాలదు. అవి యితిహాసములు గూడను. ఘటనావళియొక్క యితిహాసము కాదు. ఎందుకన, అట్టి యితిహాసము సమయ విశేషముపై ఆధారపడి యుండును—రామాయణ మహాభారతములు భారతవర్షముయొక్క చిరకాలపు ఇతిహాసములు. అన్యేతి హాసములు కాలకాలమునకు ఎంతపరివర్తన యైనను, ఈ యితిహాసము పరివర్తనయే కాలేదు. మహాభారత వర్షపుసాధన, ఆరాధన, సంకల్పముల యితిహాసము ఈ రెండు విపులకావ్య హర్మ్యముల మధ్య చిరకాలపు సింహాసనమున విరాజమాన మగుచున్నది.

ఈ హేతువుననే, రామాయణ మహాభారతముల సమాలోచన, యితర కావ్యసమాలోచన ఒకటి కాదు. రామునిచరిత్ర ఉచ్చమో, నీచమో, లక్ష్మణుని చరిత్ర మనకు రుచించునా, లేదా యనెడి విచారణ చాలదు. మౌనము దాల్చి నిఖిలభారత వర్షము అనేక సహస్ర వత్సరములనుండి, వీటిని ఏభావముతో గ్రహించియుండినదో యని శ్రద్ధాసహితముగ విచారణ చేయవలసి యున్నది.

రామాయణమున భారతవర్ష మేల పల్కుచున్నదో, రామాయణమున భారత వర్ష మేయాదర్శమును గొప్ప దని ఒప్పుకొనినదో, అదియే ప్రస్తుతము మనము శ్రద్ధగ విచారింపవలసిన విషయము.

వీరరసప్రధాన మగు కావ్యమునే 'ఎపిక్' అనెద రని సామాన్యప్రజల తలంపు. ఏకాలమున, ఏదేశమున వీరరసముయొక్క గౌరవము ప్రాధాన్యమును పొందినదో, ఆ దేశమున, ఆ కాలమున స్వాభావికముగ ఎపిక్ వీరరస ప్రధానమగుట తటస్థించును. ఇదియే అందులకు కారణము. రామాయణమునందు యుద్ధవ్యాపారము కావలసినంత యున్నది. రాముని బాహుబలము గూడ విరివిగ వర్ణింపబడి యున్నది. కాని రామాయణమునందు ప్రధానరసము వీరరసము కాదు. అందువల్ల బాహుబల గౌరవము హాస్య మగుట లేదు. యుద్ధఘటనమే వారి ముఖ్యవర్ణన విషయము కాదు.

దేవుని అవతారలీలనే కైకొని రచింపబడిన కావ్యమును కాదు ఇది. కవి వాల్మీకియొద్ద రాముడు అవతారపురుషుడుగా నుండలేదు. సామాన్యమనుష్యుడుగానే యుండెను. కవి రామాయణమున నరచరిత్రను గాక దేవచరిత్రనే వర్ణించి యుండిన, రామాయణము యొక్క గౌరవము తగ్గియుండెడిది ; దానికి కావ్యాంశమున లోటు ఆపాదిల్లేడిది ; మనుష్యు డనియే రామచరిత్రము మహిమాన్విత మైనది.

ఆదికాండ ప్రథమసర్గయందు వాల్మీకి తనకావ్యోపయుక్త నాయకుని ఉద్దేశించి బహుగుణముల ఉల్లేఖించి నారదు నిట్లడిగెను :—“సమగ్రా రూపిణీ లక్ష్మీః క మేకం సంశ్రితా నరమ్” (ఏదో ఒకనరుని ఆశ్రయించి నమస్త శోభలు రూప గ్రహణము గైకొనినవా ?)

అప్పుడు నారదు డిట్లనియెను.-

“దేవే వ్యపి న పశ్యామి కశ్చి దేభి ర్గుణైర్యుతమ్;

శ్రూయతాం తు గుణైరేభి ర్యో యుక్తో నరచంద్రమాః॥”

(ఇట్టి గుణయుక్తపురుషుని దేవతలలో గూడ చూడలేదు. కాని యే నరచంద్రుని యందు ఈ సకల గుణములు కలవో వానివిషయము వినుము).

రామాయణము ఆ నరశ్రేష్ఠుని విషయము ; దేవతావిషయము కాదు. రామాయణమునందు దేవత తన్ను తాను తక్కువ పరచుకొని మనుష్యు డగుటలేదు. మానవుడే నిజగుణములద్వారా దేవతయై విరాజిల్లు చున్నాడు.

మానవుని చరమాదర్శమును స్థాపించుటకొరకే భారతవర్షపుకవి యీ మహా కావ్యమును రచించెను. ఆ దినమునుండి నేటివరకు మానవుల యాదర్శచరిత

వర్తనను మనదేశపు పాఠకమండలి పరమశ్రద్ధా విశ్వాసములతోడ పఠించుచు వచ్చుచున్నారు.

రామాయణ ప్రధాన విశేష మేమన, అది ఊద్ర మగు గృహవిషయమును గూడ మిగుల పెద్దదానిగా చేసి చూపుచున్నది. పితాపుత్రుల, బ్రాతాభ్రాత, భార్యా భర్తల ధర్మబంధనములను, ప్రీతిభక్తి సంబంధములను ఎంతయు మహత్తరములైన వానిగా చేయుటచే, అవి సహజముగనే మహాకావ్యములకు ఉపయుక్తములగు విషయములగుచున్నవి. దేశజయము, శత్రువినాశము, రెండు ప్రబలవిరోధి పక్షముల ప్రచండాఘాత సంఘాతములు మున్నగు సమస్త వ్యాపారములే సహజముగా మహాకావ్యమునందు ఆందోళనోద్దీపన కారకములుగ నుండును. కాని, రామాయణము యొక్క బొన్నత్యము రామాయణములోని యుద్ధముపై ఆశ్రిత మై యుండలేదు. ఆ యుద్ధమున సీతారాముల దాంపత్యప్రేమను ఉజ్జ్వలముగ నొనర్చి చూపుటకు ఉపలక్ష్యము మాత్రమే. తండ్రియెడల కుమారునిభక్తి, సోదరునికై సోదరుని ఆత్మత్యాగము, పతిపత్నులమధ్య పరస్పరప్రీతి నిష్ఠ, ప్రజల ప్రతిప్రభుని కర్తవ్యము ఎటు లుండవలయునో దానినే రామాయణము చూపుచున్నది. ఈ రీతిగ వ్యక్తివిశేష ప్రధానత, గృహసంపర్కములు మరి యేదేశముయొక్క మహాకావ్యము నందును ఈ తీరుగ వర్ణనీయ విషయ మైన దని చెప్పవలను పడదు.

రామాయణమున కవిపరిచయము మాత్రమే యగుట లేదు. సమస్త భారత షర్మముయొక్క పరిచయము ప్రాప్త మగుచున్నది. దీనివలన గృహ మనిన, గృహ ధర్మము లనిన, భారతవర్షమునకు ఎంత గౌరవార్హము లగు విషయములతో తెలియుచున్నది. మనదేశమున గార్హస్థ్య ఆశ్రమమునకు ఎట్టి అత్యంత ఉచ్చస్థాన మొసంగబడినదో, దానిని ఈ కావ్యము సప్రమాణముగ నిరూపించు చున్నది. గృహస్థాశ్రమము మన నిజసుఖములకు భోగములకు ఏర్పాటు చేయబడి యుండలేదు; అది సమస్తసమాజమునుగూర్చి ఆలోచించెడిది; మనుష్యుని యథార్థభావముగ మనుష్యుని చేసెడిది. గృహస్థాశ్రమము భారతవర్షపు ఆర్యసమాజమునకు ప్రాకారము వంటిది. రామాయణము అట్టి గృహస్థాశ్రమము యొక్క కావ్యము. ఈ గృహస్థాశ్రమ ధర్మమునే రామాయణము ఒకవిషయ అవస్థయందు గెంటి దానినే వనవానదుఃఖములతో విశేషగౌరవాన్నితముగ నొనరించినది. కైకేయీ మంధరలు కుచక్రకతిహాతములచే అయోధ్య రాజగృహమును చిందరవందర చేసినట్టి స్థితియందును, గృహ ధర్మపు దుర్భేద్య దృఢత్వమును రామాయణము చాటుచున్నది బాహుబల విష

యము కాదు; జయింపవలెననెడి ఆశయు కాదు : రాష్ట్రగౌరవము కాదు. శాంతరసాస్పద మగు గృహధర్మమును రామాయణము కరుణాశ్రుజలమున అభిషిక్తము చేసి ఆ మహావీరునిపై స్థాపన చేసెను.

శ్రద్ధాహీనులగు పాతకులు ఈ ఘట్టమున చరిత్రవర్ణన అతిశయోక్తిగ పరిణమించిన దని అనగలరు. యథార్థ స్థితిని కల్పనల సరిహద్దులను ఉల్లంఘించిన కావ్యకళ అతిశయోక్తిగ మారును ఒకటి రెండు మాటలలో దాని మీమాంస కానేరదు. రామాయణ చరిత్రవర్ణన స్వాభావికము కాదని చెప్పు విదేశీయ విమర్శలకు ప్రకృతి భేదముచే నేది ఒకనికి అస్వాభావికముగ తోచునో, అదే మరొకనికి స్వాభావికముగ కన్పట్టునని చెప్పవలసి యున్నది. భారతవర్షము రామాయణమున అస్వాభావికమును గాని, అతిశయోక్తిని గాని కాంచుట లేదు.

ఎవోట ఏ ఆదర్శము ప్రచలితమో దానిని అసలే వదలి వేసిన, అచ్చటి ప్రజల కది గ్రాహ్యమే కానేరదు. మన శ్రుతియంత్రమున మనము ఎన్ని శబ్దతరంగముల యాఘాతముల గైకొన గలమో దానికి కొంత పరిమితి గలదు. ఆ సంఖ్యను మించిన మనచెవులు ఆ శబ్దతరంగములను గ్రహింపజాలవు. కావ్యమునందు చరిత్రభావ, ఉద్భావన సంబంధముల యందును అదేరీతిగ ఉండు నని చెప్పవచ్చును.

ఇదే యథార్థ మైన రామాయణకథ, భారతవర్షముకథ ఏ యంశమునందును అస్వాభావికము కాలే దనుమాట సహస్రవత్సరముల నుండి రుజువై వచ్చుచున్నది. ఈ రామాయణకథనుండి భారతవర్షపు బాలురు, వృద్ధులు, వనితలు, పామరులు, పండితులు శిక్షణను మాత్రమే పొందుట కాదు ; ఆనందమును పొందిరి. కేవలము దానిని శిరోధార్యముగ చేసికొనుటయే కాక, హృదయాంతరాళముల యందును ఉండుకొనిరి. అది వారికి ధర్మశాస్త్రము మాత్రమే కాదు ; వారి మహాకావ్య మై యొప్పుచున్నది.

ఈ మహాగ్రంథపు కవితృత్వము భారతవర్షమునకు కేవలము సుదూరకల్పనా లోక సామగ్రియే యై యుండిన, మనసంసారసీమకు దూరస్థ మగు విషయమే యై యుండిన, రాముడు ఒకే కాలమున మనకు దేవుడుగను, మనుష్యుడుగను, రామాయణముపయి మనకు ఒకేకాలమున భక్తిప్రేమలు కల్గుటయు, నెప్పుడుగాని సంభవమయ్యెడిది కాదు.

ఇట్టి గ్రంథమును అన్యదేశవిమర్శకులు వారి కావ్యవిచారాదర్శానుసారముగ అస్వాభావిక మని యనిన, వారి దేశముతో సరిపోల్చుటలో భారతవర్షపు ఒక విశేషత్వము ఇంకను అధికముగ పరిస్పృట మగుచున్నది. రామాయణమున భారత వర్షము దేనిని అఖిలషించినదో దానినే పొందిగలిగినది.

రామాయణ మహాభారతములను నేను ఈ దృష్టితోనే పరికించు చున్నాను. దీని సరళానుష్టుప్ ఛందమున భారత వర్షపు సహస్ర వత్సరముల హృత్పిండము స్పందిత మగుచున్నది.....

వాల్మీకి రామచరితకథను పాఠకులు కేవలము కవియొక్క కార్యమని చూడక, దానిని భారతవర్షపు రామాయణముగ తెలిసికొన వలయునని మాత్రము తెలుప నుద్దేశించు చున్నాను. అలాగైన రామాయణముద్వారా భారతవర్షమున, భారతవర్షముద్వారా రామాయణమును సరియగురీతిగ అర్థము చేసికొనగలరు. ఇది యేదో ఐతిహాసిక గౌరవవాహిని కాదనియు, పరిపూర్ణమగు మానవుని యాదర్శ చరిత్రమును భారతవర్షము వినగోరె ననియు' నేటివఱకును అశ్రాంతానంద సహితముగ వినుచున్నదనియు గూడ పాఠకులు స్మరణయం దుంచుకొన వలయును. ఇందు గోరింతలు కొండంతలు చేయబడెనని కాని, యిది కావ్యకథయే యనికాని, మనదేశ మెన్నడు ననలేదు. సీతారామలక్ష్మణు లైనంత నిజము, భారతీయులకు తమతమ కుటుంబములోని వారును కారు.

పరిపూర్ణతను తెలిసికొనవలయునని భారతవర్షమునకు ఒకే ప్రాణాకాంక్ష గలదు. అది సత్యాతీతమైన దని అనాదరము చూపుటలేదు; అవిశ్వాసపడుటయు లేదు. దానినిగూడ యధార్థసత్యమని విశ్వసించినది. దీని మూలముననే ఆనందమును పొందుచున్నది. ఆ పరిపూర్ణతాకాంక్షను మేల్కొల్పి, తృప్తియగునటులు చేసి, రామాయణపుకవి భారతవర్షపు భక్తహృదయములను చిరకాలము ఋణగ్రస్తములుగ చేసికొనెను.

ఏజాతి ఖండసత్యమునకు ప్రాధాన్యము నొసంగు చున్నదో, ఎవ్వరు యథార్థసత్యానుసరణమున అలసటను చెందరో, కావ్యమును ప్రకృతి దర్పణము మాత్రమే యని యనుచున్నారో, వారిచే లోకములో అనేక కార్యములు చేయబడినవి. వారు అధికముగ ధన్యులైరి. మానవజాతి వారికడ ఋణగ్రస్తమే. మరియొక వైపున ఎవరు “భూమైవ సుఖం, భూమాత్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యః” (పూర్ణతయే

సుఖము, అదే తెలిసికొన దగినది) అని చెప్పిరో, ఎవరు పరిపూర్ణపరిణామము మధ్య సమ స్తభాగములకు సౌందర్యము, సకలవిరోధులకు శాంతి నొనగూర్చుటకు సాధన సల్పిరో, వారి ఋణముగూడ ఎన్నటికిని తీర్చబడదు. వారి పరిచయము విలుప్తమై, వారి ఉపదేశములు మరువబడిన, మానవనాగరికత ధూళిధూమ సమా కీర్ణ కారాగారమురోని జనులగుంపుల మధ్య, నిశ్వాసములచే కలుషితమై, తుదిలేని కష్టములలో తగుల్కొని, కృశించి, తుదకు మరణించి యుండెడిది. రామాయణము ఆ యఖండామృత పిపాసార్థుల చిరపరిచయము మోసికొని తెచ్చుచున్నది. దీనిలో ఏత్రాత్మప్రేమ, ఏ సత్యనిష్ఠ, ఏ పాతివ్రత్యము, ఏ ప్రభుభక్తి వర్జింప బడినదో, దానిపై సరళశ్రద్ధను, హృదయస్థభక్తిని నిలుపగలిగినచో మనకారాగారపు వాతాయనములగుండ మహాసముద్రపు నిర్మలవాయుపు ప్రవేశించుటకు మార్గమును పొందగలదు.

—భారతి

విభవనం॥ ఆశ్వయుజమానము. అక్టోబరు, 1928.
సంపుటము: 5 ; సంచిక. 10.

—::—

విష్ణు వాయు పురాణములు

[బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్భాగములు]

— శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు

ఆరంభములోఁ బురాణముల సంఖ్య వదునెనిమిది కా దను సంగతి పండితులందఱు నెఱింగినదియే. మొదట శ్లోకాత్మక మైన పురాణ మొక్కటియే యున్నట్లును, అది క్రమముగఁ బెరిగినట్లును, దాని గ్రంథ సంఖ్య మొదట కొద్దిగా నుండి పిదపఁ బెరుగుచు వేఱు వేఱు కాలములలో వేఱు వేఱు పెరిగిన కూర్పుల బయలుదేఱినట్లును తెలిసికొనుటకుఁ బురాణములలోనే కొన్ని సూచనలు కలవు. క్షీర్తిశేషులైన జాక్షనుగారు ఈ విషయమును గుఱించి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“వైదిక యుగము కడపటి భాగమునుండి క్రిస్తు పూర్వము రెండవ శతాబ్ది వఱకు నితిహాసముల కనుబంధముగఁ బురాణ మొక్కటి యుండినట్లును, అందు సర్గము, ప్రతి సర్గము, వంశము, వంశాను చరితము, మన్వంతరము అనునవి వర్ణింపఁబడి నట్లును హిందువుల వ్రాతల వలననే తెలియవచ్చు చున్నది. స్తీఘెను కాలము వఱకు వేఱు వేఱు మతములలో వ్రాయఁబడుచు వచ్చిన మన ‘శాక్తను వృత్తాంతము’ (Saxon chronicle) వంటివే యీ పురాణములు. నార్మనుల దండయాత్ర యనంతరము పరస్పరము సంబంధములేని భాగములు ఆ ‘వృత్తాంతము’నఁ జేరిపోవుచు వచ్చినట్లే హిందూ సామ్రాజ్య కేంద్ర ప్రభుత్వ మంతరించిన పిదపఁ బండిత సమావేశము లంతకుఁ బూర్వముకంటెఁ గష్టసాధ్యము లైనప్పటి నుండి ఆ యా పుణ్యక్షేత్రము లందలి పండితులు తమ యొద్దనుండు శ్లోకాత్మకమైన మూలపురాణప్రతులలో నచ్చటచ్చట మార్పుటయు, మఱికొన్ని చోట్ల స్థానిక విషయములను జేర్చి గ్రంథమును బెంచుటయు సంభవించెను. మూల గ్రంథమగు నాది పురాణము నుండి యీ విధముగ బ్రహ్మ పురాణము ఒరిస్సా యందును, పద్మ పురాణము పుష్కర క్షేత్రమునను, అగ్ని పురాణము గయలోను, వరాహ పురా

ణము మధురలోను, వామన పురాణము స్థానేశ్వరమునను, కూర్మ పురాణము వారణాసిలోను, మత్స్య పురాణము నర్మదా ప్రాంతము లందును బుట్టినవి.”¹

మూల పురాణము ౧౨,౦౦౦ ల గ్రంథమే :

దేశ కాలముల ననుసరించి పురాణములు ఎన్నో మార్పులు పొందుట వలన ఆది పురాణ మేది; ఎట్లుండినది; అను విషయములను మన మిప్పుడు సరిగా నిర్ణయింపలేము. కాని వాఙ్మయ విమర్శకుని తీక్షణమైన యంతర్దృష్టి నవనవ లాడుచుఁ బుష్టిగఁ బెరిగిన యష్టాదశ సంఖ్యాతీత పురాణోపపురాణ సాంద్రాణ్యమును జొరుచుకొని పోయి మూలపురాణ మను నీ యాదిమవాటికాస్వభావమును బయలుపలుచునట్టి మణుగుపతి నిగూఢములైన నిదర్శనములను గొన్నింటిని గనుఁగొనఁ గలదు.

భవిష్యత్పురాణములోని యీ క్రింది శ్లోకముల వలనఁ బురాణము లన్నియుఁ గలిసి మొదట ౧౨,౦౦౦ ల శ్లోకములే యనియు, నా గ్రంథ సంఖ్య క్రమముగఁ బెరిగె ననియుఁ దెలియవచ్చు చున్నది.

“ఓ రాజోత్తమా ! పురాణము లన్నియుఁ గలిసి మొదట ౧౨,౦౦౦ ల గ్రంథ ముండెను. కాలక్రమమున నందనేక వ్యాఖ్యానములు చేరి యది వృద్ధి నొందినది. స్కాంద, భవిష్య పురాణము లీరితినే పెరిగినవి. స్కాందము, శత సహస్రము (అనగా లక్ష) అని లోకు లందఱికిఁ దెలియును. ఋషులు భవిష్య పురాణము నేఁబదివేల గ్రంథముగాఁ జేసిరి.”²

1. Centenary Memorial Volume of the journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, Epic and Puranic notes A. M. V. Jackson, p. 69.

2. “సర్వాజ్యేవ పురాణాని సంక్షేయాని నరక్షభ, ద్వాదశైవ సహస్రాణి ప్రోక్తానాం హ మనీషిః,”

“పునర్వృద్ధిం గతానీహ ఆఖ్యానై ర్వివిధై ర్నైవ, యథా స్కాందం తథా చేదం భవిష్యం కురునందన.”

“స్కాందం శతసహస్రం తు లోకానాం జ్ఞాతమేవ హి, భవిష్య మేత దృషిణా లక్షార్థ సంఖ్యయాకృతమ్,”

—భవిష్య పురాణము, బ్రహ్మ వర్షము ౧,౧౦౪-౬.

ఇప్పుడు దొరకు వేలు వేలు పురాణముల ప్రతుల ప్రకారము చూచినచో, ఆ యా పురాణములలోని అసంఖ్య మాహాత్మ్యములను దీసివేసినప్పటికిని, అష్టాదశపురాణముల గ్రంథసంఖ్య మొత్తము నాలుగులక్షలకు మించినది. పండ్రెండువేలైక్కడ; నాలుగులక్షలైక్కడ ! రః నాలుగు లక్షల గ్రంథమునకును (లక్షల కొలదిగ నున్న మాహాత్మ్యములకును) ప్రధానాధారము ౧౨,౦౦౦ ల పురాణమే ! ఇప్పటి నాలుగు లక్షల గ్రంథమునుండి మొట్ట మొదటి పండ్రెండువేల గ్రంథమును విడదీసి చూపుటకు సాధ్యము కాకపోవచ్చును. కాని సాధారణముగ నన్ని పురాణములలోను గాన వచ్చు కథలను, శ్లోకములను విడదీసి కుతూహల ప్రేరితులై జిజ్ఞాసువు లెవ్వరైన నాదిపురాణస్వరూపమును నిర్మింపదలచిన యెడల నది పూర్తిగ నసాధ్య మైన కార్యము మాత్రము కాదు. అయితే యీ వ్యాసమునం దిప్పుడు నేను చేయఁ దల పెట్టినది ఆ పని కాదు. ఆదిపురాణము బ్రహ్మాండ మను పేరుతో నుండె ననియు, నిప్పుడు మహాపురాణము అనఁబడునవి యొకప్పుడు దానిలోని యంతర్భాగములుగ నుండె ననియు మాత్రమే నే నీ వ్యాసమునఁ దెలుపఁ దలచితిని, నే నీ రీతిని నమ్ముటకుఁ గల కారణముల నీ దిగువఁ బొందుపఱచు చున్నాను.

విష్ణు పురాణము :

ఒక్క పురాణము నుండి పెక్కు పురాణములు వుట్టిన వనుటకు విష్ణు పురాణమే యొక దృష్టాంతము. పురాణములను గుఱించి విచారించిన తజ్జేష్టు లందఱును విష్ణు పురాణము ఆదర్శ పురాణ మనియు, బురాణములలోఁ బరాత మనియుఁ జెప్పిరి; కాని యీ పురాణము కూడ స్వతంత్రము కాదనియు, నొకప్పు డిది ఆది బ్రహ్మాండ పురాణము యొక్క భాగముగ నుండె ననియు; దరువాతఁ జీలి స్వతంత్ర పురాణ మయ్యె ననియుఁ దెలియవచ్చు చున్నది. ఇందును గుఱించి యిదివఱ కెవ్వరును విచారించి యుండలేదు. తెలుఁగు విష్ణు పురాణముఁ జదువునప్పుడు ఈ విషయము నాకుఁ దెలియ వచ్చెను. ౧౬ వ శతాబ్దారంభమునం దుండిన వెన్నెలకంటి నూరన విష్ణు పురాణమును దెనిగించెను. ఆతఁడు షష్ఠ్యంతము లైన తరువాత నిట్లు వ్రాసెను: “అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగ నా యొనర్పం బూనిన యాది మహా పురాణంబగు బ్రహ్మాండ పురాణంబునందలి పరాశర సంహితయైన శ్రీ విష్ణు పురాణంబునకుఁ గథా క్రమం బెట్టిదనిన....” [౧ ఆ.] ప్రతి ఆశ్వాసము చివరను అంత్య గద్యమం దిట్లై వ్రాసి యున్నాడు. దీనిని బట్టి చూడఁగా ౧౬ వ శతాబ్ద మందలి సంస్కృత విష్ణు పురాణ ప్రతియందు నది బ్రహ్మాండ పురాణ మందలి

పరాశర సంహిత యనఁబడు భాగ మని వ్రాయఁబడి యుండె ననుట స్పష్టము. విష్ణు పురాణము స్వతంత్రగ్రంథ మనక మఱియొక పురాణ భాగ మన్న యెడల దాని గౌరవము తగ్గ నని కాబోలును ఇటీవలివారు సంస్కృత ప్రతులనుండి యీ భాగము నెత్తివేసినారు. కావున, నది కానరాదు. కొన్నిటియందు మాత్రము పరాశర సంహిత అని యున్నది.³

కావునఁ బై విషయములను బట్టి చూడ నిప్పటి విష్ణు పురాణ మను ప్రామాణిక గ్రంథము అది బ్రహ్మాండ పురాణమున నొక భాగ మని తేలుచున్నది. ౧౧-వ శతాబ్దమం దుండిన ఆల్ బెరూని యను మహమ్మదీయ పండితుఁడు తన పురాణముల జాబితాలో విష్ణు, బ్రహ్మాండ పురాణములు రెంటిని విడివిడిగఁ బేర్కొనుట వలన విష్ణు పురాణము బ్రహ్మాండ పురాణమునుండి పదునొకండవ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే చీలి పోయి యుండు నని యూహింప వచ్చును.⁴ వైష్ణవ మతము తిరిగి విజృంభించిన కాలమున నీ పురాణమునకుఁ బ్రాముఖ్యము వచ్చియుండును. వైష్ణవు లీ పురాణ మింకొక పురాణముతోని యంతర్భాగ మని యంగీకరింపక పోవుట సహజము, కాబట్టి మతాభినివేశముగల వైష్ణవురో, లేక, యెన్నో శతాబ్దులు కడచిన తరువాత నా పురాణమునకును దీనికిని గల సంబంధముఁ దెలియక యా యాశ్వాసాంత గద్యము లేఖకప్రమాద మని తలంచినవారో దానిని తీసివేసి యుందురు. అయినప్పటికిఁ గొన్ని కొన్ని వ్రాత ప్రతులలో విష్ణు పురాణ, పరాశర సంహితలు రెండు నొక్కటియే యని తెలుపు నాశ్వాసాంత గద్య భాగ మెట్లో నిలిచియే యున్నది. ఈ పురాణము యొక్క కొన్ని కొన్ని ప్రతులలోఁ బ్రతి అంశము చివర నీ యాశ్వాసాంత గద్యము లేదు. పురాణము చిట్టచివర నాఱవ యంశము కడ పటనే యీ రీతిని గలదు.

“ఇతి విష్ణుపురాణే పరాశర సంహితాయాం షష్ఠోఽంశః సమాప్తః”⁵

కనుక విష్ణు పురాణము మొట్టమొదటఁ బరాశర సంహిత యనఁ బరగుచుండె నని తెలిసికొనుట కిక్కడ కిటుకు దొరకినది. అది పరాశర సంహిత యని

3. నేను అచ్చుపడిన గ్రంథములను మాత్రము చూచితిని, వేఱువేఱు దేశము లందలి వ్రాత ప్రతులను జూచి యింకను శోధింప వలెను.

4. Alberuni – Trubners Oriental Series, Vol. I, page 131.

5. Edition Printed at the Oriental Press, Bombay. Mss in the G. O. M. Library, Madras.

౧౬ చ శతాబ్దమున నాంధ్రీకరింపఁ బడిన విష్ణు పురాణమునఁ గూడఁ గలదు. అందు వలన దీనిని బట్టి బ్రహ్మాండమనే యొక పురాణము మొదట ననేక సంహితలుగ నుండెడి దనియు, విష్ణు పురాణ మందులో నొకటి యనియు మనము గ్రహింప వచ్చును. ఇట్లే వాయు పురాణము గూడ నొకప్పుడు బ్రహ్మాండ పురాణము లోనిదే యనియు, నది ప్రాయికముగ మొదట వాయు సంహిత యను పేజుఁ బరగుచుండె ననియు మనము ముందు తెలిసికొనఁ గలము. పెక్కు సంహిత లిప్పటి కొన్ని పురాణములలోనివే యని యందఱు నెఱిగిన విషయమే. ఉదాహరణమునకు సూత సంహితఁ జెప్పవచ్చును. అదియొక సంపూర్ణ గ్రంథమైనప్పటికి బ్రహ్మాండ పురాణము వలెనే దానిని సంపూర్తిగఁ గానరాని స్కాంద పురాణములోని కొంత భాగ మని యూహించెదరు.

విష్ణు పురాణము యొక్క వివిధ దశలు :

నేఁడు కానవచ్చు ౬,౦౦౦ శ్లోకముల విష్ణు పురాణము కాని, నారద పురాణమునఁ జెప్పఁబడినట్లు ౨౩,౦౦౦ ల శ్లోకముల విష్ణు పురాణము గాని మొదట విష్ణు పురాణములో నొక భాగముగ నుండెడి దని మన మనలేము. అప్పుడు పరాశర సంహితలోఁ గొన్నివేల శ్లోకములలో లేక బాగుగా నాలోచించినఁ గొన్ని వందల శ్లోకములలో మాత్రమే యుండి యుండవలెను. ఈ విష్ణు పురాణము కూడ ననేకములైన యితర పురాణములవలెను, మహా భారతము వలెను క్రమ క్రమముగఁ బెరుగుచు వచ్చె ననుట స్పష్టము. రత్నగర్భ భట్టాచార్యులవారను సుప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాత “వైష్ణవకూట చంద్రిక” యను తమ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానమున నిట్లు చెప్పుచున్నారు. “విష్ణు పురాణ గ్రంథ సంఖ్య పదివేలని కొందఱు, నెనిమిదివేలని కొందఱు నిట్లు వేఱు వేఱు విధములుగఁ జెప్పుదురు. ఈ విధముగ గ్రంథ సంఖ్యను గూర్చి యభిప్రాయ భేదము లున్నప్పటికి నేను మాత్ర మాలువేల శ్లోకములకే వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాను.” విష్ణుదిత్తు డను మఱియొక వ్యాఖ్యాకారుఁడు ఈ పురాణము యొక్క గ్రంథసంఖ్యను గుఱించి పై రీతినే పెక్కు భిన్నాభిప్రాయములను దెలిపియున్నాఁడు. “విష్ణు పురాణమున నాఱు విభాగములు కలవు; కావున నది పదివేల శ్లోకముల దని, ౮ వేల శ్లోకముల దని వేఱు వేఱు పురాణములలో వేఱు వేఱు రీతులఁ దెలుపఁబడినది. ఈ విభేదములు వేఱు వేఱు

6. “విష్ణు పురాణంద క్షుచి ద్దశసాహస్రం క్షుచి ద్దశసాహస్ర మిత్యాది వికల్పైః పృత్ర షట్సాహస్ర మేవ వ్యాఖ్యాయతే—(అం. ౧; అ. ౧, శ్లో. ౨౩).

సంహితల మూలమునఁ గలుగుచున్నవని చెప్పవచ్చును. విష్ణు పురాణమున లింగ పురాణము ప్రకారము పదివేల శ్లోకములును, శివ మత్స్య పురాణముల ప్రకార మెనిమిదివేల శ్లోకములును గలవు. కొన్ని దేశములలో నిది తొమ్మిదివేల శ్లోకము లనియు మరికొన్ని దేశములలో నిరువది నాలుగువేల శ్లోకము లనియుఁ వేతొక కొన్నిట నిరువది రెండువేల శ్లోకము లనియుఁ జెప్పెదరు. కాని మే మిచట నాలు వేలకు మాత్రమే వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాము.”

విష్ణు ధర్మోత్తర ఖండమును విష్ణు పురాణమున కంటఁగట్టి నారద పురాణము దాని గ్రంథ సంఖ్యను విపరీతముగా ౨౩,౦౦౦ వఱకుఁ బెంచుచున్నది. కాని శ్రీ శంకరాచార్యులవారి గ్రంథముల ప్రకారము చూడఁగా విష్ణు ధర్మోత్తర మును, విష్ణు పురాణమును వేఱు వేఱు గ్రంథము లనియు, సాధారణముగ నిప్పు డచ్చుపడు కూర్పులలో నున్నట్లే యది యావ యంశముతోనే ముగియుచున్న దనియు స్పష్టమగు చున్నది. “యస్మి స్స్యోస్తమతి ర్నయాతి నరకం స్వర్గోఽపి యచ్ఛిస్తనే” అను శ్లోకముతోఁ బరాశరుల వారు విష్ణు పురాణమును ముగించు చున్నట్లు శంకరాచార్యులవారు తమ “విష్ణు సహస్రనామ భాష్యమునందుఁ జెప్పి యున్నారు.” “ఇప్పుడీ శ్లోకము దాదాపుగ నాలువేల శ్లోకముల విష్ణు పురాణము

7. వైష్ణవం తు షడ్వేదం । తేన పురాణాంతరేషు వైష్ణవస్య దశసహస్రాష్ట సహస్రత్యాద్యుక్తిః । సంహిత భేదమాన విషయాకల్ప్య । యథా లైంగ్యే దశసహస్ర మితం । తైవ మాత్స్యయోస్తు వైష్ణవంచ అష్ట సహస్ర మితి । క్వచిత్ దేశే నవ సహస్ర ముచ్యతే । క్వచిత్ చతుర్వింశతి సహస్రం । క్వచిత్ ద్వావింశతి సాహస్రం । ఇదం తు షట్సహస్ర మస్మాభి ర్వాఖ్యానమానం [౧-౧-౨౩] ఈ వ్యాఖ్యాత యొక్క కాలమును నిర్ణయింప లేక పోయితిని. కాని యతఁడు చెప్పిన విషయము మాత్రము చాల సమూల్యమైనది. లింగ, మత్స్య పురాణముల యొక్కయి ప్పు డచ్చు పడిన ప్రతులకు, నతనికి దొరికిన ప్రతులకు జాల వ్యత్యాస మున్నట్లు ఆతని వ్రాతల వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పురాణములన్నియు నొక ఫక్కి నుండవలయు నను సుద్దేశముతోను, సందర్భభేద గలిగి యుండవలయు నను సుద్దేశముతోను ఏ విధమైన ప్రమాణము లేకయే పరిష్కర్త లిప్పు డచ్చుపడిన చాల పురాణములను దిద్దియుందు రని నా నమ్మకము. ఏ పురాణము యొక్క గ్రంథ సంఖ్య యెంతో యిప్పటి లింగ పురాణమునఁ దెలుపఁబడి యుండలేదు. విష్ణు పురాణ గ్రంథ సంఖ్య ౨,౦౦౦ లని కాక ౨౩,౦౦౦ లని మత్స్య పురాణము తెలుపుచున్నది.

8. శ్రీ శంకరాచార్యులవారి “విష్ణు సహస్రనామ భాష్యం”, “వాణీ విలాస ప్రతి”, శ్రీరంగం, పుట ౪౩. ఈ భాష్య కర్త ప్రస్థానత్రయ భాష్యకారులైన ఆది

చివర గాన్పించుచున్నది. “ఓరియంటల్ ప్రెస్” ప్రతిలో నీ శ్లోకము తరువాత నాలు శ్లోకములు మాత్రమే కలవు.

విష్ణు పురాణము యొక్క వేటు వేటు ప్రతు లన్నిటిని బట్టి చూడగా మొదట నిది బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్గతమై యున్నప్పు డిందు ౬౦౦౦ శ్లోకముల కంటె నెక్కువ లేవనియు, త్రారంభములో నొకవేళ రెండు మూడువేల శ్లోకములు మాత్రమే యుండె ననియు మన మూహింప వచ్చును. ఈ యాటువేల శ్లోకములలో గూడఁ జాల భాగము సాధారణముగ అసలు గ్రంథమునకు సందర్భించని యిటీవలఁ జేరిన ప్రక్షిప్తము లని చూప వచ్చును.

వాయు పురాణము :

ఇంక వాయు పురాణమును గుఱించి యాలోచింతము. “ఇప్పుడున్న యతి పురాతనము లైనట్టియు, నత్యంత విశ్వాస పాత్రము లైనట్టియు నాది పురాణ శంకరుల వారే యని నే ననుకొను. ఆదిశంకరులవారి గ్రంథము లందలి రచనకు దీనికి సహస్రాంతము భేదము కలదు. ఆ రచన ముం దిది చాల నీరసముగ నున్నది. ఆదిశంకరులవారి పీఠము నధిష్ఠించిన శంకరాచార్యులవా రెవ్వరో యీ చిన్న గ్రంథమును రచించి యుందురు. ఈ భాష్యకారుఁ డాది శంకరులవారా, వారి తరువాత నా పీఠ మధిష్ఠించిన మఱియొక శంకరాచార్యులవారా, యన్న వాదముతో మన కిప్పు డీచట నంత ప్రసక్తిలేదు. గ్రంథకర్త యెవ్వరైనను నీ గ్రంథమును రచించు నాఁటికి విష్ణుధర్మోత్తరము విష్ణు పురాణములోని యొక భాగముగఁ బరిగణింపఁబడి యుండలేదనియు విష్ణు పురాణము పై శ్లోకముతో సమాప్తమయ్యె ననియు నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈ విషయమే విష్ణు ధర్మోత్తర విష్ణు పురాణములను రెంటిని కలగూరగంపగఁ గలిపివేయు నారద పురాణము యొక్క కాలమును తెలిసికొనుటకుఁ గొంచెము వీలిచ్చుచున్నది. నారద పురాణముగాని, లేదా అష్టాదశ పురాణముల యొక్క విపుల సూచి నిచ్చు నారద పురాణ భాగముగాని శంకరుల తరువాత - వారాది శంకరులవారైననేమి, లేక, వారి తరువాతివారైన నేమి - పుట్టియుండ వలెను. వారాది శంకరులవారే యైన యెడల నారద పురాణ కాలము క్రీ. శ. ౯ వ శతాబ్దికి ముందుది కానేరదు. తరువాతి శంకరులవారే యైన యెడల నా పురాణము నింకను జాల శతాబ్దులు తరువాతికిఁ దీసికొని రావలసి యుండును. అందువలన బురాణ విమర్శనమును గుఱించి పురాణ నిరీక్షణ మనఁ బడు తమ చక్కని మహారాష్ట్ర గ్రంథమున నారద పురాణమున నీయఁబడిన పురాణ సూచి శంకరాచార్యులవారి కాలము కంటెఁ బూర్వపు దన్న పండిత త్ర్యంబక గురు నాథ కాశీ గారితో నే నేకీభవింపఁ జాలను. స్వభావము ననుసరించి పురాణములు పోను పోను వృద్ధి చెందునే కాని, సన్నగిల్లవు.

ప్రతులలో దీని నొకటిగ భావింపవచ్చు”నని విల్సన్ దొరగా రీ పురాణమును గుఱించి చెప్పుచున్నారు. “పవమానప్రోక్త పురాణ”మని బాణకవి దీనిని దన హర్ష చరిత్రమునఁ బేర్కొనియున్నాడు.⁹ ఇంతటి పురాతన పురాణము కూడ నాది బ్రహ్మాండ పురాణములోని యొక భాగముగనే కాన్పించుచున్నది. తంజావూరు సౌధ పుస్తక భాండాగారము (Tanjore Palace Library) నందలి వ్రాత ప్రతులను గుఱించి తయారు చేసిన సుప్రసిద్ధమైన తన గ్రంథముల పట్టికలో డాక్టరు బర్నెల్ గారు బ్రహ్మాండ పురాణమును గుఱించి యీ విధముగ వ్రాసియున్నారు :

“సాధారణముగ వాయు పురాణ మనఁబడునది దాని (బ్రహ్మాండము) లోని యొక విభాగ మని కొన్ని కొన్ని వ్రాతప్రతుల వలన (వ్రాత ప్రతుల సంఖ్య ౧౬, ౧౨ మొదలగునవి) తెలియవచ్చు చున్నది” [పుట. ౧౯౦]; తాను చూచిన బ్రహ్మాండ పురాణమును గుఱించి విల్సనుగారు కూడ నిట్టి కథనే చెప్పుచున్నారు.

“సంపూర్ణ బ్రహ్మాండ పురాణ మనఁబడు ప్రతు లొక్కొక్కప్పుడు అరుదుగ నైన దొరుకుచునే యుండును. అట్టి ప్రతి యొకటి నాకు రెండు భాగములుగ దొరకి నది. మొదటి భాగమున ౧౨౪ అధ్యాయములు కలవు; రెండవ భాగమున ౭౮ అధ్యాయములు కలవు. ఆ రెండు భాగములలోఁ గలిసి యీ పురాణమునకుఁ జెప్పఁబడిన గ్రంథ సంఖ్య కలదు.¹⁰ పెద్దది యగు మొదటి భాగము వాయు పురాణమే యని తెలిసినది. అందు “ఇతి వాయు పురాణే” అనుటకు మాటుగ “ఇతి బ్రహ్మాండ పురాణే” అని కలదు. ఈ విధమైన మార్పు ఉద్దేశ పూర్వకముగఁ జేయఁబడినట్లు కన్పట్టదు. ప్రళయమును వర్ణించు వాయు పురాణమునందలి మొదటి భాగము యొక్క కథవటి కాండమునకు బ్రహ్మాండ మని నామకరణము చేయఁ బడెను. ఇది వాయు పురాణ మని నిశ్చయించుట కారార భూతము లైన విషయ సూచికయు, వాయువు కథకల్పమును మర్యాదగఁ గాపాడఁబడినవి. ఈ బ్రహ్మాండ పురాణము యొక్క రెండవ భాగమునకు వాయు పురాణమునకు నెట్టి సంబంధమును

9. గమకై ర్మధురై రాక్షసన్మనాంసి శ్రోతృజాం గీత్యా పవమాన ప్రోక్తం పురాణం పపాత-హర్ష చరితము (నిర్ణయసాగర ప్రతి)-పుటలు ౮౫-౮౬. యత్ర చ మహాభారతే శకుని వధః పురాణే వాయు ప్రలపితం - కాదంబరి - పీటర్ నన్ గారి ప్రతి - పుట ౪౦.

10. ౧౨,౦౦౦

లేదు. దక్షిణ దేశమున నది ప్రాయికముగ సంహిత యనియో కాండ యనియో వాడుకలోనుండి యుండును” [చూడుడు: విల్సనుగారి విష్ణుపురాణోద్ఘాతము].

బిల్లియోథికా ఇండికా గ్రంథమాల, ఆనందాశ్రమ గ్రంథమాల, వేంకటేశ్వర ముద్రాలయ గ్రంథమాల - ఈ మూటిలోఁ బ్రకటింపఁబడిన వాయుపురాణ ప్రతులు మూడింటిని నేను సంపాదించఁ గలిగితిని. ఈ మూడుప్రతుల విషయసూచికలను వేంకటేశ్వర ముద్రాలయమువారు ముద్రించిన బ్రహ్మాండ పురాణప్రతి ¹¹విషయ సూచికతో పోల్చిచూడఁగా వాయుపురాణములోని ముప్పాతికభాగము ముక్కకు ముక్క బ్రహ్మాండపురాణముతో సంపూర్ణమైనది. ప్రక్రియ, అనుషంగము, ఉపోద్ఘాతము, ఉపసంహరము అని బ్రహ్మాండపురాణము నాలుగుపాదములు గలదని నారదపురాణము చెప్పుచున్నది. ఈ నాలుగుపాదములు నొకదానితరువాత నొకటి వాయుపురాణమున సంపూర్ణముగ వర్ణింపఁబడినవి. వాయుపురాణములోని కడపటి భాగమునను, బ్రహ్మాండపురాణమునను గూడఁ గానవచ్చు సామాన్య విషయ మేమియు లేదు. బ్రహ్మాండపురాణ కథకుఁడు వాయువు కావున నిప్పటి వాయు పురాణములోఁ జాలభాగము బ్రహ్మాండపురాణములోని దని కాని, లేక ఈ రెండు పురాణములు నొకే పురాణములోని యంతర్భాగములని కాని యూహించుట సహేతు కము కాకపోదు.

కీర్తి శేషులైన డాక్టరు రాజేంద్రలాల్ మిత్రగారిచేఁ బరిష్కృతమై బెంగాలు ‘ఏషియాటిక్ సొసైటీ’ వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన బిల్లియోథికా ఇండికాప్రతి వాయు పురాణమును గుఱించి బంగాళీ విశ్వకోశ ¹²మిట్లు చెప్పుచున్నది.

“దీనినిబట్టి ఈ ‘సొసైటీ’వారు ప్రకటించిన వాయుపురాణము అసలు వాయు పురాణము కాదని తెలియవచ్చుచున్నది. గయాక్షేత్ర మాహాత్మ్యముకూడఁ గలిసిన బ్రహ్మాండపురాణములోని యొకభాగము మాత్రమే యిది ; ఈ విధమున నిది చిత్ర

11. నేను వేంకటేశ్వర ముద్రాలయమువారి ప్రతులు సరిగాఁ బరిష్కృతములైన వని తలంపను. కాని, యవి వాడుకలో నున్నవి. ఏయే వ్రాత ప్రతిలోనుండి యేయే పాఠము గైకొనఁ బడినదో సరిగా నుదాహరింపకుండగనే యా యా పురాణ ములలోని పరస్పర వైరుధ్యమును దొలఁగించి, వాటి నన్వయింపఁ బ్రయత్నించి నట్లు కన్పట్టును. అందువలన నే యితర ప్రతియు నాకు దొరకనవచ్చుదు వారి ప్రతులనే ఉపయోగించితిని.

12. సం. ౧౧. పురాణమును గుఱించిన వ్యాసమును జూడుడు.

మైన యొక సంకర గ్రంథము. ఇది వాయుపురాణమో, బ్రహ్మాండపురాణమో చెప్పుటకు సాధ్యము కాదు."

బ్రహ్మాండపురాణమును బొరపాటున వాయుపురాణ మని చెప్పినందుకు బంగాళీ పీళ్ళకోశకారుడు డాక్టరుగారిని దండించుచున్నాడు ; కాని పైని చూపిన దృష్టాంతములవల్ల నీవిధమైన పరివర్తనమునకు డాక్టరుగారు బాధ్యులు కా రన్న విషయము స్పష్టమే. ఎవరో గ్రంథకర్త—లేక పరిష్కర్త యైనఁ గావచ్చును—చాలకాలముక్రితమే ఒక పురాణము నింకొక పురాణముగనో, లేక బ్రహ్మాండపురాణము నందలి వాయుసంహితను వాయుమహాపురాణముగనో మార్చియుండవచ్చును ; డాక్టరుగారు సంపాదకధర్మమును బాటించి లేనివి చేర్చకయు, ఉన్నవి తీసివేయకయు సూటిగాఁ దమ వ్రాతప్రతుల ననుసరించిరి,

నారదపురాణ మేమి చెప్పుచున్నది ?

అయా పురాణములలోని గ్రంథ విషయమును గుఱించి విపులముగ నారద పురాణములోఁ జేయఁబడిన వర్ణన మంత ప్రాచీనమైనది కాకపోయినప్పటికిఁ దక్కిన పదునేడు పురాణములు నాది బ్రహ్మాండ పురాణమునుండి పెరిగిన కూర్పులే యను నైతిహ్యమున కందు సూచనలు కలవు. ఇప్పటి బ్రహ్మాండపురాణ (వెంకటేశ్వర ప్రతి) విషయసూచిక సరిపోవు బ్రహ్మాండపురాణ విషయసూచి నిచ్చినతరువాత నారదపురాణకారుడు బుద్ధిపూర్వకముగ నిట్లు రహస్య మొకటి బయలుపఱచుచున్నాడు :

“నాలుగు పాదములతోను బ్రహ్మాండపురాణమును వర్ణించియున్నాను. ఇది పదునెనిమిదవది ; అనువమానమైనది ; సారాతిసారమైనది. బ్రహ్మాండపురాణము నాలుగులక్షల శ్లోకము లని పురాణకాలమునుండి వాడుక. పారాశర్య మహాముని దీనినే యందఱికిఁ బదునెనిమిది విధములుగఁ జెప్పియున్నాడు. ఆ మహాముని నావలనఁ బురాణములను విని మననము చేసికొని ధర్మశీలురును, దీనానుగ్రహకరులు నైన మునులకుఁ దెలియఁజెప్పి వానిని లోకమున వ్యాపింపఁజేసెను. వారు వేదముతోపాటు పురాణమును మొదట వసిష్ఠునికిఁ జెప్పిరి. ఆతఁడు దానిని శక్తి సుతునికి (పరాశరుడు) నతఁడు జాతుకర్ణునికిఁ జెప్పిరి. ప్రభంజనముఖః

వ్యాసుఁడు దానిని సంపాదించెను. తరువాత నా యద్భుతపురాణ మా విధమునఁ బ్రమాణీకరించి లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయఁబడినది.¹³

బ్రహ్మాండమే యన్ని యితర పురాణములకు మూలాధార మని యొక పురాణ గాథ యున్న ట్టి శ్లోకములు స్పష్టముగ సూచించు చున్నవి. యవద్వీపము దగ్గఱ నున్న బలిద్వీపము నందలి 'కవి' భాషలోని కీ బ్రహ్మాండ పురాణ మనువదింపఁ బడుటయే చాలవఱకు దాని పౌరాతన్యమును బలపఱచుచున్నది. అట్టి యనువాద మొకటి యున్నట్లు మనకు మొట్టమొదటఁ దెలియ వచ్చినది డాక్టర్ ఆర్. ఫ్రెడ్రిక్కుగారి మూలమున. ఇందును గుఱించి వారి తరువాత వ్రాసినవారు వారు చెప్పిన దానికంటె నంత క్రొత్త విషయము లేవియు దెలిపి యుండలేదు. ఫ్రెడ్రిక్కుగారిని ప్రకారము హిందువులు క్రీస్తుశకము ౫ వ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే బలిద్వీపము నకు వలస పోయిరి; వెళ్ళునప్పుడు వారు తమతోఁగూడఁ తమ మత గ్రంథములను దీసికొని పోయిరి. అటుతరువాత నా దేశ భాషయైన 'కవి' భాషలోని కవి యనువదింపఁ బడెను. ఆ భాషలో (సంస్కృత మూలములతోనహా) ఋగ్వేదసామాధర్వ వేదములు, రామాయణ మహా భారతములు కూడఁ గలవు. కాని పురాణములలో నా బలిద్వీప నివాసు లొక్క బ్రహ్మాండ పురాణమునే కాని యితర పురాణముల పేర నె న నెఱుఁగరు.

“బలిద్వీపమున బ్రహ్మాండ పురాణము మాత్రమే యేల వాడుకలో నుండవలెనో, తక్కిన పదునేడు పురాణముల పేర్లు చెప్పినను గూడ వాటి నేమాత్రము నెఱుఁగనంత సంపూర్తిగఁ బండితులకు వాని జ్ఞాపకము కూడ నిసుమంతయైన లేకుండ నెట్లు పోయెనో యిందుకుఁ గారణ మీ విధమున సులభముగఁ జెప్ప

13. చతుష్పాదం పురాణం తే బ్రహ్మాణం సముదాహృతమ్, అష్టాదశ మనౌ పమ్యం సారాత్సార తరం ద్విజ । బ్రహ్మాండం చ చతుర్దక్షం పురాణత్వేన వత్సతే, తదేవ చాన్య గదిత మత్రాష్టాదశదా వృథక్ । సారాశర్యేణ మునినా సర్వేషామపి మానద, వస్తుదృష్ట్యాథ తే నైవ మునీనాం భావితాత్మనాం మత్స్యాశ్రుత్వా పురాణాని లోకేభ్యః ప్రవకాశిరే మునయో ధర్మశీలా స్తే దీనానుగ్రహకారిణః । యథా వేదం పురాణం తు వసిష్ఠాయ పురోదితం, తేన శక్తి సుతాయోక్తం జాతుకర్ణాయ తేన చ । వ్యాస లబ్ధం తత్తత్సృతత్ ప్రభంజన ముఖోద్గతం, ప్రమాణీకృత్య లోకేఽస్మిన్ ప్రావర్తయ తదద్భుతమ్ [నారద పురాణము వెంకటేశ్వర ప్రతి. పూర్వఖండము-అధ్య. ౧౦౦ శ్లో. ౨౯-౩౫.]

వచ్చును. బలిద్వీపమున నొక తెగ శైవ మతస్థులు కలరు. వారు బ్రహ్మాండమునే తమ పురాణముగ నంగీకరించి యున్నారు.” (పుటలు ౭౯-౮౦)

డాక్టరు ఫ్రెడ్రిక్కుగా రీ పై విధమునఁ జెప్పుచున్నారు. దాని ననుసరించి హిందువులు బలిద్వీపమునకు మొదట వలసపోయినప్పు డొక్క పురాణమే యుండెనని కాని లేక యేవో కొన్ని యితర పురాణము లాది పురాణమునుండి చీలిపోవుట యప్పటికే యారంభమైనప్పటికిఁ దరువాత వానికి మత విషయకముగ గలిగిన ప్రాముఖ్య మప్పటికి రాలేదని కాని మనము న్యాయముగ నూహింపవచ్చును. బలిద్వీప వాసులు కీ పురాణము తప్ప యే యితర పురాణము తెలియకపోవుట కీకారణము తప్ప మత యే యితర కారణమును జెప్పఁజాలము. అయితే బలిద్వీప బ్రాహ్మణులు శైవులనియు, శివోక్తర్షుల చెప్పనదగుటచేత వారి తర పురాణముల కంటె బ్రహ్మాండ పురాణమునే కాపాడి రనియు డాక్టరు ఫ్రెడ్రిక్కుగారు ఒక సిద్ధాంతమును జేసి యా కారణమున నా ద్వీపమున నితర పురాణములు లోపించె నని చెప్పఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. కాని పురాణములలో నాలుకంటె నెక్కువ పురాణములు శైవపరములైనవే యనియు,¹⁴ వానిలోఁ బెక్కులు బ్రహ్మాండ పురాణము కంటెను మలాభినివేశము కలిగించునవి కలవనియుఁ బురాణముల నుండియే మన మెఱుఁగుదుము.

బ్రహ్మాండ పురాణ విషయసూచి :

డాక్టరు ఫ్రెడ్రిక్కుగారి వ్రాతలవలనఁ దెలియ వచ్చిన దానిని బట్టి చూడఁగా ‘కవి’ భాషలో రచియింపఁబడిన బ్రహ్మాండ పురాణ విషయసూచి చాల కొద్దిగాను, సాధారణముగను నున్నది.

“నర్గము, ప్రతినర్గము, మన్వంతరములు, సూర్య చంద్ర వంశాను చరితములు, పౌరాణిక గాథలు, కథానకములు మొదలైనవియే బ్రహ్మాండ పురాణ సూచిలోఁ గలవు. దానిని భగవానుడైన వ్యాసుఁడు రచియించెను.” [పుట ౮౦].

14. ఈ క్రిందఁ జేర్కొనఁబడినవి శైవ పురాణము లని స్కాండ మిట్లు చెప్పుచున్నది.

“తత్ర వైవాని శైవంచ భవిష్యం చ ద్విజోత్తమాః । మార్కణ్డేయం తథా లైంగిం వారాహం స్కాం దమేవ చ । మాత్స్య మన్య తథా కౌర్మం వామనం చ మునీ శ్వరాః । బ్రహ్మణ్డం చ దశే మాని త్రిణి లక్ష్మ్యాని సంఖ్యయా । గ్రన్థానాం మహిమా న్నవైవైః శివ పైవ ప్రకాశ్యతే. [సంభవకాండము ౨-౩-౩౩]

ఈ పై నీయఁబడిన సూచి యన్ని పురాణములలోఁ గూడ గానవచ్చుట వలన నది యన్నిటికి మూలాధారమైనది కావచ్చును. 'కవి' బ్రహ్మాండ పురాణము యొక్క సరియైన సూచిని గుఱించి మనకుఁ దెలిసిన విషయము చాల తక్కువ కాఁబట్టి యంతకంటె విస్తారము దానిని గుఱించి చెప్పలేము. కాని యీ పురాణమును గుఱించి బంగళీ విశ్వకోశమందలి లేఖకుఁడు తనకు సమస్తము తెలిసినట్లుగనే యీ క్రింది రీతిని నొక్కి చెప్పుచున్నాడు.

“క్రీస్తుశకము ౫-వ శతాబ్దిలో బ్రహ్మాండ పురాణము యవద్వీపమునకు వెళ్ళె నని యిదివఱకే చెప్పియున్నాము. 'కవి' భాషలో దాని యనువాద మొకటి కలదు. భవిష్యద్రాజవంశానువరితమునఁ దక్క మిగిలిన యన్ని విషయముల లోను బలిదీప్త బ్రహ్మాండ పురాణ మిప్పటి బ్రహ్మాండ పురాణమునకు సరిపోవు చున్నది. భవిష్యద్రాజేహీసము మినహాగా మన మీ యనువాదమున నాది బ్రహ్మాండ పురాణము యొక్క ప్రాచీన స్వరూపమును గాంచఁగలము. అష్టాదశ మహా పురాణములలోని తెల్ల నిదియే యత్యంత ప్రాచీనమైనదిగ మనము గ్రహింప వలసి యుండును.” [నం. ౧౧. పుట ౬౯౪].

ఇప్పటి బ్రహ్మాండ పురాణముతో సరిపోర్చి చూడఁ గలుగుటకు 'కవి' భాషానువాద విషయానుక్రమణికా వివరములను గురించిన ససూచార మీ వ్యాస కర్త యొక్కదనుండి సంపాదించెనో నాకుఁ దెలియదు. నాకు వలెనే యీతనికిఁ గూడ డాక్టరు ఫ్రెడ్రిక్కుగారి వ్రాతలే యాధారమైన యెడల వాటివలన నింత స్పష్టముగ నిన్ని వివరములు తెలియవచ్చు నని నే ననుకోను. 'కవి' భాషలోని యీ పురాణము నింతవఱ కే పండితుఁడు ననువదించుటకుఁ బూనుకొనక పోవుట చాల విచారకరము.

పురాణము లన్నిటికి సామాన్యాచారము :

ముఖ్యములైన రెండు ప్రాచీనపురాణములకు మూల మొక్కటే యని కనిపెట్టఁ గలిగితిమి గనుక మిగిలిన పురాణములలో ననేక మీ రెండు పురాణములనుండియే ఏర్పడియుండు నని మనము సులభముగఁ జూపవచ్చును. అష్టాదశ పురాణములలో బ్రవ్రథమునఁ జెప్పఁబడు బ్రహ్మపురాణములోని చాలభాగములు మక్కికిమక్కి విష్ణు పురాణములోని భాగములే కాని వేఱుకాదు. దాదాపుగ భాగవతపురాణములోని కథ లన్నియు (శ్లోకముల మాటకాదు. ఇది పురాణపద్ధతినిగాక కావ్యపద్ధతిని వ్రాయఁబడిన దని మన మెఱుఁగుదుము)—విష్ణుపురాణమున వర్ణింపఁబడినవి. గరుడపురాణములోను,

మఱికొన్ని యితర పురాణములలోను గల శ్రాద్ధకల్పమునకు సంబంధించిన చాల యధ్యాయములను విష్ణుపురాణములలోఁ గూడ దానికి సరిపోలిన భాగమునఁ గాంచ నగును. ఇంతయేల, వైష్ణవపురాణము లన్నియు రూపములోఁ గాని, లేక విషయములోఁ గాని ముఖ్యముగా నీ విష్ణుపురాణమునుండియే పుట్టిన వని చూపవచ్చును. ఈ విధముగనే యనేకములైన శైవపురాణములకు వాయుపురాణము మూలాధారముగఁ గనఁబడును. శైవవైష్ణవపురాణములలో విపరీత మతాభిమానమును బురికొల్పుచు వ్రాయఁబడిన భాగములు, భవిష్యద్వృత్తాంతములు, స్థానిక మాహాత్మ్యములు — ఇవి యన్నియు నితీవలఁ గాలక్రమమునఁ గ్రోత్తగఁ జేరిన భాగములే.

ఒక సిద్ధాంతము :

ఇవి యన్నియుఁ బర్యాయములలోఁబడి, క్రీస్తుశకము మూడు నాలుగు శతాబ్దాల వఱకుఁ బురాణమును పేరుతో నొకగ్రంథము మాత్రమే యుండె ననియు, దానికే యప్పడు కాని యటుతరువాత కాని బ్రహ్మాండ మను పేరుండియుండు ననియు నేనొక సిద్ధాంతమును బ్రతిపాదించుచున్నాను. దానిలో ౧౨,౦౦౦ శ్లోకములకంటె నెక్కువ యుండవు. ఆ పురాణములోని భాగములు క్రమముగా దానినుండి వేరుపడి ప్రత్యేకపురాణము లయ్యెను. ఈ విధముగాఁ దఱికిపోవుటవలన మూలపురాణము కాలక్రమమున నన్నగిల్లి నామమాత్రావశిష్ట మయ్యెను. మూల పురాణభాగము లన్నిటిలోనికి గొప్పవియు, మొట్టమొదటఁ జీలిపోయినవియు విష్ణు వాయు పురాణములై యుండును. కొంతకాలమువఱకు (అంత్యగద్యము మొదలగు వానిలో) నేయే భాగము లేయే మూలగ్రంథములోనివో తెలుపఁబడుచు వచ్చెను. కాని, మతము మీఁది యభిమానము క్రమముగా నెక్కువైనకొలది గౌరవహాని యని కాబోలు మూలగ్రంథనామమును జల్లఁగ జొరవిడిచి స్వతంత్రములైన ప్రత్యేకపురాణములు గనే వానినిఁ బ్రకటించుచు వచ్చిరి.

అధ్యాత్మరామాయణమును, బ్రహ్మాండపురాణములోని వనఁబడు ననేక మాహాత్మ్యములును గాక దక్షిణహిందూదేశమున ఈ వ్యాసమునఁ బై నుదాహరించిన బ్రహ్మాండపురాణమునకు భిన్నమైన గ్రంథము బ్రహ్మాండపురాణ మను పేరుతోనే మఱియొకటి గలదు.¹⁵ ఈ పురాణకాలమునకే సి. పి. బ్రౌన్ దొరగారి ప్రోత్సాహమున నెవరో యొక పండితుఁడు తయారుచేసిన విషయవివరణముకూడఁ

15. చెన్నపురిలో గవర్నమెంటువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నెం. ౧౩-౫-౧౧ రు గల వ్రాతప్రతిని జూడుఁడు.

గలదు.¹⁶ ఇది వైష్ణవపురాణముగఁ గనఁబడును. పూర్వోత్తరభాగము లని రెండు భాగములు కలవు. ఒక్కొక్కభాగమునఁ బెక్కు ఖండములు కలవు.

[తా. క. ఈ వ్యాసమంతయుఁ బూర్తిచేసిన పిదప నేను తెలుఁగులిపిలో ముద్రిత మైన రెండు సంస్కృత విష్ణుపురాణప్రతులను జూచుట తటస్థించెను. వీటి లోని యాశ్వాసాంత్య గద్యమునఁ గూడ పదునాఱవ శతాబ్దిలోని విష్ణుపురాణాంధ్రాను వాదము అంత్యగద్యమున నున్నట్లే కలదు. ఈ రెంటిలో మొదటిప్రతిలో¹⁷ మొదటి యధ్యాయము చివరగద్యమున నిట్లు కలదు :

“ఇత్యాది మహాపురాణే బ్రహ్మణే పారాశర్య సంహితాయాం విష్ణుపురాణే పరాశర మైత్రేయసంవాదే ప్రథమాంశే ప్రథమోఽధ్యాయః”

మఱి యే యితర అధ్యాయము చివరగాని, యంశము చివరగాని యీ గద్యము కానరాదు. మొదటియంశము రెండవ యధ్యాయమునుండి యంత్యగద్య మిట్లున్నది : “ఇతి విష్ణుపురాణే ప్రథమాంశే ద్వితీయోఽధ్యాయః.”

నేను చూచిన రెండవప్రతిలో¹⁸ మొదటి యంశము మొదటి యధ్యాయము చివర మాత్రమే యంత్యగద్యమున నిట్లు కలదు :

“ఇతి సర్వపురాణానా మాదిభూతే బ్రహ్మజ్ఞాభ్యే మహాపురాణే ఉద్భుతాయాం పారాశర్య సంహితాయాం శ్రీవిష్ణుపురాణే ప్రథమోఽధ్యాయః.”

పురాణము లన్నిటిలో బ్రహ్మాండమే మొట్టమొదటి పురాణమనియు, పరాశర సంహిత యను విష్ణుపురాణము దానిలోనిదే యనియు నీ గద్యము వెనుకటిదాని కంటెను మఱింత స్పష్టముగఁ దెల్పుచున్నది.

16. చెన్నపురిలో గవర్నమెంటు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నెం. ౪-౩-౧౩ రు గల వ్రాతఁ ప్రతినిఁ జూడుఁడు. ఇందు నితర పురాణముల విషయ వివరణము గూడఁ గలదు.

17. శ్రీధర విష్ణుచిత్త వ్యాఖ్యానములతోఁ గూడ నీ ప్రతిని వావిళ్ళ అనంత నారాయణశాస్త్రిగారును, వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రిగారును, అది సరస్వతీ నిలయ, వివేక రత్నాకర, ముద్రాలయములలో ౧౮౫౫ (కలి. ౪౯౫౬) వ సం. న నచ్చు వేసి యున్నారు. దీని ప్రతి యొకటి అడయారు పుస్తక భాండాగారమునఁ గలదు.

18. రెండు వ్యాఖ్యానములతో నీ ప్రతిని అయ్యన్న జగన్నాథాచార్యులవారు జ్ఞాన సూర్యోదయ ముద్రాలయమున ౧౮౮౨ వ సం. న నచ్చువేసి యున్నారు.

ఈ గద్యము విష్ణుచిత్తుడు వ్యాఖ్యానము చేయునాటికిఁ గూడఁ గలదని యాతఁడు దానికిఁజేసిన యీ క్రింది యన్వయమువలనఁ దెలియుచున్నది.

“ఇతీతి : సర్వపురాణానా మాదిభూతే బ్రహ్మాంధపురాణే ఉద్భృతాయాం పారా శర్య సంహితాయాం ఇతి ప్రథమోఽధ్యాయః ఇత్యన్వయః.”

ఈ యంత్య గద్యమును దాని వ్యాఖ్యానము నితర ప్రతులలోనుంచి తీసి వేసిరి.

అచ్చయిన యీ రెండుప్రతులలోని యంత్యగద్యములవలన విష్ణుపురాణము ప్రత్యేక పురాణము కాదనియు నది యష్టాదశపురాణములకు మూలాధారణ మైనదని ప్రసిద్ధిఁ జెందినట్టియు బ్రహ్మాండ మని పేరుగలిగినట్టియు వేతాక పురాణములో మొదట నొకభాగముగ నుండె ననియుఁ బరంపరగ వచ్చు నొక ప్రాచీనగాథ కల దని నిన్సందేహముగఁ దేలుచున్నది.^{19]}

భారతి

అక్షయ-పుష్క, మాఘములు - 1927, జనవరి, ఫిబ్రవరి సంపుటము 4. సంచికలు 1, 2.

19. “సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి” అను నింగ్లీషు మాసపత్రికలోఁ బ్రకటితమైన యాంగ్ల వ్యాసమున కిది యనువాదము.

అ భిజ్ఞాన శాకుంతలము

— శ్రీ పల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి

లోకమునఁ గావ్యరచనకు వాల్మీకి మహర్షివలె దృశ్యకావ్య నిర్మితికి భాను డాద్యుడనజాలము గాని తత్పూర్వరూపకము లదృశ్యము లగుటచే నట్టి యశస్స తనికి దక్కినది. కాళిదాస మహాకవి మాలవికాగ్నిమిత్ర ప్రస్తావనలో “ప్రథిత యశసాం భాన సౌమిల్ల కవి పుత్రాదీనామ్” అనుచు గావించిన ప్రశంస కూడా దానిని స్థిరపఱచినది.

భాసాదులకును కాళిదాసునకును సుమా రొక శతాబ్ది యంతర మున్నది. ఇతని నాడు వారి రూపకములు ప్రదర్శన రమ్యములై మెప్పు గాంచినవి. అయితే నేమి ? దై వానుకూల్యమున భానరూపకములు, కొన్నియైనా మిగిలినవి గాని, తక్కిన వారివి పేరేని లేకుండ బోయినవి. ఆ భాసుని రూపకములైనను సుమారు వెయ్యేళ్ళు వ్యాప్తిగాంచి తరువాత మొన్న మొన్నటివఱకు రమారమి వేయేండ్ల జ్ఞాతవాసమున లీనములైనవి. అందుచే నీతని యీ నాటకరాజము జన్మించిన యుత్తరక్షణము నుండియు స్వప్నవాసవదత్తము మాడ్కి నాట్యరంగముల నలంకరించుచు వచ్చి, దుర్దైవమున నది ప్రచ్ఛన్న మయినంత, దానే విద్యల్లోకమున నగ్రగణ్య మైనది. ఆ నాటి యీ రెంటి ప్రశంస లివి :

“భాషాసు రమ్యా గైర్వాణీ తస్యాం కావ్యం మనోహరమ్,

తత్రాపి రూపకం రమ్యం తత్ర భానకవేః కృతిః”

“కావ్యేషు నాటకం రమ్యం నాటకేషు శకుంతలా”

అట్టి ఖ్యాతిగన్న దీని ఘనత నీ చిన్న వ్యాసమున నెంతని చూతుము ? అయినా యొకింత —

ఇతివృత్తము :— ఇది మహాభారతాది పర్వమున నిట్లున్నది: “ఋష్యంతుడు వేటకై యడవి కేగి క్రమముగా కణ్వాశ్రమము నమీపించి, అమ్మహర్షికి నమస్కరించి వచ్చుటకై తానొక్కడ యాశ్రమములోనికి పోయెను. కణ్వుడు కుటీరమున లేడు. శకుంతల యుతని కర్ణ్యపాద్యాదు లిచ్చి నత్కరించినంత రా జాకన్యక

యుదంత మంతయు నడిగి తెలిసికొని, తన్ను గాంధర్వమున బెండ్లియాడు మని కోరెను. తన కుదయించిన నందనుని యువరాజును జేయునట్లు వరము పుచ్చుకొని యామె యతని కోరిక నెఱపేర్చెను. పురమున కేగిన రాజు శకుంతలకై ప్రధానుల సంపలేడు. మూడేండ్లు గర్భము మోసి యామె కుమారుని గనెను. ఆ పిల్లవా డాటు సంవత్సరముల వాడై నంత ముసీంద్రుడు శిష్యులను తోడిచ్చి తల్లిని పిల్లవానిని రాజు చెంత కంపెను. అతండు శకుంతల నెఱింగియు నెఱుగనట్లు నటింది, “వీరు నీ భార్యపుత్రులే, స్వీకరింపు” మని యాకాశవాణి పలికినంత భార్య నాదరించి పుత్రునికి భరతు డను పేరుపెట్టి యువరాజును జేసెను.”

ఇట్లతి సంగ్రహముగా నున్న యీ ప్రఖ్యాత వృత్తము ప్రదర్శనోచితములును సామాజిక మనోరంజకములు నగు మార్పులతోను నూతన పాత్రలతోను నవ్య కల్పనలతోను వికసించి మిశ్రవృత్త మైన విధ మొకింత కనుగొందము.

వస్తుసంగ్రహము : — రథారాధు డై విల్లెక్కిడి లేడిని తఱుముచు వచ్చిన దుష్యంతుని కణ్వాశ్రమ మందలి తాపసులు విచారించిరి. రాజు రథము దిగి వారితో సంభాషించి, అతిథి సత్కారార్థము కూతురి నింట నుంచి కులవతి సోమతీర్థమున కేగెనని తెలిసియు తనరాక మహర్షి కామెయే తెలుపుగాక యని, తా నొక్క డాశ్రమము జొచ్చి, యొకవంక పూలమొక్కలకు నీళ్ళు పోయుచున్న మునికన్యలను చూచి, చెట్టువాటున నుండి వారి మాటలు విని వారిపే శ్శ్రేణింగి, శకుంతలను కష్ట కృత్యమునకు నియోగించిన కణ్వుని చర్యకు వగచి యా కన్నె చక్కదనమున కచ్చెరువడుచు, ఆమె తాను పరిగ్రహింప దగిన కన్య యని భావించుచు, భ్రమర చేష్టావళమున వారికి ప్రత్యక్షమై మాటల ధోరణిని తాను పౌరవవంశరా జయిన దుష్యంతుడ నని చెప్పి యనసూయ వలన శకుంతలా జన్మవృత్తాంతము విని, తన మనోరథమున కవకాశము కలదని నిశ్చయించుకొనెను. నాయికానాయకులు పరస్పర మనురక్తు లైరి.

తరువాత మా వంశమున కీ వసుంధర యెట్టిదో మీ చెలికత్తె యట్టి దని యనసూయా ప్రియంపదలకు నచ్చజెప్పి గాంధర్వ విధికి శకుంతల సంగీకరింప జేసి సిద్ధమనోరథు డై తన్ను స్మరించుచుండుటకై స్వనామాంకిత మైన యంగుళీయ కమును ప్రియురాలి వ్రేలం దొడిగి, రాజు తన రాజధానికి వేంచేసెను — మఱి యా నాడో లేక మఱునాడో దుర్వాసుడు కణ్వు నింటి వాకిటి కతిథియై వచ్చి పతిధ్యాన

పరవశ యై తనవైపు చూడకున్న శకుంతలను “నీవు ద్యానించుచున్నవాడు నిన్ను మఱిపోవు” నని శపించి, యంతలో నచ్చటికి వచ్చిన ప్రియంపద ప్రార్థింపగా, “అభిజ్ఞానమైన యాభరణము కంటబడినచో శాపము తొలగిపోవు” నని విలుగుడు చెప్పి వెళ్లి పోయెను. అట్టిది సిద్ధముగా తమ సఖి వ్రేల నుండుటచే గండము తప్పిన దని యా చెలికత్తెలు సంతోషించిరి గాని శాపము మాట శకుంతలకు చెప్పలేదు, సరిగదా, ఎవ్వరికి నీ మాట చెప్పురా దనుకొన్నారు. తరువాత —

“శకుంతల గర్భము ధరించియున్నది. దుష్యంతుడు చెప్పినట్లుగా శకుంతలను దీసికొని వెళ్లుటకై సేవకుల నంపలేదు. లేఖయైన వ్రాసి యంపలేదు. ఇందుకు దుర్వాసశ్శాపము హేతువు కాదుగదా? తాతపాదులతో నేమి మనవి చేయుదును?” అనుచు నననూయ విచారించుచుండగా ప్రియంపద వచ్చి, “చెలీ! శకుంతల నత్త వారింటికి పంపుటకు తగిన నన్నాహము చేయుము. తాతపాదులు వచ్చి శకుంతలను జూచి కుమారీ! నీకు తగిన భర్త లభించెను. నిన్నిపుడు పతి గృహమునకు పంపింతు నని సెలవిచ్చినారు” అని చెప్పెను.

ఆశ్రమవాసు లందఱు శకుంతల నభినందించిరి. కణ్వుడు, గౌతమిని శారరవ శారద్వతులను తోడిచ్చి కూతురు నత్తవారింటి కంపెను — వారందఱు దుష్యంతునికి చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పిరి. ఎవ రెన్ని చెప్పినా, శకుంతలను దానాశ్రమములో పరిగ్రహించిన మాట యతడు స్మరింపకుండెను. అయితే, నీ కానవాలు చూపి నీ సంశయము తీర్చెద నని శకుంతల తన వ్రేలు తడవికొని, అయ్యో! ఉంగరము లేదని విచారించెను. శచీతీర్థమున జాతీపడి యుండునని గౌతమి యనెను. ఇక లాభము లేదని యా తాపసులు వెడలిపోయిరి. ప్రసవించు నంత వఱకు మా యింట నుంచెదననీ పురోహితుడు శకుంతలను గొనిపోవుచుండ, అప్పర స్తీర్థముచెత నొకతేజ స్సామె నెత్తుకొని పోవును — శకుంతల తల్లియైన మేనక తేజోరూపమున వచ్చి కూతురి నెత్తుకొనిపోయి మారీచాశ్రమములో దామయజి కప్పగించెను —

రాజనామాంకిత మైన యాయుంగరము శచీతీర్థమున చేపలు పట్టువానికి లభించినది. అది రాజాగారి దృష్టికి వచ్చినది. శకుంతలను స్మరింపజేసి విప్రలంభావస్థ తెచ్చిపెట్టినది. అతని విరహబాధ చూచి శకుంతల శ్రేయస్సు గోరు సాను మతి సంతోషించినది.

తరువాత నసురసంహారమునకై యింద్రునిరథ మెక్కి నాకలౌకమున కేగిన దుష్కంతుడు తిరిగివచ్చును. తపస్వి క్షేత్రమైన హేమకూట పర్వతమందలి మారీచాశ్రమమున దిగి సర్వదమను డను పేర నందు క్రిడించు తన పుత్రుని శకుంతలను గాంచును. మారీచానుగ్రహమున భార్యాపుత్రులను స్వీకరించి సుఖముగా పురము చేరును. ఈ సందర్భమున రెండు మాటలు :

అనసూయ, సానుమతి, విదూషకుడు, నను పాత్రములు కనరావు గాని, యీ నాటక మందలి కథ యంతయు కొంచె మెచ్చు తక్కువగా పద్మపురాణ స్వర్గ ఖండమున గనవచ్చును. అపురాణము కూడా వ్యాసప్రోక్తమే యన్న విశ్వాసము వ్యాపించియున్నది. గావున దానినుండి కాళిదా సీ ఇతివృత్తము గ్రహించియుండు నని యెవరేని తలంపవచ్చును. ఈ విషయము నా సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్ర ద్వితీయ సంపుటమున చర్చింపబడినది. అందలి సార మిది :— “కాళిదాసు శాకుంతల నాటకము చదివి యానందించిన యానాటి పండితు డొకడు ప్రదర్శనోచిత క్రమమున నున్న యిందలి కథను స్వీకరించి చిన్న మార్పులతో ననుష్టుప్పందోబద్ధము గావించెను. అది పద్మపురాణమున కెక్కినను.” భారతమునందే ప్రక్షిప్తము లుండగా నిక దక్కిన వాని మాట చెప్పనేల ? దీనినిబట్టి యీ దృశ్యకావ్య కథ చిరకాలము క్రిందట శ్రవ్యకావ్యకథగా గూడ మాత్రీన దని సంతసింపవచ్చును.

మఱి యొక్క విశేషము — అల్పాబాదు నగరము దగ్గల నున్న ‘భీత’ గ్రామమున మార్షలు పండితుడు సంపాదించిన గుండ్రని రాగిరేకులలో శాకుంతల ప్రథమాంకకథ రేఖాచిత్రరూపము దాల్చియున్న దట’ శాకుంతలఘనత కిది వేటొక నిదర్శనము.

పూర్వోక్తరీతి నున్న యిందలి కథాసంవిధానమున కంతకు నభిజ్ఞాన కల్పనము కీలకము. అది, అంగరసములకు మూలము. నాయికా నాయకుల శీలము లకు శాణము. నాటకము వేరే దానితో నుండ నిక దాని వర్ణన మేల ? తరువాతిది శాపకల్పనము. ఈ డెంటికి గల సంబంధ మందుమా, అతి విచిత్రము కాళిదాస ప్రతిభా జ్ఞాపకము.

మూడు నాలుగు దినములు తన్ను స్మరించుచు కాలము గడుపుటకై రాజు ప్రియమరాలి కిచ్చిన యంగరము నత డాప్రేయసిని పెండ్లాడి నట్లు నమ్ముటకై యభిజ్ఞానముగా మార్చినది శాపమే కదా ! అదే పురము చేరిన థేసికి సతీస్మృతిని

పోగొట్టినది. శచీతీర్థమున నయ్యంగుళీయమును పడగొట్టినది. తన చెంతజేరి విలపించు సాధ్వీని నిండుచూలాలిని, రాజుచే నిల్లు వెడల గొట్టించినది. తుదకు శాంతు్య పాయమును గూడ నామమాత్రము గావించినది. శాప మంగుళీయక దర్శనావసానము — అన్నమాట పోయిన యుంగరము మరల గంటబడినపుడు “నేను పరిత్యజించిన మునిపుత్రి నేను పెండ్లాడిన శకుంతలయే యని రాజు స్మరించుటతో సరి. మఱి దాని ప్రభావమో ! తరువాత రమారమి మఱి యైదు సంవత్సరము లింట దుష్యంతుని, హేమకూటాద్రిపై పొరుగింట శకుంతలను వియోగదూఃఖానలమున వేపి విడిచి పెట్టినది, ఇక శాంతు్యపాయ మా పుణ్యదంపతులను సుఖపెట్టిన దేమున్నదో యూహింపుడు !

సప్తమాంకమున మారీచ మహర్షి వినిపించునం దాక శాపముమాట గాని శాంతు్యపాయముమాట గాని యా సతీపతుల చెవిని బడదు. అప్పుడు గదా “నేను లోక నిందావిముక్తుడ నైతి” నని దుష్యంతుడును, “ఆర్యపుత్రుడు నన్ను నిష్కారణము పరిత్యజింప లే” దని శకుంతలయు నూఱిడిల్లగల్గిరి. అదిగదా కథా నిర్మాణ చాతురి ! అది యట్టిది గాకున్న దీని కింత ఘనత యేల వచ్చును ? ఇట్లు వస్తుకల్పనౌచితి నొకింత పరామర్శించితిమి. ఇక —

పాత్రౌచిత్యము :— పౌరవోత్తము డైన రాజర్షి కథానాయకుడు. అతడు ధీరోదాత్తుడు, దక్షిణనాయకుడు. మేనకావిశ్వామిత్రుల కూతురును కణ్వమహర్షి పాలితయు దివ్యాదివ్యయు నైన శకుంతల నాయిక. బ్రహ్మర్షిపుత్రిక లైన యనసూయా ప్రియంవదలు నాయికా సఖులు. ఆపత్కాలమందు నాయికకు సహాయపడిన సానుమతి మేనకవలెనే యవ్వరస. ఆనాయికను రక్షించినవారు దివ్యులైన దాక్షయణి మారీచులు, దేవదానవ మానవపంధ్యులు. వారిచే దుష్యంతుని కర్పింపబడిన దౌష్యంతి జంబూద్వీపములోని ప్రాగ్భాగమునకు తనపేర భరతవర్ష మనుపేరు దెచ్చి నతడు.

రాజు శకుంతలరూపలావణ్యములకు ముగ్ధుడై, యాసుందరి తప్పక క్షత్రియుడు పరిగ్రహింప దగిన కన్యారత్న మని తన యుదార హృదయము దానిని కోరుటయే తెల్పుచున్న దనుటతో స్వార్థపరాయణత్వ మహంభావము కామత్వరయు గనవచ్చుచున్న వని కొందఱు అయిన భావింపకపోరు. సత్యమే. కాని, యాభావ మా పాత్ర కానమయమందు సముచితమే — రాజు మొట్టమొదట ముగ్ధుని నేకకాలమందే

చూచి, అహో వీరి దర్శన మెంత మధురము ? ఈ రూపసంపద యంతఃపురాంగ నలకు గూడా దుర్లభమే యనుకొన్నాడు. చాటున నుండి యట్లే చూచుచు వారి మాటలు వినుచుండ నతని దృష్టి యెక్కువగా శకుంతలపై వాలినది. హృదయము సంశయగ్రస్త మైనది. ఈ కన్య కణ్వుని కూతురా ? — ఒకవేళ క్షత్రియాంగన యందు కణ్వుమహర్షి కుదయించిన దేమో ? అని తర్కించుకొన్నాడు. బ్రాహ్మణ మునికన్య లైన యనసూయా ప్రియంవదల సౌందర్యమును మించిన దివ్యలావణ్య రూపరేఖావిలాసములు శకుంతలయం దుండుట కనిపెట్టినాడు. అప్పుడు మనసుపట్ట జాలక “నాయుదారహృదయము కోరుచున్నది గావున నీసుందరి తప్పక క్షత్రియుడు పరిగ్రహింప దగిన కన్యారత్నమే” యని నిశ్చయించుకొన్నాడు. నిజముగా నత డెన్నడు నధర్మచింతన మెఱుగడు. కావుననే “య దార్య మస్యా మభిలాషి మేనః” అనుచు ధైర్యముతో నట్లు పలుక కలిగెను.

అతడు కామియైన మాట నిజమే కాని, అనసూయ నడిగి యా శకుంతల జన్మవృత్తాంతము తెలియునందాక మనోవికారమును పై కుటుక నీయలేదు. తత్త్వము తెలిసిన పిదప, మహర్షిసమ్మతి కెదురుచూడ నక్కఱలేదని యా కన్నెను గాంధర్వవిధి కంగీకరింపజేయుట శృంగారనాయక లక్షణమే కదా !

నిజముగా నత డధర్మభీరువు. శకుంతల తన సభలోనికి వచ్చుటకు ముందే “అనిర్వర్ణనీయం పరకళత్రమ్” అని యామెను జూడ శంకించెను. అందఱి మాటలు వినునపు డేదో సత్యము మనస్సును పొడచుచున్నను శాపవశమున నామె తనభార్య యని స్మరింపలేక, తన్ను నమ్మింప గౌతమి శకుంతల మేలిముసుగు తొలగింప నా సుందరిం జూచి చూచి, తనలో స్వీకరించినచో పరకళత్ర పరిగ్రహ మగునేమో! విడిచినచో స్వకళత్ర పరిత్యాగ మగునేమో ! ‘ఉభయథా మహాపాపమే’ యన్న పాపచింతతో మంచుతోడిమలై పువ్వు పై వాలలేక దానిని విడిచిపోలేక యుండు తుమ్మెదవలె నున్నా ననుచు నిట్లు చింతించెను :

“ఇద ముపనత మేవం రూప మక్లిష్ట కాంతి

ప్రథమ పరిగృహీతం స్యా న్నవే త్యవ్యవస్యన్,

ధ్రుమర ఇవ విభాతే కుంద మంతస్తుషారం

న చ ఖలు పరిభోక్తుం నై వ శక్నోమి హాతుమ్.”

శాపము బలవత్తుర మైనపుడు తొల్లిటి సుఖానుభూతి యెట్టిదైన నేమి ?
తుదకు పోపొమ్మని శకుంతలను వదల్చుకొని నాయకుడు తనలో ననుకొన్న మాట
లివి :

“కామం ప్రత్యాదిష్టాం స్మరామి న పరిగ్రహం మునే స్తనయామ్,
బలవత్తు దూయమానం ప్రత్యాయయతీవ మాం హృదయమ్.”

“నేను విడిచిన ముని పుత్రిని నేను పెండ్లాడిన స్త్రీలంత మాత్రము తలంపను గాని,
అదేమో కుతకుతలాడు నా హృదయము మాత్రము నన్ను నమ్మింప జేయుచున్న
ట్లున్నది ?” అనగా, ఏహృదయము తొలుత శకుంతల నభిలషించినదో, ఆ
హృదయమే నీవు విడిచినది నీభార్యయే సుమీ యని పరిపఠించుచున్న దని
భావము. అయితే నేమి ? శాపోపహాతము.

అంగుళీయక దర్శనానంతరము శకుంతలను స్మరించిన యతని పరితాపమున
విప్రలంభ శృంగారము పొడచూపకపోదు గాని, అకటా ! అధర్మ మాచరించితిని
గదా యన్న యనుతాపమే యందు హెచ్చు. అతడు దయాహృదయుడు ధర్మ
మూర్తి—అనపత్యు డైన మృతు డైన ధనమిత్రుని యాస్తి రాజునకు సంక్రమించు
నన్న మంత్రిలేఖ చూచి, అయ్యో పాపము ! అతని భార్యలలో నొకతె యేని
గర్భవతి యేమో కనుగొను డన్న జాలిగుండె వాడు, ఛీ ! అంతర్వత్ని యైన ధర్మ
పత్నిని పరిత్యజించిన పాపిని. నా గతికూడ నట్టిదే కదా ! పౌరవంశము నాతో
సరి ! యని ధర్మచ్యుతికి పరితపించిన పశ్చాత్తాపమూర్తి. ఇక నాయికా పాత్ర
మును గూర్చి యొకింత :

భ్రమర పీడాకల్పనము నాయికా నాయకుల ప్రత్యక్షదర్శనమునకు మూలము.
అంతదనుక చాటుననుండి చూచిన ఠేనికి మున్నే యభిలాష మంకురించినది.
ఇపు డామెకు వికార మంకురించినది. అనంగదశలలో నిది దృగవస్థ. మనోహర
రూపము నుదాత్తవేషమును నందర్పించి నపు “డిత డెవరో ! ఎవరీ కన్య !”
యనెడి కుతూహలము తోడి వికార మంకురించుట ప్రీపురుష సాధారణము. స్వభావ
సిద్ధమైన యీ మనోధర్మము ననుచి తమనుట పొరపాటు. తాత్కాలికమైన యట్టి
వికారము తరువాత గుణవిచారణచే నిలచిన నిలచును, లేకున్న నంతరించును.
అంతేకాని యంకురింపక మానదు. లోకజ్ఞు డైన కాళిదాసు శకుంతలచే ననిపించిన
మాటయే మన కీ విషయమున బ్రమాణము.

“కిం ను ఖలు ఇమం ప్రేక్ష్య తపోవనవిరోధినో వికారస్య గమనీ యాస్మి సంవృత్తా?”

“ఇతనిని చూచి తపోవనవిరుద్ధమైన వికారము పాలయితి నేమి? అనుకొన్నది. సహజధర్మ మనివార్య మనుట కీ మాట చాలును — ఇక నది మొదలమె చూపిన హావభావములా? మృదుతరములు; కులముగ్ధకన్యకోచితములు. వరుని మాటలతో కలువని మాటలతో రండుమా, సౌశీల్యజ్ఞాపకములు. అతని మీది యనురాగమా గాఢము, విమలము. తండ్రిమీది భక్తియా, అసదృశము — నాటక శకుంతల భారత శకుంతల కంటే వేఱు. నీకు నాయం దుదయించిన వానిని యువరాజును గావింపవలె నని వర మడుగ లేదు. మహారాజు మాట కాదనుటకు సాహసింపయెట్టకేలకు గాంధర్వమున కొడబడినది గాని తాతపాదులు తెలిసిన యే మందురో, ఏమనుకొందురో యని భయపడుచునే యున్నది. సిగ్గుపడుచునే యున్నది — సభలో శారద్యతాదుల మాటలు విని రాజు విస్మితుడై “నే నీమెను పెండ్లాడితివా?” అన్నపుడును —

“పరిగ్రహ బహుత్వేఽపి ద్వే ప్రతిష్ఠే కులస్యమే

సముద్రరశనా చోర్వీ సఖీ చ యువయో రియమ్.”

“నాకు భార్యలు పెక్కుండు వ్రున్నను’ నా వంశముపేరు నిలుపు నవి రెండే. ఈ చతురభివరీతవసుంధరయు మీ చెలికత్తెయును” అని నా సఖులకు నచ్చజెప్పి, నా తండ్రి పరోక్షమున నన్ను గాంధర్వమున బెండ్లాడి, యిపు డీ ట్లనుట యుక్తమేనా? యన్న తన మాట ధిక్కరించినపుడును, తన దుర్జైవమును నిందించుకొన్నది గాని పెద్దకోపముతో భర్త నేమియు తూలనాడలేదు. ఇందలి నాయక సాత్త్వికభావము తోడి సతీతిలక మనుట కంటే హెచ్చుగా విశదీకరింప బనిలేదు.

వర్ణాశ్రమాచారములను యధోక్తముగా ప్రవర్తింపజేయ దక్షతగలవాడే ప్రజాపాలకుడు కాదగును. అర్థకామములు ధర్మావలంబనములు కావలెను గాని, తద్వ్యతిరిక్తములు కారాదు. శ్రేయస్సులు విఘ్నాంతరీతములు. సుఖదుఃఖములు పర్యాయసిద్ధములు, దైవము దురతిక్రమము. ఇత్యాదిగా ప్రేక్షకులకు ధర్మము హితము సుపదేశింప నవతరించిన యీ రూపకమందలి పాత్రము లిట్లే తీర్చిదిద్దినవిగాక వేతేమి?

రసౌచితి :— రసములలో శృంగార మె ట్లాద్యమో దానిని వివిధగతుల సముచితముగా వర్ణించిన నాటక కవులలో కాశిదాసు నట్లే యాద్యు డనదగును. ఇతని కావ్యము లన్నిటితో నితర రసవర్ణన లెన్నో యున్నను, దానిలో నెల్ల శృంగార వర్ణనలే యెక్కువ ప్రశస్తి గాంచి యున్నవి. అందును పాత్యకావ్యములలోని శృంగార పద్ధతి వేఱు, దృశ్యకావ్యములలోని దాని స్థితివేఱు. అందు తామసరాజ సావనల కడ జూచినవి. ఇందు సాత్త్వికమార్గము త్రొక్కినది. ఇంక శాకుంతలము లోని శృంగారమందుమా, దీని కిదే సాటి. “రసో వై సః రసగోఽహ్యేవాయం లభ్యాఽనందీ భవతి” అను శ్రుతివాక్యమును లౌకికముగా నమన్వయింతు మేని, అందుకు శాకుంతల శృంగారమద్యోదాహరణ మగును. ఇందు కొకటి —

చెలి ! నీవు చెంతనుండుటచే నీపొన్నగున్న తీగతో కూడియున్నట్లు తేజ రిల్లుచున్నది సుమీ యని ప్రేయంవద యన్న మాట, నిజ మనుచు ఆ భావము నొకింత వివరించుటకై నాయకుడు —

“అధరః కిన్లయరాగః కోమలవిట పానుకారిణౌ బాహూ” అని ప్రారంభించి, ఈ పేరు పేరువరుస నీ వర్ణన యేమిటిరా ? అనుకొని కాబాలు !—

“కుసుమ మివ లోభనీయం యౌవన మజ్గేషు నన్నద్ధమ్”

అనుచు నొక్కమాటతో శకుంతల తారుణ్య తారళ్యములను ప్రేక్షకుల భావనలో ప్రతిఫలంపజేసినాడు. ఇది గదా శృంగార వర్ణన సౌందర్యము ! మఱొక్కటి :—

యౌవనకృతము లయిన శోభాకాంతి మాధుర్యములను వెట్టియెత్తినట్లు వర్ణించిన వా రెండఱో కలరు గాని, ప్రకృతి సౌందర్య వర్ణనమున భావము వికసించ జేసిన వా రెంద టున్నారు ?

శకుంతల చక్కదన మవలోకించి, యీ సుందరి దేహకాంతి కీ వల్కలము తగదు గాని యిది యలంకారశోభను సంతరింపక పోలే దనుచు నాయకు డన్న మాట లివి :

“సరసిజ మనువిద్ధం తై వలేనాపి రమ్యం

మలినమపి హిమాంశో ర్లక్ష్మ లక్ష్మీం తనోతి

ఇయ మధికమనోజ్ఞా వల్కలే నాపి తస్మి

కి మివ హి మధురాజాం మండనం నాకృతీనామ్ ?”

గెటే మొదలగు పాశ్చాత్య పండితులు గూడా వహవా యని మెచ్చుకొన్న వర్ణన మిది. ఇందలి కడపటి పాదము భాసున ప్రతిమా నాటకములో నారచీరగట్టి సీతను చూచి శ్రీరాము డన్న “నర్వశోభనీయం సురూపం నామ” అను వాక్యము ననుకరణ మనుటకంటె, ఆ సూత్రమున కిది దుష్యంతుని భాష్య మనుట యుక్తము. దీని భావము తెలుగున చూతము :

“కమలము నాచుతీగ పయిగ్రమ్మిన యేనియు సొంపులొల్కు, నా
హిమకరు శోభ యిమ్మడిగ హెచ్చును నల్లని మచ్చ జేసి, యీ
కమలదళాక్షి యంద మధికం బొనరించెను నారచీర, ర
మ్యము లగునట్టి రూపముల కారయ భూషణ మేది కా దిలన్?”

రసపిపాసువుల నాకర్షించు చాతుర్య మలర నితని స్త్రీవర్ణనము తెట్లు వికసించుచు వచ్చినవో తత్స్వరూప మొకింత యిచ్చట గనుగొందము.

“తస్మిన్మామా శిఖరి దళనా వక్వబింబాధరోష్ఠీ
మధ్యేఽమా చకితహరిణీ ప్రేక్షణా నిమ్ననాభిః,
శ్రోణీభారా దలసగమనా స్తోకనమ్రా స్తనాభ్యాం
యా తత్రాస్తే యువతి విషయే సృష్టి రాద్యేవ ధాతుః.”

“అస్యా స్పర్శవిధౌ ప్రజాపతి రభూ చ్చంద్రోనుకాంతిప్రదః
శృంగారై కనిధిః కథం ను మదనో మాసోను పుష్పాకరః
వేదాభ్యాన జడః కథం ను విషయవ్యావృత్త కౌతూహలో
నిర్మాతుం ప్రభవే న్మనోహర మిదం రూపం పురాణో ముని.”

“చిత్రే నివేశ్య పరికల్పిత సత్త్వయోగా
రూపోచ్చయేన విధినా మనసా కృతాను
స్త్రీరత్నసృష్టి రవరాప్రతిభాతి సామే
ధాతు ర్విభుత్వ మనుచింత్య వపు శ్చ తస్యా”.

ఆ పరమేష్టి యువతి నిర్మాణ విషయమున గావించిన ప్రథమశిల్పముగా సర్వాంగ సౌష్ఠ్యముతోడి యక్షపత్ని మొదటి శ్లోకమున బ్రత్యక్షమగుచున్నది.

ఈ సుందరి సుధానిధి యగు చంద్రుడో శృంగారనిధి యైన కంతుడో కుసుమాకరు డైన వసంతుడో సృజించినది గాని, అందము చందము నెఱుగని యా ఛాందసుడు ముసలితాత బ్రహ్మయ్య నిర్మించినది మాత్రము కాదను నట్లూర్వశి రెండవ శ్లోకమున గమనిం దగుచున్నది.

మహామహిమాన్నియు డైన యాస్రప్తముండు చిత్తరువున సర్వాంగ సౌష్ఠవముతో నీ యువతిని లిఖించి తరువాత బ్రాణము పోసెనో, లేక, సర్వావయవ సౌందర్యముట్టిపడు నీ సుందరిని మనసా నిర్మించెనో కాని, లోకములోని యందఱు స్త్రీలను సృజించిన స్త్రీ రమణీమణిని సృజింపలేదు. ఈ తరుణి సృష్టియే వేఱు, అనునట్లు శకుంతల మూడవ శ్లోకమున దర్శన మిచ్చుచున్నది. ఇక నీ విషయమున వివరణ మేల? ఒక ప్రాచీన విద్వాంసుని స్తుతివాక్యము స్మరింతము చాలును.

“సాకూత మధుర కోమల విలాసినీ కంఠ కూజితప్రాయే,

శిశ్నసమయేఽపి ముదేరత లీలా కాళిదాసోక్తి.”

ఇంక రూపవర్ణన మందుమా, ఆపురూపము — రత్నకాంచనాభరణములు లేకయే యవయవములు దేనిచే రమ్యములై ప్రకాశించునో, అది రూపము — సౌందర్యము లేక చక్కదన మన బడునది. కన్నారజుచి మనసార ననుభవించ దగినదే కాని మాటలతో దెల్పుదగినది కాదు. అట్టి దానిని పోలికలతో నిరూపింప బూనిన వర్ణన మిది :

“అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయమలూనం కరరుహై

రనావిధం రత్నం మధునవ మనాస్వాదితరసమ్,

అఖండం పుణ్యానాం ఫల మివ చ తద్రూప మనఘం

నజానే భోక్తారం కమిహ సముపసాన్యతి విధిః”.

శకుంతల సౌందర్యము, ఆఘ్రాణింపని పువ్వువలె నున్నది, గిల్లని లేజిగురు వలె నున్నది, తొలువబడని మణివలె నున్నది, రుచిచూడని తేనెవలె నున్న దనుచు, కంటికి గోచరించు వస్తువులతో పోల్చియు, తనివితీయక, పూర్వపుణ్యముల నమగ్రఫలమువలె నున్న దనుచు నదృశ్యపదార్థము సుపమానముగా జూపి, యా సౌందర్యము వర్ణనాతీత మున్న భావము వెల్లడించి నట్లున్న దీ వర్ణనము. ఇంక —

“త త్రాపి చ చతుర్థోఽఙ్కు స్తత్ర శ్లోక చతుష్టయమ్.”

అనుచు రసజ్ఞుల ప్రత్యేక ప్రశంసకెక్కిన కథాభాగ మొకింత పరామర్శితము — దీనికి సంబంధించిన ప్రదేశమా, తపోవనము. ఇందలి పాత్రములా, కులపతి కణ్వుడు, శిష్యులు గౌతమ్మూది తపస్వినులు తాపనకన్యలు, మృగలతా పాదపములు — అయితే నేమి ? శకుంతల నత్తవారింటికి పంపుట యను విషయమును పురస్కరించుకొని యీ రంగమును రక్తి కట్టించినది కణ్వుపాత్రము. ఆ యారణ్యకవ్రతు డాబ్రహ్మనిష్ఠు డిందు దివ్యదృష్టి తోడి యోగీంద్రుడై మహిమలు చూపు సిద్ధుడై పౌరుడైన గృహమేధియై పిల్లల తండ్రియై కూతురికి బుద్ధులు నేర్పిన తల్లియై పృథ్వీశాసకుని శాసించు ధర్మశాసనుడై నటించిన చందమహర్షము. తన యాశ్రమములో పెరిగినందున శకుంతలపై జనియించిన మమకార మతని కంట నీరు పెట్టించినది. మా పిల్ల మగని యింటి కరుగుచున్న దమ్మాయని చెల్లతో చెప్పించినది. మా కెవ్వరికి తెలియకుండ నీ మాటల కంగీకారము చూపిన యమాయకురాలు నుమీ యీ పిల్ల ! నన్ను స్మరించియైనా, నీ భార్యలు నలుగురితో సమానముగా నీమె నాదరింపుము. తరువాత దాని యదృష్ట మని యల్లునికి కబురు పంపించినది. ఆహా ! సర్వజన హృదయాకర్షకముగా స్వభావ ముట్టిపడు నట్లు పుత్రికావాత్సల్యము నిట్లు ప్రర్శింప జేసిన యీ లోకజ్ఞత, ఆ చాతుర్య మా కవీంద్రుని సొమ్ము గదా ! వనదేవతా వనస్పతులచే శకుంతలకై బంగారు నగలు పట్టుచీరలు లాఠారసము నిప్పించి నది కవీంద్రుని వాగ్వైచిత్రియో లేక ఋషీంద్రుని మానసిక సిద్ధియో ! ఇంతయేల ? కావ్యరస జిజ్ఞాసతో నీ యంకము చదువు పాఠకు డా సమయమం దాయాశ్రమమున నున్నట్లు తన్మయుడై హర్షవిషాద పరవశు డగు నన్నచో సరిపోవును గదా ! ఇంక, శాపప్రభావము తోడి తరువాతి కథ :—

దుష్కంతుడు స్వపక్షమున ధర్మబద్ధుడు; గౌతమీ శారద్యతాదుల పక్షమున ధర్మచ్యుతుడు. కణ్వుమహర్షి నందేశమునే పెడచెవిన్ బెట్టిన యతని మఱపు తాపనుల మాటలను దరికి జేరనిచ్చునా ? మేలిముసుగు తొలగించినా, అనవాలు పట్టనీయని దా శకుంతల నర్మాలాపములను నమ్మనిచ్చునా ?

అదివఱకే లేదు కాదనుచు రాజు తమ మాటలను త్రోసివేయుటచే నందఱికిని ప్రాణము విసిగినది. ఆడవాళ్ళందఱు కపట స్వభావులే యనుటతో శకుంతల కొళ్ళుమండినది. దానితో “సధర్మ మైన నా ప్రార్థన మంగీకరింప లేని నీతల

వెయ్యి చక్కలగును” అనుచు భారత శకుంతలవలె గట్టిగా తిట్టకపోయినా “ధర్మమనే చొక్కాలో దూతీయున్నావు, గడ్డి మూసిన నుయ్యివంటి వాడవు. నీ నలినే యందలును వంచనామతు లనుకొనుచున్నావు” అనుచు మృదువుగా నిందింపక పోలేడు. ఆ నిందతో “ఈతరుణికోపము నిష్కపటముగా గనవచ్చుచున్న” దనుచు రాజుబుద్ధి సందిగ్ధావస్థలో పడకపోలేదు. అయితే నేమి? అభిజ్ఞానము కంట బడలేదు గదా!

అంగుళీయక దర్శన మైనది. శాప మంతరించినది. రాజునకు విరహవేదన యారంభమైనది. శకుంతల కా యుంగర మిచ్చిన సందర్భమును స్మరించి, ఆడిన మాట తప్పిన క్రూరుడ నని పశ్చాత్తాప పడుచు, నామె చిత్తరువు చూచి సత్య శకుంతల ప్రత్యక్షమైనట్లు మురియుచు చిత్తరు వని తెలిసినంతనే మరల విచారించు నాయకుని విరహము, “పూర్వాపరవిరోధీ అపూర్వ ఏష విరహమార్గః” అని సానుమతి యన్నట్లు విజృంభించినది. తుదకు నాయకు డన్న మాట లివి :

“ప్రజాగరా త్థిరీభూత స్తస్యా స్వస్థే సమాగమః

భాష్యస్తు న దదా త్యేనాం ద్రష్టుం చిత్రగతా మపి.”

ప్రియారానిని కలలో గలని సుఖించు నంటే కంటికి కునుకు రాకున్నది. పోనీ! చిత్తరువుతో చూచి యానందించు నంటే కన్నీరు చూడనీయకున్నది.

ఇట్లనురక్తురా లైన ధర్మవత్నిని వదలు కొన్నందుకును అంతర్వత్నియైన యా సాధ్వీని విడిచి చంశప్రతిష్ఠ రవరోధము కలిగించుకొన్నందుకును పరితపించు నాయకుని హృదయము మాతలి చర్యచే వీరరసాక్రాంత మైనది. తరువాత దుష్యంతునికి శకుంతలాభరత లాభమున నాటకము శుభాంతముగా ముగిసినది. ఈ విషయమున మారీచమహర్షి వాక్యము స్మరణీయము.

“దిష్ట్యా శకుంతలా సాధ్వీ న దవత్య మిదం భవాన్

శ్రద్ధా విత్తం విధి శ్రేతి త్రితయం తత్సమాగతమ్.”

—భారతి

జయ - వైశాఖము - మే, 1954.

సంపుటము 31, సంచిక. 5.

మ ధు ర వాణి

—శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి

రఘునాథుడు పెక్కండ్ర సంస్కృతాండ్ర ద్రవిడ విద్వన్మణులఁ బోషించి గ్రంథముల స్వయముగా రచించియు, రచియింపించియుఁ జోళ పాండ్య తుండీర దేశముల ననేక పుణ్యస్థలముల దేవతావిమానమండపాదుల నిర్మించి చోళదేశ మున ననేకాగ్రహారములఁ దన పెద్దలపేర స్థాపించి పశ్చిమోత్తర దేశములనుండి దక్షిణాభిముఖి యై పాటివచ్చు సంగీతదేవతకుఁ దంజాపురప్రాంతము విహార భూమిగా నిలిపి శూద్రక వాసుదేవ విక్రమార్క భోజాదుల చరిత్రము లిట్టి వని యుద్ద్యోతింపఁ జేయు విద్యావినోదములతోఁ గాలము పుచ్చి కీర్తికాయుఁ డయ్యె. ఇతని గుఱించి పెద్దగ్రంథము రచింపఁదగివ చరిత్రసామగ్రి కలదు.

భోజవిక్రమార్కాదుల సభలలోవలె నితని యాస్థానమునఁ బెక్కండ్రు శ్రీలు సంగీత సాహిత్య నృత్య విద్యలలోఁ బ్రాధిమ్య చూపుదుఁ బురుష ప్రకాండు లకు సమానముగా గోష్ఠీప్రసంగములఁ జొచ్చి కనకరత్నాభిషేక గౌరవములు వడసి సంస్కృతాండ్రములఁ గావ్యసంతానముచేఁ దమ వంశకీర్తులఁ బవిత్ర తరములుగాఁ జేసికొనిరి. వీరిలో మిన్న లని యెన్నఁదగిన యన్నులు రఘునాథ చరిత్రము రచించిన రామభద్రాంబయు, రామాయణసార సంగ్రహము విరచించిన మధురవాణియుఁ గాఁదగుదురు. రామభద్రాంబ తాను రఘునాథుని దేవి యని చెప్పు కొన్నది గాని మధురవాణి రాజుతోఁ తనకుఁ గల సంబంధబంధముల వర్ణించు కొన్నది కాదు. కావున నా రాజపురందరుని రహఃకేళి విలాసములఁ బాల్గొనునంత సౌభాగ్య సంపద లేనిదేమో. రేవా, రోహ, శశిప్రభా, అణులక్ష్మి. మాధవీ, ప్రహతా మొదలగు ప్రాకృతభాషాకవయిత్రులును, విజ్ఞా, విజయా, అవంతి సుందరీ, శీలాదులగు నార్యావర్త సంస్కృత కావ్య కర్తలును, కంతి హాన్న మొదలగు ద్రవిడ విదుషులును ప్రఖ్యాత లై యుండ నాండ్రవనితలలో సంస్కృతాండ్ర కవ యిత్రులు గల రనుట యేమి చోద్యము ? మొల్ల, రంగాజి, ముద్దుపాణి మొదలగు నాండ్రభాషా రచయిత్రు లాండ్రవిమర్శకులకుఁ జిరపరచితలే కదా ! అట్లే గంగా దేవీ, తిరుమలదేవీ రామభద్రాంబా ప్రభృతులగు నాండ్రశ్రీల సంస్కృత వాగ్వి లాసము లాస్వాదితపూర్వములే యగును.

సంస్కృతమున రామాభ్యుదయము రచించిన యచిరామ కామాక్షియు, నందే శ్రీరంగాభ్యుదయము విరచించిన త్రివేణికయు, దృశ్యశ్రవ్యకావ్య ప్రాకృత గ్రంథసంధాత్రి యగు శారదయు నాంధ్రమహిళలు గాఁబోలు. వారి వచోగుంభము కొందఱ కింకను శ్రవణగోచరము కాకుండ వచ్చును.

“గద్య పద్య ప్రబంధానాం । పఞ్చాష్టాదశనాటకైః

సాకం ప్రాకృత కావ్యాభ్యాం । సాహిత్యం శారదా వ్యధాత్॥”

అని డిండిమ కవిచక్రవర్తి యగు నరుణగిరినాథునిచే బొగడ్త గన్న శారద దేవ రాయల యాస్థానవిదుషి యందురు. త్రివేణి తానే తన్ను గుఱించి, శ్రీరంగాభ్యుదయ సర్గాంతముల నిట్లు చెప్పుచున్నది.

“త్వజ్గదాఙ్గ తరజ్గవజ్జీ విలసద్భంజీ త్రపాకృత్స్వీవా

గ్గుమ్మోఽనన్తకవి స్త్వ సూతతనయాం యోఽసౌ త్రివేణ్యాఖ్యకామ్,

శ్రీరఙ్గాభ్యుదయే తయా విరచితే సద్భువన్త నన్ద్యే మహా

కావ్యేఽసౌ దశమః సుభాకృతసఖః సర్గః స్వ మాధుర్యతః.”

మధురవాణి రఘునాథుని యాస్థానమున సమ స్తవిద్యాప్రసంగములఁ గలసి కొని యతఁడు రచించిన రామాయణము పతింపంగా విని సంస్కృతమున రచించినట్లు చెప్పుదురు కాని యతఁడు రచించిన రామాయణము మాకు లభించినంత వట్లు పరిశోధింపఁగా మధురవాణి రామాయణసంగ్రహము దానికి దెనిగింపు గా దని తోచెను. మధురవాణికావ్యము నుందరకాండము వఱకు లభించును. అంతకు పదునాలుగు సర్గలు గలవు. రఘునాథుని బాలకాండములో కొంతభాగము సైతము దానికంటెఁ బెద్దదిగా నున్నది. భావములు గలసినవి కావు. రఘునాథుఁడు చిత్ర రచనపొంత పోక సరళముగాఁ బదములకుఁ గాని, యతిప్రాసములకుఁ గాని కష్ట పడక మహావర్ణనల సైతము మృదువద సందర్భముగా రచించుచున్నాఁడు. మధుర వాణి యనేకస్థలములఁ గ్లిష్ట రచనకు దిగును. పాఠకులు కాలక్రమమున నవ్యుత్పన్నులుగాఁ బుట్టఁబోవుదు రని కాఁబోలుఁ గొన్ని శ్లోకములకు స్వయముగా వ్యాఖ్య రచించె. పాణినీయము చక్కఁగాఁ జదివె నని చెప్పి తదాస్పాదము చూపుటకుఁ గాబోలు “రాజనీతిరపస్పశా” యని మాఘుఁడు చెప్పినట్లు ప్రయోగచాతురిఁ జూపును. ఆమె గద్యములఁ దన్నుగూర్చి యే మనియె ? ఇదియె—

“తత్తద్గుర్గుటికార్థ నిర్మిత శతశ్లోకీ షణ్ణిగ్రామణీ
వాణీ ప్రాకృత శాస్త్ర నైపుణ సమున్నీలద్యశఃశ్రీ జుషా
దేవ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా మధురవాణ్యమ్భూఖ్యయా నిర్మితే
శ్రీ రామాయణసార కావ్యతిలకే సర్గ స్తుతీయోఽభవత్.”

అని ఘటికాశతగ్రంథకర్తల నదఃకరింప ఘటికార్థశతగ్రంథకర్తయనియు,
ప్రాకృత భాషలోను శాస్త్రములలోను నైపుణిగల దనియుఁ జెప్పకొనియె. ఓ విడుషీ
మణి! గ్రామ్యభాషాకవిచక్రవర్తుల మగు మాకు నీ షణ్ణిగ్రామణీవాణి యేల?
మఱికొన్ని గద్యములఁ గానిమ్ము.

“ప్రస్తాబినవా త్ర వృత్తకవితాథాటీ కథాశుక్రియా
షడ్భాషారచనావిశేష బహుధా విఖ్యాత కీర్తిశ్రియా
దివ్యోద్యన్మతి.....సర్గస్తురీయోఽగమత్.”

మా కాలములోని యాశుకవిత సర్వకాల సర్వావస్థలలోను బ్రారంభించిన
నిలువఁజాలక వీరులలో సహిత మనర్గశముగాఁ బ్రవహించుట నీవు చూచినదానవు
కావు. నీ షడ్భాషారచనలో సత్యత్కృష్ట మగు మా గ్రామ్యభాషాసముల్లాసములు
కలవేని తక్కిన యెదును దప్పక శ్లాఘ్యములే యగు. ఇంకను నీ ప్రతిభ గొంత
వర్ణింపుము విందము—

“వీణావాద కళావినోదసమయే ధృత్వా సమస్యాః శతం
సద్యస్సంసది సాదుపూరయతి యా దత్తాః కవీన్ద్రై స్తయా
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా....సర్గోఽభవత్పంచమః.”

అనువాదినీయంత్రములును (గ్రామఫోనులు), హార్మోనియములును నీ
కాలమున నుండియుండినయెడల నో కళావతీ, వేయనమన్యలఁ బూరించియుండువు.
అయినను నీ చాతుర్య ముభయకళాధ్వంసక మని మా సభ్యులు రహస్యముగా గున
గున లాడుచున్నారు. నీపాట కానిమ్ము.

“ప్రఖ్యాతార్జవయా పదార్థగమక వ్యాఖ్యాన పఞ్చన్వయ
ప్రాగల్భ్యాస్పద నైషధ ప్రతివిధా సానంద సూరీస్వయా,
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా....సర్గోఽత్రషష్ఠోఽభవత్.”

నీయండున్న యార్జవము మే మెఱుగఁజాలము. కాల మను యవనిక నిన్ను మఱుగువఱచున్నది. పోనిమ్ము, వామత్వము లేక యార్జవము గలదేని దాని యందు శ్రీత్వము లేదని 'అవామతాకామశత్రుః' అని పాంచాలుఁడును

“గ్రామేవాసః శ్రోత్రియ కథనం పరతన్త్రతా కృపణభావః
అర్జవయుతా చ నారీ పుంసాం మదనాంతకారిణః కేచిత్.”

అని యీశ్వరదత్తుఁడును జెప్పదురు. విద్యదోషధ మగు నై షధమునకుఁ బ్రతికృతిఁ గల్పించెదవా? వసుచరిత్రను జూచి వేయుఁ బ్రతికృతుల నిర్మించు మాయాంధ్రులలోఁ బుట్టినదావపు కావే? నీ కేల యట్టి చాతుర్య మలవదకుండుఁ గానిమ్ము, ఏమి యూరకున్నావు? విషయాంతరప్రసక్త మగు వామత్వమును సౌజన్యధర్మమగు నార్జవమును వర్ణించుచో నప్రస్తుతప్రశంస చేసితి నని కోపమా? నిన్నార్జవ మాశ్రయింపఁగా మావాక్కున వక్రోక్తి ప్రవేశించె. పోనిమ్ము, నీశ క్తివర్ణన జరుగనీ. నీవాణి యాత్మస్తుతియందుఁ గేవలము మధురముగా నున్నది. విందము.

“స్వాదీన్య దుగ్ధసితా సుధామధురవాణ్యశ్రాన్త సన్తోషిత
ప్రౌఢశ్రీ రఘునాథ దత్త శుభవత్సార్థాభిధానంభృతా
యో....సర్గోఽభవత్సప్తమః.”

స్వాదీన్యగు నీవాక్కు సాక్షాత్తుగా విన్న రఘునాథుఁ డశ్రాంతసంతోషి యై యెన్నియేని బిరుదములు నీకొనఁగదగు. మాకు నీ గద్యములలోని యుత్తరార్థము పల్లవిగా వినివిని పరిచయాధిక్యముచే మా శ్రోత్రములు జగమంతయు మధురతరముగా గ్రహించుచున్నవి. కథ సాగనిమ్ము.

“సద్యోవిన్మయకృన్నిరోష్ఠ్యకవితాసన్దర్శ ధారాసుధా
సారోర్మీపరిపూరితశ్రుతిసుధీ సమ్భావితాభిఖ్యయా
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా....సర్గోఽజనిష్టాష్టమః.”

ఇందు శ్రుతి యనఁగాఁ జెవి యనియే కదా అర్థము. కాక సంగీతస్వరములలోని శ్రుతులైనయెడల మధ్యమపంచమములగు జీవస్వరముల నోష్ఠ్యము అని వదలినచో నీసంగీత మతిమానుష మగునో యని భ్రమించితిమి. పోనిమ్ము. నీ నిరోష్ఠ్యకవితా గద్యమున నీ పే రెట్లు కూర్చెదవచో వామత్వము పూనక యార్జవ

ముగాఁ జెప్పుము. లేక మధుర శబ్దమును దొలఁగించుకొనెదవా ? ఏమి ! విన్నేర నమ్రముఖి వయ్యెదవు ? అహో, యాఁడుదానపుకదా ! మఱచితి.

“మాధుర్యైక ధురంధరాండ్రకవితా నిర్మాణ సమ్మాన్యయా
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా మధురవాణ్యమ్భాఖ్యయా నిర్మితే
శ్రీరామాయణసారనామని మహాకావ్యేఽతి భవ్యే సుధీ
వర్గోల్లాస విశేషదామ్ని నవమః సర్గో మనోజ్ఞోఽభవత్.”

ఏమి విచుషీమణీ ! ద్విపాది యగు పల్లవి త్రిపాది యయ్యె, ఇకఁ జతు ష్పాది యగునా యేమి ? లేక యాండ్రకవితలోని భావదారిద్ర్యము ని న్నావ హించెనా ? కావుననే బాఁబోలు నీ యాండ్రప్రబంధములు మా కాలమువఱకు రావయ్యె.

సూరి స్తద్య కుమారసమ్భవ మహాకావ్యప్రతిగ్రన్థన
ప్రాగల్భ్య ప్రకటశ్రియా పదసదః ప్రభ్యాతవై దుష్కయా
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా....దశమః సర్గోఽత్ర కావ్యేఽభవత్.

రఘువంశమునకు యదువంశ మనియు, భారవికి భూరవి యనియు, మేఘ సందేశమునకు హంససందేశ మనియు, మాఘమునకు ఫాల్గున మనియు, కుమార సంభవమునకు మారసంభవ మనియు నొక మహాకవి ప్రతిగ్రన్థనము సేసె. ప్రతి గ్రంథన కళానైపుణ మతనివలన సంపాదించితివా ? లేక జాతిధర్మమా ? నీదేశికు లెవరో తెలుపవైతివే.

ప్రాథ శ్రీ రఘునాథనాయకకృత స్వర్ణాభిషేకక్రియా
దివ్యోద్యన్మతి సఖ్యయా మధురవాణ్యమ్భాఖ్యయా నిర్మితే
శ్రీరామాయణసారనామని....సర్గస్త తై కాదశః.

కనకరత్నాభిషేకముచే నీశరీరము మందాకినీజలావగాహనముచేతవలెఁ బవిత్ర మయ్యె. ఇట్టి ధన్యురాలిం గన్న తల్లిదండ్రుల పేరులఁ దెలుపుము. విని యానందింతము.

“ఏమి నీ యసందర్భప్రశ్నము ? కాళిదాసాదులు తమ జననాదులు వర్ణించుకొనిరా ? గ్రంథములు చదువు పాఠకులు కదా తత్తద్రదనభావగుంభనము లచే కవి వ్యక్తుల ననుమానమున నిర్ణయింప వలయు” అని చెప్పెదవా ?

“ఓ కవయిత్రీ! ఏమి ప్రచారణము సేసెదవు? కవుల చరిత్రములు ప్రాయానప్పుడు తల్లిదండ్రుల పేరులును, నియోగియా తదన్యుఁడా, గోదావరీ మండల స్థితుఁడా లేక యనాంధ్రుఁడా, యనుట ముఖ్యాంశములుగా మే మాంధ్రులము పరిగణించి యున్నారము. అందుకొల కడిగితిమి. నీకంత కోపము రానేల? కాళి దాసాదులు తమ విషయముగా సర్వత్ర మానముననే పూనిరి. నీవు నీ పాండిత్య విశేషమును బహుభంగిగా గద్యములలోఁ జెప్పినందున నీ జననకథ యడిగితిమి. నీవును కాళిదాస భాస సరణి నవలంబించి యున్నచో—

“ఏ దంపతులకుఁ బొడమెనో, యేదేశమునందుఁ గీర్తి కెక్కినవాడో, (తుదకు) ఏదెసఁవాడో యెఱుంగను” అన్న వాక్యమున లింగము మార్చి నీ కన్వయించి యుండుము. కాని యాత్మప్రఖ్యాపనశీల వగు నీకు సిగ్గేల చెప్పరాదా? “సరస్వతీ పవిత్రాణాం జాతి స్తత్ర నకారణం” అని యొక్క ష్టత్రయకవిసారస్వ భాముఁడు పలికెఁ గదా! మేము నా మతములోని వారము. నీవు నిశ్శంకముగాఁ దెలుపుము. భోగిని వని సంకోచించెదా? ఈ వ్యాసమున మంగళాంతము చూడుము. పోనిమ్ము గ్రంథము నారంభింపుము కొంత తెలిసికొందము.

“లక్ష్మీం దిశే ల్లక్ష్మణ పూర్వజన్మా, వీరో రఘునాథం విజయం ప్రయచ్ఛేత్
ఆరోగ్య మార్కాభిజనస్య దద్యా, ద్రతీశమూర్తే రఘునాథనేతుః.”

ఇది శ్రోత్రియబ్రాహ్మణుల యాశీర్వచన మంత్రమువలె నున్నది. కృత్యా దినే రతీశ శబ్దమునకు సందర్భ మేమి? రఘునాథ శబ్దముతో నాంధ్రభాషా సంప్రయుక్త మగు విశ్రామ నియమ మర్థనమముగా నిందు సంఘటించుచు రతీశుఁడు యతీశుఁ డయ్యెనా? కృత్యాద్యవస్థ యను వాచోయుక్తి నీయందు నిక్కమయ్యెఁ గాఁబోలు.

“సాహిత్య సద్వర్తమి సంవరన్తః, సన్తః పురో వామగతిం సమేత్య
శబ్దాయమానాన్ శ్రవసో రసహ్యం, న కాకవీణా ద్రష్టు మపి క్షమన్తే.”

కుకవిదూషణము కావ్యమర్యాద కదా. అది లేకున్నఁ బ్రబంధము మొలుగు వెట్టిని యాభరణమువలె నగు. కాకులు కుడి యెడమగా వచ్చుట యవశకునమా?

రఘునాథుని వంశావళి బహుగ్రంథముల వర్జిత మయ్యె. మేము విన్నదే. దాని దాటి నీ గ్రంథరచనకు సందర్భము రచించితివేని చదువుము.

“యదస్తరావర్తితస్తర్తనానాం సీమన్తీసీనాం శ్రమమాక్షిపన్తి
పర్యస్తయస్తప్రతిమాకరాగ్రప్రక్షీర్ణజాతాః పవమానపోతాః.”

ఇది రఘునాథసభలోని శిల్పప్రతిమారచన కదా !

విపజ్ఞికాయాం చతురాః ప్రగల్భాః శాస్త్రేఽతిదక్షాః సరసప్రబంధే
సమీపమేతస్య సమేత్య కేఽపి సుభూజనాః స్వస్వకళా వ్యవృణ్వన్.

ఇది యంతఃపురవృత్తమా, లేక సభానిర్వృత్తమా ?

రామాయణం శ్రీరఘునాథనామ్నా రాజ్ఞామునా నిర్మిత మన్యవాజ్ఞా
కర్ణామృతం కావ్య మతీవ భవ్య మపాతి పాతీనదృశా కయాచిత్.

రఘునాథుని యాండ్రరామాయణము నొకతె పించుచుండెనా ?

సర్వోత్తర స్వాదిమ సంస్కృతాన్య. ప్రబంధ నిర్మాణపదేశమాని
యశాంసి భూయాం స్యవతారయన్త్యః సహస్రశ్రః సన్తి సరోజనేత్రాః.

రఘునాథరామాయణముఁ దెనిగింపఁగల స్త్రీలు గలరా యని ప్రశ్నించి
నపుడు పై సమాధానము కలిగెను. ఉత్కృష్ట సంస్కృతాండ్ర ప్రబంధ నిర్మాణ
కీర్తిగల స్త్రీలు వేనవేలు గల రని కదా. విక్రమార్కుని యట్టి దాత గలఁడేని కాశి
దాసువంటి కవు లేల పుట్టరు ?

రసోత్తరం రామకథానుబంధి కావ్యం మయా కల్పిత మన్యవాజ్ఞామ్
కార్యం కయా సంస్కృతవాగ్విరేత దిత్యేష చిత్తే గణయన్నవాత్మితే.

ఇది రఘునాథుని వాక్యము. తన రామాయణము నెవ్వతె యైనఁ దెలిగింపఁ
గలదా యని. రఘునాథుఁడు రామునియందుఁ బరమ భక్తుఁడు రామసేతు శ్రీరంగ
విజయరాఘవపుర కుంభమోక్షాదిదివ్యస్థల ప్రతిష్ఠాపితరామభద్రుఁడని తన యాండ్ర
గ్రంథగద్యములలోను, “శ్రీరామ సీతావపి కుమ్భమోక్షే శ్రీరఙ్గధామన్యపి రామ
భద్రమ్, దేవం ప్రతిష్ఠాప్యతరా మతానీః ప్రాకార సద్గోపుర మణ్ణపాని, రథోత్స
వాది ర్మహతీం విభూతిం రసా దకార్షీ రఘునాయకస్య” అని సంగీతసుధలో
రఘునాథుని సంబోధించి చెప్పఁబడియె.

కావుననే రామకథ యెన్నిముఖముల నైన వినుఁగోరి స్త్రీవాక్కు మధుర
మగుటచే తద్రచనకు స్త్రీకవులఁ గోరుకొనియె. అంత నారాత్రి స్వప్నమునఁ దన
యిష్టదైవమే ప్రసన్నుఁడై —

చతుర మధురవాణీం సమ్య గాకర్ణ్య యస్యాః
 నదసీ మధురవాణీ నామ దత్తం త్వ యైవ
 సరసకృతి విధాయాం సాధు మేధా విశేషా
 స్వధికపటు రశేషా స్వముఖాక్షిపు సైషా.

రాముడు “నిచే మధురవాణి యను బిరుదము పొందిన మేధావతి, శ్రీలలో నెక్కుడు కవిత్వపాటవము గలది” యని చెప్పెనే కాని యామెకుఁ దలదండ్రులు పెట్టిన నామమును దెలుపఁ డయ్యె. సర్వాంతర్యామి యగు భగవంతునకుఁ గూడ దానిపేరు దెలియదా ?

విద్యాన్యవాయే విహితావతారా, సుశిక్షితాసౌ విదుషా త్వయైవ
 విద్యాపరీక్ష సమయే విశేషాత్, ప్రకాశమాన ప్రతిభానుభవా.

చాతుర్యమేతి కవితాసు చతుర్విధాసు, విజాకళా ప్రకటనే భవతీ ప్రవీణా
 ప్రజ్ఞామయం నిపుణమశ్చుతి పాణినీయే, మేధాం వ్యనక్తి బహుధా వివిధావధానే.
 కర్తుం పటుః కావ్య మిమం స్వయం తే, సాహాయ్యకం చేత్కిము తేతి సద్యః
 ఆవేద్య రామోఽన్తరథా త్రప్తభాతే, పయోధికాశ్చాన్యః పతిరి త్యబోధి.

అని శ్రీరామచంద్రుడే గ్రంథకర్త, పాండిత్యశక్తుల వర్ణించె. రఘు నాథుడే దానికి విద్యాగురు వైసవ్వుడు కొంతయేమి ? మీమాంసాలంకారశాస్త్ర ముల జితశ్రముఁ డగు యజ్ఞనారాయణకవియుఁ దాను రఘునాథుని శిష్యుఁ డనియే చెప్పుకొనెను.

ప్రౌఢ శ్రీ రఘునాథభూపతి కృపాస్ఫూరీ భవత్సాహితీ
 సామ్రాజ్య స్తవయోఽతివిశ్రుతనయో గోవిందయజ్ఞేశితుః
 షష్ఠస్సర్గ మపూరయత్

అని మరియు,

కావ్యాలంకృతి నాటకాదికలనా పాణ్డిత్య మత్యద్భుతం
 సర్వజ్ఞో రఘునాథ భూశతమఖో యస్యోపదిశ్య స్వయమ్
 ఆదాతుం గురుదక్షిణా మభిమతా మర్హోఽవ్యహో దత్తవాన్
 కర్ణాలంకరణం నిజం చ పతకం పాదాబ్జదం కంజ్కణమ్.

అని రఘునాథుడు యజ్ఞనారాయణ కవివలన గురుదక్షిణ గ్రహింపక శిష్యునకుఁ దానే కుండలకంకణాదు తొసంగెనట. ఇది విద్యారసికుని వాత్సల్య చేష్టయే. లక్ష్మీనరస్వతు లహమహమికగా విలాసము తెవ్వనియందు నిలుపుదురో యా పురుషుని జన్మజీవితములు ధన్యత్వము సెంది జీవలోకమును రసమయముగాఁ జేయు ననుట వింతయే.

“అంధ్రక్షమామండలాఖండలుండైన
 వేమభూపతి కృపావీక్షణంబు
 వేదాద్రినరసింహ విపులవక్షస్ఫుటీ
 కల్హారమాలికా గంధలహరి
 హేడెరాయాంక సద్గురురాజ భీమేశ్వ
 రస్వామి పదసమారాధనంబు
 కమలాద్రినిలయ మార్కండేయ శశిమో?
 కారణంబులు నుద్బోధకములు గాఁగ
 సంభవించిన సాహిత్యవిద్య.”

అని శ్రీనాథుడు తనకు పెద్దకోమటి వేమభూపతియు, అహోబలనృసింహస్వామి వరప్రసాదమును రెడ్డిరాజులకు గురువీత మధిష్ఠించిన తై వాచార్యుఁ డగు హేడెరాయ భీమేశ్వరుఁ డను వండితో త్రముడును విద్యాప్రదాత లై రనుటచే వేమనకు శ్రీనాథుడు శిష్యుఁడా యని నందియము గలుగు. కారణోద్బోధకశబ్దము లా యర్థమునకు వారకము లయ్యు మహాకవుల వాక్కులు వేయవిధముల ధ్వనించుచుండు నని భీతిచే నా రాజేంద్రుని గురుభావము శ్రీనాథునియందుఁ బ్రసన్న మయ్యెనా ?

స్వప్నానంతరము రాజు సభాస్థారులతోఁ గొలుపుండి మధురవాణిం బిలిపించి రామకథ రచింపు మని సన్నేహముగా నాజ్ఞ యొసంగె.

ప్రకృతిమధురకావ్యప్రౌఢ సందర్భవిద్వి
 ర్యువతిజనమణీభి ర్యుక్తపార్శ్వద్యయోఽసౌ
 అథ సవిధ ముపేతాం సౌహృదా దాహ్వయన్మా
 మవని పరివృథానా మగ్రణీ రి త్యభాణీత్.

అజహదలంకృతిక్రమ మనేకరసోల్లసితం
 సరసపదార్థసంగతి సమగ్రగుణానుగుణమ్

రఘురమణ ప్రబంధతిలకం రసికాభిమతం
సుదతి విధీయతా మితి సుధీ రగదీ న్నృపతిః.

అని గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహకరముగాఁ గ్రొత్త రత్నహారమును వజ్రములు చెక్కిన యంగదాదులఁ బ్రీతిదాయకముగా నొసఁగె. పూర్వము శకారాతి హరుషుఁడను కవి తన విజయప్రతాపకీర్తుల వర్ణించిన కొలఁది ప్రహర్షోద్రేకమున మదజలా సారసంక్లిన్నవృక్షానముద్య దకాలప్రావృషేణ్య సౌభాగ్యంబుగ భద్రగజశతంబుల నొసఁగె నట.

శ్లోకోఽయం హరుషాభిదా సుకవినా దేవస్య తస్యైగ్రతో
యావద్యావ దుదీరితః శకవధూ వైధవ్య దీక్షగురోః
తావత్తావ దుపొధ సాన్ద్యపులకోద్భేదః స తస్మై దదౌ
లక్షం లక్ష మఖణ్డితం మదజల ప్రక్లిన్నగణ్డం గజమ్.

అని శకారాతి యగు విక్రమార్కుని రసికతయు సుదారతయు వర్ణింతురు. ఆ గజచయంబును మన కవయిత్రి యాభరణములతోడనే యంతర్ధానము సెందెఁ గాని తత్కవు లొసంగిన కావ్యదీపికలు కాలదండమును ఖండించి బ్రహ్మాండవ్యాప్తి సెంది నక్షత్రలోకమువలె స్థిరజీవము లై యున్నవి.

ఇకఁ గథాభాగము నెట్లు కవి తన బిరుదు సెల్లింప రచించెనో చూతము. కుశలపులు వాల్మీకాశ్రమమునఁ గాఁబోలుఁ జెఱియొక వీణ పుచ్చుకొని శ్రుతులు గూర్చుకొని తంత్రులు సారించి కంఠనాదములు కలియునట్లు పాడి రట.

తౌ వల్లకి మజ్జితలే నిధాయ శ్రుతి ప్రమాణం స్ఫురిత ప్రధానమ్
త స్త్రీః సమన్తా న్మృదుసారయన్తా వాలోకయామాన తు రైక కణ్ఠ్యమ్.

స్ఫురిత మనునది గమకములతో నొకటి—

గ్రామద్వయే దీవ్యతి భూతధాత్ర్యాం ప్రశస్యమానే సురభౌ చ జాతౌ
రసగ్రహం శాంత రమార్గ లక్ష్మ్యై తాలేషు నైకాఙ్గకళోన్నతేషు.

ఈ శ్లోకములకెల్లఁ గవయిత్రియే వ్యాఖ్యయుఁ గూర్చె. షడ్జ మధ్యమ గ్రామములలో గ్రహంశన్యాసములు తప్పక యల్పస్వర సంగతి విశేషములతో సుఖమైన జాతి గ్రహించి లఘుద్రుతాది తాళాద్యంగ నియమములతోఁ పాడఁ

బోయెదరు. అంతరమార్గ మన 'అల్పత్వభాజాం స్వరాజాం విచిత్రసజ్జతి విశేషః తదుక్తం - న్యాసాదిస్థాన ముజ్జిత్య మధ్యేమధ్యేఽల్పతాయుజామ్ స్వరాజాం సజ్జతిః' అని యామెయే టీకలో వివరించెను. గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకముననే ప్రసిద్ధము. కింద వర్ణింపబోవు రాగములలో వికృతస్వరములే ప్రధానములు కావునను, షడ్జ మధ్యమ గ్రామములలో స్వరశ్రుతులు నియతము లగుటయు, వికృతస్వరములలో శ్రుతినియమము లేకుండుటయు షడ్జ మధ్యమ గ్రామ విభాగమే నేటి గాయకులలోను, దక్షిణదేశ వీణలలోను గానరాదు. కావున గ్రామద్వయ ప్రశంస కేవల మర్థవాదమై సంగీతప్రశంసాపర మగు.

వివాదినం తం పరిమృద్య వాది సంవాదినావ వ్యనువాదినం చ
ప్రకాశ్య కాలస్ఫురితాది హృద్యం స్థాయి క్రమేణాపి విచిత్రవృత్తిః.

వాది సంవాద్యనువాది స్వరములు పరస్పర మైత్రితో మెలగును; వివాదులు స్వరవ్యక్తి సమీపజేయు. స్ఫురితము గమకములతో నొకటి.

వృత్తులు వేగమును బాటించు మూడు గతులు చిత్ర వార్తిక దక్షిణము లని. స్థాయిక్రమ మనఁగా నొకానొక స్వరమునుండి యారోహోవరోహ రూపములుగా స్వరసంచారము సేయుట యందురు.

ఉత్కర్ష ధన్యర్ష భలాలసీయ, ముద్యత్సుధోన్మేష విశేష ధన్యమ్
విశుద్ధి భాస్వత్సమపాతి భావం, నాట్యం పటుత్వం బహునాటయన్తౌ.

నాటరాగమేళ మని ప్రకృతార్థము. నాట్య మని యప్రకృతార్థము. ఇంద్రప్రకృతార్థము ధన్యలతో ఋషభులు (శ్రేష్టులు). వారిచే లాలసీయము. సుధయొక్క యున్మేషము, సమపాతి (పాద విన్యాసము సమముగా నడచుట).

ప్రకృతార్థమున, ఉత్కర్ష - తంత్రుల బైకి నుద్ధతముగా నాకర్షించుట ధ, ని, ఋషభస్వరములచే (దైవతనిషాదర్షభములు శ్రుత్యధికము లగుట, షట్ శ్రుతిదైవతర్షభములు, కాకలీనిషాదము, అందుచే సంతరగాంధారము). సమపానాం షడ్జసమధ్యమ పంచమముల శుద్ధ స్వరత్వము గల నాటరాగమేళ మని యర్థము.

నాటమేళమున శుద్ధములు షడ్జ మధ్యమ పంచమములు. దైవతర్షభములు షట్ శ్రుతికములు. గాంధార నిషాదము అంతరకాకలీనామకములు. ఈనాట దేశి

రాగములలోఁ జేరినది కావున షడ్జ మధ్య గ్రామ వ్యవస్థలో వచ్చునదికాదు. నాట రాగము మొదటఁ జెప్పటకుఁ గారణ మేమన రఘునాథుని సంగీతసుధలో నిది ప్రథమమేళముగా గ్రహింపఁబడియె. దీనినె కళ్యపాదులు సర్తరాగ మనిరి.

మఱియు రఘునాథున కీ రాగ మెక్కువ ప్రీతి నొసఁగుచుండె నని తోచు చున్నది. మఱియు నది మంగళకర మందురు. రఘునాథుఁడు బాల్యముననే వీణా వాదనము చక్కఁగా నేర్చి గురుకులమునుండి తండ్రి యొద్దకు రాఁగా సభలోఁ గుమారుని విద్యాసంస్కారము పరిక్షింప నతఁడు మొదట నాటరాగమునే రూప కాలాపాదిలక్షణములతో రాగవర్ధనిక్రమములతోడఁ బాడి వాయించి చూపినట్లు యజ్ఞ నారాయణ దీక్షతులు సాహిత్యరత్నాకరమునఁ జెప్పచున్నాఁడు.

రాగేణ తేన ప్రథితేన తాయ గీతప్రబంధాన్ పటవాదయిత్వా

పరం విదూరీకృత పఞ్చమోద్య త్రప్తనక్తి గౌళస్ఫురణం ప్రకాశ్య.

గౌళస్ఫురణ మనఁగా గౌళరాగపు గమకము లేక వ్యక్తీకరణము. దూరీ కృతపంచమ = పంచమస్వరము పరిహరించినది. పంచమస్వరము వదలి తక్కిన యాటుస్వరములతో గౌళరాగ మారోహమున షాడవ మను సంజ్ఞ చెందుచున్నది. సంపూర్ణముగా రాగము విస్తరింపఁ దగినచో నాలాప, తాయ, గీత, ప్రబంధము లను నాలు గంగములఁ బరిపూర్ణము సేసి పాడుట యుత్తమగాయకసంప్రదాయము. ఇందు తాయగీతప్రబంధములు మూఁడు చెప్పఁబడియె. గౌళరాగమును చౌకముగా వర్ధనము చేసి సర్వజనమోదము కలిగించి రనుట ప్రకృతార్థము. అర్ధాంతరమునఁ గోకిలస్వరోద్యత్రప్తనక్తి యని మధురవాణియే వ్యాఖ్య యొనర్చె.

ఈ శ్లోకమునకుఁ గవి పంచమ మనఁగా రై వతస్వరము, “గౌళస్తదంగ విన్యాస గ్రహంశః పఞ్చమోఽస్థితః॥ ఇతి గౌళే గ్రహస్వరో నిషాదః తదపేక్షయా పఞ్చమో రైవతః” అని సంగీత రత్నాకర శ్లోకము నుదాహరించి పంచ మము (అయిదవది) రై వతము వర్జ మని వ్యాఖ్య చేసె. పంచమశబ్దము సరిగమ పధని స్వరములలో నొక్కటి యగును. అది పారిభాషికార్థము. పంచమము = అయిదవది. ఇది లౌకికార్థము. ఈమె శ్లోకమున పంచమశబ్దమును లౌకికార్థమున వ్యాఖ్యాన మొనర్చె. దీని రత్నాకరవ్యాఖ్యాతలు (సింగభూపాల కల్లనాథు లిరువు రును) సుగమ మని వదలిరి. అందుచేఁ బంచమస్వర మని పారిభాషికార్థముననే గ్రహింపవలసి యుండును. మతంగుఁడు -

“టక్క రాగేణ సదృశః పఞ్చమేన వివర్జితః
షడ్జాంశన్యాససమ్పన్నో గౌడః స్యా త్సురితర్జభః.”

అనియు, నాన్యదేవుడు (సరస్వతీహృదయాలంకారమున)

న్యాసాంశ గ్రహషడ్జః పంచమహీన స్త్వథర్జభగ్రహః
స్ఫురితాఖ్యగమకవిబిడో గౌడః సాత్తక్కరాగ రవసదృశః.

జగదేకమల్లుడు సంగీతచూడామణిలో—

గౌడః స్యాత్ టక్కరాగజ్ఞం సన్యాసాంశగ్రహాన్వితః
వర్జితః పఞ్చమే నైవ రసే వీరే నియుజ్యతే.
జాతే శృంగం నిషాదిన్యా వదన్తి స తు మే మతమ్.

అని వీరెల్లరు పంచమహీనమై గౌడరాగము షాడవ మనియు, షడ్జగ్రహముగలదై (అనగా షడ్జస్వరముతో ప్రారంభించుట, దానితో న్యాసము అనగా ముగింపు) అనిరి. టక్కరాగచ్ఛాయగాక నిషాదినీజాతిలోఁ బుట్టిన దన్న మతము జగదేక మల్లుఁ డంగీకరింపఁడు. అనగా నిషాదస్వర మంశస్వర మగుట (ప్రధానము లేక జీవస్వర మగుట) ఏల యనగా నిషాదమునకు గాంధారము పదియవశ్రుతిలో నుండుటగా సంవాదిత్వము కావలయును. గాంధారనిషాదము తెల్లప్పుడు వివాది (విరోధి) స్వరములు కావున నిషాదము గ్రహాంశస్వరములుగా గ్రహించినచో రక్తి నాశ మగు. నిషాదము గ్రహాంశ మని శాస్త్రమం దున్నను ఋషభమే యంశస్వర మగుట వాడుక. రికిపంచమ (ఐదవ) స్వరము దైవతము; దాని లోపింపజేసిరి. ఈ యంశమునే రఘునాథుడు సంగీతసుధలో నిట్లు చెప్పె.

వజ్రామహే సంప్రతి గౌళరాగ, మేళోభవే దత్రచ గుర్జరీపత్
గౌళస్య చైతస్య వదామి లష్మ న్యాసోగ్రహాంశోఽత్ర నిషాద ఏవ.

స షాడవో దైవతలోపతః స్యా, ల్లజ్ఞానుసారా దృషభస్త్విహాంశః
అత్రోద్యతేఽన్య స్వరశత్రుభూతే, గాన్ధారకే కించ నిషాదనామ్ని.

ప్రధానభావోఽంశతయా న యుక్త స్తస్మా దిహస్యా దృషభస్వరోఽంశః
రాగాభియుక్తై రత ఏవ కైశ్చిత్ సంకీర్ణరాగత్వ ముదీర్యతేఽన్యః.

అని యంశస్వరము ఋషభ మనియుఁ గొందఱు దీని సంకీర్ణజాతిలోఁ బలింతు రని చెప్పె. కొంద అనఁగా రామామాత్యులు. వారు దీని నధమరాగ మనిరి. అనఁగా ఆలాపతాయ గీతప్రబంధములను నాల్గంగములు దీనికి రావని భావము. వేంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశిలో గొళాది సప్తరాగములకు నిషాదము గ్రహస్వర మని చెప్పి - గొళస్తు షాడవోరాగో రాగాంగో ధై వతోజ్ఞితః, వాది సంవాదినా వత్ర రిగౌ శశ్వ త్రపు గీయతే - అని ధై వతలోపముచేత షాడవ మనియె. తులాజారాజు తన సారామృత మున - గొళో మాళవగౌళీయ మేళజో ధై వతోజ్ఞితః, షాడవో నిగ్రహో రాగాంగోఽయం శశ్వత్రపుగీయతే - అనియె.

మఱియు రఘునాథుఁడు గొళరాగమును గుర్తరిమేళజన్యముగాఁ జెప్పె. రామామాత్యుఁడు శ్రీరాగము క్రిందను, వేంకటమఖి స్వతంత్రమేళకర్తగాను, పరమేశ్వరుఁడును స్వతంత్రమేళముగాఁ జెప్పిరి. 'సంత్యజ్య మేష మవరోహతి వైణికై స్తు, తత్షాడ వాడువగజే పరిగణ్య గీతమ్' అని మేషమును (అనఁగా గాంధారమును) పరిత్యజించి యవరోహించుచు నాడువ మగు ననియె. కావున దీనికి వీరి మతానుసారము తాయాదులు పొసఁగ వని భావము. నేటికాలమువారు దాని మాళవగొళమేళజన్య మందురు. పై సూచించిన మతభేదములు గల గొళరాగ మునకు తాయాదులు కూర్చినట్లు మధురవాణి చెప్పుచున్నది.

ఆలాప, తాయ, గీత, ప్రబంధము లను నాల్గంగములను నాలుగు దండము లని యందుచే రాగము చతుర్దండి విలసిత మనిగో పాలనాయకుఁడు చెప్పి నట్లు వేంకటమఖి చెప్పుచున్నాఁడు. ఆలాపమన కేవలము స్వరసందోహమున నారోహణావరోహణాది చమత్కృతి. తాయ మన స్థాయిగా నొక స్వరమును నిర్ణయించుకొని యారోహావరోహ గమకచమత్కృతి నాతిద్రుత విలంబితములుగా జరుపుట. గీత మన స్వరతాళపదాత్మక వైచిత్రి. ప్రబంధమన స్వరతాళ పదరస భావపుష్టి చమత్కృతులు గలుగును. కావుననే సంగీతసూర్యోదయమున స్థాయి సందార్యారోహావరోహణములకే చతుర్దండి యని నిర్వచించెను.

ఈ గీత తాయప్రబంధ వైచిత్రి దేశీయరాగములకే కాని కేవలము యజ్ఞోప యోగముగా దేవతాస్తుతిపర మగు గాంధర్వమున వచ్చు గ్రామరాగములకు లేవని యాంజనేయాదు లనుకొనించిరి.

తదైవ తాదృజ్జహితప్రకర్షం, వరాళిరాగోల్లసనం సృజన్తౌ
వ్యజ్జక్రః స్మ సామన్త ముఖారి పాళి, జయన్తసేనాదిషు చాతురీం తౌ.

మ = మధ్యమస్వరమున, హితమైన ప్రకర్షం, అనగా వరాళిరాగమున
మధ్యమస్వరమునకు ౬ లేక ౭ శ్రుతులు గల వంతురు.

సామన్తము, ముఖారి, పాళి, జయన్తసేన - రాగభేదములు. జయన్తసేన
రఘునాథుడే యుద్ధరించినట్లు చెప్పుచున్నాడు. అది భైరవమేళజన్య మని తా
జెప్పె. “జయన్తసేన రఘునాథభూమి పురందరే జైవ నముద్ధృతా చ, నదా ప్రగేయా
శుభదాయకాస్యా ద్రక్తిప్రదా చాఖిలగాయకానామ్” అని సంగీతసుధలో రఘు
నాథుడే చెప్పెను. షమ్ముఖుడును తులజామహారాజును దీనిని శ్రీరాగ మేళము
క్రింద నొనగిరి. శ్రీరాగమున జతుశ్రుతికము దైవతము, భైరవిలో దైవతము
శుద్ధము. ఇదియే భేదము.

ఇట్లే సంగీతశాస్త్రమర్మములు నూచించునట్లు కుశలపుల గానవైఖరి ౩౯
శ్లోకములలో వర్ణింపబడియె.

కథాభాగములలోఁ గొన్ని వర్ణనలఁ జూతము. కథాశరీరనిర్మాణకౌశలము
చూపుటకు రామాయణకథ పొంకముకాదు. ఏలయనఁగా సుప్రసిద్ధమయిన కథాసంధి
ఘట్టనము గల పురాణపుణ్యకథల మార్చినచో సీతాది దివ్యకాంతల లోకోత్తరగుణ
సంపత్తియు, రావణాదుల యుద్ధతియుఁ గొంత మాత్రీ ధర్మోపదేశము భిన్న
రూపము వహించి లోకుల హృదయాధిష్ఠిత నిత్యార్చనీయ దివ్యమూర్తులు స్వరూప
నాశము సెందును.

ఇక నట్టి కథలఁ బుణ్యానుబంధము లని గ్రహించు వారు కథానిర్మాణ
కౌశలము వీటిఁబుచ్చి సల్లాపనైపుణియు, నానారసభావగుంభనాసంభావనయు,
లోకజ్ఞతయుఁ బ్రసన్నగుంభీరపదరచనావిచక్షణతయు క్షీరాబ్ధిక్లోలమాలాపరం
పరల వలెఁ దెరలెత్తి సదర్శజాలము పొంగి పొరలు నట్లు రచించు ప్రతిభాప్రభావ
మును జూపఁ గలుగుదురు.

పాత్రసంభాషణవైచిత్రీ శ్రవ్యకావ్యములకంటె దృశ్యకావ్యములలోఁ
బ్రవ్యక్తముగా నుండు. మధురవాణి వర్ణనానైపుణి చూపుచు సాహిత్యజ్ఞానము

ప్రకాశింప నిచ్చ గలది యగుటచే శ్లేషాది చిత్రరచనలతో సర్గములు నిండించును. తంజాపురాంధ్రకావ్యములలో నచ్చటచ్చట హాసజనకము లగు భావములు నిపుణముగాఁ బొందింపఁబడినట్లే తద్వాసనావాసిత యగునిదియు నట్లే హాస్యరసము సక్పత్తుగాఁ బోషించును. హాస్యరసమునఁ గలుగు నపాయ మేమనఁగాఁ గావ్యములో నుదాత్తరూపముగా వర్ణింపఁ బడు ప్రధానరసమునకు నిమ్మభావము సోఁకి స్ఫోటకపీటకములచే ముఖసౌందర్యము చెడినట్లు కృతికి వికృతి కలుగవచ్చు. ఈ దశావిశేషము రఘునాథాదుల కావ్యములందును బ్రతిఫలించును. మధురవాణి కేవలము వర్ణనలలో మెలఁగుచున్నందునఁ దద్దోషముచే నెక్కుడు బాధింపఁబడ దయ్యె. ఆమె కవితలోఁ గొన్ని పట్టులు చూపు చున్నాము. రోమ పాదుఁడు ఋశ్యశృంగుని యొద్దకు వేశ్యల పంపిన ఘట్టమున—

శ్రుతిహృద్య ముదార భజ్గీగానం సుదృశాం తత్ర సుతో విభజ్జకస్య
నిరవద్య మసౌ నిశమ్య హర్షం సమ ధత్తాత్మని సామగాన బుద్ధ్యా.
వనజాక్షీః ప్రసభం నిరీక్ష్య వక్షోద్భృత చందన్నవమౌక్తికాక్షదామ్నః
మనుతే నృ తదా మనస్య పూర్వాన్ ముని రశ్మశ్రు ముఖాన్ స మౌనిముఖ్యాన్.

ఈ ఘట్టమున రఘునాథుని వర్ణన సరస మై గ్రామీణశేఖరుని లోక తంత్రజ్ఞు లగు విదగ్ధాంగన లెట్లు వశీకరింతురో యా వైశికతంత్రచ్ఛాయఁ బ్రకటించుచున్నది. కొన్ని పద్యముల నుదాహరించెదము.

క. ఇమ్మానిని మెకమున్ మది
నమ్మఁ దగదు చేరి గొబ్బునం జనకుఁడు పైఁ
గ్రుమ్మి తల వంచికొని వడిఁ
గొమ్మున నటు చిమ్మెనేని కొదవగుఁ జమ్మి !

గీ. తరుణిరో వీని శుద్ధదంతముల మీఁద
లీలఁ దాంబూలరస మింత కీలు గొనిన
పండి పగిలిన దాడిమిఫలములతోని
విత్తు లన నుండు నెఱుగండు వీడియంబు.

గీ. కొమ్ము మొలచిన యంతనె కొడువ యేల
వచ్చు నితఁ డేమి చక్కని వాఁడు గాఁడె

యది కిరీటంబులోపల నణచరాదె
యంచుఁ బల్కిరి మునిపుత్రుఁ గాంచి వేడ్క.

గీ. ఘనుడె యితఁ డేమి యందఱ కంటె వేఱె
కొమ్ము మొలచెనే యని యాడికొందు రెందుఁ
గొమ్ము మొలచిన దితనిఁ గొమ్మవార
మునిశిరోమణి యితఁడ పో ముజ్జగముల.

గీ. చెలియరో వీఁడు నాచేతఁ జిక్కెనేని
కళలఁ జొక్కించి సుఖనిద్ర గ్రమ్ము జేసి
గుఱుసు దగులక యుండంగఁ గొమ్ము దివిది
మంచి కస్తురి బరణిఁ బట్టింప వచ్చు.

సీ. చెలువలు పన్నీరుచెంబు లిచ్చినఁ గాశి
కుప్పెలజల మంచుఁ గ్రోల నెంచు
సతులు జవ్వాది యొసఁగ గోపిచందన
మని ఫాలమునఁ దీర్ప నగ్గలించుఁ
గాంతలు మరువంబు గాను కిచ్చినఁ దుల
సీదలం బనుచు భక్షింపఁ జూచుఁ
బొలఁతులు తెలిగందవొడి యిచ్చిన విభూతి
యిది యటంచుఁ ద్రిపుండ్ర మిడఁ దలంచు
నలరుఁబోదులు వజ్రాలహార మొసఁగఁ
బటికపుజపాక్షనర మంచుఁ బాణి బూని
మౌని జపియించఁ దివురు నెందైనఁ గలరు
ముగ్ధులగు వార లిటువంటి ముగ్ధు గలఁడె.

శాపధరాజిహ్వంచలులగు మహర్షులతో నరన మాడుట యగ్నిజ్వాలలతో
మల్లయుద్ధము సేయుటయే యని యిమ్ముగ్ధు లెలుంగరు కాబోలు. మిథిలానగరము
రామప్రవేశసమయమున నిట్లుండె—

వితానపరిలమ్మితోత్పలవితాననందనితం
వినూతననికేతనాకలితకేతనాలంకృతమ్

మృదఙ్గపటహార్యతీముఖరగోపురం తత్పురం

ప్రళస్త మవలోకయన్ ప్రముముదే రఘుజాంవతిః.

ఇది స్వభావసిద్ధ మగు వర్ణన. ఇందుఁ గల శబ్దాలంకార మంతగా రస భజికారి కాదు. సీతావర్ణనము నాంధ్రకావ్యములలో పలుఁ బ్రత్యజ్ఞసౌప్తవ ప్రకాశక మగుట చూడఁగా స్త్రీ స్త్రీని వర్ణించెనేని స్త్రీత్వమునకుఁ గల యపూర్వ గర్వేర్హ్యమనవిభ్రమము లా స్త్రీకవి కుండియుండునా యని యొక విచిత్రప్రశ్న గలుగవచ్చును. ప్రతియోగిభావముచేఁ బురుషకవులకుఁ గల్గు భావనావిలాసములు తత్రుతియోగిస్థానమున వ్యత్యస్తముగా నుండునేమో యని కొందఱు భావుకులు తలంతురు! సీతాహరజానంతరము రామవిరహోద్దీపక మగు ప్రాచ్యట్యాలపుఁ బ్రళయవేశరో—

ధ్వన్యధూతోన్మేషసాహిత్యముద్రాం, తన్వద్యుః స్వే సన్నిహితే కవిభ్యః
రాజ్ఞో యేన(?) శ్వేతపద్మావికీర్ణాః, కూజద్భుజ్గా జైత్రశిఖా ఇవాసన్.

తస్మిన్ భృగీమీననాశీకకోక, ద్వన్వద్భువో హ ద్భూమికన్యా ప్రతీతాన్ .

స్మారం స్మారం జాతదీనానులాపం సౌమిత్రి స్తం సాంశ్చయాయాస రామమ్.

మొదటిది సంధ్యాకాలమున ముకుళించు పద్మములనుండి వచ్చు భ్రమంగారవ ములును, రెండవది సీతాసమానవస్తువర్ణనముచే రామునకుఁ గలుగు ప్రాంతిస్మరణ విలాపదైన్యాదుల లక్ష్యణఁ దపనయించుటయుఁ దెలుపును.

నృతై రార్హం నీలకణ్ఠస్య సద్యో వ్యోమాభోగే కాళికాయాం నటన్యాయమ్,

వేగా ల్లక్ష్మ్య లక్ష్మ్య తత్కుంజలాం చ, ప్రత్నాభేవ ప్రాద్యుత ద్వైద్యులప్రీతిః.

నీలకంఠ = శివుఁడు, నెమలి; కాళికా = నల్లకాంతి, కాళికాదేవి; కుంజల = శ్రవణ భరణము, కాళికాదేవికి సఖి. ఇందు మెఱపుకాంతి వర్ణింపఁబడియె.

పాథోవాహి ప్రాపుషేజ్యే ప్రభూతే, ప్రాదుర్భూతే పక్వజమ్బూని దానే,

కేకీ శ్రేణీ కేతకీ కేసినీః కేదరాశీ చోత్కలాపా బభావుః.

ఇందు - ఉత్కలాప = ఉత్ + కలాప (నెమలిపురి విచ్చి పైకెత్తుట). ఉత్కలా, ప = అధికశ్రుతిగల పంచమస్వరము.

నృత్యైర్దానాం పట్నీ మాలోక్య కేకీ, మేథాంచక్రే సిన్ధురాజీవనానామ్

ప్రోవాహాప్యశ్యామశాఖిచ్ఛటానా, మేథాం చక్రే సిన్ధు రాజీవనానామ్.

ఇందు - సిన్ధురాజ్ ఆజీవయన్తీతి సిన్ధురాజీవనాః, నృతే, మేథాం చక్రే, సింధు, రాజీ, వనానాం, ఏథాం చక్రే, ప్రోవాహ = వహతిస్మ - అని గ్రహింప వలయు.

పక్ష్టీభూయ ప్రాదురానన్ బలాకానాథం నాత్మాశ్శ్యతి స్మాబలా కా,
సిన్ధోరూర్మ్యః కూలసీమామరాళాః, ప్రాయోఽబధ్నా వ్యో మ్నైదావ న్మరాళాః.

ఇందు బలాకాః పంక్తీభూయ, ప్రాదురానన్, కా, అబలా, అత్ర, నాథం నాశ్శ్యతి తిస్మ, అరాళాః సిన్ధోరూర్మ్యః కూలసీమాం ప్రాయో అబధ్నా, మరాళాః వ్యోమ్ని అధావన్ - అని సమన్వయము.

అమౌధానాం దత్తహంసారసానా, మాళీ రేజే మానినీ సారసానామ్,
ధారాదిక్ష వ్యానశే సారసానాం, జజ్ఞే నాఖ్యా భూతలే సారసానామ్.

ఇందు దత్తహంస + అరసానాం (అరసః = అప్రీతి) మానినీసారసానాం = మానినీనాం సారః స్తైర్యం, తత్ స్యన్తి (అన్తర్భూవితణిచ్, అతోఽనుపసగ్గేశః ఇతి కప్రత్యయః) అమౌధానాం ఆళీ రేజే, సా = తాద్వశీ రసానాం జలానాం వా ధారా దిక్షవ్యానశే, సారసానాం = పద్మానాం అభ్యా, భూతలే, న, జజ్ఞే.

వర్షాకాల వర్షన మంతయు నుఱములు మెఱపులు వడగండ్లు - వీనితో అనఁగా యమకానుప్రాస శ్లేషాదులచే విరహిజనులకుంబోలెఁ బాఠకులకును దుస్సహ మై యుండెఁగదా. శరశరాననోద్యోగమున కర్హమగు శరద్వాసరవైదశ్యము నొక్కనర్గములోఁ గవయిత్రి వర్ణించె. ఒండు రెండు మాత్రలఁ జూతము.

కాదమ్పిన్యాః షోఽయన్ కాళిమానం, కాదమ్పానాం కౌతుకాధానహేతుః,
శామ్య త్వజ్కః పక్షశాలి ప్రభాలీ, శాలీ సద్యశ్శారదో వానరోఽభూత్.

(కౌతుకము = వివాహము; అధానము = గర్భాధానము.)

శత్రూన్ జేతుం శాతశాతా మతస్వన్, నాళికానాం పాళికాం రాజహంసాః,
ప్రత్యగ్రాణాం ప్రాప్నువన్ సప్రశంసా, నాళికానాం పాళికాం రాజహంసాః.

రాజహంసాః = రాజహంసలు, రాజశ్రేష్ఠులు; నాళికము = తామర, బాణము;
శాతశాతాం = అతి తీక్ష్ణమైనట్టి, పాళికాం).

అతిదూర మాగతపతః శ్రమచ్చిదే, నిజకామిసీమణిజనస్వస్యయమృతః
పటవాసపాంసు రివ కేతకీరజస్తటసీమని స్ఫురతి వాసయః మహీమ్.

తటవికస్వరనూతనకేతకీ పతితపాంసుపరీతనిజాస్తరమ్
స్ఫురతి యస్య పురారితనుః పయః ససితభాసిత భాసితభా ఇవ.

(భాసిత = భస్మసంబంధమగు).

అని మొదలుగా శారదరాజహంస కేతకీరజోవర్ణనలు తేటగా కొంత సరసములుగా నున్నవి.

సుందరకాండకథలో హనుమంతుడు సీతాదర్శనమున నంగుళీయక
మిచ్చిన ఘట్టమున—

ఆయాత మత్ర రఘువీర కరావమర్శం
త్యక్తేత్వీతి రాగభరమాత్మని మాకృతాస్తవమ్,
రత్నాణ్ణాశీయక వితర్కయ రత్నగర్భా
గర్భోదయా త్సహజరాగ మనూనమేవ.

అను హనుమద్వాక్యము భావవ్యంజకముగా నున్నది. సీత యుంగరమును బ్రతిగ్ర
హించి శోకపరవశ యగుట కవి చక్కగా వర్ణించెను.

“భవ్యం విహాయ భరతో మణిముద్రికే త్వాం
సామ్రాజ్యపాలన సమంజసతా ప్రకారే,
పాదూద్వయం రఘువతిం ప్రణయాద్యయాచే
కిం ను స్తవీ మ్యహహ తత్కలితోపకారమ్
సోఽగ్నిః స్వకియశిఖయా గ్లపితాశయానాం
న క్తందరేంద్రనగరీవనితాజనానామ్,
శ్వాసానిలైః ప్రవవృధే శతధా సమృద్ధ
మగ్రే తతస్తు నయనాంబు తదావిరాసీత్.”

అని సీతాబాష్పసలిలవర్ణన ముత్ప్రేక్షాసరసమై యున్నది. ఇవి పదునాలుగవ సర్గము
లోని శ్లోకములు. ౧౫ వ సర్గమునఁ గొంతభాగము వఱకు గ్రంథము లభించు
చున్నది. అంధ్రలోకమునకు నాంధ్రకవయిత్రి సస్కృతరచన చూపవలయు నని
యుదాహరించితిమి. శ్రీకవిత్వమును రాజశేఖరుడు—

“పురుషవద్ యోషితోఽపి కవీభవేయుః, సంస్కారోహ్యత్మని సమవైతి
నస్రైణం పారుషం వా విభాగ మపేక్షితే, శూయన్తే, దృశ్యన్తేఽపి చ రాజపుత్ర్యో
మహామాత్ర దుహితరో గణికాః కౌతుకిభార్యాశ్చ శాస్త్రప్రహతబుద్ధయః కవయశ్చ”
అని విద్యాసంస్కారము త్రీపురుషభేదము లేక లభించు రాజపుత్రికలు మంత్రి
కుమారికలు గణిక లాదిగా విదుషులు శాస్త్రముల నేర్చి కవిత్వము చెప్పనేర్చి
రని భావము. పూర్వము రాజులయొద్ద భోగినులు పట్టాభిషిక్త యగు రాజ్ఞికి స్థాన
విశేషమున న్యూనత పహించినను కలావిలాసశిల్పచాతురుల మిన్న లై యేకచారిణీ
ద్రవము ననుష్ఠించుచు, గౌరవము సెందుచుండిరి. అట్టి పదవిలో గంగాదేవి, రామ
భద్ర, తిరుమలాంబ, మధురవాణి, రంగాజి మొదలగు సంస్కృతాంధ్రవిదుషులు
చేరి యుండు రని కేవల మూహచేఁ దలచుచున్నాము.

వైశ్యశూద్రకులోత్పన్నా రూపయౌవనసంయుతాః
నృత్తగీతకలాదక్షా శ్చిత్రజ్ఞాః ప్రేమనిర్భరాః.

సంభోగసుఖసామ్రాజ్య సంవర్ధనవిచక్షణాః
అవరోధవధూః కాంతాః కుర్యార్భోగాయ భూపతిః.

అని సర్వజ్ఞసోమేశ్వరుఁడు మానసోల్లాసమున శాసించె.

అభి రభ్యుచ్చిత్రా వేశ్యా శీలరూపగుణాన్వితా,
లభతే గణికాశబ్దం స్థానంచ జననంసది,
యోగజ్ఞా రాజపుత్రీ చ మహామాత్రసుతా తథా,
సహస్రాస్తాపుర మపి స్వవశం కురుతే పతిమ్.

తథా పతివియోగే చ వ్యసనం దారుణం గతా,
దేశాన్తరేఽపి విద్యాభిః సా సుఖేనైవ జీవతి.

అని వాత్సయనమహర్షి గణికావిద్యాసంస్కారమును వర్ణించె. గణికలు
స్వధర్మములఁ బరిత్యజించి నిమ్మమార్గముల హేయజీవనము సేసినచో దూష్య లగు
చుండురు గాని నియతధర్మానుష్ఠాత్రులు వినింద్యులు కారు కదా !

— భారతి.

దాత, మార్గశీర్షము - డిసంబరు, 1936.
సంపుటము 13. సంఖ్య 12.

వ్యుత్పత్తివాదము

- శ్రీ రఘవఙ్గుల వివశంకరస్వామి

పూర్వము అవ్యుత్పత్తివాదులు ఇటుతెగలవా డుండిరి. అందు మొదటి తెగవారు ఇట్లనిరి : “పాచకుఁడు వంట చేయక నిద్రించుచున్నను అతనిని పాచకుఁ డందురు. పాచకశబ్దమునకు ప్రకృతిప్రత్యయ లభ్యమైన అర్థలక్షణమున అతివ్యాప్తిదోషము పట్టినది. కావున కృత్రప్రత్యయాంత పాచకాది శబ్దములు కూడ ఉఱాది ప్రత్యయాంతశబ్దముల వలె రూఢములు.” వృద్ధకాతంత్ర గణమువారు ఈ సంప్రదాయములో చేరియుండవచ్చును. “వృఙ్ఘదివ దమీ రూఢాః కృతినా న కృతాః కృతః” అని కాతంత్రవృత్తికారు దగు దుర్గసింహుడు సంప్రదాయ దారాకల్పన చేసి శర్వవర్మ సంబంధమున వ్రాసె ననిపించును. కావున వీరి సిద్ధాంతము అవ్యుత్పత్తివాద చరమావధి.

దీనికి ప్రత్యుక్తి వ్యుత్పత్తివాదులలో శాకటాయనమతావలంబు లిట్లు చెప్పుదురు : “నిద్రలో నున్న వ్యక్తియందు పాకయోగ్యత యుండుటచే అతనిని పాచకు డనవచ్చును. కావున పాచక శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి లభ్యమైన అర్థలక్షణమున అతివ్యాప్తి దోషము నేమాత్రము కల్పింప గూడదు.” నవీనకాతంత్ర గణమువా రీ వాదము ననుసరించినారు. అందుచే త్రిలోచనుని పంజియం దిట్లు న్నది. “సత్యం యదా క్రియా మసౌ కృతవాన్ తదా కర్తేతి, అధునాఽపి తదర్థ స్మృతివిజ్ఞాన మి త్యదోషః. తథా కరిష్యే న్నపి క్రియాయాః కర్తృవ తథోప చారాత్, అథవా భూత భవిష్య త్క్రియాయోగ్యతా మధికృత్య తథోచ్యతే, యథా లోకేఽపచ న్నపి సూపకారః పచనయోగ్యతయా పాచక ఇ త్యుచ్యతే” (చ. ౨౨౦) దీనిపై వ్యాఖ్యలో సుషేణవిద్యాభూషణుఁడు “కృతో యోగ్యతాయాం శక్తి రితి పక్ష మవలం బ్యాహ - అథ వేతి” అన్నాడు.

ద్వితీయసంప్రదాయములో రెండుతెగలవా రున్నారు. అం దొకరు బహు ప్రాచీనులు. రెండవవారు నాతిప్రాచీనులు. అతిప్రాచీనులలో గార్గ్యముని యొగికమని, రూఢ మని శబ్దమునకు రెండువిభాగములు కల్పన చేసినాడు. తన్మతమున యోగరూఢ, యొగికరూఢ శబ్దములు రూఢములు కాని సాంకేతికములు

గాని యగును. అందు ఉణాది వ్యవస్థయు, ఊహ ప్రక్రియయు అశాస్త్రీయము లగుటయే హేతువు. కాని నాతిప్రాచీనుల సంప్రదాయమున నిరుక్తము, వ్యాకరణము అను వేదాంగద్వయమునకు విరోధము పరిహరించు నభిప్రాయముతో ఉణాది నిష్పన్న శబ్దములకుగాని ఊహ్య శబ్దములకు గాని అశాస్త్రీయత్వమును వారు గార్హ్యని వలె సంపూర్ణముగా నంగీకరింపలేదు. అందుచేతనే వ్యాఘ్రభూతి విరచిత శ్లోకవార్తికమున “నైగమరూఢిభవం హి సుసాధు” అని వినబడుచున్నది.

“నామ చ ధాతుజ మాహ నిరుక్తే, వ్యాకరణే శకటస్య చ తోకమ్
యన్న పదార్థవిశేషసముత్థం, ప్రత్యయతః ప్రకృతే శ్చ త దూహ్యమ్.”

దీనిపై వ్యాఖ్యలో పతంజలి యిట్లన్నాడు: “నైగమా శ్చ రూఢిభవా శ్చౌణాదికాః సుసాధవః కథం స్యుః? నామ చ ధాతుజ మాహ నిరుక్తే. నామ ఖల్విపి ధాతుజ మేవాహుః నైరుక్తాః. వ్యాకరణే శకటస్య చ తోకమ్*. వైయాకరణానాం చ శాకటాయన ఆహ ధాతుజం నామేతి. అథ యస్య విశేషపదార్థో న సముత్థితః కథం తత్ర భవితవ్యమ్? యన్న విశేషపదార్థ సముత్థం ప్రత్యయతః ప్రకృతే శ్చ త దూహ్యమ్. ప్రకృతిం దృష్ట్వా ప్రత్యయ ఊహితవ్యః, ప్రత్యయం చ దృష్ట్వా ప్రకృతి రూహితవ్యా” (మ. భా. ౩-౩-౧). వ్యాఘ్రభూతి మతమున నిశ్చయముగా ఊహము చేయవచ్చును. ఊహింపవచ్చును కదా యని గావీ, గోణీ, గోతా, గోపోతలికా ప్రభృతి అవశబ్దములను ఊహ చేయవచ్చునా? ఇట్టి ప్రశ్నల నాశంకించి పతంజలి యిట్లు పలికినాడు

“సంజ్ఞాసు ధాతురూపాణి ప్రత్యయా శ్చ తతః పరే. కార్యా ద్విద్యా దనూ బన్ధ మేతచ్ఛాస్త్ర ముణాదిషు....సంజ్ఞాసు, అర్థాత్ సాధుత్వే నాభిమతాను సంజ్ఞాసు.” “యే శబ్దాః సాధుత్వేన ప్రసిద్ధాః తేషు సంజ్ఞా శబ్దేషు ప్రకృతి ప్రత్యయ కల్పనయా సూహాః కర్తవ్యో నాన్యత్ర. తత్రధాతురూపాణి కల్పయితవ్యాని; ప్రత్యయా శ్చ తతః పరే కల్పయితవ్యా ఇతి శేషః. కార్యాద్గుణా భావాదికాత్ విద్యాత్ జానీయా దనూబంధం కకారాదికమ్. ఏత దనంతరోక్తం శాస్త్ర ముణాదిషు. శాస్త్రోప నిబంధనత్వాత్ శాస్త్రవిషయత్వాత్ వా శాస్త్ర మిత్యుక్తమ్” అని శ్లోక నిష్కర్షము.

* తోక శబ్దమునకు సాధారణార్థము పుత్రుడు లేక అవత్యము. ఇచ్చట యువావత్యముగాని గోత్రావత్యముగాని గ్రాహ్యము. శకటుని పుత్రుడు శాకటి; శాకటాయనుడు కాడు.

వ్యుత్పత్తి, అవ్యుత్పత్తి వాదముల వారినడుమ ఇంత వాదప్రతివాదము లేల యని కొంద రనవచ్చును. పురాకల్పమున శబ్దపారాయణమున 'బ్రహ్మాదం శబ్ద నిర్మాణమ్.....' ఇత్యాది న్యాయానుసారముగా ప్రతిపదపాఠక్రమమున నమస్తనామములకు ధాతుయోనిత్వ ముపదిష్ట మయ్యెనని తోచును. కాలక్రమ మున ధారణాశక్తి తగ్గుటచే సామాన్యవిశేషలక్షణాన్వితసూత్రాత్మకవ్యాకరణ ముదయము కాగాఁ ప్రాచీనులతో పోల్చికొని తత్కాలికు లిట్లనుచుండిరి :

“ఋషయో వ్యుపదేశస్య నాస్తం యాన్తి పృథక్ త్వః

లక్షణేణ తు సిద్ధానా మస్తం యాన్తి విపశ్చితః.”

సూత్రాత్మక నవీనగ్రంథమున కృదధికారమున ప్రాచీనశబ్ద పారాయణములో ననేకశబ్దములు చాలనీ న్యాయమున గృహీతము లయ్యును బహుశబ్దములు సూత్రా రూఢములు కాకపోవుటచే సూత్రకారులు విధిలేక వానిని విడిగా విడిచిరి ; అట్టి శబ్దముల కన్నిటికిని వ్యుత్పత్తి చూపుటకై విడివిడిగా అవవాద సూత్రములను రచించినచో గ్రంథము పెరిగిపోవు నని, వానిని రూఢసాంకేతికము లని కాని, అవ్యుత్పన్నప్రాతిపదికము లని కాని నిర్దేశించిరి. శాకటాయనునికి వలె ప్రాచీన మతావలంబుల కిది సహ్యము కాలేదు. “సర్వాజ్ఞాన్యతానామాని” అని వారు ప్రతివాదపూర్వకముగా వక్కాణించిరి. నవీనసంప్రదాయమువారు గార్గ్యుని వలె ఈ విషయమును తొలుత నంగీకరింపలేదు. క్రమముగా వీరిలోగూడ నిరుక్త వ్యాకరణములను ఏకీభూతముచేయు నుద్దేశమువలన ఉజాదిసిద్ధిద్వారా శబ్దసమూహ సాధుత్వ మభ్యుపగత మయ్యెను.

వ్యుత్పత్తివాదము స్మృతినమ్మత మనియు, అవ్యుత్పత్తివాదము సూత్ర కారుల బుద్ధిమాత్రోత్తేషిత మనియు గ్రహింపవచ్చును.

వ్యుత్పత్తి పక్షము : పాణిన్యాదుల మతామతములు :

యాస్కుని తరువాతి వైయాకరణులలో గార్గ్యశాకటాయనుల మతామత ములను ఎవ రనుసరించిరో, ఎవరు పరిత్యజించిరో తెలుపుట అప్రాసంగికము కానేరదు. ఇప్పుడు నిలిచియున్న వ్యాకరణ గ్రంథములలో పాణిని ఆప్తాధ్యాయయే ప్రాచీనతమ మగుటచే తొలుత దానిని పరిశీలించనగును.

“అర్థవ దధాతు రప్రత్యయః ప్రాతిపదికమ్” అని పాణిని అన్నాడు. దీనిపై వ్యాఖ్యాప్రసంగములో జ్ఞానేంద్ర సరస్వతి, “అవ్యుత్పత్తి పక్షస్య చేద మేవ

జ్ఞాపక మితి ప్రాంచః” అని తత్త్వబోధినిలో వ్రాసినాడు. మ. మ. - శివదత్త శర్మ యిట్లు లిఖించినాడు : “అర్థవ....దితి సూత్రం కృతవతః ‘అతః కృ కమి కంస ...’ (౮-౩-౪౬) ఇతి సూత్రే కమేః పృథక్ కంసగ్రహణం చ కుర్వంతః పాణినీస్తు అవ్యుత్పత్తి పక్ష ఏవాభిమతః” (నిరుక్త ౫౬ పృ). ఇందలి శేషాంశమునకు తాత్పర్య మిది. శాకాటాయనుని “వృతవృది హని కమి కషి భ్యఃసః” (౩౬-౨) అను ఔణాదిక సూత్రానుసారముగా కమి ధాతువునుండి కంస శబ్దము నిష్పన్నమయినను, అష్టాధ్యాయంలో “అతః కృ కమి కంస....” (౮-౩-౪౬) సూత్రమున కమిధాతువుమీద పృథగ్భావమున మరల కంస శబ్దము గృహీత మగుటచే, పాణిని కంసశబ్దమునకు ధాతుమూలకత్వమును స్వీకరింపక, దానిని రూఢ మని కాని, అవ్యుత్పన్న మని కాని యెంచి ప్రయోగించినా డని తోచును. ఇంతియే కాదు. సూత్రానుసారముగా ప్రాప్త మగు గుణవృద్ధికార్యముల నుల్లంఘించి, కంస పరశు శబ్దములనుండి కంసీయ, పరశవ్య రూపములు సాధువు లగుటచే “ప్రత్యయస్య యక్ భ్ల యః” (౧-౧-౬౧) అను సూత్రముపై కాత్యాయనుడు “కంసీయ పరశవ్యయో ర్విశిష్ట నిర్దేశాత్ సిద్ధం” అని వార్తికము చేసినాడు. దీని వ్యాఖ్యానవరమున పతంజలి, “కమేః సః కంసః, పరాశ శృణాతీతి పరశు రితి నైషదోషః. ఉణాదయోఽవ్యుత్పన్నాని ప్రాతిపదికాని” అన్నాడు. ఇచ్చట కయ్యటా చారుడు, “అంతః కృకమి కంస కుంభేతి కంస శబ్దస్య భేదే నోపాదానాత్ క్వచి ద్గుణాదయో వ్యుత్పత్తికార్యం నలభ్య ఇత్యర్థః” అని చెప్పినాడు. ఉణాది ప్రత్య యాంతశబ్దముల రూఢత్వమును గూర్చి కాత్యాయనుని వార్తికము లెన్నో కలవు. “ఉణాదయోఽవ్యుత్పన్నాని ప్రాతిపదికాని” (౩-౪-౩౩); “తత్రోణాది ప్రతి షేధః” (౩-౧-౨); “ఉణాది ప్రతిషేధ శ్చ” (౮-౨-౩౮) ఇత్యాదులు. “అత్రపాణిని రవ్యుత్పన్నః” ఇత్యాదిగా పతంజలి పలికినాడు. ఈ స్థితిలో పాణిని అవ్యుత్పన్నపక్షమువాడని ఉపపన్న మగుచున్నది. అందుచేతనే నాగేశభట్టు ౩-౩-౧ సూత్రముపై శబ్దేందుశేఖరమున, “నైరుక్త వ్యాకరణే శాకటాయనశ్చ సర్వం నామధాతుజ మా హేతి. తే వ్యుత్పన్నత్వవాదినః. ఏవం చ పాణినిః సతత్ వ్యుత్పన్నత్వవా దీతి స్పష్టమేవోక్తమ్” అని చెప్పినాడు.

కాని పాణిని సంపూర్ణముగా అవ్యుత్పన్నవాది యనుట సంగతము కాదు. దీనికి కారణము కూడ కలదు. నానావిధ కృత్ సూత్రములు రచించి, కృత్రపుత్వ యాంతశబ్దములకు ధాతుజత్వ సాధుత్వములను పాణిని చూపినాడు.

ఇట్లు పాణిని ఔజాదిక శబ్దములను గ్రహించి, గార్హస్థినివలె శాకటాయనుని సంపూర్ణముగా త్యజింపలేదు. అష్టాధ్యాయులలోని “ఉజాదయో బహులమ్” (3-3-1); “భూతేఽపి దృశ్యస్తే” (3-3-2); “భీమాదయోఽపాదానే” (3-4-24); “భవిష్యతి గమ్యాదయః” (3-3-3); రాజ్యా మన్విత్రోదాదయః (3-4-25) ఇత్యాదులు. శాకటాయనుని ఔజాదిక సూత్రములు ఎడ నెడ పాణినియ కృత్సూత్రములయందు తత్త్వతః అనుసృతము లయినవి. హస్త, గర్త, దస్త ప్రభృతి శబ్దములను గూర్చి శాకటాయనుని “హసి మ్యగ్రిక్యామిద మిలాపూధు ర్విభ్యస్తః” (ఉదా. 3-1-1) సూత్రమును, “తితు త్ర తథ సిను సరక సేష” (2-1-1) అను పాణినిసూత్రమును పోల్చి చూచినచో యథార్థము బోధపడును. అనేక ఔజాదికప్రత్యయములు కూడ అష్టాధ్యాయులలోని కృత్సూత్రములలో ప్రవేశించినవి. గండయస్త, మండయస్త, స్పృహయాయ్య, గృహయాయ్య, గదయిత్తు, స్తనయిత్తు, అనామయిత్తు* ప్రభృతి శబ్దము లిందులకు ప్రమాణము. శాకటాయనుని “తృ భూ వహి వసి భాసి సాధి గణ్డి మడి....” “శ్రు దక్షి స్పృహి గృహి గృహిభ్య ఆయ్యః” “స్తని హృషి ముషి గతి మదిభ్యోజే రిత్తున్” ప్రభృతి ఔజాదిక సూత్రముల నుండియే అష్టాధ్యాయులలోని “అయా మంత్రాల్వాయోత్సిష్టష్టుష” (1-4-25) ప్రభృతి సూత్రము లందు పాణిని ఝన్ (అస్త), ఆయ్య, ఇత్తు ప్రభృతి ప్రత్యయములను గ్రహించినాడు. ఇదియంతయు జూచినచో ఆయన వ్యుత్పత్తిపక్షము కేవలము స్థగితము కానేరదు. కాని నాగేశభట్టు 3-3-1 సూత్రముపై “....భూతే ఇతి (3-1-14) సూత్రస్థం భాష్యం వ్యుత్పత్తివాది వ్యాకరణాంతరీయ రీత్యా. అవ్యుత్పన్నవాది పాణిని మతే తు న తదితి బోధ్యమ్” (102-1 పృ.) అనిచెప్పినాడు. అయినను ఔజాదిక శబ్దముల వ్యుత్పన్నత్వమును గ్రహించి, శాకటాయనుని పాణిని సంపూర్ణముగా పరిత్యజింప లేదని తోచును.

కారణములు :

(1) అష్టాధ్యాయులలోని ‘ఉజాదయో బహులమ్’ అనుసూత్రముపై పాణిని సాక్షాచ్ఛిష్యుడు వ్యాఘ్రభూతి యిట్లు వార్తికము చేసినాడు :

* అనామయిత్తు శబ్దము ఋగ్వేదములో కలదు — “హస్తాభ్యాం దశశాభ్యాం జిహ్వ వాచః పురోగవీ అనామయిత్తుభ్యాం త్వాతాభ్యాం త్వోవస్సృణామసి” (1-2-25-2 ; కాక 10-1-132-2) అని ఆమ్నాతము,

“దాహులకం ప్రకృతే స్తను దృష్టేః, ప్రాయ సముచ్చయనా దపి తేషామ్
కార్య సశేషవిధే శ్చ తదుక్తం, నైగమరూఢి భవం హి సుసాధు
నామ చ ధాతుజ మాహ నిరుక్తే, వ్యాకరణే శకటస్య చ తోకమ్
యన్న పదార్థ విశేష సముత్థం, ప్రత్యయతః ప్రకృతేశ్చ త దూహ్యమ్.”

ఊహనప్రక్రియను జూపుటకై పతంజలి యిట్లన్నాడు ;

“సంజ్ఞాను ధాతురూపాణి ప్రత్యయాశ్చ తతః పరే
కార్యాత్ విద్యా దనూబంధ మేతచ్ఛాస్త్ర మువాదిషు”. (మ. భా. ౩-౩-౧)

వ్యుత్పత్తిపక్షము పాణినికి కేవల మభిమతము కాకపోయినచో. గార్ఘ్యనకు
వలె ఉజాది ప్రకరణ - అశాస్త్రీయత్వమే అభిమత మైనచో, ఈ సూత్రముగాని,
సంప్రదాయవేత్తల సకల - అవాంతర కథలుగాని యెందులకో ?

(౨) అష్టాధ్యాయలోని “భూతేఽపి దృశ్యస్తే” (౩-౩-౨) అను సూత్రము ఉజాది
సంక్రాంతము. కాశికలో జయ్యాదిత్యుడు “భూతే కాల ఉజాదయః ప్రత్యయా
దృశ్యస్తే” అన్నాడు. కొందరు కొందరు ఉజాదిశాస్త్ర మభ్యుపగతము కాలే
దనియు, పాణిని “భూతే కాలే హ్యుజాదయః ప్రత్యయా దృశ్యస్తే న
చోద్యస్తే” అని చెప్పుటయే కారణ మనియు పలుకుచున్నారు. మంచిది.
ఉజాది ప్రకరణ మశాస్త్రీయ మయినచో తత్ప్రత్యయములను జూపుటవలన
నేమి ప్రయోజనము ? గావీ, గోజీ, గోతా ప్రభృతి అపశబ్దముల వ్యుత్పత్తి
పరీక్షకై యెవరును యత్నింపలేదు.

(౩) అష్టాధ్యాయలో “భవిష్యతి గమ్యాదయః” (౩-౩-౩) అను సూత్రమునకు
భవిష్యత్కాలమున గమ్యాది శబ్దములు సాధువు లని తాత్పర్యము. ఇదియు
ఉజాది ప్రత్యయ విషయక సూత్రము. కలాపములోని ‘భవిష్యతి గమ్యా
దయః’ (కృత్. ౩౧౩) సూత్రవ్యాఖ్యలో దుర్గసింహుడు ‘గమిత్యేవ మాద
యః శబ్ద ఔజాదికా భవిష్యతి కాలే సాధవో భవన్తి, గమాదిభ్యో భవిష్య
త్కాలవృత్తిభ్య ఇన్ స్యా దిత్యర్థః’ అని చెప్పినాడు.

(౪) “భీమాదయోఽపాదనే” (౩-౪-౨౪), “తాభ్యా మన్య త్రోజాదయః” (౩-౪-
౨౫) అను పాణినీయసూత్రములు ఔజాదిక శబ్దసాధనకై ఉపదిష్టములు.
కాశికలో “భీమాదయః శబ్దాః అపాదానే నిపాత్యస్తే. ఉజాది ప్రత్యయా న్తా

ఏతే.... 'శ్యాఘా నూభ్యో మక్' (ఉణ్. ౧౫౦), 'భియః యుక్ చ' (౧౪౩) ఇత్యేవ మాదయః. రాభ్యా మన్య ప్రోడాదయ ఇతి షర్మదాసే ప్రాప్తే నిపాతన మారభ్యతే" అని జయహిష్యుడు వ్రాసినాడు. ఇవి యన్నియు జూడ పాణిని వ్యుత్పత్తిపక్షతయు ఒక్కమారుగా నిరస్తము కాదనిపించును.

ఉణాది ప్రత్యయాంత శబ్దములను గ్రహించి పాణిని శాకటాయనునకు విరుద్ధముగా నుండనియెడల, భాష్యవార్తికమున "ఉణాదయోఽవ్యుత్పన్నాని ప్రాతిపదికాని" అనుపరిభాష మాటినూటికిని ఏల చెప్పిరో అనుసంధానము చేయవలెను. "ఆయనే యీ నీయాయః పథభుభూం ప్రత్యయాదీనామ్" (౩-౧-౨) అను సూత్రానుసారముగా ధ ప్రత్యయస్థానమునందు ఏయ, ఖ ప్రత్యయస్థానమున ఇన ఆదేశము వచ్చును. కావున "స్త్రీభ్యో ధక్" (౪-౧-౧౨౦) అను సూత్రానుసారముగా వై నతేయాది శబ్దములు "కులాత్ ఖః" (౪-౧-౧౩౩) అను సూత్రానుసారముగా కులీన శబ్దమును సాధింపవచ్చును. కాని 'శమేః ఖః' (౧౦౩) శంఖః, 'షణోధః' షంధః ప్రభృతి ఔణాదిక పదములను జూచి కాత్యాయనుడు "తత్రోణాది ప్రతిషేధః" అన్నాడు. నానావిధ-ఔణాదిక శబ్దముల సాధుత్వమును స్వీకరించిన పిమ్మట మరల నిషేధ మెందులకు? ఇట్టి ప్రశ్నల నాశంకించియే ఆయన మరల 'ప్రాతిపదిక విజ్ఞానా చ్చ పాణినేః సిద్ధమ్' అన్నాడు. అనగా పాణిని యే భావముతో నే యే ప్రాతిప్రదికకు ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగశూన్యత గ్రహించెనో తదనుసారముగా నది సిద్ధ మయ్యెను. కావున నీ సకల శబ్దములను గూర్చి 'ఉణాద్యంత తదాదీని అవ్యుత్పన్నాని ప్రకృతిప్రత్యయవిభాగశూన్యాని' అని చెప్పవలయును. దీనివలన "ఉణాద్యంత తదాదిత్యేన శాకటాయనాభిప్రేతాని వస్తుతస్తు పాణినిమతే ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగశూన్యాని" అని సూచిత మగుచున్నది. అనగా "ఉణాద్యంతాని ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగ ప్రయోజ్య పాణిని సూత్రప్రవృత్త్యనర్హాణి" కాబట్టి కౌమారగణమువలె పాణినిగూడ "ఔణాదికా హి ద్వివిధా వ్యుత్పన్నా అవ్యుత్పన్నా శ్చ" (ఆ. ౧౨౫) అనవలసి యుండును. పాణినిమతమున భస్మ, గమి, భీమ, కృషి, వాయు ప్రభృతి ఔణాదికశబ్దములు వ్యుత్పన్నములు; శంఖ, షంధ, శండ, శంత, శంట, పాయు, మాయు, జాయు ప్రభృతి ఔణాదిక శబ్దములు అవ్యుత్పన్నములు. కావున స్వకృతగ్రంథసూత్రానురోధముచే పాణిని అవ్యుత్పన్నువాది యగుట సత్యము; కాని శాకటాయనీయ వ్యాకరణమందలి ఉణాది ప్రక్రియ ఆశాస్త్రీయ మని మోషించు మద్దేశ మాయనకు లేదు. ఇందులకే పేరుసూరి తన ఔణాదికపదార్థవ ప్రథమపాదమున నిట్లు చెప్పినాడు :

“అ ప్యశిష్టాః సూత్రకృతా, సంజ్ఞాః సాధయితుం క్షమాః
 సంజ్ఞాయాం వర్తమానే చ, కాలేఽర్థే స్యు రుజ్జాదయః.
 క్వచి ద్భూతేఽపి దృశ్యస్తే, గమ్యాది స్తు భవిష్యతి
 దాశ గోఘ్నా సంప్రదానే, కారకే వినిపాతితా.
 భీమాదయో ప్యపాదానే, తదన్యార్థా ఉజ్జాదయః
 అసంజ్ఞాయా మపి భివ, స్త్యేతే బాహులకాత్ క్వచిత్”.

శాకటాయనమహర్షి అసాధారణశాబ్దికు డనుటకు సందేహము లేదు. ప్రాచీనకాలమున పాణినీసంప్రదాయమందలి ఆచార్యులే “అనుశాకటాయనం వైయాకరణాః” (కాశికా ౧-౪-౮౬) అన్నారు. అయినను, పాణిని బైజాదిక శబ్ద సాధుత్వమును స్వీకరించుట శాకటాయనుని యెడల ఆదరమువలన కాదు. నిరుక్త వ్యాకరణములను వేదాంగముల వైరుధ్యమును పరిహరించుటయే ఆయన ముఖ్యోద్దేశము.

శర్వవర్మ అవ్యుత్పత్తి పక్షవాది యని కాతంత్రవృత్తికారుడు స్పష్టముగా చెప్పినాడు ; పాచకాది కృత్రుత్వయాంత శబ్దములు కూడ అశ్వగోవృక్షాదుల వలె రూఢములు కాని సాంకేతికము లని శార్వవర్మక కాతంత్రమున కృత్సూత్రములు చెప్పలే దన్నాడు. నకలావస్థలలో ప్రకృతి ప్రత్యయ లభ్యాగమితో పాటు నము దాయార్థ - ఐక్యభావహేతువు పాచకాది శబ్దముల వ్యుత్పత్తిగత అర్థలక్షణమున ఆతివ్యాప్తి పొందుటచే వానికి ధాతుజత్వము కల్పించుటకు వలనుపడదు. కావున పాచకాది కృత్రుత్వయాంత శబ్దములు కూడ ఉజ్జాదిప్రత్యయాంత వృక్షాది శబ్దములవలెనే రూఢములు. ఇది వస్తుతః శర్వవర్మచార్యుని సిద్ధాంత మగునో కాదో చింతనీయము. దుర్గసింహు డేమన్నను, ఆయన అంతతః గార్గ్యునివలె అవ్యుత్పన్నవాదియు ననవచ్చును. గార్గ్యముని కృత్రుత్వయాంత శబ్దములకు ధాతుజత్వమును గాని, వ్యుత్పత్తతను గాని ఆంగీకరింపక పోలేడు. కాతంత్రమున అనేక కృత్సూత్రముల ప్రయోగము ఉపలబ్ధ మగుచున్నది. “ధాతో వ్యవశబ్దః స్వాత్” (నామ ౬౮); “ధాతో ర్వా తుమన్తా దిచ్ఛతి నైక కర్తృకాత్” (ఆ. ౩౮) ; “తుమర్థా చ్చ భావవచినః” (చ. ౨౩౪); “కర్తృ కర్మణోః కృతి నిత్యమ్” (చ. ౨౪౭); “న నిష్ఠాదిషు” (చ. ౨౪౮) ఇత్యాదులు కానవచ్చును. కావున కృత్రుత్వయాంత పాచకాది శబ్దముల రూఢత్వావధారణ శర్వవర్మ యుద్దేశము కాదు. కాని శీఘ్రకాలములో సాతవాహనునకు కొంతవ్యాకరణము బోధించు నభి

ప్రాయముతో ఆయన కృత్వరిత్యాగము చేయుట విచిత్రము కాదు. అధ్యాపన సమయమున శబ్దముల అభిధానలక్షణమును జూపి, శిష్యుని ధీవికాసమునకై కృత్సంబంధోపదేశ ప్రదానముతో ఆయన విరమింపలేదు. కాని యిప్పుడు కలాప శేషమున దుర్గవృత్తి సమేతముగా పంచపాదాత్మక - ఉజ్జాదిప్రకరణము రాన వచ్చుచున్నది. తాంజోర ప్రవాదానుసారముగా వృత్తికారుడు దుర్గసింహుడే ఈ సూత్రము లన్నిటికిని కర్త. పంచపాదారంభమున—

“శబ్దాత్మికా యా త్రిజగత్ దిభర్తి, స్ఫుర ద్విచిత్రార్థ సుధాం స్రవన్తీ
యా బుద్ధి రీద్యా హృదయే నదైవ, ముఖే చ సా మే వశ మస్తు నిత్యమ్.”

అని ఆయన చెప్పి, షష్ఠపాదాంతమునం దిట్లు లిఖించినాడు :

“శబ్దానా మానంత్యాత్, వ్యుత్పత్తిః దృశ్యలే యేషామ్
తేషాం విజ్ఞైః కార్యా, మృగ్యా ధాతో స్తతః ప్రత్యయాంచాత్”*

ఇదియే కాక ప్రకరణారంభమున ప్రజామశ్లోకములోని ‘ఉజ్జాదయోఽభిధాన్యస్తే’ అను దుర్గోక్తివలన గూడ ప్రవాదము పుట్టి యుండవచ్చును, కాని ఇంద్రగోమివ్యాకరణమే యీ సూత్రముల కన్నిటికి ఆకర మని కొంద రన్నారు. ఏమయినను, శాకటాయనాదిప్రణీత ఔజాదికసూత్రముల యోగవిభాగములద్వారా కలాప - ఉజ్జాదిసూత్రములు రచింపబడినవి. దుర్గసింహుని దృష్టిని గ్రహించి, ఉపాధ్యాయ సర్వస్వమున సర్వభర ఉపాధ్యాయుడు ఈ సూత్రముల కన్నిటికిని వ్యాఖ్య రచించినాడు. రమానాథ చక్రవర్తి సారనిర్ణయమున ఉపాధ్యాయ సర్వస్వము ననుసరించినాడు,

చాంద్రసంప్రదాయమున శాకటాయన మతప్రాబల్యము కానబడును. స్వయముగా చాంద్రగోమి చాంద్రవ్యాకరణమునకు పరిశిష్టరూప మగు ఔజాదిక సూత్ర పాఠము రచించినాడుట. అందు మూడుపాదములు కలవు. అది ప్రాచీన బౌద్ధ వ్యాకరణములలో నొకటి.

* కాతంత్ర - ఉజ్జాది ప్రకరణమున (పంగీయ సంస్కరణమున) పంచపాదములు మాత్రమున్నవి. అందు ఆరవపాదము కాని, అన్ని సూత్రములు కాని కనబడవు. ఈ రెండు శ్లోకములు మదరాసు ప్రతిలోనివి. డాక్టర్ టి. ఆర్. చింతామణి ప్రకటించిన ‘కాంతం త్రోజాది సూత్రాణి, దుర్గసింహ విరచిత వృత్తియుతాని’ అను గ్రంథమున 33, 32 పుటలలో ఉక్తశ్లోకద్వయాంశలు కానవచ్చుచున్నవి.

జై నులవ్యాకరణమున విశేష మేమియు లేదు. జై నేంద్రవ్యాకరణమున దేవనంది పాణినిమునిని, అభినవ శాకటాయనుడు దేవనందిని, హేమచంద్రుడు మలయగిరి అభినవ శాకటాయనుని అనుసరించినారు. కాబట్టి వీరి గ్రంథము లన్నియు వస్తుతః పాణినిని అనుసరించినవే. అభినవ శాకటాయనుని శబ్దానుశాసన మున నామముల ధాతుజత్వమును గూర్చి మహర్షి శాకటాయన మతవాదము కాన రాదు. అందుచేతనే డాక్టర్ శ్రీపాద కృష్ణ యిట్లు చెప్పినాడు :

“One expects to find in the Unadi sutras at least traces of the ancient Sakatayana and his works, but he is sure to be disappointed in his expectations.” (S. S. O. P. 71),

పురాకల్పమున ఆదివ్యాకరణ సమూహమున ఔజాదిక ప్రక్రియా ప్రమాణ హేతువున శాకటాయనునే భోజదేవుడు అనుసరించినాడు. “అభిదధాత్వర్థం ధాతుః” (ప్రక్రియా, ఉజాదిఖండ, ౧-౬౪) అని ధాతుశబ్దవ్యుత్పత్తి. ఇందుచేతనే కాబోలు, భోజుడు నామసూత్రమునకు ధాతుజత్వము స్వీకరించినాడు. “ఉజాదయో భూతేఽపి” (౨-౪-౧); “సర్వధాతుభ్యో ముసిః” (౨-౪-౨); “భవిష్యతి గమ్యాదయః” (౨-౪-౩); ప్రకృతి ఔజాదిక సూత్రములు తదీయ వ్యాకరణమున గానవచ్చును. ప్రక్రియాసర్వస్వములోని ఉజాదిఖండమందలి ‘వర్ణానీతి’ తరువాత నారాయణభట్టు —

“ఉక్తేషు ప్రత్యయేష్యేవ, ప్రకృత్యాధిక్య గోచరాః

భోజోక్తయః పురా ప్రోక్తా, అవశిష్టా నథ బ్రువే”.

అను శ్లోకము చెప్పి, ఔజాదికసూత్రముల కెన్నిటిలో వ్యాఖ్య చేసినాడు ; “ఇతి భోజోక్తాః” అని సూత్రముల చివర లిఖించినాడు. ఈ సూత్రముల నన్నిటిని భోజుడు స్వయముగా రచించెనో, కాక ప్రాచీనగ్రంథమునుండి గ్రహించెనో నిశ్చయముగా జెప్పటకు వీలులేదు.

క్రమదీశ్వరుడు శాకటాయనునే విశేషముగా ననుసరించెను. సంక్షిప్త సారమందలి ‘కృచ్చేషోజాది పాదః’, ‘కృచ్చోచ్చే వ్యయపాదః’ - ఈ రెండును దీనికి నిదర్శనములు. ఉహనాది ప్రక్రియానుసారముగా క్రమదీశ్వరుడు అనేక సంజ్ఞలకు వ్యుత్పత్తి చూపినాడు. ఉజాది పాదశేష సూత్రవృత్తిలో “ఇతి దిజ్ఞాత్ర మన్యత్రాపి ప్రకృతి ప్రత్యయాగమ గుణవృద్ధి హ్రస్వాదయో యథాసంభవం పరి కల్పనీయా.

తిజన్తా దితరే శబ్దాః కృద్భిః సర్వే ప్రసాదితాః
 సమాస తద్ధితాభ్యాం చ వికారా నపి సాధయేత్.
 యస్మిన్ దేశే ప్రసిద్ధా యే ప్రయోక్తవ్యా హి తత్ర తే
 అప్రసిద్ధా శ్చ యే శబ్దా బోధ్యా గ్రంథాంతరా త్తు తే". (౨౨౨ సూత్ర
 వృత్తి) అని వ్రాసినాడు. వృత్తికారుడు క్రమదీక్షితుడే. జుమరసందిషలన ఈ
 గ్రంథము పరిశోధితము, పరివర్ధితము మాత్ర మయినది.

సారస్వత వ్యాకరణమున వ్యుత్పత్తిపక్షమునెడ విశేషాదరము గోచరించును.
 ఇందలి ఉజ్జాదప్రక్రియలో అథోజాదయో నిరూప్యంతే. సదోజాదయః ..." అని
 యున్నది. ప్రకరణశేషమున నిట్లు కానవచ్చును.

“సంజ్ఞాసు ధాతురూపాణి ప్రత్యయా శ్చ తతః పరే
 కార్యాత్ విద్యా దనూబంధ మేత చ్చాప్త ముజాదిషు
 ఉజ్జాదయోఽపరిమితా యేషు సంఖ్యా న గమ్యతే
 ప్రయోగ మనుసృత్యామీ ప్రయోక్తవ్యా స్తతస్తతః”.

సిద్ధాంతపంద్రికాకారుడు “సదోజాదయః” అను సూత్రము పై వ్యాఖ్యలో,
 “సర్వస్మిన్ కాల ఉజ్జాదయః. ఉజ్జాదయోఽపరిమితాః ప్రయోగ మనుసృత్య
 ప్రయోక్తవ్యాః” అని వ్రాసినాడు. దీని టిప్పణిలో “తాని శాకటాయనాది ప్రణీత
 వ్యాకరణాంతరాత్ సంగృహీతాని సన్తి” (౩౫౩). చక్రధరశర్మ కుమారుడు నవ
 కిశోరశాస్త్రి ఏతద్గ్రంథాంతమున ఉజ్జాదికోశమును చేర్చినాడు.

“చణమ్ వాభీక్ష్యే పూర్వకాలే” (౧౧౮౩) అను సూత్రవృత్తి భాగములో
 బోపదేవ గోస్వామి యిట్లన్నాడు :

“కృత్తద్ధిత సమాసానా మభిధానం నియామకమ్
 లక్షణం త్వ నభిజ్ఞానాం త దభిజ్ఞాన సూచకమ్” (౧౩౯౯)

కాని దీనికి పూర్వమే ఆయన కృత్సూత్రము లనేకము రచించినాడు. ముగ్ధ
 బోధము చివర ఉజ్జాదసూత్ర పంచపాదములు కానవచ్చును. ఉజ్జాదికోశకర్త
 రామశర్మయే వీని నన్నిటని రచించెనేమో ; బోపదేవుడు రచింపలేదేమో. ముగ్ధ
 బోధములోని “నామ్నోన్యేతిక్” (౧౦౦౭) అను సూత్రమున పాణిని స్మృత మగు
 “ఉజ్జాదయో బహులమ్” (౩-౩-౧) అను సూత్రతాత్పర్యము ప్రవిష్టమయి

యుండును. దానినుండి అచార్యప్రవృత్తిని గ్రహించి రామశర్మ ఈ ఉణాది సూత్రముల నన్నిటిని రచించి యుండును. ఈ స్థితిలో బోపదేవుడు గార్గ్య ననుసరించిన వా డనుటకంటె పాణిని ననుసరించె ననుట యుక్తము.

పాణినివలెనే పద్మనాభదత్తుడు కూడ అవ్యుత్పన్నవాది యనవలెను. కాని కొద్దిగా భేదము కలదు. అష్టాధ్యాయితో ఉణాది విషయక సూత్రములు కొలదిగా గలవు. పద్మనాభుని సుపద్మమున నానాకృత్యూత్రములే కాక, ౧౮౦ ఔణాదిక సూత్రములు కూడ కలవు. “ఉణాదయో బహులమ్” అనునది ఉభయగ్రంథముల లోను ప్రథమసూత్రము (అష్టా. ౩-౩-౧ ; సుపద్మ. ౪-౨-౧). దీని వృత్తి భాగములో పద్మనాభుడు, “ఉణాదయః ప్రత్యయా ధాతో ర్భూలం స్యుః. య దాహుః-ఉణాదయోఽవ్యుత్పన్నాని ప్రాతిపదికాని” అన్నాడు.

శ్రీ జీవగోస్వామి పాణిని ననుసరించినాడు. ఆయన హరినామామృత వ్యాకరణములోని కృత్రప్రకరణమధ్యమున “గమి గామ్యదయస్తు భవిష్యతి సాధవః” ఇత్యాది ఉణాదివిషయకసూత్రము కానబడును.

పురుషోత్తమ విద్యావాగీశుడు కూడ పాణిని ననుసరించినవాడు. ఆయన ప్రయోగరత్నమాలలో కృద్విన్యాసమున “ఉణాదయ స్స్యుః బహులమ్”, “భీమాదయోఽపాదానే స్యుః”-ఇత్యాది ఉణాది సంబంధీయ సూత్రము లున్నవి. (౩౮౨).

యాసుక్ని తరువాత పాణిని మొదలు పురుషోత్తమ విద్యావాగీశుని వరకును శబ్దికులు తమతమ సూత్రానురోధమున గార్గ్యపక్షము నవలంబించినను అల్పముగానో విస్తారముగానో ఔణాదికశాస్త్రసాధుత్వము నంగీకరించుచు శాకటాయనుని మర్యాదను పాటించినారు. కావుననే ప్రాచీనుల వలెనే నేటికిని “అనుశాకటాయనం వై యాకరణాః” అనవచ్చును.

—భారతి

విరోధి - భాద్రపదము. 1949, సెప్టెంబరు.

సంపుటము : 26 ; సంచిక. 9.

విద్యా జగన్నాథులు

(శ్రీ జమ్మలమడుక మాఫవరాయలర్రు)

విద్యానాథుడు, జగన్నాథుడు, డిద్దరాంధ్రులు, విద్యాధికారులు. సాహితీవిద్యా స్వరూపతత్వములను సహృదయుల కందించిన పాండిత్యవైదిగ్యాదైవిత మూర్తులు. విద్యానాథుడు కాకతీయసామ్రాజ్యజగ మేలిన సారస్వతేయుడు. విద్యానాథునకు గిరాందేవత విద్యాకైరవకాముది. సారస్వతప్రక్రియావీజన్యాన భూస్వామియె కవితానాట్యము నిర్దేశించిన సుకృతి. విద్యానాథుడు ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము పేరిట అలంకారశాస్త్రసర్వస్వసంగ్రహముగా కావ్యాలంకార సంగ్రహము రచించినాడు. ఆంధ్రానాంధ్రావనులం దంతట నది యలంకార ప్రథమాంతేవాసుల కారాధ్య మయినది.

“రసప్రథానాః శబ్దార్థాః, గుణాలంకారవృత్తయః

రీతయశ్చేయతీశాస్త్ర, ప్రమేయం కావ్య వద్ధతిః”

అని యని కావ్యము వలని కర్తవ్యతాదీ సరసమని రసికుడై యనినాడు. కాంతానమ్మితకావ్యశ్రీ సరసత నాపాదించు ననినాడు. ఉత్తమపురుషచరిత నిబంధనము లేకున్నచో కావ్యము పరిత్యాజ్యము. అందుననే “కావ్యాలాపాం శృ వర్జయే” తని పెద్ద లనిరట.

విద్యానాథుని నిగమన మిట్లున్నది. “రసమహనీయ కావ్యముననే గుణాలంకార విలసనము. అదియు విశిష్ట శబ్దార్థముల హృదయానంది యగును. అమృత మాధుర్యసుభగ మయిన శబ్దార్థముల యున్నేషమును పుణ్యశ్లోక చరిత నిబంధన మున రాణించును” అని.

ఇట్లనిన నాథుడును శబ్దార్థములు కావ్య మని సంప్రదాయ మనుసరించితి నని యాత్మభావనము చేసికొనెను. కావ్యసంపద కాంతాసంపద. జీవితము వ్యంగ్య వైభవము. విద్యానాథుడు తాను గుర్తించిన సాహిత్యమర్యాదలను పొదిపి పొదిపి యందించినాడు. “రచన రసవ్యంజకము. రసాననుగుణవర్ణరచన దోష మనినారు కదా ! రసావస్థానసూచకములు నాలుగువృత్తులు రచనాశ్రీతములై

యుంట రసమార్గము వైదర్యాదిరీతులు శబ్దగుణాశ్రితము లర్థవిశేషనిరపేక్షములు సందర్భములోని సౌకుమార్య ప్రాధత్యములనె చూచు నని వామనుడు వినకుండునట్లు వలికినాడు. వైదర్భి గొడి పాంచాలి రీతులె చెప్పినాడు. “ఆంధ్రమును విదర్భులు గొరులు పాంచాలురు పంచుకొనుడు!” అని తనకు తానై యనలేదు. కాని, తాను కవిచాణక్యములో “ఆంధ్రీరీతి” నూచించినాడు.

పదముల సంమైత్రిని శయ్యగాఁ జేసి యర్థగంభీరిమతో పాకము హృదయంగమ మొప్పినాడు. శబ్దాలంకారప్రధానములు నాథునిచ్చిష్టిలో ఉద్రప్రబంధములు. దాన. చిద్ధములు, వాసదిత్రములు, విభక్తి భక్తికములు, విభక్త పునరాకృష్ట శబ్దములు, వాక్యాదంబర సయత్తము లాలంకారిక విద్యానాథునకు ఉద్రములు. రూపకములు చెప్పి వాని భేద ప్రభేదములు నిర్దేశించి, సంధి సంధ్యంగములను వివేచించి, రూపకరచనా సామర్థ్యము నిరూపించుటకై యత్నించిన విద్యానాథుడు సర్వప్రబంధములకు రసము బీజిత మని నిర్దేశించినాడు.

రసము నాయకాశ్రయమే. నటుడు నిపుణముగా ప్రదర్శించినచో సామాజికులు సాక్షాత్కరించుకొందురు. భావించి సంభావించురు. రసము వారలకు నిరతి శయానందజననము యని అనినాడే కాని సామాజికాశ్రయత్యమే చెప్పినాడు. నటుడు ననుకరణమాత్రపరుడు. రసాశ్రయయోగ్యత వానికి లేదని యనినాడే కాని నటునకును భావకత్వ మంగీకరించినాడు. నటుడును భావుకుఁ డయినచో వాడు సామాజికుడు. నటుడు శిక్షాభ్యాసపాటవమున సర్వము ఘటింపగలడు. ఇది రసకథ. రసములలో పరస్పర విరోధ మున్నను కవి ప్రౌఢుడై సమావేశింపఁ జేయగలఁడట! రసమున రస ముదయించు నని శృంగారతిలకుల భావ మాభాషించినను భారతీయప్రక్రియ ననుసరించి రస మొక్కటియే అని విద్యానాథుడు చెప్పక తప్పలేదు.

విద్యానాథుడు భావించిన రసరీతి నవము కాదు. అనవమును కాదు. భావ విభవ మొక్కటి గుణాలంకారశ్రీపరిష్కృత మై ప్రాదుర్భవించి వేద్యాంతర మంతయు పోగొట్టును. సహృదయునం దది పూర్ణరసభర మై పరిణమించి అమందానందాత్మక మగును. భాసములె క్రమమున పరస్పరవిభవము కలవై రసీభావము పొందుచున్నవి. రసము వాక్యార్థము. విభావాది భావములు పదార్థములు. అవి రసమున నముచిత విశ్రాంతి పొందును. రత్నాదిస్థాయి వర్ధమాన మై యుండగా

భావములు పొంగి చల్లారును. విద్యాస్థానాలిశయమై రిన్నమై సామాజికుని సరసీకరించుచున్నది. ఇట్టి నాథుని రసవిధము చూచి ముల్లినాథుని రుమారుడు చుమార స్వామి సోమపీఠి—

“యా స్థాయి వామరె రేప నిమిత్త భేదార్
శృంగార ముఖ్య నవనాట్య రిసీ భవంతి
సామాజికాన్ సహృదయాన్ నటనాయకాదీన్
ఆనందయేల్ సహజహర్ష రసోఽస్మి సోహమ్”. అనుకొనినాడు.

రిసము చెప్పుటలో నాథు, దాగరేమ. గుణములు వివేచింప వలయునని తలచినాడు. దోషనిరూప మున్న గాని గుణవిదేశము కలుగదు. శద్ధార్థగోచరములయిన దోషములు కావ్యావకర్ష నాపాదించును. వాని మారీకార మూరీకరింపవలయును. ఇంక నెన్నెని దోషముల సూహింప వచ్చును. రసభావములకు స్వేశబ్ధ వాచ్యత దుష్టమే. ఇది నాథరీతి.

ఇరువదినాలుగు గుణములు భ్వనివత్తికులు పలుకరు రదా! విద్యానాథుడు భ్వనివత్తిలో సంపరించినను భోజుని గౌరవించుటకు గుణముల నెన్నిటిఁ జెప్పినాడు. దెబ్బదియైదలంకారములను నిరూపించి రస గ్రంథ మొక యలంకారశాస్త్ర గ్రంథ మయిన దనిపించుకొనినాడు. అలంకారములను పరీకరించి రుద్రకుని సూత్రమును జయరథుని విమర్శనమును పట్టిపట్టి తాను చేయవలసినంత చేసినాడు. విద్యానాథుడు మనవాడు. ఆంధ్ర తరుణిలోకము తా నొక యలంకారశాస్త్ర మిచ్చి మా వారందరు చదువ వలెను—అని భావించి యుండును సంస్కృతములు లంద రొకనాడు ప్రతాపరుద్రీయము పఠించిరి. అంతటితో కొంద రాగిరి. మఱి కొంద రింకను సాగిరి. ప్రతాపరుద్రీయములోని పద్యములు మనోజ్ఞము లని “రత్న శాణము” పలికినది.

“విద్యానాథః కథ మపి బహవో, రకరాత్ శాస్త్రజాలాత్,
సంజగ్రాహ ప్రకృతి కఠినే, రత్నజాలం కరండే||”.

రత్నముల నెన్నిటినో కూర్చినాఁ డాట. అట్టి దిది తెలుగు లాక్షణికులకు సుబోధము కావలె నని భట్టుమూర్తి గట్టి చేసినాడు. కాని సన్నిధానము సంస్వము సన్నిధానములో నుండుట విద్యానాథునకు నిధాన మయినది. ప్రతాపరుద్రీయ ములం

కారశాస్త్రము. నపుల కందరకు దివ్యవాణీపుష్టి, తుష్టి సంపాదించునది కావలయు నని “నవ్యసాహిత్య పరిషత్” వ్యాఖ్యాగత సర్వవిషయములతో సవిస్తరముగా ననువదించఁజేసి యందించినది. అనాడు విద్యానాథునకు ఓరుగల్లు పాలకుడు నే నున్నా ననినాడు.

జగన్నాథుడు పండితరాజు జగన్నాథుడు. ఆతఁడే జగన్నాథపండిత రాయలు. ప్రరావరుద్రీయనిర్మాత నవవిద్యావంతుడు కాగా రసగంగాధర రచ యిత రసజగన్నాథుఁ డయినాడు. ఢిల్లీపట్టణములో మొగలాయీచక్రవర్తి షాజ హాన్ దర్బారులో “దారాషుకో” చక్రవ్యాయలో పండితరాయ లై జగన్నాథుడు విద్యాజగములో నాథుఁ డయినాడు. ఒక సవకాదంబిని ఆతని మతి చుంబనముచేసి నది. సర్వవిద్యాధరుని కుమారుఁ డాతఁడు. ఆతని తండ్రి పేరు భట్టు. లీలచే పాషాణము పీయూషము పిండెడిది. మనన నిమగ్నుడై లలితరసగంగాధరమును తెచ్చిన జగన్నాథుడు సచేతసుల హృదయము నలంకరింపఁజేసినాడు. ఇక యితరాలంకారములకు గర్వ మెట్లుండును? సహృదయధురీణులు కొందరు అర్థ పరిష్కార మొనరించిన ఏమాయెను. జగన్నాథుని క్లేశము గతార్థము కాదు. స్వయము నిర్మాణదః డైఁ మననతరితీర్ణవివార్థపుఁ డై జగన్నాథ పండిత నరేంద్రుడు కావ్యమీమాంస యొనర్చినాడు. “రమణీయార్థక ప్రతిపాదక శబ్దము” కావ్యము. లోకోత్తరాహ్లాద మనువభవ సాక్షికము. కావ్యకారణము కేవల ప్రతిభ యొక్కటి. ప్రతిబంధకములు లేకున్నచో చక్కనికావ్య ముదయించును. ఉత్త మోత్తమకావ్యము ధ్వని. ఉత్తమమధ్యమాధములు తరువాతివి. కొన్నిటిలో వ్యంగ్యము చక్కఁగ గోచరింపదు. నాగరికేతర నాయకలు కల్పించిన కాశ్మీరరాగ నిగీర్ణ మయిన నిజాంగగౌరిమ వలె వ్యంగ్యము స్ఫురింపదు. ఏవాచ్య మేని ప్రతీయ మానము స్ఫురింపక రమణీయత నాధానింపఁజాలదఁట! పండితరాయల రసనిర్వ చనము ఆతని కావ్యమీమాంసను “రసగంగాధరము” చేసినది. కావ్యానందము లౌకికసుఖాంతరసాధారణ కాదు. భగ్నాచరణ చైతన్యమే రసము. ఇది జగన్నాథ రసరథము. రస మీ ప్రపంచమున పరమాహ్లాది యై రమణీయత నాధానించును.

జగన్నాథులున్నారు. పండితజగన్నాథులున్నారు. పండితరాజు జగన్నాథుఁ డున్నాడు. ఆతఁడే ఈతఁడు. కావుననే వీరభేదములలో సాండిత్యవీరము జగ న్నాథుని గణనములోనికి వచ్చినది. గిరాంపతి పలుకని, వాచాదేవి వాకానని, నేను న్నాను అనువాడు పండితరాయ లొక్కఁడే! రసగంగాధరము రచనామర్యాదలు

చూపి ప్రాథమికాంశము లిచ్చినది. అక్షరతపస్వి జగన్నాథుడు. వర్ణముల వర్ణములు గుర్తించినాడు. అనురూప ప్రతిరూప వర్ణములు దానికే చెప్పినది. సుధామధుర మయిన నిర్మలవాదాశీర్వాదము జగన్నాథునిసొత్తు. అనర్వాచీనులు సువర్ణ స్మృతము లొనరింపని కొన్నిటిని వారిచేయు చహించి పరిష్కరించినారు. అటునుండి ఇటు కావ్యరచనా పటుప్రజ్ఞు చెవరో! దా రేరీ! పలుకుడు! పృథ్వీరామ స్మృత రసమాధురీ భాగ్యము కల వాదామూర్త్యంత నావలె ననుభవించు గలవాడెవ్వడు. నేను నేనే యని వాడె వాకొనెను. పండితలాయలబృష్టితో వ్యంగ్య మష్ట మూర్తి ధర మై భాసించినది. రసగంగాధర మాతనిది భస్మనిభాష్యము. వ్యాకరణములో పతంజలిభాష్య మున్నది. వేదాంతములో శంకరభాష్య మున్నది. సాహిత్య దర్శనములో జగన్నాథభాష్య మున్నది. ఆలంకారికలంకరము స్వతంత్ర మని పండితరాజు బాబా వాయించినాడు. పీయూషయాషకల్ప మయిన అల్పమయిన నాకు నేని త్రావిన వారికి జగమున నేమియు నిష్టముకాదు.

“మద్వాణి మాకురు విషాద మనాదరేణ

మాత్సర్య మంద మనసాం సహసా బలానాం

కావ్యారవింద మకరంద మదూప్రచానాం

ఆస్మేష యాశ్శసి సతాం విపులం విలాసం”

కొంద రున్నారు వా రనునరింతురులె ! అని జగన్నాథుడు భావించినాడు.

నేడు లోకములో సాహితీ తంత్రినాదములు సుస్వరములతో సుస్రతులతో నుండుటకు పండితరాజ పదారాధనము కావలయును. రసగంగాధరము నవరస గంగాధరముగా నవతరించినది. రసగంగాధరమణి వచ్చినది. ఇంక నెన్నో రావలసి యున్నవి. ఇది జగన్నాథ రసపదవి. విద్యానాథ జగన్నాథులు విద్యాజగములో నాథు లయినారు. మనము సనాథుల మయినాము. సాహితీనాథులు నవసృష్టి సంపాదించుటకు విద్యాజగన్నాథావశ్యకత ఎంతేని యున్నది.

భారతి

నవంబరు 1956.

సంపుటము 33, సంచిక. 11.

ఆంధ్రులు - సంస్కృత వాఙ్మయము

—శ్రీ పరవస్తు రామాయస్వామి

మన దేశము ఆంధ్రదేశము. ఇది దక్షిణ హిందూదేశమున నాగ్నేయముగా నున్నది. ఇది పూర్వునముద్రము నానుకొని యున్నది. దీనికి దక్షిణమున తమిళ దేశమును, పశ్చిమమున కర్ణాటక మహారాష్ట్రదేశములును, ఉత్తరమున ఉత్కళ దేశమును, మధ్యపరగణాలును గలవు. దీని వైశాల్యము లక్ష డెబ్బదివేల చదరపు మైళ్ళు. జనసంఖ్య దాదాపు మూడుకోట్లు. జనసంఖ్యను బట్టి మన దేశము హిందూదేశమున మూడవ స్థానమును బొందియున్నది. ఆంధ్రదేశమునకు త్రిలింగ దేశము, తెలుగు దేశము, తెనుగు దేశము అను నామములు కలవు. వీటి నన్నిటిని మనము పర్యాయములుగా భావింపవచ్చును. తెలుగుభాష మిక్కిలి శాస్త్ర మైనది. పాశ్చాత్య దేశములతో ఇటీవలి భాషవలె భరతఖండమున తెలుగుభాష మిక్కిలి రమ్యమైనది. అందుచేతనే శ్రీకృష్ణదేవరాయలు 'దేశ భాషలందుఁ దెలుగు లెన్న' యని స్తుతించియున్నాడు.

ఆంధ్రజాతి మిక్కిలి పురాతనమైనది. వాఙ్మయమున మొట్టమొదట ఋగ్వేద బ్రాహ్మణ మగు నైతరేయమున నాంధ్రులు పేర్కొనబడియున్నారు. విశ్వామిత్రుని సంతతివారు కొందరు దక్షిణమునకు వచ్చి యాంధ్రులని వ్యవహరింపఁబడ నారంభించిరి. తరువాత రామాయణమునందును, మహాభారతమునందును ఆంధ్రుల ప్రశంస కలదు. క్రీస్తుశకము ప్రారంభ మగుటకు పూర్వమే యాంధ్రరాజులు ప్రబలు లై దేశాంతరముల నాక్రమించి పాలించుచుండిరి. క్రీస్తుశకము ప్రారంభమైన పిదప ఆంధ్రదేశమును శాలివాహనులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు, రెడ్డి రాజులు, విజయనగర చక్రవర్తులు పాలించుచుండిరి. తరువాత నాంధ్రులకు స్వాతంత్ర్యము నశించి వారు దేశాంతరీయులకు సామంతు లైరి.

ఆంధ్రు లార్యజాతిలో నొక తెగవారగుటచే వారు మొదటినుండియు నాగరికులై యే యుండిరి. వారు శాస్త్రములయందును, కళలయందును, ప్రవీణు లై యుండిరి. చిత్రలేఖనము, సంగీతము, కవిత్వము, విదేశవ్యాపారము మొదలైన వాటిలో నాంధ్రులు నిపుణులుగా నుండిరి. వారు సముద్రయానములను జేసి జావా,

మలయా, బర్మా, బంగాళము మొదలగు దేశములకు పోయి తమ సంస్కృతి నచ్చట వ్యాపింపజేసిరి. మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ దేశములలోనికి ఆంధ్రులు వలసపోయి సివాసము నేర్పరచుకొని యున్నారు. నవీనకాలమున నాంధ్రులు ఇందాంతరములగు కూడ బోయి కీర్తిని సంపాదించియున్నారు.

ఆంధ్రు లార్యజాతికి చెందినవా రగుటచే వారు మొదట సంస్కృతమును, తరువాత ప్రాకృతమును వ్యవహరించుచుండినట్లు తోచుచున్నది. తరువాత వారాంధ్రభాషను వ్యవహరించ నారంభించినను, నాచ్యులపల వారికి వ్యావహారిక భాషయందనాదర మేర్పడినది. అంచుచేతనే ఆంధ్రుల వాఙ్మయము పూర్వము సంస్కృతమునను, తరువాత ప్రాకృతమునను గనబడుచున్నది. నవీనకాలముననే వ్యావహారికభాషలో వాఙ్మయము ప్రారంభమైనది. అంచుచుండు డెనుగు వాఙ్మయము చాల నవీనముగా గనబడుచున్నది. తెలుగు వాఙ్మయమును విడచి యాంధ్రుల సంస్కృత వాఙ్మయమును గూర్చి కొంచె విూ వ్యాసమున బ్రసంగించబడును.

సంస్కృత వాఙ్మయమున నాంధ్రోపజ్జ మగు భాగము విశేషముగా గలదు. అది సుమారు రెండువేల యైదువందల సంవత్సరములకు పూర్వమునుండి నేటి వరకును సాగుచునే యున్నది.

నేదమునందలి మంత్రబ్రాహ్మణభాగములలో నాంధ్రదేశమునకు చెందిన ప్రత్యేకశాఖ యగుపడుటలేదు. కాని సూత్రకాలమునాటికి ఆంధ్రుల యాచార వ్యవహారములు కొంత మారి ప్రత్యేకశాఖగా నేర్పడినట్లు తోచుచున్నది. ఆపస్తంబ ఋషి యాంధ్రు డనియు, గోదావరీప్రాంతనివాసి యనియు ప్రతీతి కలదు. అతనొక కల్పసూత్రమును రచించి యాంధ్రుల శాఖను స్థిరపరచియున్నాడు. ఆపస్తంబ కల్పసూత్రమున లేని విషయములు బోధాయన కల్పసూత్రమునుండి గ్రహించవలయు నను ప్రతీతి యాపస్తంబశాఖ వారందరిచే నంగీకరింపబడిన దని నూచించుచున్నది. ఆపస్తంబకల్పసూత్రముకంటె ప్రాచీన మగు నాంధ్రరచిత సంస్కృత గ్రంథము కనబడుట లేదు. ఆపస్తంబఋషి కాలమును మనము నిర్ణయింపలేము. క్రీస్తు జన్మించుటకు పూర్వ మైదవశతాబ్దముకంటె నవీనుడు కాడని పాశ్చాత్య విద్వాంసుల యాశయము. ప్రాచ్యగ్రంథకర్తల కాలములను నిర్ణయించుటలో ప్రాశ్చాత్యపండితుల వరావధినే సూచించుచుందురు.

క్రీస్తు జన్మించుటకు పూర్వము మొదటి శతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమును శాతవాహనుడు పాలించుచుండెను. ఇతని కాలమున నింకను సంస్కృతము ద్యవహార

ములో నుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఈయన రాజులలో నొకరై యగు విష్ణుశక్తి యను రాజుకూతురు మంచి సంస్కృతపాండిత్యమును సంపాదించెను. రాజు మాత్రము సంస్కృతపాండిత్యమున వెనుకబడి యుండెను. ఒకనా డామె యందుకు రాజును హాస్యము చేయగా నతడు దానికి నొచ్చుకొని వెంటనే సంస్కృతము నభ్యసించి మంచిపాండిత్యము నచిరకాలములోనే సంపాదించె నని యొక గాథ కలదు. ఇందుకు శర్వవర్మ యను పండితమంత్రి యతనికి సహకారి యయ్యెను. శర్వవర్మ కాతంత్ర మను సంస్కృతవ్యాకరణమును వ్రాసెను. పాణినీయ వ్యాకరణము కఠినముగా నుండుటచే సంస్కృతభాషను సులభముగా బోధించుట కీ గ్రంథము రచియింపబడిన దని కథాసరిత్సాగరమున చెప్పబడి యున్నది. దీనిని పఠించి శాతవాహనుడు సంస్కృతమును స్వల్పకాలములో నేర్చుకొనె నట. ఈ కాతంత్ర వ్యాకరణోత్పత్తి వృత్తాంతమును బట్టి యీ గ్రంథ మాండ్రచిత మని మనము చెప్పవచ్చును. అరవవ్యాకరణ మగు తొల్కాప్పియ మీ కాతంత్రము ననుసరించి వ్రాయబడి యుండుట గూడ నీ కాతంత్రము దక్షిణదేశమున రచియింపబడిన దని సూచించుచున్నది.

గుణాధ్యక్షుడను మరియొక పండితుడు శాతవాహనుని యాస్థానమున నుండెను. రాజునకు స్వల్పకాలములో సంస్కృతమును నేర్పు సందర్భమున గుణాధ్యక్షుడు శర్వవర్మ కోడిపోయి సంస్కృతభాషను నన్యసింది, పైశాచీభాష నభ్యసించి దానిని వ్యవహరించుచుండెను. ఆ భాషయందు బృహత్సూక్త యను గొప్ప గ్రంథమును రచించెను. ఈ గ్రంథమును రాజున కంకితము చేయగోరెను. కాని, రాజు గ్రంథమునం దనాదరమును చూపెను. ఈ యవమానము నోర్వజాలక గుణాధ్యక్షుడదవి తేగి తన పుస్తకపత్రములను చదివి చదివి తగులబెట్టి నారంభించెను. ఈ సంగతిని రాజు విని పశ్చాత్తప్తుడై పోయి దగ్ధశేష మగు గ్రంథభాగమును దెచ్చి రక్షించెను. ఇది గూడ నివృణ్ణు లేదు. కాని దీనివిషయమును సంక్షేపించి చెప్పు రెండు సంస్కృతగ్రంథములు మాత్రము కలవు. వీని పేర్లు బృహత్సూక్తామంజరి, (బృహత్) కథాసరిత్సాగరములు. వీనినిబట్టి బృహత్సూక్త స్వరూపమును మనము కొంత యూహింపవచ్చును. పైశాచీభాషయం దున్నను బృహత్సూక్త యాండ్ర గ్రంథ మని మనము చెప్పవచ్చును.

క్రీస్తుశకము ప్రథమశతాబ్దమున హాలశాతవాహనుడు యాండ్రదేశమును పాలించుచుండెను. ఈ మహారాజుయొక్క యాస్థానమున కవులును, పండితులును

విశేషాదరమును పొందుచుండిరి. ఈయనకు దేశభాషయం దభిమానము హెచ్చు. ఈయన సప్తశత్రు యను నీతిబోధక శృంగారకావ్యమును రచించెను. ఇతి యేడు నూర్ల ముక్తక శ్లోకముల సంపుటము. షహరాష్ట్రప్రాకృతమున వ్రాయబడి యున్నది. ఈ గ్రంథమును బాణుడు తన హర్షచరితమున నిట్లు స్తుతించి యున్నాడు :

“అవినాశిన మగ్రామ్య మకరో త్పాతవాహనః
విశుద్ధజాతిభిః కోశం రత్నైర్నివ సుభాషితైః”.

తరువాత సుమా రేడెనిమిదివందల సంవత్సరములవరకును మన యాంధ్ర దేశమున వాఙ్మయాభివృద్ధి జరిగిన త్లగపడదు. ప్రజలలో రాజకీయసంఘోష మధిక ముగా నుండిన త్లగపడుచున్నది. రాజులు తరచుగ మారుచుండిరి. రాజవంశములు మారుచుండెను. అరాచక మేర్పడుచుండెను. రాజధానులు మారుచుండెను. ఆర్య సంస్కృతియం దభిమానము తగ్గుచువచ్చెను. ఆర్యభాష వెనుకబడెను. దేశభాష ప్రాముఖ్యమును బడయ నారంభించెను. దేశీయకళ లభివృద్ధిచెందెను. ఇట్టిస్థితిలో సంస్కృత గ్రంథములు రచింపబడకపోవుటలో విశేషము లేదు. వైదికమతము క్రమముగా నడుగున బడి, కర్మమార్గమును ప్రజలు విడనాడి, ధర్మక్రిప్రపత్తుల నవలంబించుకొని ప్రజలు క్రొత్త మతములను కల్పించిరి. ఈ మతములను దేశ భాషల మూలమున బ్రచారము చేయుచు, మతగ్రంథములను దేశభాషలలోనే రచి యించుచుండిరి. కాని, ప్రాచీనార్యనాగరకతయు, ఆర్యభాషయు వాని చిహ్నము లను చూపుచునే యుండినవి. ద్రావిడారములలో నార్యారములు మిశ్రితము లై నవి. ద్రావిడభాషలలో సంస్కృతపదములు విశేషముగా ప్రవేశించినవి. ద్రావిడ వాఙ్మయము సంస్కృతవాఙ్మయవ్పాయను నడచినది. కాని క్రమముగా ౧౨, ౧౩ శతాబ్దములనాటికి తిరిగియు సంస్కృతభాషలో గ్రంథములు రచింపబడుటకు ప్రారంభమైనది. కాని యాపర్యాయము ద్రావిడ సంస్కృతవాఙ్మయములు రెండును జోడుగా నడిచినవి.

ఈ మధ్యకాలమున వెలువడిన గ్రంథములు కనబడకపోయినను సంస్కృత మున వ్రాయబడిన శాసనము లనేకములు కలవు. ఇవి యుత్కృష్ట మైన కావ్య శైలిలో వ్రాయబడి గద్య పద్య మిశ్రముగా నున్నవి. కాబట్టి వీని రచయితలు కావ్యరచన చేయుటకు సమర్థు లని మన మూహింపవచ్చును. కావ్యములను వ్రాసి

నను వ్రాసియుండవచ్చును. మచ్చునకు శాసనములలోని కొన్ని పద్యములును, కొంత గద్యయు క్రింద జూపబడినవి.

“రణపరాక్రమలబ్ధి జయశ్రీయాసపది యేన విరుగ్గ మశేషతః
నృపతి గన్ధగజేన మహాజనా పృథుకదమ్బుకదమ్బుకదమ్బుకమ్.

అపరిమితవిభూతిస్పృతసామంతసేనా
మమటమణిమయుఖాక్రాంతపాదారవిన్దః,
యుధి పతితగజేన్ద్రానీకబీభత్సభూతో
భయవిగతితహర్షో యేన చాకారి హర్షః.

ఉత్సాహ ప్రభుమన్త్యశక్తి సహితే యస్మిన్ సమన్తా ద్దిశో
జిత్వా భూమిపతీన్ విస్మజ్య మహితా నారాధ్య దేవద్విజాన్
వారాహీ నగరీం ప్రవిశ్య నగరీ మేకా మి వోర్వి మిమాం
చజ్చన్నీరధి నీలగీరపరిభాం సత్యాశ్రయే శాసతి.

సమాశ్రితానాం కామధేనుచరితస్య యస్య చ శస్త్ర మాపన్నత్రాణాయ,
విగ్రహః పరాచిహనభజ్ఞాయ - శీతం వినయాయ, విభవాద్జనం ప్రదానాయ,
ప్రదానం ధర్మాయ, ధర్మః శ్రేయోవాత్తయే, - తస్యతనయః శశధర ఇవ సర్వ
లోకహృదయానందకరః, సురగజ ఇవావిచ్ఛిన్న దానసలిలకీర్ణనికేతః, చక్రధర
ఇవాప్రచీహత చక్రో, ద్రోణ ఇవ కృపానుగతః, స్వభాహుబలోపార్జిత సర్వసిద్ధిః.
సమరశత సంకటోత్కంఠ విజయవీరధ్వజః సకాలావనిపతి మకుటతటఘటితమణి
మయూఖపుంజమంజరితచరణసరోరుహః స్వగుణానురక్త ప్రకృతి సంపాదిత
సర్వసంపత్ శ్రీ జయసింహపల్లభ మహారాజః పరమబ్రహ్మణ్యో మాతాపితృ
పాదానుధ్యాత శ్రింశద్వర్షాశి వేంగిదేశ మపాలయత్*

౧౧ వ శతాబ్దిప్రారంభమున రాజరాజనరేంద్రుడు తన శక్తిసామర్థ్యము
లచే ఆంధ్రదేశమును శాంతముగా జేసెను. అందుచేత నీయనకాలమున వాఙ్మ
యము తిరిగి మొలకెత్తినది. ఈయన యాంధ్రభాషకు పోషకుడుగా నుండెను.

* ఈ సంస్కృత గద్య పద్య భాగములు శ్రీ వరవస్తు లక్ష్మీనరసింహస్వామి
గారిచే సంకలితమగు చాటుక చరితమునుండి గ్రహింపబడినవి.

ఈయన యాస్థానకవి యైన నన్నయభట్టారకు డీయన నీ క్రిందివిధముగా ప్రశంసించి యున్నాడు :

“రాజకులై కభూషణుఁడు రాజమనోహరుఁ డన్యరాజ తే
జోజయశాలి శౌర్యుడు విరుద్ధ యశశ్శరదిందు చంద్రికా
రాజిత సర్వలోకుఁడు పరాజితభూరిభుజాకృపాణధా
రాజయశాంతి శాత్రవపరాగుఁడు రాజమహేంద్రుఁ డున్నతీన్,”

నన్నయభట్టు రాజాజ్ఞచే తెనుగున మహాధారతమును రచించినను సంస్కృతమున ఆంధ్రశబ్దచింతామణి యను నాంధ్రవ్యాకరణమును రచించె నని కొందరు పండితుల సిద్ధాంతము.

ఈ కాలముననే వైష్ణవ మతప్రచారకులు కొందరు తమమతమును వేదసమ్మితము చేయవలయు నని తమ మరానుసారముగా నుపనిషత్తులకును, వేదాంతసూత్రములకును వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. వారిలో శ్రీ రామానుజాచార్యులు ముఖ్యులు. ఈయన సంస్కృతగ్రంథములు విశిష్టాద్వైత మతమునకు పునాదులైనవి. శ్రీరామాచార్యులు ఆసూరిపంశమునకు చెందినవా రని ప్రతీతి కలదు. ఆసూరివారు సుప్రసిద్ధాంధ్రవైష్ణవులు. ఈయన వ్రాసిన బ్రహ్మసూత్రభాష్యమునకు శ్రీభాష్య మని పేరు. దీని కైలి ఆరిగంధీరముగా నుండును. ఈయన భగవద్గీత కొక భాష్యమును వ్రాసిరి. వేదార్థసంగ్రహ మను మరియొక గ్రంథమున వేదమంత్రములను విశిష్టాద్వైతపరముగా నుపన్యయము చేసియున్నాడు. శరీరశరీరిసిద్ధాంతమును స్థాపించి యభేదశ్రుతులను విశిష్టాద్వైతపరముగా సాధించిరి. ఈయన గద్యరచయ మను మరియొక సంస్కృతస్తోత్ర గ్రంథమును వ్రాసిరి. యామునాచార్యులవా డీయనకు గురువును, కొంచెము ప్రాచీనుడుగాను నుండెను. ఆయన యాగమప్రామాణ్య మను సంస్కృత గ్రంథమును రచించి పాంచరాత్రాగమము వైదికులకు గ్రాహ్య మని నిరూపించిరి. ఈయన సిద్ధిత్రయ మను మరియొక వేదాంతగ్రంథమును, స్తోత్రరత్న మను స్తోత్రమును సంస్కృతమున రచించెను. రామానుజాచార్యుల మొదటి గురువగు యాదవప్రకాశుడు వైజయంతి యను గొప్ప సంస్కృత నిఘంటువును, బ్రహ్మసూత్రములకు భాష్యమును రచించెను.

రా వ శతాబ్దమున భవభూతి తన యుత్తరరామచరిత నాటకమునను, మాలతీమధవ ప్రకరణమునను. గోదావరీనదీ ప్రాంతములను విశేషముగా వర్ణించి

యున్నాడు. శ్రీశైలక్షేత్రమును మాలతీమాధవమున బేర్కొనియున్నాడు. దీనిని బట్టి యిత డాండ్రదేశమున నుండినట్లు తెలియచున్నది. తా నుదుంబర వంశమునకు జెందినవాడ నని చెప్పుకొని యున్నాడు. ఉదుంబరులు త్రిలింగబ్రాహ్మణు లని ప్రతీతి కలదు. ఇతడు దాక్షిణాత్యు డగుటచేతనే కాబోలును ఇతని నాటకములు సకలజనాదరణీయములు కాలేదు. నిరాదరణవల్ల ఇతనికి కోపము వచ్చి యాద రించనివారి నిట్లు దూషించియున్నాడు ;

“యేనామ కేచి దిహా నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
జానన్తి తే కి మపి తా న్నృతి నైష యత్నః
ఉత్పత్స్యతే హి మమకోఽపి సమానజన్మా
కాలో హ్యయం నిరవధి ర్విపులా చ పృథీవీ”.

౧౩ వ శతాబ్దమున కాకతీయవంశపు రాజగు రెండవ ప్రతాపరుద్రుడు సంస్కృతకవుల నాదరించుటయే కాక తానుకూడ గ్రంథములను రచించెను. యయాతిచరిత మను నేడంకముల నాటకమును, ఉషారాగోదయ మను నాటికను ఇతను రచించెను. ఇతని నాశ్రయించియుండిన విద్యానాథుడు (అగస్త్యుడు) తన ప్రతాపరుద్రీయ మను నలంకారగ్రంథము నితని కంకితము చేసి యుదాహరణ శ్లోకముల నన్నిటిని నితని ప్రశస్తితో రచించెను. ఈ పుస్తకము నిట్లు ప్రతాప రుద్రున కంకిత మిచ్చినందులకు కవిరాజువలన నేమియు గౌరవము లభించక పోయి నను, లోక మితనిని విశేషముగా గౌరవించినది. అలంకారశాస్త్రమున ప్రవేశము గోరువా రందరును నాండ్రదేశమున నీ పుస్తకమునే ప్రథమమున జదువుటచే దీనికి వ్యాప్తి యధికముగా నున్నది.

ప్రతాపరుద్రదేవుని నాశ్రయించుకొని యగస్త్యు డను కవి యుండెను. ఇతడు తన పాండిత్యప్రకర్షచే విద్యానాథు డను బిరుదమును సంపాదించె ననియు, నా పేరుతో ప్రతాపరుద్రీయమును రచించె ననియు నొక సిద్ధాంతము కలదు. దీనికి ప్రతాపరుద్రీయములోని యీ క్రింది శ్లోక మాధారము.

“బాన్వత్వం యది వర్జ్యతే శిఖరిణః క్రుధ్యన్తి సీచైః కృతా
గామ్భీర్యం యది కీర్త్యతే జలధయః ఊభ్యన్తి గాధీకృతాః
తత్త్వాం వర్జయతుం బిభేమిః యదివా జాతోఽన్యగన్త్యస్థితః
తత్సార్వే గుణరత్న రోహణగిరే శ్రీ వీరరుద్రప్రభో”.

అగస్త్యుడు గొప్పపండితుడు. ఇతని ప్రతిభను రాజమాదామణి దీక్షితు డీట్లు వర్ణించియున్నాడు :

“జడాశయానాం హృదయం జగత్కాం
యస్యోదయా ద్యాతితమాం ప్రసాదం
న ఏవ సారస్వత మర్మవేదీ
విభాతి మౌళో విదుషా మగస్త్యః”.

గంగాదేవి తన మధురావిజయమున నగస్త్యుడు గొప్పకవి యనియు. ౭౪ కావ్యములను రచించె ననియు చెప్పియున్నది.

“చతుస్సప్తతి కావ్యోక్తి వ్యక్త వైదుష్య సంపదే
అగస్త్యాయ జగత్సస్మిన్ స్పృహయే తోగ్ నకోవిదః”.

ఇతడు సంస్కృతవాఙ్మయమునకు గొప్పసేవను జేసె నని చెప్పవచ్చును. ఇతడు బాలభారత మను కావ్యమున మహాభారతకథ నంతను వర్ణించియున్నాడు. ఇందు కృష్ణచరిత మను నొక గద్యకావ్యమును గూడ రచించెను. నలకీర్తి కౌముది యను కావ్యము రెండుసర్గల వరకు మాత్రము లభించుచున్నది. మిగిలిన గ్రంథము లిప్పటికి బైలుపడలేదు.

గంగాదేవి బుక్కరాయని రెండవకుమారుని భార్య. ఆమె మధురావిజయ మను కావ్యమున తనభర్తయొక్క విజయయాత్రలను వర్ణించెను. ఇందు విద్యా నగరవర్ణన మతిచిత్రముగా నున్నది.

మాధవాచార్యుడు నన్యసింది విద్యారణ్యస్వామి యను నామముతో శృంగేరి పీఠాధిపతి యయ్యెను. ఈయన సర్వతంత్రస్వతంత్రుడు. వేదమున, వేదాంత మున, ధర్మశాస్త్రమున, వ్యాకరణమున, పూర్వమిహాంసమున, వైద్యమున గంధములను రచించెను. నాలుగువేదములపైని విద్యారణ్యభాష్యము జగత్ప్రసిద్ధ మైనది. ఈ భాష్యరచనలో మాత్ర మీయనతమ్ముడగు సాయనుడు సహాయము చేసియుండవలెను. అందుచేతనే వానికి సాయనకృతము లని కూడ ప్రసిద్ధి కలిగి నది. జై మినీయ న్యాయమాల యను గ్రంథమున పూర్వమిహాంసశాస్త్రవిషయము నంతను సంక్షేపముగా శ్లోకరూపమున వ్రాసియున్నాడు. ఈయన పరాశరస్మృతికి

వ్యాభ్యాసమును వ్రాసి, స్మృతిలో దేని యనేక విషయములను వ్యాభ్యాసలో చేర్చి యున్నాడు. వ్యాభ్యాసమున నాచారమునకు పట్టిన వ్రాసెను. సర్వదర్శన సంగ్రహమున నిన్ని విషయముల సద్ధాంతములను సంక్షేపముగా వ్రాసెను. శంకర విజయ మను గ్రంథమున శ్రీ శంకరాచార్యుల చరిత్రను వ్రాసెను. సాయచాచార్యుడు సుభాషిత సుభాషి యనియు, ఆలంకారసుభాషి యనియు రెండు గ్రంథములను రచించెను.

భాస్కరుడు తన యుగ్మ త్తరాఘటమున రా నా యేకాంకమును విద్యారణ్యుని సేవించుటకు వచ్చిన పంపిరసమూహాపిచోద్ధాతము వ్రాసితి నని చెప్పుకొని యున్నాడు.

ప్రతాపరుద్రదేవుని యాశ్రితు డగు విశ్వనాథుడు సౌగంధికాపహరణ మను నేనాంకికను రచించెను. ఇందు భీమునకును నాంజనేయునకును సంవాద మతి మనోహరముగ నున్నది. ఇత దగన్మృతకు మేనల్లు డని చెప్పుచున్నారు.

ప్రతాపరుద్రదేవుని యాస్థానమున భల్లడు డను కవి యుండెను. ఇతడు నాట్యశేఖర మను నాట్యగ్రంథమును రచించెను.

సరహరి యను నటడు కడపప్రాంతమువాడు. ఇతడు నన్యసింది సరస్వతీ రీధు డను నాడుమును గ్రహించెను. ౧౩ వ శతాబ్దిపువాడు. ఇతడు మమ్మటుని కావ్యప్రకారమున కొక వ్యాభ్యాసమును వ్రాసెను.

సింగభూపాలుడు క్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాంతమున వెంకటగిరిలో రాజుగా నుండెను. ఇతడు పండితుల నాదరించుచుండుటయే కాక తానుకూడ గ్రంథములను వ్రాసెను. ఇతడు నాటకపరిభాష యనియు, రసార్ణవసుధాకర మనియు, రెండు నాటకలక్షణ గ్రంథములను రచించెను. రసార్ణవసుధాకరమున ఉదాహరణములు వివిధనాటకములనుండి గ్రహింపబడి యున్నవి. అందుచేత సిత డనేకగ్రంథములను వదిలివట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని యాశ్రితుడైన పిళ్ళేశ్వరకవి చమత్కార చంద్రిక యను నలంకారగ్రంథమును రచించెను. ఇం దుదాహరణము అన్నియు సింగభూపాలుని స్తుతులుగా నున్నవి. ఇతడు కందర్పసంభవ మను నొక నాటకమున వ్రాసిని ట్లీ గ్రంథమును బట్టియు, రసార్ణవసుధాకరమును బట్టియు తెలియుచున్నది.

విశ్వనాథుడు ౧౪-వ శతాబ్దమున కలెగదేశమున నివసించుచుండెను. ఇతని సాహిత్యచర్చణ మరిప్రసిద్ధమైన గ్రంథము. అలంకారశాస్త్రమున రాష్ట్ర ప్రవాళము తరువాత నిదియే విస్తృతమైన గ్రంథము. అలంకారపాదార్థమున సతి డలంకారవిషయములను చర్చించెను. సాహిత్యచర్చణములోని యువాహారణములను బట్టి యితడు రాఘవవిలాసము, నారసింహవిజయము అను సంస్కృతకావ్యములను, కువలయాశ్వచరిత మను ప్రాకృతకావ్యమును, చంద్రరళ, ప్రభావతీ పరిణయము అను నాటకములను గూడ రచించినట్లు తెలియుచున్నది. ప్రశస్తి రత్నావళిలో నితడు ౧౬ భాషలలో ప్రవస్తులు వ్రాసెను.

గోదావరీమండలవాసి యగు మరియొక విశ్వనాథుడు సాహిత్యనుధానింధు వను నలంకారగ్రంథమును, మృగాంకలేఖ యను నాటకము రచించెను.

కాటయవేముడు ౧౪ వ శతాబ్దముచివరను కొండవీటి నుండెను. ఇతడు కుమారగిరి యాజ్ఞానుసారము, కాళిదాసు నాటకములకు కుమారగిరిరాజేయ మను వ్యాఖ్యానములను రచించెను.

పెదకోమటి వేమారెడ్డి (వేమభూపాలుడు) కొండవీటి ౧౫ వ శతాబ్ద ప్రారంభమున రాజుగా నుండెను. ఇత డనేకగ్రంథములను రచించెను. పండితుల నాదరించుచుండెను. ఇతనికి వీరనారాయణు డను బిరుదము కలదు. ఇతడు సాహిత్య చింతామణి యను నొక యలంకారగ్రంథమును, సంగీత చింతామణి యను సంగీత గ్రంథమును రచించెను. ఈ రెండును గొప్ప గ్రంథములు. ఇత డమంకోశమున కొక వ్యాఖ్యను గూడ వ్రాసెను.

వామనుడు విద్యారణ్యుని శిష్యుడు. ఇతని పూర్వవయస్సు విజయనగరములో గడచినది. తరువాత నితడు కొండవీటి కోమటివేమారెడ్డి నాశ్రయించెను. ఇత డనేక శాస్త్రములలో పండితుడు. ఇతడు బాణునిమీద స్పర్ధవహించి యతని గద్యకావ్యముల బోలిన గద్యకావ్యములను వ్రాయబూనెను.

“బాణకవీన్ద్రా దన్యేకాణాః ఖలు సరస గద్యసరణీషు

ఇతి జగతి రూఢయశసో వత్సకులో వామనోఽధునా మార్జి .

ఇతడు శృంగభూషణ భాణమున విద్యానగరప్రజల సుఖజీవనమును బాగుగ వర్ణించియున్నాడు. పార్వతీపరిణయమున కుమారసంభవకథను నాటకరూపమున

వ్రాసెను. ఇతడు కనకలేఖ యను నొక నాటికను గూడ వ్రాసెను. ఎనిమిది సర్గల నలాభ్యుదయము, 30 సర్గల రఘునాథ చరితము అను రెండుకావ్యములను రచించెను. హంససందేశ మను సందేశకావ్యము నొకదానిని వ్రాసెను. అన్నిటి కంటె ముఖ్యమైనదియు, ప్రసిద్ధమైనదియు నగు వామనుని పుస్తకము వేమభూపాల చరిత మను వీరనారాయణ చరితము. బాబుడు తన రాజగు హర్షునిచరితము వ్రాసి నట్లు వామనుడు తన రాజగు వేమభూపాలు డను వీరనారాయణుని చరితమును వ్రాసెను.

గోపేంద్ర తిప్ప (త్రిపురహర) భూపాలుడు విజయనగర సాువ వంశ మునకు జెందినవాడు. ఇతడు గూడ ౧౫ వ శతాబ్దపువాడు. ఇతడు వామనుని కావ్యాలంకారనూత్రవృత్తికి కామధేను వను వ్యాఖ్యానమును, తాళదీపిక యను సంగీతగ్రంథమును రచించెను.

౧౫ వ శతాబ్దముననే కోలాచల మల్లినాథు డనేక కావ్యములకు వ్యాఖ్యానము లను వ్రాసెను. సంస్కృత మేమాత్ర మధ్యసించిన వారైనను ఇతని వ్యాఖ్యానము లను చూడకుండ నుండరు. మల్లినాథుడు విద్యాధరుని (౧౩ శతాబ్దము) ఏకావళి యను నలంకారగ్రంథమునకు గూడ వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. ఇతని కుమారుడు కుమారస్వామి ప్రతాపరుద్రీయమునకు “రత్నావణి” మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

హరిహరరాయని యాస్థానమున లోలంబరా జుండెడివాడు. అతడు గొప్ప కవియు, ఆయుర్వేదవేత్తయును. అతడు వైద్యగ్రంథములనే కాక హరివిలాసము, సుందర దామోదరము అను రెండు కావ్యములను రచించెను.

హరిహరరాయని కుమారు డగు విరూపాక్షుడు నారాయణవిలాసమును నైదంకముల నాటకమును ఉన్నత్రాఘవము అను అంకమును రచించెను. ఇతని యాస్థానమున నుండిన మూఢపు డనుకవి నరకాసురవిజయ మను కావ్యమును రచించెను.

ప్రౌఢదేవరాయలు రతిరత్నప్రదీపిక యను గ్రంథమున రతిరహస్యము లను వర్ణించెను. సాువ సరసింహరాయడు (౧౫ వ శతాబ్దము) రామాభ్యుదయ మను ౨౪ సర్గల కావ్యమును రచించెను.

కృష్ణదేవరాయలు ౧౬ వ శతాబ్ది ప్రారంభమున రాజ్యము నేలుచుండెను. అతడు గొప్పపరాక్రమశాలిమే కాక గొప్ప పండితుడగు, పండితపక్షపాదియును కూడ. ఇతడు ఉపాపరిణయము జాంబవతీ కల్యాణమునకు రెండు నాటకములను రచించెను. ఇతడు మరికొన్ని గ్రంథములను రచించినట్లు తన యాముక్తమాల్యదలో చెప్పుకొని యున్నాడు గాని యవి యిప్పుడు అభ్యములు కాకుండ నున్నవి. అవి యేవి యనిన-మదాలసా చరిత్రము, సర్వావదూసాంతప్త సము, సకలకథాసారసంగ్రహము. రసమంజరి, జ్ఞానదీంతామజి.

తిరుమలాంబచే వ్రాయబడిన వరదాంబికా పరిణయమున అచ్యుతరాయనికిని వరదాంబకును వివాహమును, పుత్రజననమును వర్ణింపబడియున్నవి.

విజయనగర రాజుల యాస్థానమున డిండిమ కవులు ప్రసిద్ధిగాంచి యుండిరి. అరుణగిరినాథుడు (౧౫ వ శతాబ్దిము) సోమవల్లియోగానంద మను ప్రహసనమును రచించెను. అరుణగిరినాథుని కుమారుడు రాజనాథుడు సాలువాభ్యుదయ మను కావ్యమును రచించి యందు సాలువ సరసింహుని ప్రతాపమును వర్ణించెను. రాజనాథుని దౌహిత్రుడు శివసూర్యుడు పాండవాభ్యుదయమును కావ్యమున చుహాభారత కథను వర్ణించెను. ఇతని కుమారుడు భాస్కరుడు వల్లివనిజయ మను నాటకమును రచించెను. అభిరామకామాక్షి అభినవరామాభ్యుదయ మను రాష్ట్రమును రచించెను. రాజనాథుని కుమారుడు అరుణగిరినాథుడు (౧౬ వ శతాబ్దిము) వీరభద్ర విజయ మను డిమమును రచించెను. ఇందు దక్షిణజము వర్ణింపబడినది. ఇతని కుమారుడు రాజనాథుడు అచ్యుతదేవరాయల కోరికపైని భాగవత చంపువును వ్రాసెను. ఇతడు అచ్యుతరామాభ్యుదయ మను కావ్యమున నచ్యుతరాయని దక్షిణ దేశయాత్రను వర్ణించియున్నాడు. రాజనాథుని యల్లుడు మల్లికార్జునుడు సత్యభామా పరిణయ మను నాటకమును రచించెను. రాజనాథుని దౌహిత్రుడగు స్వామిం భూనాథుడు శంకరానందచంపువును వ్రాసెను. ఇందు కిరాతార్జునీయ కథ వర్ణింపబడినది. ఇతడు కృష్ణవిహస మను కావ్యమున కృష్ణచరిత్రమును వర్ణించెను. ధర్మసుధి-లేక-ధర్మభట్టు (౧౬ వ శతాబ్దిము) కృష్ణామండలము వాడు. ఇతడు పశ్చిమవయస్సున సన్యసించి పారచాసిలో నివాస మేర్పరచుకొనెను. ఇతడు న్యాయశాస్త్రపండితుడు. సాహిత్యరత్నాకర మను నలంకారగ్రంథమును రచించెను. ఇందు దూహరణ శ్లోకము లన్నియు రామప్రశస్తలుగా నున్నవి. ఇతడు శంకర భాష్యమునకు రత్నప్రభ యను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. హంససందేశ మను

ప్రాకృతకావ్యమును రచించెను. మరియు బాలభాగవత మను కావ్యమును, నరకాసురవధ యను వ్యామోగమును, కృష్ణస్తుతి యను స్తోత్రమును రచించెను. సాహిత్యరచనాకరమునకు చర్లవెంకటశాస్త్రి నౌక యను వ్యాఖ్యానమును, మల్లాది లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి మందర యను వ్యాఖ్యానమును, మధుసూదనశర్మ నౌక యను వ్యాఖ్యానమును రచించిరి.

కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమున సంగీత విద్వాంసుడుగా (వాగ్గేయకారుడు) నుండిన లక్ష్మీనారాయణుడు సంగీతసూర్యోదయ మను ౫ అధ్యాయముల గ్రంథమును రచించెను. ఇందు రాలము, వృత్తము, స్వరగీతము, జాతి, ప్రబంధము నిరూపింపబడినవి.

లక్ష్మీధరుడు తిరుమలరాయని యాస్థానమునకు చెందినవాడు. ఇతడు గీత గోవిందమునకు వ్యాఖ్యానమును, భరతరాస్త్రమును, ఋతుక్రీడావివేకమును రచించి యున్నాడు.

జగన్నాథుడు (పండితరాజు) ముంగండిలో పుట్టిన వేగినాటి బ్రహ్మణుడు. ఇతడు ఢిల్లీ నుల్తా సగు షాజహాన్ (౧౬౨౮-౧౬౩౮) ఆస్థానమున నుండెను. షాజహాన్ రుమారుడు దారాకు జగన్నాథుని మీద మిక్కిలిప్రీతి. ఇతడు అప్పయ్య దీక్షితుని చిత్రమీమాంసకు ఖండన మగు చిత్రమీమాంసాఖండనమును, రసగంగాధర మను స్వేతంత్ర అలంకార గ్రంథమును రచించెను. రెండును అసంపూర్ణములే. ఇత డనేక చిన్నకావ్యములను (ఖండకావ్యములను) వ్రాసెను. ఇవి గంగాలహరి, అమృతలహరి, లక్ష్మీలహరి, మొదలైనవి. వీటి యన్నిటికంటె నితని భామినీ విలాసము. (పండితరాయశతకము) ప్రసిద్ధమైనది. ఇందు అన్యోక్తులు విశేషముగా నున్నవి. ఇతడు వ్యాకరణమున గూడ పండితుడు. భట్టోజీ దీక్షితుని మనోరమకు మనోరమాకుచమర్దన మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. ఇతడు భట్టోజీదీక్షితుని గ్రంథమును ఖండించుటకు కారణ మేమనగా భట్టోజీదీక్షితుడు శేషకృష్ణునివద్ద విద్య నభ్యసించి, యతని తండ్రిచే రచింపబడిన ప్రక్రియోక్తాముదిని తనసిద్ధాంత కౌముదిలో ఖండించెను. ఇట్లతడు గురువ్రోహి యని పండితరాజుకోపముతో నతని గ్రంథమును ఖండించెను. అప్పయ్య దీక్షితుడు తనను చూచుట కంగీకరింప లే దని యతని గ్రంథమును జగన్నాథుడు ఖండించెను.

శేషకృష్ణుని కుమారుడు వీరేశ్వరుడు. ఇతని యొద్ద పండితరాజును, అన్నం భట్టును చదువుకొనినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని సోదరుడు నారాయణుడు. శేష

కృష్ణుని సోదరుడు చింతామణి. వీరితండ్రి శేషనరసింహుడు. ఈశేషవంశము వారు గొప్పశాబ్దకులు. వీరు గోదావరీ మండలమువారు. రసవాత వారడానికి పోయి యచ్చట నివాసము నేర్పరచునొనిన ట్లున్నది. వీరు దక్షిణదేశమున వ్యాకరణ ప్రవర్తకులు. శేషనరసింహులు గోవిందార్జవ మను ధర్మశాస్త్రగ్రంథము వ్రాసెను. ఇతని కుమారుడు చింతామణి రుక్మిణీహరణ మను నాటకమును, రసమంజరీ పరిమళాది మరెన్ని గ్రంథములను రచించెను. చింతామణి సోదరు డగు కృష్ణు డనేక గ్రంథములను రచించెను. కంసచధము, మురారివిజయము, ముక్తాచరితము, సత్యభామాపరిణయము అను నాటకములును, పారిజాతావహరణము, ఉషాపరిణయము, సత్యభామా విలాసము అను చంపుపులును ఇతని కృతులు. నారాయణుడు మహాభాష్యమునకు సూక్తిరత్నాకర మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. వీరేశ్వరుని కుమారు డగు రామచంద్రుడు రామచంద్రుని ప్రక్రియాకౌముదికి ప్రక్రియాప్రకాశ మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. పాణిని యష్టాధ్యాయీసూత్రములను పరుస మార్చి ప్రకరణము లేర్పరచి వృత్తులను వ్రాసిన వారలలో రామచంద్రుడే ప్రథము డని చెప్పవచ్చును. ఖట్టోడీదీక్షితు డీప్రక్రియా, కౌముదిని చూచియే తనసిద్ధాంత కౌముదిని వ్రాసెను.

చిదంబరు డను కవి విజయనగర రాజగు వెంకటుని (౧౫౪౬-౧౬౦౪) యాస్థానమునకు చెందినవాడు. ఇతడు బహుగ్రంథకర్త. రాఘవయాదవపాండ వీయ మను త్ర్యంభికావ్యమును పంచకల్యాణ చంపు పను పంచార్థి కావ్యమును రచించి, యితడు తన పాండిత్యప్రకర్షను సూచించెను. ఇతని శబ్దార్థ చింతామణి ద్వ్యంభికావ్యము. ఇంక నితడు శ్లేషచింతామణి, భాగవత చంపుపు, చిదంబర విలాస కావ్యము మొదలగు గ్రంథములను వ్రాసెను. ఇతని శిష్యుడు శ్రీకంఠుడు. మదన మహాత్మ్య భాణమును రచించెను.

శ్రీరంగరాజు (౧౭ వ శతాబ్దప్రారంభము) విజయనగర రాజవంశమునకు చెందినవాడు. ఇతడు నాటకపరిభాష యను రూపకలక్షణగ్రంథమును రచించెను. సోమనాథు డను కవి యీకాలపువాడే. ఇతడు గోదావరీ మండలమువాడు. ఇతడు రాగవిబోధమున వీణాగానమునకు సంబంధించిన రాగములను శృతులను గురించి ఆర్యావృత్తములలో వ్రాసియున్నాడు. నారాయణతీర్థుడు గూడ గోదావరి మండలము వాడే (౧౭౦౦ ప్రాంతము). ఇతడు కృష్ణలీలా తరంగిణి యను గేయ

గ్రంథమును రచించెను. దెల్లంకొండ రామశాస్త్రి మరెవరిక కృష్ణలీలా తరంగిణిని రచించెను.

అన్నంభట్టు (౧౭ వ శతాబ్దము) చిక్కవ్యాకరణములందు పండితుడు. ఇతడు చిక్కవైద్యములందు ప్రవేశమును కోరువారి యుపయోగార్థము తర్క సంగ్రహ మను ప్రకరణమును దీనికి వ్యాఖ్యానరూప మగు దీపిక యను నొక ప్రకరణ గ్రంథమును రచించెను. పాణినీయ సూత్రములకు మితాక్షర యను లఘువృత్తి యను నొకదానిని గూడ రచించెను.

జగత్ప్రసిద్ధుడైన త్యాగరాజు తండాపూరునివాసి యైనను తెలుగువా డని నిశ్చయింపబడినది. ఇతడు గొప్ప సంగీత విద్వాంసుడు. వేదాంతవేత్త, ఇతడు సంస్కృతమున పాటలను రచించెను. ఇతని తెనుగు కీర్తనలను విననివా రుండరు. త్యాగరాజు యను సంగీత విద్వాంసు డితనికి సమకాలపు వాడు. ఇతడు కూడ నొక సంస్కృత కృతిని రచించెను.

పద్మరాజు (౧౮ వ శతాబ్దము) గోదావరీ మండలనివాసి. ఇతడు బాల భాగవత మను చంపూగ్రంథమును రచించెను. కొల్లూరు సోమశేఖరుడు (౧౮ శతా.) గోదావరీ మండలవాసి. ఇతడు సాహిత్యరత్నాకర మను నలంకార గ్రంథములను భాగవతచంపు వను కావ్యమును రచించెను. విశ్వనాథుడు గోదావరీమండలవాసి. కాని పశ్చిమవయస్సున చారణానిలో నివసించుచుండెను. ఇతడు మృగాంకరేఖ యను నాటికను రచించెను.

కృష్ణసుధి జగన్నాథపండితుని పంశమువాడు. అందుచే ఇతడు కాంచీపుర ప్రాంతనివాసి యైనను నాంధ్రు డని చెప్పక తప్పదు. ఇతడు కావ్యకళానిధి యను పెద్ద యలంకార గ్రంథమును రచించెను. ఇందలి యుదాహరణ శ్లోకము లన్నియు తనరాజు వ్రశస్తులుగా నున్నవి. కృష్ణసూరి యను కృష్ణామండల నివాసి యలంకార మీమాంస, సాహిత్య కల్పలతక యను రెం డలంకార గ్రంథములను రచించెను. ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానమున నుండిన భల్లటుడు నాట్యశేఖర మను గ్రంథమును రచించినట్లు శృంగారశేఖరుడు తాను రచించిన యభినయభూషణమున చెప్పి యున్నాడు.

మల్లాది ఆరాధ్యు డను వీరశైవుడు శివలింగ సూర్యోదయ మను నయిదంక ముల నాటకమున వీరశైవమతోత్కర్షను వర్ణించెను. పురుషోత్తముడు గంజాం

మండల నివాసి (గౌరవం). ఇతడు రామచంద్రోదయము, రామాధ్యుదయము అను ప్రబంధములను, కలాంకురనిబంధ మను రాగమౌలికము రచించెను. ఇతని కుమారుడగు నారాయణమిత్రుడు సంగీతసరణి యను సంగీతగ్రంథమును, బలభద్ర విజయము, శంకరవిహారము, ఉషాధిలాష, కృష్ణవిలాసము, గుంపిదా విజయము, నవనాగలలితము అను ప్రబంధములను రచించెను.

గజపతి వీరశ్రీనారాయణదేవు పల్నాటిమీదివాడు. ఇతడు పై పురుషోత్తముని శిష్యుడు. ఇతడు గంగవంశమువాడు. ఇతడు సంగీతనారాయణ మను గ్రంథమున సంగీతము, నాట్యము, వాద్యము, ప్రబంధము అను నాలుగు వియషములను చర్చించియున్నాడు. ఇతడు అలంకారచంద్ర మను గ్రంథమును గూడ రచించినట్లు చెప్పకొనియున్నాడు.

పద్మనాభుడు (౧౯ శతాబ్దము) గోదావరీమండల వాస్తవ్యుడగు తెలుగు బ్రాహ్మణుడు. ఇతడు త్రిపురవిజయ వ్యాయోగము, లీలాదర్పణ భాషము అను రెండు దృశ్యకావ్యములను రచించెను.

రాజశేఖరుడు (౧౯ శతాబ్దము) గోదావరీ మండలమున కొనసీమ వాస్తవ్యుడు. ఇతడు సాహిత్యకల్పద్రుమము, అలంకారమకరందము అను రెండలంకార గ్రంథములను, శివశతకము, శ్రీశచంపుపు అను రెండు కావ్యములను రచించెను.

వెంకటనారాయణుడు గూడ గోదావరీమండల వాస్తవ్యుడే. ఇతడు ౮ భాషలలో గ్రంథములను రచించినట్లు చెప్పకొనియున్నాడు. శృంగారసార మను నలంకారగ్రంథమును రచించి యున్నాడు. తాను శృంగారసారావళి యను మరియొక విపులగ్రంథమును వ్రాసినట్లు కూడ చెప్పకొని యున్నాడు.

వెంకటశాస్త్రి గోదావరీమండల వాస్తవ్యుడు. ఇతడు మహేశ్వర మహాకావ్యము, సతీశతకము, భాస్కరప్రశస్తి, రుక్మిణీపరిణయము అను పద్యకావ్యములను అలంకారసుధాసంధు, రసప్రపంచము, అప్పారాయయశశ్చంద్రోదయము అను అలంకార గ్రంథములను, శ్రౌతసూత్రవ్యాఖ్యానమును రచించెను. ఇతని కుమారుడు నారాయణుడు సాహిత్యకల్పద్రుమము అను నలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను. నారాయణుని కుమారుడు వెంకటాచల చిత్రచమత్కారమంజరిని, సూర్య నవమును రచించెను.

చర్లభాష్యకారశాస్త్రిగూడ గోదావరీమండల నివాసియే. ఇతడు వ్యాకరణమున, నలంకారశాస్త్రమున గొప్ప పండితుడు. ఇతడు మేకాధీశ శబ్దార్థకల్పతరువు అను నలంకార గ్రంథమును, మేకాధీశరామాయణము అను కావ్యమును రచించెను. మేకాధీశమేకాధికా అను ౮ అక్షరముల పాదమే వివిధములగు పదచ్ఛేదములతో రామాయణకథ సంతను బోధించును. ఇంక నితడు కంకణబంధరామాయణము, వినాయకచరిత్రము అను కావ్యములను వ్రాసెను.

తిమ్మకవి పితాపురప్రాంతమున నివసించుచుండెను. ఇతడు రసకజనమనోభి రామమును రచించిన తిమ్మకవికి మునిమనుమడు. తన సుజనమనఃకుముద చంద్రిక యను గ్రంథమున ఆగ్రంథమును సంస్కృతములోనికి భాషాంతరీక రించెను.

శ్రీనివాచార్యుడు తిరువతిలోని యర్చక కుటుంబములకు చెందిన వైఖా నసుడు, ఇతడు శాకుంతలమునకొక యతివిపులమైన వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. ఇతడు వైఖానససూత్రమునకు గూడ వ్యాఖ్యానమును రచించెను. రామాయణము నకు గూడ నొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసినట్లు చెప్పెదరు.

పరచస్తు వెంకటరంగాచార్యులు (౧౮౨౨-౧౯౦౦) విశాఖపట్టణ నివాసి. ఈయన తర్కవ్యాకరణమీమాంసాద్యనేక శాస్త్రములలో గొప్పపండితుడు. ఈయన ప్రభుత్వమువారి వలన మహామహోపాధ్యాయ బిరుదమును పొందిన ప్రప్రథము లలో నొకరు. ఈయన మంజుల నైషధ మను నే డంకముల నాటకమును, లఘు వ్యాకరణ మను శ్లోకరూప మగునులభ వ్యాకరణమును, ప్రపత్తివాద మను వేదాంత గ్రంథమును రచించెను, కుంభకర్ణ విజయము, ఆంగ్లాధిరాజస్వాగతము అను రెండు చిన్న కావ్యములను రచించెను. శాకుంతల నాటకమును వీరు మొట్ట మొదట ఆంధ్రీకరించిరి. రాజచూడామణిదీక్షితుని కమలినీకలహంసమును గూడ నాంధ్రీకరించిరి. పీటి యన్నిటికంటె గొప్పగ్రంథ మగు శబ్దార్థసర్వస్వ మను బృహన్నిఘంటువును రచించిరి. ఇది యింగ్లీషు భాషలోని 'ఎన్ టైక్సోపీడియా బ్రిటానికా'ను ఆదర్శముగా పెట్టుకొని వ్రాసిన గ్రంథము. ఈగ్రంథమును వ్రాయు టకు నలుబది సంవత్సరములు పట్టినవి. కాని ధనాభావము వలన సీగ్రంథము ముద్రితము కాలేదు. అకార-అకారాది పదములు మాత్రము రెండుసంపుటము లలో తెనుగక్షరములలో ముద్రింపబడనవి. ఇవి ౭౦౦ పుటలు పట్టినవి. ఈయన

యా వ్యాసకర్తకు పితామహులు, రంగాచార్యుల తండ్రిగా రగు శ్రీనివాసాచార్యులు గారు సర్వశబ్దసంబోధిని యను నకారాది సంస్కృత నిఘంటువును రచించిరి. వీరు విశ్వగుణాదర్శము నాంధ్రీకరించిరి. రంగాచార్యులుగారి కుమారులు జగన్నాథ స్వామిగారు భగవద్గీతలను తెనుగున దీరను దాష్యత్రయ విశేషములతో కలిపి వ్రాసిరి. వీరు సంస్కృతమున పరమేశ్వరచూర్ణిరను గూడ వ్రాసిరి. వీరి కుమార్లు భట్టనాథస్వామిగారు ఇందుమరీ స్వయంవర మను నాటకమును, సంస్కృత నాటక కథలను రచించిరి.

ముడుంబ నరసింహాచార్యులు (౧౮౪౨-౧౯౨౮) విజయనగరమున విజయ రామగజపతి, యానందగజపతుల యాస్థానమునకు చెందినవారు. వీ రనేక శాస్త్రము లలో గ్రంథములను రచించిరి. వీరు శతాధిక గ్రంథకర్త లని ప్రసిద్ధి. జయ సింహాశ్వామేధీయ మను నాటకమును, రామచంద్రకథామృత మను కావ్యమును ప్రసిద్ధములై నవి. నరసింహాట్టహాసము, రాజహంసీయ నాటకము, సీతిరహస్యము, ఉజ్జ్వలానందము, కావ్యాలంకార సంగ్రహము సాంఖ్యసూత్రవ్యాఖ్యానము అనునవి వీరి మరికొన్ని గ్రంథములు-వీరు తెనుగున గూడ ననేక గ్రంథములను రచించిరి.

కస్తూరి శివశంకరశాస్త్రి (౧౮౩౩-౧౯౧౭) గోదావరీ మండల వాస్తవ్యుడు. ఈయన శివానందలహరి, ద్వాదశమంజరి, సముద్రాష్టకము, నృసింహస్తోత్రము మొదలగు స్తోత్రములను, కొన్ని వేదాంత గ్రంథములను రచించెను.

నిష్ఠల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి చిత్రకవిత్వమున నిపుణుడు. ఈయన రామాయణ సంగ్రహము చతుశ్చిత్రగర్భమని చెప్పబడినది. కొన్ని యక్షరముల వినియముతో నిండుండి మరి నాలుగుకావ్యము లుద్భవించును. గౌరీవిహామము, శ్రీరంగాది క్షేత్రమాహాత్మ్యము, భగవదవతారచరితము, ద్రౌపదీకల్యాణము అను కావ్య ములు, రామాయణములోని అయోధ్యాది యుద్ధకాండ సర్వంత ముండు శ్లోకముల ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థపాదాద్యక్షరములతో క్రమముగా రచియింపబడి నవి బాలకాండలోని శ్లోకముల మొదటి యక్షరములతో రామకవచము వ్రాయ బడినది.

కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులు (౧౮౪౨-౧౯౧౬) సంస్కృతాంధ్రములలో గొప్పపండితుడు. ఈయన యక్షరసాంఖ్యమును కనిపెట్టి దానిని వివరించు మార్గదాయిని యను గ్రంథమును రచించెను. ఈయన బిల్వనాథశత

రము, తనుమధ్యాభ్యాసతకము, తనుమధ్యాగీతారత్నము, వరదరాజస్తుతి మొదలగు సదేశస్తోత్రములను రచించెను. గీతగోవిందమువంటి గీతమహానట మను గేయగ్రంథము నొక దానిని గూడ రచించెను.

హిందీ భద్రాద్రి రామశాస్త్రి (౧౮౫౬-౧౯౧౫) గోదావరీమండలమువాడు. హయన ము త్తావళి యను నాటకమును, శ్రీరామవిజయ మను కావ్యమును, శంబరాసురవిజయ మను చంపువును రచించెను.

హిర్యాసుల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు విజయనగరమున ఆనందగజపతి యాస్థానము నలంకరించినవారు. వీరు గొప్ప సంగీత విద్వాంసులు. వీణా వెంకటరమణదాసుగారు వీరి శిష్యులు; వీరు వారి తండ్రిగారి శిష్యులు. సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సంస్కృతమునను, తెలుగునను గీతములను రచించిరి.

కృష్ణామండలమున కాండూరి రామానుజాచార్యులు, నరసింహాచార్యులు గూడ సంస్కృతమున గీతములను వ్రాసిరి. వింజమూరి వీరరాఘవాచార్యులు (౧౮౫౫-౧౯౨౦) ప్రథమమున గోదావరీమండల నివాసి. తరువాత కృష్ణామండలమునకు చేరి బెజవాడలో నివాసము నేర్పడుకొనెను. ఈయన రామానుజ శ్లోకత్రయి, మనస్సందేశము, హనుమత్సందేశము, పానకాల నరసింహస్తోత్రము, రఘువీర గద్యవ్యాఖ్య, చరు శ్లోకీ వ్యాఖ్య అను గ్రంథములను రచించెను. రాజీనరసింహ చయనులు (౧౮౬౨-జననము) గోదావరీ మండలమున జన్మించి విజయనగరములో కొంతకాలమును, బెజవాడలో కొంతకాలమును నివసించుచుండెను. వీరు గణితశాస్త్రమున మంచి పండితులు. ఈయన చిత్పూర్వారోక మను వేదాంతనాటకమును, కాలమానోపసత్తి, తిథిమంజరి, అను జ్యోతిషగ్రంథములను రచించెను.

పేరి కాశీనాథశాస్త్రి (౧౮౫౩-౧౯౧౮) విశాఖపట్టణమండల వాస్తవ్యులు. వీరు ఆనందగజపతి యాస్థానమున నుండెడివారు. వీరు పూర్వశాకుంతలము, పాంచాలికా రక్షణము, యామినీపూర్ణతిలక అను నాటకములను, గంగాస్తవము. గోదావరీ స్తవము మొదలగు చిల్లరకావ్యములను వ్రాసెను. వీరి జామాతలును, సుప్రసిద్ధాంధ్ర పండితులు నగు మహామహోపాధ్యాయ తాతానుద్వారాయశాస్త్రిగారు నాగేగుని శబ్దేందుశేఖరమునకు గురుప్రసాద మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిరి. విజయనగర వ్యాస్తప్త్యులగు జయంతి వెంకన్న (౧౮౬౪-౧౯౨౪) అభినవరామాయణ మను కావ్యమును ప్రహ్లాదచంపువును, లక్ష్మీపతిశతకమును, ముకుందానందల హరిని, రచించెను.

గుమ్మలూరి సంగమేశ్వశాస్త్రిగారు విజయనగర వాస్తవ్యులు. వీరు న్యాయ శాస్త్రవండితులు. సంగమేశ్వరక్రోడ మని యొక క్రోడవక్రమును వ్రాసిరి. మేడే పల్లి వేంకటరమణాచార్యులు (౧౮౬౨-౭౪సము) విజయనగర వాస్తవ్యులు. వీరు నాలాయిరద్రావిడప్రబంధములోని తిరువాయ్మొళిని గీర్వాణశతగోప సహస్ర మను పేరున సంస్కృత శ్లోకముల లోనికి ప్రవర్తించిరి. షేక్స్పియర్ నాటక కథలను సంస్కృతమున గద్యరూపముగా వ్యాసిరి.

సంస్కృతిమున గ్రంథరచన చేసిన ఆంధ్రకవుల పై పరిగణమున నజీవులగు వారు విడువబడిరి. మఱియు నాకు చెందియని వారు కొందరు చేరకయుండవచ్చును. ఆయినప్పటికిని సంస్కృతాంధ్రకవులు విశేషముగా గల రని పైన వర్ణింపబడిన వారినిబట్టి తెలియుచున్నది. వేదము, వేదాంతము, న్యాయము, వ్యాకరణము, జ్యోతిషము, కల్పము, సాంఖ్యము, ఆయుర్వేదము, గాంధర్వవేదము, కావ్యములు, నాటకములు, అలంకారము, కామశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, మొదలగు నన్ని శాస్త్రములలోను నాంధ్రులు విశేషపండిత్యమును సంపాదించుటయేకాక గొప్ప గొప్ప గ్రంథములను రచించియున్నారు. చాళుక్యుల రాజ్యకాలమునను, విజయనగరసామ్రాజ్యోన్నత్యకాలమునను నాంధ్రదేశమున సంస్కృతవాఙ్మయ మధికముగా నభివృద్ధి చెందినది. తరువాత నాంగ్లేయుల రాజ్యచాలనమునగూడ సాహిత్య మభివృద్ధి చెందినది. దీని కాంగ్లేయుల భాషాసాహిత్యాదరమే కారణము. ఎఱైనను ఆంధ్రులు సంస్కృతభాషకును, సంస్కృత వాఙ్మయమునకును జేసిన సేవ యపారమైన దని యీ వ్యాసమువలన దెలియఁగలదు *

—భారతి

(రజతోత్సవ సంచిక)

సర్వధార-పుష్పము; జనవరి 1949

సంపుటము 28. సంచిక 1

* నే నీవ్యాసమునకు కీ. శే. శ్రీమాన్ ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులుగారి లాఙ్క సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రమును ముఖ్యమైన యాధారముగా గైకొంటిని.

ప్రాకృత కావ్యములు

— శ్రీ మేడేపల్లి వేంకట రమణాచార్యులు

విద్వాంసు లగువారు వివిధభాషా తారతమ్య విమర్శనము (Philological Research) దధిక శ్రద్ధగలవారై నూతన విశేషములఁ గనుగొనుచున్న యీ కాల మందు, ప్రాకృత భాషను గుఱించియుఁ దచ్చాషానిబద్ధ కావ్యములను గుఱించియుఁ గొంతమట్టు కుపన్యసించుట యనావశ్యకము కాదు. బౌద్ధుల గ్రంథము లన్నియు, పాలీభాషలో వ్రాయఁబడి యున్నట్లు జైనుల గ్రంథము లన్నియు నీ ప్రాకృత భాషలో వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఈ జైనపండితులలోఁ బ్రాచీను లైన ఆచార్య హేమచంద్రుఁడు, జినదేవముని, జినధర్మసూరి, రుద్రదేవుఁడు, సిద్ధసేనుఁడు, ప్రభ చంద్రసూరి, మానకుంగాచార్యుఁడు, బప్పభట్టు, వీరగణి మొదలగువారు ప్రాకృత వాఙ్మయమునకే గాక సంస్కృత వాఙ్మయమునకుఁ గూడ సంపదకాలై నవారు ప్రాచీన హిందూదేశచరిత్రము చాలమట్టుకు జైనవాఙ్మయమువలననే తెలియవచ్చు చున్నది. ప్రాకృత సంస్కృత కావ్యములు, ప్రాకృత సంస్కృత నిఘంటువులు, జ్యోతిసిస్థాంత గ్రంథములు, వ్యాకరణశాస్త్ర గ్రంథములు, తర్క గ్రంథములు మొదలగునవి యెవ్వి గలవో యవి యన్నియును జైనులవలనే మనకు లభించినవి. ఇప్పుడు హిందూదేశమందు మాటలాడబడుచున్న ఘోషకారీ మహారాష్ట్ర మొదలగు మొదలగు దేశభాలకు సంస్కృతమునకు నడుమను ప్రాకృతభాష యనునొక ద్వార మేర్పడకపోయినయెడల వాని యుత్పత్తి ప్రకారము వారి పరిణామవిధులు మన కేమియుఁ దెలియకుండ నుండవలసివచ్చును. ప్రాకృతభాషసహాయమువలననే మనము దేశభాషలఁ దెలిసికొనఁగలిగితిమి. అది లేనిచో నవి యన్నియుఁ బ్రహేళికల వలె దుజ్జేకయాహ్మములై యుండెను. ఇంతియకాక యీ ప్రాకృత గ్రంథములు మనకు మఱియొక యుపకారమును గూడ నొనరించుచున్నవి. బౌద్ధమతోత్పత్తికి మహమ్మదీయులు హిందూదేశము నాక్రమించుకొనుటకు మధ్యనున్న కాలమందు జరిగిన వృత్తాంతమును, సంస్కృత గ్రంథములకంటె నధికతరముగాఁ దెలుపు చున్నవి. ఆకాలమందు ప్రాకృతభాష జనవ్యవహారముం దుండెను. ప్రాకృత గ్రంథములు కూడ మొట్టమొదట సంస్కృత గ్రంథములకంటె సులభతరముగా సామాన్యజనులు తెలిసికొనఁ దగినవిగా నుండెను. అర్థపుష్టి రసము లేక కేవల శబ్ద

దంబరమయ మగు నర్వాచీన సంస్కృత కవనముకంటె (బ్రాకృత కవనము స్వభావసిద్ధ మైన మనోహరత్వము, మాధుర్యము, మార్దవము, శ్రావ్యత గలది యై యుండును. ఈ దిగువవ్రాసిన శ్లోకములఁ జూడుఁడు. శాతవాహనుని గాథాన స్తుతి-చతుర్థశతకము—

1. “ఁగుజేణ హీరఞ్ జహో హీరఞ్ జోజేణ భావియో తేణ ।

మోత్తూణ పుకిందా మోర్తి అఞం గుంజాయో గేష్టాని॥”

[నగుజేన హీయతే జనోహీయతే యోయేన భావిత స్తేన । ముక్త్యా పుకిందా మూక్తికాని గుంజా గృష్టాని ॥]

2. “ఁబిణా నద్భావేణ ఘేష్పఞ్ పరమత్తజాణుయో లోయో

కోజాణ్ణమజ్జరం కాంజియేణ వేయారిషం తరఞ్.”

[నవిణా నద్భావేన గృహ్యతే పరమార్థజ్ఞో లోకః । కోజీర్ణమార్జరం కాంజికయా వ్రతారయితం శక్నోతి ॥]

ఇప్పుడు మన కున్న ప్రాకృతగ్రంథము లల్పసంఖ్యాకము లై యున్నవి. మఱికొన్ని ప్రాచీనగ్రంథములను గనిపెట్టి పైకిఁ దీసినయెడల సంస్కృత వాఙ్మయములోని కొన్నిగ్రంథములకాలమును నిర్ణయించుటకు సాధనము లై యుండును.

ఇట్లు బహుకాలము సంకరస్థితిలో నున్న యీ ప్రాకృతభాష కాలక్రమమునఁ జెప్పశక్యము గాని వికృతి నొంది యనేక శాఖలుగా మాణిపోయినది. సంస్కృత నాటకపుట సంస్కృతమును బ్రాకృతముగా మార్చుట కారంభించినది. మొదలు కొని చెడినది. నానాటి కిది పండితులకుఁ దప్పఁ దడితరులకు దుర్బోధ మయ్యెను. భవభూతి మాలతీమాధవము నప్తమాంకములోని యీ వాక్యమును జూడుఁడు. దేవా లయమందు మాలతి లచంగికతోఁ జెప్పెడు వాక్యము—

“తస్మిం దిహవి కుసుమా ఉరుజ్జాణ పేరంత రచ్చా ముహ సమాయమే నవిష్మ ముల్లసీల కోకిహళుప్పుల్ల పరిసరు వ్యైశ్లమాణ నవిశాన మసిణాఽఽదృ సంచర చారు తారయా వియంభమాజాణంగ సింగారాయరియ నవ్వాపయోపదేశ జిమ్మావిద వియద్ధ ముద్ధ మణహరా ఏయే జిరూవిదా దిట్ఠినంభేదా.”

రాజశేఖరుని బాలరామాయణము ద్వితీయాంకము : “ఇదోవి ఎదే ఉత్తుంగ
లంగూలగ్గరింగిఅ గఅణంగణుచ్చంగా ఘణమోణ ఘురుఘరామో ఘగ్గరిజ్జన్త
గళగహకుహరఫాలపుల్లగల్ల విదురిల్లా విజ్జుప్పంజపింజరిద దిట్టిచ్చటాకడక
దుప్పేచ్చా సహసత్తి సీహసంఘా ఓదరంతి.”

ఈ భాష వ్యవహారములోనుండి తొలగిపోయిన తరువాత వ్యాకరణములు
వ్రాయబడినవి. ఈ వ్యాకరణము లైనను సంస్కృత శబ్దములను ప్రాకృతము
లోనికి చూర్పు విధానమునే నేర్పుచున్నవి గాని అనలు దేశ్యశబ్దములకు లక్షణ
మును జెప్పవు. అనేక సంస్కృతశబ్దముల కొక్కటియే ప్రాకృతరూపము. వీనిని
చెలిసికొనుట యెంత చిక్కుగా నుండునో చూడుడు. “అవతార, అపచార, అవ
కార - అను సీమూడింటికి ‘ఓయార’ అను ప్రాకృతరూప మొక్కటియే. అట్లనే
గత, గిద, గజ అనువానికి ‘గఅ’ ; పాద, పాత, పాక అనువానికి ‘పాయ’ :
పార్శ్వ, పాశ, వాన అనువానికి ‘వాస’ - ఇట్లనేకములు గలవు. ఇట్టి కష్ట మీ
ప్రాకృతమందే గాక మూలభాషలనుండి పుట్టిన యితర భాషాశబ్దముల వ్యుత్పత్తుల
యందుఁ గూడఁ జూపట్టుచున్నది. ఇట్టి యుదాహరణములు ఫ్రెంచి భాషలో
మెండుగా నున్నవి.

é (though written et) stands for et.

a (though written ai) for habet.

vu (though written veut) for vult.

Pu (written peut) for potest.

voi (written voit) for videt.

ఈ భాషకు మొట్టమొదట వ్యాకరణమును వ్రాసినవాడు వార్తికకారుఁ
డైన వరచుది. దీనికి హలాయుధుఁ డొక వృత్తిని వ్రాసెను. క్రీ. శ. 1089-
1174 మధ్యను జీవించిన హేమచంద్రుఁడు ప్రాకృతశబ్దానుశాసన మను నొక
పెద్ద వ్యాకరణమును వ్రాసెను. ఇపు డున్న ప్రాకృతవ్యాకరణములలో నిదియే
మిగులఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. వాల్మీకి యొకవ్యాకరణమును వ్రాసెను. ఇవి గాక
త్రివిక్రముని ప్రాకృతవ్యాకరణము లక్ష్మీధర పండితుఁడు వ్రాసిన షడ్భాషా
చంద్రిక యను మఱియొక వ్యాకరణములు గలవు.

ప్రాకృత కావ్యములు :

1. ప్రవర సేనుని సేతుకావ్యము. దీనికి దశముఖవధ యని నామాంతరము గలదు. 2. ఆచార్య హేమచంద్రుని కుమారపాల చరిత్ర. 3. గాథా శాత వాహనుని గాథాసప్తశతి. 4. వాక్పరిరాజకృత గౌడవధ, గుడాభ్యుని బృహత్కథ పైశాచీభాషలో వ్రాయబడినది గాని యది నష్టమై పోయినది. మన మెఱిగిన ప్రాకృత కావ్యము లివియే.

1. సేతు కావ్యము :

కాశ్మీరదేశాధీశ్వరుఁ డగు ప్రవరసేన మహారాజు దీనిని రచించెను. ఇందులోఁ బదునై దాశ్వానము లున్నవి. భారవిమాఘులు తమ కావ్యములలోఁ బ్రతిసర్గాంతశ్లోకమును యథావ్రమముగా లక్ష్మీశద్విశ్రీభాంకితముగాఁ జేసినట్లే గ్రంథకర్తయుఁ బ్రత్యాశ్వాసాంత స్కంధమును అనురాగశబ్దాంకితము గావించెను. ఎట్లనగా : ఎత్త సమప్పణ ఎఅం సీంహాలంభేణ జవేయ రామబ్బుయయమ్, రావణవహత్రి కవ్వం అమరాఅంకం సమత్తజణబివ్వేనమ్ (అత్ర సమావ్యతే ఎతత్సీరాలంభేన జనిత రామాభ్యుదయయే, రావణవధ ఇతి కావ్య మనురాగాంకం సమస్తజననిర్దేవ్యషమ్) ఇందలి పృత్తములకు స్కంధకము లని పేరు. ఈ రావ్య ముష్టవిధప్రాకృతభాషలలోఁ బ్రశస్తతమ మైస మహారాష్ట్రభాషలో వ్రాయఁబడినది. దీనిని గుఱించి డండి కావ్యాదశకములో నిట్లు వ్రాసెను. “మహారాష్ట్రాశ్రయాం భాషాం ప్రకృష్టం ప్రాకృతం విదుః, సముద్ర స్సూక్తిరత్నానాం సేతుబంధాది యన్మయమ్” ఎనిమిదవ శతాబ్దములో నున్న భవభూతి కూడ హషకచరిత్ర ప్రారంభమందు “కీర్తిః ప్రవరసేనస్య ప్రయారా కుముదోజ్జ్వలా, సాగరస్య పరం పారం కపిసేనేవ సేతున” అని చెప్పియున్నాఁడు. ప్రాచీన లేఖనాలలో (Indian Antiquary) వ్రాయఁబడిన శాసనములనుబట్టి యీసేతు కావ్యనిర్మాత యగు ప్రవర సేనుఁడు కావాలకవంశస్థుఁ డనియు నితఁడు క్రీస్తుశకము-పంచమశతకమందుఁ గాశ్మీరదేశపాలకుఁ డై యుండె ననియు-బుహిలర్ పండితునిచే నిశ్చయింపఁబడెను. దీనికిఁ దీక వ్రాసినవాఁడు కూడ నొక మహారాజు; అతని పేరు రామదాసమహీపతి. ఇతఁడు జిలాలుద్దీను నాజ్ఞచే దీనికి రామసేతుప్రదీప మను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిన ట్లి దిగువ శ్లోకములోఁ జెప్పెను. “తద్వ్యాఖ్యా సౌష్ఠవాథకం పరిషది కురుతే రామదాసస్స ఏవ గ్రంథం జిల్లాలదీంద్రక్షితిపతి వచనా రామసేతుప్రదీపమ్”

ఈ వ్యాఖ్యాత జయపుర సంస్థానాధీశుల పూర్వపురుషుల దైన మానసింహ మహీ పాలునికే సన్నిహితబంధు వనియు జయపురసంస్థానములో జేరిన ఓలీ యను పట్టణమున కధిపతి యనియు జయపుర రాజకీయవంశచరిత్రము వలనఁ దెలియ వచ్చినది.

2. కుమారపాలచరిత్ర :

ఇది యాదార్య హేమచంద్రునిచే వ్రాయఁబడినది, ఈ గ్రంథకర్త సంస్కృత శబ్దాను శాసనము, ప్రాకృతశబ్దాను శాసనమునను పేరులుగల సంస్కృత ప్రాకృత వ్యాకరణములను వ్రాసి వాని కుదాహరణముగాఁ గుమారపాలచరిత్రమును నొక ద్వ్య శ్రయకావ్యమును రచించెను. దీనిలో నిరువది స్కంధులు సంస్కృతము నెనిమిది స్కంధులు ప్రాకృతము, ఇద్దలు వ్యాఖ్యాత లీ రెండుభాగములకు వ్యాఖ్యానములను వ్రాసిరి. వారిలో సంస్కృత భాగమునకు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినవాఁడు అభయతిలకగణి యని వ్యాఖ్యానాంతగద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. “ఇతి శ్రీ జినేశ్వర సూరి శిష్యాభయతిలకగణి విరచితాయా శ్రీ హేమచంద్రాభిధాన శబ్దానుశాసన వివృతా వింశస్కంధ స్సమృత్తిః” ప్రాకృతభాగమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు పూర్ణకలశగణి-ఇతఁడు గ్రంథాంతమం దిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. దత్తీముద్రాతై జికాసరత్తుసూరి క్షమాదిపై చోడధమణి ప్రదీపః । శ్రీప్రాకృత ద్వ్యశ్రయగేహగ భాస్థితం యదాద్యః - యదభజాతమః । శ్రీమజ్జినేశ్వరయతీశ్వర దత్తదీక్షాశ్రీత్ర పూర్ణకలశగణి రల్పబుద్ధిః అన్యోవకారిషు సదం పరిలబ్ధురాయో వృత్త్యానయా కిమపి తత్రకటి చరార.

ఇక నీకావ్యమును గుఱించి యిప్పుడు పాట్నా యని పిలువఁబడు అణహిల్ల పుర మను పట్టణము యొక్క వర్ణానతో నీకావ్య మారంభ మైనది. తరువాత నీ పట్టణమును బరిపాలించుచున్నరాజు, వానివిభవములు, వదాన్యత, పరాక్రమము, మొదలగునవి వర్ణింపఁబడినవి. తరువాత గ్రంథమున కుమారపాలునికి కొంకణ దేశపు రాజైన మల్లికార్జునునికి జరిగిన యుద్ధము, ఆయుద్ధమందు మల్లికార్జున నృపాలునివధ వర్ణింపఁబడినది. హేమచుంగాచార్యులు వ్రాసిన ప్రబంధ చింతామణిలో నీ కుమారపాలుని చరిత్రము విపులముగా వ్రాయఁబడియున్నది. అణహిల్లపురాధీ శుఁడగు భీమదేవుఁడు బొలదేవి యను నొక వేశ్యను తన దేవిగాఁ బరిగ్రహించి యంతఃపురమం దుంచెను. ఆమె క్షత్రియస్త్రీ కాకపోయినను శీలసంపదకు భర్తృ

భక్తికి మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినది దాని గర్భమందుఁ బుట్టినవాడు హరిపాలుఁడు, వానిసుతుఁడు త్రిభువనపాలుఁడు, త్రిభువనపాలుని పుత్రుడు కుమారపాలుఁడు, ఈ కుమారపాలుని సాముద్రిక లక్షణమును జూచి యొక సిద్ధుఁడు వీఁడీ లణ హిల్లపురాధీశుని జయించి యీ రాజ్యమును కధీశ్వరుఁ డగు నని చెప్పెను. ఆకాల మం దారాజ్యము నేలుచున్నరా జీవృత్తాంతము నాకణించి కుమారపాలుని వధింప వలె నని యుద్యమించెను, కుమారపాలుఁ డీవృత్తాంతము నెఱింగిన వాడై భిక్షు వేషమును ధరించి విదేశములలోఁ గొంతకాలము గడపి మారల నణిపిల్లపురము నకు వచ్చి యొక సత్రమందు బసచేసి యుండెను. ఆ పట్టణపు రాజుదినమందు తన తండ్రియాభిక్త మగుటచే నారాధించుటకు సన్నాహముల నందఱును బిలువనంపెను. కుమారపాలుఁడు కూడ నా సన్నాహములతో రాజసన్నిధికి బోయెను. ఆ రాజు భక్తి శ్రద్ధలతో సన్నాహుల కాళ్లు గడుగుచు కుమారపాలుని పాదములయం దున్న చక్ర వర్తి చిహ్నములను జూచి యాశ్చర్యపడెను. అంతట కుమారపాలుఁడు రా జనుమా నించుటఁ జూచి పాటిపోయెను. వెదకుటకుఁ బంపఁబడిన రాజభటులకు దొరకక పరు గిడి కొన్ని దినములు పోయిపోయి యనేక దేశములయందుఁ గ్రుమ్మరి కొనకు స్తంభ తీర్థ మను స్థలమును జేరెను దానికే యిప్పుడు కాంచే యని పేరు. ఆకాలమందు ప్రసిద్ధి కెక్కిన జైనసన్న్యాసి యగు హేమచంద్రాచార్యుఁ డాస్థలమం దుండెను. ఆదేశపు రాజు మంత్రి యగు ఉదయనుని యింటికి కుమారపాలుఁడు భోజనమునకుఁ బోగా వానియసాధారణ సాముద్రిక చిహ్నములను జూచి హేమచంద్రుఁడు వీఁడు సార్వ భౌమఁడు కాక తప్ప దని చెప్పెను. హేమచంద్రుఁడు చెప్పిన మాటలయందు కుమారపాలుఁడు నమ్మకము లేనివాఁ డై యుండఁగా హేమచంద్రుఁడు (నవతే 1199 వర్షే కార్తికవది ద్వితీయాయాం రవౌ హస్తానక్షత్ర యుక్తే యది భవతః పట్టాభిషేకో నభవతి తదాతఃపరం నిమిత్తావలోక సన్న్యాసః) ఆగామి కార్తికబి ॥ విదియనాఁడు నీవు తప్పక పట్టాభిషిక్తుఁడ వగుదువు అట్లు కానిచో నే నీ దైవ జ్ఞత్వమును విడుచుకొందు నని రెండుపత్రములపై వ్రాసి యొకటి యుదయనునికి రెండవది కుమారపాలునికి నిచ్చెను. నేను జెప్పినట్లు నీకు రాజ్యము లభించిన యెడల నీవు జైనమత మవలంబింపవలయు నని చెప్పెను. అందు కంగీకరించి కుమారపాలుఁడు మంత్రియింటికిఁ బోయి యచట నుభయముగాఁ గొన్ని దినము లుండి మాలవదేశమునకుఁ జనెను. అచట నొక దేవాలయపు గోడమీఁద—ఓయి విక్ర మార్కుఁడా నీశకము 1199 సం॥ అయిన తరువాత కుమారుఁ డనువాఁడు నీయంత రాజగును." అను నొక శాసనమును జూచి యాశ్చర్యపడెను. ఇంతలో అణహిల్ల

పురాధీశుని మరణవార్త విని యాపురమునకుఁ బోయెను. మృతుఁడైన యారాజు యొక్క మంత్రులలోఁ బుణ్యుఁడైన కన్నడదేవు డవట దీనిని జూచి సన్నిహిత బంధువుఁ డగుటచే దీని నారాజ్యమం దభిషేకించెను. అప్పటికిఁ గుమారపాలుఁ డేఁబడివత్సరముల పయస్సుగలవాడై యుండెను. అతఁడ దేశములను జూచి యమిత మైన లోకానుభవము గలవాఁడగుటచే రాజ్యతంత్రమును జక్కగా నడిపించుచుం డెను. తనపై ప్రోహుబద్ధిగల ప్రాచీనమంత్రుల నందఱను పధించెను. కుమార పాలుఁడు రాజ్యమందు స్త్రైర్యము లభించి కొంకణదేశపు రాజైన మల్లికార్జునదేవుని బరిమార్చి దాని రాజ్యమును దీసికొనెను. యథాప్రతిజ్ఞాతముగా జైనమతమందుఁ బ్రవేశించి తన రాజ్యమం దామతమును స్థాపించెను.

3. గాథా సప్తశతి :

ఇది ప్రాచీన ప్రాకృత కవుల ప్రాకృత గ్రంథములనుండి గ్రంథకర్తచే నెత్తి వ్రాయఁబడిన యేడుపదల గాథల సమూహము. ప్రాకృతములో గాథ యనఁగా సంస్కృతములో నార్యాగీతి వంటిది. దీనిలో శ్లోకము లన్నియుఁ బండితరాజశతక శ్లోకముల వలె నన్యవదేశార్థకములు, నీతిని శృంగారమును బోధించునవి. ఇది సంస్కృతములో నున్న శబ్దభర పద్ధతి, సుభాషితావళి మొదలగు గ్రంథముల వంటిది. దీనిని జూచి గోవర్ధన పండితుఁడు సంస్కృతములో నార్యా సప్తశతిని వ్రాసెను. ఈ గాథాసప్తశతిని వ్రాసినవాఁడు శాతవాహనుఁడు. ఇతఁడు దీపకణిఁ యనువాని పుత్రుడు. ప్రతిష్ఠానపురము నేలిన మహారాజు. ఇతని యాస్థానమందు బృహత్కథాకారుఁడైన గుణాధ్యుఁడు, కలాపవ్యాకరణ కర్త యగు శర్వవర్మ మొదలగు మహావిద్వాంసు లుండి రని కథాసరిత్సాగరము నాటవ తరంగములో నున్నది. “సోహం దరిద్రోవిత్రాధీ ప్రయాతో దక్షిణావధమ్, ప్రాప్తః పురం ప్రతిష్ఠానం శాతవాహన భూపతేః” “రాజాహ్లా రత్ననివయై రథ శర్వ వర్మా తేనాచితో గురు రితి ప్రణతేన రాజ్ఞా, స్వామికృత శ్చ విషయేభరుకచ్చ నామ్ని కూలోపకంఠ వినివేషిని నర్మదాయాః” శాతవాహనుఁడు శర్వవర్మను నర్మదానదీ తీరమందున్న భరుకచ్చ మను దేశమునకుఁ బ్రభువుఁగాఁ జేసి రాజాహ్లా మైన పస్తువులఁ బారితోషికముగా నొసంగె నని కథాసరిత్సాగర షష్టతరంగాంత్య శ్లోకము చెప్పుచున్నది. “కర్తర్యా శాతవాహనో మలయవతీం మహాదేవీం జిహూన” అని యీ శాతవాహనుఁడు తన దేవి యగు మలయవతిని గత్తెరచేఁ జంపె నని వాత్సాయనతంత్రమందు ద్వాదశాధ్యాయములో నున్నది. పీటర్ నన్నండితుఁడు

బెల్లి న్నుస్తక కాండాగరమునుండి సంపాదించి తెచ్చిన గాథాన ప్రళయి కొన నొక గద్య కావ్యమవుచున్నది. “ఇతి శ్రీ మత్కుంతలేశ్వర ప్రతిష్ఠానపట్టణాధిపతి-శాత కణోపనామక-దీపకదాతత్వజ-మలంకరీ ప్రాణప్రియ-కలాప ప్రవర్తిత శరవ్య వర్మదీపజ-మలంకరమృతదేశపండితీభూత - త్యక్తభాషాద్రంశస్వీకృత పై శాచిక పండితరాజ గుణాధ్య నిర్మిత భస్మభవద్వృహత్కథావశిష్ట నప్తమాం శాతలోకన ప్రాకృతాది వాక్పంచకప్రీత-కవిపత్నీల హాళాలవాహనాచ్యుపనామక శ్రీహత వాహన నిర్మితా-వివిధాన్యోక్తిమయ వ్రాకృతగీగుంధితా-సచిరసప్రధానా బాహ్యో త్తమా-నప్తశత్య వసానమ గాత్” ఈ గ్రంథాంతగద్యము వలన గొంతవంటి కవి పుట్టాంతము, సితని యాస్థాన మలంకరించిన విద్యర్థుల పుట్టాంతము, హాలుడు, శాతకర్ణి, శాలవాహనుడు నను నామాంతరములు గల వసుబయ్యుఁ డెలియవచ్చుచున్నది. గ్రంథాంతశ్లోకమందుఁ గూడ నెట్లు వర్ణించెనఁ బఠింపి. “ఇల నిరిహాల విరజయ పాడియకవ్యమ్మి సత్తన సత్తమసలం సమర్థం గాహణం సహవర మణిజమ్” (ఇతి శ్రీహాల విరచితే ప్రాకృత కావ్యే సప్తశతే, సప్తశతం సమాప్తం గాథానాం స్వభానరమజీయమ్) దానిందు హర్ష చరిత్రావంశ మందు “అవినాశిన మగ్రామ్య మకరో ర్నాతవాహనః విసద్ధ వాచిభిః కోశం రత్నైరివ సుభాషితైః” అని యీ కవిని శ్లాఘించెను. “జగత్కాం గ్రథితా గాథా సాతవాహన భూభుజా, వ్యధుర్మృతేస్తు విస్తారమహో చిత్ర పరంపరా” అని రాజశేఖరుడు కొనియాడెను. “జజ్ఞే శాలమహీపాలః క్రతిస్థాన పురే పురా” దివం గతే హాల వసుంధరాదిపే, శాలోహాల నృపేవచ, “సత్తమయో సమర్థో సాలాహణ విరజయో కోసో (సప్తశతక సమాప్తః శాలవాహన చిరచితః కోశః, హాలస్య త్సాలవాహనః” ఇత్యాది ప్రమాణములచే నిరదే శకప్రవర్తకుఁ డైన శాలి వాహనుఁ డని తేలుచున్నది. కావున సితఁడు క్రిస్తుశకము ప్రథమశతకమం దున్న వాఁ డని నిర్వివాదముగాఁ జెప్పవచ్చును.

4. గౌడవర మహాకావ్యము :

ఇది కాన్యకుబ్జేశ్వరుఁ డగు యశోవర్మ భూపాలుని యాస్థానమం దున్న వాక్పతిరాజును కవీంద్రునిచే రచింపఁబడినది. “కవివాక్పతిరాజ శ్రీభవభూత్యాది సేవితః” అని రాజవరంగిణిలోఁ జెప్పఁబడినట్లు వాక్పతియే కాక భవభూతి మొదలగు మఱికొందఱు కవు లా యశోవర్మ యాస్థానమం దుండిరి. ఈ గ్రంథమందు వాక్పతి తనకుఁ బోషకుఁ డైన యశోవర్మ యొక్క చౌర్యదైర్యపరాక్రమాది

గుణములను, గౌరవేశపు రాజుపై దండెత్తి వెళ్ళి వానిని జంపుట మొదలగు వృత్తాంతములు విపులముగా వర్ణించెను. కావుననే యీ కావ్యమునకు గౌరవధ యని పేరు. ఇందలి శ్లోకసంఖ్య వందెండు వందల తొమ్మిది. ఇంత పెద్ద గ్రంథమును వ్రాసినను వాక్పతి యెచ్చటను దన వృత్తాంతము నించుకైనఁ దెలియఁ జేయలేదు. “భవభూతి జలహి జిగ్గయ కన్వామయ రసకణా ఇవ పురంతి, జన్మ విశేషా, అజ్ఞవినియదేసుకహాణి వేసేసు” (799) భవభూతి నముద్రమును ముద్రించి రీయఁబడిన కావ్యామృతరసకణము లిప్పటికి నా కథా నిబంధములయందు బ్రకాశించుచున్నవిని చెప్పుటచే వాక్పతి భవభూతి విరచిత గ్రంథములను గూలంకషముగాఁ గృషించి యున్నాఁడని మన మూహించుకొనవలెను గాని యతని యొద్ద శిష్యుడై పుస్తకముఁ బట్టి చదివినట్లు కానరాదు. ఏలయనఁగా పై శ్లోకమందు “అద్యాపి” అనుటచే వాక్పతి యీ గ్రంథమును రచించిన కాలమునకు భవభూతి గలిగిందనట్లు కానవచ్చుచున్నది. “భాసమ్మి జలణమిత్రే కుంతీదేవేల జన్మరహు యారే, సోబంధవే అబంధమ్మి హరిచందేయ ఆణందో” భాసుఁడు, జ్వలన మిత్రుఁడు, కుంతీదేవుఁడు, కాళిదాసు, హరిచంద్రుఁడు మొదలగు కవులయందు సుబంధుని వాసవదత్తయందుఁ దనకు మిక్కిలి యానంద మని చెప్పుచున్నాఁడు. వేదము, వ్యాకరణము, న్యాయశాస్త్రము, అలంకార శాస్త్రము, ఛందశ్శాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములయందు నిరూఢప్రజ్ఞ గలవాఁడ నని చెప్పుకొనుచున్నాఁడు.

యశోవర్మ కాల నిర్ణయము :

యశోవర్మ కాలము నిర్ణయింపఁబడఁగా వాక్పతిరాజు కాలము నిర్ణయింపఁబడను. ఈ యశోవర్మ చరిత్రమును దెలిసికొనుటకు కల్లాణకృత రాజతరంగిణి ముఖ్యమైన యాధారము. కాశ్మీరదేశము నేలిన రాజవంశములలో నొకటి యైన కార్కొటకవంశమందుఁ బుట్టిన లలితాదిత్యుని చరిత్రముతో నీ యశోవర్మ చరిత్రము సంబంధించియున్నది. ఈ లలితాదిత్యుఁ డమితవరాక్రమశాలి. శత్రు భయంకరుఁడు. భరతఖండము నంతను నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా నేలెను. తన జీవితకాల మంతయును జైత్రయాత్రలతోఁ గడిసినవాఁడు. తూర్పుదిక్కున రాజుల నందఱను జయించి వారివలనఁ గప్పములఁ గొనియెను. యశోవర్మను గూడ జయించెను. అప్పుడు యశోవర్మ యనన్యగతికుఁడై యేమియుఁ జేయునది లేక లలితాదిత్యునితో సంధిఁ జేసికొనుటకుఁ గోరెను. గాని, లలితాదిత్యుని మంత్రి యగు మిత్రశర్మయు దీర్ఘయుద్ధపతూహలు లై యున్న సైనికులును సంధి కొప్ప

కొనకపోవుటచే యశోవర్మ తన స్వల్పసైన్యముతో అరితాదిత్యుని వెదికించి పరాజితుఁ డయ్యెను. అప్పుడు అరితాదిత్యుఁడు తన మంత్రి చేసిన యువదేశము వలనఁ దనకు జయము కలిగిన దని నంతసిల్లి వాని కైదుబిరుదముల నొసంగెను. ఇట్లు యశోవర్మ శత్రునికి లోపడి తన పండితులును దాను వాని గుఱుస్తులి హతరు లైరి. ఏమృత అరితాదిత్యుడు తూర్పునముద్రపుదొడ్డున నున్న దేశములపై దండెత్తి వెళ్ళి గౌడదేశపురాజునేనుంగులఁ బట్టుకొనెను. దేశము తరువాత దేశ మును జయించుచుఁ బోయి పోయి కొనకు నప్తకోంకణములను బుక్కారా దేశ మును జయించెను. జయించిన దేశములయందెల్లఁ బట్టణములను నా పట్టణములలో దేవాలయములను నిర్మించెను. అరితాదిత్యుఁడు పరాక్రమశాలి, ధార్మికుఁడు, దయతోఁ బజలఁ బాలించినవాఁడునై యుండెను. యశోవర్మ చరిత్రముతో సంబంధించిన అరితాదిత్యుని వృత్తాంత మిది. రాజతరంగిణి వచన ప్రకారముగా అరితాదిత్యుఁడు క్రీస్తుశకము 695 సం॥ మందు సింహాసన మెక్కెను. అరఁడు ముప్పది యాఱు సంవత్సరములు, నేడు మానములు, బదిదినములు రాజ్యముఁ జేసెను. కావున నతని రాజ్య పాలన కాలము 695 మొదలుకొని 732 వఱకు. అతఁడు యశోవర్మను జయించుట యెనిమిదవ శతాబ్దము యొక్క ప్రారంభము యై యుండవచ్చును. యశోవర్మ గౌడరాజును వధించిన కథను బార్హముగాఁ జెప్పెద నని ప్రతిజ్ఞఁ జేసి వాక్పతిమిత్రుఁడు దానిని సంగ్రహముగాఁ జెప్పి గ్రంథమును ముగించెను.

— ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక
రక్తాక్షి - శ్రావణ కార్తిక మాసములు (1925)
సంపుటము - ౧౩ - సంచిక. ౩-౪

అలంకార శాస్త్రము *

—శ్రీ బలుసు వేంకట రమణయ్య

గీర్వాణ వాఙ్మయము నందలి తక్కిన శాస్త్రముల కీతినే యలంకార శాస్త్రము యొక్క యారంభదశను గనుగొనుట కష్టము. కాని యెప్పుడు కావ్యము వెలువడినదో, దానిని జర్పించు నీ శాస్త్రము కూడ దానితోడే యని నిశ్చయించుట మాత్రము సాహసము కానరదు. అచికవి యగు వాల్మీకిముని రచించిన యాదికావ్యమును బరిశీలించినచో నలంకార శాస్త్ర సంప్రదాయములు కన్పట్టకపోవు. అందలి—

“రచనంక్రంతసౌభాగ్య స్తుషారావృతమండలః

నిఃశ్వాసాంధ ఇవాదర్శ శృంధ్రమా న ప్రకాశతే.”

[ఆరణ్యకాండము, 22-13]

అను శ్లోకమున నర్పించి తిరస్కృతావివక్షితవాచ్యత్వని ‘నిఃశ్వాసాంధః’ అను పదమునఁ గల దని యానందవర్ధనుఁడు తన ధ్వన్యాలోకమున విశదీకరించి యున్నాఁడు.

ఇవట సంధ శబ్దమునకు గ్రుడ్డి చను నర్థము చెప్పినచో నిఃశ్వాసపదమున నన్వయింపదు. అట్లే మొదటి యతిహాస మగు మహాభారతమునఁ గూడ నీ శాస్త్ర మర్యాదలు కన్పించును. అందలి శాంతిపర్వము నందలి “గృధ్రగోమాయు సంవాదము” ప్రబంధగత వ్యంగ్యమున కుదాహరణముగ నాలంకారికులచే సంగీకరింపఁబడినది.

ఎప్పుడు వాఙ్మయము వెలువడినదో యలంకార శాస్త్రము కూడ దానితోడే యని చెప్పినం జెప్పవచ్చును. మనకు లభించిన గ్రంథములలో మొదటి దగు ఋగ్వేదమున నలంకార శాస్త్ర మార్గములు కన్పించుచున్నవి. అందలి—

“అత్రా తేవ పుంస ఏతి ప్రతీతి గర్తాయగివసనయే వనానామ్ ।

దాయేష పత్య ఉశతీ సువాసా ఉషా హల్వేవ నిరిణీతే అప్సుః ॥”

[1-124-7]

* కాశీలో జరిగిన The First All Asia Educational Conference కు నేను జదివిన సంస్కృత వ్యాసము దీనికి మూలము.

“ద్వ్యనువర్ణా నయంతా నభాయా సమాసం చ్ఛేదం పరిషన్నదాతే ।

తయో రన్యః పిప్పలం స్వాపిత్తి అనున్య స్సన్యో అభివాకరీ ॥”

[1-161-20]

అను మంత్రిములలో మొదటిదానియం దుపమాలంకారమును రెండవదానియం చరి శయోక్తియుఁ గన్పడుచున్నవి. ఇట్లే ప్రితిలేకాద్యలంకారములు కల భాగములు చాలఁ గలవు. ఉపనిషత్తులలోఁ గూడ నుట్లే కలవు. అందులకుఁ గతోపనిషత్తు నందలి “ఆత్మానం రథసం విద్ధి శరీరం మన ఏవచ” అను మొదలగు శ్లోకము లుదాహరణము. అందు రూపకాలంకారము నున్నట్లము.

ఇట్లాదీనుండియు నలంకారశాస్త్ర సంప్రదాయములు చూపట్టుచున్నవి. వేదములు సామాన్యముగ స్తోత్రరూపము లగుటచేతను, అం దలంకారము లుండుట చేతను, వేదమునకు శాస్త్రాంత ములతోడి సంబంధముకంటె నలంకారముతోడి సంబంధమే ప్రాథమిక మైన దని యూహింప నవకాశము కలదు.

మీఁదఁ జెప్పిన చొప్పున వేదములందుఁ గూడ నలంకార సంప్రదాయములు కన్పడుచున్నను, తద్బాప్తపారిభాషికపదములు మాత్రము కానరావు. అక్కతన, నా కాలమున శాస్త్రవిషయములగు నాలోచనము లున్నను ఆలంకారికులు గాని, వారి గ్రంథములు గాని యప్పు డున్నట్లు నిశ్చయింపఁ జాలము.

మనకు లభించిన యలంకారగ్రంథములలో నాట్యశాస్త్రము మొదటిది. అంతకుఁబూర్వ మలంకారగ్రంథము లేవేని గలవో తెలియదు. కాని వరరుచి ప్రఖ్యాతాలంకారికుఁ డని ప్రతీతి కలదు. వేదాంతసూత్రములందలి—

(i) అత ఏవ చోపమా సూర్యకాదివత్, (3-2-18)

(ii) నానుమానిక మప్యేకేషాం, శరీరరూప కవిన్యస్తగృహీతే ర్దశ్యయతి చ.
(1-4-1)

౨. సూత్రములలో నుపమారూపకములు శబ్దోపాత్తము లై యున్నవి. పాణినిముని తన యష్టాధ్యాయ యందలి

(i) ఉపమానాని సామాన్య పదనైః । (2-1-55)

(ii) ఉపమితం వ్యాఘ్రూదిభిః సామాన్యప్రయోగే । (2-1-56)

(iii) తుల్యార్థై రతుతోపమాభ్యాం తృతీయాన్యతరస్యామ్ । (2-3-72)

అను సూత్రములం దలంకారపారిభాషికపదములను వారు వాడెడి యర్థములందే వాడియున్నాడు. యాస్కాని నిరుక్తమునందలి “లుప్తోపమాన్యార్థోపమా సీత్యా చక్షతే” (3-18) అను మొదలగు పదసంబులం బట్టి యాతఁ డలంకారశాస్త్రమును బాగుగ నెఱుంగు నని చెప్ప నవకాశము కలదు. ఇట్లు పాణిని మొదలగు ప్రాచీనమహర్షులచే సూత్రయుగమున నాలంకారికపారిభాషికముల వాడఁబడుటచే నియ్యది మిక్కిలి ప్రాచీనశాస్త్ర మని చెప్పవలసి యున్నది. ఆ కాలమున నలంకార గ్రంథములు రచియింపఁబడి యుండవచ్చును. కాని యవి కాలగర్భమున మునింగి పోయి యజ్ఞాతవాసమున నున్నవి.

అలంకారశాస్త్ర మిట్లతిప్రాచీన మైన దైనను దక్కిన శాస్త్రములతోడి సమానాభ్యర్థితత్వమును బొందలేదు. వేదసంరక్షణార్థ మేర్పడిన వ్యాకరణాదుల కున్నంత గౌరవము వేదమంత్రాంతర్గతము లగు నలంకారములకు మూలము లగు నలంకారశాస్త్రమునకు లేకపోవుట కడుంగడు విచారణీయము, వేయేల ? ఆలంకారికులకుఁ గూడఁ దమ శాస్త్రమునందు, దాని యవసరమును, స్వరూపమును నిరూపింపఁ బట్టదల, ఆసక్తి యుండిన ట్లగపడదు.

ప్రాచీనుఁ డగు పతంజలిముని తన మహాభాష్యమునఁ బన్నాశమున వ్యాకరణ శాస్త్రాచార్యకతం గూర్చి చర్చించి సాటిలేని గౌరవము నర్పించి నాపాదింపఁ జేసెను. కాని ప్రథమాలంకారికుఁ డని యనుకొనఁబడు భరతమహర్షి నాట్యశాస్త్రమున నలంకారశాస్త్ర విషయమున నేమియుఁ బ్రస్తావించ లేదు. మఱియు నాట్యమున కంగముగ నొక కొంత యలంకారాదికమును నిరూపించెం గాని యతని యుద్దేశ్య మలంకారము కానేరదు. ఐన నతఁడే ప్రథమాలంకారికుఁ డని మనము ప్రాకులాడు చున్నాము.

భరతుని తరువాత భామహుఁడే తక్కినవారితోఁ బ్రథముఁడు. దండి భామహుల పౌర్వాపర్యముం గూర్చి వాదవివాదములు పెచ్చుపెరిగి యున్నను భామహుఁడే ప్రాచీనుఁ డని చాలమంది సిద్ధాంతీకరించిరి. భామహుఁడు తన గ్రంథము నకుఁ గావ్యాలంకార మని నామ మిడెను; ఇందును గావ్యగుణాలంకార స్వరూపమే వివరింపఁ బడెను. కాని. అలంకారశాస్త్రముయొక్క గౌరవము పోషింపఁబడలేదు.

ఇందు భామహుని కంటెఁ బ్రాచీనుఁడు మేధావి యనునొక యాలంకారికుఁ డుండి నట్లులిఖింపఁబడినది. అతని గ్రంథ మేవో కూడఁ దెలియమి నందేమి విచారింపఁ బడెనో గుర్తిండుట యసంభవముగ నున్నది.

భామహుని యనంతరమున నీ విషయమున నతనినే యనుసరించిన వండి-
వామన-రుద్రటాదుల వలన మనకేమియుం గ్రొత్త విషయము గోచరింపదు. కాని
యాలంకారికులలో-(విమర్శనమార్గముం ద్రాక్కిన వారలలో) పేరెన్నికఁ గని-
ప్రథముఁడే యై ధ్వనిమార్గముం గనిపెట్టిన యానందవర్ధనాదాభ్యు శీ విషయమునఁ
గొంతవఱ కుపకరించును. ధ్వనిప్రస్తావమున నతఁడు “ధ్వనిని తెలిసికొనుటకు
సహృదయుఁడే కావలె” ననియు, నసహృదయుల కం దధికారము లే దనియు,
వ్యాకరణాది శాస్త్రములు చదివిన మాత్రముననే యది బోధపడ దనియు, ఆలం
కారికులే దానిని గుర్తెఱుంగఁ గల రనియుఁ జెప్పి యుదాహరణములతో దాని నుప
పాదించెను. ఒక కారికను మాత్ర మిటు నుల్లేఖించును.

“శబ్దార్థశాసనజ్ఞాన మాత్రేజ్ఞైవ న వేద్యతే
వేద్యతే న హి కావ్యార్థతత్త్వజ్ఞై రేవ కేవలమ్”

—ధ్వన్యాలోకః-ఉద్యోతః.

ఇట్లొనర్చిన యానందవర్ధనుఁడు కూడఁ దన యలంకారశాస్త్రమునకుఁ
బ్రాధాన్యము నొసంగినట్లు కన్పడదు. వైయాకరణులే గొప్పవా రనియు, నొక
కొందఱు వారిమార్గమునే యవలంబించి ధ్వనిమార్గము నవలంబించి రనియు

“ప్రథమే హి విద్వాంసో వై యాకరణాః

వ్యాకరణమూలత్వా త్సర్వవిద్యానామ్

.... అత స్తస్మాతానుసారభి రన్వై రపి

.....

—[ధ్వన్యాలోకః-ఉద్యోతః]

అని యతఁడే లిఖించి యున్నాడు. దీనింబట్టి యలంకారమునకుఁ బ్రత్యేకముగ
నితఁడు శాస్త్రత్వము నంగీకరించినట్లును గనుపింపదు. కాన నానందవర్ధనులు
ప్రథమాలంకారిక విమర్శకులే యైనను శాస్త్రత్వవిమర్శన విషయమున విముఖు లై
యుండి రని యనుమానింప నవకాశము కలదు. దీనింబట్టి ప్రాచీనకాలమున నలం
కారశాస్త్ర మొకశాస్త్ర మని చాలమంది యంగీకరింపనట్లు తోచుచున్నది. మఱియు

నాలంకారికులకుఁ గూత (10 వ శతాబ్దపు రాజశేఖరుని వఱకును) తమ శాస్త్రము నుం గల శాస్త్రతత్వమును నిరూపించఁ బట్టువలయు లేకుండెను.

కాని కావ్యమీమాంసను వ్రాసిన రాజశేఖరుఁడు బాగుగ విమర్శించి యం తకుఁ బూర్వ మలంకారమునకు వేదాంగత్వాదికము లేక పోవుటచే, నట్లారకుండుట పొడిగా దని యెఱింగి “ఉపకారకత్వా దలంకారః సప్తమ మంగమ్ పంచమీ సాహిత్యవిద్యా సకల విద్యాస్థానైకాయతనం పంచదశం కావ్యం విద్యా స్థానమ్” అని స్వతంత్ర మగు మార్గము ననుసరించెను.

రాజశేఖరుఁడు వ్రాసిన యీ యంశము స్వతంత్ర మైనదగుటచేఁ దదనంతర కాలీనులచే నంగీకరింపఁబడి యుండక పోవచ్చును. కావుననే తదనంతరకాలీనుఁ డగు మాధవాచార్యుఁడు తన సర్వదర్శన సంగ్రహమునఁ బ్రత్యేక ప్రత్యేకముగ శాస్త్రాం తముల యొక్క యాశయముల నన్నింటిని బ్రతిపాదించియు నలంకారవిషయము సెత్తుకొన నై న రేడు. రసేశ్వరీవాదులు రసమునే యాశ్వరునిగా వాదించురు. ఆలం కారికుల మతిమునను రసమే పరబ్రహ్మము. (పరబ్రహ్మసబ్రహ్మచారి.) ఈ రెండు వర్తిములకును మూల మొక్కటియే; కాని రసేశ్వరవాదుల రసము వేఱు. ఆలం కారికుల రసము వేఱు. రసేశ్వరవాదుల మతమున రసశబ్దమునకుఁ బొరద మర్థము. మాధవాచార్యులు రసేశ్వరీవాదులు నిరూపించునెడ నైనను ఆలంకారికుల మత మును సూచింపఁకుండుట విచారణీయము. ఆలంకారశాస్త్రము వ్యాకరణపరతంత్ర మని యానండిసర్థ సమమృతాదు లగు నాలంకారికులే నుడువుటచే దానికిఁ బ్రత్యేక శాస్త్రత్వము, గౌరవము కలుగలే దని యనుకొనవచ్చును.

కాని యెడనెడ నిది శాస్త్ర మని వాదములు బయలుదేలి నట్లు రాజశేఖరుని పదనము తెల్పుచున్నది. ప్రాచీనాలంకారికుఁ డగు దండ్యాచార్యుఁడు తన కావ్యా దర్శమున,

“పూర్వశాస్త్రాఽపి సంహృత్య ప్రయోగా నుపలభ్య చ
యథాసామర్థ్య మస్మాభిః క్రియతే కావ్యలక్షణమ్”

[కావ్యాదర్శము-1 పరిచ్ఛేదము.]

అని యలంకారము శాస్త్ర మైనట్లే వ్రాసియున్నాఁడు. విద్యానాథపండితుడు కూడ “వక్ష్యే సమ్యగలంకారశాస్త్రసర్వస్వసంగ్రహమ్” మ్మని తన ప్రతాపరుద్రీయ

మున వదించినాడు. అప్పుయదీక్షితులును “సవిశేషః హీణిన్యామోపన్యాసో వాక్యమిమాంసకానాం శోభతే, నాలంకారమిమాంసకానామ్” అని తన చిత్రమిమాంసయం దలంకారము శాస్త్రమే యని యుదాహరించెను.

మఱియు నలంకారము వేదాంగ మని కూడ రాజశేఖరుడు నిర్వచించి యున్నాఁడని యీ వఱకే చెప్పఁబడినది.

న్యాయమునుబట్టి చూచినచో దీనికి వేదాంగతయు, శాస్త్రతయు, దర్శనతయు సరిపడఁ గలవు. న్యాయాదికము లగు కొన్ని శాస్త్రములకు వేదాంగత్వము లేదు. కాని, యెట్లు వ్యాకరణము వేదాంగము, శాస్త్రము, దర్శనము నగుచున్నదో యట్లే యలంకారము కూడను.

మన గీర్వాణ వాఙ్మయమున సకలశుభదాయకమును, ప్రధానము నగునది వేదము. దానిని రక్షించుకొంటే వేదాంగము లుపకరించుచున్నవి. శిక్షకు లగు షడంగములు నెట్లు తదర్థావగమమున నుపయోగించునో అలంకారము కూడ నట్లే యుపయోగించును. కావుననే రాజశేఖరుడు—

“ఉపకారకత్వా దలంకారః సప్తమ మంగమ్, ఋతేన తత్సంప్రసాప పరిజ్ఞానా ద్వేదార్థానవగతిః—యథా—

“ద్యాసువర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే
తయోరన్యః పిషపః స్వాద్వత్తి ఆసన్నస్సన్యో అభివాకశీతి”

[ఋ. 1-124]

అని సోదాహరణముగ నిర్వచించినాడు. కాన నతఁడు స్వతంత్రించినను సమంజసముగ నుండుట నలంకారశాస్త్రము వేదాంగము కావచ్చును.

ఆయాశాస్త్రమున నాయాశాస్త్రమునకు సంబంధించిన పదార్థాదికము నిర్వచింపఁబడి, ఆయాశీర్షిగ నుండువలె నని శాసించుటను మనము చూచుచున్నాము. వ్యాకరణమునఁ బదిపిచారమును, మిమాంసయందు వాక్యపిచారమును, న్యాయమునఁ బ్రమాణవిచారము నున్నట్లే యలంకారమున ద్దశన్యలంకారాది విచారము కలదు కాన నవి శాస్త్రము లగుచో నలంకారము మాత్రము శాస్త్రము కాదని చెప్పట కణుమాత్రము నవకాశము లేదు.

వ్యాకరణాదిశాస్త్రములకు దర్శనము లని కూడ వ్యవహారము కలదు. దర్శనములందు, ఏదో యొకరీతిగ బ్రహ్మవిచారము కాని తత్సంబంధము కాని కొంత వఱకు నిరూపించబడియుండును. న్యాయముగ దర్శనశబ్దము జ్ఞానార్థకము. వ్యాకరణాదులందు తత్తద్భాష్యసిద్ధాంతములు జ్ఞాతవ్యములు. అట్లే అలంకార శాస్త్రమునుండి తద్జ్ఞానమును సంపాదించవచ్చును. కాన నిదియు దర్శనమే యగును.

“అలంకారము దర్శనమే యైనచో బ్రహ్మవిచారముతోడి సంబంధ ముండవలెను గదా! అది యిందు లేదే ? దీనికి దర్శనత్వ మెట్లు ?” అని శంక కలుగ వచ్చును. పాణినీయదర్శనమున శబ్దబ్రహ్మ మెట్లో అలంకార దర్శనమున రసబ్రహ్మము నట్లే యగుటచేత నాశంక కవకాశము లేదు. వారి మతమున శబ్దమే పరబ్రహ్మ, వీరి మతమున రసమే పరబ్రహ్మ. రసము బ్రహ్మ మనుటతోఁ బ్రమాణ మే మందురేని కనుఁడు.

“రసోవై సః రసం హ్యేవాయం లభ్యావనందీ భవతి !”

[తైత్తిరీయోపనిషత్తు. 2-7-1]

కాన నిదియు దర్శనము కావచ్చును. అలంకారశాస్త్రమును దర్శనమే యని యిప్పటి ప్రసిద్ధపండితు లంగీకరించియున్నారు. ప్రాచీనకాలమున నెఱుఁగుచున్న, ఇక్ష్వాకులమున నలంకారశాస్త్రమునఁ బ్రత్యేకశిక్షణ మీయఁబడుచున్నది.

కాని వ్యాకరణాదిశాస్త్రముల కెంతటియవలంబమును, ఎంతటి వ్యాపియు, గౌరవమును గలచో, రాయలంకారశాస్త్రమునకు మాత్ర మిప్పటికిని-అట్టియవలంబ నము-ప్రచారము-గౌరవము లేవు. కాన దీనావస్థలో నున్న యీ శాస్త్రము నుద్ధరించు భారము పండితులపైఁ బడియున్నది. దీని యుపయోగములు విద్యదేవద్యములే యగుట విస్తరించి వ్రాయకుంటిని. విద్యదేవద్యరేఖ్యు లందఱు నీ శాస్త్రమునకు స్వాగతము నొసంగి గౌరవింతురుగాక !

—సాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

ప్రజ్ఞోత్పత్తి-చైత్రవైశాఖములు. (1931)

సంపుటము. 20. సంచిక. 1.

అ న ం ద త్ర య ము

లౌకికానందము - కావ్యానందము - ఆత్మానందము

—శ్రీ వేదాద్రి వివరము—

లౌకికానందము :

మన మొకకొండను గాని కోరినవస్తువును గాని చూచి సంతసింతుము, పసిపాపలపలుకులు గాని కోయిలలయెలుగులు గాని విని సొగియుదుము. అగలు పొగలు గాని పూతావి గాని మూర్ఖుని మురియుదుము. తేనియలు క్రోలి గాని భక్ష్యముల నారగించి గాని తనియుదుము. మలయమారుతస్పర్శవల్ల గాని మిత్రుల యాలింగనమువల్ల గాని మైమరతుము. ఈ సుఖ మెల్ల జ్ఞానేంద్రియములవల్ల.

కర్మేంద్రియములచే గూడ నిటులే మనకు సుఖము కలిగించు వస్తువులు విషయములు కాగా మన మనుభవించునది విషయసుఖము, లేక లౌకికసుఖము.

ఇంద్రియములగుండ మనస్సునకు విషయములతో గలుగు సంబంధమునకు వృత్తి యని పేరు. విషయముల కింద్రియములతో సంబంధ మున్నను మనస్సు వేరొకచో నుండెనేని విషయజ్ఞానమే కలుగదు. ఇక సుఖ మెట్లు కలుగును ? దీని వల్ల సుఖ మనుభవించునది మన స్సని తేలినది.

అన్నివస్తువులవలనను అందరకును సుఖము కలుగదు. జంతుభేదము వలన స్వభావభేదము వలన కొన్నివస్తువులవల్లనే కొందరికే సుఖము కలుగును, తల కొక బుద్ధి; నాల్గు కొకరుచి' అని సామెత. మరియు విషయము లేనిదే లౌకిక సుఖము లేదు. “గోవిందా యనుకొంచూ గొబ్బరి తినుకొంచూ, నారాయణా యంచు నమలికొంచూ” అను పాటలో చెప్పినట్లు సుఖసాధన మగు ఆహారమును ప్రీతితో నమలి భుజింతు మనుకొందము. నమలుటతోపాటు ఆహారము స్వాధ్యమై నమలినకొలది సుస్వాద్యమై రస మగుచున్నది. అప్పుడు రసము గొని సత్యముచే పడునై ఏకాగ్ర మైన చిత్తమునందు స్వాత్మానందము ప్రతిబింబించును. విషయోప భోగమునం దెల్లెడ నిదే రీతి.

వేరొకరితి—విషయలబ్ధి కలిగి కోరిక తీరగా చిత్తవృత్తి సాత్త్విక మై యేకాగ్రత చెందును. అప్పుడు దానియందు స్వాత్మానందము ప్రతిఫలించును. ఈ ప్రతిబింబానందమే విషయానందము. అనుభవనమయమునందు చిత్తవృత్తికిని చైతన్యమునకును సంబంధ ముండును గాన ఆ సుఖము అంతఃకరణవృత్తితో గూడిన చైతన్యస్వరూపము. తాతగారి మాటలలో నిది యిటుల చెప్పబడినది :

కా. “ఏందే దెండము గందళించు రహిచే నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం
చెందుం గుంపుగత ప్రదీపకళికశ్రీ దోష నెం దెందు బో
కెందే నింద్రియముల్ సుఖంబుగను ...”

ఈ పద్య మింతవరకే ఉపయోగించుకొనవలెను, ఈ సుఖము ‘పంచకోశ వివేకముచే మిథ్యాత్మది యగునా కాదా ? ఇది అంతర్బుద్ధి నూహింపుమా’ అని ఆ పద్యాధినికే పదలుము.

సుఖ మందరకును అనుభవమే. కాని దానికి లక్షణము చెప్పు మన్న చెప్పటకు తటకటాయించవలెను. ‘యదర్థమ్ సర్వమ్’ య చ్చ నానార్థమ్, తత్ సుఖమ్’ అని సుఖమునకు లక్షణము. ‘మనప్రవృత్తి యంతయు దేనికొరకో అది సుఖము. ప్రతివాడును ఏదని చేసినను అది సుఖముకొరకే కదా. మరియు ఏది మరొకదానికి ఉపాయము కాదో అది సుఖము. అనగా సుఖమే ఉపేయము. అనగా ప్రాప్యము, దానికి మరియొక ప్రాప్యము లేదు.

ఈ విషయసుఖాలిశయమును (ముక్తిగా మోసగించుచు) తెనాలి రామకృష్ణకవి,

సీ. “కీలారముననుండి పాలింటి కేలేర

బహుధాన్యములు చేలఁ బండి యొలగ

యెడ నెడఁ బెండ్లిండ్లు వడుగులు వొడమఁ

గృతార్థు లై యర్థించు నర్థు లలరఁ

బరిదారికాకోటి వనిపాటు పాటింపఁ

జుట్టంపునందడి నెట్టుకొసఁగ

గ్రామ మెంతయు నిజప్రాభవంబున మన

సత్యనిష్ఠకుఁ దన్ను సాక్షి గోర

గీ. నిత్యనైమిత్తికములు నిర్దిష్టబుద్ధి
నాచరించుచు హరిభుక్త మాతృభార్య
భక్తి నిడ భుక్తి గొనుచున్ ముక్తి గాని
నిదుర వంటిది రాతి వంటిదియు గాదు.

అని ఒకకరణము సుఖమో దేశపాండ్యాసుఖమో గొప్పఅనందముగా చెప్పెను. (ఇది గౌతాత్మ). తైత్తిరీయ మిట్లు చెప్పెను. ఆరోగ్యము, బలము, దార్ధ్యము, చదువు, ఇవి కల పిన్నవాని కీవృథివి యెల్ల యున్నచో నొదవు అనందము ఒక మానుషానందము. ఈ యానందము గూడ ఆరోగ్యాదులతో నేవి పోయినను పోవును గాన అల్పము. దానినే - “యో వై భూమా తత్ సుఖమ్, నాల్పే సుఖ మస్తి” అని ససత్కథమారుడు. అనగా ఏది పరిపూర్ణమో అది సుఖము; అల్పము సుఖము కాదు. కాన దీని తెలియుముంచు కావ్యానందము లేక రసానందము కనుగొందము.

కావ్యానందము :

పూర్వ మొకపండితుడు - ‘ఇంతమంది పండితులు రసమునుగూర్చి తలా యొకరితిగా తట్టెడు గ్రంథములు వ్రాసిరి. నేను సులువుగా చెప్పెదను వినుడు - గీ. ‘పాలు గ్రోలెడు మార్జాల పరివృథుండు’ - అని చెప్పె నట. ‘ఇందు రస మేమి కలదండీ? అని యడుగగా ‘పాలకు మించిన రస మెక్కడ నున్న దయ్యా?’ అని అనె నట. ‘సరే పద్యమునకు నాలుగుపాదము లుండవలెనే’ అని అడు గగా ‘పిల్లికి లేవటయ్యా అనెనట! కాగా రస మీమాంస పిల్లిపాలు రావలసి వచ్చెను. అది యటుండె.

మన కిప్పుడు తీరికయు, ఓపికయు లేదు గాన కావ్యాంగణములో గాక నాటక రంగములో ప్రవేశింతము. పుష్పాద్వానములో అరుగో ఇరువురు. ఒకడు యువకుడు ఓర్పు యువతి. ఆమె తళక్కును క్రిజూపునే అతనిపై తూపుగా వినరెను. అతని నెమ్మేను ససవకాయ యాయెమ. వీరు వలపు గొన్నా రని మన కొకరు పాఠము చెప్పవలెనా?

అరుగో ఇరువురు! కన్నులలో నిప్పులు! కంఠములలో పిడుగులు! వారుగో మల్లసరచుచున్నారు! వీరు క్రుద్ధు లని వారాపత్రికలు చూడవలెనా? నిట్టూర్పులతో విరిసినవెంట్రుకలతో కన్నీటితో మింటిమో మై యితర మెరుగని ఒక డిడుగో! ఇతడు శోకదగ్ధు డని రాలకు రప్పలకును రెలియును. ఇత డింకొకడు. విప్పు

కనులు, ప్రసన్న మగు మోము, రెప్పార్పని చూపు, ఆనందాశ్రువులు, పులకలు, అనిశ్చలత, -ఇతడు విస్మయావిప్లుడు కాడా? మేన చెమరుతో కడలుకనీకలతో ఎండినఓష్ణములతో గద్గదరంతముతో పడవడ వణకుచు ఇదే పోవువానిని చూచి మనమాట వినిపించుకొనకున్నను 'భయము వల దని' ఆశ్రయ మీయకుందుమా?

వీడుగో ఒకమీనము పైకి మరొకటి క్రిందికి! పాగపై రొట్ట మోకాల సొట్ట! ముక్కుమీద బొట్టు, ఎగుడుదిగుడు కట్టు! ఇట్టి ఇతనిలో మనము శ్రుతి కలుప కున్న నవిహోరా?

అరె బాడిద బుస్సును నేల! గ్రద్దలు గోళ్ళకు మెలివైచిన ప్రేవులను ముకు పట్టుకారులతో లాగుచున్నవి! కాలుచున్నతలనుండి మెదడు నురుగువలె వెలి కులుకుచున్నది. ఈస్థితి చూచి వీ వే మగుదువో! ఓహో, ఎట్టి జుగుప్స నీకు!

సముద్రమువలె గంభీరతా రామణీయకము లితనిలో! ఎదిరిని చూచి 'నీ కీత్రాంతి యేల? నేటికేని మంచిదిరాకి రా! రానిదో ఇదే నాబుజము కోజలు లేని త్రాచు' అని అనుచున్నాడు. కర్తవ్యార్థములం దితడు పట్టినపట్టు విడువ దని ఉడుములకును తెలియును. ఓహో, మనుష్యరూప మగు ని దెక్కడి తేజము! గోచిపాతరాయడు. ఏకాగ్రదృష్టి. పిల్లలు వెంటబడుచున్నారు! ఇతనికి చేతులు తమంత తామే మోడ్చును.

పరులమనోవికారములకు స్పందించుట అనగా హృదయసంవాదము చెందుట మానవస్వభావము. దీనికి సంస్కారము బీజము.

శబ్దశక్తియు, అర్థశక్తియు మనకు తెలియు ననుకొనుడు - భావనాశక్తియు వానికి తలకట్టుగా గలదు - ఇట్టి మనము ఒకకవి చక్కనిసన్నివేశములచే నాయి కాదులను కటాక్షపాతాశ్రుపాతాదులను హర్షచింతాదులను వర్ణింపగా నటీనటుల వాగంగసత్వాభినయద్వారమున వినుచు, కనుచు నున్నాము. వీనిలో నాయికానాయ కాదులు, వారికటాక్షాదులు, ఉద్యానాదులు మనహృదయమున ప్రతిబింబించుటతో పాటు రస మంకురించెను. అనగా మనలోని రాగాదివాసన మేలుకొనెను. ఇప్పుడు సీతారాములో, శకుంతలాదుష్యంతులో వారివారి కటాక్షాదులో, అశ్రుపాతాదులో కార్యకారణములతో తమతమ సంబంధమునకు చెల్లుచీటి యిచ్చిరి. ఇప్పుడు వీనిని విద్వాంసులు విభావము లనియు, అనుభావము లనియు నందురు. రాగాది సహ

కారు లగు హర్షామర్షాదులు విభావానుభావములచే వ్యక్తము లగుచో వ్యభిచారు లందురు. మనము వీనిని విభావనము, అనుభావనము సంచారణమును చేయుదుము. ఇవి అలౌకికవ్యాపారములు. వీనికే సాధారణ, చర్యణ, స్వదన, భావన, వ్యంజన అని పేళ్లు. మన మిప్పుడు రసానందములో ములిగితిమి. ఇప్పుడు నాయకాడు లం దును, వారి చేతలందును, చిత్తవృత్తులందును, పరత్వము గాని, మమర్పిషు గాని పరకీయత్వము గాని, మామకీనత్వము గాని లేదు. మన ఈ రసానుభవవేళ విభావాదిత్రయము రత్యాది విశిష్టమై మిలిత మై అభిన్న మై యున్నవి. ఇచట ఈ ఉద్ధాలకుని మాట గమనింతము - 'తేనెటీగలు నానాపుష్పముల నానాసముల కేకరసత్వ మొదగూర్చుచున్నవి. ఆ తేనియలో ఇది మావిహారసము ఇది మాలతి పూరసము అని వేరుపరుపలేము - 'యథా సోమ్యమధుమధుకృతోన్ స్తిష్ఠంతి నానాత్య యానాం వృక్షాణాగ్ంరసాన్ సమవహార మేకతాగ్ం రసం గమయన్తి లే యథా తత్ర నవివేకం లభన్తేఽముష్మాహం వృక్షస్య రసోఽస్మ్యముష్మాహం చృక్షస్య రసోఽస్మితి. (ఛాం. 6-9).

ఈ రాగక్రోధహర్షామర్షాదులు వాననలు. ఇవి సాక్షిభాస్యములు. లౌకికము లగు రాగక్రోధహర్షామర్షాదులతో చిదాభాసభాస్యములు. కావున వానిలోని క్రోధామర్షా ద్యనుభూతిలో క్రోధాదులే గాని ఆనందము లేదు. లౌకికరాగహర్షాదులం దేని కావ్యా నందమువంటి ఆనందము లేదు.

మంచినాటకము చూడ మొదలిడుటతో ఇతరవృత్తులు పోయి హృదయ సంవాదము కలిమి నాయికాయకులయు గాని నాయకప్రతినియకులయు గాని అనురాగక్రోధములచే మనలోని యనురాగక్రోధములు మేలుకొనును. ఇచట మనము ప్రేమించుటకు స్త్రీలును ద్వేషించుటకు శత్రువులును లేరు. కవి పుణ్యమా యని స్త్రీలు, శత్రువులు మొదలగువారు లేకుండనే కవి ప్రవేశపెట్టిన బొమ్మలమాటున మనలోని రాగక్రోధహాసశోకభయోత్సాహజగుప్సావిన్యయనిర్వేదాదు లుద్బుద్ధము లై మేళకర్త లగుచున్నవి. ఇది మాత్రమే యేల ? రసానుభవవిత్రాంతి ప్రధాన ముగా ఇటనే గనుక. ఎంత వింత! ఈయలౌకికవ్యాపార మావరణమును తొల గించినది. ఇప్పుడు స్వయంప్రకాశ మగు ఆత్మ సాక్షి యై యీయలౌకికరాగాదులను ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు. అలౌకిక మగు ఋరత్యాదికము సాత్త్వికము గాన స్వస్వరూపానందముతో కలిసి మనకు గోచర మైనది. భక్త్యభోజ్యచోష్యరేహ్యము లను నమలి ఆస్వాదించి రసము గొని ఆనందించినట్లు విభావాదులచే అంకురిత

మైనది కావుననే అలాగే మైన యారత్వాదిస్థాయిభావములను అనుభవసాత్త్విక భావనందారిభావములతో నడుచి -భావన చేసి -చర్వణ మొనరించి రసము గొని మన మానందించుచుంటిమి.

ఈ రసము జ్ఞాప్యమును, కార్యమును, నిత్యమును, అనిత్యమును భావము కలదియును, లేనిదియును, వర్తమానమును, భూతమును, భవిష్యమును నవికల్పక నిర్వికల్పకజ్ఞానవిషయమును, పరోక్షమును, ప్రత్యక్షమును కాదు. లోకమునందెట్టిది లేదు. పోనిండు! ఆన తిది లేదందుమా? కల దనుటకు సహృదయు డెల్ల సాడి. రాన నిది అలాగికము. విషయానందముకంటె భిన్నము. విషయములు లేకుండు నీలోని రాగాదులను నీచుచర్వణ మొనరించి, సాక్షి వై ఆనందించుచుండుట లేదా? ఇక జాలు.

ఈ యానందము గూడ చర్వణానందమునంతరముననే అంత మగును గాన నిదియు నల్పము. కాని నిపు డాత్మానందము నన్వేషింతము.

ఆత్మానందము :

బృహదారణ్యక మీయాత్మానందము నెంతో సుందరముగ నిరూపించెను. యజ్ఞవల్క్యుడు అమృతత్వమును గోరు మైత్రేయి కిటులు చెప్పెను -పత్నికి పతి ప్రియు డందురు. దానికి కారణము పతి కాదు మరి యేమి? పత్ని తనస్వరూపము చూచుకొనును. గావుననే పతి ప్రియుడు. ఇటులే పతికి పత్ని ప్రేయసి అని యుండురు. దానికి కారణము పత్ని కాదు. మరి యెవరు? పత్నిలో పతి తనస్వరూపమును చూచుకొనును గావుననే పత్ని ప్రేయసి; కాగా తేలిక దేమి? “అత్మయే ప్రియతమ మని, అత్మసంబంధము లేనిచో నేదియును ప్రియము కాదు-” అని. అత్మప్రీతి కొక కారణము లేదు. విషయప్రీతికో సుఖము కారణము. అది ఆనందముయొక్కయే ప్రకాశము.

విశ్వ మెల్ల తనరూపరాశిచే మన అత్మలోని ఆనందమును మేలుకొల్పును. ఈరూపరాశిలో మనము విశ్వాత్మనే చూడబడయునది. కావున ఈరూపరాశి అత్మ యొక్కయే విశ్వరూపము.

ఏ యానంద మోవిశ్వమూలమునందో ఆయానందమే మన హృదయార విందమందు-‘కో ఘో వాన్యాత్ ఈ ప్రాణ్యా ద్యదేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాత్’

హృదయగుహయం దానందము లేనిచో ఎవడు ఊహిస్తును? నిట్టూర్పును? అనగా బ్రతుకును? అని తిత్తిరి. ఆయానందమే ఆత్మ - ఇటు లాత్మయే పరమాత్మ.

ఆత్మ ఆనందము కావుననే దాన నిరతిశయ ప్రీతి. ఆయానందమే ఆత్మ. ఇటులు ఆత్మయే పరమాత్మ.

ఆత్మ ఆనందము కావుననే నిరతిశయప్రీతి! మన కానందము వలయును! ఏల? మనస్వరూపము ఆనందము కావున.

ఆత్ముని విశ్వరూపము విశ్వప్రీతికి నిధానము. విశ్వప్రీతి కాత్మప్రీతి పునాది. కాన ఆత్మ అందరికంటె అంతరతరము. దాన ఆత్మ పుత్రునికంటె విత్తముకంటె మరి యన్నిటికంటె ప్రియతరము. ప్రియతరము కావుననే ఆనందము.

మనకు బాహ్యవిషయములతో సంబంధము కలిగినపుడు అయ్యాయివస్తువుల జ్ఞానము చేద్రూప మని తెలియవచ్చును. ఆత్మ ఆనందరూప మేని ఈచిత్తవృత్తులలో చిద్రూపము తెలిసినటులు ఆనందరూపము ఏల తెలియదు?

మనయంద్రియము లేకై కగుణగ్రాహులు. కెన్నే రూపము గ్రహించును. చెవియే శబ్దము నెరుగును. అటులే చిత్తము సత్త్వవృత్తిచేతనే ఆనందమును పొందును. చిత్తమునందు సత్త్వరజస్తమస్సులు చక్రనేమిక్రమముగను, అక్రమము గను తిరుగుచుండును. సత్త్వవృత్తి కాదాచిత్కము. అది మాత్రమే ఆనందగ్రాహకము. రజోవృత్తి మలినము. కాన ఆనందాంశము తిరస్కృతము. సత్త్వవృత్తిలో ఇచ్చ లేదు. అది శుద్ధము. కాన అందు చిదానందైక్యము గోచరించును.

“రసోదై నః రసంహ్యేవాయం లబ్ధాఽఽనందీ భవతి” అని తిత్తిరి. అనగా - అతడు రసమే. జీవుడు రసమును పొందియ కదా ఆనంది యగుచున్నాడు.

సారము లేక స్థిరాంశమే రసము; దాని గ్రోలియే మన మానందింతుము. విషయసుఖమునం దిది విశ్వజనీనము.

నిద్రలో విజ్ఞానఘనోపాధికు డగు ఆనందమయుడు సూక్ష్మములగు అజ్ఞాన వృత్తులచే అనంది యగును. అపు డతడు సాక్షియు భోక్తయు. కావుననే అతడు - “సుఖముగ నిద్రించితిని; ఏమియు నెరుగను” అని మెలకువగని అనును. “సుఖ ప్రస్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘన ఏవానందమయో హ్యనందభుక్ చేతోముఖః” (మాం. 1.5).

అవరణము లేమియే అనందము. ఆనందసంవేదన మిందు లేదు. అదియ అనందస్వరూపము. కాగా అవరణము లేని అత్మ ఆనందము. కావున అత్మనే ఉపాసింపవలెను -“ఆత్మాన మేవ ప్రియ ముపాసీత” (బృ. 1.4.8).

ఇటులుకాక “నేను వేరు” “దేవుడు వేర”ని దలచు వా డజ్ఞుడు; వాడు దేవతలకు పశువు- “అన్యోఽసా వన్యోఽహమ స్మీతి, ననవేద. యథా పశు రేవం సదేవానామ్”. [బృ. 1-4-10]. ఇటులు అత్మయే బ్రహ్మము. అత్మా నందమే బ్రహ్మానందము. అఖండ మగు ఆత్మాకారచిత్తవృత్తి కలుగుటయే ఆవ రణనాశము. అచిత్తవృత్తి క్రమక్రమముగా అత్మహత్య చేసికొనుడు. నిర్మల మును నిస్తరంగమును ఆగు ఆనందము ! విషయలబ్ధివల్ల చిత్తము సాత్త్విక మై ఏకాగ్రత చెందగా, అందు ప్రతిబింబించిన స్వాత్మానందమే విషయానందము లేక లౌకికానందము.

విషయములవల్ల చిత్తము సత్త్వము చెంది ఏకాగ్రత పొందగా అందు ప్రతిబింబించిన స్వాత్మానందమే లౌకికానందము.

కవివ్యాపారముచే ఏకాగ్రమైన చిత్తమున మేలుకనిన రాగాదివాసనలతో కలిసి భాసింపు పుద్గలై తన్మానందమే రసానందము, లేక కావ్యానందము.

చిత్తవృత్తులు భస్మీభూతములు కాగా ఉన్మన్యవస్థలో శేషించిన ఆనందమే అత్మానందము.

— భారతి.

ఆగస్టు 1955

సంపుటము 32; సంచిక 8.

కావ్యాలంకార చూడామణి - విన్నకోట పెద్దన

— శ్రీ దూసి రాజు మూల వాప్తి

ఆంధ్రాలంకారగ్రంథములలో నెల్లఁ బ్రాచీన మనఁదగు నీకావ్యాలంకార చూడామణిని విన్నకోటపెద్దన కవివరుఁడు రచించి శ్రీ చాళుక్య విశ్వేశ్వరరాజునకుఁ గృతి యొసంగెను. “ ఈ చాళుక్య విశ్వభూపతి మనుమఁ డగు నృసింహభూపతి క్రీ. శ. 1403 వ సంవత్సరప్రాంతమునఁ బంచతీర్థమునందలి ధర్మలింగేశ్వర స్వామికి నాలయమును గట్టించిన జ్ఞాక శిలాశాసన మగపడుచున్నది. తాతకును, మనుమనికిని నేఁబదియేఁడు లంతర ముండు నని యంగీకరించినదో క్రీ.శ. 1350 సంవత్సరప్రాంతమునఁ గృతిపతి యగు చాళుక్యవిశ్వభూపతి యుండుట సంభ వించును. కావున నీగ్రంథము క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది మధ్యకాలమున రచింపఁబడి యుండును” అని కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు గారు గ్రంథకాల మును, గ్రంథకర్తకాలమును దేటపఱచియున్నారు.

మఱియుఁ నీగ్రంథమునందలి చతుర్థపందమోల్లాసములలోఁ దేర్కొనఁబడిన గుణాలంకారభాగములు దప్ప దక్కినభాగము లన్నియు సామాన్యముగఁ బ్రతాప రుద్రీయము ననుసరించియే యాంధ్రీకరింపఁబడినవి గాన నీగ్రంథము కాకతీయ ద్వితీయప్రతాపరుద్ర దేవాంకిత మై కీ. శ. 1320 ప్రాంతమునఁ బుట్టిన ప్రతాప రుద్రీయమునకుఁ దరువాత రచియింపఁ బడియుండు నని నాకుఁ దోచుచున్నది.

సామాన్యముగ గ్రంథమంతయుఁ బ్రతాపరుద్రీయమునే యనుసరించుటం జేసి ప్రతాపరుద్రీయానుసరణము పోదాహరణముగఁ జూపుట యనావశ్యకము. ఐనను మచ్చునకై కొన్ని యుదాహరణములఁ జూపెదను :

మూలము : ‘యా పదానాం పరాఽన్యోన్యమైత్రీ శయ్యేతి కథ్యతే.’

ఆంధ్రీకరణము : ‘మృదుతర మై యొండొంటికిఁ
బదమిత్రత గలిగి నొడువు పలుకులలోనన్
బొదలెడు నర్థం బెచ్చట
నదలించి శయించు శయ్య యనఁగా నదివో.’

మూలము : 'అర్థగంభీరీమా పాక స్స ద్విధా హృదయంగమః;
ద్రాఙ్పాకో నారికేలపాక శ్చ ప్రస్ఫుటాంతరౌ.'

ఆంధ్రీకరణము : 'పాక మనంగా నర్థని
రాకులగంభీరయుక్తి యది యిరుదెఱుగై
లోకమునఁ దేర్చు ద్రాఙ్
పాకంబును నారికేలపాక మనంగాన్.'

మీఁద నిరూపించఁ బడిన యుదాహరణములలో యతిప్రాసములనిమిత్తము, వద్యపాదపూరణార్థము ప్రతాపరుద్రీయలక్షణములలో లేనిమాటలు క్రొత్తగాఁ జేర్చఁబడినవి. ఇక మక్కికి మక్కిగా నాంధ్రీకరించిన స్థలములను గొన్నింటిని జూపెదను.

మూలము : 'శ్రుతికటురూప దోషనిరాకరణాయ సౌకుమార్యం మతమ్.'

ఆంధ్రీకరణము : 'శ్రుతిపరుషత మాన్పుటకై
మతి కర్తవ్యంబు సౌకుమార్యము చెప్పన్.'

మూలము : 'గ్రామ్యదోష నిరాకరణాయ కాంతి స్వీకృతా.'

ఆంధ్రీకరణము : 'చతురతఁ గాంతి ఘటించుట
వితత గ్రామ్యార్థహరణవిశ్రుతిఁ జేయున్.'

మూ : 'అస్పష్టార్థ నిరాకరణా యార్థవ్యక్తి ర్మతా.'

ఆం : 'కృతు లన పుష్టార్థప్రవి
హతికై చొనుపంగవలయు నర్థవ్యక్తిన్.'

మూ : 'న్యూనాధిక పదనిరాకరణాయ సమ్మితత్వం మతమ్.'

ఆం : 'వితతన్యూనాధికపద
యుతిహతికై సమ్మితంబు నొప్పుం గవితన్.'

మూ : 'అనుచితార్థ నిరాకరణార్థ ముదాత్తతా స్వీకృతా.'

ఆం : 'అనుచితార్థనిరాకరణా ప్తికొఱకు
నగు నుదాత్తతఁ గావ్యంబులందుఁ జొనువ.'

మూ : 'వినంధి నిరాకరణాయ ఔర్జిత్యం మతమ్,'

అం : 'యుక్తపాద వినంధి విచ్యుతి యొనర్చు
పనికి సూర్జస్వి కర్ణంబు పద్యములను.'

మూ : 'పతత్రప్తకర్ష నిరాకరణాయ రీలి రిప్టా;
క్లిప్తపరిహారాయ ప్రసాదో మతః.'

అం : 'తుదిఁ బతత్రప్తకర్షదోషాపహతికిన్
యుక్తరీతిఁ గావ్య మొగి నొనర్చు
నప్రతీతికపరిహారంబు కొఱకు
సుప్రసాదగుణముఁ జొనుపవలయు.'

మూ : 'అశ్లే లపరిహారార్థ ముక్తి స్వీకృతా
చ్యుతనంస్కార పరిహారార్థ సౌశబ్ద్య మిష్టమ్;
ప్రక్రమభంగనిరాకరణాయ సమతా మతా.'

అం : 'చ్యుతనంస్కృతి మానుటకై
యతిమధురసుశబ్దవృత్త మగు నొనరింపఁ
ప్రతతప్రక్రమభంగా
హతికై సంక్రమత కూర్పు నగు నండ్రు బుధుల్.'

'ప్రేయోలంకారము దా
శ్రేయం బగుఁ బరుషదోషశిధిలత కొఱకై
చేయఁ దగు సూక్తితంత్రము
హేయాశ్లేలంబు దొలఁగ నెగుచుటకొఱకై.'

ఇట్లే యచ్చటచ్చటఁ బ్రతాపరుద్రీయము ననుసరించి మక్కికి మక్కిగా
లక్ష్యములు ఆంధ్రీకరింపఁబడినవి.

మూ : 'వ్యర్థాష్టాష్టబాహూనా, మమిషా మిదృశాం దృశామ్;
కథం సహ మహే ధిగ్ధి, క్కఠినం హంత జీవితమ్.'

అం : 'జగతి నెనిమిదింటి నగములో నగ మగు
భుజము లాహవములఁ బొల్లు లగునె

భూపతులకు నస నవుష్టార్థ మర్థార్థ
పదము లర్థపుష్టి పదము గామి.'

మూ : 'భాష్పాంబుక్లిన్న నేత్రాణి, ముఖాన్యంగ మృగీద్భూమ్;
హిమదూషితపత్రాణి, కుముదా నీవ నిర్ముదామ్.'

ఆం : బాష్పకణకీర్ణ మై యొప్పు బణలిమోము
మంచు నిండిన తొగపువ్వు మాడ్కి ననిన
నప్రసిద్ధోపమార్థ మై యడరు నంద్రు
కుముదముఖముల కువమా ప్తి గూడ కునికి.'

మూ : 'కా నామ గణనా యన్య కాకతీయన్య భూపతే;
యశఃప్రతాపయో ర్మగ్నో సూర్యాచంద్రమసా వపి,
ఔమదామముఖాః కాంతాః కాననే మాలవేశితుః;
గ్రీష్మే నద్య ఇ వాహ్లానపద్మోత్పల బిసావిలాః.'

ఆం : 'శ్రీవిష్ణుపర్వనాభ్య
ఔవరుక్తిర్తి ప్రతాపమహిమలతో రా
జీవేందీవరమిత్రులు
కావించురు చెలిమి యనగఁ గ్రమభంగ మగున్.'

'వికలముఖు లైన యరివధూటికలు క్షాంత
నలినకైరవ లగు గ్రీష్మనదులభంగి
నైరి నా నధికోపమ యయ్యె నరయ
నందుఁ గైరవ ముపమకు నధిక మగుట.'

ఇట్టి వనేకములు గలవు; కాని విస్తరభీతిచే నుదాహరింపనైతి.

ఇందుఁ జతుర్థపదమోల్లాసములతోఁ బేర్కొనఁబడిన గుణరీత్యలంకార
సందర్భములు దండి కావ్యాదర్శము ననుసరించి రచింపఁబడిన వనుటకుఁ బ్రతాప
రుద్రీయమునందువలెఁ గాక ఇందు దండ్యాచార్యు ననుసరించి గుణదేశకము నంగీక
రించుటయు, దండుకైలాసంకారలక్షణములతో నిందలి యలంకార లక్షణములు సరి
పడియుండుటయు, దండివలెనే తత్తదలంకారములక్రిందనే తత్తద్దోషముల నిరూ
పించుటయు, నిర్ణేతుకముగ నలంకారములవరుసయు సరిపడి యుండుటయుఁ
గారణములుగాఁ జూలును.

కావునఁ బై ని నిరూపించినకారణసమూహముచే గుణాలంకారసందర్భములు దండికావ్యాదర్శము ననుసరించి రచించఁబడిన దని చెప్పకతీరదు. 'రీతి రాత్మా కావ్యస్య', 'రీతి శ్చ గుణవిశిష్టపదరచనా' అను వామనసూత్రము ననుసరించి పెద్దన,

గీ. 'అఖిల కావ్యంబులకు రీతు లాత్మ యండ్రు;
ప్రాణదశకంబు వానికిఁ బ్రాణ మరయ;
ధర నలంకార మతవిభేదముల నవియు
పెక్కు; లొకకొన్ని తగఁ గానిపింతుఁ డెలియ.'

అని రీతిలక్షణమును గల్పించెను. దండియు దశగుణవిశిష్టపదరచనయే రీతి యని యంగీకరించెను గాని యట్టి రీతిని గావ్యాత్మగా నంగీకరింపక కావ్యశరీరముగా నంగీకరించి యున్నాఁడు.

మూ : 'శరీరం తావదిష్టార్థవ్యవచ్చిన్నాపదావలీ....'

కావున రీతిలక్షణము వామనసూత్రము ననుసరించి కల్పించఁ బడిన దని చెప్పవలసి వచ్చినది. కాని 'రీతి రాత్మా కావ్యస్య, రీతిశ్చ గుణవిశిష్టపదరచనా' అను వామనసూత్రములోని 'ఆత్మన్' శబ్దమునకు మనసు గాక శరీర మర్థ మని యొప్పినచో వామనుఁడును 'తై శ్చరీరం చ కావ్యానా మలంకారా శ్చ దర్శితాః, శరీరం తావదిష్టార్థవ్యవచ్చిన్నాపదావలీ' అను దండిమార్గము ననుసరించియే రీతి లక్షణమును నిరూపించె నని చెప్పుట కవకాశము గలదు. మొత్తముమీఁద ఇష్టార్థ వ్యవచ్చిన్నపదావలీయే వామనుని రీతి యగుచున్నది. కానఁ బెద్దనయు దండి ననుసరించియే రీతిలక్షణమును నిరూపించె నని చెప్పుట కవకాశము గలదు.

మఱియుఁ గావ్యాదర్శ ప్రతాపదుద్రీయముల లేనట్టియు, సాహిత్యదర్శ జాదులం దగుపదునట్టియు లాటికారీతి, ధీరాధీరాది నాయికాభేదములు, స్పృహ సంకరము మున్నగు నూతనవిషయము లిందుఁ జేర్పఁబడినవి. ఇంకఁ గుణరీత్యలంకారసందర్భములకు దండి కావ్యాదర్శము మూల మను నంశమును చిక్మాత్రముగఁ జూపెదను.

దండి కావ్యాదర్శమునఁ దత్తదలంకారములక్రిందనే తత్తద్దోషములను, దత్తద్దోషములకు గుణత్వమును బ్రతిపాదించి యున్నాఁడు.

మూ : 'న లింగవచనే భిన్నే న చ న్యూనాధికోపమే
 ఉపమా దూషణాయాలం యత్రోద్వేగో న ధీమతామ్.
 స్త్రీవ గచ్ఛతి షండోయం వక్త్రేషా స్త్రీ పుమా నివ
 ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే విద్యాధన మివార్జితా.
 భవా నివ మహీపాల ! దేవరాజో విరాజితే
 అల మంశుమతః కషా మారోఢుం తేజనా నృప !
 అస్త్యేవ కశ్చి దుద్వేగః ప్రయోగో వాగ్విదాం యథా
 హంసీవ ధవలశ్చంద్ర స్సరాంసీ వామలం నభః;
 భర్తృ ముక్తో భట స్త్యేవ ఐద్యోతో భాతి భానువత్.'

ఇట్లే కావ్యాలంకారచూడామణి కర్తయు ము న్నుపమాదోషములకు గుణ
 త్వము నిరూపించి యనంతర ముపమాదోషములను, దండిప్రకరణమును గ్రహ
 ముగా నాంధ్రీకరించి నిరూపించెను.

క. 'లింగంబుల వచనంబుల
 భంగులు హీనాధికతల పాటియు వీడ్చా
 టుం గదిరిన నుపమను నిం
 పుం గలుగం జేయు సంద్రు బుధు లుచితోక్తిన్.'

గీ. 'అరుగుచున్నాఁడు పేడివాఁ డతివ వోలెఁ
 బలుకు చున్నది పురుషునివగిది నింతి
 ప్రాణములు నాకు నీతఁ డుపార్జితార్థ
 మిన్ని విద్యలు ననినను నెనఁగు నుపమ.'

క. 'దేవా, సీచందంబున
 దేవేంద్రుం డొప్పు నచట దినకరుగతి ను
 ర్వీవరుఁడు తేజమున సం
 భావితుఁ డన నుపమ చెల్లు ప్రౌఢప్రియ మై.'

గీ. 'హంసీవోలెఁ జంద్రుఁ డవదాతుఁడు, నభంబు
 కొలకులట్లు సిదము, కుక్క వోలె

నించు బంటు పతికి నినుఁ బోలె ఖద్యోత
మనెడు నుపమ లవహసనకరములు.'

గ్గో. 'ప్రసిద్ధహేతువ్యావృత్త్యా యత్కించి రాగరజాంతరమ్
యత్ర స్వాభావిరత్వం వా విభావ్యం సా విభాషనా.'

అను కావ్యాదర్శములోని విభావనాలక్షణ మీ క్రిందివిధమున నాంధ్రీకరింపఁ
బడినది.

గీ. 'సహజవిభ్యాతహేతువు జాలవిడిచి
కారజాంతరకల్పన కథన మొందెఁ
గామవిహిత స్వభావసంగతియ యొందె
సమరఁ బల్కు విభావన యంద్రు బుధులు.'

పెద్దన గుణరీత్యాలంకారసందర్భ మంతయు సరిగా దండి ననుసరించియే
యాంధ్రీకరించి యుండుటచే దిష్టాత్రముగా నుదాహరించి విరమించితిని. కావ్యా
దర్శమునందువలెనే యిందును నలంకారములు యథాక్రమముగ నిరూపింపఁ బడి
నవి. కాని కావ్యాదర్శమున నలంకారములుగాఁ బరిగణింపఁబడిన యుదాహరణక్రో
క్తులును, భావికమును, నిం దలంకారములుగాఁ జేర్చొనఁబడినవి. మఱియుఁ
గావ్యాదర్శమున నలంకారముగాఁ బరిగణింపఁబడిన సంకర మిం దలంకారముగాఁ
బరిగణింపఁబడలేదు. కావుననే దండి చెప్పిన ముప్పదిన్నాలంకారము లిందు
ముప్పదియో అయ్యెను. ఈ యిసుమంత భేదము దక్క వేతొకభేద మీసందర్భ
మునఁ గానరాదు.

ఇందలి గుణరీత్యాలంకారసందర్భములు కావ్యాదర్శమునుండియు దోషాది
సందర్భములు ప్రతాపరుద్రీయమునుండియు సంగ్రహింపఁబడిన వగుటచే సీహేత్త
మునఁ గొన్నియంశములు పునరుక్తములును, గొన్ని పూర్వాపరసందర్భవిరుద్ధము
లును, నగుచున్నవి. దండి కావ్యశోభాకరధర్మము లన్నియు నలంకారములే యని
తలంచి యాయలంకారములను గుణరీత్యాలంకారరూపముగా నిరూపించి విరమించెను.
మఱియు పాకము, వృత్తి, శయ్య, రసము, ధ్వని, వ్యంగ్యము మున్నగు వానిని
జెప్పనేలేదు. వీనికిఁ గావ్యశోభాకరణమే ప్రయోజన మగుటంజేసియు, వీని కంతగాఁ
బరస్పరము భేదము లేమింజేసియు నాతఁ డుపేక్షించెను. ఈయంశము "కావ్య

శోభాకరాన్ ధర్మా సలంకారాన్ ప్రవక్షతే; తే చాద్యాపి వికల్పవ్యంతే కస్తాన్ కార్ తేష్విన దక్షుతి. వాగ్విస్మయవిభాగార్థ ముక్తిః పాగవ్యలంక్రియాః, సాధారణ మలంకారాంతర మద్య ప్రదర్శయతే” అను దండి గ్రంథమువలన న్నవ్వుమగుచున్నది. కావున దండి యిన్నియవాంఠరభేదములఁ బరిగణింపలే దనియు నలంకారదోషములను రెండేభేదములఁ బరిగణించె ననియు దండిగ్రంథమును సువ్యక్తముగాఁ జూచినవారలకు విశదము కాకమానదు. మఱియు విద్యానాథాదులవలె దండి కావ్యము నొకరాంతగాఁ దలంచి వానికి లోకసామగ్రిని సమకూర్చలేదు.

విద్యానాథుఁ డట్లుగాక పృథ్వి, శయ్య, పాకము, రీతి, గుణము, అలంకారము, రసము మున్నగు సనేకభేదముల నిరూపించి వానికిఁ బరస్పరము భేదమునుఁ దెప్ప యిత్నించి తనగ్రంథమున ననేక పునరుక్తములు చొచ్చుట కవకాశమును గల్గించెను. మఱియు గుణాలంకారకథనముచే గతార్థ మగు దోషప్రకరణమును, దోషప్రకరణముచే గతార్థ మగు గుణాలంకారప్రకరణమును నిరూపించి గ్రంథమును గలుషపఱచియున్నాఁడు. క్షయసంవత్సర శ్రేష్ఠాషాఢ సాహితీపరిషత్పత్రికలో మదాంధ్రగురు లగు బ్ర. శ్రీ వర్ణుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారిచే వ్రాయఁబడిన ‘కావ్యగుణములు’ అనువ్యాసమున దీని విస్తరము చూడనగును.

మొత్తముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రీయముతోనుండి యిచటికిఁ దిగిన పునరుక్తులు గొన్నియు విభిన్నము లగు దండి విద్యానాథమతములు జోడించినందున సంభవించిన పునరుక్తి పూర్వాపరసందర్భవిరోధములు గొన్నియు నీగ్రంథమున సమావేశమైన వని రత్నప్రసంగదర్శపరిశీలనమువలన సువ్యక్త మగుచున్నది.

దండిమతము ననుసరించి యుపమాలంకార సందర్భమున “లింగంబుల వచనంబుల” అను మున్నగు పద్యములచే నుపమాదోషములను బేర్కొని యున్నాఁడు. తిరుగ వానినే విద్యానాథమతము ననుసరించి రచియింపఁబడిన దోషప్రకరణమునందును నిరూపించియున్నాఁడు. కావ్యదోషప్రకరణమున నిరూపింపఁబడిన భిన్నలింగ, భిన్నవచన, న్యూనోపమాధికోపమాద్యుపమాదోషములు పునరుక్తము లగుచున్నవి.

మఱియు గుణములు దోషములం దొలగించుటకే యంగీకరింపఁబడినట్లు ప్రతాపరుద్రీయమునను, నద్దాని ననుసరించిన చూడామణియందును జెప్పఁబడినది. కాన నేయేదోషములఁ దొలగింప నేయేగుణము లంగీకరింపఁ బడినవో ఆయా

గుణములు కావ్యములో నుండ నాయాదోషములు కావ్యములోఁ జొచ్చుట కవకాశము లేదు గదా. కావున గుణములను జెప్పిన దోషములఁ జెప్ప నవసరములేదనియు, దోషములఁ జెప్పిన గుణములఁ జెప్పనక్కరలేదనియు విశద మగుచుండుటం జేసి దోషప్రకరణములోని గుణములచే నపాకృతము లగు దోషములు పునరుక్తము లనఁజనును. (చూ. ప్ర. రు. గుణప్రకరణము).

మఱియు దండి ననుసరించి యర్థసందర్భద్వోతకము లగు గుణదశకము నంగీకరించి నపుడు దండి చెప్పిన దశవిధదోషములు దక్క నితరదోషములు కావ్యములోఁ జొచ్చుట కవకాశమే లేదు. కావుననే దండిగుణాలంకారకథనముచే నగతార్థము లగు దోషములఁ బదింటిని మాత్రమే పేర్కొని విరమించెను.

పెద్దనార్థ్యుఁ డన్ననో దండిమతము ననుసరించి తత్తదలంకారసందర్భము లందే తత్తద్దోషములఁ జేర్కొనియుఁ దిరుగ ముందువెన్నల రయక వానినే విద్యానాథ నిరూపితదోషప్రకరణాంధ్రీకరణ సందర్భమునసైతము నిరూపించెను. కాన నుపరినిరూపితదోషములు పునరుక్తము లైన పని గ్రహించునది.

పెద్దన ద్వితీయోల్లాసమునఁ బ్రతాపరుద్రీయము ననుసరించి రసముల నలంకార్యములనుగా నిరూపించి యున్నాఁడు. అలంకారప్రకరణమున దండి ననుసరించి యారసములనే యలంకారములుగాఁ జేర్కొనియున్నాఁడు. దండి రసవదలంకారములక్రింద రసము లన్నింటి నుదాహరించుటఁ బట్టి చూడ గుణాలంకారములవలె రసములును గావ్యశోభాకరధర్మములే యని తలంచి యంగిభూత రసములును, నంగభూతరసములును నలంకారములక్రిందనే పరిగణించె నని చెప్పవచ్చును.

శ్లో. రసభావ తదాభాస భావశాన్త్యాది రక్రమః;

భిన్నో రసాద్యలంకార్యాదలంకాతయా మతః.

అను మున్నగు సందర్భములను బట్టి విద్యానాథనిమిత్తమున నంగభూతరసము లలంకారము లనియు, నంగిభూతరసములు రసము లనియు సువ్యక్త మగుచున్నది. కావుననే యాతఁడు రసము కావ్యశ్రీకిఁ బ్రాణమువంటి దనియు గుణాలంకారాదులు శౌర్యహారాదులవంటి వనియు నంగీకరించియున్నాఁడు. కావున నీతని మతము ననుసరించి రస మలంకార్యమ యగును.

రస మలంకారముగా సంగీకరించిన నయ్య దలంకార్యము గాఁజాలదు గదా ! కటకకుండలాదులు కావ్యశ్రీకి జీవితప్రాముఖ్యములు గానేరవుగదా ! కావున రసముల నలంకారములను సంగీకరించిన దండిమతమున నియ్యవి యలంకార్యములు గాఁజాల వనుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే రస మలంకార్య మయ్యెనా యయ్యది యలంకార మెన్నడును గాఁజాలదు. జీవిత మెన్నడును శోభాదాయకా లంకారము గానేరదు గదా ! కావున రసమును జీవితముగాఁ (అలంకార్యముగా) సంగీకరించిన విద్యానాథమతమున నయ్య దెన్నడును నలంకారము గానోపదు. ఇట్టి స్థితిలోఁ బెద్దన రసముల నలంకార్యములుగ ద్వితీయోల్లాసమునఁ బేర్కొని తిరుగ వాని నలంకారప్రకరణమున నలంకారములుగ నిరూపించుట పూర్వాపర సందర్భవిరుద్ధముగ నున్నది. ధర్మము ధర్మియు నొకేవస్తువు కాఁజాలనట్లు రస మలంకార్యమును, నలంకారమును గాఁజాలదు. కాన పెద్దన ముందువెన్న లరయక కేవలసూక్ష్మమార్గాపేక్షతో దండిగ్రంథమునందలి గుణాలంకారప్రకరణము నాంధ్రీక రించె ననియు, దండివిద్యానాథులమతములు భిన్నము లని తలంపక యేగ్రంథ మార్గము నవలంబించినపు డాగ్రంథమార్గమునే యనుసరించుచు నవిమర్శముగ నాంధ్రీకరించె ననియు, నక్కారణమున నిట్టిపూర్వాపరసందర్భవిరుద్ధవిషయము లిందుఁ గల్గె ననియుఁ జెప్పవచ్చును.

అలంకారప్రకరణమున లవాలంకారప్రస్తావమున లవలక్షణములో వినుతి నిందలను లవాలంకారస్వరూపములుగఁ బేర్కొనియుఁ దిరుగ వినుతినందార్థప్రతి పాదక మగు లవనజాతీయ మగు వ్యాజోక్తిని గూడ నిరూపించుటచే నిందలి వ్యాజోక్తి పునరుక్త మగుచున్నది. వినుతినందలు మతాంతరాంగీకృతము లైనట్లు “లేశ మేకే విదుః” అను కారికలోని “ఏకే” అను శబ్దముచే దండి సూచించుటచే దండి వ్యాజోక్తి పునరుక్తము గానేరదు. ఈతఁ డట్లుగాక భావమునఁ దోచు వస్తుగోపనమును, వినుతినందలును, లవాలంకారస్వరూపములుగానే నిరూపించుట జేసి యిందలి వ్యాజోక్తి యుండ దనియు, వస్తుగోపనము మాత్రమే లవాలంకార స్వరూపముగ సంగీకరించి వినుతినందలు మతాంతరములుగా సంగీకరించినవారి మతమున వ్యాజోక్తి యుండనగు ననియు నభిప్రాయము,

ఇందలి విలక్షణములు సంస్కృతలక్షణములవలె స్పష్టార్థము నీయఁజాల కున్నవి. మఱియు నొక్కొకచో విపరీతార్థమును గూడ నొనంగ యున్నట్లు లై యున్నవి. యతిప్రాసపద్యపాదపూరణార్థము ప్రయుక్తము లైన వ్యర్థపదములు

రావలసిన యర్థమును రాకుండఁ జేయుచున్నది. మఱియు లక్షణములు స్వకపోల కల్పితము లౌట చేతను, విశ్వేశ్వరరాజాంకితము లగుటచేతను స్పష్టార్థము నీయఁ జాలకున్నవి. విమర్శకుఁడు వస్తుగుణమును మాత్రమే విమర్శింపక యందలి దోషములను గూడ నిరూపింప వలె ననియు, దస్మాలమున నుపయోగము గల దనియు విమర్శకు లందురు. కాననే నిందలి దోషలేశములఁ జూపితిని గాని దోషా రోపణబుద్ధితోఁ గా దని సహృదయులు గ్రహింతురు గాక !

మఱియు విభిన్నమార్గగ్రంథద్వయానుసరణచే నీగ్రంథమున నీదోషలేశ ములు కల్గె నని తెలియఁజేయ నింతమట్టు వ్రాసెతిని. ఆంధ్రమున కలంకార గ్రంథములు లేని కొంతను దీర్చిన పెద్దనాదులయెడల నాంధ్రపండితు లెల్లరు గృతజ్ఞు లై యుండవలసి యున్నది. కాని సాహిత్యదర్పణాదులవంటి చక్కని లక్షణగ్రంథ మొకటి యాంధ్రమున నుదయించువఱకు నాంధ్రమున నలంకార గ్రంథము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కాన సమర్థులగు సహృదయు లట్టి మహాప కార మొనర్చి యాంధ్రమాత నలంకరింతురు గాక !

—భారతి

అక్షయ-పుష్యము; జనవరి-1927.

సంపుటము 4, సంచిక. 1.

క వి త్వ ము

డాక్టర్ పాటిబండ మాధవశర్మ

౧

కవిత్వ మొకసృష్టి. ఈసృష్టి రెండువిధములు; బహిష్సృష్టి, అంతస్సృష్టి. అనగా దృశ్యమాన మగు జడజగత్తు ఒకసృష్టి, దాని పరమార్థము ఒకసృష్టి. జడ త్వము ప్రధానముగా భగవంతుడు కావించిన యీసృష్టినే కవి పరమార్థము ప్రథానముగా సృష్టించును. బుద్ధిమంతులు ప్రపంచము మాయ యని చెప్పినారు. ఏలన, దృశ్యమాన మగు జగత్తంతయు నశ్వరముగనే యున్నది. అనశ్వర మైన దాని పరమార్థమును కనుగొనలేనంతవలకు దాని బాహ్యరూపమే మనకు తథ్యము. పిమ్మట మిథ్య; అనగా లేనిది. ఉన్నది దానిపరమార్థ మొక్కటే. కవిసృష్టి కీవర మార్గమే పదార్థము. అనగా జడప్రకృతి యను పదార్థమునకు చైతన్యము నొసంగు తేజస్సు రవిసృష్టికి పదార్థము. కనుక కవిసృష్టియంతయు తేజోమయము. అందు నశ్వర మగు జడత్వ మేమియు లేదు. పరిష్కరించినచో జగత్సృష్టి జడత్వప్రధాన మనియు, కావ్యసృష్టి తత్త్వప్రధాన మనియు తేలివచ్చింది.

కవిత్వమునకు రత్నమునకు గల సంబంధమును ప్లాటో (Plato) మహా శయుఁ డిట్లు చెప్పినాడు: "Poetry is three removes from the truth, being but an imitation by the Artist of the imitation in life of an idea in the mind of God".

భగవంతునిమనస్సులో జనించిన యొకసంకల్పమునకు సృష్టి యనుకరణము. ఆసృష్టికి కావ్య మనుకరణము. కనుక కవిత్వము తత్వమునకు మూడు మెట్లు ద్రింద ఆని ప్లాటోవాదము. ప్లాటో కేవలము తార్కికుని వలె మాట్లాడుచున్నాడు కాని యథార్థము నరసినచో నిట్లు తోచును. ప్రకృతి భగవత్సంకల్పమున కనుకరణము. భగవత్సంకల్పము వ్యక్త మగుటకు ప్రకృతి యను జడ పదార్థము నాశ్రయించినది. ఆసంకల్పము పరమార్థము మరుగుపడిపోయి వట్టిజడ

రూపమే వ్యక్త మగుచున్నది. ఈసృష్టి ననుకరించుటలో కవి చేసిన సంస్కార మేమి? దాని జడత్వమును రొలగించి తత్వమును ప్రకాశింపజేసినాడు.

కనుక సృష్టిలో వ్యక్తము కాజాలని భగవత్సంకల్పము కావ్యమున వ్యక్తమైనది. కాగా ప్లాటో చెప్పినట్లు కవిత్వము ప్రకృతికంటె ఒకమెట్టు దిగజారక ఎగజ్రాకినది. అందుచే తత్వమునకు మూడడుగులు దూర మగుటకు బదులు తత్త్వ సాయుజ్యమును పొందినది. ఇప్పుడు దీని నొకవిధముగా చెప్పవచ్చును. భగవంతున కొకసంకల్పము కలిగినది. దానిని సృష్టి యను కావ్యరూపమున వ్యక్తము చేసినాడు. రసికులు దీనిని గాంచి ముగ్ధులైరి; అలనులు ఉదాసీనత వహించిరి. తాత్వికులు ఇది మిథ్య యనిరి. కవిలో ఈరసికత్వము, తాత్వికత్వము గలవు. కవి సృష్టిని గాంచి దానితత్వము గ్రహించి ముగ్ధుడై నాడు. అలను లగు లోకులకు దీనిని వ్యాఖ్యానముచేసి వివరించుచున్నాడు. Mathew Arnold మహాశయుడు "Poetry is the Criticism of Life" అనుటలో నిదే పరమార్థము. Life అనగా ప్రకృతి (Nature) అని నాయర్థము.

కాలము గడచిన కొలదియు లోకు రీప్రకృతికి దూర మగుచున్నట్లున్నది. అనగా సృష్టికి ప్రాచీనత్వము ఘటిల్లుచున్నది. ఈ ప్రాచీనత్వము కేవలము అధ్యాస, అనగా ఆరోపితము. ఈ అధ్యాస లోకులదృష్టిలో మాత్రమే. కనుకనే లోకము పూర్వమువలె నేడు సృష్టిని వ్యాఖ్యానము చేయలే కున్నది. సృష్టిరహస్యమును సృష్ట్యాదికి నన్నిహితములైన వేదములవలె నేడు మనము వ్యాఖ్యానము చేయలేము. సమకాలగ్రంథమును సమకాలికులు వ్యాఖ్యానము చేసినంత సత్యసన్నిహితముగ భావికాలమువారు చేయలేరు. అంతకంటె బాగుగ చేయవచ్చును గాని సత్యసన్నిహితముగ మాత్రము చేయజాలరు. అట్లే సృష్టిని వేదములు చేసినంత సత్యముగ నర్వాచీనకావ్యములు వ్యాఖ్యానము చేయలేవు. కాని యీవ్యాఖ్యానము యొక్క సత్యత కవియొక్క ఋషిత్వము మీద నాధారపడియుండును. అనగా ప్రకృతికి ప్రాచీనార్వాచీనతలు లోకముదృష్టిలో మాత్రమే కాని యథార్థముగా నది ప్రత్యగ్రము, అనగా అభినవము. దానివిషయములో కాలము సంజ్ఞామాత్రము. అది కేవలము (Absolute). కాలమును ఇట్లు కేవలముగా గణింపగలవాఁ డొక్కఋషి. తరువాత ఇట్టిదృష్టి కర్తృతగలవాఁడు కవి. కవి ఋషిత్వమును వృద్ధి బొందించుకొను కొలదియు నీవ్యాఖ్యానము సత్యసన్నిహిత మగుచుండును. అందుచేతనే "నాన్మషిః కురుతే కావ్యం" అను వాక్యము పరమసత్యము.

౨

దృష్ట్యంతరముచే గావ్యసృష్టి మరల ద్వివిధము. ఒకటి కవి స్వతంత్ర సృష్టి. రెండవది పతిత అనుసృష్టి. పతిత యనగా విమర్శవంతుడు, సహృదయుడు నగు పతిత. కవి స్వతంత్రసృష్టి కావ్యరూపమునను, పతిత యనుసృష్టి వ్యాఖ్యానరూపమునను గోచరించుచున్నవి. ఈసందర్భములో కవి భగవంతుని స్థానమును, పతిత కవిస్థానమును ఆక్రమించుచున్నారు.

దృశ్యమాన మగు జడప్రకృతిలో భగవంతునిసంకల్పము మరుగుపడిన దనియు, దానిని కావ్యములో ప్రకాశింపజేసినవాడు కవి యనియు వెనుక చెప్పితిని. పరమార్థము వ్యక్త మగుటకు పదార్థము అత్యవసరము, అర్థము వ్యక్త మగుటకు శబ్దము వలె. పదార్థము నాశ్రయించనంతవఱకు భగవంతుడు నిర్గుణుడు. ఈనిర్గుణబ్రహ్మము మనదృష్టి కతీతము. అందుచేతనే భగవంతుని మనము చూడలేము. అంతే కాదు, చెప్పలేము; భావించను లేము. కనుకనే బుద్ధిమంతులు భగవంతుడు అగోచరుడే కాక అవాఙ్మాననగోచరుడనియు చెప్పినారు.

ఇట్టి నిర్గుణతత్త్వము ప్రకృతి నాశ్రయించి నగుణ మగుచున్నది. చూడగలవారు చూచుటకు గాని, చూడజాలనివారికి చూపుటకు గాని ఇదియే అవకాశము. ఈయవకాశమును సమగ్రముగ నుపయోగించుకొని లోకులను ప్రబోధించువాడు కవి. ఈతత్త్వబోధలో కవిది హృదయంగమ మగు పద్ధతి. పిల్లవానికి 'క్రోధము' అనుభావమును తెలుపవలయు నన్నచో అయ్యవారు వాగ్రూపమున నెంత వివరించును హృదయమున కెక్కింపజాలడు. క్రోధమును సూచించుచిత్రమునుచూపుచో పిల్లవానికి అదిహృదయమునకు హత్తి అజ్ఞానము వానికి స్థిరముగా నిలుచును. ఇది objective teaching. సృష్టిరహస్యమును వ్యక్తము చేయుటలో కవిపద్ధతి ఇట్టిది. ఇవి యుపదేశించుధర్మమే ఋషియు నుపదేశించును. కాని ఋషిపద్ధతి నీరసము; హృదయమును హత్తుడు.

జగద్రహస్యమును వ్యక్తముచేయుటకు కవి యొకనూత్నజగత్తును సృష్టించును. ప్రత్యక్షప్రపంచమునందు అసంబద్ధములుగా దోచువిషయకలాపము కావ్య ప్రపంచమునందు ఆనుషంగికములు, అవినాభావములు నె యుండును.

“Poetry is an arrangement of reality” అని Moulton పండితుడు. లోకమునందు ప్రియులు గలరు; వెన్నెలలు గలవు. కాని కావ్యమునందు వీనికి అవినాభావసంబంధము గలదు.

“నాయెడ సీయెడం దవుల నాకయి సీకయి యారటింప, నీ
 లోయలలోపలన్ సెలలలోపల, జొన్నపొలాలలోపలన్,
 హాయిగ హాయిగా కలిసి యాడుద మీతొలినాటి రాతిరిన్,
 గాయను చందురుండు మనకై జగమెల్ల వెలచివెన్నెలల్” (నాచారుణి
 నుండి) వెన్నెలలు ప్రియులకొఱకే కాయుచున్న పని ప్రత్యక్షప్రపంచమున నిర్ణ
 యము లేదు. కావ్యప్రపంచమున సీకార్యకలాపమున కంతకు సంబంధము నిర్ణ
 యింపఁబడుచున్నది. ప్రత్యక్షజగత్తులో పరస్పరాపేక్షములు గాని విషయములు
 కావ్యమునం దేకనూత్రమున సంఘటింపఁబడుచున్నవి.

“అలసలఘుప్రయాణముల నల్లననల్లన కాలిదాట, న
 చెల్లువయు రాకుహరుఁడును చేరిరి కొందొకసేపులోన న
 పొలమును; క్రొత్తదంపతులపోడుములన్ బొడసూపువారిపై
 కలకల నవ్వెనాఁ గలువకన్నెలరాయఁడు గాచె వెన్నెలల్”

(నాచారుణి నుండి)

లోకములోని చంద్రికకు అర్థము కన్పట్టదు, కావ్యమునందు అర్థములేనిది
 జీవింపదు. చంద్రజ్యోత్స్నకు ప్రియుల సమావేశమునకు కావ్యమునందు కార్య
 కారణసంబంధము సమర్థింపఁబడినది. “In Art no detail liveth to itself”
 అని Moulton పండితుడు. ప్రకృతిలోని యీయేకత్వము వాచా వివరింపరానిది.
 కనుకనే సృష్టిలో నిరర్థకముగాఁ దోచు సర్వమును కవి కావ్యములో సార్థకము
 చేయుచున్నాడు. ఇది కవిసృష్టి.

ఇక పరితస్పృష్టి. “To feel freshly and deeply is not only
 characteristic of the Artist, but also of the reader. The first
 finds delight in creation and the second in discovery” అని
 Dr. Hamilton Mabie. సృష్ట్యంతరితుఁడైన పరమాత్ముని కవి యెట్లు గుర్తిం
 చున్నాఁడో కావ్యాంతరితుఁడైన కవిని పరిత యట్లు గుర్తింపవలయును. జడజగత్తు

నకు ఆత్మ భగవంతుడు. కావ్యమున కాత్మ కవియే. కావ్యాంతరితుడైన కవిని గుర్తించి యవ్యయానందసిద్ధిని దొరికించుకొను రసీకులు యోగులు.

మానవుడు లేనిచో సృష్టియే లేదు. అట్లే పఠిత లేనిచో కావ్యమే లేదు. మానవుడు తనయాత్మను విశ్వాత్మతో సమన్వయించి చూచుకొనినప్పుడే సృష్టికి సార్థకత. పఠిత తనయాత్మను కావ్యాత్మతో మేళగించి గ్రహించుకొనినప్పుడే కావ్యమునకు సార్థకత. "Music as well consists in the ear as in the player." శ్రోత లేనిచో గానమే లేదు.

“చివురులే నీపాట నీరూప మెత్తెనో
చివురుపాట మైతి చెలగునో నీపాట
కొనరి గొంతెత్తి దిక్కులఁ జాటు నీపాట
కుసుమాన్త్య సమరసంకులశంఖరావమో
చైతన్యరససుధాసారమ్ము గురియు సం
గీతమ్ములోన రాగిల్లు నీవిశ్వమ్ము
విధురనై రాశ్యనిర్విజ్ఞమానసములన్

మధురిండు కోకిలమ్మా! నీకు స్వాగతము! “(నాప్రణయపథి”నుండి) అని కవి సమన్వయము చేయువఱకు కోకిలపాట కర్థమే లేదు. కనుక పఠిత కావ్యస్థితికి ఒకహేతువు. జీవాత్మపరమాత్మలకుఁ గల బంధమే ప్రకృతి. అనఁగా భగవంతుని మానవుని కూడదీయునది ప్రకృతి. కావ్యమును, కవికి పాఠకునకుఁ గల యొక సంబంధవిశేషము. ఇరువురిలో నెవరు లేకున్నను ఈబంధమే లేదు. “There is nothing like a Poem absolute. Poetry is a function of sympathy between the author and his audience” అని Kellel పండితుడు.

సృష్టిరహస్యమును విప్పిచెప్పుటకు కవి సృష్టికర్తయంతవాడు గావలయును. కావ్యరహస్యమును గ్రహించుటకు పఠితయు కవియంతవాడు కావలయును. “A critic is one, who has failed in original work” అని Kellel పండితుడు. అనఁగా కవియంతవాడు కాకున్నను కవితో సమానమైన భావనాబలము గలవాడు కావలయును. లేకున్న కవితోపాటు అతీతభావనాపథముల విహరింపఁజాలడు.

కవిసృష్టి పతితకు శబ్దార్థరూపమున సాక్షాత్కరించుచున్నది. అనఁగా కావ్య ప్రపంచముయొక్క వ్యక్తరూపము శబ్దార్థములు. కవి భావించినరూపము పతితకు సాక్షాత్కరించునది ఈ శబ్దార్థములమూలముననే కనుక, కవికి “కావ్యఘటనానుకూల శబ్దార్థోపస్థితి” యుండవలయును. అనఁగా నీ శబ్దార్థములు నిస్సర్గములు గావలయునే కాని కృతకములు గారాదు. కృతకములు, చిలాదాకృష్టములు నగుచో కావ్యమునకు క్లిష్టత పొట్టిలును. ప్రపంచమునం దిట్టి కృత్రిమవస్తునిర్మాణము వృద్ధియగుచున్నది కనుకనే సృష్టిరహస్యమును దుర్గాహ్వా మగుచున్నది. మనోహరములు, యజ్ఞోత్పన్నములు నగు ప్రకృతిచిత్రములు చేదంపఁబడి వానిస్థానమున చక్షుషీకరము లగు యంత్రాగారములు నిర్మింపఁబడుట సృష్టికర్త యభిమతమని యెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? ఇది యంతయు మానవునిచే బలవంతముగఁ గల్పింపఁబడినది. ప్రశాంత మై మనోహర మైన ప్రకృతి యుత్సంగమున విశ్రమించి వేదఋక్కులు గానము చేసిన ఆర్యఋషి నేటి యీ జగద్వైషమ్యము గాంచినచో నావేదములు పాడఁగలఁడా ?

ఋష్యాశ్రమములందు మృగములు పరస్పరవై షమ్యములు లేక యుండునవట. అనఁగా సృష్టిరహస్యమునకు దాని వ్యక్తస్వరూపమునకు వైషమ్యము లేదు. అప్పుడు వ్యాఖ్యాతకు శ్రమ లేదు. ఇట్లే కవియాశయములు అతనిసృష్టిలో సువ్యక్తములు గావలయును. శబ్దము లొక్కొక్కరి మహాద్రోహము చేయఁగలవు. కవి యీ విషయమున జాగరూకత వహింపవలయును. అనఁగా వశ్యవాక్కు కావలయును.

భాష్యాసృష్టిని తిలకించి కవి దానిరహస్యమును భావించును. పతితయు నట్లే కావ్యరహస్యము గ్రహించును. శబ్దసామగ్రి యపరిపుష్ట మగుచో కవిసృష్టికి పతిత యనుసృష్టికి సామరస్యము పొసఁగదు. ఆధునిక కవిత్వములో నిది యొక గొప్ప లోపము. నేటి కవులకు భావనాబలము లేదనరాదు. ఆభావమును వ్యక్తము చేయఁగల శబ్దశక్తి లేదు. కనుకనే కవికిని పాఠకునకును పొత్తు కుదురుట లేదు. అర్థమునకు పుష్టి, స్పష్టత యలవడుచో ఆధునికకవిత్వము మహోత్కృష్ట మగు ననుటకు సుంతయు సందియము లేదు.

3

విశ్వసృష్టికి కావ్యసృష్టికి కొంతభేదము గల దని యెఱింగితిమి. సృష్టిలో నిరర్థకముగా దోచు సర్వము కావ్యమునందు సార్థకము చేయఁబడుచున్న దనియు తేలినది. ఇంతియకాక లోకమునకు కావ్యమునకు మఱియు వాసి కలదు.

లోకమున భూతము, వర్తమానము, భావి యని కాలము మూడవస్థలలో క్రమముగ నడచుచున్నది. భావిని భూతము రాదు. భూతమున వర్తమానము రాదు. కావ్యమునం దిట్లు కాదు. వర్తమాన నిర్దేశముతో నారంభించి కావ్యము భూతముతో ముగియవచ్చును.

రావణజననాదికము రామాయణమునం దుత్తరకాండయం దిట్లే చెప్పఁబడి నది. రావణజననము, తద్దిగ్విజయయాత్రలు సర్వమును రామాదిజననమునకు పూర్వమే జరిగినవి. కాని కావ్యమునం దవి తత్పరమున చెప్పఁబడినవి. లోకము లోని యీ కాలవ్యవస్థను కవి తారుమారుచేయుట ప్రయోజనాపేక్షతోడనే. ఉత్తరరామాయణమువల్ల రావణుడు మహాపురుషుఁ డని స్పష్టమగుచున్నది. అతని మహాపురుషలక్షణములు పఠితహృదయమున కెక్కిన తరువాత సీతాపహరణ మొక నెరసుగా మాత్రమే పొడకట్టును. రామరావణయుద్ధమునకు రావణనాశనము నకు మూలసీత మగు సీతాపహరణమునకు ప్రాధాన్యము పోయినచో రామాయణ కథాబంధమునందు నిబిడత్వము కొరవడును. రావణనాశనమునకు కవి తగిన యుప పత్తి చూపలేడు. కనుకనే పూర్వకాండలో సీతాపహరణము క్షంతవ్య మనిపించు నుత్తమలక్షణము లేవియు రావణున కారోపింపఁబడలేదు. పఠితకు రావణుడు హంతవ్యుఁ డనియే బుద్ధి. కాని రావణుడు లోకులదృష్టిలో నిట్లు సీచుఁడై పోవుట కవికి నమృతము కాదు. ఏలన అతఁడు స్వతః మహాపురుషుఁడు. ఈ లక్షణమును కవి దాపఁగోరలేదు. అందుకే ఉత్తరకాండ యవసర మైనది.

ఈ విధముగా లోకమునకు, కావ్యమునకు కాలవ్యవస్థలో గొంతభేదము గలదు. తెలుగుకవులలో పింగళిసూరనార్యుని కళాపూర్ణోదయ మిట్టిది. లోకము నం దెన్నివరిత్రలు జరుగుచుండుట లేదు ? పఠితకు వానియెడ ఉత్కంఠ లేదు. కాని కావ్యమునందలి ఈ కథాకౌటిల్యము పఠిత కుత్కంఠ పెంచును.

ఇట్టి కాలవ్యవస్థాభేదము కాక లోకవృత్తమునకు కావ్యవృత్తమునకు మఱి యొక విధ మగు భేదము గలదు. ఇది పాత్రసంబంధి. కర్ణుడు భారతమునం దొకవిధముగా చిత్రింపఁబడినాఁడు. భావతమునం దర్జునునకు ప్రతివీరుఁడు కర్ణుడు. ప్రతియోగముచేత నాయకగుణములను ప్రకాశింపఁ జేయుటకై ప్రతినాయకుని కళంకమునకు తగుకు పూయుట కవిలోకమర్యాద. యథార్థముగ భారతగాథ లోకమున ప్రవర్తితమైనప్పుడు కర్ణుడు మహాపురుషుఁడే కావలయును. భారతమునం దాతని దుర్గుణములకే ప్రాధాన్యము. లోకమునందు ప్రతివ్యక్తియొక్క వృత్తమును ప్రతియితరవ్యక్తియొక్క వృత్తమునకు తగుల్పడియుండును. కనుక ఒక వ్యక్తియొక్క చర్యలకు ఇతమిత్థ మని కారణము నిరూపింపఁజాలము. కావ్యమునందు వ్యక్తులసంఖ్య పరిమిత మగుచుండును గనుక ఒకవ్యక్తియొక్క చర్యలకు మూలకారణములు కొంతవఱకు నిరూపింపవచ్చును.

కర్ణుఁడే నాయకుఁ డైన యొకకావ్యమునందు అతని యనుదాత్తగుణములు తిరస్కృతము లై యుదాత్తగుణములే భాసిల్లఁగలవు. ఆ కావ్యమునందు వర్తించు ఇతరపాత్రలవృత్తములును తదనుగుణముగా నుండును. అనఁగా మంచిచెడ్డలు ప్రతియోగరూపములే కాని వ్యక్తికి కేవలనిసర్గములు గావని యొకవిధముగా చెప్పవచ్చును.

భారతము ఆతివిస్తృత మైన ఇతివృత్తము. అందు కర్ణునిలోపములు వివిధములు. భారతమునుండి పృథక్కరించి కర్ణునిచరిత్ర వ్రాయుచో నాతనిలోపములు చాలవట్టు మఱుగుపడి మహాత్ముమాత్రమే ప్రకాశించును. కర్ణునిచరిత్రలో ఇది యొక చిత్రము. చిన్నతనమునందే నేను కర్ణచరిత్ర నాటకము చేసితిని. అందు కర్ణునకు విశ్వరూపసందర్శనము చేయించితిని. కర్ణుడు దాని కర్హుఁ డని నాకు తోచినది. నానాటకము చదివినప్పుడు మీకును తోచగలదు.

“ఆ, శారతుఁ డౌ సుయోధను వశంబున కర్ణునిఁ ద్రుంచు శ్రీమనో హరు నధర్మరూపక మహాత్తరధర్మము నాశ్రయించెదన్.”

భారతములోని కర్ణవృత్తమునకు పరిష్కృతి యగు నానాటకమునందు ఇది బీజము. లోకవృత్తమునందు ధర్మలోపము తటస్థించుచున్నప్పుడు కవి దానిని చేపట్టి యీ ధర్మసమన్వయము చేయును. లోకమున కిది విరుద్ధము కావచ్చును. కాని యిదియే సత్యము. కవి సత్యవాది కాని కేవలము యథారవాది కాఁడు.

“Poetry aims at the reality of an internal probability” అని Aristotle పండితుడు.

ఇతరపాత్రలప్రభావము వలన కర్ణనిచరిత్ర యొకవిధముగా పరిణమించి నను అసలు దానిపరిణామము భారతమున సత్యసమ్మతముగా నిరూపింపబడ లేదు. కవి దానిని చేపట్టి సత్యసమ్మతముగ నిరూపించును. నానాటకమునందు నిరూపింపబడిన కర్ణవృత్తపరిణామమునకు అనుకూలము లగు శక్తులు అంతర్దాహినిగా భారతమునందే కలవు. కాని ఆ శక్తులకు తగిన అవకాశములు భారతమున లేవని చెప్పవలయును.

జన్మాంతరక్రమమున నొకవ్యక్తి పరిణమించు నని కర్మయోగవాదము. ఈ సత్యము కావ్యమునందు నిర్వహింపబడును. ఈ జన్మమునందలి యొక వ్యక్తి యితివృత్తమును చేపట్టి కవి దాని యుత్తరజన్మమును కావ్యమున నిరూపించును. “Poetic truth is fidelity to what may be, not to what is” అని Hudson మహాశయుడు.

ఇట్లు కవి చేయు సృష్టి లోకమునకు ప్రతిబింబముగాను, అనుసరణము గాను, లేదా ప్రతిరూపముగాను ఉండవచ్చును. “Imitation is the test of Poetry” అని Aristotle పండితుడు. ఇచ్చట Imitation అనగా అనుకరణము అని చెప్పరాదు. గ్రీకుభాషలో Mimesis అను పదమును అరిష్టాటిలు వాడినాడు. దాని కాంగ్లానువాదము Imitation, అనగా అనుకరణము అని స్పష్టము. కాని గ్రీకులో Mimes అనగా ‘నటుడు’ అని యర్థము. నటుడు చేయుపని అభినయము. Mimesis అనగా అభినయ మని చెప్పకొందము. “అవస్థానుకృతి ర్నాట్యమ్” అని భరతమహాముని చెప్పినను నాట్యము కేవల మనుకరణ మనరాదు. అభినయము లోకము ననుసరించి యుండవచ్చును. లేదా దానికి మెరుగుపెట్టు సృష్టి కావచ్చును. పురాణకాలమునాటి రామాదులపాత్రల ప్రదర్శించు నటుడు లోకము ననుసరించుచున్నాడని చెప్పజాలము గదా! భావనాబలముచే నటుడు సృష్టించి నవే రామాదులపాత్రలు. కమక Mimesis అనగా అనుకరణ మని Aristotle భావ మని చెప్పజాలము. కవిత్వము Creative, అనగా సృజనశక్తి గల కళ యని ప్రసిద్ధము. ఈ సృష్టి ప్రకృతి ననుసరించి కావచ్చును; లేదా పకృతి పరమార్థమును ప్రదర్శించు స్వతంత్రసృష్టి కావచ్చును.

“We are God's Poem” అని యొకనుడుగు. అసగా మనము భగవంతుని కవిత్వము. సృష్టి భగవంతునికావ్య మని దీని భావము. కనుక Poet అనుపదము సైతము సృష్టినే సూచించుచున్నది. అట్లు సైతము ‘కవి బ్రహ్మ’ యనుటలో కవి సృష్టికర్తయనియే కొనియాడిరి. ఈ కవిసృష్టి స్వతంత్రమే కాని అనుకరణము కాదు.

“No one merits the name of a creator except God and the Poet.”—Shelly. అసగా భగవంతుఁ డెట్టి సృష్టికర్తయో కవియు నట్టి సృష్టికర్తయే. Plato మహాశయుఁడు భగవంతుని సృష్టికర్తృత్వమును, తస్మాదమున కవిసృష్టికర్తృత్వమును సూక్ష్మపఱచినాఁడు.

“Nature is the imperfect expression of the idea” — Plato. భగవంతుని సంకల్పమునకు అసమగ్ర మగు రూపమే సృష్టి. ఈ సృష్టికి అసమగ్ర మగు అనుకరణము కావ్యము. కాని క్షేత్ర కవులకు పెద్దవిరోధి. కవిత్వమునకు శత్రువు. కాని తాను స్వయము మహాకవి యగుట గుర్తించుకొన లేదు. యథార్థముగా Plato మంచికవి.

భగవంతునిసృష్టి వంటిదే కవిసృష్టియు. “The poet creates another Nature and other fortunes as if he were another God” అని Scaliger పండితుఁడు. కావ్యసృష్టి జగత్సృష్టికి భిన్నము, పోషకమును అగుచున్నది.

—భారతి

శ్రీముఖ-ఫాల్గుము; భావ-చైత్రము, జ్యేష్ఠము

1934, మార్చి, ఏప్రిలు, జూన్.

సంపుటము. 11-వ చిహ్నము 2, 4, 6.

కావ్యము : నీతి

— శ్రీ దుష్పూరి రామిరెడ్డి

మతము, శాస్త్రము. ధర్మము, లలితకళలు మున్నగునవి వానివాని కుచితమైన రీతుల మానవశీఘమునకుఁ దోడ్పడుసాధనములు. కొన్ని బుద్ధిని ఉత్తేజనమొనరించునవి. మఱికొన్ని హృదయమును పరిపక్వపఱచునవి.

ప్రతియుగమునందును బ్రతినంఘమునందును కాలమునకంటె ముందునడచు ప్రతిభావంతులు, విప్లవకారులు, దూరదృష్టిగలవారు కొందఱుద్భవించుచుందురు. అట్టి మహనీయులభావములు, సృష్టలు, ఆ యుగమునకు, ఆనంఘమునకు ఆదర్శకములుగ నుండును. ఆ పురుషపుంగవులు, మార్గదర్శకులు, అస్ఫుటముగను, అవ్యక్తముగ నున్న భావితాలమును మనకన్నులకుఁ బొడకట్టునట్లు చేయఁగల మహిమౌవంతులు. వారి చలుకుబడివలన మానవసంఘము క్రొత్తక్రొత్త దారులు ద్రొక్కుచుండును. జాతీయత అట్టి యుధారహృదయముల భావనంపర్కముచేత సంతర్థాప్రయతగఁ బరిణమించుచుండును. బుద్ధుఁడు, వాల్మీకి, ఏనుక్రీస్తు, మహమ్మదు మున్నగు మహాపురుషు లీతరగతికి సంబంధించినవారు. వారి జీవితమే యొకయుక్కపై మైన కావ్యము. వారి ప్రబర్తనమే నీతికి ఆదర్శకము.

ప్రతియుగమునం దొక్కొకభావము ప్రముఖ మై యుండును. అది యాధ్యాత్మిక మైనను, సాంఘిక మైనను, రాజకీయ మైనను లేక మఱి యింకేవిధ మైన మానవదర్శకు సంబంధించినది యైనను గావచ్చును. ఆ భావములందుఁ బ్రజల యాంతరంగిరదృష్టి లగ్న మై యుండును. ఇట్టి భావము సార్వజనీనముగ నుండక తప్పదు. దానిని కవియో, చిత్రకారుఁడో, ప్రవక్తయో, తనసృష్టిమూలమున బయలుపఱచును. మన మెల్లర మానాయకుని ననుసరింతుము. ఎందువలన ? మనయందు అస్పష్టములుగను నిగూఢములుగను నున్న భావములను ఆయన వెల్లెబ్బచుచును. ప్రజాబాహుళ్యముయొక్క భావములు ఆతనిసృష్టియందు ఆదిశేషావతారము దాల్చి రెండువేలనాలుకలతో మాటలాడుచుండును. ఆయనకును మనకును సహానుభూతి గలదు. కావుననే యానాయకుఁడు మనల నాకర్షించును. అట్టిమహనీయుల యుద్దేశ

ములు, సంభాషణములు, ప్రవర్తనములు విశ్వశ్రేయమును జేకూర్చుచుండును. ఏది విశ్వశ్రేయము సంపాదించగలదో యది నీతిబాహ్యముగ నుండనేరదు.

లలితకళలు జాతీయజీవితమునందు అంతర్వాహినులై ప్రవహించు భావముల రమణీయాభివ్యక్తులే కావున, వానియందు ముఖ్యములును, సర్వజనాదరణీయములును అగు భావములను ఆకర్షించి, శిల్పులు తమ రచనాచమత్కృతివలన వానిని ఆదర్శములుగ నొనరించురు. ఇట్లునుటవలన మానవసమాజమును కళలును పరస్పరాపేక్షకము లని మన మూహింపవలయును. తాత్కాలికములైన భావములు కొన్ని ప్రజలను, శిల్పులను ఆకర్షింపవచ్చును. అట్టివి షణికములు. రాని, కాలపారంపర్యముగ నొకజాతీయందు అస్థిగత మై మజ్జిలో నాటకొని యున్న భావములను మూర్తిభవింపఁ జేయుట జాతీయశిల్ప మనఁబడును. అదియే లోకాదరణహక్రము. తనవ్యక్తిత్వమును దోఁగొట్టుకొనక చిరంజీవిగ నుండును. తాత్కాలికములైన విజాతీయానుకరణములు మనస్విభావమునకుఁ గూడ విజాతీయములే కావున సర్వపటుత్వము కొఱతపడి కళాప్రపంచమునందు నిరాదరింపఁబడును.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్యశిక్షణమార్గములందుఁ బరస్పరవైరుధ్యము గోచరించుచున్నది. ఒకరికి శాంతియు నిరాడంబర మైన జీవనము ప్రధానము. మఱియొకరికి తృప్తి, చిత్తసంక్షోభము, ఆటోపము ముఖ్యము. నేతిచేఁ దడుపఁబడిన అగ్నిహోత్రమువలె భోగము లనుభవించఁబడుకొలది వృద్ధిచెందుచుండు ననియు, కావున భోగముల నియంతముగ గ్రహింపవలయు ననియు నొకరిమతము. భోగముల వీలైనంతవఱకు వృద్ధిపొందించి వాని ననుభవించునదే నాగరకత గాదని మఱియొకరి యభిప్రాయము. ప్రాచ్యులకు, జీవితము పరమార్థమును సాధించుటకై యేర్పడిన యొక యుపకరణము. పాశ్చాత్యులకు, జీవితమే యొక పరమార్థము. కావున యిట్టి మార్గభేదములు రెండుఖండములయొక్క లలితకళలయందు నస్థిగతముగ నంతి త మై యున్నవి. ప్రాచ్యశిల్పమునందు రూపయాభార్య మంత ముఖ్యము గాదు. ఏలనన, వారిశిల్పము చాలవఱకు సాంకేతికము. సాంకేతికశిల్ప మెప్పటికిని కొన్నిశిల్పసమయములకుఁ గట్టుపడియుండును. అజంతాగుహలయందలి రేఖాచిత్రములు ఈ తరగతి శిల్పమునకుఁ బ్రబల మైన నిదర్శనములు. మనశిల్పము ధ్యానమూలకము; వారిశిల్పము ప్రకృత్యనుకరణము.

‘కళలయందు రసరామణీయకములే ప్రధానములు. గాని, నీతికిని ఆధ్యాత్మిక భావములకును నేమిసంబంధము గలదు?’ అని కొందఱు విమర్శకులు ప్రశ్నించు

చున్నారు. ఇది మనకు నవీనమును విజాతీయము నైన సందేహము. ఆస్కరు వైల్డు (Oscar Wilde) అను నొక ఆంగ్లేయవిమర్శకుడు* కళలన్నియు నీతి బాహ్యము లనియు, నీతి యనునది యేదో కొద్దిపాటి తెలివితేటలుగల వారికే కాని ప్రతిభావంతులకు నీతి యనవసర మనియు, చెప్పియున్నాడు. ధర్మశాస్త్రముల యందువలె కావ్యములందు నీతిబోధ యనవసర మనుటయే ఆయనయుద్దేశ మైన యెడల మే మిరువురము ఏకాభిప్రాయులమే. కాని నీతికిని కావ్యమునకును ఏలాటి సంబంధము లేదని వాదించువారికిని నాకును భిన్నాభిప్రాయము గలదు. ఈ విషయమును గొంచెము చర్చింతము.

కావ్యమందు రామణీయకము ముఖ్యము; తక్కినగుణములు అందును పోషకములుగ నుండవలయును. రామణీయక మనునది ప్రతిభావంతుడైన కవి యొక్క రచనానైపుణ్యమునకు సంబంధించినది. గుణ మెప్పుడు తన కాలంబు మైన వస్తువును ఆశ్రయించి యుండును గాన వస్తుగుణములు రెంటికిని ప్రాధాన్యము గలదు. ఒకవేళ నీతిబాహ్య మైన వస్తువు రమణీయ మై యుండిన యెడల షేక్స్పియరు (Shakespeare) చూహకవి సృజించిన క్లియోపాట్రా (Cleopatra) కన్యవలె మానవలోకమున కుపద్రవము గలుగజేయును. శకుంతలవలె అనుభోగ్యము గాదు.

మణియొక పూర్వపక్షము గలదు. “శిల్పముకొలకే శిల్పము” (Art for art) అనిగా శిల్పమున కేలాటి బాధ్యతలు లేవు. కవి భావోద్దేశమువలన గాన కిష్టమైన రీతిని గానము చేయును. అట్లు చేయుట యితరులకొరకు గాదు; తన సంతోషమునకు. కోకిల కూయుట యెవరిని ఆనందపెట్టుటకొరకు? ఈ వాదము మొట్టమొదట వినుటకు ఇంపుగానే యుండును కాని విమర్శించుకొలది యందలి లోపములు బయలుపడును. కోయిలకూతను విని మన మానందించుచున్నాము. నిజమే. దానికూత మధురముగ నుండుట వలనను ఆ కూత మనకు సమ్యక్ మగుట వలనను మనము సంతోషించుచున్నాము. అది తన కిష్టమువచ్చినట్లు కూయుటవలన గాదు. రాకి గూడ తన కిష్టమువచ్చినట్లే కూయును. దానిని మన మేమాత్ర మాదరించుచున్నాము? అటులనే కవి చేయు గానము మానవసమాజము నుద్దరించుటకు యోగ్య

* “All the arts are immoral. To morals belong the lower and less intellectual spheres.” “Intentions.”

మైనదిగ నుండుటవలననే గౌరవింపబడుచున్నది. 'నాకు నోరున్నది. తిట్టుటకు చాలమాటలు దెలియును. కావున నేను తిట్టుకొనుచుందును' అని చెప్పి పీఠుల వెంబడి తప్పదారికూతలు కూయుచు, దిరుగుచుండిన 'అతనికి పిచ్చిపట్టిన' దని పిచ్చివారి యానుపత్రికి పంపుదుము. సమాజ మెట్లు తనయందలి వ్యక్తికి బాధ్యమై, వ్యక్తికూడ సమాజమునకు బాధ్యుడు.

కవి యొకమూలఁ గూర్చుండి తనసంతోషముకొఱకు నొకరాజ్యము రచియింపుకొని దానిని బదిలముగ నింపఁ దాచుకొనియుండిన యెడల నేలాటి యిబ్బంది లేదు. అట్లుగాక కవిరచనలు వ్యాప్తిలోనికి వచ్చి తోరడేవనముపై నధికారము చేయుచుండును. కావున నందఱికంటెను తమికి బాధ్యత యెక్కువ. ఉత్తమకవి సృష్టియం దాకాలపుమానవసంఘమునందలి సమంచితభావములు మూర్తీభవించి యుండును. అతనిరచనలందు భవిష్యద్వాణి రహస్యమర్చరచములతో సంభాషించుచుండును.

మానవజీవితమునకును శిల్పమునకును సమాన మైన సంబంధము గలదు. జీవితప్రయోజనము ననుసరించి శిల్పప్రయోజనము గూడ నిర్ణయింపఁబడుచుండును. మనజీవితమును గుఱించి ఓమరుఖయం (Omarkhayam) అను పౌరసేకకవి యిట్లు నుడివియున్నాడు.

"One thing is certain and the rest is lies.

The flower that once has blown for ever dies.

* * * *

Many knots unravelled by the road.

But not the knot of human death and fate.

There was a door to which I found no key.

There was a veil past which I could not see.

While you live, drink; for once dead, you never shall return.

ఓమరుఖయము కొంచె మించుమించుగా దార్వాకమతస్తుడు. 'వికసించిన పూవు మరల వికసింపఁబోదు. మరణించిన మానవుడు మరల తిరిగిరాబోడు.

ప్రాణ ముండగనే భోగము లనుభవించెదము. చచ్చినవెనుక యే మగునో ఆవిషయము నాకు తెలియదు. అముడిని నేను విప్రుజాలకపోతి' నని చెప్పె. అట్టి వారికి జీవితము భోగమాత్రప్రయోజనము. జీవితము ననుసరించి శిల్పముగూడ విషయభోగముల ప్రతిబింబముగ నుండును,

కాని మన విశ్వాసములు వేరు. ధర్మార్థకామమోక్షము లను నాలుగుపురుషార్థములను మానవజీవితము సాధింపవలయు నని మనపెద్దలు నిర్ణయించిరి. వారు ఇహపరముల రెంటికిని సమానగౌరవమును చూపియున్నారు. సన్న్యాస మనునది అతీతధర్మము. లోకసామాన్యము గాదు. ధర్మార్థకామమోక్షములు పరస్పరసాపేక్షములు. కావున మన కవితప్రయోజనము, జీవితాదర్శకము ననుసరించి బ్రహ్మ సందసాదర మై నపరనిర్వృత్తిగ నిర్ణయింపబడినది. కావ్యము అనగా బసిబిడ్డ లాడుకొనుటకై మన మిచ్చు రంగులబొమ్మలు గావు. అనాగరకతాదోషము పాపు కొనుటకు మేజాబల్లలపై ప్రవర్కింపబడు భూషణగ్రంథములనుగా కావ్యములను మన మెప్పుడు తలంపలేదు. మన జీవితమునందు కావ్యములు మిళితమై పోయినవి. ఆర్యసాంఘికజీవనప్రవాహమునకు రెండుతటములుగ నున్న రామాయణ మహాభారతములే యిందులకు దృష్టాంతము. సీత, దమయంతి, సావిత్రి, ద్రౌపది మున్నగు పారాజివసరీరత్నములు భారతదేశమునం దెందలు పతివ్రతల పృజింప లేదు ? సంసారమందు నిర్భరచారిద్ర్యమును, కష్టపరంపరలతో ననుభవించుచున్న సతీమణులకు, దమయంతి, ద్రౌపది, చంద్రమతి మున్నగు నిల్లాండ్ర చరిత్రము లెంత యూహల నొడగూర్చి యుండలేదు. ఈనారీవతంసము లందఱు వ్యాసవాల్మీకిమహాకవులభావప్రపంచమునఁ బుట్టి పెంపొందిన ఆదర్శకన్యస్తులే కదా ! అట్టికపు లెన్నటి కైన నిర్భాగ్యు లగుదురా ? వారి రచనలు నీతిబాహ్యము లగునా ?

కీట్సు (Keats) అను ఆంగ్లేయకవి 'Beauty is truth, truth beauty' అని చెప్పియున్నాడు. మనహృద్విడులు సత్యసౌందర్యములకు శ్రేయమునుగూడఁ జేర్చిరి. కావ్యము విశ్వశ్రేయము చేకూర్చునదిగ నుండవలయును. అనీతిదాయకమైన దేదియు లోకకల్యాణము నాపాదింపలేదు.

ఇక నీతి యన నేమి ? దాని నెవరు కల్పించిరి ? దానివలన బ్రయోజనమేమి ? అను నీవిషయములు మనసున కెక్కినదే కావ్యములందు నీతి యావశ్య

కమా లేదా, యనుసందేహమును మనము తీర్చుకొనలేము. నీతి యను పదమును విశాలభావముగలదానిగా సూహించి నే నిచట ప్రయోగించుచున్నాను. దేశకాలపాత్రములకు లోబడి నీతులు భిన్నములుగ నుండవచ్చును. ఒక సంఘమువారికి నొక దేశమువారికి ననుకూల మైన నీతులు మఱియొకరికి విరుద్ధముగఁ దోపవచ్చును. కాని యిట్టి పరస్పరవిరుద్ధము లైన నీతులందు సంతర్వాప్తిపీ యగు నుద్దేశ మొక్కటియే. అది యేదన, మానవజీవితోద్ధరణము, లోకయాత్రాసౌకర్యము. నే నిచటఁ బ్రయోగించిన నీతి అనుపదమును దేశకాలపాత్రాచారవ్యవహారములకు వశవర్తియయి సంఘచిత మైన నీతినిగ సర్థముచేసికొనఁగూడదు. అన్నినీతులకు జన్మకారణ మైన యావశ్యకతనుగఁ దలంపవలయును. ఇది జగదేకము.

సంఘసమష్టికిని దదంశ మైన వ్యక్తికిని ఖిన్నభిన్నవ్యక్తులకును గల ప్రవర్తన సామరస్యము, ఆనుగుణ్యము నీతి యనఁబడును. ఈనీతి మానవుల యావశ్యకతను బట్టియు ననుభవము ననుసరించియుఁ, గ్రహక్రమముగ రూపము దాల్చి సంఘయంత్రమును నడుపుచుండును. ఈనీతులు సకలవిధము లైన మానవచర్యలకు సంబంధించి యున్నవి. ఇట్లనుటచలన, విశేషసంభ్యాకు లగు ప్రజలయభిప్రాయము ఘనీభవించి నీతిగను, శాసనముగను మారును. కాని నీతిశాసనములరుఁగొంత భేదము గలదు. రాజాధికారముద్రగలది శాసనము. సంప్రదాయసిద్ధ మయి మానవులభావములను బరిపాలించునది నీతి. నాగరికత హెచ్చుకొలఁది అధికారముద్రాంకితము లగు శాసనములకంటె స్వయ మారోపితము లగు నీతులే మమష్ట్య సంఘమును బాలించుచుండును. విరుద్ధశాసనమునకు లొంగియుండుట దాస్య మైనను స్వయంకృత నియమమునకు వశవర్తి యై యుండుట స్వాతంత్ర్య మనఁబడును.

నీతులును శాసనములును (స్వయంకృతము లైనను, పరకృతము లైనను) సంఘమును శాసించని యెడల వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము నశించి మానవజాతికిఁ బ్రళయము సంభవించును. కావున నీతి మానవులయం దన్యోన్యప్రవర్తనానుగుణ్యమును బోషించును.

కళలు సాంఘికజీవితముయొక్క యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసముల యాదర్శకలేఖనములని యిదివఱకే తెలిసికొనియుంటిమి. కావున జీవిత మొకవంతనుఁ గళలు వేటొకవంకనుఁ బ్రవహింపనేరవు. సాధారణజీవితమునందు నేవేని నీతిభాష్యములుగను నేవము పుట్టించునవిగ నుండునో అట్టివి కళలయందును నింపు గొలుపవు. అట్లగుటఁ గావ్యమునకును నీతికిని సంబంధ మెట్లు తెగిపోవును ?

ధర్మశాస్త్రములు వేట; కావ్యములు వేట; వానిని వాని ప్రయోజనములును భిన్నములు. పాలనాదండము చేతఁ బట్టుకొని “సత్యం వద” “ధర్మం చర” అని వేదములు శాసించును. కవి “సత్యం వద” అని శాసింపక హరిశ్చంద్రుని సృజించెను. “సత్య మేవ జయతి” అను ధర్మవాక్యమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము లక్ష్యము. ఆకథను జదివినవారికి హరిశ్చంద్రునిపై భక్తిగౌరవములు గలుగక పోవు. మన మెవరిని ఉత్తము లని మెచ్చుకొందుమో వారి ననుకరింపవలయు ననియో, వారివలెఁ బ్రవర్తించవలె ననియో, మన మభిలషింతుము. ఈకోరిక మన యందు సహజముగఁ బుట్టును. సత్కావ్యములయందు ఇట్టి యున్నతాశయములను, ఆసలను బ్రేరించు శక్తి గలదు. *బలాత్కారనీతిబోధనమునకుఁ గావ్యము లెన్నఁడును బానుకొనఁగూడదు. అట్టివి కావ్యములు గాక మనుధర్మశాస్త్రముల వంటి స్మృతులుగ మాటును. కళలయందలి నీతి యంతర్లీన మై యలక్షితముగ మనహృదయముఁ బ్రవేశించును. చాని పదచిహ్నము లదృశ్యములు. ఇట్లు రచించుట కళానైపుణ్యము.

కావ్య మర్థింపవలసినది రససౌందర్యములే కదా ! అంతర్లీన మైన నీతి యైనను వాని కెటుల నుపకరించును అను సంశయము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. నీతిస్పర్శ లేనిదే సౌందర్యము పరిపూర్ణము గా దని నాయుద్దేశము. ఈ దృష్టితో మనము విమర్శింపఁ బూనినయెడల నేదేశముయొక్క యుత్తమశిల్పమునందుఁగాని యనీతిపరత్వము గోచరింపదు. ఒకచిత్రకారుఁడు రమణీయవతి యగు కాంతను విగతవస్త్రునగఁ జిత్రించి మనకుఁ జూపిన యెడల ఆసౌందర్యము నంతయు మ్రింగి వేయఁగల యసహ్యము పుట్టి మొగము చిట్టించుకొందుము. ఎందువలన ? ఆచిత్ర పటమునకును జీవితమునందు మన కలవాటుపడియున్న యౌచిత్యమునకును వైరుధ్యము సంభవించినది. అందలి రమ్యత సర్వజనోపభోగ్య మగునంత లేదు. సభ్యముగ ఇట్టిచిత్రములు ఆహ్లాదమును గలిగించి మనస్సు సుధ్ధరించుటకు మాటు, ఇంద్రియదాపల్యమును, అసభ్యము లగు మనోవికారములను ప్రేరేపించుచుండును. అట్లు చేయుట యుత్తమకళయొక్క ధర్మము కాదు.

* “The office of Poetry is not moral instruction, but moral emulation, not doctrine, but inspiration” — G. H. Lewis.
“The inner life of art.”

అట్లయినయెడల మానవచర్యలకు సంబంధించని వనములు, కొండలు, మేఘములు, ఉష్ణస్పృలు, సూర్యాస్తమయములు మున్నగు దృశ్యముల ప్రతిలేఖనములు కాంచువారలకు ఆనందము గలిగించును గదా ! అట్టి చిత్రమునందుఁ గూడ సీతి అంతర్లీన మై యున్నదా అని కొందఁ లడుగవచ్చును. అట్టిచిత్రములు అసీతి స్ఫోరకము గాకుండుట చేతనే వానియందలి రామజీయకమును బ్రతిబంధకము లేక మన మనుభవించుము. సీతి సౌందర్యమునకు హేతువు గాదు. పరిపూర్ణతకు ఆవశ్యక మైన యొక యేచిత్రము.

కావ్యమునందు శిల్పనైపుణ్యము హెచ్చుకొలఁది యందలి కథాభాగమునకుఁ జదువరుల హృదయము నాకర్షించుశక్తియు హెచ్చుచుండును. గుణ మెప్పుడు వస్తువు నాశ్రయించి యుండును గావున నితరకళలయందువలెనే కావ్యమునందును వస్తుగుణములు రెండింటికీని వానివానికిఁ దగిన ప్రాధాన్యము గలదు.

మానవుని ప్రతికోరికకును రెండుదిక్కులు గలవు. మొదటిది వాంఛాపరి పూర్తి; రెండవది తజ్జనిత మైన యుపయుక్తి. ఒక యుదాహరణము : మితాయినిఁ జూచినపుడు తినఁ గోరిక వుట్టును. ఇది జీహ్వచాపల్యము. మనదృష్టి కోరిక తీర్చుకొనుటయందే లగ్న మై యుండును గాని, దాని యుపయోగమును గుఱించిన తలంపు సాధారణముగఁ గలుగదు. కాని, మనము తలంచినను, తలంపకపోయినను మితాయి తినుటవలన రెండు లాభములు చేకూఱినవి. ఒకటి : కోరిక తీరుటవలన గలుగు తృప్తి. రెండు : దేహపుష్టి. ఇచ్చట మితాయిలోని మాధుర్యము రుచి చూచుటవలన గోరిక తీరినది. ఆమాధుర్యము ఆహారవస్తువు నాశ్రయించి యుండుట వలన దేహమునకు బలము కలిగించినది. కాని మాధుర్యము మాత్రము కోరిక తీర్చునదిగ నుండి తదాశ్రయవస్తువు అనారోగ్యకర మై యుండినయెడల దాని ప్రతిఫలమును మనము తప్పక యనుభవించుము. ఈ సాదృశ్యమును కావ్యములో రససౌందర్యములకును, కథాభాగమునకును, వాని ననుభవించు మానవసమాజమునకును నన్వయించి చూడుఁడు. అంత్యఫలితము మీరే యూహింపఁగలరు.

మానవస్వభావనిర్మాణమునందుఁ బరిస్థితులు చాల ముఖ్యము లని మన స్తత్వశాస్త్రజ్ఞు లెల్లరు నొప్పుకొన్న విషయమే. కావ్యములం దట్టి పరిస్థితులు గలవు. ఇంద్రియగోచరము లగు విషయములు మనల నెట్లు లోఁగొనునో, కావ్యాం తర్గత విషయవర్ణనము గూడ నట్లే మనల వశవర్తులఁ జేసికొనును. కావున కావ్య

ములతోఁ గలికిఁ గల సంబంధముకన్నను దానిని జదివి యానందించులోకుల కెక్కుడు సంబంధము గలదు.

మతమును శిల్పమును ఒకపూవుతోఁ బుట్టిన రెండురేకు లని చెప్పవచ్చును. వాని రెంటికి మిక్కిలి సమీపసంబంధవ్యము గలదు. ఒకదాని నొకటి యపేక్షించి యవి యన్యోన్యసహకారము వలన నభివృద్ధి చెందినవి.

వైదికబుద్ధుల భావమును, కవిత్వకల్పనాశక్తియు సమ్మిళిత మయి, యందుండి యపూర్వసృష్టలు బయలుదేరినవి. పౌరాణికప్రపంచ మంతయు నిట్టి మత కవిత్వసాంకర్యముయొక్క యద్భుతసృష్టియే కదా! ఇట్టి కల్పనలు లేకున్న మానవజీవిత మెంత సంకుచితముగ నుండి యుండెడిదో!

మతమును, శిల్పమును ఆనందసాక్షాత్కారమునకై పాటుపడుచున్నవి. గంతవ్య మొకటి; మార్గములు భిన్నములు.

“ఆనందా దేవ భల్విమాని భూతాని జాయంతి, ఆనందా దేవ జాతాని జీవంతి, ఆనందం ప్రయాన్త్యభిసంవిశంతి.”

ఈభూతసృష్టియంతయు నానందమునుండి యుత్పన్న మగుచున్నది. ఆనందమున వర్ధిల్లుచున్నది. ఆనందము దిక్కునకే ప్రవహించుచున్నది. తుద కాయానందమున బ్రవేశించుచున్నది. శిల్పసృష్టియు నిట్టిదే. భక్తుడును శిల్పియు నేది “నత్యం శివం సుందర” మో దానిని దర్శించుచున్నారు. ఈయంతస్తునందు నిద్దటికిఁ గల భేదము నశించినది. కవి భక్తుడు; భక్తుడు కవి, శిల్పము మతము నొక్కయే యైనది.

మొదటి యనాగరకదళయందు మానవుడు పశుప్రాయుడై కామ్యసౌఖ్యములతో సంతృప్తిపడియుండును. అంతకు మించిన సంతోషము నతఁడెఱుంగడు. రెండవదళయందుఁ బ్రాపంచికజ్ఞానము కొంత యుదయించి మనోవికృతులు శిక్షితము లయి శాస్త్రములు శిల్పములు మున్నగువాని మూలమున నానందముఁ బొందును. మూడవదళయందు రానురాను ఆతనిజ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధి నొంది పూర్వమున కన్న శాశ్వత మైన యానందము నన్వేషింప మొదలిడును. అదియే యమృతానందము.

“ఏవం రూపం బహుథా యః కరోతి....తస్మై అత్యున్నం యోగైశ్చవశ్యంతి
ధీరా, తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్.”

బహురూపమును బహురూపములుగ నెన్నఁగ వొనరించుచున్నాఁడో, అత్యున్నఁ
గైన అచరమాత్మను ఏకీకులు చరించుచున్నారో వారు శాశ్వతసుఖమును యొందు
దురు. అన్యులు పొందరు.* శిల్పము తనయాదర్శకమును గ్రహుక్రమముగ మార్పు
కొని యెట్టికేల కీశాశ్వతసుఖమును మానవుల కందింపఁగలయందెది యున్నత
పదవి నారోపించినం గాని రృతకృత్యము కానేరదు.

— అంధ్ర పత్రిక.

క్రోధన సంపత్పరాది సంచిక.

1925 మార్చి 25 వ రేచీ - సంచిక 16.

—::—

* “Fine art is not real art till it is in this sense free,
and only achieves its highest task, when it has
taken its place in the same sphere with religion and
philosophy.” Hegel’s ‘Philosophy of fine art.’

స్వభావోక్తి

— శ్రీ పిల్లం వేంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు

కవి చిత్రకారుడు నను నిద్దలునుఁ బ్రకృతిపరిశీలకులు. పూఁదేనెం దుమ్మెద యాస్వాదించున టైల్లపస్తువులయందలి సౌందర్యసారమును గ్రహింపఁగలనేర్పు వీరిది. దీనింబట్టి స్థాయిభావపరిణామకారణము లగు విభావానుభవాదుల నుచితరీతిం బోషించి సహృదృహృదయాహ్లాదకర మగు నిర్భరానందనంవిద్రూపరసపరిస్ఫూర్తిఁ గావించుటలో వీరి నైపుణ్యమునందుఁ బరస్పరసామ్యము గన్పట్టును. అదిగాక కవి కావ్యమునందును, చిత్రకారుడు చిత్రరచనమునందును నారాధింపవలసిన రసాధిదేవతామూర్తి యొక్కటి యగుటచే వీరికిఁ బరస్పరసహకారము నుపకారి కావచ్చును, రసపరిష్కృతము లగు నిర్మలహృదయముకురములం దనేకచిత్రవిచిత్రాకృతులు ప్రతిబింబించుచుండును. కల్పనాపటిమచే వింతమెఱుఁగు గూర్చి రసజ్ఞు లోకమున కయ్యాకృతుల నెఱుకసేయుటకు వలయు నైసర్గికప్రతిభ వీరిపాలి సొమ్ము. సాధారణజనులవలెఁ గాకఁ దొల్లఁ దమహృదయఘలకమునం దీర్చిదిద్దుకొనిన యాకారమును గాని, భావమును గాని యినుమడించినశోభతో వాచికముగా సాక్షాత్కరింపఁజేయఁగలవాఁడు కవి. జీవరళ లుట్టిపడఁ జిత్రింపఁగలవాఁడు చిత్రకారుడు. వీరిలోఁ జిత్రకారునకు రసజ్ఞులోకమును సమ్మోహింపఁ జేయఁగల ప్రధానసాధనము “స్వభావకథనము”. ఇతని నిసర్గప్రతిభాసంరంభవిశ్రాంతికిఁ బరమావధి యయ్యెడియ.

“అవస్థానుకృతి ర్నాట్యమ్” అనుటచే ననుకార్యుల యవస్థాస్వరూపముల ననుకరించి ప్రేక్షకసమాజమును జొక్కించు ననుటకు నీ “స్వభావకథనమే” పరమావధి. అట్లే—

కవిప్రయత్నమునకు నీ “స్వభావోక్తి” ప్రధానపరికరము. నిసర్గప్రతిభా పరమాధి కధీనము లైన యాకారములను, భావములను విదగ్ధజనమనోహరముగ సహృద్యరచనావైచిత్ర్యము నునుపుపఱచి శబ్దార్థముల మూలమునఁ బలుకనేర్చిన కవి ధన్యుడు. వింతసౌంఘల నింపు నారని పలుకులే కావ్యశోభాకరము లగు నలంకారములు. స్వప్రతిభైకగోచర మగు సహజస్వరూపము నిచ్చావలసముగా

మెలుగుసోఁగులు పురంగలింపఁ బలుతెఱంగుల నలంకరించుట కలంకారపరి కరము కావలసినంత కవిస్వప్నలోఁ గలదు. అం దీస్వభావోక్తి యున్నతస్థాన మాక్రమింపఁగలదు. రసపరికరము లగు విభావానుభావాదుల మనోజ్ఞస్వరూపము నీయలంకారము నిరూపించునంత రేటగను, సూటిగను తక్కింగలయలంకారములు నిరూపింపఁజాలవు. స్థాయిభావవికాసమున నిది ముఖ్యసాధనము. రసికబృందమున కీయలంకారమునం దాదర మెక్కుఁ డగుట రీదియే కారణము. మనుచరిత్రమున శృంగారరసపోషణకు వలయు పరికరముం గూర్చుటకు—

సీ. “కులిశధారాహతి పాలుపునఁ బై నుండి
యడుగు మోపఁగ జేగు రై న తటులఁ
గనుపట్టు లోయ గంగానిర్జ్వలము వారఁ
జలువ యె నయ్యెటి కోలఁకులందు
నినుకపెట్టిన నేల నేచి యర్కాంశులఁ
జొరసీక దట్ట మై యిరులు గవియు
క్రముకపున్నాగనారంగరంభానా?
కేరాదివిటసికాంతారవీధిఁ
గెరలు పికశారికాకీరకేకిభృంగ
సారసద్వని తనలోని చంద్రకాంత
దరులు ప్రతిశబ్ద మీన గంధర్వయక్ష
గానఘూర్జిత మగు నొక్కకోనఁ గనియె.”

అని యొకయపూర్వదృశ్యమును కవి స్వభావోక్తి మూలమునం గల్పించెను. ఇది తప్ప యుపమ లెన్ని చెప్పినను, యుత్పేక్ష లెన్నిఁ గూర్చినను, శ్లేషచమత్కృతు లెన్నిఁ గుమ్మరించినను మఱి యేయలంకారముల బెడంగు హవణించిన నిట రసో దయము కాదు. సమయోచితముగ స్వభావోక్తి రాజించును. ఆంధ్రకవిరాపితా మహు డిట్టిసమయములఁ గుర్తించుటలోఁ గడునేర్పరి. ఆతని—

“తతనితంబాభోగధవళాంశుకములోని
యంగదట్టపు కావిరంగువలన”
“అబ్బురపాటుతోడ నయనాంబుజముల్ వికసింప....”
“చూచి ఝళంఝళత్కటకసూచితవేగపదారవింద యై....”

అను పద్దెములందరి స్వభావోద్ధుల రామజీయరం బహుార్వ మై సమయోచిత మగుటచే సహృదయుల సఖిరముగా నార్పించుచున్నది.

ఈయలందరము లేవల రసోదస్కాకహేతువే కాక కవికాలమునందలి నాగరికత, శిల్పాదికళల యభివృద్ధి, అచారాచర్యములు, రాజ్యాంగపద్ధతులు మొదలగు చరిత్రాంశముల నందందు నిరూపించుటకు ముఖ్యసాధన మగుచున్నది. దానంజేసి కవిగఁ గల లోకజ్ఞానసంపత్తి వెల్లడి యగుటయు, పాఠకునకుఁ బ్రాచీనచరిత్రావదోధ మై లోకవృద్ధహరజ్ఞానము చేహరుటయుం దటస్థింపఁగలదు. అప్పుడు గాని కావ్యప్రయోజనము సాకల్యముగ నులింపదు.

మనుచిరిత్రకారుడు చరూధిని గట్టుకొన్న వస్త్రమును వర్ణించుటంబట్టి పురాతనకాలమునందలియు స్నిగ్ధములు సున్నితములు నగు వస్త్రములు తయారుకాఁబడుచుండెడి వని నేటి చరిత్రకారులు సిద్ధాంతీకరించుట కవకాశము కలిగినది. రామాయణాది కావ్యములయందలి స్వభావోద్ధులం బట్టి శిల్పాదికళలయభివృద్ధి నిరూపింపఁబడినది. శ్రీనాథుడు మొదలగు కవుల చాటుపద్యములును, విశ్వగుణాదర్యమువంటి గ్రంథములును స్వభావోద్ధులచే నత్యంతరమనేయము లై యిట్టి చారిత్రాంశములను బోధించుచున్నవి. కవికి నై సర్గికప్రతిభ, కాలంకష మగు శాస్త్రపరిచితి, లోకజ్ఞానము, వాఙ్మైపుణ్యము అను దీనిలో నేది లోపించినను స్వభావకథనము లోకోత్తరవమవ్వారి కానేరదు. కవిగఁ గల వాఙ్మైపుణ్యమును, ప్రతిభావిశేషమునుఁ బరిక్షించుట కిది గీటుకాయ యనవచ్చును. అందుచేఁ బ్రాచీనాలంకారికు లిద్దాని నాద్యలంకృతి యని పక్కాజేంచి దీని తుపమాదు లన్నిటికంటెఁ బ్రాముఖ్య మిచ్చిరి.

కావ్యాదర్యమున—

“నానావస్తం పదార్థానాం రూపం సాఙ్గి ద్వివృణ్వతీ
స్వభావోక్తి శ్చ జాతి శ్చే త్యాద్యా సాలంకృతి ర్యథా.”

అని దండ్యాచార్య రీయలంకారలక్షణమును చొల్ల వివరించుటలో నీవిశేష మిమిడియున్నది. “అద్యా” యను కంఠోక్తి దానిని మఱికొంత స్పష్టము చేయుచున్నది.

ఇట్లుండ నదీనులు — “తత్ర ప్రభవ మనేకాలంకారబీజభూతత్వా దుపదానిరూప్యతే” (విద్యానాథుడు) అని యుపమాంశరమును మొదటి దనిరి. అనేకాలంకారబీజభూత మను కారణముచే నావిషయమును సమర్థించి స్వభావోక్తిని దూర

ముగ విసరిరి. అందుచే నర్థాలంకారము లుపమాదు లైనవి. ఈవిషయ మెంత దనుక నమంజనమో మాతము.

ఉపమాలంకార మనేకాలంకారిదీప మున్నె ; అనుగార ! ఉపమకుఁ గూడ బీజ మగుచున్నది. స్వభావోద్ధి పీఠన - ప్రవృత్తాప్రవృత్తములకు సామ్యము వాచ్య మగుచో నుచును యగునుకదా ! అట్లుగనుచో ప్రకృత మనఁబడు చున్నప్పుడొక్క సంపూర్ణస్వరూపము కవిప్రతిభాగోచర మైనపుడు గదా అప్రకృతముతో సామ్యము వాచ్య మగుట. ముఖ్యస్వరూప మిది యని నిర్ణయించఁబడినచో నది చంద్రుని వలె నున్న దనుట పొసఁగును గాని చర్చస్వరూపానుభవము లెనప్పుడు సాదృశ్య ప్రసక్తి యెట్లు ? అందుచే వస్త్రవస్తాస్వరూపానుభవము నున్న దున్నట్లు వివరింపనేరని కవి కుపమాదులతోడి సంబంధము నపుంసకవమీకాంక్షయే యనఁదగు. ఒకవేళ పూర్వకవిసంప్రదాయములను, గమనికలను గుర్తించి వారిభావములను, పదములను సేకరించి “పులిని జూచి నక్క చాత పెట్టుకొన్నట్లు” ముఖ మిందు బింబ మనియు, కనులు కలువరేకు లనియు నర్థిదిల్లిగ నల్గువదము లల్లవచ్చునది కవిత్వమా ? ఆయలంకారములు కవిప్రతిభావిశేషసూచకములా ? రావు.

ప్రకృతిసుందరము లగు సవయవసంస్థానములు గల మూర్తి నలంకరించుటకు హరనూపురాద్యలంకారము లెట్టివో కవిప్రతిభాగోచరము లగు విభావానుభావాదుల నిసర్గసుందస్వరూపము నలంకరించుట రుపమాదు లట్టివి. అనఁగా జాతి క్రియాగుణద్రవ్యభేదముచే నలుతెలుగు లైన విభావానుభావాదుల యవస్థాస్వరూపములను రసజ్ఞులొకమునకు రుపభముగ పోధించి రసానుభవముఁ జేకూర్చుట కుపమాదులు సాధనము లగుచుండును. కవి వివక్షిత మిందు స్వభావోద్ధియే యగును. అందుచే నలంకారము లన్నిటికి స్వభావోద్ధి బీజ మనుటతో నందియము లేదు.

“శంపాలతికతోడి జలదంబుకై వడి

మెలుగుటొల్లయ్యోడి మేనివాని”

అని పాడుకొను రవీంద్రుని హృదయమురురమునఁ బొల్లఁ బ్రతిబింబించి నది. ‘మెలుగుటొల్లయ్యోడి మేనివాని సౌబఁగు రాని మెఱపుతోడి మేఘంబు గాదు. ఆప్రతిబింబాకృతినే యాతఁడు ప్రధానముగా రసజ్ఞులొకమున కెఱుకపలువఁ దలచి నదియు, అందుల కొక పోలిక గొనితేఁగోరి ప్రకృతి నొక్కమాటు సింహావలోకనముం గావించి మెఱపుదీవపాత్తు గల మేఘంబు నేర్చి కూర్చి రసజ్ఞులకు స్వప్రతిభైక

గోచర మగు మూర్తి నతిసులభముగాఁ బ్రత్యక్షము సేసినాఁడు. ఇం దుపమాలంకారమునకు స్ఫూర్తి యున్నను స్వభావోక్తియే యిం దతిసుందరముగ గోచరించుచున్నది. ఇ ట్లలంకారజాతము నెల్లఁ దఱచిన నీస్వభావోక్తి దానిలో నంతర్నిబిత్తమై కన్పట్టకమానదు.

మేఘసందేశమున--

“తస్యాః కించి త్కరధృత మివ ప్రాప్తవా నీరశాఖం
హృత్వా నీలం సరింపచనం ముక్తరోధో నితంబమ్
ప్రస్థానం తే కథ మపి సఖే లంబమానస్య భావి
జ్ఞాతాస్వాదో వివృతజఘనాం కో విహతుం సమర్థః.”

అని కలదు. సృష్టిం దలక్రిందు సేయఁగల నిసర్గప్రతిభాసంపన్నుఁ డగు కవిబ్రహ్మ యొకవిధ మగు సృష్టినిర్మాణమునం దృష్టినందఁ జాలఁడు. అందులకుఁ దనకావ్య సృష్టియం దత్యద్భుతసూతనదృశ్యములం గల్పించుకొని వినోదించుచుండును. అతని వినోదము సహృదయహృదయాకర్షక మైనది.

ఈశ్లోకమున - గట్టుక్రిందకుం దిగిన గంభీరానదియు, నందుఁ దేరిన నల్ల నీటిపై కొఱఁగిన వేతసశాఖయు, నందు పైపై నలముకొనిన మేఘంబును గల యొకమనోహరప్రకృతిదృశ్యము ప్రత్యక్షీకరింపఁబడినది. భావనాప్రపంచమున లీనుఁ డైనపుడు స్వప్రతిభలో గోచరించు నైజస్వరూపమును వెల్లడించుటయే కవి యొక్క ముఖ్యోద్దేశము. అగుచో నిది స్వభావోక్తియే యగును. అయిన నిది స్వభావోక్తి లంకార మనఁ జెల్లదు. కవిప్రతిభ యంతటితో విశ్రమింపలేదు. స్వభావసీర్ధ మైన పూర్వదృశ్యము కావ్యసృష్టి నొకవింతపరిణామము నొంది నూతన దృశ్యముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇందు గంభీరానది గంభీరనాయిక యైనది. ఒడ్డు క్రింద నున్న నల్లనినీ రామెనితంబమును వీడిన విరహసూచక మైన నల్లనివలువ యైనది. నీటి కొఱఁగిన వేతసశాఖ వస్త్రనిరోధక మగు నామెహస్త మైనది. మేఘుఁ డామెకు నాయకుఁ డయ్యెను. కవిబ్రహ్మయొక్క యీవినూత్నశిల్పనాకౌశలమున శృంగారరస ముద్దీపిత మైనది. రూపకార్థాంతరన్యాసాలంకారము లిందు బహిర్వ్యక్తము లై ప్రాధాన్యము పహించినవి. అందుచే నూత్నశిల్పమునకుఁ బునాది యని స్వభావోక్తి ననవలసియుండును.

అనుకరణప్రధానము లగు దృశ్యశాస్త్రములయం దీస్వభావోక్తి మిక్కిలిగఁ గూర్చబడును.

“దర్శాంకురేణ చరణః క్షల ఇత్యభావే
అస్మిన్ధి నీరా కలిది దేవ పదాని గర్వా
ఆసీ ద్వివృతపదనా చ విమోచయంతి
కాభాసు చల్కల మనక్త వపి ద్రుమాబాహ్.”

గీ. “చరణమునఁ గ్రుచ్చికొనఁ గుళాంకుర మటంచుఁ
గొన్నియడుగులె నడచి యాకొమ్మ నిలిచె
తరువుకాఖల వస్త్రంబు దగుల కున్న
దీనుకొనుదానివలె వెన్నఁ దిరిగి చూచె.”

(క. వీ.)

అని గలదు. శృంగారరసాధిదేవత యిందు సహజస్వరూపమునఁ దాండవింతు చున్నది. నాయకయొక్క తాదాత్మికావస్థాస్వరూపము నతిసుందరముగఁ బ్రత్యక్షీకరించుటతో కవిప్రతిభ కిందుఁ బూర్తి యైన పని కుదిరినది. అత్యద్భుతసంవిధానముచే నాలంబనవిధానముయొక్క సహజసౌందర్యసామ్రాజ్యము కవివాఙ్మయపుష్పముచే మెఱుఁగుదీరి యొక్కింత వింతరామణీయకము నెనయ నఖండబ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారి యగు రసము జాలెత్తినది. సహృదయహృదయములందలి హర్షాంకురముల కది జీవము.

స్థాయిభావవికాసమునకు నీస్వభావకథనమే హేతు వనుటకు - “రాజా — సభే! తపస్విభిః కైశ్చి త్పరిజ్ఞాతోఽస్మి చింతయతావ త్కేనాఽపదేశేన సకృదాశ్రమే వసామ” అను నాయకునివాక్యము గుర్తు. తరంగిత మగు రసప్రవాహమున నుజ్జిత లూఁగుచున్న యాతనిడెంద మిప్పుడు నిశ్చయస్థానము నధిగమింపఁ గలిగినది. “కుంభగతప్రదీపికాశ్రీ దోష నేకాగ్రత నిర్వృతిఁ జెందుట” యన నిదికదా! కాదేని యేదేని మిషవెట్టి యైన నిట నుండు మను సుత్కంతాసూచక వాక్యము బయల్పడు పెట్లు? ఇది స్వభావోక్తిఫలనఁ గలిగిన పరిణామము. ఈ స్వభావమును నటకుఁడు గూడ సరసముగా ననుసరింపగలిగెనా, సామాజికునిభాగ్య విశేష మే మని చెప్పవలయును! ఇట్లు విభావానుభావసామగ్రిఁ బోషించి సహృదయులఁ జొక్కించు నీస్వభావోక్త్యలంకారప్రాగల్భ్యమును శృంగారాదినవరసక్రమ

మున వివరించుటకు తావు చాలదు. కాళిదాసాదులరచనలయం దీస్వభావోక్తుల పొందిక లనంతములు.

సగుణరాధకుల కీయలంకారమునం దభిరుచి మెండు. లక్ష్మముం జూపినఁ గాని వ్యాకరణసూత్రార్థ మహాగాహన కాని వడుపునఁ దా మారాధించు దేవతా మూర్తి కనులఁ బొడకట్టినఁ గాని భక్తిరసానుభవము సిద్ధింపదు. భక్తిరసానుభవ మునకు మూర్తిసాక్షాత్కారమే పరమాచది కదా ! భక్తిరసప్రధాన మగు శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతమునం దీస్వభావోక్తు లతిసుందరము లనేకములు.

“అంసాలంబితవామకుండలధరం మందోన్నతభ్రూలతం
కించిక్కుంచిత కోమలాధరపుటం సాచిప్రసారేక్షణమ్
అటోలాంగుళిపల్లవై య్మృరళికా మాఘరయన్తం ముదా
మూలే కల్పతరో త్రిభంగి లలితం జానే జనన్మోహనమ్.”

ఉ. “మూఁపున వామకుండలము మోవి నొకించుక మోడ్చు నందముం
జూపెడు నోరచూపు సొగసుం బొమ్ నొక్కట నిక్కు గన్పడం
గ్రేపులు పొక్కఁ గల్పకముక్రిందఁ ద్రిభంగిగ నిల్చి యంగుళీ
వ్యాపితవంశపూర్తిమయి వర్తిలు మోహనమూర్తిఁ గొల్పెదన్.”

అని చిన్నికృష్ణుని సహజసుందరస్వరూపము నత్యంతరసోద్దీపకముగఁ జిత్రించి న్వప్రతిభాగోచర మగు మూర్తి నింతకంటెఁ దెలుపఁజాలనో యనునట్లు, ‘జగన్మోహనమ్’ అనుపదముచే స్వసంరంభమున కవధిఁ గల్పించికొనినాఁడు కవిపుంగవుఁడు. అంద్రీకరణము నత్యంతరమణీయముగ నున్నది. “క్రేపులు పొక్క” అనుపదము మూలాధిక మయ్యు నందముఁ గూర్చినది. ఇందలి స్వరూపము చిత్రకారునకుఁ జక్కనిపని గల్పింపఁగలదు.

పరమభక్తాగ్రేసరుఁ డగు పోతనమహాకవి కీ స్వభావోక్తి ప్రీయతమము. అతనిగ్రంథమునం దతిలలితము లైన స్వభావోక్తు లనేకములు గన్పట్టును. చూడుఁడు —

సీ. ఒకచెలికానిపై నొకచేయిఁ జాచి వే
తొకచేత లీలాబ్జ మూఁచువానిఁ

గొప్పన కందని కొన్ని కుంతలములు
 చెక్కుల స్మృత్యంబు నేయువాని
 గలుచుచుండులు పుచ్చి కొడుకలుఁ గట్టిన
 పసిడివన్నియ గల పటమువాని
 నొదలఁ దిరిగిరా నలవడఁ జుట్టిన
 దట్టంపుఁ బించెపుడండ వాని
 రాజితోత్పలకర్ణపూరిములవాని
 మహితపల్లవపుష్పదాములవాని
 భువనమోహననటవేషభూతివానిఁ
 గనిరి కాంతలు కన్నుల కలుపు దీర.

కనినవారు కాంతలే కాదు; కవియు, మనమును. ఇం వాగోపవాదల్లభుని సహజ స్వరూపము గడుసొంపుగఁ గన్పట్టుచున్నది. కవి హృదయమునం దోచుచున్న మూర్తిని సంపూర్ణముగఁ జిత్రించుట కీవద్వ్యభలకము చాలనే లేదంటకు “కన్నుల కఱపు దీర” అను పదమే నిదర్శనము. అట్లగా భువనమోహననటవేషుని మూర్తిం బూర్తిగ నిరూపింప నెవరితరము ?

అంత్యంతరసోపస్కారకారణ మై పండితపామరజనసామాన్యము నాదరింపఁ జేయుటలో స్వభావోక్తికి మించిన యలంకార మొందు గానరాదు.

భాగవతమున నీకవి కృష్ణునికై శవమును వర్ణించుటలో—

సీ. “కడుపున దిండుగాఁ గట్టిన వలువతో
 లాలితవంశనాళంబుఁ జొనిపి,
 విమలశృంగంబును వేత్రదండంబును
 జారి రానీక డావంక నిఱికి,
 మీఁగడపెరుఁగున మేళవించిన చర్మి
 ముద్ద డాఁపలిచేత మొనయ నునిది,
 చెలరేగి కొసరి తెచ్చిన యూరుఁగాయల
 వ్రేళ్లనందుల నెల్ల వెలయ నిఱికి,
 నంగదీలనడుమఁ జక్కనఁ గూర్పుండి
 నర్మభాషణముల నగవు నెఱిపి

యాగభోక్త కృష్ణఁ డమరులు వెఱఁగంద

శైశవంబు నెఱపి చల్లి గుడిచె.

అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మను లీలామానుషస్వరూపమునఁ జిత్రించుటలోఁ గవి చూపిన వాఁడైపుణ్యము వాచాతీతము. గొల్లపిల్లలలో నాభగవానుని, నాయిద్దరిలో పాతకులను నైక్యము గావించుట కీకవి కూర్చుకొనిన పరికరము నిరుపమానము. అప్రాకృతతేజోమూర్తి నాలకావరిగఁ జేసి యామూర్తియొక్క తొల్టటివేషమును “యాగభోక్త” యను పదముచే గోచరింపఁజేసి రెంటిలో భేదమును గట్టెడుట నిల్పి చూపుటచే నీమహాకవి సంవిధాన మత్యాశ్చర్యకర మైనది. అమరులు వెఱఁగందుటయు నందులకే గదా !

ఇట్లు స్వభావోక్తులు కవిప్రతిభను బట్టి మనోజ్ఞము లై కావ్యలక్ష్మి నంలక రించుచుండును. పూర్వాలంకారికుల మతమున నిది ప్రాధాన్యము వహించుటయు నుచితమే యగును. అభిరుచింబట్టి మతభేదము గాని మతభేదముంబట్టి యభిరుచి కాదు గదా !

—ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక - ప్రజోత్పత్తి.
(1931 - 32) సంచిక : 22.

ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము

—డా॥ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తరం

రచనావిధానమునుబట్టి తెలుగుభాషకు వ్యాకరణములు ఈ క్రింది విధములుగా వింగడింపబడినవి. (1) సంస్కృతశ్లోకములయందు ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి, వికృతివివేకము లేక అధర్వణకారికావళి, హరికారికావళి మున్నగున విట్టివి. ఇందలి కారికలనే తగురీతిని విఱచి సూత్రములుగాను పఠించుకొనదగును. (2) సంస్కృతసూత్రములందు వైకృతచంద్రిక. దీనిని మంచెళ్ళ వాసుదేవ కవి రచించెను. ఇది యింతదనుక ప్రచురింపబడక పోవుట విచార్యము.

1. ఆంధ్రకౌముది :

ఇది మండ లక్ష్మీనృసింహ కవి విరచితము. దీనిని 1895 లో విశాఖపట్టణము ఆర్థ్వాపెన్ వారు తొలుత ప్రచురింగిరి. ఇందలి సూత్రములు దేవనాగర లిపిలోను, ఉదాహరణములు తెలుగులిపిలోను ఉన్నవి. గ్రంథపీఠికలోని కతిపయ విషయము లాధారముగా ఆచార్య గంటిజోగి సోమయాజులుగా రీవ్యాకృతి క్రీ. శ. 1670 ప్రాంతమున రచిత మై యుండునని ఊహించిరి. కాని అనేకాంతరంగిక సాక్ష్యములనుబట్టి యిది ప్రాచీనవ్యాకృతిగా కానరాదు. సిద్ధాంతకౌముది కిది అనుకరణముగా కనుపట్టినను, రచన చాల సంశ్లిష్టము. ఇం దనేకము లగు అవకతవ కలు గూడ గలవు. “From the quotations contained in the work, it may be inferred that he lived in recent years” అని ప్రాచ్యగ్రంథాలయాధికారుల యభిప్రాయము.

2. చిన్నయసూరి సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము :

ఇదియు సమగ్రముగా కనుపట్టదు. లోపభూయిష్టమైనది. ఇం దనేక సూత్రములు వివరణము నపేక్షించుచున్నవి. చిన్నయసూరి తా నొక సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణమును సంస్కృతమునందు సమగ్రముగా వ్రాసినట్లును, అందలి కొన్ని సూత్ర

ములను బాలుర కుపయుక్తమగునట్లుగా తెనుగున కనుపదిచినట్లును ఈ క్రింది పద్యమువలన తెలియును.

‘మును మదుపజ్జుంబగుచుం
దనరిన వ్యాకృతిని సూత్రతతి యొక కొంతం
దెనిగింది యిది ఘటించితి
ననయము బాలావబోధ మగు భంగిఁ దగన్’

సమగ్రముగా తెనుగు శబ్దలక్షణము తెలిసికొనవలయు నను వేడ్క గలవారలు ఈ మూలవ్యాకృతి యగు సూత్రాంధ్రవ్యాకరణమును జూడవలయు ననియు సూరి ఆకాంక్షించెను. ఇప్పుడు లభించుచున్న సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము, సమగ్రముగా తాను వ్రాసినట్లు సూరి చెప్పకొన్నవ్యాకరణమునకు చిత్తుప్రతిగానో, తొలిరూపము వంటిదిగానో భావింపనగు నని కొందఱు యభిప్రాయము.

3. పద్యములందు రచింపబడినవి :

వీనిలో ప్రథమము, ప్రధానమునగు అంధ్రభాషా భూషణమును గూర్చి యిందు విపులముగా పరామర్శింతము.

4. తెలుగు సూత్రములందు రచింపబడినవి :

చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము, ప్రౌఢవ్యాకరణము మున్నగునవి.

5. గద్యాంధ్ర వ్యాకరణములు :

వీనినే వివరణాత్మక వ్యాకృతు లనియు ననఁదగును. ఈ రచయితలకు “అల్పాక్షర మనందిగ్ధమ్, సారవత్ విశ్వతోముఖమ్, అస్తోక మనవద్యం చ సూత్రమ్ సూత్రవిదో విదుః” అను లక్ష్యముతో సూత్రరచన చేయవలయునన్న ఆశయము లేదు. విషయవివరణమే వీని ప్రధానలక్ష్యము. శ్రీ రావిపాటి గురు మూర్తిశాస్త్రి విరచిత మగు “తెనుగు వ్యాకరణము”, శ్రీ ఉదయగిరి శేషయ్య “తెలుగువ్యాకరణ సంగ్రహము”, టి. యం. శేషగిరిశాస్త్రి “ఆంధ్రశబ్దతత్వము”, కుప్పజ్జయ్యంగారు “సర్వలక్షణసారసంగ్రహము”, శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావు “సులభవ్యాకరణము”, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి “ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము”, శ్రీ వజ్జుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రి “బాలవ్యాకరణోద్యోతాదు” లిట్టివిగా నెన్నవచ్చును.

పద్యాంధ్రవ్యాకరణముల గూర్చిన సంక్షిప్తచరిత్రమును, దానియందలి విలక్షణలక్షణములను పరామర్శించులక్ష్యముతో ప్రథమపద్యాంధ్రవ్యాకరణమును ఇట సమీక్షింతము.

ఆంధ్రభాషా భూషణము :

క్రీ. శ. 1 వ శ. మూలఘటిక కేతన కర్త. ఇది 192 పద్యములతో పరిమితమైన వ్యాకరణము. (అలసట వచనములును లేకపోలేదు.) అంధ్రశబ్ద చింరామణి అర్పించినమైన వ్యాకృతి యని, ఐహళః ఎలకూచి బాలసరస్వతియే దీనిని వ్రాసియుండు నని భావించు ఆధునికులు చాలమంది ఈవ్యాకృతియే తెలుగుభాషకు తొలి దని భావింతురు. ఇందులకు కేతన

“మున్ను తెనుగునకు లక్షణ

మెన్నడు నెవ్వరును జెప్ప లేఁ జెప్పెద వి

ద్వన్నికరము మది మెచ్చగ

నన్నయభట్టాదికవిజనంబుల కరుణన్”

అని చెప్పకొనుటయు నుపలంక మై యుండును.

సంస్కృతమునందు విరచితమైన కొన్ని వ్యాకృతులందు లక్షణమే కాని లక్ష్యములు తత్కర్తలచే కూర్చబడినవి కావు. అవి తరువాతి టీకాకర్తలు, వ్యాఖ్యాతలు, అనువాదకులు చేకూర్చినవి. కాని ఆరీతిగా గాక లక్ష్యలక్షణములు రెండును కేతనచేతనే కూర్చబడినవి. కొన్నిచోట్ల లక్ష్యములు మాత్రమే యుండును.

కేతన తాను వ్రాసినది చిన్న వ్యాకృతియే యైనను, తన్ను ‘ఆ షష్ఠ్యుభ పాణినులకు నగు నెన’ యని ‘భాషావేదులు సంతోషించు ర’ని విశేషముగా ఆశించి నట్లు కనిపించును. ఒక సమగ్రవ్యాకరణము ఆంధ్రభాషకు రచింపవలయునను ఉదారాశయ మాతని కున్నట్లు రానరాదు. ఆంధ్రభాషాప్రవేశమున రాతడు మార్గదర్శి కావలయుననియే ఆతని ఉద్దేశ్యము. ఒకక్రొత్త గ్రామమునందు, ‘ఫలానా’వారి యిల్లెక్క దని అడుగుదుము. ఇందులకు కొందరు గొండులు, సందులు, సంరేతములు చెప్పి పొమ్మందురు. కొంద బుదారులు తామే స్వయముగా వచ్చి ఇంటివద్ద దిగవిడచి పోదురు. ఇం దేది యుత్తమ మని ప్రశ్నింప వనిలేదు. మొదటిపద్ధతి ప్రచారము అడిగినవాడు కొంత తనబుద్ధిని కూడ ఉపయోగింపవలసి యుండును.

ఇందు పొరబడి ఒకయింటికి మారుగా ఇంకొక యింటిలో ప్రవేశించుట కవకాశ ముండును. రెండవపద్ధతిలో ఇట్టిదాని కవకాశ ముండదు. ఈరెండును గాక మధ్యేమార్గమొకటున్నది. కొంతదనుక వచ్చి రూఢముగా గుర్తు చూపనగును. కేతన తోలిదారినే త్రొక్కె ననవచ్చు ననుట కీ క్రింది పద్యమే సాక్ష్యము.

“కంచి నెల్లారు మణి యోరుగఁ గల్గెయోధ్య
యనువురంబులపై గంగ కరుగు మనిన
పగిది, నొక త్రోవఁ జూపెద, బహుపథంబు
లాండ్రభాషకుఁ గల వని యరసికొనుఁడు.”

ఆంధ్రభాషాగ్రహణమున కనేకమార్గము లున్నట్లును, అందు తా నీరీతిగా, స్థూలముగా మార్గసూచనము మాత్రమే చేయతలపడినట్లును కేతన వచించెను. కావున కేతన తన రచనను సమగ్రముగాఁ గావింపలే దని విమర్శింపరాదు. ఏలన ఏ రచయిత ఏఆశయముతో తనరచన సాగించెనో గుర్తించి, ఆ ఆశయసిద్ధిని ఆతఁడు గాంచెనో లేదో పరామర్శింప వలయుననే కాని ఆత డాశింపని దానిని మన మాతనినుండి ఆశింపరాదను విమర్శన సూక్ష్మము నిట్లొకచో శ్రీ ఆరవిందులు తెలియపఱచిరి.

“The true spirit of criticism is to seek in a literature what we can find in it of great or beautiful, not to demand from it what it does not seek to give us”. కాని కేతన విషయములో వచ్చిన చిక్కు ఆతడు తన్ను పాణిన్యాదులతో పోల్చుకొనుట. నక్కెక్కడ ? నాకలోక మెక్కడ?? కేతన తన పరిధి తెలియనంత అవివేకి గాడు. బహుశః యిది ప్రక్షిప్త మేమో!! లేదా తాను తొలివ్యాకృతిని తెలుగునకు కూర్చినా నను మోజుతో చెప్పు కొనియుండును. ఆధునికులకు నిట్టి సర్దాలు లేకపోవు.

కేతన సంస్కృతమే అన్నిభాషలకు తల్లి యని, అట్టి సంస్కృతము, తజ్జన్యము నగు తద్భవము కాక, స్వతంత్రముగా కల్గినభాషయు కొంత కల దని, ఈమొత్తము కలిసిన భాషయే “తెనుఁగుబాస నాఁగ వినుతి కెక్కె” అని ఉద్ఘాటించెను. (14 పు). ఇది యంతయు ఆంధ్రభాష యని ఆతడు భావించలేదు. ఆతడు రచించినది ‘ఆంధ్రభాషాభాషణమే’ అయినను, ఆంధ్రపదము నాతఁడు

పట్టినచోటులను ప్రయోగింపనేలేదు. అది యట్లుంతము. ఆంధ్రరత్న చింతామణి యందువలె ఇందు ప్రాకృతముల ప్రసక్తి లేదు. కాని కేతన ప్రాకృతప్రసక్తి నొక్కమారు గావించెను. అది యిది.

“సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణముఁ జెప్పి
తెనుఁగునకు లక్షణముఁ జెప్పకునికి యెల్లఁ
గవిజనంబులనేరమి గాదు నన్ను
ధన్యుఁ గావించఁ దలచిప తలఁపు గాని.”

ఇట ఒకసందేహము. సంస్కృతప్రాకృతాది లక్షణమును జెప్పిన కవిజనము లెవరు? తెనుఁగుకవులే కావలయును. ఏవరో అయినచో వారు తెనుఁగునకు లక్షణము నేల చెప్పదురు? దీనినిబట్టి తెనుగు కవులు కొందఱు వక్ష్యమాణకవుల కుపయుక్త మగునట్లుగా సంస్కృతప్రాకృతములకు లక్షణము నేర్పబియుండుదు. అవి యీవాఁడు లభ్యములు అగుటలేదని భావించవలయును. కేతన కాలమున ఆంధ్ర దేశములో ప్రాకృతవ్యాకరణములు కూడ సంస్కృతములోపాటు పఠనపాఠనము లందుండె ననుట కీ పద్యము తోడ్పడుచున్నది. అయినను కేతన సంస్కృత సమము లట్లు ప్రాకృతసమములను గాని, సంస్కృతభవములట్లుగా ప్రాకృతభవము లను గాని గుర్తింపలేదు. వర్ణనాత్మకవ్యాకరణము రచించు వానికి ప్రాకృతము లతో తెనుగునకు గల సంబంధము చారిత్రకము కావున నిరూపింపవలసిన పనిలేదు. ప్రాకృతసమముల నన్నింటిని ప్రాకృతభవములుగానో, సంస్కృతభవములుగానో పరిగణించినను ప్రమాదము లేదు. సిరి, అగ్గి ఇత్యాదులు నేటి విద్యార్థులు శ్రీ, అగ్ని అను ప్రకృతులకు వికృతులుగా గ్రహించుచున్నారు. కాని ఒక్కచోట ప్రమాదము వాటిల్లుచున్నది. సంస్కృతమునందలి ‘య’ కారము సూటిగా తెనుఁగునకుఁ జేరునపుడు యకారము లోపించుచున్నది. ఉదా॥ యశము-అసము, యుగ-ఉగము, యువతి-ఉవిద ఇత్యాదులు. ఇట్లు యకారము లోపించు పదములకన్న యకారము జకారముగా మారుపదములే తెనుగునం దెక్కువ. ఈమార్పు ప్రాకృతభాషలో కల్గి, తద్వారమున తెనుగున ప్రవేశించినది. ఈ ఒక్కచోటనైన ప్రాకృతసమ-లేక-భవములను అంగీకరింపక తప్పదు. సంస్కృతభవము లనుటకు వీలులేదు. ఏలన సంస్కృత యకారము తెనుగున అకార మగును గదా ! కావున యాత్ర-జాత్ర, యముఁడు-జముఁడు ఇట్టివి ప్రాకృతభవములని గాని, ప్రాకృతసమము లని గాని అనకతప్పదు.

కర్ణాటమిశ్రభాషలయందును ప్రాకృతసమభవములు గుర్తింపబడలేదు. ఒక కర్ణాటభాషా చరిత్రకారుడు ఈసందర్భమున వీనిని గుర్తించిన తెనుగువ్యాకర్తల విజ్ఞతనే యిట్లు ప్రశంసించెను.

"The word tat in the compounds tatsama and tatbhava is taken in Kannada grammars to denote Sanskrit but in Telugu it is taken to denote Prakrit also, and this classification is desirable since there are instances of words, which it is easier to derive from Prakrit than from Sanskrit" History of Kannada Language by R. Narasimhachary. p 115,

సాంకేతిక పదములు :

కాస్త్రరచన సాంకేతికపదములమీదనే ఆధారపడియున్నది. ఏకాస్త్రరచన యైనను ప్రాచీనపారిభాషికపదములను మార్పుకొని గాని, ఉపజ్ఞకొలది స్వకీయములను కల్పించుకొనిగాని అభివృద్ధి నందవలసి యున్నది. పాణినితో బోల్చుకొన్న రేతనలో నీ దృష్టి కానరాదు.

రేతన అచ్చులు, హల్లులు అను పాణినియ సంజ్ఞలను; స్వరములు, వ్యంజనములు, అంతస్తలు, హిష్కలు అను ప్రాతిపదికాసంజ్ఞలను ఉపయోగించెను. తత్సమము, ఉద్భవము, దేశ్యము అను పారిభాషికపదములను ప్రాకృతవ్యాకరణముల నుండియైన గాని, భరతుని నాట్యశాస్త్రము, దండి కావ్యాదర్శాదుల నుండి గాని గ్రహించె ననవచ్చును. 'గ్రామ్యము' అను పరిభాషను తొలిలక్షణగ్రంథముగా నెంచదగు "కవిజనాశ్రయము" నుండి స్వీకరించియుండును. ఈవిషయము ముందు నిరూపితము. 'అచ్చతెనుగు' అనునది రేతన ఉపజ్ఞతో కల్పించినదిగానే కనుపించును. దీని పరామర్శయు ముందు జరుగును.

సంస్కృతమునందు తపరకరణము, ఇత్సంజ్ఞవంటి వానిని తానును కల్పింపవలయు నని రేతన ఉత్సహించి యిట్లు నుడివెను. "లక్షణములు దెలిపెడుచో నక్షరములు దెలియు కొలకు ననువైన క్రియన్, శిష్యార్థముగాఁ బల్కెద, లాక్షణికులు తప్పుగాఁ దలఁపదుఁడు మదిన్" (శిశి ప||). కాని యిందును నీతఁ డొక నిర్దిష్ట విధానము ననుసరింపకపోవుట విచార్యము. వుట్టు, ముట్టు, దుట్టు, రుట్టు, నుట్టు, నట్టు, రుట్టు, డుట్టు అనురీతిగా హల్లులకును, అట్టు, ఇట్టు, ఉట్టు అనురీతిని

అచ్చులకును జేర్చెను. ఇంతకు సీనివలన నితడు సాధించినది 'రాజము' అను ప్రత్యయ ప్రయోగము చేయకుండగాని ; అక్షరము అని ప్రయోగింపకుండగాని పద్యమును నడపుట. జిత్తుకిత్తుల నున్నట్లు పీనికి వ్యాకరణార్థములతో విశేష ప్రయోజనము లేదు. యద్రుతి అనిగాని, యదాగమ మనిరాని యనక కేతన కేవలము యకారమనియే యనెను. (49 ప||). లగమాదేశాదులను గూడ నీతఁడు చాలవలకు ప్రయోగింపలేదు. ఆదేశమునకు 'త్రోచివచ్చు' నని యాతఁడు చక్కగా నుడివెను. (62 ప||). కాని ఒకచో నిగ్రహము తప్పి రాదోలను "పునాదేశ"మని నుడివెను. (119 ప||). ఇట్లే 'వికల్ప'మనియు నొకచో పవించెను. (51 ప||). బహుళము, విభాష అనునవి యిం దుపయుక్తములు కావు.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందు కల్పింపబడిన ప్రాచులు, ప్రాణములు, వక్రములు వక్రతమములు, పరుషములు, సరళములు, స్థిరములు దంత్యతాలవ్యభేదములు, కళ, ద్రుతప్రకృతికము, ఔవవిభక్తికము, మహద్వాచకము, అమహద్వాచకము, తద్దర్మార్థకము, సమాపకమువంటి పారిభాషికపదము లాంధ్రభాషాభూషణమునందు లేవు. అర్థకము (mood) వర్తమానార్థక, భూతార్థకాదు అని యిం దుపయుక్తము.

ద్రుతప్రకృతికము అనుటకు మాఱుగా కేతన 'నాంతంబైన పదంబుల' (54 ప||) అని ప్రయోగించెను. ఇటు 'నంతమ'ని యుండు టుచితము. తక్కిన పాదాదిఅచ్చులు కూడ దీర్ఘములు కావు. అట్లుకానిచో 'న + అంతము' అని గ్రహింప వలయును. అప్పుడు 'న' లోని అత్వము తక్కిన హల్లులందు వలె ఉచ్చారణసౌలభ్యమునకు తెచ్చిపెట్టుకొన్నదిగానే యెంచవలయును. 'హల్లునకారమే' (59 ప||) కొన్ని పదాంతములయం దుండు నని యీతఁ డెంచెను. దీనికే చింతామణికర్త ద్రుత మని పేరిడెను.

సంధి, సమాసము, విశేషణము, విభక్తి, క్రియ, ప్రధానము, అను సంస్కృతవ్యాకరణ ప్రచురసంజ్ఞలను కేతనకూడ ఉపయోగించెను. కాని సర్వనామ మనుటకు మారుగా ఈతఁడు, "యుష్మదస్మత్పదంబు" లెనెను. (105 ప||. 106 ప.). ఈరీతిగనే కృదంతములు, తద్ధితాంతములు మున్నగు వానినికూడ కేతన గ్రహింపక అట్టి వానిని కొంచెముగా మాత్రము నూచించెను. పురుష, లఘుపు, అనుస్వారాదులును, తత్పురుష, కర్మధారయ, బహువ్రీహి అనురీతి నీతఁ డుపయోగింపలేదు.

క్వార్థ మను దాని నీతఁడు యిత్వాంతం బనుట మిక్కిలి సముచితము. ఇట్లు పారిభాషికపదప్రయోగవిషయమున చింతామణ్యాదులతో నీ పద్యాండ్ర వ్యాకరణము పూర్తిగా భేదించుటను బట్టి కేతనను కొంతవఱకు స్వతంత్ర మార్గ గామిగా భావింపవగును. సంస్కృతసంజ్ఞాదికము సుపయోగించకుండ నుండుపట్ల కేతన చూపిన నిగ్రహము మిక్కిలి ప్రశంస్యము.

సంస్కృతమునందు తద్భాషకు వ్యాకరణ రచన మూడువిధములు జరిగినది.

1. పాణినీయ పద్ధతి :

సాంకేతికనైపుణ్యముతోఁ గూడిన కృతకసంక్షిప్తరచనాపద్ధతి. పాణిని అష్టాధ్యాయినని మార్గదర్శకముగాఁ గావించుకొని యొనర్చిన వ్యాకరణము లగు చాంద్ర, కై నేంద్ర, సరస్వతీకంతాభరణాదు లిట్టివి.

2. కాతంత్ర పద్ధతి :

ఇందు అక్షిప్తము సహజ మగురచనాపద్ధతి పాణినీయముకన్న భిన్నముగా నుండును. ప్రత్యాహారాదికైశము లిం దుండవు. “శబ్దకృతలాఘవము కంటె అర్థ కృత మైన లాఘవమునకే ప్రయత్న మెక్కువ.” శర్వవర్మ విరచిత కాతంత్ర మును (పాణినీయరచనకు, వార్తికములకు మధ్య నిది విరచిత మై యుండు నని పెద్దల యభిప్రాయము) మార్గదర్శకముగాఁ జేసికొని రచితమైన హైమశబ్దాను శాసన, సంక్షిప్తసార, సారస్వత, సుపద్మ, ప్రయోగరత్నమాలాదు లిట్టివి.

3. పాణినీయ కాతంత్ర పద్ధతి :

కాతంత్రమువలె ప్రకరణవిభాగమును, పాణినీయమువలె ప్రత్యాహారపద్ధతి, ఏకాక్షరసంజ్ఞలు కలిగిన రచన. ముగ్ధబోధవ్యాకరణ మిట్టిది.

అష్టాధ్యాయితో 3990 సూత్రము లుండగా, నాలుగధ్యాయములు గల కాతంత్రమున 1400 సూత్రములే కలవు. ముగ్ధబోధలోను నాలుగే అధ్యాయ ములు-1184 సూత్రములు. తెలుగు దేశములో దీనిని బాగుగా ఉపాసించినవారు కీ. శే. వజ్రల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు.

అక్షిప్తత, రచనలో అవలంబింపబడిన సహజభోరణి, సంక్షిప్తత మున్నగు లక్షణములను బట్టి ఆంధ్రభాషాభాషణము కాతంత్రపద్ధతికి చెందినదిగా భావింప

నగును. తమిళమునందలి రొల్ రొప్పియము కూడ నిట్టిదే అని బర్నెట్ పండితుడు నిర్ధారించెను. (చూ. “On the Andhra School of Sanskrit Grammar—ans—Their place in Sanskrit and subordinate Literatures—పుట 10) ఆంధ్రభాషాభాషణ విషయము పట్ల నిట్లుగా స్పష్టముగా నిర్ధరింపఁ జాలము కాని, స్థూలముగాఁ బేర్కొనవచ్చును. ఆంధ్రశబ్దవిరామణి, బాలవ్యాకరణములు, పాణి నీయ పద్ధతికిఁ జెందిన వననగును. ప్రైవిభాగము మాట నట్లుండును. చింతామణి, బాలవ్యాకరణములు సాంప్రదాయక వ్యాకరణములు కాగా, ఆంధ్రభాషాభాషణదా దులు స్వతంత్రవ్యాకరణము లనవచ్చును. అక్షరగ్రంథములందు వ్యాకరణప్రసం గము కొంత యుండును. వానిని రేవలవ్యాకరణము అనుటకు వీలులేదు. అందలి వ్యాకరణభాగములను ప్రాసంగికవ్యాకరణము అనవచ్చును. కావ్యాలంకారచూడా మణిలోని నవమోల్లాసము; అనంతని ఛందస్సులోని చతుర్థాశ్వాసమునందలి కొంత భాగము మున్నగు ప్రాసంగిక వ్యాకరణము రిట్టి స్వతంత్రశ్రేణికిఁ జెందినవిగా పరిగణింపవచ్చును. ఇది ప్రత్యేకవిషయముగా నిరూపింపఁ దగినది.

కేతన వ్యాకర్తగా పాటించవలసిన కొన్ని ప్రాథమికనియమములు కూడ మెలకువతో పాటించకపోవుట విచార్యము. ఉదా॥ (1) “మును సంస్కృతపద ములపైఁ దెనుఁగువిభక్తులు ఘటించి తేటవడఁగఁజెప్పిన నది తత్సమ మనఁజను” (ప॥ 20). ఇట పద మనుట యుచితము గాదు. పదములపై విభక్తులు చేరవు కదా! ‘శబ్దముల’ని కాని ‘వ్రకృతుల’ని కాని యనుట శాస్త్రీయము. ‘తెలుఁగున సంస్కృతపదములు పలికెడి తెలుఁ గెఱఁగినంత’ (ప॥ 42) తిరిగి యిట్లే ప్రయో గించెను. (ii) “గుణ పదములపై మానుగహల్లున్న నంతిమము లగు ములరున్ బూని పునాదేశం బగు. (ప॥ 119). ‘పునాదేశ మ’నుట పరుషసంకరములకు ముం దయినచో సరిపడును గాని, తదితరములయిన హల్లులు పరమగు నపుడయి యినచో ‘పు’ మాత్రమే ఆదేశమగును. (iii) త్రికసంధిగా నేఁడు బహుళప్రచార మందిన సంధిని కేతన నిరూపించుచు, ‘ఊష్మలుడుగ’ (ప॥ 136) అని మాత్రమే వచించెను. రేఘను విన్మరించుట ప్రమాదము. ‘అయియేలను పదముల తుది నూష్మ లుడుగఁ బై పర్జముతో నడుకునెడఁ గుదియు, సాగును; కుదియునెడన్ జడ్డవ్రా లగున్ బై హల్లుల్” (ప॥ 136). అచ్చులు కుదియునెడన్ హల్లులు జడ్డ లగుచున్న వనుటకన్న, హల్లులు జడ్డలు కాగా, అచ్చులే కుదియుచున్న వనుట మేలు. ఇట్టి విరచనము కొన్ని నిరూపింపవచ్చును. అట్టివానిలో ‘పేర్కొన

దగినది 'డు', 'డు' లు విధించునపుడు వానికి పూర్వము చిందు నిర్దేశము చేయక పోవుట. 'ందు'. 'ందు' లననగును. (ప॥ 70, 73).

అచ్చతెనుఁగు :

తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యమునను నాల్గువిధము లగు విభాగములను మాత్రమే అంధ్రశబ్దచింతామణికర్త, తదనుయాయులు గావింపఁగా, అచ్చతెనుఁగును విభాగము నదనముగా కేతన గావించెను. కాని, అచ్చతెనుఁ గన నేమియో ఆతడు నిర్దుష్టముగా నిర్వచింపక పోవుట విచార్యము. "తల, నెల, వేనవి, గుడి, మడి, పులి, చలి, మడుగు, పూరు, పేరు, బూరుగు, మగవాడు, అలుక అని యెల్లవారికిఁ దెలిసెడి యాపలుకులు అచ్చతెనుఁ గనఁ బరఁగు" అని మాత్ర మారఁడు వచించెను. ఎల్లవారికిని తెలిసెడి వదము లనునవి యుండు తెట్లు సాధ్యమగును? శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు పైపదములకు తమిళ, కర్ణాట భాషలలోని సజాతీయపదములను జూపి (Cognates) "ప్రాకృతవైయాకరణుల వలె సంస్కృతమునుండి వచ్చిన వని చెప్పుటకు వీలులేనివి, అర్థము సులభముగా తెలియనివి యగు శబ్దములను గాదు వీరు "దేశి" అని చెప్పినది; ఈ దేశిశబ్దము లకు "ఊరోగ్రామః" అన్నట్లు అర్థము చెప్పవలసిన ఆవశ్యకతయు కేతనాదు లకుఁ గలుగ లేదు. ఇది 'కలితీ' లేని అచ్చమైన, —స్వచ్ఛమైన, తేరిన, —తేట తెనుఁగు. తెనుఁగు దేశము నందలి యెల్లవారికి నప్రయత్నముగనే సహజముగనే తెలి సెడి పలుకులు గావున—వీని కచ్చతెనుఁ గని కేతన పేరు పెట్టినాడు" అని వివరించిరి. (దక్షిణదేశభాషాసారస్వతములు—దేశి, పుటలు 313, 314). దేశ్యములక్రింద కేతన లొంబదియొక్క పదముల నుదాహరించెను. ఇందును 'సహజముగనే అంద అకును తెలిసెడి పలుకులు—వెన్ను, మన్ను, వేట, పొద్దు, గ్రద్దలు, చెంత-ఇత్యాదులు లేకపోలేదు. ఇట్లే విభాగము లతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి దోషములతోఁగూడి స్పష్టత నాగించుచున్నవి. దేశ్యము లనఁగా 'తేర నాదినవ'ని కేతన నిర్వచనము. అనఁగా 'తేటఁగా పల్కినవ'ని దివ్యప్రభావివరణము. (పుట. 312).

"ఆకాలపు ప్రాంతీయాంధ్రశబ్దము (Provincialisms) అని తలంప వలసి యున్నది. కాని వీనిలో పెక్కుశబ్దములు సమానపదములుగను, గ్రంథస్థములు గను కావ్యభాషా సామాన్యములుగనే యుండుటను బట్టి నిత్యవ్యవహారములోనివి గాని, గ్రాంథికభాషారూపములనే యిట్లు గ్రహించిరా"యని శ్రీ కోరాడ వారికి

చక్కగా 'సందేహింపవలసి' వచ్చినది. (వాషా చారిత్రక వ్యాసములు-పుట 122). మాందలిక పదము లాయామంచలదాసులకు సులభగ్రాహ్యములే యగును గాన అవి వారికి అచ్చతెనుగులే యన నగును గదా!! ఇట్లుకరియగా చెప్పిన కేతన "తత్సమంబు దక్క తక్కిన నాలుగు, నచ్చతెనుగు లందు రభింజనులు" అని తిరిగి యుద్ఘాటించినట్లు కలదు. (పూ. 27). దీనినిబట్టి తద్భవదేశ్యములే అచ్చ తెనుగు లని గ్రహించిన, పక్షమాణ లక్షణవేత్తల నిర్బంధములతో నిది తుల రూగును, పై ప్రసంగములను నిరర్థక మొనర్చుచున్నది. ఇది కేతన రచించెనా? పునరుక్తిగా నిట్లు చెప్పినదే చెప్పినా? సందేహింపవలసి యున్నది.

గ్రామ్యము :

ఈ పారిభాషికపదము సంస్కృతప్రాకృత వ్యాకరణములలోనిది కాదు. సంస్కృతాలంకారశాస్త్రములోను, తెనుగు ఛందోగ్రంథములయందు కలదు. "ఇవి మొదలగు నొడువు లనేకవిధ గ్రామ్యోక్తు లెన్ని కల వన్నియు" (కవిజనాశ్రయము. దోషాధికారము-26 ప.) దుస్సంధులు, కుసంధులు, అపశబ్ద దోషములు, చుట్టుప్రావు, వై రిపద మిత్యాదులన్నియు గ్రామ్యోక్తులుగా ఇందు పరిగణింపఁ బడినవి. (చూ. ఇందే 18-26 ప.) ఇట్లు శబ్దదోషములే ప్రధానముగా కవిజనాశ్రయమునందు నిరూపితము. కాని సరసత లేని, అసభ్యవచనములను గూర్చి పేర్కొనలేదు. "ఓ ముగుదరో! యేలా నిన్ గామించుచునున్న నన్ను గామింప వటం చీమెయిఁ బలికిన నర్థగమై మేకొను గ్రామ్యదోష మతి విరసముగఁ"- (తెలుగు కావ్యాదర్శము-ప్ర. ప. 48). ఇది విరసపువచనమున కుదాహరింపఁ బడఁగా, అందే అసభ్యవచనమున కిట్లుదాహరింపఁబడెను. "కలిగి తీరు నభ్యేతర కథనమునను, శబ్దమందును గ్రామ్యదోషస్ఫురణము, రతిమహోత్సవ మధురవర్ణనములందు, యభవముఖ్యపదంబుల నతికి రేని॥ యభమైధునే అని ధాతుపాశము." (తెలుగు కావ్యాదర్శము-ప్ర. ప. 50 ప.) అభినవదండి పై రీతిగా నున్న అప శబ్దములను, అసభ్యవిరసవచనములను గ్రామ్యములుగా నిరూపించి (చూ. 26 ప. ఉదాహరణములు) "గ్రామ్య మనఁగ నెవ్వరు నొప్ప రొరులఁ దెగడుచోట నొప్ప నదియు" (27 ప.) అని నిర్వచించెను. శిష్టులైన వా రెవ్వరు నంగీకరింపని యప శబ్దములు, యాసలు మున్నగునవియే కాక, ఇతరులను నిందించుపట్ల నుపయుక్త మగు భాషయు గ్రామ్య మగునని కేతన వచించెను. లక్షణవంత మైన భాషలో నెవ్వరిని దెగడరాదనియా? కేతన భావన. అయినచో కావ్యభాషలో తెగడ వలసిన

ఘట్టముల నెట్లు పోషించుట ? ఇప్పట్లను కేతన నిర్వచనము సమగ్రముగా లేదు. మొత్తము మీద ఉచ్చారణమందు గాని, అర్థమందుగాని గ్రామ్య మనఁగా అసభ్య భాషణము అనియే నూత్నదండి యభిప్రాయమై యుండును. ఈ రీతిగా కావ్యభాష కావున అర్థగ్రామ్యత (Vulgarism) భాషాగ్రామ్యత (Nongrammatical Language) రెండును ఆంధ్రభాషాభూషణమునందు సూచితము. ఇట్టి రచనను బురస్కరించుకొనియే సి. పి. బ్రౌన్ మున్నగువారు గ్రామ్యము అనగా rustic phrases: some forms used in common talking are considered vulgar అని వచించి యుండురు. (A Grammar of the Telugu Language 2 nd Edition p-159.)

నిజమునకు అర్థగ్రామ్యముతో వ్యాకరణశాస్త్రమునకు సంబంధము లేదు. గ్రామ్య మనునది వ్యాకరణశాస్త్రసంజ్ఞగా నిర్వచింప వలయును. ఒకేసంజ్ఞ రెండు శాస్త్రములందు వ్యవహృత మగుటవలన ఇట్టి చిక్కులు కలుగును. అందుచేతనే సాంప్రదాయిక మైన ఆంధ్రశబ్దచింతామణి “అనియమాత్ గ్రామ్యం హి యత్త్వపత్రంశః”-అక్షణము పట్టనిది గ్రామ్యము (కారిక. 3. బాలసరస్వతీయ పుట 6) అని వచింపగా తదనుయాయ చిన్నయసూరి “అక్షణవిరుద్ధం బగు భాష గ్రామ్యంబు” అని నిర్వచించెను.

సంధి :

(1) సాంప్రదాయిక వ్యాకరణమగు వికృతివివేకమునం దిట్లుగా తెనుఁగు నందలి సంధి నిర్వచింపబడెను :

“అద్యంత వర్ణయో రై క్యం నన్ది రిక్యచ్చ్యతే బుధైః
పూర్వస్య పర రూపత్వ మత్యైవ నియతం భవేత్”

ఇందలి పూర్వార్థము కేతన యొసఁగిన ఈ క్రింది నిర్వచనముతో నరిపడుచున్నది.

“మొదలిపదము తుదివర్ణము
వదలక పైపదముమొదలివర్ణముతోడం
గదియఁగ సంధులు నాఁదగు”

చిన్నయసూరి పై కారికలోని పూర్వార్థమును వదలి, ఉత్తరార్థమును గైకొని “పూర్వపరస్వరంబులకుఁ బరస్వరం బేకాదేశ మగుట సంధియనంబడు” నని సంధినిర్వచనమును సంకుచిత మొనర్చెను.

2. “నాంతము లైన పదంబుల పొంతంబై నున్న శబ్దముల కచటతపల్, దొంతి గజడదబ లగు; నయ్యంత నకార మగు సున్న” అని కేతన (ప॥ 54) చెప్పినది. చింతామణి కర్త చెప్పినదియు నీరీతిగా సమానముగా నున్నది. “పరుషా ద్ద్యుతప్రకృతికా త్సరణస్య స్తద్ద్యుతం చ బిందు స్స్యాత్”. వీరిరువురి మతము నను ద్రుతము పొల్లు నకారమే. ఇటీ ప్రాచీనాభిప్రాయమును గాదని చిన్నయసూరి ఉత్సవిశిష్ట నకారమును ద్రుతముగా స్వీకరించుటను బట్టి సంశ్లేషరూప మొకటి అధికముగాఁ గల్పించెను. పూచెన్ + గలువలు అనుచో సంహిత కలుగగా పొల్లు నకారము గకారముతోఁ జేరివర సమీకరణము చెంది (Assimilation) తద్వర్గ అనునాసికముగా మారును; పూచెజ్జలువలు; ఇట్లు వర్గాక్షరములతో వ్రాయు పద్ధతి క్రమముగా పోయి సుకరముగా బిందూపయోగము గావించు పద్ధతి ప్రచురమగుటచే “పూచెంగలువలు” అనురీతిని రూపము సిద్ధించును. ఈసంధిలోని చారిత్రక సత్య మిది. ప్రథమపద్యాండ్ర వ్యాకరణమునను, సంస్కృతోక్తవ్యాకరణమునను సంశ్లేషరూపములు చెప్పబడకపోవుట గుర్తింపదగిన యంశము.

విభక్తి :

సాంప్రదాయక మగు ఆంధ్రశబ్దచింతామణిలో సప్తభవిక్తులే చెప్పబడగా, సంబోధనమును గూడ ఒకప్రత్యేకవిభక్తిగా ఆంధ్రభాషాభూషణకర్త “ఎనిమిది తెలుగుల” విభజించెను. (ప॥ 68).

సమాసము :

సమాసములలో లుక్సమాసములనే కేతన పరిగణించి “మొదలిపదంబు విభక్తులఁ బుచ్చి మీఁదిపదంబులతోడ సమ్యక్సంసక్తంబు లగుటంజేసి సమా సంబు లయ్యె” నని కేతన వచించెను. సాంప్రదాయకవ్యాకరణము “లోప శ్చ విభక్త్యాదే శ్చబ్దేషు స్యా త్సమాసకాంగేషు” (ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి IV-17) “సమాసవిభక్తికి లోపం బగు, (లట్టునకుఁ గాదు) (డా. వ్యా. సమాస. 25) అని పూర్వోత్తరపదముల సంబంధ మైన విభక్తులకు లోపమును జెప్పెను. ఉత్తర పదములో నిట్టి లోపము కేవలము శాస్త్రమర్యాదకే యగునని యెంచి కానోవు, కేతన దానిని త్రోసిపుచ్చెను. సమాసమును శాబ్దికముగానే కేతన నిర్వచించుట సముచితమే యనవగును.

సంస్కృతమునందలి తత్పురుష, కర్మధారయము, బహువ్రీహి, ద్వంద్వ మిత్వాది సమాససంజ్ఞలను చేబట్టక అర్థప్రాధాన్యమునే గ్రహించుట గుర్తింపదగు నంశము.

తెనుగున పూర్వపదార్థప్రధానము, సమాస ముండ దని కానోపు చిన్నయ సూరి యట్టి దానిని నిరూపించలేదు. (బా. వ్యా. సమాస. 3 సూ. వృత్తి). పెడ తల, క్రేగన్నులు, నడురేయి, ఎడకాలు, ఎడగాలు, అను నుదాహరణములు పూర్వ పదార్థ ప్రధానములుగా కేతన చూపెను. (ప॥ 111).

ప్రధాన మను పదమునకు A Dictionary of Sanskrit Grammar నందు 'ముఖ్యము' 'స్వతంత్ర ప్రయోజనము కలది' అనియే అర్థము కలదు. "సమాసస్థ మగు పదద్వయమునందు ఏది ప్రప్రథమమునఁ గ్రియతో నన్వయించునో యది ప్రధానమ"ని 'తత్సమ చంద్రిక' యందు (పుట 313) చక్కగా నిర్వచింపఁబడెను. ఈ యర్థమును బట్టియే దీని నొక వ్యాకరణసంజ్ఞగా నెంచఁ దగును. సంస్కృతమున "పారేనముద్రము పురము గలదు" సముద్రముయొక్క పారమందు పురము గలదు. ఇందు 'కలద'ను క్రియాపదములోనికి 'పార'పద మన్వయించును, అనఁగా బూర్వపదము. కావున నిది పూర్వపదార్థప్రధాన మగు నవ్యయాభావము. (త. చం. పుట 314). సంస్కృతమున అధి, ఉప, అను, ఇత్యాదుప్రసర్గలతో నిట్టి సమాసములు ప్రాయశఃకముగా నేర్పడుచుండును. ఇట్టి ఉపసర్గలు తెనుగున నుండవు. అందుచే నిట్టి సమాసములు తెనుగున నుండ వని సూరి భావించియుండును. "అతని బుద్ధి పెడతల బట్టెను" అనుచో 'పట్టె నను' క్రియతో 'పెడ' పద మన్వయించును. కాని యిట్లు తక్కిన వన్నియు సరిపడుట లేదు. 'అతఁడు నడురేయి యేతెంచెను" ఇందు "ఏతెంచెన"ను క్రియతో 'నడు' అన్వయింప- 'రేయి' అన్వయించును. ఇట్లే 'ఎడగాలం బట్టె', 'క్రేగన్నులఁజూచె' ఇత్యాదులు. తెనుగున సామాన్యముగా విశేషణవిశేష్యభావమే ప్రచురము.

గణపవరపు వేంకటపతి కవి తన 'ఆంధ్రకౌముది' యందు "పూర్వ పదార్థ ప్రధానమై యవ్యయాభావ మొప్పుగుచు నుండు" (పుట 17) నని పవించి "కొన కొమ్మ" తుదమ్రాను, మునిమాపు, నడురేయి, రాయంచ, కడసంజ, రాచిలుక, మునివ్రేళ్ళు, మీఁగాళ్ళు, ముంజేయి, కొనఁగోరు, క్రేగడుపు, కడకన్ను, లోఁదొడ, పెడతల"అను వానిని (పుట 22) ఉదాహరించెను. ఈ విషయము పట్లగల

యభిప్రాయభేద మట్లుంచి, తెనుగు సంప్రదాయముగా ఇట్టివి కొన్ని పరిశీలించి, పరిగణింపవలసి యున్నది. “పెడతల మొదలగు వాని యం దేది యుత్తరమునఁ బ్రయోగింపఁదగు పదమో అది పూర్వమునఁ బ్రయోగింపబడినది. తల యొక్క పెడ పెడతల” అని దివ్యప్రభావివరణము. (పుట 88).

సమాససంధులను సమాసనిరూపణసందర్భముననే కేతన వచించుట సమంజసము (119-129; 136, 137 పద్యాలు).

క్రియాపదములు :

త్రికాలములను బోధించు క్రియాపదములను కేతన (i) భూతార్థకము (ii) వర్తమానార్థకము (iii) భవిష్యదర్థకము అని సొరిదిని నిరూపించుట సముచితము. ఇట ‘అర్థక’ మనునది వ్యాకరణశాస్త్ర సంజ్ఞ. అంగమునందు Time నకు Tense నకు గల భేదమువంటి భేదమే ‘కాలము’నకు ‘అర్థకము’నకు గలదు. ఒకటి లోకవ్యవహారము—రెండవది శాస్త్రవ్యవహారము. ఆంధ్రశబ్ద చింతామణియు “తద్ధర్మవర్తమానాతీతాగమ్యర్థకాః” “వ్యతిరేకార్థే” అను రీతిని ప్రయోగించెను. ఇది సంస్కృతప్రాకృతము నుండి యెరవుగొన్న సంజ్ఞ కాదు ! ఈ సంజ్ఞ కేతనోపజ్ఞమా? చింతామణ్యుపజ్ఞకమా? అని విచికిత్స జనించి పరామర్శింపఁగా, నిది కన్నడ వ్యాకరణమునుండి సంపాదించుకొన్నదిగా కనుపించినది. (చూ. భూతార్థ-V-222 ప. 1; విద్యర్థక-229 ప 1 ఇత్యాదులు శబ్దమణిదర్పణం.)

తమిళవ్యాకరణమునందు ‘కాలమ్’ అను లోకవ్యవహారపదమే వ్యాకరణ శాస్త్రమునకును సంజ్ఞ యైనది. అంతకన్న కర్ణాటాంధ్ర వ్యాకరణ శాస్త్రపద్ధతియే మేలైనది. అప్పుడే శాస్త్రాధ్యయనము, పృథగ్భూత మై రాణించుచుండును.

ఇట్టి వ్యాకరణశాస్త్రసంప్రదాయ మెఱుంగక ప్రభుత్వము ప్రకటించుచున్న పాఠ్యపుస్తక ర్తలు ‘వర్తమానకాలము’, ‘భూతకాలము’ ‘తద్ధర్మకాలము’ను రీతిని వ్రాయుట శోచనీయము. (చూడుడు—6 వ తరగతి తెలుగువాచకము—పుట 22; రచయిత: శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి). దివ్యప్రభావివరణకర్తయు ప్రామాదికముగా “భూతకాలము” “తద్ధర్మకాలము”నెను. (పుటలు 109; 110). అప్పటికి ‘వాఙ్మయ మహాధ్యక్షులు’ కాని కారణముచే కానోపు శ్రీ వద్లమాడి వారు తమ పీఠికలో “తద్ధర్మకాలరూపము” అని (పుట 134) వచించిరి.

సాంప్రదాయికము లగు ఆంధ్రశబ్దచింతామణ్యాదులందు “తద్ధర్మార్థకము; తద్ధర్మార్థకము” అను రీతిని గల విభాగము ఆంధ్రభాషాభూషణమున లేదు. “తద్ధర్మార్థకము” చింతామణి కల్పితసంజ్ఞయే. తమిళకర్ణాటాది దాక్షిణాత్యభాషల యందును ఇట్టి ‘అర్థకము’ లేదు. ఆంధ్రభాషా భూషణకర్తయు నిట్టిదానిని గుర్తింప లేదు. ఇట్టి తద్ధర్మార్థకక్రియ లనఁబడు వానినిగూడ భవిష్యదర్థక క్రియలుగానే కేతన నిరూపించెను. ఉదా. పలుకును—పలుకుదురు; పలుకుదువు—పలుకుదును. పలుకుదురు. ఇవియే రెండర్థములందును ఉపయోగ మగును. చింతామణి యిట్టి వానిని తద్ధర్మార్థకము లని, భవిష్యదర్థమున “కల” అనునది అనుబంధక మగు ననెను. (ఆం. చిం. క్రియా-4). ఒక్కొక్కభాషలోని తద్ధర్మ మొక్కొక్కరీతి నుండును. ఆంగ్లమునందు వర్తమానార్థక ముపయుక్తము. ఉదా: The Sun rises in the East.

తద్ధితాంతములు :

కాడు, ఈడు, ఇడి, ఆడు, అరి, కత్తి, తనము అను ప్రత్యయములను ఎట్టి పేరునుబెట్టక పేర్కొని కేతన ఉదాహరించెను. (162-167 ప||)

కృదంతములు :

ఇమి, అమి అను రెండు ప్రత్యయములనే ఎట్టిపేరును బెట్టక కేతన వచించెను. (166 ప||). అప్పటి కెంతగనో తెలుగుభాషాభివృద్ధి జరిగినను, కేతన వాని నన్నింటిని నిరూపించుట కుద్యమింపలేదు. ఈ సందర్భములందు కేతన “అలికి రాలగు దిగువ గుణాలి నిలిపి పలుకుచోట ననువగునెడ, గొడ్డాలు, జవరాలు, పాతకురాలు, గెడపురాలు, ముద్దరాలు” (168 ప||) అని పేర్కొనుట పొసగదు. ఇది సమాససంధులలో జేర్చనగును.

సూక్ష్మములో మోక్ష మన్నట్లుగా కేతన 1. ధ్వనులు 2. తత్సమ, తద్భవ, దేశ్య, అచ్చతెనుగు, గ్రామ్య విభాగములు 3. సంస్కృతములను తెనుగు గావించు తెలుగు 4. సంధి 5. విభక్తులు 6. వచనము 7. కారకము 8. సర్వనామ ములు 9. సమాసము 10. క్రియ 11. తద్ధితాంతములు, కృదంతములు 12. రూపాంతరములు 13. వాక్యము (186, 187 ప||) అను ననేకవిషయ ములను తడవెను.

తిక్కన తన నిర్వచనోత్తర రామాణమునందు “జాత్యము గామి నొప్పు యన సంస్కృత మెయ్యెడఁ, జొన్న”, నని చెప్పినట్లుగానే. కేతనయు. “వృక్షేజ, దకాయ, పక్షిః, పుత్తస్య అను విభక్తులు, అస్తి ప్రయాతి మున్నగు క్రియలు, గత్వా, హసిత్యా మున్నగు లబంతములు, గంతుం హంతుం వంటి తుమున్నంత ములు, అపి, చ. తు, హి అనురీతిగా కొన్ని అవ్యయములు తెనుఁగునకుఁ జొరవ”ని హెచ్చరించి, మణిప్రవాళశైలివంటి శైలి తెనుఁగునందు ప్రవేశింపఁ జేయకుండునట్లు చూచెను.

ఇట్లనేకరీతుల అనేకగుణలోపములతో చారిత్రకప్రాధాన్యము గల దీ ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము. ఇట్టి తొలికల్పమునకు ‘దివ్యప్రభావివరణము’ను శ్రీ దేవినేని సూరయ్యగారు వ్రాసిరి. దీనిలోని లోపములను శ్రీ కొండిస్య 20-6-1954 ఆంధ్ర దినపత్రికలో ఎత్తిచూపిరి. ఈ ప్రాథమిక మగు టీక, కేతన రచనాలక్ష్యమును పూర్తిగా నిరూపించదు. కేతన దశకుమార చరిత్ర రచించిన పిమ్మటనే దీనిని రచించెను. ఆతని లక్ష్యప్రపంచమున కిది ఎంతగా తగిన దర్పణమో పరిశీలించవలసి యున్నది.

ఆంధ్రుల దురదృష్ట మేమియో గాని తమకాలము వఱకు అభివృద్ధి నందిన భాషాభ్యుదయమును నిరూపించుట కింతవఱకును సమగ్రాంధ్ర వ్యాకరణము లేదు. కేతనకును అట్టి లక్ష్యము లేదు. కారణము దురవగాహము. అట్టి లక్ష్యమే యున్నచో, అట్లు రచింపఁగల ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు లేనివారు కారు కేతనాదులు.

కేతనకు సమకాలికుడే “శబ్దమణి దర్పణ”మను కర్ణాటవ్యాకృతిని రచించిన కేశీరాజు. దానితో పోల్చిచూచుటకును నిది తగినదికాదు. 320 కందపద్యములతోఁ గూడిన ఆ శబ్దమణిదర్పణము స్వకీయవృత్తి వివరణములు కల్గి, తన కాలమునాటి ప్రాచీనకన్నడ భాషాస్వరూపమును సమగ్రముగా నిరూపించు నని తద్భాషావేత్తల యభిప్రాయము. (...“The fullest exposition of the language of his period” — by Dr. A. N. Narasimhaiyya— A Grammar of the oldest Kannarese Inscriptions - Introduction Dr. Burnell పండితుని యీయభిప్రాయమును పరిశీలించఁదగినది : “The great and real merit of the Sabdamānīdarpana is that it bases its rules on independent research and the usage of writers of repute— In this

way, it is far ahead of the Tamil and Telugu treatises, which are much occupied with vain scholarstic disreputation. (Aindra school of Grammarians p. 8) కేతనలో వ్యర్థపాండిత్యప్రకర్ష లేనందుకు సంతోషమే కాని తక్కిన సల్లక్షణములు ప్రదర్శితము కాకపోవుట విచార్యము.

కేతన లక్షణము నేర్పఱచుట కన్న లక్ష్యములు చూపుటలోనే మిన్నగా చాల సందర్భములందు కనిపించును. ప్రక్రియ కన్న నిపాతరూపప్రదర్శనము గానే కేతన రచన కావించెను. అందుచే ఈతనిని లక్ష్యవక్షుఁగుఁ డనియే భావించవలసి వచ్చును. సాంప్రదాయకవ్యాకర్తలు లక్షణవక్షుఁగులుగాఁ గనుపింతురు. అందు చేతనే కానోపు అధర్వణుఁ డిట్లు హెచ్చరించెను.

“శాస్త్రప్రయుక్త వచసో శాస్త్రం బలవ దుచ్యతే
అనిష్పన్నే పదే తేన, ప్రయోగాశ్రయణం హితమ్.”

—భారతి

అక్టోబరు, 1966

సంపుటము 43 : సంచిక 10.

—::—

బాల వ్యాకరణము - సులక్షణసారము

— శ్రీ వజ్రుల చిననీతారామస్వామి శాస్త్రి

విచక్షణులారా !

భాషకు లక్షణగ్రంథములు త్రివిధములుగా నుండును. 1. ఛందోరూపములు, 2. వ్యాకరణరూపములు, 3. అలంకారాదిరూపములు. కొన్నివిషయములయం దీమూఁటికిని సాంకర్యము సంభవించుటయుఁ గలదు.

జనసంఘముచే జనోపయోగమునకై కల్పింపఁబడు శిష్యధర్మశాస్త్రములు జనుల ప్రవృత్తికి నియామకము లై యున్నట్లు కవితాయోగ్యతకై కవులచేఁగల్గింపఁబడు లక్షణగ్రంథములు గవులకు నియామకము లగుచుండును. దేశకాలములనుబట్టి శిష్యధర్మశాస్త్రములు మార్పుల నొందుచున్నట్లై లక్షణశాస్త్రములు మహాకవులచే యథోచితము లగు మార్పుల నొందుచుండును. అట్టిమార్పులు జరుగుటకు భాషాభిమానులవిమర్శనములై బీజము లగుచుండును. విమర్శనములు లేనపుడు లక్షశాస్త్రములందును లక్ష్యగ్రంథములందును గల లోపములు బయలుపడవు. లోపము లున్నవను బుద్ధియే లేనపుడు వానిని సంస్కరించుకొను ప్రయత్నములు జరుగనేరవు గదా ! కావున భాషాభివృద్ధిని వాఙ్మయాభివృద్ధిని గోరువారు విమర్శనముల నభివృద్ధి చేయవలెను.

విమర్శన మనునది విమర్శకుని యభిప్రాయమును బట్టి పెక్కువిధములుగా నుండును. విమర్శకులు గ్రంథరచనకుఁ గవులఁ బ్రోత్సాహము చేయునపుడు దోషముల నంతగా నెత్తక గుణములనే వర్ణించుచుండురు. గుణదోషస్వరూపమును లోకమున కుపదేశింపఁగోరునపుడు వాఙ్మయమును గాని యొకగ్రంథమును గాని కొన్నికొన్నిసంస్కారముల నందవలె నని తలంచినపుడు వానితోని లోపములనే విశదముగాఁ జూప యత్నింతురు.

పైకారణములలో నేకారణముచేతనైన విమర్శకులు విమర్శించునపుడు భాషాభిమానులు యథావసరముగఁ బ్రతివిమర్శనములను జేయుచు సంస్కరించు కొనఁదగువిషయము లెవ్వియో నిర్ధారణము చేసికొని యట్టిసంస్కారమును జరుప

వలెను. కాని విషయవిమర్శనమును విడిచి కోపమును జూపు పరుషభాషణములతో మార్దవము మీఱిన ప్రసంగములఁ జేయుచు వివాదములోనికి దిగుట భాషాభిమానుల కుచితము గాదు. కావునఁ దత్వమును వెల్లడించునభిప్రాయముతో మృదువుగ విమర్శన ప్రతివిమర్శనములు జరుపఁబడుచుండుట భాషాభివృద్ధికి బీజ మనుట నిర్వివాదాంశము.

ఆంధ్రభాషకుఁ గల లక్షణగ్రంథములలో నిప్పటికి ఛందోవిషయమున సులక్షణసారమును భాషావిషయమున బాలవ్యాకరణమును బ్రధానములుగను బ్రథమోపదేశార్థములుగను బరిగణింపఁ బడుచున్నవి. భాషాసేవ చేయఁగోరు ప్రతిమనుజుఁడును వానిని బరింపఁగోరుచుండును. వేయేల విద్యాశాఖవారు వానిని విద్వద్విరుదపరీక్షకుఁ బఠనీయగ్రంథములుగ నేర్పఱచియున్నారు.

అప్యకవీయమును సులక్షణసారముకంటె నెక్కుడు గౌరవముతో నాంధ్రులు చదువుచుండుట గలదు గాని యది మొట్టమొదట నభ్యాసకాలమునఁ బఠింపఁబడుట యరుదు. కావున బాలవ్యాకరణసులక్షణసారములె యాంధ్రవిద్యార్థులలో ననేకులచేఁ బ్రథమోపదేశార్థములుగ గ్రహింపఁబడుచున్న వనుటకు సందేహము లేదు. అట్టి వానిలో నేవైనఁ గొంత లుండెనేని యవి పెక్కువిద్యార్థులమనముల నాటుకొని మరల్పరాని వగు నని నానమ్మకము. ఆంధ్రభాష మహోన్నతదశకు వచ్చుచున్న యిక్కాలమునందైన నట్టిలోపములు సంస్కరింపఁబడవలదా యను నభిప్రాయముతోఁ బై వానిలో నొకటగు బాలవ్యాకరణమునందును దద్వాఙ్మయందును లోపము లని నాకుఁ దోచినవానిలోఁ గొన్నిటి సీవఱకు సాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రచురించి యున్నాను. పైయభిప్రాయముతోడనే యిచ్చట మఱికొన్నిటిని పిన్న వింతుకొనుచున్నాను. కావున భాషాభిమాను లగు నాంధ్రమహాశయులు నావిన్న వింతు విషయములను బరిశీలించి యవి సరియైనవె యైనయెడల నట్టి లోపములు లేకుండఁ బై గ్రంథములకు సంస్కారమును జరుపుటకై యత్నింపవలయు నని సవినయముగఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

భాషయొక్క మొదటియవస్థలోఁ గల్పింపఁబడు ఛందస్సులకు నియమము లను గవులు స్వచ్ఛందముగఁ గల్పించుకొందు రనుమాట నిజమే కాని యప్పటి కభివృద్ధిలో నున్నట్టియుఁ దమకుఁ బరిచితము లగునట్టియు భాషలలోని రీతులు మాత్రము కవులకు మార్గదర్శకములు కాకపోవు. సంస్కృతద్రవిడకర్ణాటభాషల

లోని ఛందోమార్గములు మన తెనుగుభాషలోని ఛందోరీతులకు మూలము లై యుండుట పై కారణముచేతనే సంభవించె నని చెప్పవచ్చును. పై నుదాహరించిన రీతిని బాలె యనఁదగు నక్కరలు, ద్విపదలు మొదలగు జాతులు మొదట మొదట మన యాంధ్రభాషయందును నారంభింపఁబడినవి. నన్నయభట్టునకుఁ బూర్వము నందును నక్కరలతో నిండియున్న శాసనము లుండుటయే యిందుకు నిదర్శనము. పిమ్మట నన్నపార్థునికాలమున సంస్కృతద్రావిడాదిభాషలలోని మార్గముల ననుసరించి శ్రుతిపితము లగు మత్తేభశార్దూలచంపకోత్పలమాలాదులు కల్పింపఁబడినను నక్కరలును మెండుగనే యుండెడిని. రంగనాథరామాయణాదులు ద్విపదకావ్యములే. అట్లయినను నుత్తరోత్తర పద్యవాఙ్మయమునం దట్టిజాతు లరుదై చంపకోత్పల మత్తేభశార్దూలవృత్తములును గందసీసగీతపద్యములును మెండై యున్నవి. పూర్వ పూర్వవాఙ్మయమున లేనిలక్షణములు గల పద్యము లుత్తరోత్తరవాఙ్మయము నందు వెలయుచు వచ్చుచున్నవి. కొన్నియెడలఁ బూర్వగ్రంథములం దుండు లక్షణము లుత్తరగ్రంథములందు మార్పఁబడుటయుఁ గలదు. పయిరీతిని బద్యముల నడకలవిషయమునందె కాక యతిప్రాసములవిషయమునందును మార్పు లగపడుచున్నవి.

నువాసినులకుఁ గుతికంటు మంగళసూత్రము నను నలంకారములు నియతము లయినట్లుగ నాంధ్రభాషాయోషకు (ననియత) శబ్దాలంకారము లగు యతిప్రాసములు నియతములుగ నంగీకరింపఁబడినవి. అయినను వానివిషయమున సధికము లగు నిర్బంధములను బెట్టుకొన్నచో భాషకు స్వాభావికముగ మగు శోభ తగ్గిపోవు నను భీతిచేఁ బ్రాచీనమహాకవులును బ్రాచీనలక్షణికులును నట్టినిర్బంధములను సడలించి యుచ్చారణరమ్యత నాశ్రయించి యథోచితముగఁ గొంతవఱకు స్వేచ్ఛ నిచ్చుటకు యత్నించుచు వచ్చిరి కావుననే వానివిషయమునఁ బ్రాచీనలక్షణగ్రంథములలో సనేకవిధము లగు మార్పు లగుపడుచున్నవి. అట్టిమార్పులు జరుగుచున్నకాలము లోని లక్షణగ్రంథముల నాధారములుగాఁ జేసికొని సులక్షణసారము వ్రాయఁబడినది. కావున దీనినిబట్టి ప్రాచీనలక్షణకర్తల యభిప్రాయములను బ్రాచీనమహాకవిప్రయోగ విశేషములను గ్రహించుటకుఁ గొంతవఱ కవకాశము గలిగియున్నది.

అప్పకవీయ మనెడు లక్షణగ్రంథము దీనికి వెనుక సుమారు డెబ్బదినంప త్వరములలోనే పుట్టినది యైనను నయ్యది సులక్షణసారకర్తయభిప్రాయము వంటి యభిప్రాయముతో వ్రాయఁబడిన ట్లగపడదు. అం దప్పకవి నిర్బంధములను

బెంచియుఁ బ్రాచీనమహాకవిప్రయోగములను మార్చియుఁ బ్రాచీనలాక్షణికుల యభిప్రాయముల నుల్లంఘించియు నట్లు వీలుపడనపు డుపేక్షించియు వా రుదాహరించిన మహాకవిప్రయోగములు కవిప్రయక్తములు గావని చర్చించియు నున్నాఁడు.

చ. నన్నయ ముఖ్యసత్కవిజనంబుల కావ్యములందు లేఖకులే

గొన్నియుఁ బాఠకాధములు గొన్నియుఁ బోకడపెట్ట దక్కు వై

యున్నెడఁ జూచి జానపదు లోకడ దిద్దినతప్పత్రోవలె

ల్ల న్నిజ మంచుఁ గైకొనిన లక్షణవేత్తలు నమ్మితింతురే” (అప్పకవీయము)

అని యప్పకవి తాను జేసినతప్ప నితరులపైఁ బెట్టియున్నాఁడు. తనకు మిక్కిలి ప్రాచీను లగు లక్షణికు లే ప్రయోగముల నాధారముగాఁ జేసికొని యేయేలక్షణములను గల్పించిరో యాయాలక్షణములు తన కనమ్మతము లగుట నాయాప్రయోగములు కవిప్రయక్తములు కావని చెప్పుచువచ్చెను. చిరకాలమునుండి లాక్షణికు లొకరినెనుక నొక రనుశ్రుతముగ నుపయోగించుచున్న లక్ష్యములు తప్పులనియుఁ దాను దిద్దిన ప్రయోగములే కవిప్రయక్తము లనియుఁ జెప్పట మిక్కిలి సాహస మనఁదగును. ఈ విషయమున “నాన్యపిః కురుతే కావ్య” మ్మను సూక్తిని బట్టి యాయన కొక్కరికే ఋషిత్యమును దివ్యజ్ఞానిత్యమును నంగీకరింపవలసి యున్నది. మఱియుఁ దాను నవరించినవి ప్రాచీనశుద్ధతాళపత్రమాతృకలలో నున్నవని వ్రాయుట మిక్కిలి వింతగ నున్నది. చిరకాలమునుండి లాక్షణికులచే లక్ష్యములుగఁ దీసికొనఁబడి యనుశ్రుతముగ వాడఁబడుచున్న ప్రసిద్ధము లగు పద్యములు తప్పు లని రుజువుచేయఁదగిన మాతృక లాయన కొక్కరికే లభించె ననుట యెంతవఱకు విశ్వసనీయమో యరయుఁడు. అందును నన్నయభట్టియమువంటి ప్రమాణగ్రంథ మలంతిపుటలతో నుండున దొకమాతృక గోదావరిలోఁ గలువఁబడి నంతమాత్రమున మరల దాని నయిదువందలసంవత్సరములనాఁడు సిద్ధఁడు తెచ్చి యిచ్చినఁ గాని లభింపని యట్టికాలమున నతివిపులము లగు నీ ప్రబంధముల పరిశుద్ధమాతృకలు అనేకప్రాచీనలాక్షణికులకు దుర్లభములు-ఏ సిద్ధఁడు తెచ్చి యిచ్చెనో తెలియరాకున్నది.

అట్లని గ్రంథములలో వ్రాతతప్పులు లే వని గాని పడవని గాని నా యభిప్రాయము గాదు. ప్రాచీనలాక్షణికులును గవులకు సమీపకాలమువారును నగువారు నమ్మితింది వానినే యాధారముగాఁ జేసికొని లక్షణములు వ్రాసినపు డట్టిలక్షణములు నమ్మితింపనివా రాప్రసిద్ధపద్యస్థ ప్రయోగములు వ్రాతతప్పు లని వాదించుట

యుచితము గాదని నా యభిప్రాయము. రామరాజభూషణుడు రలలకు యతి ధారా శముగాఁ బ్రయోగించియుండఁగా వానిని లాక్షణికులు రలలయతిక్రింద నుదాహరించి యుండఁగా నా ప్రయోగములు రామరాజభూషణ హృదయములు గా దని యప్పకవి చర్చించియున్నాడు. ఇట్లే యనేకస్థలములందు వ్రాసియున్నాడు.

ఛందఃకల్పనమునందువలెనే యోగ్యము లగు పదములను వ్యవహారము నుండి యెన్నుటయందును గవుల కధికారము గలదు. మఱియు భాషలోని మొదటి వాఙ్మయమునను మూలము వ్యవహారము గాక వేతేమి యుండును ? కవులు వ్యవహారమునుండి యోగ్యత గల పదముల నెన్నుటయే గాక యట్టిపదములసామ్యమునుబట్టియుఁ గొన్నివ్యాకరణబంధములఁ బట్టియు ఛందఃప్రతిబంధములను బట్టియు నితరభాషల వ్యవహారించు జనులసంబంధములను బట్టియు సంభవించు మార్పులు గల పదములను యదోచితముగ స్వీకరించి గ్రంథరచనము చేయుచుండురు. అట్లనేకు లగు కవులు గ్రంథములను వ్రాసిన పిదప వారిలో నుత్తములనఁదగినవా రనేకు లుపయోగించినమార్గము లుత్తరోత్తరకవులకుఁ బ్రమాణము లగుచుండును, అయినను గవు లాప్రాతప్రయోగములనే ప్రయోగింపవలె నను నిర్బంధ ముండదు. అట్లుండినచో భాషావాఙ్మయముల కుత్తరోత్తరాభివృద్ధి యుండనేరదు. ఉత్తరోత్తరకవులు భూర్వభూర్వవాఙ్మయములోని ప్రయోగములనే గాక భాషావాఙ్మయముల నభివృద్ధిచేయుటలోఁ బ్రాచీను లవలంబించిన పద్ధతులను మఱి కొన్ని యితరపద్ధతులను గ్రహించి యనుకూల మగురీతి గ్రంథరచన చేయుచుండురు.

అట్టిపద్ధతి మొదటమొదటఁ బ్రాచీనకవులయొక్కయుఁ బ్రాచీనలాక్షణికుల యొక్కయుఁ గాలమున వ్యాపించియున్నను నది దురదృష్టవశమున నానాటికి క్షీణించ నారంభించెను. క్రమక్రమముగఁ గవులు ప్రాచీనమార్గములనె న్నగ్రంథములందుఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయుచు వచ్చిరి. కావుననె యిందుమించుగఁ బ్రాచీనాంధ్రమె నుమా రేఁబడినంపత్సరములక్రిందటి కాలమువలకుఁ బుట్టియున్న ప్రబంధములందు వెలయుచున్నది, ఇప్పటికి నట్టిభాషతోఁ బ్రబంధరచనము చేయుటయె యుత్తమ మని కొందఱాంధ్రపండితులు తలంచుచుండక పోలేదు. మీఁదుమిక్కిలి ప్రాచీనప్రయోగములె గ్రాహ్యములు గాని నవీనప్రయోగములు గ్రాహ్యములు గావను నభిప్రాయము జనులహృదయమున నాటుకొన్నది. వ్యవహారమునుండి క్రష్టమయిన సంస్కృతభాష తెలుఁగుభాషకుఁ బ్రధాన మైయుండుటచేతను దెలుఁగు

వండితు లెల్లఁ గొంతఁబడె న దానినె చదిగియున్నవా రగుటచేతను సంస్కృతము వలెనె మన రెలుగుభాషయు మూర్ఖు నొంద రాదను నభిప్రాయము స్థిరపడిన దని చెప్పవచ్చును, ఇట్టియభిప్రాయము పూర్వముగా ముదిరినకాలమందు బాలవ్యాకరణము రచింపఁబడినది. కావుననే యీ వ్యాకరణము నవీనమయ్యుఁ బ్రాచీనప్రయోగము లను మాత్రమె నియమింపఁ జాలియున్నది. కాని యద్యతనాంధ్రమహాకవుల ప్రయోగములను సాదింపఁజాలరున్నది. ప్రాచీనప్రయోగము లన నేల ? ప్రాచీనతమ మగు భారతభాషను మాత్రమే నియమించుచున్న దని చెప్పట సాహసము కాదు. ఈ విషయమున సూరిగారి సిద్ధాంత మప్పకవిగారి మార్గమునకును దోసిరా జై యున్న దని చెప్పవచ్చును. అప్పకవి, కవిప్రయోగములను దిద్దినను, గవుల నప్రామాణికు లని తలఁచియుండలేదు, సూరిగా రన్ననో యంతకన్న నూర్ధ్వ సీమ నధిరోహించి భారతేతరకవులను బ్రామాణికులనుగ నంగీకరింపలేదు.

“సంస్కృతీయుమునకు నంది యగు నని యధర్వణాచార్యులు చెప్పిరి గాని దానికిం బూర్వకావ్యములందుఁ బ్రయోగంబు మృగ్యంబు. ఆధునికకృతులం దొకానొకచోట శ్రీవాచకతత్వమంబులరు నంది గానఁబడియెడు. గంగనుకాసె, నెలఁతిచ్చెను” అని సూరిగారు వ్రాసియున్నారు. ఈ సందర్భమును బరిశీలింపఁగా నన్నయకు వెనుకటిలాక్షణికులలోని తెల్లఁ బ్రాచీనుఁడును ద్వితీయాచార్యుఁ డని యహోబలవతిచే నంగీకరింపఁబడినవాఁడును నగు నధర్వణాచార్యునివాక్యము సైతము సూరిగారికి నమృతము కాలే దని విశద మగుచున్నది. మఱియు నా ముక్తమాల్యదలోని “గంగనుకాసె” అనుదాని నుదాహరించి యది ప్రాచీనకవి ప్రయోగము కాకుండుటచేఁ బ్రమాణము గా దని యుపేక్షించిరి, అట్లే కానిచో “శ్రీవాచక తత్వముములకు నంది లే ద”ని వివరింప నేల ? ఆముక్తమాల్యద యల్లసానిపెద్దనార్యుఁడు రచించె నని విద్వాంసు లభిప్రాయపడుచున్నారు. “అల్ల సానిపెద్దనార్యకవినా ఆముక్తమాల్యదాయాం” అని యహోబలవతి నయితము వ్రాసియున్నాఁడు. కూచిమంచి తిమ్మకవియు నట్లే వ్రాసియున్నాఁడు. అట్టిగంధము లోని ప్రయోగములను నయితము బాలవ్యాకరణ మంగీకరించి పాధింపదు గదా ? “అమృసి” “కొమ్మంచున్” అని యిట్లు వసుదధిత్రమునందు శ్రీవాచకసంధి యగ పడుచున్నది. ఆముక్తమాల్యదను గృష్ణదేవరాయలే రచించె ననుకొందము. అయి నను బదునాణవశతాబ్దిపుగవులు మొన్నటి సూరిగారికిఁ బ్రాచీనులు గాకుండుట వింత కాదా ? అప్పకవి నయితము పైగ్రంథములలోని ప్రయోగములను బ్రమాణములుగా నుదాహరించియున్నాఁడు.

పై రీతిని భారతప్రయోగములను మాత్రమే ప్రమాణముగాఁ గైకొని రచింపఁ బడుటంబట్టి యీదాలవ్యాకరణమున నధర్వణాచార్యుఁ డంగీకరించినట్టి యనేక మహాకవిప్రయోగములు సంగ్రహింపఁ బడలేదు. లక్ష్యగ్రంథములను వెదకి లక్షణములను వ్రాయుపాద్ధిగ్రంథములతోఁ గొన్ని ప్రయోగములు సంగ్రహింపఁ బడ కున్నను నవి యాలక్షణకర్తలకు స్ఫురింపకుండవచ్చు ననుట కవకాశము ముందు టచే నయ్యవి వారి కనిష్టములనుటకు వలనుపడదు గాని యధర్వణాచార్యులలక్షణ గ్రంథములను జదివి వానిలోనిపిషయముల నెత్తివ్రాయు సూరిగారు తమగ్రంథ ములో నధర్వణాచారి లక్షణగ్రంథసాధితప్రయోగముల సంగ్రహింపనవచ్చు డవి సూరి గారి కనిష్టములే యని తలంచుట విరుద్ధము కాదు గదా ?

“ఇట్లు దపంబు” అని తిక్కనమహాకవియు, “ఎవ్వండు పతియించును” అని శ్రీనాథుండును, “పెంపున పరీక్షింపమొ,” అని రామరాజభూషణుండును, బ్రయోగించి యున్నారు. “పరుషాణాం స్వరూపేణ, ప్రతమాంభోపరిస్థితాః। వికృతాత్ పరుషా శ్చ స్యుః, సుస ఆద్యపదాదిగాః॥” అని యధర్వణాచార్యుఁడు వాని సాధుత్వము నంగీకరించి యున్నాఁడు. ఇట్టిస్థితితో సూరిగారు “తెనుఁగులమీఁది సాంస్కృతిక పరుషములకు గనడదవలు రావు” అని సూత్రించిరి. దీనినిబట్టి పై సుదాహరించిన కవులప్రయోగములు నయితము సూరిగారిచేఁ బ్రాచీనకవిప్రయో గములుగను, ద్రామాణికములుగను గ్రహింపఁబడలే దని విశదమగుచున్నది. భారతమును రచించిన తిక్కనయొక్కయు నితరగ్రంథము లప్రమాణము అని తలంచుట వింతగ నున్నది. అరయ నరయ సూరిగా రీవిషయమున నప్పకవి చెప్పిన యాక్రందివాక్యములను వేదవాక్యములుగా భావించిన ట్లగపడుచున్నది.

ఉ. “ఆదిని శబ్దశాసనమహాకవి చెప్పిన భారతంబుతో
నేది వచింపఁగాఁబడియె నెందును దానినె కాని సూత్రసం
పాదన లేమిచేఁ దెనుఁగుపల్కు మఱొక్కటిఁ గూర్చి చెప్పఁగా
రా దని ద్రాక్షవాటి కవిరాక్షసుఁ డీనియమంబు చేసిం.”

క. “ఆమూఁడువర్ణములతో
నామాన్యుఁడు నుడువు తెనుఁగు లరసికొని కృతుల్
దాము రచించిరి తిక్కను
ధీమణి మొదలైన తొంటి తెనుఁగు కవీంద్రుల్.” (అప్పకవీయము)

ఒకప్పు డీకవిప్రయోగములు సూరిగారికి గోచరించియుండ లే దని యందు రేమో, అట్లనుటయు సరి కాదు. సూరిగారికిఁ బూర్వమును బ్రసిద్ధుఁడును నగు, కూచిమంచితిమ్మకవి తన సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునఁ బైప్రయోగముల నుదాహరించి తెనుఁగులమీఁది సాంస్కృతికపరుషములకును గనడదపాదేశము రావచ్చునని చర్చించి యున్నాఁడు.

అధర్వణకారికానంతర్బంధఃప్రథమి ప్రాచీనగ్రంథము లిట్టి యపమార్గమున రచింపఁబడలేదు. ప్రాచీనలక్షణకు లందఱును స్వపూర్వవాఙ్మయస్థ మహాకవిప్రయోగముల కెల్ల సాధుత్వము నంగీకరించుచు వచ్చిరి. కావున నధర్వణాది ప్రాచీనలక్షణగ్రంథములలో నున్న లక్షణములు మహారవిప్రయోగమూలకములై యని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. అప్పకవికాలము మొదలు నేటివఱకు దిద్దివేయఁ బడుచుండుటచే భారతము మొదలగు కొన్నిప్రాచీనమహాకవిగ్రంథములం దట్టి ప్రయోగము లగపడ కున్న నగపడకపోవచ్చును. పైయధిప్రాయముతోడనే “బహుగ్రంథద్రష్టలు కాని కొందఱు భారతమును దిద్దిపాడుచేసిరి; చేయుచున్నారు; చేయఁగలరు” అని బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వరమహాకవులు పాశుపతమున వ్రాసియున్నారు.

పైరితిఁ బ్రాచీనమహాకవిప్రయోగములును దస్మాలకములగు ప్రాచీనలక్షణములును, సూరిగారిచే సుపేక్షింపఁబడినవి. క్షార్వకసంధి కనేక ప్రాచీనమహాకవి ప్రయోగములు కలవు. అట్లే యిందుగాగమ చకారమునకు, ముత్తు పరమగు నపుడు ‘వత్వము’ రానందులకును, ననేకప్రాచీనమహాకవిప్రయోగము లున్నవి. ఇనను సూరిగారు వాని నంగీకరింపలేదు. క్షార్వకసంధిని నిరాకరించిరి.

భారతము పుట్టినకాలమునకు వెనుక మనయాంధ్రదేశమునకుఁ దురుష్కులతో సంబంధ మధికముగా సంభవించె నని యెల్లరకును విదితమే. కావున భారతము నందుఁ దురుష్కుభాషాపదము లుండకుండుట వింతకాదు, పదునాల్గవ శతాబ్దమునుండి మనయాంధ్రులకుఁ దురుష్కులతో సంబంధము గలుగుటచే నది మొదలుగ నుండు కవులగ్రంథములలో నాభాషలోని పదము లిప్పటి యింగ్లీషుపదములవలెనే ప్రవేశించి యున్నవి. అంతకుముందు ద్రావిడకర్ణాటాదులతో సంబంధ ముండుటచే వారి భాషలపదములు ప్రవేశించి యుండెను. అయినను మనవారు ద్రావిడకర్ణాటాదిపదము లన్యదేశ్యము లని గ్రహించిన ట్లగపడదు. కాని తురుష్కుపదము లన్యదేశ్యములని

గ్రహించియున్నారు. అట్టి యన్యదేశములు సంస్కృతప్రాకృతపదములవలెనే కొన్ని తత్సమరూపములతోడను, కొన్ని తద్భవరూపములతోడను మనకవులచే వాడఁబడినవి. “అహేయ సన్యదేశీయం యత్త దేవ ప్రయుజ్యతే” అని యథ ర్హదాచార్యుఁ డన్యదేశ్యప్రయోగమునకు సాధుత్వము నంగీకరించియున్నాఁడు. అయినను సూరిగారు మాత్రము భారతమునందు లేకుండుటచే గావలయు నన్య దేశ్యము నంగీకరింపలేదు. “త్రిలింగదేశ్యవహారసిద్ధం బగు భాష దేశ్యంబు” అని సూత్రించి యాంధ్రదేశ్యములను మాత్రమే యుదాహరించిరి. దేశ్యము నాంధ్రదేశ్య మనియు నన్యదేశ్య మనియుఁ బ్రకృతవైయాకరణులవలె విభజింపలేదు. అన్య దేశ్యములు మాత్రము త్రిలింగదేశ్యవహారసిద్ధములు కావా యని యంద చున్నఁ దద్భవాదులును దేశ్యములై కావలసివచ్చును. మఱియు సూరిగా రన్యదేశ్యమును బైరీతిని సంగ్రహించియే యున్నయెడల “అన్యదేశ్యం బని మఱియొందువిధంబు గలదు” అని బాలవ్యాకరణగుప్తార్థప్రకాశికాకారులు వ్రాసియుండరు గదా ? భారత కాలమునకు భాషలోనికి వచ్చియుండుట కవకాశము లేకుండుటచే భారతమున నన్య దేశ్యము లేకున్నంతమాత్రమునఁ బ్రాచీనమహాకవుల ప్రయోగములను ప్రాచీన లాక్షణికులలక్షణములను భాషలస్వభావమును బాటింప నక్కఱ లేదా ? మఱియు నన్యదేశ్యపదప్రయోగము సాధువే కానియెడల నివృద్ధు గ్రంథములను వ్రాయుట మాట యటుండఁగా వ్రాయదలంచుటకైన నవకాశము లేదని చెప్పుట యతిశయోక్తి కాదు గదా ?

“నదిసుతగురుకర్తృశల్యనాగపురీశుల్” అని యిట్లు మహాకవిప్రయోగములు గలవు. కూచిమంచి తిమ్మకవి నయితము పైప్రయోగమునకు సాధుత్వము నంగీక రించెను. “హ్రస్వో దీర్ఘః సమాసేపి క్వచ్ఛి న్నీపః ప్రయోగతః” అని సూత్రించి యథర్వణుఁడు ప్రయోగమునకు సాధుత్వము నంగీకరించి యున్నాఁడు. ఈవిష యము బాలవ్యాకరణమున సంగ్రహింపఁబడలేదు. ఇట్లే “ద్వంద్వః కేషాంచి దిష్టస్సాన్యోత్ క్వార్థశబ్దేన కుత్రచిత్” అను మొదలగు పెక్కునియమములు సూరి గారు సంగ్రహింపలేదు.

కొన్నిలోకోక్తులలోఁ బదములందును గొన్నిట నర్థమందును సాధుత్వ ముండదు. అయినను వానిలో సాధుపదములను జొనిపినచో నిష్టార్థస్ఫూర్తి కలు గదు. అట్లయెడల లోకోక్తులను మార్చకయే ప్రయోగింపఁదగు నని యథర్వణుఁడు

చెప్పియున్నాడు. “తోకోక్తిసం భవే ద్యోగో యదస్యా చ్ఛృతిరంజనమ్” ఇది యను సంగ్రహింపబడలేదు.

“ఒకా మత్ర భవేద్వాపు రస్త్రియాం ల్యాదివర్ణకే” అని యధర్వణుడు చెప్పి యున్నాడు. “ఆస్త్రియా మిత్యధర్వణవచనే శ్రీవాచక వ్యతిరిక్తానా మదంతనా మితి వ్యాఖ్యానాన్నతన్వాదిభ్యో పువర్ణక వికల్పో విరుద్ధః” అని యహోబలవతి వ్యాఖ్యానము చేసి యున్నాడు. పైసందర్భమునుబట్టి పువర్ణకేతరవిభక్తి పర మగు నపు దురారాధరములతో శ్రీవాచకములకు నిత్యముగాను, దదితరములగు నమహత్తు లకు ఓకల్పము గాను పుగాగమము వచ్చు నని స్పష్ట మగుచున్నది. ఇట్లు ప్రాచీ నులు స్పష్టపఱచి యుండఁగాఁ బ్రయోగములు నల్లె యుండఁగా సూరిగా రీవుగా గమవిధిని లహూశముగా విధించిరి. అగతికస్థలములయందుఁ దప్ప నెల్లెడలను విశదముగాఁ జెప్పఁదగిన స్థలములందును లహూశవిధానము చేయుట యుచితము కాదు గదా ?

ఆధిక్యశబ్దములకు సంస్కృతశబ్దములు విశేషణము లగునపు డాయాధిక్య శబ్దముల మహత్త్వాదులను బట్టి పుంలింగాదులు నిర్ణయింప నగు నని యహోబల వతి చర్చించియున్నాడు.

“కనియో విద్యుల్లతావిగ్రహా.....నవలా” అని యల్లసానిపెద్ద నార్యుడు బ్రయోగించియున్నాడు. అత్యావశ్యక మగునట్టివిషయము నయితము బాలవ్యాకరణముతో సంగ్రహింపబడలేదు. “నవలా” శబ్దము శ్రీసమ మగుటచేఁ దద్విశేషణములును శ్రీలింగము లగు నని బాలవ్యాకరణమునుబట్టి సాధింపరాదా యని యందురేమో ? అట్లయినచో “తండ్రిఘన” అను మొదలగు ననిష్టరూప ములును సాధువులు కావలసివచ్చును :

“కేదిన్నారాచ్యగుర్వాదేః ద్వ్యక్షరా త్పట్టిమూచిరే” అనియు, “సరశే పరుషే బైవ సమాసే నుములో ధనేత్, అత్రుతా శ్చరణా దందు పట్టి కూర్చి విభక్తిఘ” అనియు నధర్వణాచార్యుడు చెప్పియున్నాడు. “కాబట్టి, రాబట్టి, వచ్చుటంబట్టి, జ్ఞానముంబట్టి” అనుమొదలగు బ్రయోగములు సాధుకవినమ్మతములే యనుట సుప్రసిద్ధము. అయినను బాలవ్యాకరణాదులతోఁ బై బ్రయోగములు సాధింపబడలేదు.

గ్రంథవిస్తరణధీతిచే విరమించితిని గాని యారీతిని బ్రాచీనలక్షణకములైన చాలవ్యాకరణములలో సంగ్రహింపఁబడలేదు. అధర్వణుని గ్రంథమును సూరిగారు చూచినట్లు “సంస్కృతీయమునకు సంధి యగు నని యదర్వణాచార్యులు చెప్పిరి” అను వాక్యమే స్పష్టపఱచుచున్నది. అట్టిస్థితిలో నధర్వణుఁడు చెప్పినవి సూరిగారు చెప్పనప్పు డవి సూరిగారి కనిష్టము లనుటకు సందేహము లేదు గదా !

ఈరీతిని చుహాకవిప్రయోగమూలకము లగు నధర్వణుని లక్షణములనే యంగీరింప నచ్చ యీక సంతకంబై నవీనులు ప్రయోగించిన ప్రయోగములును దస్మాలకము లగు లక్షణములును సూరిగారికి సమ్మతములు కావని చెప్పుట వింత కాదు గదా ! ఇక నట్లు సూరిగారు విడిచినప్రయోగములతోఁ గొన్ని ప్రాచ్యవ్యాకరణమునందు సాధింపఁబడినవి గాని పైనువాహించిన జాతులప్రయోగము లెన్నో యెందును సంగ్రహింపఁబడలేదు. మఱియు మూలకారుఁ డగు సూరిగారినిష్టము లని విడిచినవానిని వ్యాఖ్యాతలు సంగ్రహించుటయు సరికాదు. సంగ్రహించినను నవి బాలవ్యాకరణవిరుద్ధము లనుట నిర్వివాదాంశము.

మఱియుఁ బ్రాచీనలక్షణకర్తలు గల్పించిన నియమముల రీతులు గలవి కొన్నియుఁ, బ్రాచీనమహాకవి ప్రయోగములరీతులు గలవి కొన్నియు, వ్యవహార సిద్ధతాది కారణములచే నధునాతనాంధ్రమహాకవులు ప్రయోగించుచున్నారు. కొన్ని యెడలఁ బ్రాచీనలక్షణములకు విరుద్ధము లైనవి పైతము వ్యవహారబలమున శ్రుతి హితము లగుటచేఁ గావలయు నధునాతనాంధ్రమహాకవులు ప్రయోగించుచున్నారు. పై ని వ్రాసిన వెవ్వియు బాలవ్యాకరణముచే సాధ్యములు కావు. అట్లని పైప్రయోములు నింద్యములు నగ్రాహ్యములు ననుటకు పలనుపడదు. ఎప్పుడైన వ్యాకరణములకు మహాకవిప్రయోగములే గదా సాధారణములు ! ప్రాచీనవ్యాకరణములెల్ల మహాకవిప్రయోగములనే గదా యాధారముగాఁ జేసికొని వెలసియున్నవి. కావున నట్టిప్రయోగములను సాధించుట కొకవ్యాకరణము తెలుగులో వ్రాయవలసి యున్నది.

బాలవ్యాకరణ తద్వ్యాఖ్యలలోని వైరుధ్యము లీవఱకుఁ బరిశుద్ధక్రితముఖమున గొన్ని వెల్లడించియున్నాను. విస్తరభీతి నఁగొఱవడినవాని నుదాహరింప లేదు. గ్రంథములోని సమన్వయపై రుద్ధ్యములతో నిపు డంతగాఁ బ్రసక్తియు లేదు.

ఇక నధునాతనాంధ్రమహాకవులు ప్రయోగించుచున్నట్టియు, బాలవ్యాకరణ

రద్యాగ్రములచే సాధ్యము కానట్టియుఁ బ్రయోగప్రపంచము నిట దిక్షాప్రము చూపెదను.

అదునాతరాంధ్రకపులు వినంధిని స్వేచ్ఛగా సుపయోగించుచున్నారు. యదా గమమును సరళాదేవాదిద్రుతకార్యములను నియమము లేక యనోచితముగఁ బాటించు చున్నారు. అర్థానుసార్పర శకటలేన నియమముల సంతగాఁ బాటించుటలేదు. పైవిషయము లెద్దియు బాలవ్యాకరణమునకుఁ గాని ప్రౌఢవ్యాకరణమునకుఁ గాని సమ్మతములు కావు. సందేహియమున బాలవ్యాకరణము మిక్కిలి పట్టుదలతో నియమించుచున్నది. “వాక్యాపిసాసమున సంధిరేమి చోదంబుగాదని యాచ్య లంఛ్రు” అని బాలవ్యాకరణము చెప్పుచున్నది. ఇందువలన వాక్యమధ్యమున సంధియ వర్జనీయ మని స్పష్టమగుచున్నది గదా! వేయేల? “ఏగియేగి యనుచోఁ గ్రైవిర్దకంబగుట సంధి లేదు” అను సూరిగారిప్రయోగమే పరుషాదేశాదినంధినిత్యతను వెల్లడించుచున్నది. ఇచ్చటఁ గకారతకారసంయోగము చర్చించుటకు పీలుపడదు. అయినను సంధి మానలేదు. ఇట్లే యదాగమమును మానుటకును నీవట కున్న తెలుఁగు వ్యాకరణములు సమ్మతించవు. “అయ్యుమ” ఇత్యాదులు ప్రాసములలో నున్నవి. యదాగమము లేనిచో నిట్లు ద్విత్వ మెట్లు? యకారము సుచ్చరించినఁ జాలును వ్రాయ నక్కఱలేదు” అనుటయు సరికాదు. అట్లయినచోఁ బై నుదాహరించిన ద్విత్వ స్థలములలో నట్టిద్విత్వమును కనుమావకములుగ నచ్చుట వ్రాయుట యసంగతము, దుర్బటము నగును.

కావునఁ బై నుదాహరించిన వినంధ్యాదు లీవట కున్న యాంధ్రవ్యాకరణములకు సమ్మతములు కావు. అయినను నవి యధ్యతనాంధ్రమహాకవులచేఁ బ్రయోగించఁ బడుచుండుటచే గ్రాహ్యము లనక తప్పదు.

ఇట్లే యదనాతరాంధ్రమహాకపులు ప్రయోగించుచున్న యీక్రింద నుదాహరించుజాతులు గల పదములు బాలవ్యాకరణాదులచే సాధ్యములు కావు.

అచ్చటకు, మీఁదకు, అయటకు, ఎదుటకు, బియ్యపుపిండి, ముత్యపు దిబ్బ, మాళవదేశపుప్రభువు, తినమని, పదమూడు, అగువదెను, ముతక గుడ్డలు, తలగకుండ, అటుముకొని, ఇరుగురిని, అందఱకన్న, నలుగురిని, ఇందఱిని, అదివఱకు, ఇదివఱకు, పైనదెప్పిన, రాజుని, కూతుని, బాళ్లు, తొమ్మిండు గురు, నలుబది, దాగ్రత, బద్దలగునట్లు, తనను, గౌరవనీయులు, అతను, రాజు

పత్నులనేరలు, రాజునిము, నేను ప్రభువును, అనేకమారులు, దేశద్రిమ్మరి, తీక్షణములు, చదివినాను, చేసినావు, భేరిలు, ముద్రాపియేడు, పెట్టుకూడదు, కనిపెట్టి, కూతురిని మొదలగునది. ఇట్లప్పటి కున్న లక్షణములకు విరుద్ధము లగు పదములు నేనవేలు గలవు. ఏ స్తరభితి సుదాహరించలేదు.

ఇట్టి పదములయొద్దము గల సలక్షణపదములరస్య నిధి ప్రసరిహితము లగుట చేతనో, పృథుహారస్థితిరూపచిహ్నకచే గల్గు సర్థస్ఫురణములన్ని మందియుండుట చేతనో, లక్షణరాహిత్యమును ముఖపించఁజాలినంత యోగ్యతను గలిగియుండుట చేతనో, యథానాతనాతపులు ప్రాంతలక్షణములకు విరుద్ధము లగు విషయమును బాటింపక ప్రయోగించిరి. అట్లు ప్రయోగించినవారు బహుగ్రంథద్రష్టలను బహుగ్రంథకర్తలను, జీర్ణించిన యాంధ్రభాషను మరల మొదలై యెత్తునట్లు వెలయించి సారస్యమును బాపి యాంధ్రపహాశయులహృదయములను జూటఁగొనుచున్నవారును నగు సుధునాతనాంధ్రమహాకవులు. వీరిలోఁ గొందఱాంధ్రవ్యాకరణములను రచించినవారు. అట్టి వారందఱగ్రంథములందును సంవాదముగాఁ బలుమాలు ప్రయోగింపఁబడిన పై జాతులపదములు గ్రాహ్యము అని యొప్పుకుండుట యుచితమా? లాక్షణికసంప్రదాయమా? అని నింద్యములే యైనవో నిందుమిందుగా నిప్పటివాఙ్మయ మంతయును నింద్యమే యనవలసివచ్చును.

కాబట్టి భారతభాషను మాత్రము సాధించు నుద్దేశముతోఁ బుట్టిన యనంపూర్ణ మగు జాలవ్యాకరణము ప్రకృతమున విద్యార్థుల కెంతమాత్రము సుపచరింపఁజాలదు. ఎన్నివిధములచేతనైనఁ బ్రాచీనాద్యతనమహాకవిప్రయోగములను సాధించు వ్యాకరణము పుట్టవలసియున్నది. అందు సధర్పడాహోబలపండితాదిప్రాచీన లక్షణకర్తలమతము అన్నిటి నేర్పికూర్పవలెను. ఇంకను దిద్ది పాడుచేసినప్రతులను విడిచి ప్రాచీనమార్గకలను వెదకి యందలిప్రాచీనమహాకవిప్రయోగముల సాధించు లక్షణములు చేర్పవలసియున్నచో జేర్చి పూరింపవలెను.

సులక్షణసారము జాలవ్యాకరణకర్త యభిప్రాయమువంటి యభిప్రాయముతో రచింపఁబడిలే దని యావలకే వ్రాసియున్నాను. కాబట్టి దీనినుండి కొంతవఱకుఁ బ్రాచీనలాక్షణికల యభిప్రాయములను వానికి మూలము లగు మహాకవులప్రయోగములను గ్రహింపవచ్చును గాని యిందును గ్రంథకర్తకృతము లగు కొన్నిలోపములు లేకపోలేదు.

పద్యలక్షణములను జెప్పటయందు గ్రంథకర్త యనుక్రమణికను బాటించ లేడు. నడకయందుఁ గాని ప్రాసవిశ్రమములయందు గాని యించుకయు భేదములేని పద్యలక్షణములు పృథక్పద్యప్రాంతిని వేర్వేఱఁ బఠింపఁబడినవి. యతులపట్టిక నిచ్చునపుడు సీసపద్యము సుక్రమించి యది కుడురుటకై యతులను జెప్పట యందలి యనుక్రమణికను విడిచినందునఁ గొన్నిసందర్భము లసంగతములై నవి. ప్రాచీనలక్షణకర్తలపరిపాటి చొప్పున ననావశ్యక మగు కృత్యాద్యవస్త గ్రంథాంత మున మిక్కిలి విపులముగాఁ బెంచి వ్రాయఁబడెను. అట్టి యనావశ్యకభాగము సుమారు గ్రంథములో సగమువఱకు నుండును. అత్యావశ్యక మగు ప్రాసస్వరూప మును దర్భేదములును చేర్చొనఁబడ లేదు. గురుత్వలఘుత్వవిషయమున నాంధ్ర లక్షణములందవశ్యముగాఁ జెప్పవలసిన సంస్కృతలక్షణవిలక్షణమార్గములు నయిత మిందుఁ చేర్చొనఁబడలేదు. ఇట్టిగ్రంథకర్తలోపములే గాక ముద్రణకర్తలలోప ములును నధికముగ నిందుఁ గలవు. తుదకుఁ బ్రాసవిశ్రమాదులు లేనిపద్యములును నిందు వెలయుచున్నవి.

కొన్నిలోపము లున్నను నీగ్రంథమునుండి గ్రహింపఁదగిన ప్రాచీననాథి ప్రాయము లనేకములు గల వని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. వానిలోఁ గొన్నిటి నుదాహరించుచున్నాఁడను :

క. అఱబబైలకు మఱి, ఇతలు ఋకారసహితమెవలకునో

ఉఃః ల్దమలో నొడఁబడి, ఒటలకు వళ్లగు న్నయొన్నతచరితా.

ఇందు వ్యావహారిక మగు వర్ణపారాయణములోని నజాతీయదీర్ఘాక్షరపర కప్రాస్వగౌరవము స్వీకరింపఁబడినది. ఇట్లే నియతముగా నీనియమ మనేకస్థలము లందు గ్రహింపఁబడెను. విస్తరభీతి నుదాహరించ లేదు. పైపద్యమునందు ద్విత్తి యాక్షరము స్వరమాత్రము గాన హల్మాత్రసామ్యరూపప్రాసము లేకుండుట దోషము కా దని కాపలయను బ్రాసమును బరిగణింప లేదు. ఈరీతి పద్యములు కవిజనాశ్రయమున ననేకములు గలవు. మాహేశ్వరసూత్రములందు వలెనే యిచ్చట సంధి లేమి దోషము కానేరదు. ఈక్రిందిపద్యము నయితము పైదానిమార్గమునే యవలంబించి యున్నది.

క. “గౌరవంబుఁగణనములు, నల్లలితము లై వెలుంగు శక్తులు పదియున్.”

దీనియందును గురుత్వాదివిషయమునఁ బై నియమములు చూపఁబడినవి. ఇంతియకాక యుద్ధారణములోని లవర్ణద్విత్వశ్రుతి ననుసరించి తక్కినచరణత్రయమునందును లద్వయప్రాసము ప్రయోగింపఁబడెను.

ఇట్లే యుద్ధారణమునందలి సాజాత్యమును బట్టి శాస్త్రీయ మగు సంబంధము లేకున్నను గొన్నియతులు సులక్షణసారకర్తచే నంగీకరింపఁబడినవి. సులక్షణసారకర్తయే గాదు, అనంతాది ప్రాచీనలక్షణికులు సయిత మంగీకరించియున్నారు. వానిలోఁ గొన్ని యేకారణముననో యప్పకవీయూడులందు సంగ్రహింపఁబడలేదు. శబ్దాలంకారము అనఁదగు యతిప్రాసములవిషయమున వర్ణములకు శాస్త్రసంబంధము కంటె నుద్ధారణమునందలి శ్రుతిసంబంధమే యధికముగ నాదరింపఁబడుట యుచితమని ప్రాచీను లభిప్రాయపడినట్లు తోచుచున్నది. ఇదియే సమంజస మని నాయభిప్రాయము.

“రివడి” అని ముద్రిత మగు సులక్షణసారమున నొకయతి యుదాహరింపఁబడినది.

క. “విలసద్యకారమ్మును మఱి
రిలవి విరమ మొందు శౌరి ఋషులకు శశ్వ
త్పులభుఁ డనఁగ నిప్పలుకులు
తలఁపఁగ రీతోడి విరతి దలకొనునపుడున్.

గీ. మును ఋకారము నెలమితో నొనరినట్లు
చేర దొకట యజాదేశకారణమున
ఘనరకారము నస్వరాకారవిరతి
క్లుప్తి లేదు శౌరిగుణావళుల కనంగ.”

అని యున్నది. ఈపద్యము అనంతుని ఛందోదర్పణమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది. కాని యవి నరిగ నిండువ్రాయఁ బడలేదు. దానియందుఁ జెప్పఁబడిన యతు లప్పకవీయమున సంగ్రహింపఁబడ నందున నవి యశాస్త్రీయము అని భావించి యప్పకవి యంగీకరించి యున్న యతిభేదపరముగ నర్థమును జతపెట్టి యిట్లు సవరించి సంస్కర్త లెవ్వరోవ్రాసిన ట్లగవడుచున్నది. ఋకారమునకును రివర్ణమునకును యతి చెల్లు నని యప్పకవి చెప్పియున్నాడు. అయ్యది యీగ్రంథమున

వేటొకచోటఁ జెప్పఁబడియున్న ఋషిలో సంగ్రహింపఁబడలేదు. అది నందు చేసి కొని యాకొఱవడిన భాగము గ్రంథకర్త యిచ్చటఁ జేప్పెనని తలఁచునట్లుగఁ బై రీతిని నవరించిరి. కాని యిందు ద్వివీరీయపద్యమున కర్థమే కుదరలే దనియుఁ గుదిరినపాటియుఁ బ్రకృతమునకు సరిపడియుండలేదనియు నందును జతుర్థచరణమునందలి యుదాహరణమున శ్రేమాత్రమును ప్రకృతసందర్భముతో సంబంధము లేదనియుఁ దలంపకుండుట వింతగ నున్నది. పైవానిలో ద్వివీరీయపద్యమును దీసి వేసినఁ గొంతవఱకు పీఠికృత్యము దాగునమో !

ఇంకొకవిశేషము గలదు. ఋకారమునకు రీతోడి యతి ప్రాచీను లగు మహాకవుల గ్రంథములలో లేకుండుటను గావలయు ననంతఁ డంగీకరింపక నిరాకరించెను. అప్పకవి యీవిషయమున నుదాహరణములను రెండిటిని మాత్ర మొసఁగి యున్నాడు. వానిలో నొకటి యనంతను కీటీవలివాఁ డగు చేమకూర వేంకటకవి విజయవిలాసములోనిది. రెండవది భారతము సభాపర్వము లోనిది.

సీ. “ఋత్విజుం డని విచారించి పూజించితే” (భారతము)

ఈయది యిందుకాగమయజుర్విద్యన సాధింపవచ్చును. కాన దీనిచే ఋరీల వళి సంగీకరింప నక్కఱలేదు. కావుననే యీ ‘రివడి’ ననంతఁడు నిరసించి యుండెను. అనంతనిగ్రంథములోని రివడినిరానకపద్యములను రివడిని సాధించు నట్లు దిద్దుట సాహసము. సాహస మనఁ జనదు, పరమసాహసము. పైయంశములు చదువరులకు విశదమగుటకై పైరివడి పద్యముల యథార్థస్థితి ననంతని ఛందో దర్పణమునుండి తీసి చూపుచున్నాను.

గీ. ఓతి ఋకారరూప స్వరయతులు పరఁగు
ఋగ్యజుస్సామవినుతుండు కృష్ణఁ డనఁగ
వృష్టికులజుండు కరుణానమ్పద్ధఁ డనఁగ
హేమపీఠాంబరుండు దేవవృషభుఁ డనఁగ.

క. విలస ద్రుకారమును వ
ట్రులు రువిరమణంబు శౌరి ఋషులకు శశ్వ
ర్నులభుఁ డనఁగ నీ ఏలకుఁ
దలఁపఁగ రీతోడి విరతి దలకొన దెందున్.

గీ. తెల్లముగ ఋకారము యజాదేశశక్తి
గలుగ రేఫయు నిత్యము నందుఁ గదిసి
నట్టి రీకి నీపలతో నన్మయించు
నట్టి సత్వంబు లే దది హల్లుగాన.

గీ. మును ఋకార మీపలతో నొనరినట్లు
చేర దొకట యజాదేశకారణమున
ఘనరకారంబు యగు స్వరల్పారవిరతి
క్లుప్తి లేదు శౌరిగుణావళుల కనంగ.

పై నాలుగుపద్యములలో ద్వితీయదత్తుర్థపద్యములే సులక్షణసారమున నుదాహరింపఁబడినవి. ఇప్పటి సులక్షణసారపద్యము లంత ఘోరముగఁ బ్రాతః సులక్షణసారపుస్తకములందలి పద్యములు నవరింపఁబడలేదు.

క. విలసద్రికారమును వ
ట్రులు విరమణ మొందు శౌరి ఋషులకు శశ్వ
త్సలభుఁ డనఁగ నిప్పలుకులు
దలఁవఁగ రీతోడి విరతి దలకొనునపుడున్.

తే. గీ. మును ఋకారము నెలమితో నొనరినట్లు
చేరు నొకట యజాదేశకారణమున
ఘనరకారంబున స్వరాకారవిరతి
క్లుప్తి లేదు శౌరిగుణావళుల కనంగ.

పైరీతిని “1862” వ సంవత్సరమున ముద్రిత మగు పుస్తకమున నున్నది. ఇవి సత్యాసత్యస్థితులకు మధ్యవర్తులై యుండుటచే సత్యరూపమును స్మరింపఁజేయఁ జాలియున్నది. అసత్యరూపనూతనార్థము నీయఁజాలక యర్థభూన్యము లై యున్నవి.

సభ్యులారా! చూచితిరా? మనవారు గ్రంథమును దిద్ది పాడుచేయుటలో నవలంబించు సాహసములు. ఈరీతిని మనవాఙ్మయ మెల్ల జాలవ్యాకరణాప్రకాశముల విశ్వరూపమున వెలయుచున్నది. లక్ష్యలక్షణగ్రంథము లెల్ల ఛందోవిషయ

మున నప్పకవీయానుసారముగను వ్యాకరణవిషయమున బాలవ్యాకరణానుసారము గను నుండునట్లు చేయుటయె మనవారి ప్రధానోద్దేశ మై యున్నది.

పై సుదాహరించిన యనంతద్బందస్సులోని పద్యచతుష్టయమును బరిశీలింపగా స్వర మగు “ఋకారము”నకును, ఉత్పతిశిష్టరేఫకును యతి చెల్లు ననియు నట్టియతిపేరు “ఋవిరమణ” మనియు, నుచ్చారణములోని ఋకారశ్రుతిని బట్టి యది కల్పింపఁబడె ననియు, ఋకారమునకు ‘రీరే’లతో యతి చెల్ల దనియు స్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది. వేయేల! “ట్రులు విరమణ మొందు శౌరిఋషులకు శశ్వత్;” క్లుప్తి లేదు, శౌరిగుణావళుల కనంగ” అను సుదాహరణములే పైయభిప్రాయము నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఋకారశ్రుతియు లుచ్చరించు నపు డుత్పత్యసహిత రేఫలకారములుగా వినఁబడుట లోకప్రసిద్ధము గాన నిట్టియతి యంగీకరింపఁబడె నని చెప్పకతీరదు. ఇంతయేల. “అయన ఋషి” మొదలగుచోట్ల యడాగమము రాకుండఁ గాపాడు “ఋగువర్ణంబులు రలతల్యంబులు” అను బాలవ్యాకరణవిధానమునకును “నారికినై నాకకుజం, బాఋభువతి గెలిచి తెచ్చె నచ్యుతుఁ డనఁగన్.” అను మొదలగు సుదాహరణములు గల యప్పకవిగారి ఋప్రాసవిధానమునకును నీవ్యావహారికోచ్చారణమెగదా మూలము. కాన నిది రివది కాదనియు రువడి యనియు నిది వ్యావహారికరీతి నాధారముగాఁ జేసికొని యంగీకరింపఁబడిన దనియుఁ జెప్పక తప్పదు.

మఱియు ననింతుఁడు పదునాల్గవశతాబ్దమువాఁ డగుటను బహుగ్రంథద్రష్టయగు ప్రాచీనలాక్షణికుఁ డగుటను నాతఁడు వ్రాసినది నిరాకరించుట యనంగతము. అనంతుని లక్షణములే కాక యాతనిప్రయోగములును బ్రామాణికములే యని యప్పకవియుఁ దలచినట్లు గన్పట్టుచున్నది. అనంతునిప్రయోగము మాత్రమే యాధారముగాఁ జేసికొని లడలయతి నప్పకవి నూతనముగ సాధించి యున్నాఁడు. (అనంతునిభందమునందు)

క. “కాకుస్వరయతి యగు నితఁ

డే కదలక జలధిఁ బవ్వళించె ననఁగఁ బ్ర

శ్నాకలితదీర్ఘమున నితఁ

డే కవ్వడిరథము గడపె నిమ్ముల ననఁగన్.”

(అప్పకవీయము)

ఈరీతిని ననంతని బ్రాహ్మణికునిగాఁ గైకొన్న యప్పుకవి యాతడు కంఠోక్తిగాఁ జెప్పిన యీరుయతి నేల యంగీకరింపలేదో తెలియరావన్నది.

‘అక్షోహిణీ శబ్ద యతి’ :

‘అక్షోహిణీ’ ‘అక్షోహిణీ’ అను రెండును సాధువులె యైనను గోశాదులలో నక్షోహిణీ యను పదమె సుప్రసిద్ధ మై వెలయుచున్నది. శబ్దరత్నాకరమునందును వాచస్పత్యమునందును నక్షోహిణీశబ్దమే యుదాహరింపఁబడినది గాని యక్షోహిణీ శబ్దము పేర్కొనఁబడలేదు. “అక్ష దూహిన్యా ముపసంఖ్యాన” మ్మను వార్తికము చొప్పున నక్షోహిణీ యని సిద్ధించును. అక్ష శబ్దమున కూహ శబ్దము పరము కాఁగా నక్షోహ యని సిద్ధించిన పదప నినిప్రత్యయము రాఁగా నక్షోహిణీ యని సిద్ధించునని తత్వబోధినియందును గురుబాలప్రబోధికాక్షులందును వ్రాయఁబడి యున్నది. సంస్కృతభాషలో స్పష్టముగా నీవిషయమును దెలుపునట్టి ప్రయోగములు లభించుట దుర్లభము గాని యాంధ్రభాషలో విశ్రమస్థానముం దిట్టిప్రయోగ మున్నచో సందేహనివృత్తి గలుగును. తిక్కయజ్ఞభారతమున నక్షోహిణీ శబ్దములోని ‘క్షో’ యను దానిని విశ్రమస్థానమున నిలిపి యున్నాఁడు. గోశాదులలో నక్షోహిణీ శబ్దము లేకుండుటచేతను బ్రసిద్ధ మగు ‘నక్ష దూహిన్యా ముపసంఖ్యాన’ మ్మను వార్తిక మక్షోహిణీశబ్దమును సాధించుచుండుటచేతను నప్పుకవి యక్షోహిణీశబ్ద మచశబ్ద మని తలచికావలయు నిత్యసమాసయతి సందర్భమున దీనిని స్మరింపక దిద్దుటకు వలనుపడకుండుటచేఁ గాబోలును జల్లంగ జొరబడిచి యున్నాఁడు— అయ్యది దిద్దుట కెట్లు బీలుపడును. పెక్కుచోటులందు యతిస్థానములందే తిక్కయజ్ఞ బిగించి యున్నాఁడు.

“సహస్రాక్షోహిణు లట్లగుట మీరు చూడరె యెందుకొ”

(భా. ఉద్యో. 1 ఆ. 236 ప.

గీ. “కోరి, పతులుగఁ జేయు మక్షోహిణులకు”

(భా. ఉద్యో. 4 ఆ. 110 ప.)

గీ. “కోరి, కొనఁగఁ దగువార లగుదు రక్షోహిణులకు”

(భా. ఉద్యో. 4 ఆ. 139 ప.)

సులక్షణసారమునం దీ యక్షోహిణీశబ్దయతి చూపఁబడియున్నది. దాని నప్పుకవి చూచియుండియు నుపేక్షించుట నరయఁగా నాతని కిది యనమ్మత మనక

తీరడు గదా. అక్షోహిణీశబ్ద మక్షాహిణీశబ్దావప్రంశ మని తలచి నిదాకరించి యుండు నని తోచుచున్నది.

క. “పూనుకొని యక్షశబ్దము

పైనూహిని శబ్ద మున్నఁ బటువృద్ధి యగున్

మానుగ గుణముం జెల్లును

దాన నఖండంబు స్వరము దనటం గృతులన్.”

(కవిజీవిత సంజీవనము)

ఆ. వె. “లక్షణాన్వితముగ నక్షశబ్దంబుపై

దనర నూహి నను పదంబు వెలయు

నపుడు వృద్ధి సెప్ప నగు గుణంబును జెల్లు

నాగుణం బఖండ మై చెలంగు.”

(సులక్షణసారము)

అక్షోహిణీ శబ్దసాధనప్రక్రియచిషయమునఁ బై పద్యములు పాదగీయ మతమును బ్రతిఘటించుట విరుద్ధము కానేరదు- “అక్షోహిణీ” “అక్షాహిణీ” యను రెండుశబ్దములును సాధువులె యగునపు డిట్లు చెప్పుటయే సహజము. పాణి నీయవ్యాఖ్యాతలకు మూలాతిక్రమము వలనుపడకుండుటచే వారు భంగ్యంతరమునఁ బ్రక్రియను గల్పించుకొనిరి. ఇతరులును నల్లె చెప్పవలయు నను నియమము లేదు గదా. “ప్రాచూహోథోధ్యేషైష్యేషు” అనుదాని కవిరుద్ధముగ నుండుటకై యీషేష్య శబ్దములమూలమునఁ బ్రేషప్రేష్యశబ్దములను జాణినీయులు సాధించి యుండఁగా ముగ్ధబోధవ్యాకరణమున “వైషేష్యో” అని సూత్రించి యేషైష్య శబ్ద ములు పరమగు నపుడే పరరూపదృద్ధులు రెండును రావచ్చునని వోపదేవుఁడు చెప్పియుండ లేదా ?

పైరీతి నక్షోహిణీశబ్దము సాధు వై యుండఁగా నధునాశనాంప్రభారత టిప్పణికారు లది వై యాకరణసమ్మతము కాదని భ్రమించుట వింతగ నున్నది.

ఇట్లే మహాకవ్యనుమరినిబట్టి యభేదయతియు నఖండయతియు నిండుగాగ మయతులనఁ దగు భిన్నాభిన్నయతులును సులక్షణసారకర్తచే నంగీకరింపఁ బడి నవి. అం దభేదయతి “పపబభవ”లకును ‘లడ’లకును ‘లర’లకును నంగీక

రింపఁబడినది. ఇయ్యదియును దేశభేదముల యుద్భావభేదములనుబట్టి సంభవించుమార్పుల ననుసరించి కల్పించినదే యనవచ్చును. పై నుదాహరించిన యతులకు మహాకవిప్రయోగములును ననేకములు గలవు. అయినను వాని నప్పకవి యొప్పుకొనలేదు. ఆప్రయోగములు కవిప్రయుక్తములు కావనియు నెవ్వరో యజ్ఞులట్లు దిద్దిరనియు జర్పించియున్నాఁడు - ఇది సరికాదని నే నీవఱకే వ్రాసియున్నాను.

మొత్తముమీఁద సులక్షణసారమునుండి యనేకము లగు ప్రాచీనులయభిప్రాయములు విశద మగుచున్నవి. ప్రాచీనులమార్గము లనేకము లిప్పటి పనికిమాలిన నిర్బంధములను సడలించఁజేయుచు మాతనకల్పనమునకు మార్గదర్శకములుగా నున్నవి. కావున నట్టి గ్రంథ మావశ్యకముగాఁ బరింపఁదగినదే యైనను దాని కీయధునాతనుల సంస్కారములును ముద్రణస్థాలిత్యములును గొప్పలోపమును దెచ్చి యున్నవి. కావున నయ్యది సవరించి యావశ్యకము లైన యనంతాది ప్రాచీనలాక్షణికుల మతములను గొఱవడినవానిని జేర్చి యొకగ్రంథము వ్రాయవలసి యున్నది.

విచక్షణులార ! ఆంధ్రమహాశయులు స్వభాషాభివృద్ధికై మిక్కిలియుత్సాహముతోఁ బనిచేయుచున్నారు. భాషాభిమానముతోఁ మహారాజులు పెక్కువిధములగు సాహాయ్యములను జేయుచున్నారు. మనపాలకు లగు నాంగ్లేయప్రభువులును దేశభాష లభివృద్ధికై ప్రోత్సాహము చేయుచు ధనసాహాయ్యము చేయుచు విద్యాశాఖ నేర్పఱచి దేశభాషలకును బరీక్షల నేర్పఱచి యుత్సాహము నభివృద్ధి నొందించుచున్నారు. శరత్కాలిక శుక్లపక్షచంద్రునివలె నుదయించినది మొదలు దినదినాభివృద్ధితో నీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు వెలయుచున్నది. ఇట్టి సమయమునందైన నాంధ్రభాషాభ్యాసము చేయఁగోరువారికిఁ దగిన గ్రంథము లుండవలదా ? తుదకు విద్యద్విరుదపరీక్షవతనీయగ్రంథము లిట్టి యవస్థలో నుండఁ జనునా ? కావున నీ గ్రంథములను బాగుచేయుటకుఁ గాని వేఱుగ్రంథములను రచించుటకుఁ గాని సాహిత్యపరిషత్తువారు పూని భాషాసేవ చేయఁగోరువారికి సాహాయ్య మొనరింతురు గాక. అట్టి ప్రశస్తగ్రంథములనె విద్యద్విరుదపరీక్షలకుఁ బఠనీయగ్రంథములుగ నేర్పఱచి విద్యాశాఖ వారాంధ్రమహాశయులను గృతార్థులను జేయుదురు గాక !

— ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుత్త్రిక; నళ - జ్యేష్ఠము
సంపుటము 5, పందిక. 31.

అఖండవడి - పదునొకొండు శబ్దము

— శ్రీ రావూరి దొరసామిశర్మ

పూర్వస్వరము లోపించి తత్పూర్వహల్లుతోఁ బరస్వరము గదియుట యచ్చంధి యగును. (ఉ. రాజ + అనీక - రాజానీక ; చూచుచు + ఉండు - చూచుచుండు). ఇట్టి సంధ్యక్షరములు యతిస్థానపతితము లయ్యెనేని సంధి విడదీసి పరస్వరమునకే యతిమైత్రి ఘటియింపవలయు నని పెక్కు లాక్షణికులమతము. దీనినే స్వరప్రధానవడి యన్నఁడప్పకవి.

ఉదా. “అతులగుణధామ భానువంశాద్భిసోమ (వంశ + అద్భి)

అసభ కేకవస్త్ర యగునట్టి ననుం గొనివచ్చి నొంచు. (అగు + అట్టి)

పైసలములందు సంహితను వివక్షింపక యఖండశబ్దములుగా భావించి హల్మైత్రి గూర్పరా దని యప్పకవ్యాదుల తాత్పర్య మై భాసిల్లేడు. కాని నారా యణవేదండాదిశబ్దములు గొన్ని వ్యుత్పత్తిచే సంహిత గల వైనను వాడుకలో నఖండములుగా భావింపఁబడుటచే, నట్టివానికి గొన్నింటి కుభయయతి (స్వరవ్యంజ నములలో నేయొక్కదానికేని యతి) ఘటించుట కనుజ్ఞ యిచ్చినారు లాక్షణికులు. ఇట్టివానినే యఖండయతు లనవలయు.

అప్పకవి యుభయయతులక్రిందఁ బండ్రెండుతెఱఁగులు ప్రవచించెను. అయ్యవి యుష్మదన్మచ్ఛబ్ద, వరరూప, ప్రాది, సంస్కృతనిత్యసమాస, దేశ్యనిత్య సమాస, నిత్య, రాగమసంధి, విభాగ, నామాఖండ, పంచమీవిభక్తి, కాకుస్వర, ప్లతయుగ విశ్రామములు. ఇందు గొన్ని ప్రాచీను లగు ననంతాదులు సైతము వక్కాణించియున్నారు. అప్పకవి యఖండవడిని జెప్పలేదు. అఖండవడిని సమ్మ తించినచో సంధికతాఖిలశబ్దముల కుభయయతిఘటన కనుజ్ఞ యిచ్చినట్లే యగు. అట్లేని యాయుభయయతిప్రకరణ మనవనర మగు. ఇట్టి యతివ్యాప్తి సరికట్టుటకే విన్నకోట పెద్దనాదులు ప్రాదిదేశీయాదేశప్రభృతి విత్యసమాసాది యతులు గొన్ని నిరూపించిరి,

అఖండయతిని అనంతడు గాని, విన్నకోటపెద్దన గాని చెప్పలేదు. అప్పు కవియో యఖండవడి యగ్రాహ్య మవి యనుకాసిందినాడు. భీమకవియే ప్రప్రథమ మన నఖండవడిని జేర్చొన్నవాడుగాఁ గానవచ్చెడి—

ఉ. “మామగ విశ్రమాక్షర సమంచిత మై స్వర మూదివం దదీ
యానుగుక్తాక్షరంబు కొని యైనను జెప్పఁగ నొప్పు నీక్రియవ్
భానుసహస్రదాని వృష * భాధిపుఁ డన్నటు లర్థయుక్త మై
పూనివచో నఖండవడి పొల్పున నాదికవిప్రణీత మై.” (భీమన)

ఆతరువాతఁ చిత్రకవిపెద్దన లక్షణసారసంగ్రహమున,

గీ. “ఒక్కవర్ణంబు స్వర మూద నొకట స్వరము
గలయ కుండంగ గూర్చు రఖండయతులు
రామపదపద్యలోల వ — రాశి యనఁగ
భంజితాసురసముదాయ యాంజనేయ.”

అని యఖండయతికి లక్ష్యలక్షణములు రచించె,

ముద్దరాజు రామన కవిజనసంజీవనిరోను, కూచిమంచి తిమ్మన సర్వలక్షణ సారసంగ్రహమునను, కస్తూరి రంగకవి ఛందమునందును అఖండయతి సెప్పఁబడి యున్నది. ఇవి యిట్లుండనిండు. అప్పకవి విషయము పరికింతము.

అప్పకవి దేశ్యనిత్యసమాసయతులక్రింద విమర్శించిన రీతిని దిలకింపుడు. (తృతీయాశ్వాసము ౨౦౨ పద్యము మొదలు ౨౧౨ వఱకు).

“నన్నయముఖ్య సత్కవిజనంబుల కావ్యములందు లేఖకుల్
గొన్నియు జాతకాధములు గొన్నియు బోకడ బెట్టి తక్కు వై
యున్నెట కాంచి జానవదు లోడక దిద్దిన తప్పుత్రోవ లె
ల్ల ని్విజ మంచు గైకొనిన లక్షణవేత్తలు నమ్మితింతురే.”

వ. అది యెట్లునైన నులక్షణసాంబునందు లింగమగుంట తిమ్మన వ్రాసిన యప్ర శస్తంబు లగు లక్ష్యంబులకు నాశ్చర్యంబు నొంది బహుపుస్తకంబులు నిరీ భీమన యీ యఖండయతిపద్యమును నప్పకవి నిత్యసమాసయతులక్రింద గైకొని యుపసర్గనందియతి యని సరిపుచ్చినాడు. అతనిమతమున నఖండ యతి నిషిద్ధము గదా !

ఊచి వాని నెల్లను బ్రక్షిప్తంబులుగా నెఱింగినవాడ నై లక్షణవంతంబు
లగు పురాతనకవిప్రోక్తంబులు వివరించెద.

(౧) ఆదిపర్వంబునందు—

“నీవగచిన యాయర్థము
నూవె మనంబున దలంతు సుందరి యెఱుఁగున్.”

(౨) ఉద్యోగపర్వము—

“సజ్జననుతమా - ర్థమునను జరియింపంగా
నమలమతీ కన్నకొడుకుల ట్లరయఁ జనున్.”

(౩) ఆనుశాసనికము—

“అతిథి నిను గోరెనేనియు
నతి గింకిరి పడక యోల మానపడక....”

(౪) రామాయణము—

“అన్నపు తండ్రియట్ల విను మంతియ కా దటఁమిఁద రాజ వే
మన్న గొఱంత లేదు మణిహారము లాదిగ బెక్కుకానుకల్....”

“ఓకపివీరులార సుగుణోదధి సీరఘరాము సర్వతో
కైకశరణ్యునిం గొలువ నిప్పుడు వచ్చితి నొండు గాదు....”

(౫) దేవకీనందన శతకము—

“చతురంభోధిపరీతభూవలయరాజన్యాలికోటిరరం
జితమాణిక్యవిరాజి తచ్చరణరాజీవుండు”

(౬) ఆరణ్యపర్వము—

“ఉరమున రెండుగన్నులు.... అశేషసత్వసం
హరుఁ డగుచున్న వాని దివిజారిఁ గబంధునిఁ గాంచి రచ్చటన్.”

పైపద్యములు లింగమగుంట తిమ్మన యుదాహరించినవి గాని యాతఁ
డొనఁగిన యఖండవడితోడి పాతము లప్పకవీయమున నవరింపఁబడిన వని తెలియ
వలయు. పైపద్యములలో నెల్ల నఖండవడి ఘటిల్లెడి పాతములు గలవు.

నేడు ప్రచారములో నున్న సులక్షణసారము తప్పులతడక. అందు నాల్గవ పద్యము మాత్ర మఖండవడికి లక్ష్యముగా నీబడియున్నది. నిక్కమగు సులక్షణ సార మొండు గల దనుచున్నారు. అయ్యది ప్రకటనభాగ్య మందలేదు. దానిని నే నెఱుంగను. కాన నాసులక్షణసారమున వీని కేపాఠాంతరము లున్నవో మన మెఱు గము. ముద్దరాజు రామన, కస్తూరి రంగకవి మున్నగువారు పైపద్యములం గొన్నిటి నఖండయతి పాఠములతో నుదాహరించి యున్నారు. పైపద్యములకు నేఁ జూపిన యఖండవడిపాఠము లీక్రింద వరుసగా నిచ్చుచున్నాను.

(౧) “చూవె మనంబున దలంచు + చుండుదు నెపుడున్.”

(౨) “మా, ర్గమున జరింపంగా నమ
లమతీ నీకొడుకు నట్టు + లరయంగ నగున్.”

(౩) “మతి గింకిరి పడక యొల + మానపడక.”

(౪) “అన్నపు తండ్రి యట్ల విను మంతియ కా దట మీఁద రాజవే
మన్నఁ గొఱంత లేదు మణిమండనముఖ్యము లైన కానుకల్.”

“సర్వలో, కై క శరణ్యునిం గొలువఁగా నిట వచ్చితి నొండు గాదు.”

(౫) “చతురంభోధిపరీతభూవలయరా + షానీకకోటిర.”

(౬) “అశేషనత్త్వఘ, స్మరుఁ డగుచున్న వాని
దివి + షారి గబంధుని గాంచి రచ్చటన్.”

(అఖండవడి గల భాగము మాత్రము వాలు అక్షరములలో నున్నవి.)

ప్రసిద్ధముగా సహజముగా నఖండవడులతోడి యీపాఠములను స్వమత విరుద్ధము లగుటచే రూపుమాపి సవరించిన యప్పకవి కట్టకడపట నీక్రింది పద్య ముదాహరించి తద్విషయ మిట్లు వ్రాసినాఁడు.

ఉద్యోగపర్వమునందు—

చ. అని మది నిశ్చయించి తగ నందఱఁ బిల్వఁగఁ బంచి వారితో
ననిచిన మాటలాడి వినయంబునఁ బ్రార్థన సేసి మీరు మా
కొనరిన పై న్యముల్ పదునొ + కొంటికిఁ బ్రాభవ మాచరింపఁ జొ
చ్చిన సకలంబు నొప్పు నభిషేకము గైకొనుఁ డుత్సవంబునన్.”

వ. దీని మూడవపాదంబునందు “వడునొకొంటికి” నని యున్నచోట సంధి గూర్చి స్వరప్రధానపడి గాను సోమయాజులు ప్రయోగించినారు. ఇది తెలియక కొందఱు మూఁడులు దేశ్యనిత్యసమాసపడి యని యనుకొందురు — ఇది యప్పకవి విమర్శిక్తి.

ఇందు “మాకు + ఒనరిన - మాకొనరిన” అను సంధిగతశబ్దము నఖండముగా భావించి యేకశబ్ద మగు ‘ఒకొంటికి’ అనుదానిలోని కవర్ణమునకు యతి సంఘటింపఁబడి యున్నది.

ఒకొండు - ఒకండు అను శబ్దమునకు రూపాంతరము. ఔపవిభక్తిక ప్రత్యయయోగమున ‘ఒకొంటికి’ అయినది. ఇందు సంధి లేదు. ఇందలి ‘కొ’ వర్ణమునకును ‘మాకొనరిన’ యను సంధిగతశబ్దములోని ‘కొ’ వర్ణమునకును అఖండపడి చెప్పకోవలయు. ఇది యిట్లుండ దీనికిఁ బాఠాంతరము కల్పింపలేక కాబోలు నప్పకవి ‘ఒక + రెండు - ఒకొండు’ అని సంధి నేర్పఱచుకొని స్వరప్రధానపడి యని నిర్దేశించినాఁడు. ‘ఒకొండు -’ ఏకపద మనుకొని ‘మాకొనరిన’ అనుదానితో మైత్రి యఖండపడిక్రింద నిరూపించిన లింగమగుంట తిమ్మన, ముద్దరాజు రామనాదులను దేవానాంప్రియుల గణములోఁ జేర్చినాఁ డతఁడు.

అప్పకవీయవిమర్శనలో శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు ఈవిషయమును విమర్శించుచు - “ఒక + ఒంటికి ఆని అప్పకవిగారి తాత్పర్య మని తోచుచున్నది. పదద్వయవిభాగమునకు ప్రసక్తి కనిపించదు. ఆయన ముఖ్యాభిప్రాయమొకటి; పైకివ్రాసిన దొకటి. అఖండపడి యుండ దని ముఖ్యాభిప్రాయము. అందుకు నఖండపడు లున్నచోట ౫-ఒచోట్ల దిద్ది పాఠములు వేరే కల్పించినారు. ఇక్కడ దిద్దడమునకు శక్యము కాలేదు....

శ్రీపర్యంలో—

“పాండవులవలన గీ డా

కొండును లే దధిప నీదుకొడుకులు ధరణి”

అని ఉన్నది. దీని కేమంటారు ? అఖండపడి అంగీకరించవద్దా ? గాని యిది నిజముగా వర్గయతి” - అని యప్పకవి మతమును ఖండించిరి. వెండియు, కూచి

మంచి వేంకటరాయడు తననుకవిమనోరంజముతో నప్పకవి యీవాదమును ఖండించినాఁ డని తెలిపినారు వారు.

పదునొకొండు శబ్దమును గూర్చిన యప్పకవిమత మసాధు వనియే యెల్లరు దలంచుచున్నారు. కాని యీక్రింది తెనాలిరామకృష్ణ రచిత పాండురంగ మాహాత్యపద్యముం బరికింప నప్పకవియభిప్రాయము సమంజస మని తోచుచున్నది. చూడుడు :

గీ. “వాసుదేవాది సవశక్తి వైభవంబు

రుక్మిణీసత్యభామల రూపరేఖ

యిదియె వహించు నన నల్వ యిడిన వడునొ

కొంటి లెక్కన గనుబొమ్మ లువిద కమరు.” (3-౧౯౮)

ఇందుఁ జతుర్థపాదమున యతి విచారింపఁ దగినది. ఒకొండు శబ్దముతో ఒక + ఒండు అను విభాగము చేసి పరస్పరమునకు యతిమైత్రి ఘటంపఁబడి యున్నది. ఇది స్వరప్రధానపడియే కదా ? ‘ఒక + ఒంటి...బొమ్మలు + ఉవిద’ అని పాదాదియందు యతిస్థానమందు బదచ్ఛేదము. పైతిక్కనగారిపద్యమున లాక్షణికులు విమర్శకులు వచించు నఖండవడి యిందుఁ జెల్లదు. ఒకొండు శబ్దమున బదద్వయవిభాగప్రసక్తి నిక్కముగాఁ గలదని తెలియుచున్నది. అప్పకవి యాభాషణము తథ్య మన్నమాట ! తెనాలికవి మన యప్పకవికిఁ బూర్వఁడు; కాని యప్పకవి తెనాలిప్రయోగమును బరికింపలే దని తలంచెద, వెండియుఁ గూచిమంచి వెంకటరాయలకుఁ గాని, గిడుగువారికిఁ గాని యీప్రయోగము గోచరము గాలేదు. పై తెనాలికవి పద్యపాఠమునకు బాఠాంతర మేమేని యుండునా ? నాకడ ప్రతిలో* నిట్లున్నది. ఎవరేని ‘పదియు నొంటి లెక్కన’ అని సవరింప సాహసించురేమో ! కూచిమంచి వేంకట రాయల గ్రంథము నే నెఱుంగను. అది ముద్రితమో యముద్రితమో తెలియరాదు.

కూచిమంచి తిమ్మకవి తన సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున అఖండపడిని బేర్కొన్నాఁడు. అందు భాస్కరరామాయణ భైరవ శ్రీరంగమాహాత్య మను చరిత్రానుబాదలపురాజములోని పద్యము లఖండపడికి లక్ష్యములుగా నిడఁబడినవి.

నాకడఁ గల ప్రతి ౧౮౮౭ సర్వజిత్తుతో. తెన్నతం వేంకట నరసింహాచార్యుల లఘుటీకతో చెన్నపురి వసురత్నాకర ముద్రాశాలలో ముద్రితము.

వాని నుదాహరించి తరువాత, “ఇట్టి ప్రయోగములు కలవు గాని అఖండయతికి త్రికపుల ప్రయోగములు లేవు గనుక ఇది సుప్రయోగము కాదు” అని యొక వచన మనుబంధింపఁబడి యున్నది. (చూ. నర్వలక్షణ. ౨ ఆ.)

ఈతిమ్మకవిమతమున భారతమున నఖండవడులు లేవు; అప్పకవిమార్గాను యాయి యితఁడు కాబోలు! కాని, యితని రసికజనమనోభిరామమున నీక్రింది పద్యము తృతీయపాదమున నఖండవడి గలదు.

గీ. “తనకుఁ దొమ్మిదిపాతఱ ల్దనము గల ద
టంచు జక్కులతోడ గర్వించు గాని
లెక్క యిడరాని రొక్కంబు + లీడు లేని
కొలుచుగల వెన్న నవ్వీటి కోమలులకు.” (ప్ర. ౪౪)

దీనికిఁ బాఠాంతర ముండునా? ఇది మన కిప్పుడు దర్పింపఁ దావు గాదు. ప్రస్తుతము నకు వత్తము.

ఒకొండుశబ్దము సంధిగత మనుటకు సూర్యరాయనిఘంటువునను నీక్రింది యాధారము కానవచ్చుచున్నది. చూడుఁడు : ఒండు శబ్దము!

ఒండొ (నూ. నిఘంటు) — ఈశబ్దము ‘ఒక్క’ శబ్దమునకు బర మయినపుడు ‘ఒక్కొండు’ అయి క్రమముగా ‘ఒకొండు - ఒక్కండు - ఒకండు - ఒక్కడు - ఒకడు’ ఇత్యాదిరూపముల నొంది ‘ఒకటి’ అనునర్థమున అమహదర్థక ప్రథమైక వచన రూపముగా వ్యవహరింపఁ బడుచుండెను — ఇత్యాది.

దీనింబట్టి ఒక + ఒండు అను ఛేదము కల దనుట తెల్లము గదా! ఇందు మఱియొకయంశము గమనింపవలయు. ఒకొండు సంధిగతశబ్ద మని వ్యుత్పత్తిం బట్టి నిర్ణయించినారము గాన, స్వరప్రధానవడికిఁ బై తిక్కన తెనాలి ప్రయోగ ములు లక్ష్యము లగుచున్నవి.

ఈక్రిందిపద్యములలో ఒకొండు శబ్దమధ్యమాక్షరము హల్లునకే యతి మైత్రి ఘటిత మై యున్నది.

క. “పాండవులవలని కీ డొ

కొండును లే దధిప నీదు + కొడుకులు ధరణి

మండల మంతయు మ్రింగిరి

పాండునృపతిభావమునకుఁ బాపిరి వారిన్.” (భారత. శ్రీ. ౧-౮౩)

నగ్ధర : “క్రూరేష్వాసంబు లే దొ + కొండు గలుగునె తద్దోర యుద్ధంబు సై పన్
(రాఘవపాండవీయము ౨-౧౦౬)

వీనిం బరికింపఁ దోచున దేమన, ఒకొండు - ఒకొండు శబ్దములు సంధి గతాఖండశబ్దములు. రూపఱు, క్రిక్కిఱియు, క్రచ్చఱు, ఇత్యాది దేశ్యనిత్యసమా సములం బోలినది. కాన ఒకొండు శబ్దమును దేశ్యాఖండయతిక్రింద గ్రహించి యుభయయతి ఘటించుకొనవచ్చును.

ఈచర్చంబట్టి పై తిక్కనపద్యములోని వివాదభాగ మగు - “మా కొన రిన....పదునొకొంటికి - అనుచోట, ‘మాకు + ఒనరిన’.... ఒక + ఒంటికి అని ఛేదమొనర్చి, స్వరప్రధానవడిగానేని, సమస్తసంధిగతశబ్దముల కఖండయతి సమ్మతించు సహృదయుల మతమున - ‘మాకొనరిన....పదునొకొంటికి -’ అని యఖండవడిగా నేని చెప్పుకోవచ్చు నని ఫలితార్థము.

— భారతి.

విరోధి - భాద్రపదము; సెప్టెంబరు 1949

సంపుటము 20; సంచిక 9.

—ఠ—

య తి ప్రా స లు

— శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి

ఈయతిప్రాసలనుగూర్చి అధునికపండితులలోను, కవులలోను భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. కావలయు నన్నవారు కొందఱు, వల దనువారు కొందఱు. మొదటితెగవారు తెల్పు అభిప్రాయములు ఇవి :

“ప్రాచీనులు యతిప్రాస లుంచుకొని గ్రంథములు రసవంతములుగాఁ జెప్పి యుండ లేదా ? వారు సమర్థు లగు సర్వతోముఖపండితులు గనుక యతిప్రాసలకు జంకరైరి. అధునికులు భాషాపరిశ్రమ లేనివా రగుటచే కాళికిఁ బోయినవారు ఇష్టము లేని శాకఫలాదులను వినర్జించునట్లే తమకుఁ గష్టముగా నున్న యతి ప్రాసలు విడువ నెంచుచున్నారు. నదికి ఒడ్డులువలెఁ బద్యమునకు యతిప్రాసలు ముఖ్యములు”- అని. వీరు కేవలప్రాచీనసాంప్రదాయకులు. సూతనసంప్రదాయ వాసన బొత్తుగా గిట్టనివారు.

సూత్నసాంప్రదాయకులలోఁ గూడ నొకతెగవారు యతిప్రాస లుండవలె ననియే వాదించురు, కాని వారు తెలుపు క్రొత్తయుక్తు లేమియు లేవు.

కూడ దనువారు తెలుపు అభిప్రాయము : “కవిత్వమునకు రసము ప్రధానము. “వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం” అని సాహిత్యదర్పణకారుఁడును, “సాధోఽహి రసో యథా తథం కవిభిః” అని ఆంధ్రశబ్దచింతామణికారుఁడును ఉచ్చకం తములతోఁ జాటుచున్నారు. యతిప్రాసలు రసోత్పాదకములు గావు. ప్రత్యుత కొన్నిచోట్ల రసభంజకములు అగుచున్నవి. మఱియుఁ గవిత్వమునకు నిర్బంధములు గూడవు. యతిప్రాసలు నిర్బంధములలోఁ జేరినవి. పంజరములోని పిట్టవలె భాషానిర్బంధములలో బద్దండ్లై కవి గిలగిల కొట్టుకొనును. వానికి స్వాతంత్ర్యము కావలెను. ఆంధ్రమునందువలె సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవు. అందు రస స్ఫూర్తి కలుగుట లేదా ? ఆంగ్లమునను గొంతమంది మహాకవులు నియమోల్లంఘనముఁ జేసి వ్రాసిన కావ్యములు రసవత్తరములుగా నుండలేదా ? కనుక యతి ప్రాసలు తీసివేసినచోఁ గవిత్వమునకు హాని రాదు. అది కావ్యము కాకపోదు. యతిప్రాస లున్నంతమాత్రముననే అది పద్యము కాదు, రసవంత మగు పద్య

మును, గద్యమును గవిత్యమే. “అయినచో పద్య మేల వ్రాయవలెను ? రసవంత మగు గద్యమే వ్రాయరాదా ? పద్యము వ్రాసినపుడు యతిప్రాస లుంబరాదా” అందురా ? అది ప్రశ్న గాదు. కవికిఁ దోచిన భావము పద్యమునందు గణనీయ మును బొంది యొకవిధ మగు సంగీతమునకు బద్ధ మై చిత్తాకర్షకతను వహించి మాధుర్యమును గూర్చుచున్నది. గద్యమునందు గణనియమము లేకపోవుటచే సంగీ తమునకు బద్ధము కాక చిత్తాకర్షణశక్తి లేని దై రసస్ఫూర్తియందు గొఱవడి యున్నది. మఱియు నొకటే భావమును గద్యమునందును, బద్యమునందును వ్రాసి చూడుడు. అప్పుడు మీప్రశ్నకుఁ గల విలువ మీకే తెలియఁగలదు. కనుక యతిప్రాసలు తీసివేసినచో రసపిండము లగు కావ్యములు వెడలు ననుట నిస్సం శయము” — అని.

ఈమతములం దున్న సత్యాసత్యములను మనము విచారించవలెను. అందు ముందు ఈయతిప్రాసలనియమము ఇతర భాషలలోఁ గూడఁ గలదా ? మనభాష యందు వీసిన నియమించినవారి అభిప్రాయ మేమి ? వారి అభిప్రాయ మెంత సమంజసము ? అను విషయమును ఒరిశీలించుము.

సంస్కృతభాషలో యతి, విశ్రాంతి, విరతి, విశ్రామము మొదలగునవి పర్యాయపదములు. “యతి ర్విశ్రామ సంజ్ఞికా” అని లక్షణము చెప్పఁబడినది. అనఁగాఁ బద్యపాదమును రెండుభాగములుగాఁ జేసి మొదటిభాగము చివర ఆపుట, రెండుభాగములును ఏకసమాసాంతర్గతములై కూడ నుండవచ్చును. కాని ప్రథమ భాగాంతాక్షరమును, ద్వితీయభాగాంతాక్షరమును, ద్వితీయభాగాద్యక్షరమును ఏకపద గతము లై యుండరాదు. కాని ఆంధ్రమందువలె సంస్కృతమున ప్రాసమే లేదు. కాని అంత్యప్రాసము గలదు.

“చృద్ధోయాతి గృహీత్వా దండం
తదపి న ముంద త్యాగాపిండమ్.”

ఇట్టిస్థలములందు అంత్యప్రాసము ఆంధ్రమందు పోతనకవిత్యమునందువలె హృద్యముగా నుండును. నిజమునకు మామూలు ప్రాసముకంటె అంత్యప్రాసము శ్రావ్యతరముగా నుండును అని నాకలంపు. ద్రావిడకర్ణాటభాషలలోఁ గూడఁ బ్రాస నియమము గలదు. కాని యతినియమము లేదు. “కన్నడక్కి యతి యిల్ల; కోఱక్కి మతి యిల్ల” అను కన్నడపు సామెత గలదు. అనఁగా కన్నడమునకు యతి లేదు.

దున్నపోతునకు మతిలేదు అని అర్థము. ద్రావిడభాషయందును యతిలేదు. ఈప్రాస సంప్రదాయము ద్రావిడకర్ణాటభాషలనుండియు, యతिसంప్రదాయము గైర్వాణమునుండియు వచ్చియుండు నని నాతలంపు. యతికి సంస్కృతమునందువలెనే ఆంధ్రమునందును స్థాననియమ మేర్పఱచిరి కాని ప్రథమభాగాంతాక్షరమును, ద్వితీయభాగాద్యక్షరమును ఏకపదగతము లై యుండరా దను నియమమును బాటించరైరి. ఆంధ్రభాషలో ఈయతిప్రాసముల నేర్పఱచినవారి అభిప్రాయము ఏమయి యుండు నన్నచో, ద్రావిడకర్ణాటకభాషలకంటె నియమబాహుళ్యముచే గొప్పదనము కలుగునని.

ఈయతిప్రాసములవలన రసస్ఫూర్తి కలుగునా? అనునది యొకప్రశ్న. తెలుగుభాషలోఁ బెక్కుసామెతలు యతిప్రాసములు గలిగియుండి రసస్ఫూర్తిని గలిగించుచున్నవి - “అంగటిలో అన్నీ ఉన్నవి - అల్లునినోట శని ఉన్నది” “అప్పు లేకపోతే - ఉప్పుగంజి మేలు;” “అన్నీ ఉన్నవి - ఐదోతనము లేదు;” “ఉభయభ్రష్టత్వం - ఉపరినన్యానం;” “బ్రాహ్మణులలో చిన్న - బెస్తలలో పెద్ద;” “చచ్చినా పైకం దప్ప - దచ్చుమ్మా నను తిట్టకు.” - ఇట్టితావులందు యతిప్రాసలు రసోత్పాదకములు గా వని యెవరును జెప్పరు. రసోత్పాదక మనగా సౌందర్యోత్పాదకము అన్నమాట. ఈసామెతలందువలె ఆంధ్రపద్యములందు యతి ప్రాసలు రసోత్పాదకముగా లేవు. దీనికిఁ గారణములు మూడు :

1. ఏఅక్షరమున కాయక్షరమును యతిస్థానమం దుంచకుండుట;
2. యతిస్థానము సంస్కృతమునవలె విభక్తము గాకుండుట;
3. పాదమునకుఁ బాదమునకు ప్రాసాక్షరము దూర మై యుండుట.

ప్రాసాక్షరము సమీపమం దున్నచో అనుప్రాసమునందువలె ఇంపు గలుగును. దూరముగా నున్నచోఁ గలుగదు. ఇప్పటియతులలో వర్గయతి యొక్కటియే శ్రావ్యతను గలిగించును గాని మఱేదియుఁ గలిగింపదు. సంస్కృతమునందును గొన్నిస్థలములం దీయతి పైసామెతలందు వలెఁ గనఁబడుచు శ్రవణసుఖము నిచ్చుచున్నది.

వాగర్థా వివ సంపృక్తో వాగర్థప్రతిపత్తయే.

అథ ప్రజానామధిపః ప్రభాతే.

నారాయణాయ నమోనయతలోచనాయ.

కనుక యతిస్థానమును విభక్తము గావించి ఏయక్షరమున కాయక్షరమును యతిగా నుంచినచో యతిశైలికి సొంపు నిచ్చి తద్వారా రసోత్పాదనము కావచ్చును.

ఇక బ్రాస. నాలుగుపాదములకు ఏకాక్షరమునే నియమించుట మాని అదే పాదమునందు దగ్గరగా నేర్పఱచినచో శైలికి సొంపును, తద్వారా రసమును ఉపస్కారకమును గాగలదు. ఎట్లన :

ఉ. అంతట సంతసంపడుచు అంబురుహానన వచ్చి భర్తపా
దమ్ముల కాదర మొసంగ దండము పెట్టియుఁ బెట్కి నోప్రియా !
కన్నులకర్వు దీట నిను కాంచుట యెన్నఁడు కల్లు నంచు నా
దేవుని వేవిధంబులను దైన్యముతో సతతంబు వేడితిన్.

ఈపద్యములో 1, 2, 4 పాదములలో ప్రాసాక్షరమునకు సమీపమందే ప్రాసము వేయఁబడినది. మూడవపాదములో ప్రాసము లేదు. ఉండఁగూడ దని నియమము కాదు. 'కన్నులకర్వుదీట' అనునది జాతీయము. ప్రాసకొఱకు దానిని విడిచి వేయుట రసభంజక మగును. కనుకఁ దీసివేయఁ బడినది. మఱియును గద్యమున కును, బద్యమునకును ఒక్కటే వ్యాకరణ ముండుట యుక్త మని తోచదు. కవికి గద్యమునందుఁగల స్వాతంత్ర్యము పద్యమునం దుండదు. గణనియమమునకు దానుఁ దైయుండవలయును. అందుచే గద్యమునవలెఁ గాక భాషను స్వతంత్రముగాఁ ద్రిప్పకొన వలసియుండును. అట్టి సమయములందు వినంధి మొదలగునవి దోషములు కా వనియు, యతి మొదలగువాని స్పష్టశ్రవణమునకై వినంధి మొదలగునవి తప్పకయుండుటయే మే లనియుఁ దోచుచున్నది. కనుకనే పైపద్యములో వినంధి చూపఁబడినది. గద్యపద్యములకు ఒకటే వ్యాకరణము గూడ దను పరిభాషకు పూర్వకపుల వ్యాకరణవిరుద్ధప్రయోగములే జ్ఞాపకత్వము వహించుచున్నవి.

ఆంధ్రకవిత్యమునకు యతిని నియమించిన లాక్షణికులు పు, ఘ, బు, భు, ము - లకుఁ బరస్పరము మైత్రి చెప్పి, ప, ఫ, బ, భ, మ - లకుఁ గూడ దనిరి. ఈయక్షరములు ప్రత్యేకముగా వారికిఁ జేసిన మహావకార మేమియో తెలియదు. మఱియును మైత్రిని జెప్పుటలో వ్యంజనములకు స్వరపాహిత్యముయొక్క మైత్రియు నిర్బంధముగా విధించిరి. పైసామెతలలో 'బ్రాహ్మణులలో చిన్న బెస్తలలో పెద్ద' అనుసామెతలో 'బా - బె' లకు యతి చెప్పఁబడినది. అందువలన రసభంగము అగుటలేదు. రసభంజకము కానప్పుడు స్వరమైత్రి యేల అవశ్యముగా

నుండవలెనో తెలియకున్నది. కాని దయాపగు లగు లాక్షణికులు యతులతోవలెనే ప్రాసములందును స్వరమైత్రిని విధింపక కవికి స్వాతంత్ర్య మిచ్చినందులకుఁ గవి వారికిఁ గృతజ్ఞత చూపవలెను. కనుకఁ బై ని నేను సూచించినటులు యతిప్రాసములు పద్యమునకు సౌందర్యము నిచ్చు ననుటలో సందేహము లేదని నామతము. ఒకానొకచో రసముకొఱకు యతిప్రాసములు విడిచినను హాని లేదు - (“కన్నుల కర్వదీర” యందువలె). ఈవిషయమున నావ్రాసిన పద్యముల నిందుదాహరింతును :

క. శ్రీకృష్ణదేవరాయ

ఘృకాంతుని జన్మదినము మనరాజేశ

ఘృకాంతు నాధిపత్యము

మాకుం బండుగలమీఁదఁ బండుగలు గదా !

మ. కనుచుండం గనె తెంపి యెల్ల విరులన్ గల్పించెఁ బూజెట్టు నూ
తనవైధవ్యముఁ గొన్న బాలఁగ దయాదాక్షిణ్యముల్ మాని ఆ
తని కీక్రొర్యము కాదుకూడ దని బోధల్ సేయదో ? అంతరా
త్మ నిగూఢంబుగ, నంతరాత్మయును లేదో ? వాని కేలేళమున్ ?

ఈరెండుపద్యములందును నాలవపాదమునందు యతి భ్రష్ట మయినది. కాని పోయిన దని చెప్పవలయును దోచదు. ఏలన, అందలి భావసౌందర్యముపైకి హృదయము పోవును గాని యతిపైకిఁ బోదు.

మనము పద్యము చదువగానే బాగుగా నున్న దని చెప్పుదు రనుకొనుఁడు. వారిలో ఎంతమంది రసమున కానందించుచున్నారో, యతిప్రాసముల కెంతమంది ఆనందించుచున్నారో విచారించుఁడు. పైని మొదటిపద్యములోని ‘పండుగల మీఁదఁ బండుగలు’ అనునది నానుడి. మాకున్ అకుమకారముతో యతి సిద్ధించుటకై యీనానుడిని ఎగురఁబెట్టుట భావ్యమా ? నానుడిద్వారా సిద్ధించు సౌందర్యము కొఱకు యతినిఁ దీసివేయుట యుక్తమా ! లాక్షణికులారా ! యోచించుఁడు. మీ రొకవేళ “పండుగల మీఁదఁ బండుగలు గదా” అనుదానిని యతిత్వసిద్ధికై “మంగళముమీఁదఁ మంగళము గదా !” యనరాదా ? అప్పుడు సౌందర్యము చెడదు గదా అనవచ్చును. మంచిది. కాని ‘పండుగలమీఁదఁ బండుగలు’ అను నానుడిలో నున్న సౌందర్యము ‘మంగళముమీఁదఁ మంగళము గదా !’ అను నుడి

కారములో లే దని నాతలంపు. ఏలన, రెండవది మొదటిదానికి సంస్కృతీకరణము. ఈరెండింటికిని సహజమునకును, గృత్రిమమునకును గల భేదమే యుండును,

ఇక రెండవపద్యములో నాల్గవపాదమునందు యతిత్వసిద్ధికై 'లేదో' అను దానిని 'లేదా' అనరాదా అని మీ రడుగవచ్చును. మంచిది. కాని 'లేదా' అను నప్పటి అర్థము వేఱు, 'లేదో' అనునప్పటి అర్థము వేఱు. అర్థము మాణిసచో అందము చెడును. దానితో రసభంగము. కనుక యతిత్వసిద్ధికై భిన్నార్థమును గలిగించి రసభంగముఁ జేయుట న్యాయమా ? యతి భగ్నమైనను రసము పోషించుట న్యాయమా ? విచారింపవలెను. కవిత్వమునకు జీవితము రస మని ఎల్లరును అంగీకరింతురు. మీరును భిన్న మని చెప్పరు. ఇట్టి యిక్కట్టులు గలిగినప్పుడు వృత్తమునే మార్చుకొని నానుడులు పోకుండను, భిన్నార్థము రాకుండును. మఱి యొకవృత్తములో వ్రాయరాదా అని మీ రడిగినచో, లక్షణమునందుఁ గల అభిమానముచేఁ జెప్పుచున్నారు గాని రసదృష్టితోఁ గా దని విస్పష్టము.

అదియుఁగాక కవి పద్యమును బ్రారంభించినపుడు ఫలానిపద్యమును వ్రాయవలె నని యనుకొనఁడు. అప్రయత్నముగా నేదో పద్యము ప్రారంభింపఁబడును. దానిని నడుపుచున్నప్పు డిట్టి నానుడి తోఁచఁగానే అది ఆపద్యమునకు సరిపోయి యింపు నింపఁగాఁ, గేవల యతిప్రాసనసిద్ధికొఱకు సౌందర్యమును ధ్వంసమొనర్చి పద్యమంతయు మార్చి, అట్లు సరిపోవువృత్తములో వ్రాయు మనుట కేవలలాక్షణికులకుఁ జెల్లును గాని కవులకుఁ జెల్ల దని నామనవి. కనుక నానుడులకు భంగము వాటిల్లునపుడును, భిన్నార్థముచే రసభంగ మగునపుడును, మతేవిధముగాఁ గాని రసము తగ్గునపుడు బాచిత్యమునకు లోపము రాకుండ లక్షణమును ద్రోసిరా జని రసమును బోషించుటయే నిజముగా కవికి అర్హకృత్యము.

యతిప్రాసలు తీసినంతమాత్రమునఁ జాలదు. అదియంతయుఁ గవిత్వము కాదు. యతిప్రాసలు లేని కొంత లేకుండ రసము గురిపింపవలెను. అప్పుడు గాని ఆకవిత్వము కవిత్వము గాదు. నిశ్చయమునకు నిర్బంధము బున్నప్పటికంటె లేనప్పుడే కవికిఁ గష్ట మెక్కువ యని నాయభిప్రాయము. అప్పుడు పద్యమునందొకవ్యర్థపద మున్నను రోత పుట్టించును. ఇప్పుడు యతిప్రాసస్థానములందలి వ్యర్థపదములతో నగముపద్యము నిండియున్నను అడుగువారు లేరు. యతిప్రాసములు తీసివైచిన వైలక్షణ్యము కవిత్వమునఁ జూపవలెను. కానిచో లాభము లేదు.

కావున యతిప్రాసము లుండుటయే ఆవశ్యక మని యెంచినవారు పైపాఠములు చేసి కొన్న(గాని వానివలన పొందర్యస్ఫూర్తి కలుగదు. మఱియు యతులలో వర్గ యతిని మాత్రము స్వీకరించి దానిపై స్వరమైత్రిని వివర్ణించుటయు సర్వము.

యతులు తీసివేసి వ్రాసిన నాపద్యములఁ గొన్ని యిట నుదాహరింతును.

ద్వీపాంతరవాసము

గీ. భటులు నాపేరు పెట్టి ముమ్మారు పిలిచి
రేను దధర్మసభ కేఁగి కేలుదోయి
కట్టుకొని ప్రాడ్వివాకుని కట్టెడుటను
నిలిచియుంటిని గుండెలు కొట్టుకొనఁగ.

గీ. వారు నను గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి ప్రశ్నములమీఁదఁ
బ్రశ్నములు వేసి దోషిగా నిశ్చయించి
నాకు ద్వీపాంతరప్రవాసంబు శీఘ్ర
వేసి పంపిరి నే నెంత మొత్తుకున్న.

సీ. ఒకసారి రెక్కల నూఁగించుచును మింటఁ
బఱచెడు పులుఁగులబంతిఁ గాంచి
ఒకతేప వాత్యావిధూతంబు లై కడుం
గడుఁ బాటుతెంచు మేఘములఁ గాంచి
ఒకమా రనంతసాగరము భేదించి యా
వలిగట్టు చేరు నావలను గాంచి
ఒకసారి యంత్రసామగ్రీబలంబుచేఁ
జదలఁ బర్విదు విమానములఁ గాంచి

గీ. తద్గతుల నభ్యసంపంగఁ దలచి తలచి
బిక్కుమొగమునఁ బరికించి దిక్కు లకట !
దుర్మనాయమానుండ నై తొట్టుపడుచు
సంవరించుచు నుంటి సీసలమునందె.

గీ. ఇంక నీజన్మతో నాకు శిక్ష దప్పి
 నీముఖాంభోజమును గాంచి యెల్లవెతలు
 మఱచి ముచ్చటలను నాడుకొనుచునుండు
 భాగ్య మది నాకుఁ బట్టునే ప్రాణసఖుఁడ.

ఇందు మనుష్యజన్మము ద్వీపాంతరవాసశిక్షగా రూపించి యందున్న శిక్షి
 తుఁడు తనోత్తమునకు అవస్థపడుట చెప్పఁబడినది.

ఇందు కొన్నిస్థలములందు యతి యప్రయత్నముగాఁ బడినది. అట్లు
 రానిచోఁ బ్రయత్నింపఁబడలేదు.

యతిప్రాసలు తీసివేసినచో హాని లేదని నామతము. మంచికావ్యములు
 వ్రాయవచ్చు నని నామతము.

— ఆంధ్ర పత్రిక.

ప్రమోదూత సంవత్సరాది సంచిక.

1930-31 సంచిక : 21.

—::—

పాళి - తెలుగు

— శ్రీ వింగళి లక్ష్మీకాంతం

ఆంధ్రభాష, ద్రావిడమా, ప్రాకృతమా యను సందేహ మొకటి జిజ్ఞాసువులైన మనపండితులఁ బ్రస్తుతము పట్టి బాధించుచున్న విషయము. పూర్వము మనవైయాకరణులు, ఆంధ్రము తత్సమతద్భవదేశ్యాత్మక మనియు, నందు సంస్కృత సమప్రాకృతసమములు తత్సమము లనియు, సంస్కృతభవప్రాకృతభవములు తద్భవము లనియు, దేశ వ్యవహారసిద్ధమైనది దేశ్య మనియు నిర్వచించిరే కాని, యది ద్రావిడ మగునో కాదో వారు విచారణ చేయ రైరి. వారి కాశంకయుఁ బొడమియుండదు.

అట్లుండగా, విషప్పు కాల్డువెలు తెలుగుభాష ద్రావిడభాషావర్గమున జేరినదనియు, ఆ వర్గము సంస్కృతముకంటెను ప్రాకృతముకంటెను స్వతంత్రమైన సంప్రదాయము కలదనియు, చిల్లరబాస లటుండ, అణవము, తెలుగు, కన్నడము, మళయాళము అను నాల్గు పెద్దభాషలు, తత్సంప్రదాయమునుబట్టి సజాతీయములనియు నొకసిద్ధాంత మేర్పడినను.

లోకమున భాషాతత్త్వము లారసి, తజ్జన్యజనకభావములను, సోదరభావములను నిర్ణయించుపండితు లెల్లరు సాధారణముగ రెండుప్రమాణముల నాధారముగఁ గైకొందురు. అందు మొదటిది శబ్దసామగ్రి. రెండవది పదవాక్యకల్పనాసరణి, కాల్డువెలుకూడ ఆ రెండుప్రమాణములు పురస్కరించుకొనియే పైన పేర్కొన్న సిద్ధాంతము నేర్పడినను. ఆంధ్రాదులైన నాల్గుభాషలలోని దేశ్యశబ్దజాలము, కొంత సమానమై యుండుటయు, ఆ భాషల పదకల్పనాపద్ధతియు, వాక్యఘటనాసరణియు సమానమై, సంస్కృతప్రాకృతసరణికంటె భిన్నముగా ముండుటను బట్టి యాపండితుఁడు ద్రావిడభాషలు స్వతంత్రసంప్రదాయబద్ధము లనియు, సాజాత్యములనియు నిర్ణయించెను.

ఈ సిద్ధాంతము తాతినేల వేరుపాఠినవృక్షమువలె భాషాప్రపంచమున స్థిరముగా నెలకొనెను.

ఇటీవల డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు కొంత శ్రమచేసి, కాల్డువెలు సిద్ధాంతము పూర్వపక్షము చేయుప్రాకృతపదమును వెలయించిరి. ఆద్రావిడ మను వదికూడ నొక ప్రాకృతవిశేషమే యని వారిమతము. ఈమతము, నూతనభావ మగు టచే నింకను సర్వజనసమ్మతము కాలేదు. సత్యదర్శనమే జిజ్ఞాసకు లక్ష్యము గాన, ఆనారాయణరావుగారిమాటలను ద్రోసిపుచ్చక పండితులు విచారింపఁ దగుదురు.

ఆంధ్రమున దేశ్యముగా గ్రహింపఁబడిన శబ్దజాలము, ప్రాకృతభవమే యని నారాయణరావుగారు కొంతవఱకు సమర్థించి చూపిరి. ఆవిషయమై యింకను బరి శోధనలు సాగునేని దేశ్యశబ్దప్రపంచమంతయును ప్రాకృతభవమే యని తేలునేమో? అట్లే యగుచో, మనపదవాక్యకల్పనాదివిశేషములకును, ప్రాకృతపదవాక్యకల్పనాది విశేషములకును సామరస్యము పొసగునా, పొసగదా యనుదానిని గూర్చి పిమ్మట విచారితము.

మొదలు మనదేశ్యపదములు పోల్చిచూచుట యేప్రాకృతముతో? పద్విధ ప్రాకృతములలో నేది, ఆంధ్రమునకు గాని, సాధారణద్రావిడమునకు గాని, ప్రభవ కారణ మై యుండును? గాఢానంత్యతి, సేతుబంధము లోనగు కొన్నిగ్రంథములు దక్క ప్రాకృతసాహితీగ్రంథములు పెక్కు లభింపవు. కాగా మన మేప్రాకృత సాహిత్యమును ఆధారముగాఁ గొని యీపరిశోధన చేయవలెను?

ప్రథమమున పాళీభాష మనకు శరణ్య మగు నని నాయభిప్రాయము. ఆభాష ప్రాచీనతర మైన ప్రాకృతము. అందు గ్రంథజాలమును విస్తారము గలదు. అదియు బౌద్ధధర్మాశ్రయ మగుటచేఁ దొల్లిటినుండియు సహజబుద్ధస్వరూపమును గోల్పోక నిలిదియున్నది.

మఱియు నాగరాజులు, ఆంధ్రరాజ్యము పాలించినకాలమున బౌద్ధమతమున కాశ్రయ మిచ్చిరి. అది క్రీ. పూ. ఐదాఱుశతాబ్దముల ముచ్చట. పిమ్మట క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్దిని ఆంధ్రభృత్యుఁ డగు రాజౌకఁడు మగధరాజ్యమును జయించి యేలెను. ఇవి చరిత్రప్రసిద్ధములైన విషయములు. కనుక మనమును, మాగధుల మును బూర్వకాలమున నన్నిహితబంధువులము. మాగధులభాషయే మాగధి. అదియే పాళీభాషకు మొదలింటిపేరు. కాగా, పాళీభాషకును, ఆంధ్రభాషకును ఏమేని సంబంధ ముండునేమో విచారించుట లెన్న. ఓపికమై పనిచేసినచో బ్రయ త్నము రిత్తపోవదు. వింతగొల్పు విషయము లెన్నో బయల్పెడలు చుండును.

సిద్ధాంతములు చేయుటనుగూర్చి పదపడి సమయ మగునెడ విచారింతము. నిదర్శనార్థము కొన్నిపదములు చూపెదను. చిత్తగింపుడు.

1. బొంది = శరీరము. ఇది శబ్దరత్నాకరమున దేశ్యముగా నుదాహృతమై యున్నది. కాని యిది పాళీభాషలో నున్నది. ఉదా : మహతీ వత తే బోంది నచపజ్ఞా తదూపికా - (శుంశుమార జాతకగాథ). అర్థము : నీశరీరము పెద్దదే కాని, ప్రజ్ఞ తదనురూపము కాదు.

2. పస్తాయించు - శబ్దరత్నాకరమున, నిది దేశ్యక్రియగా సీయఁబడినది. దీనికి అనిఘంటువున లేని యింకొకరూపముగూడ నున్నది. “పచ్చాయించు” అని. ఆరూపము వాడుకలో నున్నది.

ఈక్రియయు పాళీభాషలో నున్నది. ఉ. నుంసుమారో పజ్ఞాయంతో అత్తనో నివేసనట్టానం గతో (శుంశుమారజాతకము) = (మొనలి పస్తాయించుచు దననివేశనస్థానమునకుఁ బోయెను.)

3. ఓర - ఇది యుగళపద మనియు (కొన్నియర్థములయందు దేశ్యమును, మఱికొన్ని యర్థములయందు వైకృతమును నైన పదము). దేశ్య మయినపుడు “అందు”, “ప్రక్క” అని యర్థ మనియు శబ్దరత్నాకరమున నున్నది. “దిగువ”, “అంచు”, “ప్రక్క” అను నర్థమున, పాళీభాషలోఁగూడ ఈపద మున్నది. ఉదా : దీపకస్స ఓరతో నదీ మజ్ఞే ఏకోపిట్ఠి పాసాణో అత్థి (వానరేంద్ర జాతకము) - (లంకయొర, ఏటినడుమ, నీటిమట్టమునకు పైగా నొకతాతిబండ కలదు).

4. కూల్పు = పడచేయు; చంపు.

5. ఒడ్డు = పలుచు ; ఒగ్గు ; సాచు.

ఈక్రియలును, దేశ్యము లనియే శబ్దరత్నాకరము. ఇవియు పాళీభాషలో కానవచ్చుచున్నవి. ఉదా : పోటపాదో ముమ్మరే ఉపకూళితో. (పోష్టపాదుఁడు, దాలిగుంట నిప్పులోఁ గూల్పఁబడెను). ఉదా : మిగలుద్దకో, పాసం ఓడ్డెత్వా అగ మాసి (మృగలుబ్ధకుడు పాశ మొడ్డి వెళ్లెను).

ఇవి దిక్ప్రదర్శకముగాఁ జూపితిని. ఇట్టివి మఱియెన్నియో కలవు. మఱి యెన్నియేని లభింపవచ్చును.

ఇప్పుడు, మనలో, పెద్దలు కొందఱు పాళీగ్రంథములు తెలిగించుచున్నారు. అది యెంతేని ప్రశంసార్హ మైన కార్యము. వారు ఆంధ్రశబ్దములతో సారూప్యము గల యిట్టిపదములను సేకరించి ప్రచురించెదరేని భాషావరిత్ర కెంతేని యుపయోగించును.

— భారతి

ప్రమోదూత - ఫాల్గుణము

1981, మార్చి :: సంపు. 8; సం. 31.

—::—

భాషాశాస్త్రము - దాని క్రమాభివృద్ధి

—శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య

భాషాశాస్త్ర మనునది యిటీవలికాలమున, అనఁగా నవీనయుగమున వృద్ధి నొందిన శాస్త్రములలో నొకటి. ఇది పాశ్చాత్యదేశములందు ముఖ్యముగా నైరోపాదేశమునందలి పండితులచే వృద్ధి నొందింపఁబడిన శాస్త్రము. అయితే ఐరోపాదేశమున నీశాస్త్ర మభివృద్ధి యగుటకు ముఖ్యకారణము క్రీ. శ. 18వ శతాబ్ద్యంతమున నాదేశమువారికిఁ గలిగిన సంస్కృతభాషాజ్ఞానమే. దీనిఫలిత మపార మైనది. అంగ్లకవి యగు షేక్స్పియర్ దయాగుణమునుగూర్చి చెప్పినట్లుగా నీసంస్కృతభాషాజ్ఞానము కూడ "It blesseth him that gives and him that takes" - ఇచ్చినవానికిని, పుచ్చుకొన్నవానికి నత్యంతలాభదాయకమై ఉభయతారక మైనదనవచ్చును. భాషాతత్వమునుగూర్చి చీఁకటిలో తడవలాడుకొనుచుండిన పాశ్చాత్య విద్వాంసుల కిది నూతనారోకమును గల్పించినది. దీనివలన వారిలోఁ గలిగిన చైతన్యమును జూచి ప్రబోధమును బొందిన పాఠ్యులును తదారోకమున తమ పూర్వులు సంపాదించి పెట్టిన విజ్ఞానరాసులను గుర్తించి పైకితీసి ప్రకాశింపఁజేయు మొదలిడిరి. పశ్చిమదిక్కునుండి వచ్చిన యీనూతనారోకము మూలముగా హైందవ విజ్ఞానము నూతనరాగరంజిత మై మరింత వెలుగొందఁ జొచ్చినది. వేదములు, వేదాంతములు, పురాణములు, శాస్త్రములు, సాహిత్యము, వ్యాకరణము, ఆయుర్వేదాదివిద్యలు. కళలు, బౌద్ధజైనవైవక్షవాదిమతవాఙ్మయములు మొదలగునవనేకములు నూతనచైతన్యముతో, నూతనకాంతులతో ప్రకాశింపఁజొచ్చినవి. అట్టి వానిలో నీభాషాశాస్త్ర మొకటి. దీనియభివృద్ధికి సంస్కృతభాషాజ్ఞానమే కారణమైనను, అది పాశ్చాత్యదేశములందే పెంపొంది యిటీవలనే మనదేశమునకు వచ్చినది. దానిఫలములు నిప్పుడిప్పుడే చవిజూచి యానందింపఁగలుగుచున్నాము. కావున సంస్కృతభాషాజ్ఞాన మీయాధునికశాస్త్రాభివృద్ధి కెట్లు తోడ్పడినదో తెలిసికొనినగాని దీనిక్రమాభివృద్ధి యెట్టిదో తెలిసికొనినవారము కాలేము.

వాస్తవముగా నాధునికభాషాతత్వశాస్త్రమునకు పునాది హిందూదేశముననే - వైదికయుగముననే - వేయఁబడినది. ఇట్టి భాషాతత్వపరిశీలనకుఁ గడంగిన మరి

యొక పురాతనదేశము గ్రీసు. ఈదేశమునను క్రీ. పూ. 3, 4 శతాబ్దముల కాలమున గ్రీకుతత్త్వవేత్తలు భాషాస్వరూపమునుగూర్చి, భాషావిభాగములనుగూర్చి విచారింపఁ దొడగిరి. కాని యూరపుదేశములో 18 శతాబ్దివరమభాగమున సంస్కృత భాషాజ్ఞానము వారికి కలుగువరకు, భాషాశాస్త్రమున చెప్పకొనఁ దగినంత అభివృద్ధి కలుగలేదు. కాని భారతీయులు క్రీ. పూ. అనేకశతాబ్దములక్రిందటనే భాషావిషయక చర్చలను, భాషాతత్త్వపరిశీలనమును ప్రారంభించిరి.

వేదములలో 'వాక్' ఒక దేవతగా భావింపఁబడి అనేకవిధములస్తుతుల నందినది. భాషాప్రభావమునుగూర్చి యాకాలమువా రాశ్చర్యచకితు లైన ట్లగపడును. భావమునకును, భాషకును గల సంబంధ మెట్టిది? మనభావముల నాయాధ్యస్థులచే నెట్లు వ్యక్తము చేయఁగలుగుచున్నాము? భాష ముందా, భావము ముందా? ఈ మొదలగు ప్రశ్న లాకాలమువారికిఁ గలిగినవి. వానికి సమాధానము లనేకములగు కథలమూలమునను, ఐతిహ్యములమూలమునను, మంత్రబ్రాహ్మణములలో వారు సూచించియుండిరి. ప్రధానముగా వారిదృష్టి యంతరంగికము, ఆధ్యాత్మికము నగుటచే తదనుగుణముగనే యీవాగర్థములసంబంధమును నిర్వచింపసాగిరి. ఋగ్వేదములో వాక్కు ఒకదేవతగా భావింపఁబడినది. ఆదేవత శక్తిస్వరూపములను గూర్చి యనేకవిధములగు స్తోత్రములు చేయఁబడినవి. ఋగ్వే. 10 మం. 125 సూక్తములో "అహమేవ స్వయ మిదం వదామి జుష్టం దేవేభి రుతమానుషేభిః, యం కామయేత త ముగ్రం కృణోమి తం బ్రాహ్మణం. తం ఋషిం, తం సుమేధాం" తా నెవనిని ప్రేమించునో వానిని వీర్యవంతునిగను, బ్రహ్మస్వరూపునిగను, (ఋషి) మేధావంతునిగను, జేయుదు నని వాగ్దేవత చెప్పినట్లు తెలుపఁబడినది. ఈదేవతయే ప్రజాపతికి సహచరి యై లోకమందు అర్థసృష్టికి కారణమగును. కావుననే వాగర్థములు పార్వతీపరమేశ్వరరూపములు. వీని కవినాభావము. అనగా సృష్టిలోని వస్తువులకును వానిని బోధించు శబ్దములకును అవినాభావసంబంధము సూచితము. శబ్దార్థములసంబంధము నిత్య మని వైయాకరణులు, "సిద్ధే శబ్దార్థసంబంధే" యని భాష్యకారుఁడు పతంజలి వ్యక్తము చేసినాఁడు. శక్తిస్వరూప మగు శబ్ద బ్రహ్మమే అర్థభావమున వివర్తమును బొందుటచే జగత్సృష్టి కలిగిన దను భావమును వైయాకరణభూషణకారుఁడు వెల్లడించుచున్నాఁడు. ఈశబ్దబ్రహ్మభావమే వైయాకరణుల స్ఫోటపదమునకు మూల మైనది. ఇది ఋగ్వేదమున దెలుపఁబడిన వాగ్దేవతాప్రజాపతుల సహచరభావమును, సృష్టికారకత్వభావమునే యనువదించు

చున్నట్లున్నది. బ్రాహ్మణములలోఁగూడ భావము - భాషలకుఁ గల సంబంధమును గూర్చిన కథలు గలవు. అవ్యాకృత మైన వాక్కు నిండ్రుడు తొలుత వ్యాకరించి నట్లు సూచించుకథ యొకటి శతపథబ్రాహ్మణమున గలదు. దీనినిబట్టి యీభాషకు తొలుత ఇండ్రుడే వ్యాకరణకర్త యయియుండు నని తెలియుచున్నది. పాణిని వ్యాకరణము బయలుదేరిన పిదప, సంతకుఁ బూర్వమునఁ గల వ్యాకరణములతోపాటు ఈబండ్రవ్యాకరణముగూడ నశించినట్లు సోమదేవుని కథానరత్నాగరమందలి యొక కథనుబట్టి తెలియవచ్చుచున్నది. ఏమైనను పాణినికి చిరపూర్వమే మంత్రబ్రాహ్మణులకాలమునుండి భాషాత్త్వవిమర్శన మీదేశమున జరుగుచునే యున్న దనుట స్పష్టము. వేదములందలి స్వరవర్ణోచ్చారణరీతులు మారిపోకుండ అరికట్టుటకై 'ప్రాతిశాఖ్య' లను గ్రంథములు రచింపఁబడినవి. ఇట్టి స్వరవర్ణోచ్చారణరీతులను దెలుపు భాగమునకు 'శిక్షాధ్యాయ' మని బ్రాహ్మణములలో పేరు పెట్టబడినది. "అథ శిక్షం వ్యాఖ్యాస్యామః, వర్ణః స్వరః మాత్రాబలం, సామసంతానః ఇత్యుక్త శిక్షాధ్యాయః" అని తైత్తిరీయారణ్యకము. ఇచ్చట వర్ణములు (letters), స్వరము (accent), మాత్ర (quantity) - హ్రస్వదీర్ఘప్లుతములు, బలం (organs of pronunciation), వర్ణోత్పత్తిక్రమము, సామ (delivery), ఉచ్చారణ రీతి, సంతానము (euphonic laws), వర్ణముల కలయిక, అందువలన గలుగు మార్పులు - వీనినిగూర్చి యీశిక్షాధ్యాయము చెప్పుచున్నది. ఆధునికభాషాశాస్త్ర ముం దవి యన్నియు ధ్వనిశాస్త్రము (Phonetics) అనుశాఖలోఁ జేరుచున్నవి. ప్రాతిశాఖ్యలనాటికే విభక్తులు సప్తసంఖ్యాకము లని నిరూపింపఁబడినది. యాస్కాచార్యుడు 'నామాఖ్యాతోపసర్గనిపాత'ములను భాషాభాగములను బేర్కొనియున్నాఁడు. ఈతఁడు రచించిన నిరుక్తగ్రంథము మూలముగా నాకాలమునకే భాషాత్త్వపరిశీలన మీదేశమున నెంత యభివృద్ధి గాంచినదో వ్యక్తమగుచున్నది. ఈతఁడు క్రీ. పూ. 700 సం॥ల నాటివాడు. అంతకు పూర్వమే యెన్నో మతములు భాషాత్త్వపరిశీలకులలో నున్నట్లేతడు వారి ననువదించుటవలన దెలియవచ్చుచున్నది. "నైఘంటువులు, నైరుక్తులు, నైయాకరణులు, ఐతిహాసికులు, కాల্পనికులు, నైదానులు" మొదలగువారియభిప్రాయముల నీతఁ డనువదించినాఁడు. వేదముల యందలి ప్రతిశాఖనుగూర్చి, యందలి వాక్యములు, పదములు, అక్షరములు, ధ్వనులు, మొదలగువానిని వ్యాకరించి రచింపఁబడిన ప్రాతిశాఖ్యలే ఆకాలమునందు జరిగిన భాషాపరిశ్రమకు నిదర్శనములు. యాస్కాచార్యులు భాషాపులనుండి శబ్దముల వ్యుత్పత్తిని దెలుపుచు నందుఁగలుగు ధ్వనిపరిణామముల నాధునికశబ్దశాస్త్రజ్ఞుల

రీతినే వ్యక్తపరచినాడు. 'గం' ధాతువునుండి 'జగ్ముః' అను రూప మేర్పడినప్పుడు పదమధ్యాక్షోపమును గుర్తించినాడు. ఇది ఇప్పుడు syncope అనుపేరఁ బరగుచున్నది. వర్ణవ్యత్యయము (Metathesis) మూలముగా నేర్పడిన శబ్దములకుదాహరణముగా 'శ్చ్యుత్' ధాతువునుండి 'స్తోకా'; 'స్యజ్' ధాతువునుండి 'రజ్జః' కృత్ నుండి 'తర్కుః' (a knife) అనువాని నిచ్చినాడు. స్వరభక్తి (Anaplyxis) కుదాహరణముగా 'వృ'ధాతువు (=to cover) నుండి ద్వారః, 'భ్రష్ట' ధాతువు (=to fry) నుండి 'భరూజాః' అనున వేర్పడినవి. 'తృప్' శబ్దము త్రి + ఋచ (= three stanzas) సమానక్షరములు. సన్నిహితము లైనపు డొకదానికి లోపము. దీనినే ఇప్పుడు (Haplology) అనుచున్నారు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశములన్నిటిలో యాస్కుఁడే మొదటినిరుక్తకారుఁడు. ఈనిరుక్తిరచనాసందర్భముననే యీతఁడు భాషాతత్త్వమునుగూర్చి తనముఖ్యభావములను బ్రకటించినాడు. భాషలోని పదములన్ని కొన్నిమూలధాతువులనుండి నిష్పన్నము లై యుండును. పదముల వ్యుత్పత్త్యర్థమును దెలుపునపు డాశబ్దమునకు, మూలధాతువునకుఁ గల సంబంధము వ్యక్తము కావలెను. మార్పులు గలిగినచో నవి స్వరసూత్రానుగుణము లై యుండవలెను. సంజ్ఞారూపక మగు భాషకంటె ధ్వనిరూప మగు భాషకు ప్రయోజకత్వ మెక్కుడు. గ్రీకుతత్త్వవేత్తలకు వారికాలమునగూడ శబ్దములకు ధాతువు ప్రత్యయములమూలముగా వ్యుత్పత్తి గల్పించుట తెలియదు.

భాష యనున దెట్లు పుట్టినది అనువిషయమునగూడ యాస్కునికాలమున విశేషచర్య జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. శబ్దము లన్నియుఁ గొన్నిమూలధాతువుల నుండి పుట్టిన వను నైరుక్తులవాదమునకుఁ జెందినవాఁడు యాస్కాచార్యుఁడు. గార్గ్యుఁడు మొదలగువారు దీని నొప్పుకొనలేదు. భాషలో ధ్వన్యనుకరణశబ్దములకు తావులే దను వాదములోనివాఁడు బౌపమన్యవుఁడు. అనఁగా నీకాలమునందలి "Onomatopoeia" వాదమునకు ప్రతికక్షి అన్నమాట. ఇటీవల మాక్సుముల్లరు మొదలగువారు దీనినే "Bow - vow theory" అని పేర్కొనినారు. 'Bow - vow' వాదమును యాస్కాచార్యుఁ డొప్పుకొనకపోయినను భాషలో 'దుండుభి, కితవ, కృకవాక' మొదలగు ధ్వన్యనుకరణశబ్దములు తేకపోలే దని ఆతఁడు చెప్పినాడు. ఇట్లీయాస్కునికాలము దేశమున విశేష మగు భాషాసాహిత్యసందలనము, శబ్దతత్త్వాన్వేషణపరత్వము కలిగినకాలముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

ఆయాపదముల కర్థము 'స్వాభావికమా, సాంకేతికమా' యనువిషయమును గూర్చియు విచారణ జరిగినది. దీని నీకాలమున 'Semantics' అని యందురు. నామవాచకపదములకు వానిగుణములనుబట్టియూ, లేదా కర్మనుబట్టియూ ఆపేరు వచ్చుట అను విషయములు చర్చింపఁబడినవి. తక్షకుఁడు - అనఁగా వద్రంగి అనేకములగు పనులు చేయుచున్నను అతని కాపేరు వద్రంగముపని చేయుట చేతనే వచ్చినది. అతఁడు చేయుపనులన్నిటినిబట్టి చెప్పవలసినచో నాతని కనేక మైన పేర్లు పెట్టవలసియుండును.

శబ్దార్థములకుఁ గల సంబంధము స్వాభావికమా, యను విషయమును పతం జలి విమర్శించినాఁడు. శబ్దార్థములసంబంధము నిత్యమే యైనను, ఈశబ్దమున కీయర్థ మనునది లోకప్రయుక్తమే యని యాతఁడు తెలిపినాఁడు. ఇది తార్కికుల వాదమునకు భిన్నము. ఈశ్వరసంకేతముమూలముననే యీయర్థబోధ కలుగుచున్న దని వారు చెప్పదురు. "అస్మా త్పదాదయమర్థో బోధవ్య ఇతి ఈశ్వరసంకేత శృక్తిః - శక్తం పదం" - ఈశ్వరుడే యీశబ్దముల కీయర్థ మని నిర్ణయించి పెట్టినాఁ డని వారి మతము. గ్రీసుదేశమునఁ గూడ నీవాదము బయలుదేరినది. Cratylus పదపదార్థసంబంధము స్వాభావికమే యని చెప్పఁగా Hermogenes అనునాతఁడు సాంకేతిక మని, కాలభేదముచే మారవచ్చునని చెప్పినాఁడు. కాని సోక్రటీసు నామములపేళ్ళు స్వాభావికముగనే వచ్చిన వైనను 'సంకేతము' కూడ కొంత లేకపోలే దను భావము కలిగినవాఁడు.

ఇట్లు ప్రాచీనకాలమున నీదేశమున భాషాతత్వపరిశీలనము, విచారణ విశేషముగా జరిగియుండెను గాని, తరువాతికాలమున వ్యాకరణశాస్త్రాభ్యాసము సుశబ్దాపశబ్ద పరిజ్ఞానమునకు, శబ్దప్రక్రియనుగూర్చినవివాదములకు, పూర్వపక్షసిద్ధాంతములకు ప్రధానముగా మూల మగుచు వచ్చినది. కాని భాషాశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడలేదు. పతంజలి చెప్పినట్లుగా వ్యాకరణశాస్త్రప్రయోజనము "రక్షోహాగమలఘ్వసంరోహః ప్రయోజనం - వేదానాం రక్షార్థ మధ్యేయం వ్యాకరణం" - వేదములను వైదిక కలాపమును రక్షించుటకే యనుదృష్టి ప్రబలి, తత్కర్మకలాపమునందు, తద్విజ్ఞాన ప్రచారమునందునే పండితులు నిగ్గు లై యుండిరి. ఇది దేవతలభాష యను భావము ప్రబలుటచే నితరదేశభాషలతోఁ బోల్చి పరిశీలింపవలయు నను దృష్టియు వారికి కలుగలేదు. కావుననే ౧౯ వ శతాబ్ది నీశాస్త్రము యూరపుదేశమున వృద్ధి నొందుస్థితి యేర్పడినది.

యూరపుదేశమున ప్రాచీనకాలమున భాషాతత్త్వమునుగూర్చి విచారింపఁ గడఁగినవారు గ్రీసుదేశీయులు. తరువాత రోమనులు వారిని కొంత యనుసరించిరి. గ్రీకుదేశీయు లితరదేశీయులను 'Barbarians' - అనాగరకు లని తూలనాడు చుండు స్వభావము కలవా రగుటచేత, వారిభాషల నభ్యసించెడివారు కారు. కావున స్వీయభాషాసహాయముననే భాషాతత్త్వపరిశీలనకుఁ గడంగినవా రగుటచేత వారి పరిశీలనము సక్రమమార్గమున బడలేదు. తత్త్వపరిశీలనమునకు తారతమ్యపరీక్ష యత్యావశ్యకము. ఆధునికభాషాశాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధి కంతకు నీతారతమ్యపరిశీలనాదృష్టియే మూలాధార మని చెప్పవచ్చును. భాషావిషయమునగూడ నీదృష్టి ప్రబలుటచేతనే ఆధునికభాషాశాస్త్ర మభివృద్ధి గాంచినది. ౧౯ వ శతాబ్దిలోఁ గూడ రోమనుదేశములో కార్డినల్ ముజఫాంటీ అను మతగురు వాదేశమును జూడవచ్చిన ప్రతివిదేశీయుని తోడను ఆవిదేశీయునిభాషలోనే సంభాషించుచుండెడివాఁ డఁట. అనఁగా అతని కన్నిభాషలు వచ్చు నన్నమాట. కాని తద్భాషాజ్ఞాన మాతనిని భాషాతత్త్వపరిశీలన మున కేమాత్రము పురికొల్పలేదు. తారతమ్యపరిశీలనాదృష్టి లేకపోవుటచేతనే కావచ్చును. మనదేశమున రాజరాజనరేంద్రుని యాస్థానమున “యఃసంస్కృత కర్ణాటకపాకృతపైశాచికాంధ్రభాషాను కవిరాజశేఖరుఁ” డని బిరుదొందిన నారాయణ భట్టు కలఁడు. అతనికిఁ గాని, అతనిమిత్రుఁడు నన్నయకుఁ గాని కర్ణాటాంధ్రము లకుఁ గాని, వీనికిని సంస్కృతపాకృతపైశాచీభాషలకుఁగాని గల సంబంధమును గూర్చి విచారింపవలయునను తలంపు కలిగిన ట్లగపడదు. భాషలవిషయమున తార తమ్యపరిశీలనదృష్టి ఆకాలమునఁ గలుగలేదు.

ఆకాలములో గ్రీకురోమన్ దేశములలో భాష యీశ్వరకల్పితమే యనుభావ ముండెడిది. గ్రీకుభాష ప్రాచీన మైన దగుటచే తక్కినవన్నియు తజ్జన్యములే యని నమ్మెడువారు. క్రీస్తుమతము బయలుదేరిన తరువాత హీబ్రాభాషయే మతభాష యగుట చేత నదియే దైవదత్త మగుభాష యని, దానినుండియే ప్రపంచమందలి భాష లన్నియు పుట్టిన వని చెప్పెడివారు. ఇతరభాషాపదములను యత్కించిర్వర్ణసామ్య ముచే హీబ్రాపదములనుండి పుట్టినట్లు నిరూపించెడివారు. ఇంతేగాక పదముల వ్యుత్పత్తిని గిట్టించుటకు హీబ్రాభాష కుడివైపునుండి ఎడమవైపునకు వ్రాయఁబడు టనుబట్టి, యోశబ్దములలోని యక్షరములను తిరుగవేసి చదివి వ్యుత్పత్తులను, పోలి కలను సూచించెడివారు. పదములసామ్యమునుబట్టి వాని జన్యజనకభావమును నిరూ పించుటే గాని వాని నిష్పత్తిక్రమమును గూర్చిన పరిశీలనదృష్టి వారికిఁ గలుగ

లేదు. ధాతువు, ప్రత్యయము మొదలగు విభాగమే వారికి తెలియదు. పదవ్యుత్పత్తులనుగూర్చి చమత్కారభావములు ప్రబలినవి. ఒకవస్తువు సహజగుణమునుబట్టి గాక దానివిరుద్ధగుణమునుబట్టి కూడ వ్యుత్పత్తులు కల్పించెడివారు. Bellumoth అనగా యుద్ధము. ఇది అందమైన అనునర్థము గల 'bellus' అనుదానినుండి వచ్చినదట. ఏలయనగా యుద్ధము అందమైనది కాదు గనుక. Feodus అనగా శాంతి, సంధి అని అర్థము. ఇది వికారమైన అనునర్థము గల 'Fedus' అను దాని నుండి వచ్చినది. కారణము సంధి, శాంతి వికారమైనది కాదు గనుక. ఇట్టి వ్యుత్పత్తులను కల్పించినందులకే ప్లేటోకు 'నిరుక్తాద్యాయః' అను బిరుదముకూడ వచ్చినదట! చర్చిలలో లాటికాభాషకుఁ గల ప్రాముఖ్యమునుబట్టి యాభాషావాఙ్మయమున విశేషపరిశ్రమ జరిగినది. దానివ్యాకరణము బాగుగా నభ్యసించఁబడుచు వచ్చినది. దానివలనను సుశబ్దావళిబిజ్ఞానమును సంపాదించి యాభాషలో సిసిరో మొదలగు మహావక్త్రులవలె తప్పులు లేకుండ వ్రాయవలె నను దృష్టియే ప్రబలముగ నుండెడిది. ౧౯ వ శతాబ్దిప్రాంతమున ముద్రణపద్ధతి కనుగొనబడిన పిదప ఇతరభాషల నభ్యసించుటకు సౌకర్య మేర్పడినది. భిన్నభాషలలోనిపదములు ప్రోవుజేయఁబడినవి. కాని లాటికా మొదలగు యూరపుభాషాపదములకుఁ గూడ దేవభాష యని, స్వర్గమున (Paradise) మాట్లాడఁబడుభాష యని తలఁపఁబడిన దగుటచే హీబ్రూ భాషాపదములనుండియే నిష్పత్తిని గల్పింప యత్నించుచుండిరి. ౧౮ వ శతాబ్దిమున భాషలసంబంధమునుగూర్చిన విచారణ బయలుదేరినది. భిన్నభాషలలోని సమానార్థకపదములు ప్రోగుచేయఁబడినవి. లీబ్నిజ్ (Leibnitz) అను తత్త్వవేత్త ప్రోత్సాహము మూలముగా, పీటర్ డిగ్రేట్, కాథరైన్ రాణియు వారిరాజ్యము లోని సుమారు ౨౦౦ భాషలనుగూర్చిన విషయములు సంగ్రహింపఁబడునట్లు చేసిరి. లీబ్నిజ్ హీబ్రూభాష తక్కినభాషలకు మూల మను వాదమును ఖండించి, యూరపు, ఆసియాదేశములలోని భాషలన్నియు నొకవర్గమునకుఁ జెందినవే యని సూచించినాడు. ఇండోయూరోపియకాభాషాకుటుంబమును తొలుత నేర్పరచినవాఁడు 'అడెలంగ్' అనునాతఁడు. హెర్వాస్ (Hervas) అనునతఁడు పదములపట్టికలకంటె భాషలసంబంధమును నిర్ణయించుటకు వ్యాకరణమే ప్రధానముగా గ్రహింపవలయునని సూచించినాడు. ఏమైనను ఈకాలమున యూరపుదేశములో లాటిన్ భాషా వ్యాకరణముల యభ్యాసమునకే ప్రాధాన్యము కలదు. మనదేశమున సంస్కృత భాషకుఁ గలిగినస్థానమునే యది యాదేశమున నాక్రమించినది. ఇతరభాషాలక్షణమంతయు - విభక్తులు, క్రియారూపములు మొదలగునవి. లాటిన్ వ్యాకరణసంప్ర

దాయములనుబట్టి యేర్పడవలసినదే. కోశములలో - ఫ్రెంచి, ఇటాలియన్ వరి షత్తులు ప్రకటించినకోశములలో ఉత్తములు, శిష్టులు ప్రయోగించఁదగిన శబ్దములకే స్థానము. ఇట్టిపరిస్థితి భాషాతత్త్వపరిశీలనము విశేషముగా జరిగిన మనదేశముననే యిప్పటివరకు నట్లే యుండఁగా నాకాలమున యూరపులో నట్లుండుట కాశ్చర్య మేమి ? క్రీ. శ. ౧౯ వ శతాబ్దితో భాషాశాస్త్రాభివృద్ధివిషయమున నొక నూతన యుగము ప్రారంభ మైనది. ఇంతకాలమునుండి లాటిన్ భాషావ్యాకరణముల యభ్యాసములవలన గలుగని విశేషప్రయోజనము నూతనముగాఁ గలిగిన సంస్కృత భాషాజ్ఞానమువలన గలిగినది. భాషలవ్యాకరణము నభ్యసించుటే కాక వాని నిర్మాణ క్రమమును బరిశీలించుట నూతనభాషలతోఁబోల్చి చూచుటయందలి శ్రద్ధ, భాషల పరస్పరసంబంధబాంధవ్యముల నారయుట, వానివర్గీకరణము, భాషారూపములను వ్యాకరించుటయే కాక, వాని ప్రాచీనచరిత్ర నన్వేషించి మూలరూపములను గనుఁ గొనుట, భాషలలో కాలగతిని గలుగుమార్పులకుఁ గారణముల నారయుట - మొదలగునవి యీయుగమునందలి భాషాపరిశీలనమున ప్రధానవిషయము లైనవి. చారిత్రకపద్ధతి యనునది చరిత్రకే కాక, భాషాపరిణామము విషయమునగూడ నన్వయింపఁబడఁ జొచ్చినది. తక్కినవానిచరిత్రలవలెనే భాషాచరిత్ర మనున దొకటి కూడ కల దని గుర్తింపఁబడినది. దీని కంతకు యూరపుదేశమున ప్రబలిిన సంస్కృతభాషాజ్ఞానమే ముఖ్యకారణ మనవచ్చును.

యూరపుదేశీయులకు ఇండియాను గూర్చి అలెగ్జాండరు దండయాత్రచేసి నప్పటినుండియు తెలియును. కాని వా రితరదేశములవారిని బాఁరేరియ న్లని, వీరు వారిని మ్లేచ్చు లని తలఁచియుండుటచేత ఒకరిభాషయం దొకరి కాదరము లేకపోయి యుండును. కాని పికనేమాదిశబ్దములు కొన్ని వై దికభాషలోనే చేరకపోలేదు. 'పిక' శబ్దము గ్రీకుభాషలోని 'peccus' అను దానినుండి వచ్చినదే ఐనను, దీనికి సంస్కృత ధాతువునుండి వ్యుత్పత్తి కల్పింపఁజూచినారు సంస్కృతవై యాకరుణులు "అపి హితం కాయతీతి పికః" అని. ఇట్టివ్యుత్పత్తికల్పనముగూర్చియే కుమారిలభట్టు గట్టిగా వాదించినాఁడు.

తరువాత నింగ్లీషువారు, ఫ్రెంచివారు నీదేశము నాక్రమించుటకై పోరు సాగించునంతవరకు నీదేశమును గూర్చి యూరపుదేశీయుల కేమియుఁ దెలియదు. లాటిన్, సంస్కృతములకుఁ గల సంబంధమునుగూర్చి ఫ్రెంచివారికి తొలుదొత్త నొకవృత్తాంతమును బంపినవాఁడు ఫ్రెంచిమిషనరీ 'కోర్డో' అనునాతఁడు, సంస్కృత

భాష - దాని ప్రాచీనత, గ్రీకులాటికాలతో దీనికిగల సన్నిహితసంబంధము, పదములవిషయముననే గాక వ్యాకరణవిషయమునను వీనికిగల సామ్యము ఈమూఁడు భాషలు నేకమాతృత్వములే, అను నీమొదలగువిషయముల నాంగ్లేయులకుఁ దెలిపినవాఁడు సర్ విలియంజోన్సు (1834). ఈతడే కాళిదాసు శాకుంతలాది గ్రంథముల నాంగ్లములోని కనువదించినవాఁడు. సంస్కృతమునకు నితరయూరపియన్ భాషలకును గల సాజాత్వమును జూపుటయే గాక, యితరదేశభాషలనుగూడ పరిశీలించి ప్రాపంచికభాషలను సంస్కృతభాషావర్గ మని, ఇతరభాషావర్గ మని విభజించినవాఁడు 'ఫ్లెగెల్' అను జర్మనుపండితుఁడు. ఎక్కడో దూరస్థ మగు హిందూదేశములోని సంస్కృతభాషకును, యూరపులోని ప్రాచీనభాష లగు గ్రీకులాటినులకును సన్నిహితసంబంధము కలదని తెలియుటతోడనే, యూరపుదేశములలోని విశ్వవిద్యాలయములు పెక్కింటిలో సంస్కృతభాషాపరిశీలన, పరిశోధనములకై ప్రత్యేకపండితస్థానము (Professorships) లేర్పాటుచేయఁబడినవి. భిన్నప్రదేశములం దొక్కసారిగా సంస్కృతభాషాపరిశీలనము ప్రారంభింపఁబడినది.

దెన్నార్కుదేశములో నీపనికిఁ బూనినవాఁడు రాస్కుపండితుఁడు. బాల్యము నుండియు వ్యాకరణతత్వవేత్త. ఐస్లేండిక్ భాష నితరభాషలతోఁ బోల్చి విమర్శించిన వాఁడు. ఒకభాషనుబట్టి దానిని వ్యవహరించినజాతియొక్క ప్రాచీనచరిత్ర నన్వేషింపవచ్చును. వారిమతము, సాంఘికమర్యాదలు మారినను వారు వ్యవహరించుభాషలోని పదములను బట్టి వారిపూర్వచరిత్ర గ్రహింపనగును. పదము లొకభాషనుండి మరియొకభాషలోనికి సంక్రమింపవచ్చును గాని వ్యాకరణసంప్రదాయము లట్లు రావు. కావున వ్యాకరణపద్ధతియే భాషలసంబంధమును నిర్ణయించుటకు ముఖ్యసాధనము. ఇదిగాక అత్యావశ్యకము లగు వస్తువులను దెలుపుశబ్దములు, సర్వనామములు, సంఖ్యాపదములు - వీనిలో సామ్యము గలిగినచో నాభాష లొక్కకుటుంబమునకు జెందినవే యని నిర్ణయింపవచ్చును. ఈశబ్దములనుబట్టి యాభాషలలోని ధ్వనుల మార్పులను గనిపట్టి స్వరసూత్రములను గల్పింపవచ్చును. ఈపద్ధతి ననుసరించి యూరపుభాషలసంబంధములను నిర్ణయించి భిన్నశాఖలను విడదీసి చూపినవాఁడు రాస్కుపండితుఁడు. ఇండియాదేశమునకు వచ్చి హిందూదేశభాషలను గూర్చియు, పరిషియన్ - జెండు భాషలనుగూర్చియు లక్షణములను దెలిపినాఁడు. ఈదేశము నందలి 'మలబారిక్' భాషలు - అనఁగా ఇప్పుడు ద్రావిడభాష లనఁబడుచున్నవి. సంస్కృతముకంటె భిన్నవర్గమునకుఁ జెందిన వని కనిపట్టి ప్రకటించినవారిలో 'రాస్కు' పండితుఁడే ప్రథముఁడు.

తరువాత 'జేకబ్ గ్రిమ్' అను జర్మనుపండితుడు జర్మానిక్ భాషలకు చారిత్రకవ్యాకరణమును రచించెను. భాషాశాస్త్రములో చారిత్రకపద్ధతిని ప్రవేశపెట్టినవాఁ డీతఁడే. ఈతని చారిత్రకపద్ధతిలో తారతమ్యపరీక్ష కూడ లేకపోలేదు. ఒక భాష యొక్క భిన్నావస్థలనుగాని, అతినన్నిహితము లగు భాషలలోనిరూపములను గాని సరిపోల్చి వానిసంబంధమును కనిపట్టుటమూలముగా వారిచరిత్ర నన్వేషింపవలయు నని యాతనియభిప్రాయము. సన్నిహితభాషల తారతమ్యపరీక్షయే భాషాచరిత్రముగూడ నగుచున్నది. జర్మానిక్ భాషలలో నిట్టితారతమ్యపరీక్షమూలముగా నొకధ్వనిపరివర్తన మీతఁడు కనిపెట్టెను. ఇతర ఇండోయూరపియన్ భాషలలోని ప, త, క అను ధ్వనులు జర్మానిక్ భాషలలో (f, th, h) ఫ, థ, హ-గా మార్పుజెందిన ట్లాతఁడు నిరూపించెను. సం. పితా, లాటిన్-పెటేర్ శబ్దములు గాథికలో 'faeotor' అని మారుటచేతనే తరువాతి ఇంగ్లీషులో 'father' అనే శబ్ద మేర్పడినది. ఈధ్వనిసూత్రము 'Grims law' అని యాతనిపేరఁ బరగినది. ఇట్టిధ్వనిసూత్రములలోఁ గొన్నిలోపములు తరువాత కనఁబడినను ధ్వనిసూత్రములను (Phonetic laws) కనుగొనుటయనునదే భాషాశాస్త్రాభివృద్ధికమార్గమున నొక క్రొత్తమెట్టుగా గ్రహింపఁబడినది.

భాషాశాస్త్రప్రవక్తృత్రయములో మూడవవాఁడుగా గ్రహింపఁబడినవాఁడు 'ఫ్రాంజ్ బాప్' (Franz Bopp) అనునాతఁడుకూడ జర్మనుదేశీయుఁడే. ఈతఁడు ఇండో-యూరోపియన్ భాష లన్నిటికిని మొట్టమొదట సమగ్రవ్యాకరణము వ్రాసిన వాఁ డగుటచే నీతనిగ్రంథముతోడనే భాషాశాస్త్రము పుట్టిన దని జర్మన్ దేశీయులు తలంతు రట. ధ్వనిసూత్రములవిషయ మంతగా నీతఁడు పరిశ్రమ చేయలేదు గాని. పదవాక్యనిర్మాణపద్ధతిని నిరూపించుటలో నీతని కభిమాన మెక్కువ. సంస్కృతభాషాసామ్యముచే నీభాషలలోని విభక్త్యాదివ్యాకరణరూపముల మూలరూపముల నన్వేషించి, గ్రీకులాటిన్ మొదలగుభాషలు సంస్కృతమునుండి పుట్టినవి కావనియు, దీనితోపా టన్నియుఁ గూడ వేరొకమూలభాషనుండి పుట్టిన వనియు, సంస్కృతముమాత్ర మితరసోదరభాషలకంటె మూలభాషాలక్షణములను నిలుపుకొని యున్నదనియు నాతని యభిప్రాయము. సంస్కృతభాషాలక్షణములలో గ్రీకు లాటిన్ భాషాలక్షణములనుబట్టి సమన్వయించుకొనవలసినవిగూడ కొన్ని గలవు. ఈభాషలలోని విభక్తిప్రత్యయము లనఁబడునవి ప్రత్యేకార్థములు గల స్వతంత్రశబ్దములనుండి యేర్పడినవే యని బాప్ పండితుఁడు నిశ్చయించెను, భాషల నీతఁడు

మూఁడువర్గములుగాఁ జేసెను. (౧) ధాతుసంయోగము - వ్యాకరణము లేని చీనా భాష; (౨) ఏకాక్షరధాతువులు, ధాతుసంయోగము - వ్యాకరణము కలవి ఇండో యూరోపియన్ భాషలు: (౩) ద్విక్షరధాతువులు - మూఁడేసిహల్లులతోఁ గూడిన ధాతువులు గలవి - సెమెటిక్ భాషలు.

జిర్మానిక్ భాషలకు 'గ్రిమ్' ధ్వనిసూత్రముల నేర్పరచినట్లే ఇండోయూరపి యభాషల కన్నిటికి నన్వయించు ధ్వనిసూత్రములను పాట్ (Pott) అనునాతఁడు ప్రతిపాదించినాఁడు. భాషల సాజాత్యసంబంధములను నిర్ణయించుటలో నీసూత్రముల ప్రాముఖ్యము నితఁడు నొక్కిచెప్పినాఁడు. కేవలధ్వనిసాదృశ్యమునుబట్టి సంబంధ మును నిర్ణయింపఁగూడదు. ఇంగ్లీషు 'bad' శబ్దమునకు పరిషియన్ 'bad' అను దానికిని సారూప్యము కలదు గాని సాజాత్యము లేదు. cf. Eng. prop-Tel. ప్రాపు, mouth మూతి, Gastics గొల్లలు etc. పరిషియన్ xvahar=sister Oestic-O. ఈరెంటికిని రూపసామ్యము లేకపోయినను, సాజాత్యము కలదు. అది ధ్వనిసూత్రములనుబట్టి నిరూపింపఁదగియుండును. ఇంక నీతఁడు ధాతురూపముల పట్టికలను తయారుచేసి పదవ్యుత్పత్తులను దెలుపు ధాతుకోశమును రచించెను.

స్లైచర్ (Schleicher) అనునాతఁడు స్వరసూత్రములసహాయముచే ఇండోయూరోపియన్ మూలభాషాస్వరూపమును కనిపట్టవలయు నని యత్నించిన వారిలో ప్రథముఁడు. దానినిబట్టి భిన్నభాషలలోఁ గలిగినమార్పులను, వాన్విపరస్పర సంబంధమును దెలిసికొనవచ్చు నని, ఆయాభాషలచారిత్రకవ్యాకరణరచన కిది తోడ్పడు నని యాతనిభావము. అట్టి మూలభాషలో నొకకథను వ్రాసి యాతఁడు చూపెను. ఈకుటుంబమందలి భాషలకుఁ గల సంబంధమును జూపుచు నొకవంశ వృక్షమును గూడ నాతఁడు సిద్ధము చేసియున్నాఁడు. ఈమూలరూపము లనునవి యూహకల్పితములే యని తరువాతివా రీవాదము నొప్పుకొనలేదు. మూలభాషలోని యచ్చులు, హల్లులు నల్లుసంఖ్యాకములే యని, పదనిర్మాణ మొక్కతీరుననే జరిగిన దని, సంస్కృతమునందలి వర్ణములే మూలభాషకు చేరువగా నుండు నని యాతఁడు తలఁచెను గాని తరువాతికాలపు పరిశోధన లీవిషయమును ప్రత్యాఖ్యానము చేసినవి. సంస్కృతమునందలి అచ్చులకంటెను హల్లులకంటెను హెచ్చువర్ణములే మూల భాషలో కల వని, సంధ్యక్షరములలో అఇ, ఎఇ. ఒఇ, ఆఇ. ఏఇ, ఓఇ- అనునవి, హ్రస్వతర 'అ'కారము అజ్ఞక్షణమే గలిగిన l, m, n, r అను హల్లులు, మూఁడు రకము లైన కంఠ్యములు మొదలగునవి ఇండోయూరోపియన్ మూలభాషలో

నుండెనని వెర్నెగర్, బ్రుగ్మన్ మొదలగు పండితుల తరువాతి పరిశోధనలవలన వ్యక్తమైనది.

స్లెచర్ యొక్క భావముల ననుసరించి ఇండోయూరోపియన్ కుటుంబభాషలకు సంబంధించిన పదజాలమును పోగుజేసిపెట్టినవాడు 'ఆగష్టుఫిక్కు' అను నాతడు. ఈకోశమునం దీభాషలు ఇండోఎరేనియన్ అని, యూరపియన్ అని రెండువర్గములుగా జేయఁబడినవి. మూలరూపములను కనిపట్టుటలో కొన్నిలోపములున్నను ఇండోయూరపియన్ భాషల కన్నిటికిని సంబంధించినసజాతీయపదముల కోశమును తయారుచేయుటలో నీతఁడు ముందంజ వేసె నని చెప్పవచ్చును. ఇప్పటికి ఇండోయూరోపియన్ భాషాభాషల కన్నిటికిని చక్కని వ్యాకరణములు బయలుదేరినవి. లాటిన్ నుండి బయలుదేరిన a, o భాషాభాషలను (Romance Language) పరస్పరసంబంధము, క్రమపరిణామము నిరూపింపఁబడినది. ఈ పరిశోధనఫలితములను సులభముగ బోధపడునట్లు చేసినవాడు మాక్సుముల్లరు పండితుఁడు. ఆయన 'భాషాశాస్త్రోపవ్యాసములు' సామాన్యనకుఁ గూడ భాషాశాస్త్రమునం దభిరుచి కల్పించుటకు దోడ్పడినవి. ఎన్నియో ముద్రణ లందినవట. ధ్వనిపరిణామ సూత్రముల ప్రాధాన్యమును గుర్తించి వానిసమన్వయమున గలుగుచిక్కుకు సమాధానముల నారయుట, శబ్దముల వ్యుత్పత్తివిషయమున నూహాగానమున కవకాశము తగ్గించి, వానిపూర్వచరిత్ర నన్వేషించి నిర్ణయించుటలో తగుశ్రద్ధ వహించుట, ప్రాచీనభాషలపరిణామమును గుర్తించువిషయమున నాధునికభాషాపరిశీలనావశ్యకతను గుర్తించుట మొదలగు విషయములందు పరిశ్రమ విశేషముగా సాగఁజొచ్చిన దని, బాప్, స్లెచర్లు ప్రారంభించినపని సంతసమర్థతతో బ్రుగ్మన్ కొనసాగించి యొకస్థిరరూపము నొందించినాఁ డనియు మాక్సుముల్లర్ పండితుఁడు ౧౯ వ శతాబ్దింతమున ప్రకటించిన భాషాశాస్త్రగ్రంథముయొక్క ఉపోద్ఘాతములో చెప్పినాఁడు.

ఈపనియంతయు నీభాషాశాస్త్రవిషయకజ్ఞానాభివృద్ధియంతయు నింతవరకు ఇండోయూరపియన్ భాషాపరిశీలనమునకు సంబంధించినదిగా నేర్పడిన దగుటయే గాక విదేశములందు జరిగినదిగానే యున్నది. మనదేశమునందలి సంస్కృతభాషాజ్ఞానమే దీనికి మూల మైనది గనుక, తదభివృద్ధియంతయు మనదే యనుకున్నను ఈయాధునికభాషాశాస్త్రపద్ధతు లీదేశమందలి యితరభాషలపరిశీలన కెంతవరకుపయోగించినవో, మనదేశీయు లెంతవర కీయభివృద్ధియందు పాల్గొనిరో యను విషయము ముఖ్యముగా గమనింపఁదగియున్నది.

ఇటీవల జరిగిన భాషాశాస్త్రాభివృద్ధి :

హిందూదేశమున నిటీవలికాలమున ఇండోయూరపియన్ కుటుంబభాషలను గూర్చి గాని, ప్రత్యేకసంస్కృతమునుగూర్చి గాని భాషాతత్వదృష్టితోఁ బరిశీలించిన వారు చాల తక్కువ. అనగా ౧౯ వ శతాబ్దిరెండవభాగమున మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజి సంస్కృతభాషాచార్యులుగను, దేశభాషావిద్యావర్యవేత్తకులుగ నుండిన ఎమ్. శేషగిరిశాస్త్రిలు (M. A.) గారుతప్ప - యీభాషలనుగూర్చి పరిశోధన చేసినవారు గాని, క్రొత్తవాదములను బయలుదేరఁ దీసినవారు గాని మరెవ్వరును లేరనవచ్చును. కాని యీదేశభాషలనుగూర్చినపరిశీలనము కొంత జరిగినది. అధునికము లగు ఉత్తరహిందూస్థానభాషలనుగూర్చి బీమ్స్ (Beams) అను నాతఁడొక “తులనాత్మకవ్యాకరణము” (Comparative grammar of the Modern Aryan Languages of India) అనుదానిని రచించినాఁడు. డాక్టరు హార్నీలు అనునాతఁడు గౌడభాషల కట్టి వ్యాకరణమునే రచించినాఁడు. ఇతఁ ఈదేశమునందలి ద్రావిడభాషాకుటుంబమునకుఁ జెందిన భాషలనుగూర్చి బాప్ ఇండోయూరోపియన్ భాషలవిషయమున పరిశ్రమ చేసి వ్రాసినరీతిగనే “ద్రావిడభాషాతులనాత్మకవ్యాకరణము”ను వ్రాసినవాఁడు దక్షిణహిందూదేశమున విషనరీగా నుండిన డాక్టర్ కార్వెల్ అనునాతఁడు. ఈదక్షిణహిందూదేశమునందలి తమిళము, తెలుగు, కన్నడము, మళయాళము, తుళు మొదలగుభాషలు ఉత్తరదేశమునందలి కురుక్, మాఝో, కుయి, గాండ్, బ్రాహుయి మొదలగు వానితోఁ గూడి సంస్కృతాది ఇండోయూరపియన్ భాషలకంటె భిన్నము, ప్రత్యేకము నగు నొకకుటుంబమునకుఁ జెందిన వని ఇంతకు పూర్వము రాసుకొపండితుఁడే తెలిపినాఁడు. కాని, వాని నితఁడు ‘మలబారిక్’భాష లని చెప్పినాఁడు. మాక్సుముల్లర్ తన ‘భాషాశాస్త్రము’న ప్రపంచమునందలి భాషావర్గములనుగూర్చి వ్రాయుచు, వీనిని ‘తములిక్’భాషలని పేర్కొనినాఁడు. ఈభాషలకు సమగ్రవ్యాకరణమును రచించుచు ద్రావిడభాష లని పేరుపెట్టినవాఁడు కార్వెల్ పండితుఁడే. ఈతఁ డీగ్రంథమును తొలుత క్రీ. శ. ౧౮౫౭ లోనే ప్రకటించినాఁడు. కాని యిది యీదేశీయ పండితులను గాని, విద్యాధికులను గాని విశేషముగా నాకర్షించిన ట్లగపడదు. కాని మొట్టమొదట నీదక్షిణదేశమున నిండోయూరపియన్ భాషలనుగూర్చిన బాప్ పండితుని వ్యాకరణమునుగూర్చిగాని, కార్వెల్ పండితునికి దక్షిణదేశభాషావ్యాకరణమునుగూర్చి గాని యాకర్షింపఁబడి, వానియందు వారివలెనే విశేషపరిశ్రమ చేసి యొకనూతన మార్గమును ద్రొక్కవలయు నని ప్రయత్నించినవారిలో మొదటివారు శేషగిరిశాస్త్రి

గారే. ఆయన చిన్నప్పడే మహారాష్ట్రము, అరవము, తెలుగు, కన్నడము మొదలగు భాషల నభ్యసించినవాఁ డగుటచే మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో నాంగ్లవిద్య నభ్యసించి పట్టభద్రుఁ డగు నప్పటికే, భాషాతత్వజిజ్ఞాసయం దాదరము ప్రబలినది. పిదప మళయాళము, హిందూస్థాని బెంగాలీ, ఓడ్రభాషల నభ్యసించి, అప్పటి కాలేజీప్రిన్సిపాలగు 'థాంప్సన్' దొరగారి ప్రోత్సాహమున లాటిన్ గ్రీకుభాషలజ్ఞానమును గూడ సంపాదించి భాషాతత్త్వపరి శీలనకార్యమున నిమగ్నుఁడయ్యెను. ౧౮౮౪ సం. మందే 'Notes on Aryan and Dravidian Philology' అనే గ్రంథమును బ్రకటించియున్నాఁడు. అప్పటికి ప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో దేశభాషాశాఖకు పర్యవేక్షకుఁడుగ నుండిరి. ద్రావిడభాషలు తురేనియన్ కుటుంబమునకుఁ జెందిన వని తలచిన యప్పటిద్రావిడభాషా పండితులయభిప్రాయమునకు భిన్నముగా, నీభాష లార్యభాషా కుటుంబమునకుఁ జెందినవే యని తా నభిప్రాయపడినట్లు వ్యక్తముచేసి, యందలిశబ్దముల కార్యభాషాశబ్దములతోడను, వ్యాకరణపద్ధతుల కార్యభాషావ్యాకరణరీతులతోడను, సంబంధము కల్పించి వీనినుండి నిష్పన్నమైన వనియే చూపుటకు యత్నించినారు. ఇందు కుపబలకముగా తాను రచించుచున్న కోశములు, తులనాత్మకవ్యాకరణములే తన భావములను స్థిరీకరింపఁగల వని యాశించినారు. కాని, యవి ప్రకటితములైన ట్లగపడదు. ఆంధ్రశబ్దతత్త్వమునకు సంబంధించిన 'క్రియారూపములు', అర్ధానుస్వారతత్త్వము, తమిళశబ్దతత్త్వము, అనుగ్రంథములమాత్రమే ప్రకటితము లై యున్నవి. ద్రావిడభాష లగు తమిళాంధ్రకన్నడమళయాళములకుఁ గల పరస్పర సంబంధమును, సాజాత్యమును గుర్తించి, యాభాషారూపములను బరస్పరము పోల్చి పరిశీలించుటచే, గలుగు విశేషలాభమును, గుణములను ఆయన బాగుగా గమనించి వ్యక్తముచేసినవాడే యయ్యెను. కాని వీని నార్యభాషలతోడను, సంస్కృతముతోడను ముడిపెట్టి రూపనిష్పత్తిని కల్పించుటలో స్వరసూత్రకల్పనము చేయక తన కిచ్చవచ్చిన స్వతంత్రపథమును ద్రొక్క యత్నించినవాఁ డగుటచే, నీతనిమార్గము తరువాతివారి కంత యాదరపాత్ర మగుట గాని, అది యొకశాస్త్రీయ పద్ధతిగా నాదరింపఁబడుట గాని తటస్థింపలేదు. భిన్నదేశీయములైన యనేకభాషలనుగూర్చి చక్కనిజ్ఞానము సంపాదించుటే గాక అంతకుఁ బూర్వమునుండి వానిలో విశేషపరిశ్రమ చేసిన పాశ్చాత్యభాషావేత్తలవ్రాతలను, పద్ధతులను గూడ బాగుగ తెలిసికొనినవాడే యైనను స్వానుభవమునుబట్టి వారు చూపిన దానికంటె భిన్నమైనపద్ధతిని ఈభాషలకుఁ గల సంబంధమును, శబ్దనిష్పత్తిని అర్థపరిణామమును, వ్యాకరణవిశేషములును సాధింపవలె నని యత్నించినాఁడు.

ఇంతకుపూర్వ మిభాషలో పరిశ్రమ చేసిన బాప్, బెకాఫీ మొదలగువారును ఆర్యభాషావర్గములోని శబ్దములసాదృశ్యసంబంధములను కనిపెట్టలేకనే పోయినా రని, కాని తా నవలంబించిన పదవర్గముల విధానమునుబట్టి శబ్దనిష్పత్తినే సులభముగా సాధింపవచ్చు నని యాయననమ్మకము. ఇక ద్రావిడభాషల విషయములో కార్టెస్విల్ మొదలగు వారవి 'తురేనియన్' కుటుంబమునకుఁ జెందిన వని చెప్పినను, అందలిపదముల కార్యభాషాపదములనుండియే నిష్పత్తి కల్పించి, ఆ భాషల నార్యభాషావర్గములోనికే తీసికొని రాగలిగితి నని యాయన తలచినాడు.

సంస్కృతము, గ్రీకు, లాటిన్ భాషాపదముల సుసారూప్యమునుబట్టి, అర్థమునుబట్టి కొన్నివర్గములుగా విభజించి, వానిలో నొకదానినుండి మరియొకటి యెట్లు నిష్పన్న మయ్యెనో చూపినాడు. ఒకటి 'ఆత్మకా' వర్గము దీనినుండి స్వ, స్వర్, నుమేరు, మేరు, బాష్ప, నభస్, శ్వస్, త్మక, ధ్మా (to blow) ధాతువు - ఇట్టి వింక ననేకములు గ్రీకులాటికాశబ్దములేగాక, సెమిటిక్ కుటుంబమునకుఁ జెందిన హీబ్రూశబ్దములు శబత్, శెలమ్, గెబర్, బలగ్ - వంటి వనేకములు నిష్పన్నములైనవట. ఇట్లే దీనినుండియే తమి, మేడు, తె, మిట్ట మొదలైనవి కూడ నిష్పన్నములైనవట. ఇట్లే కొన్నివర్గములలో ననేకభాషాశబ్దములను జేర్చి వానికి నిష్పత్తి కల్పించినారు. నామవాచకశబ్దములనుండియే క్రియావాచకములు, ధాతువులు నిష్పన్నములైనవని వీరివారము, ఈ 'ఆత్మకా' శబ్దము నుండియే శుభ్, స్వప్, దీప్, రుచ్, ముష్ మొదలగు ధాతువులు ముప్పదినలువదివరకు నిష్పన్నములైనవట. ధాతువులనుండి నామములకు నిష్పత్తి కల్పింపఁదలఁచుటచేతనే పాణిని ధాతువులపాఠము ౪౦౦౦ వరకు పెరిగిన దని వీరితాత్పర్యము. ఇక ద్రావిడభాషలలో 'మ్రాకులు' మొదలగువానిలోని 'కులు' తమి-కల్ అనునవి 'అవర్' అనుదాని రూపాంతరములే. 'చేతన్' = చేయి + అన్, ఇక్కడ 'య' కారమే తకారముగా మారినది. సరసముట్టలుక - సరసమ్ + ఇక + అలుక - అ యుండగా ఇద్ ఇట్ అయి, ఉట్ గా మారిన దట. చేసితిని : చేయు + ఇత్ + ఇక - శెయ్ = శెయ్ + డ్ + ఏక - వీనియందలి 'ఇత్', 'ద్' అనునవి సంస్కృతమునందలి 'పఠిత', 'కృత' అనువానిలోని ఇత - త - ప్రత్యయములే ఇచ్చట చేరినవట. త - 'ఒరువన్ + ఉ' > ఒర్వడు > ఒవ్వడు > ఒక్కడు (వ్యకారానికి కకార ద్వయాదేశము) త. 'అవకా' - కి ఇప్రత్యయము చేర్చఁగా 'అది' అగును. ఈ 'ది' అనునది శ్రీలింగప్రత్యయము.

ద్రావిడభాషల కార్యభాషలతోఁ గల సంబంధమునుగూర్చి మరియొకవిశేషము గలదు. అవి తరువాతి సంస్కృతముతోకంటె వైదికభాషతోనే యెక్కుడు సంబంధము గలవి. శబ్దతత్వపరిశీలనము విషయము, మతచరిత్రవేదాంతముల విషయమున సంస్కృతము, లాటిన్, గ్రీకు, హీబ్రూభాషలు తప్ప తక్కిన యార్యభాషలన్నిటికంటె ప్రాచీనము లని వారి యభిప్రాయము. ఈవిషయము రెండవభాగమున బాగుగ ప్రతిపాదించఁబడు నని వ్రాసినారు. కాని యారెండవభాగము ప్రకటిత మైన ట్లగపడదు. ఆర్యద్రావిడభాషలతత్వమునుగూర్చి శ్రీశేషగిరిశాస్త్రిలువారాకాలమున చాలపరిశ్రమ చేసినవారిలో ముఖ్యులే యైనను, వీరవలంబించిన మార్గము సరియైన శాస్త్రీయపద్ధతి కాకపోవుటచే గాబోలు నాకాలపుశాస్త్రజ్ఞులదృష్టి నాకర్షింపలేదు. కాని వీరితరువాత వీరిమార్గము ననుసరింప యత్నించి, తెలుఁగు ఆర్యద్రావిడభాషలలో నభిప్రాయించిన మైన దని తలచి, ట్యూటానిక్ భాషావర్గమునకుఁ జెందిన ఆంగ్లోసాక్షన్ మొదలగు భాషలలోని పదములకును, తెలుఁగుపదములకును గల సామ్యమును జూపుచు నట్టి సామ్యము గల పదములపట్టికలను తయారుచేసి ప్రకటించినవారు శ్రీ టేకుమళ్ళ రాజగోపాలరావుగారు. వీరు మద్రాసు క్రిస్టియను కాలేజీలో నాండ్రోవన్యాసకులుగ నుండి 'South Indian Research' అను మాసపత్రికకు సంపాదకులుగ నుండి యనేకభాషావిషయకవ్యాసములను ప్రకటించుచుండిరి. శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రిలవారివలెనే వీరును ఆంధ్రముయొక్కయు, ద్రావిడభాషలయొక్కయు ప్రాచీనతనుగూర్చి వాని కార్యభాషలతోఁ గల జాతీయతనుగూర్చి నిశ్చయభావము కలవారై దానిని ప్రతిపాదించుయత్నము లనేకవిధముల నలిపిరి. కాని వీరిప్రయత్నములును విశేషముగా ఫలించిన ట్లగపడదు.

పైయిద్దరివలె ద్రావిడభాషలనునవి యార్యభాషాజన్యములే యను వాదమును పురస్కరించుకొని శాస్త్రీయపద్ధతి నాభిషేకపములనిష్యత్తిక్రమమును నిరూపింప నిటీవల యత్నించినవారిలో శ్రీ డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావు గారు ప్రధానులు. వీరు పైవారివలె ద్రావిడభాషల ప్రాచీనత నొప్పుకొనరు. ఉత్తర హిందూస్థానము నందలి యాధునికార్యభాషలవలెనే యివియు ప్రాకృతాపభ్రంశములనుండి క్రీ. శ. ౮, ౧౦ శతాబ్దములప్రాంతముననే బయలుదేరిన వని వీరు వాదింతురు.

బీమ్మ, హార్సీలు వండితు లుత్తరహిందూస్థానభాషలను గూర్చియు, కార్లెవ్వల్ వండితుఁడు దక్షిణదేశమందలి ద్రావిడభాషలనుగూర్చియు తారతమ్య

పరిశీలనతోఁ గూడిన తమవ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిన తరువాత నీదేశములోఁగూడ దేశభాషాతత్త్వపరిశీలనము విషయమై కొంతసంచలనము కలిగినది. ప్రత్యేకభాషలనుగూర్చినపరిశీలనము, వాని కితరభాషలతోఁ గల సంబంధము, వానిప్రాచీనత, చరిత్రనుగూర్చిన పరిశోధనము ప్రారంభింపఁబడినది. ఉత్తరదేశము నందలి మరాఠీభాషకు బెంగాలీభాషకు సునీతకుమార చటర్జీపండితునిచేతను, ఆధునిక భాషాశాస్త్రపద్ధతులననుసరించి చారిత్రకవ్యాకరణములు రచింపఁబడినవి. దక్షిణదేశమున తమిళభాషావిషయమున 'పోప్' పండితుఁడును. కన్నడభాషావిషయమున కిట్టెల్, రై సుపండితులును, మళయాళమున గండర్బ్ పండితుఁడును, తెలుఁగున బ్రౌన్ దొర గారును విశేషపరిశ్రమఁజేసి, ఆయాభాషలకు వ్యాకరణములు, కోశములు, విమర్శ గ్రంథములు రచించి ఆయాదేశములభాషాసాహిత్యముల కొకనూతనోత్తేజమును గలిగించిరి. సంస్కృతభాషాజ్ఞానము కలిగిన పిదప యూరపుదేశమున కొనసాగింపఁబడిన ఇండోయూరోపియన్ భాషాతత్త్వపరిశీలనము మూలముగా బయలుదేరి నిర్ణయింపఁబడిన భాషాశాస్త్రపద్ధతుల ననుసరించి దేశీయభాషలపుట్టుపూర్వోత్తరములను. వానిసహజలక్షణములను, తత్త్వమునుగూర్చి పరిశీలించుటయే యిటీవల మనదేశమున గలిగిన భాషాశాస్త్రాభివృద్ధి మార్గమని మనము గమనింపవలసియున్నది. ఈ సందర్భమున హిందూదేశ మంతటికిని సంబంధించినదిగా లేవనెత్తఁబడిన భాషావిషయక మగు మహోద్యమ మొకటి కలదు. అది గ్రియర్సన్ (Sir George Grierson) పండితుని యాధ్వర్యమున కొనసాగింపఁబడిన (Linguistic Survey of India) హిందూదేశభాషాసమీక్షణ మనునది. ఇది కాశ్మీరము మొదలుకొని కన్యాకుమారివరకుఁ గల మనదేశమునందు వ్యవహారములో నున్న భాషల స్వరూపలక్షణములు, సంబంధబాంధవ్యములు, ప్రాచీనత, చరిత్ర, వర్గీకరణము మొదలగు వానినిగూర్చి విపులముగాఁ జర్చించి వ్రాయఁబడిన ౧౨ పెద్దసంపుటములయ్యుద్గ్రంథము. ఇందు ఇండోఆర్యన్ భాషలు దార్దికు లేక పిశాచ భాషలు, ఐరేనియన్ భాషలు, ముండాభాషలు, ద్రావిడభాషలు - ఈమొదలగు భిన్న వర్గములకుఁ జెందిన వై హిందూదేశమున చిరకాలమునుండి వ్యవహరింపఁబడుచున్న భాషలనుగూర్చి సవిమర్శముగ సోదాహరణముగఁ జర్చింపఁబడినది.

ద్రావిడభాషావర్గమునకు హిందూదేశమునందలి సంస్కృతాగ్ర్యభాషా కుటుంబముతోకంటె పూర్వాసియాభాగమునందలి సిథియన్ - లేదా తురేనియన్ భాషాకుటుంబముతోనే సన్నిహితసంబంధము కల దని నిరూపింపయత్నించిన కార్వెస్ట్ పండితుని వాదమును ఖండించి, సిథియన్ లేదా తురేనియన్ కుటుంబ

మనునదే యొకప్రత్యేకభాషాకుటుంబముగాఁ జెప్పటకు వీలులే దనియు, నందు చేర్పఁబడిన భిన్నవర్గములభాషకు సజాతీయసంబంధమే కానరాదనియు నట్టి సందర్భములో సీద్రావిడభాషల నాకుటుంబమునఁ జేర్చుట యేమాత్రము యుక్తము కాదు గావున, ద్రావిడభాషల నొకప్రత్యేకకుటుంబముగ గ్రహించుటయే న్యాయ మను నభిప్రాయమును గ్రియర్సన్ పర్యవేక్షణమున ద్రావిడభాషలనుగూర్చిన ౪ వ సంపుటమును సిద్ధము చేసిన 'స్టేకోకో' పండితుఁడు వ్యక్తముచేసినాఁడు. ఆప్పటినుండియు సీద్రావిడభాషలకు సంస్కృతప్రాకృతములతోఁగూడ సంస్కృత మగు సంబంధమే గాని సాజాత్యసంబంధము లేదని, యవి యీదేశములో బహుళః ఆర్యజను లీదేశమునకు వచ్చుటకు పూర్వమునుండియు నెలకొనియున్న దేశీయభాషలే గాని యితీవలప్రాకృతాపభ్రంశములనుండి విజాతీయభాషాసంస్కరముచే నేర్పడియుండునని తలంపఁబడుచుండిన ఉత్తరహిందూస్థానభాషలవంటివి కావనియు పలువురుభాషాతత్త్వపరిశీలకులు తలచుచున్నారు. తమిళభాషలో విశేషపరిశ్రమ చేసిన 'పోప్' పండితుఁ డీభాషలకు సంస్కృతముతోనే సన్నిహితసంబంధ మున్న దని తలచినను, కార్వెల్లే యాతనివాదమును ప్రత్యాఖ్యానము చేసి, సిథియన్ భాషాసంబంధమును జూప యత్నించి నాఁడు. తరువాత సిథియనుసంబంధవాదము కూడ ప్రత్యాఖ్యాత మైనది. కన్నడభాషలో విశేషపరిశ్రమ చేసిన క్విటెల్ పండి తుఁడు, మళయాళకోశము రచించిన గండర్వు కూడ తద్భవరూపములను వ్యక్తము చేయుచు, దేశీయశబ్దజాలమును ప్రత్యేకముగా నెత్తిమాపుటయే కాక, భిన్నభాష లలోఁ గల సజాతీయరూపములతో వానిని బోల్చి మూలధాతుస్వరూపమును గుర్తించు మార్గముల నన్వేషించి వ్యక్తపరచియున్నారు. వారిమార్గము ననుసరించి యీకన్నడ మలయాళభాషాతత్త్వపరిశీలనకుఁ గడఁగి, కన్నడమలయాళభాషాచరిత్ర నన్వేషింప యత్నించిన దేశీయపండితప్రముఖు లగు ఆర్. నరసింహాచార్యులు, యస్. నర సింహయ్యగారలు, ఉల్లూర్ పరమేశ్వరయ్యర్, ఎల్. వి. రామస్వామయ్యర్ మొదలగువారు కూడ నాభాషలు సంస్కృతభాషాసాహాయ్యము నెంత పొందినను, తజ్జన్యములు మాత్రము కావనియు, తెలుఁగుతమిళాదులతో సజాతీయము లైన స్వతంత్రభాష లనియే తలచినారు. పోప్ తరువాతి తమిళభాషాపరిశోధకులుగూడ నీభావమునే యనువదించుచున్నారు. ఇతీవల నుత్తరహిందూస్థానభాషలలో నొకటి యగు బంగాళీభాషయొక్క ఉత్పత్తివికాసములనుగూర్చి యగాథ మగు పరిశ్రమను సలిపి, రెండుసంపుటములయొద్దగ్రంథమును రచించిన సునీతకుమారధట్టిపండితుఁడు కూడ వంగదేశమున కార్యభాషాసంస్కరము కలుగుటకు పూర్వ మనార్యజనులు,

అనార్యభాషయు నాదేశమున నెలకొని యున్నట్లు నిదర్శము లగుపడుచున్న వనియు నార్యభాష లగు ప్రాకృతాపభ్రంశములలోను, అంతకంటె నెక్కుడుగ తరువాతి హిందూస్థానభాషలలోను గానవచ్చెడు అనార్యభాషాసంప్రదాయము లనునవి యీ ద్రావిడభాషాలక్షణములతో దగ్గిరపోలిక గలవై యుండుటచేత నాదేశ మొకప్పుడు ద్రావిడజనాకీరమై యుండియుండు ననియు, తద్భాషాసంప్రదాయములే యార్య భాషను ప్రాకృతములుగను, తరువాతి వ్యావహారికభాషలుగను మార్చియుండు ననియు, కావుననే ద్రావిడభాషాసంప్రదాయము లనేకము లీభాషలోఁ గానవచ్చు చున్నవనియు దెలిపి, యార్యభాషలోని ద్రావిడలక్షణములపట్టి నొకదాని నిచ్చి యున్నాఁడు. దీనినిబట్టి ద్రావిడభాష లొకప్పు డీ దేశమునం దంతటను వ్యాప్తిఁ జెందియుండిన వని, అవి కొన్నిసహజలక్షణములతో కూడిన స్వతంత్రభాష లని యాతని యభిప్రాయ మైన ట్లాగ్రంథమువలన దెలియుచున్నది.

ఆంధ్రదేశమున మాత్రము పెక్కురు పండితులతో నీయాంధ్రభాషను గూర్చియు, దీనితోపాటు తక్కిన దక్షిణదేశభాషలనుగూర్చియు భిన్నాభిప్రాయము ప్రబలినది. “జనని సమస్తభాషలకు సంస్కృతభాష ధరాతలంబునన్” అను సంస్కృతభాషాభిమాను లగు వైయాకరణులభావమే నిలిచి తెలుగు సంస్కృత ప్రాకృతభవమే యనువాదము ప్రబలినది. లాక్షణికులలో మొదటివాఁ డగు కేతన “తల్లి సంస్కృతంబె యెల్లభాషలకును, దానివలన గొంత గానఁబడియె, కొంత తాన గలిగె నంతయు నేక మై, తెనుగుజాన నాగ విసుతి కెక్కె” - నని తెనుగు సహజముగఁ గొంత యున్న దనియే చెప్పినాఁడు. కాని తరువాతి పరిశోధకు లీ భాషయంతయు ప్రాకృతభవమే యనియు తక్కిన యాధునికార్యభాషలవలె ప్రత్యేక ముగ తెనుగు దక్షిణదేశభాషలును పైశాచీప్రాకృతపరిణామరూపములే యనియు, నివియు పైయార్యభాషలవలెనే క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్దినో, లేదా ౭, ౮ శతాబ్ది ప్రాంతముననో స్వతంత్రభాషలుగ మారినవి గాని యంతకు పూర్వము వీని స్వరూపమే కాన రాదనియు చెప్పి, తెనుగునందలి దేశ్యాదిశబ్దములనే కాక, యందలి ధాతువులను, వ్యాకరణరూపములను గూడ సంస్కృతప్రాకృతరూపములనుండి నిష్పన్నము లైనట్లు నిరూపించుటకు విశేషప్రయత్నము చేసినారు. ఇట్టివారిలో సిద్ధ హస్త్రులు డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావు గారు. వీరి “Dravidian Philology” అను గ్రంథ మాంగ్లమున ప్రకటింపఁబడినది. ఆంధ్రభాషాచరిత్ర మను రెండు సంపుటముల గ్రంథ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించినారు. ఈ

యాంధ్రభాషాదరితరచనలోనే ద్రావిడభాష లార్యభాషాజన్యము లను వాదమును వీరు బలపరచినారు.

ప్రాకృతవైయాకరణులలో కొందరు దక్షిణాత్య, ద్రావిడి, కాంచీదేశీయ మొదలగునవి దక్షిణదేశభాగమునందు వ్యాపించిన పైశాచీప్రాకృతరూపము లని చెప్పియుండుటచేత, దానిని పురస్కరించుకొని వీ రీదక్షిణదేశభాష లన్నియు పైశాచీప్రాకృతభవము లని తలచిన ట్లగపడును. పైశాచీప్రాకృతములను వాని స్వరూపలక్షణములను గూర్చి విశేషముగా తెలియనే తెలియదు. ద్రావిడభాషలక్షణములతోఁ బోల్పదగియున్న స్వల్పవిశేషములను మాత్రమే లాక్షణికులు వాని ప్రత్యేకలక్షణములుగా నుదాహరించియున్నారు. గుణాధ్యునిరచన పైశాచిలో నుండిన దన్నమాటయే గాని అది యెట్టిదో లోకమునకుఁ దెలియదు. ప్రాకృతభాషలక్షణము లనేకములను విచారించి చూచినచో నవి విజాతీయభాషాసంప్రదాయములవారు సంస్కృతభాషను నేర్చుకొనునందర్భమున నాభిజ్ఞములను స్వీయసంప్రదాయానుగుణముగా పలుకుచుండుటవలన గలిగిన మార్పులమూలముగా నేర్పడిన వికారములే యని వ్యక్తముకాకపోదు. కావున నార్యభాషలు ప్రాకృతములుగా మారుటకు ముఖ్యకారణము వానిపైఁ గలిగిన విజాతీయభాషాసంప్రదాయప్రభావము (influence) అనక తప్పదు. ఆర్యులీ దేశమునకు వచ్చునప్పటి కీదేశము నిర్జనారణ్యము కాదు. ద్రావిడభాషలు మాట్లాడినవారు, కోలులు మొదలగువారు. నీయార్యులచే దస్య లని, వ్రాత్య లని, మ్లేచ్చు లని పిలువఁబడినవా రెవరెవరో కలరుగదా. వారిని వీ రణగద్రొక్కి సంఘములోఁ జేర్చుకొనినను, చేర్చుకొనకపోయినను వీరి భాషను వారు నేర్చుకొనునప్పుడైనను, వారి యుచ్చారణసంప్రదాయముల ననుసరించి యార్యభాష మారిపోక తప్పదు. క్రొత్త భాష లేర్పడక మానవు. “ఈ పిశాచజాతులవారు అంతకుపూర్వ మిచట నుండిన జాతులతో నభిజ్ఞము నెఱపి వారిని తమలోఁ గలుపుకొనుచుండిన కాలముననే” (ఆతరువాతనే) ఆర్యు లిందు ప్రవేశింపఁ జొచ్చిరి - (సం. I. ౫౫ పేజీ) అని పిశాచజాతులవారు, అంతకుపూర్వముండిన జనులు వారిభాషలతో నీదేశములో నార్యులు ప్రవేశించుటకుఁ బూర్వమే యున్నారని శ్రీ నారాయణరావుగారే చెప్పుచున్నారు. వేదములకాలమునుండియు నీయాదిమజను లార్యభాషను నేర్చుకొని భాషించు నందర్భమున నాభాష వీరి యుచ్చారణసంప్రదాయములప్రభావముచే, దేశభేదమునుబట్టి భిన్నవిధము లగు ప్రాకృతములుగా మారిన దనుటకు సంశయ మేమి ? ఈయాదిమఅనార్యజనులలో

ద్రావిడభాషలను మాట్లాడిన జనులుకూడ నుండవచ్చు నని యొప్పుకొన్నప్పుడును, ప్రాకృతభాషలలోఁ గానవచ్చెడి యనార్యభాషాసంప్రదాయము లనఁబడునవి ద్రావిడ భాషాప్రసిద్ధములుగనే కనఁబడుచున్నప్పుడును, ఆప్రాకృతములయొక్కయు, తరువాతి యార్యభాషలయొక్కయు ప్రాదుర్భావమునకు ద్రావిడభాషాసంప్రదాయ ప్రాధవ్యమే కారణమని చెప్పటకు వెనుదీయవలసిన పని యేమి ? సునీతికుమార ఛటర్జీపండితుడు తాను రచించిన బంగాళీభాషాచరిత్రలో నాధునికార్యభాషలపై ద్రావిడభాషసంప్రదాయప్రాబల్యమును నిరూపింపఁగలపట్టులను ప్రత్యేకించి చూపినాడు. వాని నన్నిటిని ఆంధ్రభాషాచరిత్రకారు లనువదించి తనగ్రంథములో (I - ౬౬ పేజీ) తెలుపుచు “ద్రావిడభాషలు ప్రాకృతములు కావనుకొనుటచే, నార్యభాషలు వేరనియు, ద్రావిడభాషల ప్రోద్బలమువలన నార్యభాషలు ప్రాకృతములుగాను నేటి యార్యభాషలుగాను బరిణమించిన వనియు చెప్పట సంభవించినది” అని ఛటర్జీపండితు నెత్తిపొడిచినారు. వీరిగ్రంథము తెలుఁగులో రచింపఁబడుటచే ఛటర్జీగారికి తెలియలేదు. గాని - ఇది తెలిసియున్నట్లయితే - “అయ్యా, నేను ద్రావిడభాషలు ప్రాకృతములు కావనుకొన్నమాట నిజమే కావుననే వానిప్రభావము వలన నివి బయలుదేరిన వని చెప్పినాను. మీరును ద్రావిడభాష ప్రాకృతజన్యము లని, యేవిధముగా నైన చూపవలె నని యనుకొనుటచేతనే గదా వానికి సూటిగా సమాధానము చెప్ప కుదరక, ఈపరిణామము సహజముగనే కలిగియుండవచ్చు నని లేదా ఇతరభాషలప్రోద్బలము (ఒక్కద్రావిడభాషలు మాత్రము కాక, ఇతర అనార్య భాషలట!) చేతనైనను కలిగియుండవచ్చు ననియు, ఇంక నేమేమో చెప్పి ద్రావిడ భాషలు ఆధునికార్యభాషలవలెనే క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్ది కిటీవలనే యేర్పడిన వని చెప్పవలసినస్థితి యేర్పడినది” అని వారు బదులు చెప్పియుండేవారే గదా. ప్రాకృతములోఁ గనఁబడు ద్రావిడభాషాసంప్రదాయము లనఁబడునవి ఇతరభాషాప్రోద్బలము వలన గలిగినచో వానిని ద్రావిడసంప్రదాయము లనవలసిన పనియేమి ? ఇవి యే యితరభాషలలోఁ గనఁబడుచున్నవి ? ఈప్రశ్న రాకుండ చేయుటకే ప్రాచీన ప్రాకృతములకాలమున ద్రావిడభాషలు నేటిరూపమున నున్న వని చూపింపవలె నని వారడుగుచున్నారు. ప్రాచీనప్రాకృతములకాలమున ద్రావిడభాషలుమాత్రము ప్రాచీన రూపముననే యుండును గాని నేటిరూపమున నెట్లుండఁగలవు ? అనార్యసంప్రదాయము లనఁబడునవి మాత్ర మాకాలపుద్రావిడభాషలలోఁగూడ నిప్పుడువలెనే యుండకపోవు. అప్పుడు లేనివి యాభాషలలో నిప్పుడు కారణములేకయే రావు గదా. ఆకాలములోను వీనిలో నున్న యనార్యసంప్రదాయములే. వేదభాషలోఁగాని,

సంస్కృతములో గాని కనఁబడక సామాన్యజనులు వ్యవహరించు నార్యప్రాకృతములలో మాత్రమే కనఁబడుటచేత అనార్యజనసంపర్కము గలిగిన వీరిభాషలలో నవి సంక్రమించియుండు నని తలఁచుట కవకాశము కలిగినది. అసలు ప్రాచీనప్రాకృతములరూపమే యెట్టిదో నిర్ణయింప సుసాధ్యము కానప్పుడు ఆకాలపుద్రావిడభాష లిట్లుండె నని చూపవలసిన పనియేమి ? చూపుటకు నిదర్శనము లెట్లు వచ్చును ? వాస్తవముగా పైశాచీప్రాకృతస్వరూప మెట్లుండెనో ఎవరికి తెలుసును ? ఏవో నాలుగైదువాక్యములనుబట్టి తరువాతివైయాకరణులు చెప్పిన లక్షణపుముక్కలు తప్ప ద్రావిడి, దాక్షిణత్య, కాంచీదేశీయ మొదలగువానిని బేర్కొనినవారు కేవలము అర్వాచీనప్రాకృతభాషావైయాకరణులు గాని ప్రాచీను లెవ్వరును గారు. వీరి కాలమునకు 'జనని సమస్తభాషలకు సంస్కృత' మను భావము స్థిరపడినది. ప్రాకృతవైయాకరణులు ద్రావిడ, పైశాచీప్రాకృతవికార మన్నారు గనుక, దానినిబట్టి వీరును ద్రావిడభాషలన్నియు పైశాచీపరిణామరూపములే యని నిరూపింప యత్నించినట్లున్నారు.

ఆధునికార్యభాష లన్నియు ౧౧ వ శతాబ్ది కిటీవల బయలుదేరినవే. వీనిలో ప్రాకృతములలోకంటె ద్రావిడసంప్రదాయచిహ్నములు విశేషముగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ద్రావిడభాషలలోవలెనే వీనిలోను నీవిజాతీయసంప్రదాయములు బయలుదేరిన పనిగదా వీరిభావము. కావున ద్రావిడభాషలనుగూడ ౧౦ వ శతాబ్దిప్రాంతమునకే తీసికొనిరావలసి వచ్చినది. ఇవి యంతకుపూర్వ ముండె నని చెప్పుటకు తగిన నిదర్శనములు లేవని భావించిరి. అయినకు "తమిళములో ౫, లేక ౬ వ శతాబ్ది నుండి గ్రంథములు కాన్పించుచున్నవి. తమిళము తరువాత లిఖితమైనది కన్నడము. ౭ వ శతాబ్దము, తరువాత లిఖితమైనది తెలుగు. ౯ వ శతాబ్దము" అని వారే చెప్పియున్నారు. క్రీ. శ. ౫ వ శతాబ్దమువరకు భారతదేశమున ప్రాకృత భాషలు ప్రచారమం దుండినవి. నాటినుండి ౬, ౭ శతాబ్దములవరకు దక్షిణదేశమున ప్రచారమం దుండిన భాషలస్వరూప మెట్లుండునో తెలిసికొనుట కాధారమే లేదట ! (౬౦ పేజీ I సం) కావున ద్రావిడభాషలమూలమున ప్రాకృతభాషలు నేటియార్య భాషలును గలిగిన వనుట సమంజసము కాదని వారివాదము.

౬ వ శతాబ్దికి పూర్వమునందలి యాంధ్రదేశమును పాలించినరాజుల ప్రాకృతసంస్కృతశాసనములలోని తెలుగుదేశపుగ్రామనామములలో ద్రావిడభాషాసహజము లగు శకటరేఘాకారములు కనఁబడుచున్నవే. ఇంకను అనేక దేశీయ

శబ్దములు కనబడుచున్నవే. ఇవి యాదేశమున సంస్కృతప్రాకృతములకంటె భిన్నమైన భాష యుండుటను సూచింపవా ?

తమిళములో క్రీ. శ. ౫, ౬ శతాబ్దములనాటికే గ్రంథములే కాన్పించు చున్నప్పుడు, ఆశతాబ్దములలోనే కాని, అంతకు పూర్వమున గాని యాభాషకూడ ప్రచారములో నుండె ననుట యసమంజస మగునా ? ఉత్తరదేశమున ౫ వ శతాబ్దము వరకు ప్రాకృతము ప్రచారమునం దుండినంత మాత్రమున ౫, ౬ శతాబ్దముల నాటికే తమిళభాషలో గ్రంథములు బయలుదేరినట్లు తెలియుచుండగా ౬, ౭ శతాబ్దముల నీదక్షిణదేశమున ప్రచారములో నుండిన భాషాస్వరూప మెట్లుండెనో తెలిసికొనుట కాధారములు లేకపోవు లేమి ? ఆయాకాలమునందలి గ్రంథము లప్పుడు ప్రచారములో నున్న భాషాస్వరూపమును దెలుపలేవా ? కన్నడము ౭ వ శతాబ్ద వరకును. తెలుగు ౯ వ శతాబ్దవరకును లిఖితము కాలే దని ప్రాచీనశాసనపరిశోధకు లగు వీరే అట్లంటే, కేవలస్వీయవాదసమర్థనార్థమే అని అనుకోక తప్పదు గదా ! ఈభాషలలో ౬, ౭ శతాబ్దములవరకు శాసనములు కనబడలేదు గనుక, శాసననిదర్శనము లేదు గనుక, భాషలు కూడ నాకాలమున లేవనియే వీరు మరొక చోట ప్రతిపాదించిరి. ఒకభాషలో రచింపబడిన శాసనములు లేనిచో నాభాషయే లేదనగలమా ? ౫, ౬ శతాబ్దములనాటికి గల వన్నగ్రంథము లంతకుపూర్వ మాభాష కలదని చూపలేవా ? 'తిరునాథకుస్తు' తమిళశాసనము, కన్నడమున 'హలిమిడి' శాసనము, తెనుగున చిక్కుళ్ళశాసనములోని 'విజయరాజ్యసంవత్సరంబు' అను పదము ఆయాభాషలు ౪, ౫, ౬ శతాబ్దములలో గలవని చూపగలవన్నచో నవి దొంగ (spurious) శాసనము లందురు గాబోలు. క్రీస్తు శకారంభమునను పూర్వమునను ప్రాకృతశాసనములు మాత్రమే కనబడినంత మాత్రమున ద్రావిడభాషలు వ్యవహారముననే లేవనుట, హిందూదేశభాషలన్నియు ప్రాకృతజన్యము లను తమవాదమును సమర్థించుకొనుటకే గాని వేరుగా దనుట నిర్వివాదము.

ఇక నీవాదసమర్థనార్థమే యీద్రావిడభాషాధాతువుల శబ్దజాలమును, వ్యాకరణరూపములను ప్రాకృతజన్యము అని నిరూపింప యత్నించిరి. ఈయత్నములో తెలుగురూపములనుమాత్రమే ప్రధానముగా గ్రహించిరి గాని ఇతరద్రావిడభాషారూపములతో బోల్చి మూలరూపముల నన్వేషింపలేదు. వీలునుబట్టిమాత్రమే యితరభాషారూపములను గ్రహించిరి. ఉన్నాధారము శబ్దరత్నాకరము. దానినే

వీరు వందలకు గాలించి ౨౫౦-౩౦౦ మింవని దేశ్యధాతువులను గ్రహించిరి. వాని యంతములనుబట్టి కు, గు, చు, జు, టు, తు, డు వర్ణము లంతముఁ గలవిగా విభాగించిరి. సంస్కృతధాతుపాఠ మతివిపులమైనది. ఒక్కొక్కధాతు వనేకరూపములఁ గనఁబడును. ఒక్కగత్యర్థమున - ఉఖ, ఉఖి, నఖ, నఖి, మఖ. మఖి... ఈరీతిగా వందలు. ఈధాతువులతుదను తెలుగుధాతువులలోని కు, గు, టు, డు ఇత్యాదివర్ణములను నిష్పత్తిచేయుటకు వీలైన మరియొకధాతువునో, ప్రత్యయమునో, లేదా మొదట ఉపసర్గనో చేర్చి, సామ్యము కనఁబడుటకు వీరవలంబించిన పద్ధతి. ధూన్ + కృ > దూఁకు; కృత్ + కృ = తెలకు; భీత + కృ = వడకు; ఏధ్ + కృ > ఎక్కు; సర్మై + ఇష్య = నచ్చు; పక్వ = పండు; విధృత = వెళ్ళు; కర్మిత = క్రుళ్ళు. పాణినీయధాతుకోశములోని ధాతువులు సదాసరిగా తెలుఁగులోనికి వచ్చినవి చాల గలవట! సం. ఆగ్ - తె. అగు; అజ్ - అను; ఇల్ - ఏలు; కాశ్ - కాయు; పుషవ్ - పూచు; కృ - కొను ఇత్యాదులు (Mouth మూతి-Prop - ప్రాపు; eaten - తినెను మొదలగువానిని బట్టి తెలుఁగు ఇంగ్లీషునుండి వచ్చినదన్నవారును గలరు.)

ఇక ద్రావిడభాషలలోని ప్రత్యేకవర్ణము లనఁబడు అ, టి లను గూర్చి ఉత్తరహిందూస్థానభాషలలోఁ గూడ అనఁగా ౧౨ వ శతాబ్దినుండి వ్రాతలోనికి వచ్చినవానిలోఁ గూడ నీ 'అ' లేకపోలేదట. ఇది సంస్కృతప్రాకృతములలో లేకపోయినను, క్రీ. శ. ౬ వ శతాబ్దినుండియు శాసనములలో ననేక దేశీయశబ్దములలోఁ గానవచ్చుచుండినను, నీశబ్దములలో నీవర్ణము సంస్కృతశబ్దములనుండి పుట్టినదనియే నమ్మవలెనట. దీనికి కారణముగా ౧౩ వ శతాబ్దిని శబ్దమణిదర్పణ కారుఁడు 'ఘటికా' 'కుక్కుట' మొదలగు శబ్దములనుండి కన్నడమున గఱిగె, కోఱి మొదలగుశబ్దము లేర్పడిన వని చెప్పుటయే యని వారు గ్రహింతురు. ఇవి సంస్కృతశబ్దముల నుచ్చరింపలేని ద్రావిడజనులు తమ కలవాటైన 'అ'ను జేర్చి పలికిరేమో అన్నచో "ద్రావిడులు భారతవర్షమంతయు వ్యాపించియుండి రని (శాసన) ప్రమాణము చిక్కువరకు (సం. I-౨౩౭ పేజీ) మాటాడకూడదట. 'అ' ౧౧ శతాబ్దికే తెలుఁగులో నంతరించినది. అ ఇప్పటికి నిలిచియున్నదే. "ద్రావిడ భాషలం దిది అనాదినుండియు ప్రత్యేకచిహ్నముతోఁ గాన్పించుచున్న" దట. (సం. I-౨౭౯). ద్రావిడభాషలు ప్రాకృతభాషావికారము లైనచో నీశకటరేఫ మార్యభాషాశబ్దముతో సంబంధము కలిగియుండ (డిటీర)వలెనట." వికారము

లనియే వారు నిశ్చయించినారు గాన, సంబంధము కనబడకతీరునా ? కాష్టమునుండి కట్ట, పుష్ప, పిట్ట. అర్వత్ - ఏటు, ఆరుహ - తమి, ఏదో, తె, ఎక్కు. ఇట్లై శకటరేఫము సంస్కృతమునుండి తెలుగునకు వచ్చినది.

ఇక 'సంధి' విషయమున "సంస్కృతమం దనేకవిధములుగా నుండిన సంధివిధాన మంతయు ప్రాకృతములందే (౧) అచ్చులు ప్రత్యేకముగా నిలిచి వాని నడుమ నొకయోగమాక్షరము చేరుట, (౨) పరరూపసంధి గలుగుట - అను రెండు విధానములుమాత్రమే నిలిచిన వట. సంస్కృతమునుండియే వచ్చిన యీ సంధిలో ఇంతమార్పు గలుగుటకుఁ గారణ మేమో ? అది సహజ మనియే నారాయణరావుగారి భావన. కాని ఈసహజధోరణి ద్రావిడభాషలలోని ధోరణినే యనుసరించుటకు కారణమేమో ? విషయమును తిరుగవేయుటయే సమాధానము. "ద్రావిడ భాషలలోని సంధికూడ నార్యభాషాసంప్రదాయానురోధియే కాని వేఱకాదు" (I-313) అని వారి సమాధానము. సంధివిషయమున తమిళమయోగములలోని దానిని చెప్పినారు. కాని అచ్చికశబ్దజాలము, ధాతువులు విషయమున వితరభాషారూపములతోఁ బోల్చుబ్రానలేదు. పోల్చిచూడ నక్కరలేకయే. 'మూలధాతువుల వైకృతత్వమునుగూర్చి యిదివరకే వివరింపఁబడిన దని తృప్తిఁజెందినారు. ఈ తెలుగుధాతువులే సర్వద్రావిడభాషామూలరూపము లని కూడ వారు తలచిరి కాబోలును.

సంధిలక్షణమునుగూర్చి వలెనే సమాసలక్షణమునుగూర్చియు సంస్కృత వ్యాకరణమునకు సంబంధించినదంతయు తెలిపి సంస్కృతసమాసవిధానము తెలుగునకు "కొంతవఱకు మాత్రమే పొసగు" ననియు వ్యక్తము చేసినారు. కాని, యిందలి ఆవిశేషలక్షణములైనను ఆర్యభాషలనుండి వచ్చినవేనా యను విషయమును బరిశీలించలేదు.

సంస్కృతమున లింగము శబ్దగతము శబ్దములయంతములనుబట్టి చూచినచో అనియతస్థితి కనబడవచ్చును. "ప్రాకృతమున లింగవిషయమున వ్యత్యయము గలిగినది. ద్వివచనము లోపించినది. విభక్తిప్రత్యయములు సమసిపోయినవి" (సం. II-౮౩౨). ఆధునికార్యభాషలలో నిదివరకే యస్తవ్యస్త మయిన శాబ్దిక లింగము మరింత వ్యత్యయమంది విడనాడఁబడి జాతినిబట్టి లింగ మేర్పడఁజొచ్చినది. అట్టిభాషలలో నీవిధానము చాలవరకు ద్రావిడభాషామార్గము ననుసరించినది.

(II-౮౩౪). ఈద్రావిడభాషలు ప్రాకృతజన్యములే యని చూపుటయే గదా వీరి ప్రయత్నమంతా. ఆధునికార్యభాషలతోపాటు ఇవియు ప్రాకృతములనుండి పుట్టినవే. అట్టి సందర్భములో జాతినిబట్టి లింగ మేర్పడుట యీద్రావిడభాషలకు మాత్రమెట్లు వచ్చును? వీనితో సజాతీయములే యని చెప్పబడుచున్న యితరార్యభాషలు “ద్రావిడభాషామార్గము ననుసరించుట” యెట్లు పొసగును? ద్రావిడవిశిష్ట లక్షణము లనబడున వన్నియు ప్రాకృతములనుండి వచ్చిన వనియే కదా వీరి వాదము. సంస్కృతముననే జాతి, లింగము కలదని తరువాత చెప్పియున్నారు. అప్పుడు కోల్ భాషల సంపర్కమువలన నీమార్పు రావచ్చునను ఛటర్జీగారి వాదము తోనే పనిలేదు. కాని పైని ఆర్యభాష లీలింగవిషయమున ద్రావిడభాషామార్గము ననుసరించిన వని తామే చెప్పుచు “ద్రావిడభాషాసంపర్కము మూలముననే కలిగిన దని ఛటర్జీగారు తెలిపిరి. కాని యీవిషయమున వారిభావనాశక్తియే మూలము” అని నారాయణరావుగారు చెప్పుదురు. తాము పైని చెప్పిన విషయమే ఛటర్జీగారన్నప్పుడు అది వారి భావనాశక్తిమూల మైనదట! “అనాటి ద్రావిడభాష లనగా నేవో? వానిస్వరూప మెట్టిదో? - సమాధానము ఛటర్జీగారు చెప్పవలెనట (II-౮౩౫). ఇతరార్యభాషలు ద్రావిడభాషలక్షణమునే యెందు కనుసరించినవి? ప్రాచీనప్రాకృతమున లింగ మస్తవ్యస్త మగుటకుఁ గారణ మేమి? క్రీ. శ. ౫, ౬ శతాబ్దములనాడు గ్రంథములై యున్నవని తామే చెప్పిన ద్రావిడభాషలు అంతకు పూర్వము ప్రాకృతములనాడు లేవా?

వచనము విషయమై కార్టెల్ చూపిన ద్రావిడార్యభాషలకుఁ గలభేద మొక్క తమిళమునకే వర్తించునట (II-౮౬౪). అన్నివిషయములలోను గూడ నీభాషలకు గల సామ్యభేదములు చూచి, మూలలక్షణములను కనిపట్టవలసి యుండును గదా. తెలుఁగున గూడ నట్టివాడుక లేకపోలే దని వారే అన్నారు. కార్టెల్ చూపిన తక్కిన భేదములను వీరు కాదనలేకపోయిరి. విభక్తివచనముల కొకేప్రత్యయ మార్యభాషలలో నుండుట కాదందురా? అట్టి వీ ద్రావిడభాషలలో గల వందురా? విభక్తివిధానమే విభిన్నము. క్రియావిభక్తివర్ధియు నట్టిదే.

“సంఖ్యావాచకములకు ప్రాకృతములందు గాని, ఇతరార్యభాషలయందుగాని పోలికలు చిక్కుట లేదట” (II-౧౧౮౪). యూరపియన్ భాషలలోగూడ సామ్యము కనబడుటలేదు. కావున దీనికిఁ గారణ మొక్కటే యై యుండును. దీనికి మూలమైన పైశాచీభాష ప్రచారమునుండి తొలఁగియుండవలయు ననుట. లేదా, ఏ ఐరేనియన్

భాషాపదములతోనో ముడిపెట్టవలయు నన్నచో నీభాషలలోని పదములరూపములను పోల్చిచూడవలసియుండును. 'ఒక' ఏకశబ్దభవమే కావచ్చును. కాదనుటకు కార్వెల్ అనవసరముగా బాధపడినాడు. రెండు = రొండు, ఇది దొండు > ద్వంద్వమునుండి వచ్చినది. మూడు, నాలుగు శబ్దములకు మూలము లేమియు కనబడ లేదని మాత్రము నిశ్చయించినారు. ఏను, అయిదు మొదలగుద్రావిడరూపముల కన్నిటికి 'పదం' అనునదే మూలము. 'షష్' ప్రాచీనప్రాకృతములందే 'హర్-హర్'లుగ మారి "ఐరేనియన్ భాషలకు సంబంధించిన పైశాచికభాషలద్వారా ద్రావిడభాషల యందు మొదటినుండియు నెలకొనియున్నవని చెప్పవచ్చునట. (II-౧౧౮౮). ఐరేనియన్ భాషలకు సంబంధించి యిదివర కెప్పుడో బహుళః అంతరించిపోయి యుండిన 'పైశాచీభాషలతోనే తక్కినద్రావిడభాషాలక్షణము లనుకొనుచున్న వన్నియు కూడ మొదటినుండియు, క్రీస్తుశకము మొదటినుండియు నుండిన వని ఏల తలంపగూడదు? అంతరించిపోయిన యాభాషలతోపాటు ద్రావిడభాషలు నాకాలముననే యుండి యుండును.

విశేషణములు విశేష్యములు లింగ, విభక్తి, వచనములనుబట్టి మారుచుండుట సంస్కృతములో నుండుటదే కార్వెల్ లీభాషలకు సంబంధము లేదన్నాడు. సంస్కృతములో నామార్పు విధి యేమైనను దానికి సంబంధించిన యనేకార్యభాషలలో ద్రావిడభాషలయందువలెనే అట్లు మారనక్కరలే దట! కావున నాయార్యభాషల వలెనే ద్రావిడభాషలును సంస్కృతాదిభాషాజన్యములు కావలెనని వీరిభావము. ఈభావమును సమర్థించుకొనుటకు తెలుగులో తత్సమవిశేషణముల లింగము మారు చున్న దని తెలుపుట. భాషయొక్క సహజలక్షణమును గుర్తించుటకు ఇతరభాషల నుండి యెరుపు తెచ్చుకొనినసాములనా పరిశీలించుట!

ఉదా నుగుణాభిరాముడు, రాముడు, భక్తవత్సల సీత కాపాడుగాత. ఇవి తత్సమభాషలో నుదాహరించుట. "ఇట్టివనేకములు సంస్కృతభాషావ్యాకరణముల ప్రభావముచే నీభాషలలోనికి వచ్చినవి కలవు. వానినిబట్టియూ యాభాషాసహజలక్షణములను కనిపెట్టుట? శ-ర-లోని తత్సమశబ్దజాలమునుబట్టియే యాభాష సంస్కృతజన్య మని చెప్పదలచినట్లే యుండును. తరతమభావమును సంస్కృతమునందుకంటె భిన్నముగఁ దెలుపుట ప్రాకృతభాషలందే బయలుదేరినదట. కావున తెలుగునకు, సంస్కృతమునకు సంబంధము లేదని చెప్పగూడదట. ప్రాకృతములద్వారా సంబంధ మట. క్రియలనిర్మాణవిషయమున గూడ నాధునికార్య

భాషలకును ద్రావిడభాషలకు నెంతో సామ్యము కలదట. కాని యాదాయల నార్య భాషలు ద్రావిడభాషలనుండి యెరువుదెచ్చుకొన్న వందురు. వా రీరెండువర్గములకుఁ గల భేదములనుగూర్చియే యెక్కువగ నూది చెప్పుదురు ” అని వారివాదము. సంస్కృతమునుండి వచ్చినభాష లగుటచే సంస్కృతభాషాసంప్రదాయము లనేక ములు వీనిలో సంక్రమించి యుండుట సహజము. ఆనిలిదియున్న సంస్కృత సంప్రదాయములు ద్రావిడభాషాసంప్రదాయములకు భిన్నములు కాకమానవు. ద్రావిడ భాషాసంపర్కప్రభావముచేత సనార్యసంప్రదాయములు మరికొన్ని వానిలోఁ జేరినపు డవి ద్రావిడభాషలతోఁ బోలికను కల్పింపకమానవు. కావున నీభేదము దృష్టిభేద మునుబట్టి యేర్పడినదిగాఁ గనఁబడక పోదు. ‘సరళదృష్టి’ యనున దేది యనునదే విచార్యము.

ఈదేశములోఁ గాని, యితరదేశములోఁ గాని భాషాతత్వజ్ఞులగువా రనేకు లీద్రావిడభాష లార్యభాషాజన్యము లను వాదమును బలపరచువాడుగాఁ గనఁబడరు. వలువురు ద్రావిడభాషావిశేషలక్షణములనుగూర్చియు, నందలి ధ్వనిసంప్రదాయము లను ధ్వనిపరిణామరీతులను గూర్చియు, నీకుటుంబమునందలి ప్రత్యేకభాషల ప్రాచీన చరిత్రాన్వేషణము, ఆధునికమాండలికభాషలలోని పరిణామవిశేషపరిశీలనను మొదలగువానిని గూర్చియే విశేషపరిశ్రమ చేయుచున్నారు. ద్రావిడభాషలలోని ధ్వనిపరిణామరీతులనుగూర్చి “London School of Oriental Studies” అను సంస్థలోని బరోస్, ఆల్ఫ్రెడ్ మాస్టరు, టర్నర్, మొదలగువారు కడుశ్రద్ధతో పని చేయుచున్నారు. ప్రాచీనదేశమున గూడ Jules Bloch పండితుఁడు ద్రావిడభాషా నిర్మాణలక్షణములనుగూర్చి యిటీవలనే ఫ్రెంచిభాషలో నొక యుద్గ్రంథమును బ్రకటించినాఁడు. అమెరికాలోఁగూడ ‘భాషాతత్వశాస్త్రపత్రిక’ (Philological Journal) లో ద్రావిడభాషాతత్వమును గూర్చిన వ్యాసములు ప్రకటితము లగు చున్నవి. ద్రావిడభాషలప్రత్యేకతను, వానివిశేషలక్షణములనుగూర్చి యీదేశముననే గాక యితరదేశములలోఁ గూడ విశేషపరిశ్రమ జరుగుచున్నది. మనదేశమందలి యువకులును భాషాతత్వశాస్త్రమునందును, ద్రావిడభాషాతత్వపరిశీలనమునందును నితోధిక శ్రద్ధవహించి, తెలుఁగుభాష పుట్టుపూర్వోత్తరములను సరిగాఁ దెలిసికొని ప్రాచీనకాలమున నీభాషాశాస్త్రమునకు మనదేశమునఁ గలగౌరవమును నిలువఁబెట్టుదురు గాక !

—భారతి - రజతోత్సవ సంచిక,

సప్తధారి - పుష్యము; జనవరి - 1949.

సంపుటము. 28; సంచిక-1.

ధ్వ ని : వ ర్ణ ం

— డాక్టర్ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి

ఒకవ్యక్తి మాట్లాడేటప్పుడు అత నుద్దేశించింది 'ఇది', 'అది కాదు' అని ఆభాషావ్యవహారాల తెలుస్తుంది ? ఈప్రశ్నను గురించి నిశితంగా ఆలోచిస్తే వ్యవహారలక్షానంలో భాషాధ్వనులకు ఒకవిలక్షణ మైన కట్టుబాటున్నట్టు కనిపిస్తుంది. ఉదాహరణకు 'ఉన్నావ్' 'ఉన్నావ్' అనే రెండు చిన్నవాక్యాలు తీసుకుందాం. ఈరెండిటిమధ్య ఉన్న అర్థభేదం తెలుగువాళ్ళు ఎలా గుర్తిస్తున్నారు ? రెండువాక్యాలలోనూ 'ఉన్నా' వరకు సమానంగానే ఉంది. అంటే ఈభాగంవల్ల ఆరెండిటిమధ్య ఉన్నభేదం స్ఫురించటం లే దన్నమాట. ఒకవాక్యం చివర 'వ్' అంటున్నట్లు రెండోవాక్యం చివర 'వ్' అంటున్నట్లు వల్లనే ఈ రెండూ ప్రత్యేకవాక్యా లని శ్రోత గుర్తిస్తాడు. ఇంకా వివరిస్తే 'ఉన్నావ్' 'ఉన్నావ్' అనే వాక్యాలమధ్య అర్థభేదం 'వ(-వ)*'ల ఉచ్చారణభేదాన్ని గుర్తించటంవల్ల ఏర్పడ్డదని చెప్పవచ్చు. కాని 'ఉన్నావ్' అనే బదులు ఎవరన్నా 'ఉన్నామ్' అన్నారనుకోండి; రాయలసీమ వ్యవహారాలు చాలామంది నర్సూరులో 'వ' అనేచోట 'మ' అనే ఉచ్చరిస్తారు. ఇక్కడ 'వ' బదులు 'మ' ఉంచటం వల్ల అర్థభేదం రావటంలేదు. అంటే 'వ(-వ)*'ల భేదం లాగా 'వ(-మ)*'ల భేదం తెలుగులో ఏమాండలికంలోను అర్థభేదకం కాదన్నమాట. మరికొన్ని ఉదాహరణలు తీసుకుందాం. కాలం-గాలం, చూలు-ఊలు, బోకు-దోకు, తగ్గు-దగ్గు, పాట-బాట; వీలైనంత తక్కువ ఉచ్చారణభేదంతోనే అర్థభేదాన్ని కలిగించే ఇలాటిమాటలజంటల్ని పరిశీలిస్తే, ఆయాఉచ్చారణభేదాలు తెలుగువ్యవహారంలో అర్థభేదనసమర్థా లని తెలుస్తుంది. అంటే క-గ, చ-జ, ట-డ, త-ద, ప-బ లమధ్య ఉన్న ఉచ్చారణభేదమే (పరుష-సరళభేదం) పై మాటలల్లో బిన్నార్థస్ఫూర్తిని కలిగింపగలది. తెలుగు మాతృభాషగా మాట్లాడే వాళ్ళందరికి ఈధ్వనులమధ్య ఉన్నభేదం గుర్తించే శక్తి వ్యవహారశిక్షణలో

* ఈ విధంగా ఉదాహరించిన చోట్ల ధ్వనులు కేవల హల్వాత్రాలుగానే గ్రహించాలి. 'మ' అంటే కేవలవ్యంజనం 'మ్' అనే గ్రాహ్యం. అకారసంయోజనం ఉచ్చారణ కోసం మాత్రమే.

చిన్నప్పటినుంచి సహజంగానే ప్రవర్తిస్తుంది. అలా ప్రవర్తించకపోతే ఒక అర్థం ఉద్దేశించినప్పుడు మరొకటి రాకుండా నివారించటం వీలు కాక వ్యవహారం కష్టమౌతుంది.

భాషలో ఉచ్చరించేధ్వనులు నియతసంఖ్యంగానే ఉంటాయి. కాని, అన్నిటి మధ్యా పై జెప్పినటువంటి భేదమే- అంటే భిన్నార్థస్ఫోరక మైన భేదం ఉండి తీరాలన్న నియమ మేమీ లేదు. ఇంతకుముందు చెప్పినట్టు 'వ(-మ)' లభేదం ఇలాటిది కాదు. ఈతరగతికి చెందిన మరికొన్ని ఉదాహరణలు తీసుకుందాం. కాళీ- ఖాళీ, కారం-ఖారం, జాజి-జాజి, ఈజంటల్లోని మాటలమధ్యగూడా ఉచ్చారణ భేదం (ధ్వనిభేదం) ఉంది. భౌతికంగా క-గ, చ-జల మధ్య ఉన్నది ఎలా భేద మనిపించుకుంటుందో, అదేవిధంగా క-ఖ, జె-జల మధ్యదిగూడా ఉచ్చారణభేద మనే చెప్పాలి. కాని ఈభేదం భిన్నార్థస్ఫూర్తిని కలిగించటం లేదు. అంటే క-ఖ, జె-జ ల భేదం క-గ, చ-జల భేదంలాగా మనవ్యవహారంలో ప్రవర్తించటం లేదు. కాని సంస్కృతంలో కళ-గళ, కర-ఖర, మొదలగుచోట్ల క-గల భేదంలాగానే క-ఖల భేదం కూడా ఆవశ్యక మైంది. ప్రాచీనతమిళంలో క-గల భేదం తెలుగులోలాగా భిన్నార్థస్ఫోరకం గాదు. నేటితెలుగులో చాలామంది వ్యవహారంలో పదాదిగకారానికీ, పదమధ్య అద్విరుక్తంగా వచ్చే గకారానికీ ఉచ్చారణలో తేడా ఉంది, ఉదా॥ గాలి, గుర్రం, పగలు, మొగుడు. పదాది గకారాన్ని బరువుగాను, పదమధ్యంలో వచ్చే గకారాన్ని తేలిగ్గాను ఉచ్చరిస్తాం. ధ్వనిశాస్త్రపరిభాషలో మొదటిరకం 'గ'ను కంఠ్యస్వరం అనీ, రెండోరకం 'గ'ను కంఠ్యోష్మం అనీ అంటారు. (చూ. అను బంధం). ఎవరన్నా పైపదాల్లో ఉచ్చారణను తారుమారుచేసి 'గ'బదులు 'గ'కారం ఉచ్చరించినా అర్థసంధిగృత గాని, భేదంగాని ఏర్పడదు. అంటే 'గ-గ'లభేదం గూడా 'వ(-మ)' 'క-ఖ'ల భేదంవంటిదే గాని 'క-గ'లభేదం వంటిది గా దని తెలుస్తున్నది. పైచరసారాంశం : ప్రతిభాషావ్యవహారంలోని ధ్వను లన్నిటిమధ్యా ఉచ్చారణభేదాలుంటాయి. ఈభేదాల్లో కొన్ని అర్థభేదనసమర్థాలు, కొన్ని అర్థభేదన అసమర్థాలు. భాషలో మొదటిరకం భేదాలు ప్రధానమైనవి. రెండోరకం అప్రధానమైనవి. ప్రధానభేదాలనే వ్యవహారాలు గుర్తిస్తారు. అప్రధానభేదాలు సామాన్యంగా ఉన్నట్టుకూడా వక్తలు, శ్రోతలు గుర్తించరు.

అప్రధానభేదం గల ధ్వనులమధ్య సంబంధం భాషలో నియతంగా ఉంటుంది. ఇక్కడ 'నియతం' అంటే ఆయాధ్వనులమధ్య ఉన్నఉచ్చారణభేదం ఏయేపరిస్థితుల్లో ప్రవర్తిస్తుందో సూత్రరూపంలో చెప్పవచ్చు. ఇంతకుముందు చెప్పిన

ఉదాహరణల్లో 'వ(-మ)', 'క-ఖ', 'గ-గ' మొదలైనవాటిమధ్య ఉన్నది అప్రధాన భేదం అని చెప్పేం. ఈ అప్రధానభేదం రెండువిధాలుగా ఉంటుంది.

ఒకటి, స్థానభేదాన్నిబట్టి నిర్ణయింప దగినది. నేటి తెలుగులో ముఖ్యంగా నర్కారుప్రాంతం వ్యవహారంలో వినబడే 'మ-వ' 'గ-గ' లభేదం ఇలాటిది. పదాదిని, ద్విత్వమైనప్పుడు, ఓష్ఠస్పర్శాలముందు 'మ్' అనే ఉచ్చారణ వినబడు తుంది. ఉదా : మాట, అమ్మ, గమ్మ, అమ్మలి; పదమధ్యంలో (అచ్చులమధ్య) అద్విరుక్తంగా వచ్చినప్పుడు, పదాంతంలోను, సంయోగంలో 'వ, న, హ'లు వరంగా ఉన్నప్పుడు 'వ్' అనే ఉచ్చారణ వినబడుతున్నది. ఉదా॥ మావ (మామ), పుస్తకవ్ (పుస్తకం), నవ్-వచ్చేరవ్ (నవతత్వరం), మావ్-నవ్ (మాంసం), సివ్-హవ్ (సింహం); అలానే 'గ-గ'ల భేదంగూడా స్థానాన్నిబట్టి నిర్ణయించవచ్చు. పదాదిని, ద్విరుక్తమైనప్పుడు, గకారోచ్చారణం, ఉదా : గాలి, దగ్గు మొ; అపదాదిని, అద్విరుక్తంగా వచ్చినప్పు డల్లా 'గ'కారోచ్చారణం, ఉదా॥ తగ్గాడా, పగ్గలు, మొగుడు మొ. నియతంగా వినిపిస్తుంది. తెలుగులో చ-చే, జ-జెల భేదంగూడా ఇటువంటిదే. తాలవ్యాచ్చులైన ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఎ, ఏ లకు ముందు, చ-జలు గాను, కంఠ్యాచ్చులైన అ, ఆ, ఉ, ఊ, ఒ, ఓలముందు, చేదువు, చౌ ప, పలుకుతుంటాం. చిలువ, చీవ, చెంబు, చేదు, కుంచె, చేప, చే జె-లుగాను చేక్క, చౌపు, చౌప్ప, చౌటు.

పైన ఉదాహరించిన 'మ-వ'ల జంటలో, 'మ' వచ్చేచోట 'వ' గాని, 'వ' వచ్చేచోట 'మ' గాని ఉచ్చరించం. అలాగే 'గ-గ'లు, 'చ-చే'లు 'జ-జె'లు పరస్పరభిన్నపరిసరాల్లోనే ఉచ్చరిస్తాం. ఆపరిసరాలను నియతంగా నిరూపించ వచ్చు. కాని ప్రధానభేదం కల క-గ, చ-జ మొదలయిన ధ్వనులజంటలు పరిశీ లిస్తే వాటిమధ్య, ఇలాటి నియతసంబంధము కనిపించదు. పదం మొదట, మధ్య, ద్విరుక్త మైనప్పుడు, అద్విరుక్త మైనప్పుడు గూడా 'క-గ'లు వ్యవహారంలో ఉన్నాయి. ఉదా : కాలం-గాలం, నకలు-నగలు, దక్కు-దగ్గు. 'మ-వ' మొ. వాటిలాగా పరస్పరభిన్నపరిసరాల్లోనే గాక 'క-గ'లు సమానపరిసరాల్లోనే రావటం వల్ల వాతీసంబంధం నియతం అని చెప్పటానికి వీల్లేదు.

రెండోరక మయిన అప్రధానభేదం, పదంలో ఒకేస్థానంలో (పరిసరంలో) రెండుధ్వనుల్లో ఏఒక్కధ్వని ఉచ్చరించినా అర్థభేదం లేకపోతే, ఆరెండిటిమధ్య సంబంధం కూడా అప్రధాన మైందే. ఉదా॥ కాశీ-ఖాశీ, కారం-ఖారం మొదలైన

చోట్ల, 'క'కారం ఉచ్చరించినా, 'ఖ'కారం ఉచ్చరించినా అర్థబోధకతలో సందిగ్ధత గాని, మార్పు గాని లేదు. ఈవిధమైన అప్రధానభేదంలో 'క-ఖ'లు 'మ-వ'ల లాగా పరస్పరవిభిన్నస్థానికాలు గాక, ఏకస్థానికాలు గానే ఉన్నాయి. 'కాలం-గాలం'లో గూడా క-గలు ఒకేస్థానంలో మారుతున్నధ్వనులైనా ఆమార్పువల్ల అర్థభేదం ఏర్పడుతున్నది గాబట్టి, ఆభేదం ప్రధానమైనది. ఆభేదంవల్ల కాలం-గాలం' రెండు భిన్నపదాలుగా గుర్తిస్తున్నాం. 'క-ఖ'లభేదంవల్ల అర్థభేదం రావటం లేదు. కాబట్టి 'కాళి-ఖాళి' ఏకపదంగానే గుర్తిస్తాం.

ఇకముందు ప్రధానభేదాన్నే 'భేదం' అని వ్యవహరిద్దాం. ఇప్పుడు వర్ణ స్వరూపాన్ని రెండుమూడుపద్యముల్లో నిర్వచించవచ్చు. వాగ్వ్యవహారంలో అర్థ భేదననమర్థమైన కనిష్ఠాంశాన్ని 'వర్ణం' అనవచ్చు. 'క, గ, చ, జ' మొదలైనవి వర్ణాలు. ఇవి ఎలా అర్థభేదననమర్థాల్లో ఇదివరకు చూపించేం, కనిష్ఠాంశం అనటం వల్ల 'క' అన్నదానిలోని ఏకదేశానికి భాషలో అర్థభేదాన్ని కలిగించే శక్తి లేదు. అంటే దాన్లో ఏకదేశం ఎలా ఉంటుందనవచ్చు. 'క'అన్న ఉచ్చారణ జిహ్వమూలం, మృదుతాలుపును తాకి లోపలినుంచి వచ్చే శ్వాసను క్షణకాలం నిరోధించి విడవటం వల్ల ఏర్పడుతున్నది. ధ్వనిశాస్త్రపరిభాషలో స్థానకరణాలనుబట్టి దీన్ని 'కంఠ్యం' లేక 'హనుమూలీయం' అనీ, ప్రయత్నభేదాన్నిబట్టి 'అఘోష (పరుష) స్పర్శ' మనీ అంటారు. పైన నిరూపించిన ఆస్యప్రయత్నసర్వస్వంవల్ల 'క'కారోచ్చారణం ఏర్పడుతున్నా ఆప్రయత్నభాగాలకు (ఏకదేశమాత్రాలకు) వ్యష్టిగా భాషలో అస్తిత్వం లేదు. అందుకనే 'క'కారం భాషలో కనిష్టభేదకాంశం అన్నాం. తార్కిక భాషలో ప్రతిభేదకాంశమూ తానొకభేద మవుతుంది కాబట్టి, వర్ణం భాషలో 'కనిష్ట భేదం' అని ఇంకా సంగ్రహించి చెప్పవచ్చు. మిగిలినవా బిన్నటికంటే భిన్నమైంది భేదం. భాషలోని ప్రతివర్ణమూ, మిగిలిన వర్ణాలన్నిటినించి గుర్తించటానికి వీలైందిగా ఉండాలని తాత్పర్యం. అయితే అప్రధానమైన భేదం కల ధ్వనులను ఈనిర్వచనంలోనికి ఎలా సరిపెట్టటం అనేశ్రద్ధ వస్తుంది. అన్యోన్యప్రధానభేదం లేని ధ్వనులన్నీ కలిసి ఏకైకభేదంగానే భాషలో ప్రవర్తిస్తాయి. పైన నిరూపించిన 'మ-వ,' 'గ-గ,' 'చ-చే' మొదలైన జంటల్లో ఒక్కొక్కజంట ఒక్కొక్క వర్ణం. దీన్నిబట్టి వర్ణం అంటే ఉచ్చరితధ్వనిమాత్రమే కాదని విశదమౌతుంది. అందుకనే కనిష్టభేదం అన్నాం. ఉచ్చరించిన ధ్వనిప్రతిదీ ఏదో వర్ణానికి చెందుతుందిగాని, ప్రతివర్ణమూ ఒక్కొక్కధ్వనిసూత్రానికి గ్రాహకం కాదు. ఇప్పుడు 'వర్ణం' అన్నపదానికి నిర్వచనం మరికొంత ప్రపంచించవచ్చు. అప్రధానభేదం

కలిగి, అర్థబోధలో ఏకైకకనిష్టభేదంగా వర్తించే ధ్వనులసమూహం వర్ణం అనవచ్చు. ఒకేవర్ణానికి చెందిన ధ్వనులను, కొంతవరకు ప్రాచీనుల పరిభాషను బట్టి 'సవర్ణా'లని చెప్పవచ్చు. నేటితెలుగులో 'మ-వ', 'గ-గ', 'చ-చే' మొదలైనవి సవర్ణాలు. సవర్ణాలమధ్య ఉచ్చారణసాదృశ్యం ఉండాలి. అవి భిన్నపరిసరాల్లో వచ్చేవిగా నైనా ఉండాలి. లేక ఒకేపరిసరంలో పర్యాయవృత్తిగా వచ్చినా అర్థభేదాలు గాకుండా (స్వతంత్రపరివర్తనీయాలుగా) నైనా ఉండాలి.

రెండువర్ణాలమధ్య మనం గుర్తించే భేదం — అంటే రెండుసవర్ణసమూహాల మధ్య నుండే భేదం — ఉచ్చారణధర్మాల్లోని భేదంవల్ల నేర్పడుతున్నది. ఉదా॥ సవర్ణాలైన 'చ-చే'లు ఒకవర్ణం, 'జ-జే'లు మరొకవర్ణం (చూ. వెనుకటి పేరా). 'చ-చే'ల మధ్య ఉచ్చారణలో కొన్నిపోలికలున్నాయి. రెండూ స్పృష్టోష్ఠాలు, రెండూ శ్వాసవద్ధ్వనులు, స్థానకరణాల్లో మాత్రం చిన్నతేడా ఉంది. 'చే'కు స్థానం దంతమూలం, కరణం నాలుకకొన; 'చ'కు స్థానం కఠినతాలువు, కరణం జిహ్వమధ్యం; అలాగానే 'జ-జే'లు కూడా స్పృష్టోష్ఠాలు, కాని ఈరెండూ నాదవత్ ధ్వనులు, 'చ'కు లాగానే 'జ'కు, 'చే'కు లాగానే 'జే'కు స్థానకరణాలుంటాయి. 'చ-చే'లకు 'జ-జే'లకు సాదృశ్యం స్థానకరణాల్లో ఉంది. భేదం మొదటిజంట శ్వాసవంతం, రెండోజంట నాదవంతం; ఈరెండుజంటల్ని రెండుభిన్నవర్ణాలుగా గుర్తింపజేసే ధర్మం శ్వాస — నాదభేదం. 'చ-చే'ల మధ్యనూ స్థానకరణాల్లో భేదం ఉన్నా అవి భిన్నవర్ణాలు కావటం లేదు: 'చే'లో మధ్య స్థానకరణాల్లో సమానత్వం ఉన్నా అవి ఒకేవర్ణంలో భాగాలు కావటం లేదు. అంటే రెండు జంటలకూ భిన్నవర్ణత్వం ఆరోపించే ఉచ్చారణధర్మం, శ్వాసనాదభేదం కాని, దంతమూలీయతాలవ్యభేదం కాదు. 'చేల్లు-జేల్లు' అన్నప్పుడు ఇవి రెండూ భిన్నశబ్దాలు కావటం 'చే-జే'ల భేదాన్నిబట్టి. అలాగే 'చీడ-జీడి' అన్నప్పుడూ. 'చ-చే'ల మధ్య ఉన్న స్థానకరణభేదం అప్రధానం కాబట్టి ఎవరన్నా 'చ' ఆనవలసినచోట పొరపాటువల్లనో, బుద్ధిపూర్వకంగానో 'చే' అన్నా అర్థనందిగ్ధత ఏర్పడదు. 'చూడు' అన్నది 'చూడు' అంటే ఏదో వింతగా అనిపించవచ్చు గాని అర్థభేదం కలగదు. అందువల్ల వర్ణాలకు భిన్నత్వం చేకూర్చే ఉచ్చారణధర్మాలు ఏరెండువర్ణాల మధ్య కనీసం ఒకటైనా ఉంటుంది. సవర్ణాలమధ్యనుండే ఉచ్చారణభేదాలు భాషలో అప్రధానాలు. భిన్నవర్ణాల (సవర్ణసమూహాల) మధ్యనుండే ఉచ్చారణభేదాలు ప్రధానాలు. తెలుగులో శ్వాసనాదభేదం ప్రధానమైంది. అందువల్లనే, క-గ, చ-జ, ట-డ, త-ద, ప-బ మొదలైనవి భిన్నవర్ణాలుగా గుర్తిస్తున్నాం. కాని స్పృశ్యము

భేదం—‘మ-వఁ’ ‘గ-గఁ’ల మధ్య నున్నది—అప్రధానం. ‘క-గ’లు రెండూ కంఠ్యాలు, రెండూ స్పర్శాలు. కాని ఒకటి శ్వాసవంతం (అమోషం), రెండోది నాద వంతం (మోషం లేక సరళం). శ్వాసనాదభేదం, ఈరెంటిమధ్యా కనిష్ఠం. ‘క-ప’లు కూడా భిన్నవర్ణాలు. ఇవి రెండూ, స్పర్శలు పరుషాలు. కాని ఒకటి కంఠ్యం, మరొకటి ఓష్ఠ్యం. ఇక్కడ వర్ణభేదకత ఉచ్చారణ స్థానకరణాల్లోని భేదాన్నిబట్టి వచ్చింది. ఓష్ఠత్వం, కంఠ్యత్వం వర్ణభేదకధర్మా లన్నమాట. ‘క-ర’లు కూడా భిన్నవర్ణలే. రెండింటిమధ్య ఉన్న ఉచ్చారణభేదం ఇక్కడ గరిష్ఠం. ‘క’—స్పర్శం, కంఠ్యం. శ్వాసవంతం. ‘ర’ దంతమూలీయం. రేఫ (కంపితం) నాదవంతం. ఈ విధంగా వర్ణాలను పృథక్కరించి గుర్తింప జేసే ఉచ్చారణవిశేషాలను (వర్ణ) భేదకలక్షణాలని చెప్పవచ్చు. వీటినే ఆంగ్లంలో Distinctive features అంటారు. ప్రతివర్ణాన్నీ మిగిలినవర్ణాలనించి వేరుచేసే భేదకలక్షణం ఒకటిగాని అంతకంటె ఎక్కువగాని ఉండవచ్చు. అటువంటివి స్థానకరణ ప్రయత్నాలనుబట్టి ప్రతిభాషలోను నియతసంఖ్యాకంగా నిరూపించవచ్చు. ఈవిభజనప్రకారం కొన్ని భేదకలక్షణాలనమూహం వర్ణం అని నిర్వచించవచ్చు. వర్ణాలను వేరుచేసేవే భేదక లక్షణాలు గాని సవర్ణాలమధ్య నున్న ఉచ్చారణభేదాలు భేదకలక్షణాలనిపించు కోవు. నేటితెలుగులో శ్వాసవత్త్వం, నాదవత్త్వం, ఆనునాసిక్యం. స్పర్శత్వం, రేఫత్వం మొదలగునవి కొన్ని ప్రయత్నాల్లో భేదకలక్షణాలు. స్థానకరణాల్లో ఓష్ఠ్యత్వం, దంత్యత్వం, మూర్ధన్యత్వం, కంఠ్యత్వం మొ., కొన్ని భేదకలక్షణాలు, అచ్చుల్లో సంవారవివరాలు, కంఠ్యతానుస్థానాలు కొన్ని భేదకలక్షణాలు. కాని తెలుగులో అచ్చుల్లో ‘ఆనునాసిక్యం’ భేదకలక్షణం గాదు. ఫ్రెంచిభాషలో సాను నాసికనిరనునాసికస్వరభేదం అర్థభేదనసమర్థ మౌతుంది. తెలుగులో అలా లేదు. సంస్కృతంలో అల్పప్రాణమహాప్రాణాలు భేదకలక్షణాలు. అందుకనే క, ఖ, ప, ఫ మొదలైనవి భిన్నవర్ణాలు. ఆంగ్లంలో అల్పప్రాణమహాప్రాణధ్వనులు సవర్ణాలు, పదాదిన p, t, k వర్ణాలు, pin, kin, tin మొ.. చోట ph-,kh-,th- గాను, ‘s’ వర్ణానికి పరంగా వచ్చినప్పుడు spin, skin, sting మొ., చోట్ల అల్పప్రాణాలుగాను ఉచ్చరిస్తారు. ఈభేదం పరిసరభేదాన్నిబట్టి నిర్ణయింపదగినది గాబట్టి అప్రధానమైనది.

ఒకభాషలోని వర్ణనమామూయం, ఆభాషలోని కనిష్ఠభేదాలమొత్తం. భాషా వ్యవహారంలో వైవిధ్యం ఈభేదాలవివిధసంయోజనపద్ధతులవల్లనే ఏర్పడుతున్నది. రెండుఅభిప్రాయాలభేదం ఏకైకభేదంవల్ల గాని ఏర్పడవచ్చు. ఈవర్ణభేదాలు

‘కాలం=గాలం’ మొ, వాటిల్లో లాగా పదాదినే గాక భిన్నస్థానాల్లో గూడా ఉండవచ్చు. ఉదా॥ కాడి-గాడి, కాడి-కడి, కాడి-కాని, కాడి-కాడ. ఈనాలుగుజతల్లోనూ వర్ణభేదాలస్థానం క్రమంగా మార్చబడవల్ల భిన్నశబ్దాలేర్పడ్డాయి. మొదటిజతలో ‘క-గ’ల భేదంవల్ల, రెండోజతలో ‘అ-ఆ’లభేదంవల్ల, మూడోజతలో ‘డ-న’ల భేదంవల్ల, నాల్గోజతలో ‘ఇ-అ’లభేదంవల్ల ఆయాశబ్దాలమధ్య భిన్నార్థస్థానకత ఏర్పడుతున్నది. పైఉదాహరణ లన్నిటిలోను ఏకైకవర్ణభేదంవల్లనే అర్థభేదం ఏర్పడ్డది. కాని రెండుశబ్దాలమధ్య భేదం అనేకవర్ణకల్పితంగా కూడా ఉండవచ్చు. ఉదా॥ కాడి-మేడి, కాడి-జోలి, కాడి-మేకు; ఈజంటల్లో రెండు, మూడు, నాలుగు వర్ణాలు క్రమంగా భేదించబడవల్ల భిన్నశబ్దాలు ఏర్పడుతున్నాయి.

వర్ణాలను స్వరాలు (అచ్చులు), వ్యంజనాలు (హల్లులు) అని ప్రాచీనులు విభజించారు. కాని పైచర్చనుబట్టి భాషలో ప్రతి కనిష్ఠభేదకాంశమూ వర్ణ మౌతుంది కాబట్టి మరికొన్నిరకాలభేదాలను గూడా వర్ణసమామూయంలో చేర్చాలి. అవి కాలపరిమితి (దీర్ఘత), ఊనిక, స్వరం, విరామం, మొదలైనవి. తెలుగులో హ్రస్వాచ్చుల ఉచ్చారణకు, దీర్ఘచ్చుల ఉచ్చారణకు కాలపరిమితిలోనే భేదం. స్థానకరణాలు సమానాలే. ‘పడు-పాడు’ అన్నచోట ‘దీర్ఘత’ అర్థభేదకం గాబట్టి దాన్ని గూడా వర్ణమనే వ్యవహరించాలి. ఒడియా, బెంగాలీ మొ., బెత్తరాహభాషల్లో హ్రస్వదీర్ఘ భేదం అప్రధానం. పరిసరభేదాన్నిబట్టి హ్రస్వదీర్ఘాలు సవర్ణాలు. ఊనికభేదంవల్ల అర్థభేదంకలిగే భాషల తెగకు చెందినది ఆంగ్లం. ‘Permit’ అన్నమాటలో మొదటిఅచ్చుపై ఊనిక నిలిస్తే విశేష్యంగాను, రెండోఅచ్చుపై ఊనిక నిలిస్తే క్రియగాను ఆంగ్లభాషావ్యవహారంలో ఉంది. ‘Blackbird’ అంటే ఒకపక్షి విశేషం. ‘Black bird’ అన్నప్పుడు నల్లనిపక్షి అని అర్థం. ఇట్టిచోట్ల స్వరవ్యంజనభేదం లేకపోయినా ఊనికలవల్ల అర్థభేదం ఏర్పడుతున్నది. కాబట్టి ఊనికలు గూడా ఆంగ్లంలో వర్ణాలే. వైదిక సంస్కృతంలో ఉచ్చనీచస్వరితాలు (high, low, mid) అని మూడురకాల స్వరాశ్రయవర్ణాలు (Pitch phonemes) ఉన్నాయి. తెలుగులోను స్వరవర్ణాలున్నాయనే చెప్పాలి. కాని ఇవి వాక్యస్థితిలో ప్రవర్తిస్తాయి గాని, పదస్థితిలో లేవు. అంటే రెండుపదాలభేదం స్వరాశ్రయం గాదు. రెండువాక్యాలమధ్య భేదం స్వరభేదాన్నిబట్టి నిర్ణయించవచ్చు. ఉదా॥ ‘అది?’ ‘అదిగాదు ఇది’. ‘అది?’ అన్నవాక్యంలో చివరిస్వరం క్రమంగా తక్కువస్థాయినించి ఉచ్చస్థాయికి మారుతుంది; రెండోవాక్యంతస్వరం ఉచ్చస్థాయినించి నీచకు దిగుతుంది. ప్రశ్నార్థకవాక్యాలను సూచించే స్వరం ↑ అని, నిరేకా

రథకవాక్యాంతాన వచ్చే స్వరం ↓ అని గుర్తుపెట్టుకోవచ్చు. స్వరభేదాలస్థాయిని 1, 2, 3 అంకెలతో నీచస్వరితోచ్చాలని ఉత్తరోత్తరప్రకర్షగా నిరూపించవచ్చు. పైనచెప్పిన రెండువాక్యాల స్వరభేదాలు నిరూపించటానికి వినియోగించే కనిష్టస్థాయిభేదాలనుగూడా వర్ణాలని పిలువవచ్చు; వ్యవధానాలు, విరామాలు గూడా భాషలో అర్థభేదకాలే. ఉదాహరణకు ఈకింది రెండువాక్యాలు చూడండి. 'వాడు తెలిసీతెలేనట్లు మాట్లాడేడు', 'వాడు తెలిసీ, తెలేనట్లు మాట్లాడేడు.' ఈరెండు వాక్యాలమధ్య ఉన్న అర్థభేదం— మొదటివాక్యం 'తెలిసీతెలేనట్లు' అని అవ్యవహితంగా ఉచ్చరించటంవల్లను, రెండోవాక్యంలో 'తెలిసీ, తెలేనట్లు' అని వ్యవహితోచ్చారణవల్లను ఏర్పడ్డది. అందువల్ల వ్యవధానాలు కొన్నిచోట్ల నిలవటం కొన్నిచోట్ల నిలవకపోవటం భేదకలక్షణాలుగా అన్నిభాషల్లోనూ ఉంటుంది.

వర్ణం - లిపి

భాషలో వర్ణాలకే లిపివిహ్నం బుండాలి గాని సవర్ణాలకు గుర్తులు వస్తేడు. సవర్ణాలన్నీ ఏకైకభేదంగా వర్తిస్తాయి. కాబట్టి వాటన్నిటికీ ఒకేలేఖనవిహ్నం చాలు. ప్రతివర్ణభాగా లయిన ధ్వనుల (సవర్ణాల)ను ఉచ్చారణస్థానభేదాన్నివట్టి నిర్ణయించటానికి సాధ్య మౌతుందిగదా! వర్ణానికి పెట్టుకొనేగుర్తు కేవలసంకేత మాత్రమే కాబట్టి అందులో సౌలభ్యానికే ప్రాధాన్యం గాని ఉచ్చారణతో సంబంధం లేదు. సంప్రదాయాన్నిబట్టి మనం ఈనాటితెలుగులో సవర్ణాలయిన 'మ - వ'లకు |మ| అనీ, 'చ, చే'లకు |చ| అనీ, 'జ, జే'లకు |జ| అనీ, 'గ - గ'లకు |గ| అనీ గుర్తులు పెట్టుకోవచ్చు.* కాని |మ| ధ్వని మాత్రం కాదనీ, కొన్ని భేదకలక్షణాలసమూహానికి (కొన్ని సవర్ణాలకు) సంకేతం మాత్రమే అనీ గ్రహించాలి. ప్రస్తుతం తెలుగులిపిలో |వ్రి| వర్ణాలకు గుర్తులులేవు. ఉదా : 'కొబ్బేడు, కాఫీ'; ఈనాడు శిష్టలవ్యవహారంలోను 'ధ, ధ' లను వేరుచేసే భేదకలక్షణం ఉచ్చారణలో లేదు. రెంటినీ 'ధ' గానే ఉచ్చరిస్తాం. రెండూ ఒక వర్ణంగానే ప్రవర్తిస్తున్నాయి. అర్థభేదం సందర్భాన్నిబట్టి మాత్రమే తెలుసుకుంటాం. ఉదా : "ఈవద్యానికి అర్థమేమిటి?" "అవగింజలో అర్థభాగం కాలేదు." సంస్కృతంలో వేరైన 'అర్థ' అర్థ, శబ్దాలకు తెలుగులో భేదం పోయింది. ఇలాంటిచోట్ల ఒకేసంకేతం చాలు.

* వర్ణాలను ధ్వనులనుంచి వేరుగా సూచించటానికి ఇకముందు గుర్తులు ఇరువైపులా ఉపయోగించబడతాయి.

ప్రాచీనాంధ్రంలో 'అ-ర'లు ప్రత్యేకవర్ణాలు. నేటి తెలుగులో ఇవి సవర్ణాలు. ద్వీరు క్తమైనప్పుడు 'అ' కారోచ్చారణం, అన్యత్ర 'ర' కారోచ్చారణం వినిపిస్తుంది, గొట్టె, మారటం; అందువల్ల ఈరెండు సవర్ణాలను | ర | గుర్తుతోనే సూచించవచ్చు. | గొర్రె |, | మారటం |. భాష మారుతున్నప్పుడు ముందున్నవర్ణాలు కొన్ని జారిపోతుంటాయి. కొత్తవర్ణాలు అన్యభాషాసంస్కరణవల్ల వచ్చి చేరుతుంటాయి. సమాజంలో వచ్చేమార్పులతోపాటు వ్యక్తులు మారుతున్నట్లే, చరిత్రలో వచ్చే మార్పులతోపాటు ప్రతిభాషలోని వర్ణసమామ్నాయంకూడా మారుతుంటుంది. ఆ మార్పులు లేఖనచిహ్నాల్లో చూపకపోవటంవల్ల, చదువుకొనేటప్పుడు కొన్ని అర్థసందిగ్ధతలు ఏర్పడుతుంటాయి.

ప్రాచీనుల మతం :

పాణిన్యాదులు భాషాశాస్త్రవేత్తలు. ఆధునికభాషాశాస్త్రానికి పునాదులు వీరి రచనలే. ఇంతదాకా చేసిన ఈవాదం వీరిరచనల్లో లేకపోయినా, దానికి కావలసిన భావబీజాలుమాత్రం అక్కడ ఉన్నాయి. సంస్కృతభాషావ్యాకరణ వర్ణశబ్దాన్ని కేవలలేఖనచిహ్నం అనే అర్థంలో ఉపయోగించ లేదు. వారు విధించిన వర్ణగమ్యదేశలోపాదికార్యాలు ఉచ్చారణభేదాలకు చెందినవి గాని లిఖితచిహ్నాలకు గాదు. అప్రదానోచ్చారణభేదాలున్నచోట వాటిని ప్రత్యేకవర్ణాలని వారు వ్యవహరించ లేదు. ఉదా : 'యవ'లకు భిన్నపరిసరాల్లో వచ్చే లఘ్వలఘూచ్చారణభేదం అలాటిది. పాణిని ప్రధానంగా అచ్చులకే 'వర్ణ' శబ్దం ఉపయోగించాడని, అందులోను, స్థానకరణతుల్యత ఉన్న అచ్చులన్నీ ఏకవర్ణగ్రాహ్యులుగానే పరిగణించాడని విమర్శకుల అభిప్రాయం. 'ఇ' వర్ణం అంటే హ్రస్వదీర్ఘపుటభేదాలు కల 'ఇ, ఈ, ఇః' లకు గ్రాహకం. కాని పాణిని ప్రతికనిష్ఠభేదానికి 'కార' ప్రత్యయం చేర్చి వ్యవహరించాడు. ఇకారం, ఈకారం, చకారం, కకారం ఇత్యాది. కాని, ఈవర్ణం, చవర్ణం మొ., వ్యవహృతి అష్టాధ్యాయంలో లేదని పండితుల నిర్ణయం.

ఆతర్వాత వ్యాకరణసంప్రదాయంలో 'వర్ణ-కార' శబ్దాలు పర్యాయాలుగానే ప్రయోగించారు. కాని వర్ణసమామ్నాయంలో ఉపదిష్టా లైనవి చాలవరకు కనిష్ఠభేదాలే గాని ఉచ్చరితధ్వని సర్వస్వంగాదు.

ఇక సవర్ణాలంటే తుల్యాన్యప్రయత్నాలు కలవి అని ప్రాచీనులమతం. ఈవ్యాసంలో అప్రదానభేదం కల వర్ణధ్వనులను 'సవర్ణ' అని పిలవటానికి ఆధారం

చిన్నయసూరి సూత్రం 'దంత్యతాలవ్యంబు లయిన చజలు నవర్ణంబులు' (బాలవ్యాసంజ్ఞా. 7) మాత్రమే. కాని సూరిగారి అభిప్రాయం అటు ప్రాచీనులమతానికి చెందదు, ఇటు నవీనులమతానికి చెందదు. తుల్యస్యప్రయత్నం చ-చే, జ-జేల మధ్యనే కాదు, చే-జే, చ-జలమధ్య గూడా ఉంది గదా ! పోతే 'చ, చే'లు ఒక వర్ణం 'జ-జే'లు ఒకవర్ణం అని వారి అభిప్రాయం అయితే, వర్ణసమామూయంలో 'తెనుగునకు వర్ణములు ముప్పదియారు', అన్న సూత్రంలో చ-చే, జ-జేలు నాలుగు భిన్నవర్ణాలుగా పరిగణించారు. ప్రాథవ్యకరణకర్తగూడా వీటిని నాలుగు వర్ణాలుగానే చెప్పారు (సంజ్ఞా. సూ. 1).

ఈవ్యాసంలో 'ధ్వని' అంటే ఉచ్ఛరిత మైన భాషాధ్వని. 'వర్ణం' అంటే భాషానిర్మాణక్రమంలో కనిపిస్తున్న భేదకాంశం. 'నవర్ణం' అంటే వర్ణగత ధ్వని. అంగ్లంలో వీటిని క్రమంగా phone, phoneme, allophone అంటారు.

అనుబంధం

భాషాధ్వనుల ఉత్పత్తిక్రమాన్ని గురించి చెప్పే శాస్త్రాన్ని ధ్వనిశాస్త్రం లేక శిక్ష అంటారు. సంస్కృతధ్వనినిరూపణం చాలా శాస్త్రీయంగా శిక్షల్లోనూ, ప్రాతిశాఖ్యల్లోనూ కనిపిస్తుంది. పారిభాషికపదాలు చాలవరకు మనప్రాచీనులవే ఉపయోగించుకున్నా, వాటి అన్వయవివరణాల్లో ఆధునికధ్వనిశాస్త్రానుగుణంగా కొన్ని మార్పులు చేసుకోవాలి. పెదవుల మొదలు కాకలకందాకా ఉన్న ప్రదేశాన్ని ఆన్యం లేక వక్త్రం అంటారు. ఉచ్ఛారణావయవాన్ని ఈభాగంలోనే ఉన్నాయి. ఓష్ఠాలు (కిందిది, పైది), జిహ్వ (అగ్రం, మధ్యం, మూలం), దంతాలు, దంత మూలం (పైపండ్ల చిగురు), తాలువు (పూర్వభాగం, మూర్ధం), అంగిలి (మృదు తాలువు), సప్తపథ, కాకలకం లేక స్వరపేటిక (నాదతంత్రులు, Vocal chords)—ఇవన్నీ ధ్వనుల ఉత్పత్తికి కారణాలు అైన వక్త్రాంగాలు. వీటిల్లో కొన్ని స్థానాలు, కొన్ని కరణాలు; కదలిక గల అవయవాన్ని కరణం అనీ, లేని దాన్ని స్థానం అనీ చెప్పకోవచ్చు. సాధారణంగా కిందిపెదవి, నాలుక (కొన, మధ్య, మొదలు) కరణాలు. పైపెదవి, పైదంతాలు, దంతమూలం, తాలువు, అంగిలి—ఇవి స్థానాలు. ఊపిరితిత్తులనుంచి నిర్గమించే గాలి కంఠదీలం మొదలు పెదవులుదాకా ఉన్న ప్రాంతంలో పొందే మార్పును ప్రయత్నం అంటారు. స్థాన

కరణప్రయత్నభేదాల్నిబట్టి ధ్వనులను విభజించవచ్చు. స్థానకరణాలనుబట్టి చేసే విభజన ;

ఓష్ఠ్యాలు - స్థానం : పైపెదవి; కరణం : కిందిపెదవి.

దంతోష్ఠ్యాలు - స్థానం : పైదంతాలవెనకభాగం; కరణం : కిందిపెదవి.

దంత్యాలు - స్థానం : పైదంతాల వెనకభాగం; కరణం : నాలుకకొనగానీ అందుగానీ,

దంతమూలీయాలు - స్థానం : దంతమూలం; కరణం : నాలుకకొనగానీ, అందుగానీ.

తాలవ్యాలు - స్థానం : కఠినతాలువు, కరణం : నాలుకముందు లేక మధ్యభాగం.

మూర్ధన్యాలు - స్థానం : కఠినతాలువు చివరిభాగం, దీన్నే 'మూర్ధం' అంటారు; కరణం : మడతవేసిన నాలుక కొన.

కంఠ్యాలు - స్థానం : అంగిలి లేక మృదుతాలువు; కరణం : జిహ్వమూలం.

కంఠమూలీయాలు - స్థానకరణాలు : నాదతంత్రులు.

ప్రయత్నాలు కొన్ని సామాన్యాలు, కొన్ని విశిష్టాలు. విస్తృతప్రయోజనం గలప్రయత్నాలు సామాన్యాలు. అవి శ్వాస, నాద, అల్పప్రాణ, మహాప్రాణ అని నాలుగువిధాలు. నాదతంత్రులను కంపింపజేయ్యకుండా నిర్గమించే ఊపిరి 'శ్వాసం'; నాదతంత్రులను కంపింపజేస్తూ వెలువడే ఊపిరి 'నాదం'. శ్వాసం వినబడదు. నాదం వినబడుతుంది. నాదనిర్గమనం జరిగేటప్పుడు రెండుచెవులూ మూసుకుంటే 'గుయ్' అనే ధ్వనికంపన వినవచ్చు. శ్వాసనిర్గతితో అది వినిపించదు. నిర్దిష్ట కాలంతో స్వాభావికోచ్ఛారణకు వెలువడే గాలి 'అల్పప్రాణం'; అంతకంటే ఎక్కువ ఒత్తిడితో వెలువరినఊపిరి 'మహాప్రాణం'. అచ్చుల్లో వచ్చే ఒకప్రయత్నభేదం ఆనునాసిక్యం. ఇది నాసికారంధ్రాలద్వారా నాదవంతంగా గాలిని నిర్గమింపజేయటం.

ఇక విశిష్టప్రయత్నాలవల్ల ఏర్పడే ధ్వనిభేదాలు : గాలిని క్షణకాలం స్థాన కరణాలు నిరోధించి విడవటంవల్ల ఏర్పడే ధ్వనులు - స్పర్శాలు; స్థానకరణభేదాలనుబట్టి ఓష్ఠ్యస్పర్శాలు, దంత్యస్పర్శాలు, ఇత్యాదిభేదాలు. వీటిల్లో శ్వాసనాద, అల్పప్రాణ, మహాప్రాణ భేదాలనుబట్టి సూక్ష్మతరవిభజన చేయవచ్చు. స్థానిక

నిరోధం లేకుండా గాలి స్థానకరణాల సంకుచితావకాశంగుండా ఒరుసుకొని రావటం వల్ల ఏర్పడే ధ్వనులు ఊష్మాలు, శవనహాలవంటివి. గాలి నాసికారంద్రాలద్వారా వెలువడే ప్రయత్నంతో ఉచ్చరించేధ్వనులు అనునాసికాలు, జఙ్ఙనమాదులు. నాలుకఇరువైపులగుండా గాలి వెలువర్చటంవల్ల ఏర్పడేధ్వనులు పార్శ్వకాలు, ల-ళ మొదలై నవి. కరణం అవ్యవహితంగా కంపించటంవల్ల ఏర్పడేధ్వనులు, కంపితాలు లేక రేఫలు, 'ర-ఱ' మొదలై నవి. ఈషత్ స్పర్శవల్ల ఏర్పడే ధ్వనులు శీథిలస్పర్శలు. హిందీలో ఉచ్చరించే 'ధ' (ఉదా॥ 'లడ్డీకా') ఇటువంటివి. ఊష్మాలకున్నంత ఒరపిడి లేకుండా గాలి జారిపోయే ప్రయత్నంవల్ల ఏర్పడే ధ్వనులు అంతస్థాలు, యవ మొదలై నవి. భాషల్లో ఇవి కొన్నిచోట్ల అచ్చులుగాను, కొన్ని చోట్ల హల్లులుగాను ప్రవర్తిస్తాయి. ఈ రెండువరుసలకు మధ్యస్థంగా ఉంటాయి కాబట్టి అంతస్థా లన్నారు. చ-చే, జ-జేల ఉచ్చారణలో మొదట స్పర్శప్రయత్నం, చివర ఊష్మప్రయత్నం ఉండటంవల్ల వీటిని స్పృష్టోష్మాలని గాని, స్పర్శోష్మాలని గాని పిలవవచ్చు. తాళపత్రగ్రంథాల్లో చకారాన్ని 'త్స' గా రాయటానికి హేతు వీప్రయత్నవిలక్షణతే కావచ్చు.

అచ్చులు ఉచ్చారణస్థానభేదాన్నిబట్టి తాలవ్యాలు, కంఠ్యాలు, అని ద్వివిధం. నాలుక మధ్యభాగం కఠినతాలువును సమీపించేటప్పుడు క్రమంగా ఏర్పడే అచ్చులు ఎ, ఎ, ఇ లు. నాలుక వెనుకభాగం మృదుతాలువును సమీపించేటప్పుడు క్రమంగా ఏర్పడే అచ్చులు, అ, ఒ, ఉలు. ఇ, ఉలను ఉచ్చరించేటప్పుడు వక్ర్యంలో అవకాశం తక్కువగా ఉంటుంది. ఎ, అలను ఉచ్చరించేటప్పుడు ఈఅవకాశం ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఈప్రమాణాన్నిబట్టి ఇ, ఉలను సంవృతాచ్చులనీ, ఎ, అలను వివృతాచ్చులనీ వ్యవహరించవచ్చు. ఎ, ఒలను అర్ధసంవృతా లనిగాని, అర్ధవివృతాలనిగాని అనవచ్చు. తాలవ్యాచ్చులు తెలుగులో నిరోష్ఠ్యాలు. కంఠ్యాచ్చులు (అకారంతప్ప) ఓష్ఠ్యాలు.

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యాల బాంధవ్యం

— శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

తెలుగుల, కన్నడిగుల సంబంధబాంధవ్యాలు చాలాప్రాచీనమైనవి. ఆచార వ్యవహారాలలోకూడా ఉభయాలకూ వ్యత్యాసాలు లేవు. ఒకరు ఎయేవండుగవబ్బాలు ఆచరిస్తారో యింకొకరూ అవే ఆచరిస్తారు. నృపతుంగుడు 9వ శతాబ్దంలో “కవి రాజమార్గంలో” “కావేరియింద గోదావరి వరిగె” అని కన్నడదేశవిస్తారాన్ని గూర్చి చెప్పకొన్నాడు; దీన్నిబట్టి చూస్తే 9వ శతాబ్దినాటికి యీనాడు అప్పతెనుగు దేశమైన గోదావరీతీరప్రాంతానికి కన్నడభాష వ్యాపించి వుండిందని తెలుస్తుంది.

భాషాసాహిత్యవిషయాలలో తఱచిచూస్తే తెలుగువారికి ఒక నిరీతమైన లిపి, సాహిత్యమూ, రాకపూర్వమే కన్నడిగులకు అవి యేడ్పడి ఉండినా యని తెలుస్తుంది. అంటే 9వ శతాబ్దంలో నృపతుంగరచితమైన లక్షణగ్రంథం “కవి రాజమార్గం” మూలాన అంతకుపూర్వమే కన్నడభాషలో కొందరు గ్రంథాలు వ్రాశారని తెలుస్తుంది. “ప్రయోగశరణం వ్యాకరణం” కదా! తెలుగువారిలో చూస్తే 11వ శతాబ్దంలో నన్నయభట్టు భారతం వచ్చేవరకు కావ్యాలు లేవు. ఇదే తెలుగువారి తొలికావ్యం, అనాటికి తెలుగువారు కేవలం “కానటినలే” చదువుకొని “గాథలు త్రవ్వుతూ వుండేవారట. 11వ శతాబ్దికిపూర్వం తెలుగువారి సాహిత్యం అంతా జానపదసాహిత్యం అయిన స్త్రీలపాటలు, జోలపాటలు, ఊడ్పు పాటలు మొదలైన సగేయరూపంలో వుండేది. కన్నడంలో కావ్యరచన తెలుగువారి కంటే ముందే జరగడంచేతను, వారికి ఒకనిర్దుష్టమైన లిపి వుంటూ వచ్చి వుండటం చేతను, తెలుగులిపికి కన్నడలిపికి అట్టే వ్యత్యాసాలు లేకపోవడంచేతనూ తెలుగు వారుకూడా కన్నడిగుల లిపిని సాహిత్యరీతులనూ అనుకరించా రని చెప్పవలసి వస్తుంది. దీనికి కారణాలున్నాయి. ఈమాట నేను అంటే తెలుగువారు తక్కువ అనీ కన్నడిగులు ఎక్కువ అనీ ప్రతిపాదిస్తున్నానని తెలుగుబాంధవులు నన్ను ఆక్షేపణ చేయవచ్చును.

కన్నడ తెలుగుసాహిత్యాలలో ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం అనాదిగా ఎలా జరిగిందో మనవిచేస్తాను.

కన్నడిగులకు పంప, రన్న, పొన్న అనే రత్నత్రయం ప్రాచీనకవులలో పున్నట్టు తెలుగువారికి నన్నయభట్టు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ అనే కవిత్వయం వున్నారు. తెలుగువారికి నన్నయ అధికవి. కన్నడిగులకు నృంపతుం గుడు ఆధికవి అయినా అతడు లక్షణగ్రంథం వ్రాయడంచేత పంపదే ఆధికవి అయినాడు. పంపకవి వ్రాసిందీ నన్నయ్య వ్రాసిందీ భారతమే. పంపనికాలం 10వ శతాబ్దం. నన్నయ్యది 11వ శతాబ్దం. ఉభయులూ చాళుక్యరాజుల ఆస్థానాల్లో ఉండినవారు. పంపడు పశ్చిమచాళుక్యులను ఆశ్రయించాడు. నన్నయ్యభట్టు పూర్వ చాళుక్యులను చేరాడు. చాళుక్యులు కన్నడిగు లని నేలటూరి వేంకట రమణయ్యగారు నమర్చినారు. పంపకవీ నన్నయ్య విభిన్నమతాలకోసరం సాహిత్యాన్ని ప్రచార సాధనంగా వుపయోగించారు. ఒకరు జై నమతం ఇంకొకరు వై దికమతం అవలం బించి కావ్యరచన సాగించారు,

పూర్వకాలంలో మతము నాశ్రయించుకొని సాహిత్యం అభివృద్ధి చెందిన దనే అంశం నునం మఱచిపోరాదు. కన్నడసాహిత్యంలో చూడండి ! జైనయుగ మనీ, వీరశై వయుగమనీ, బ్రాహ్మణయుగమనీ, సాహిత్యయుగవిభజన చేసు కున్నారు. కన్నడరత్నత్రయం జైనమతావలంబులై ఆమతప్రచారంకోసం సాహిత్యరచన చేశారు.

పంపడు తొలుత ఆంధ్రదేశం అయిన వేంగిమండలంలోని వేంగిపట్టులో నుండినవాడు. ఆనాడు అక్కడ మతంలో ఒక విప్లవం బయలుదేరింది. జైనబౌద్ధ మతాలను అడుగంటింప చేసి వై దికమతాన్ని స్థాపించాలని ప్రయత్నాలు జరిగి నాయి. ఆసంఘంలో పంపడు పశ్చిమచాళుక్యరాజైన అరికేసరియొక్క ఆస్థానానికి వచ్చి రాజుకు చేబోడు వాదోడుగా వుంటూ, రాజుతో యుద్ధరంగాలకు కూడా పోయి ఆదిపురాణాన్ని విక్రమార్జునవిజయం పేరుతో భారతాన్ని వ్రాశాడు. ఆది పురాణంలో వున్నంత జైనమతప్రచారతీవ్రత భారతంలో లేదు. భారతం అలా తీసుకుని రావడానికి వీలుకాలేదు. ఎందుకంటే దానికి మూలం సంస్కృతభారతం. వేదవిహితంగా మూలగ్రంథం రచింపబడివుంది. కాని పంపడు అక్కడక్కడ కొన్ని మార్పులు చేసుకున్నాడు. తనభారతానికి అర్జునుడు నాయకుడు. ధర్మరాజు కాడు. ద్రౌపదికి అయిదుమంది భర్తలు లేరు. అర్జునుని భార్య మాత్రమే ఆమె. శ్రీకృష్ణునికి పంపభారతంలో ప్రాధాన్యం లేదు. ఆనాడు ఇంకొక విశేషం ఏమిటంటే కన్నడిగులూ తెలుగువారూ కూడా సంస్కృతభాషను పూర్తిగా ఆశ్రయించి ఉపయో

గించుకున్నారు. సంస్కృతానికి ఈభాషలపైన యెంత ప్రభావం వుందో చూడండి. కన్నడ, తెలుగువ్యాకరణగ్రంథాలను సంస్కృతభాషలో వ్రాశారు అప్పటి కవులు. నాగవర్మ “కర్ణాటకభాషాభూషణం,” భట్టకళంకుడు “శబ్దానుశాసనం” నన్నయ భట్టు “ఆంధ్రశబ్దచింతామణి” సంస్కృతంలో వ్రాశారు. సంస్కృతంలో వున్న వాటి సూత్రాలకు ఆయాభాషల్లో యితరులు వ్యాఖ్యానం వ్రాసుకోవలసి వచ్చింది తర్వాత.

పంపభారతం 10 వ శతాబ్దంలో వచ్చేవేళకు తెలుగుదేశంలో కూడా అది చాలవఱకు వ్యాప్తికి వచ్చి దని చెప్పవచ్చు. కన్నడప్రాంతంలో వుండిన కన్నడ కవి నారాయణభట్టు అనే వైదికకవి అక్కడ చెలరేగుతూ వున్న జై నమతం గిట్టక పూర్వచాళుక్యరాజ్యమైన గోదావరీతీరస్థ మైన రాజమహేంద్రవరానికి వచ్చి రాజరాజనరేంద్రుని ఆస్థానం చేరుకున్నాడు. 11వ శతాబ్దంలో నన్నయ వ్రాసిన తెలుగుభారతరచనలో “తన కిష్టుడును సహాధ్యాయుడును” అయిన నారాయణభట్టు ‘అభిమతంబుగ తోడయి,’ ‘భారతఘోరరణంబునందు నారాయణు నట్లు’ సహాయం చేశాడని నన్నయగ్రంథాదిలో చెప్పుకున్నాడు. ఇంతటి గొప్పసహాయం కన్నడకవి తన కేమి చేసివుంటాడు? తప్పకుండా పంపభారతాన్ని ఆద్యంతాలు చదివి విని పించి పంపకవిరచనావిధానాన్నీ, రీతినీతులనూ వివరించి వుంటాడు. అందువల్లనే పంపభారతంలోని ఛందోనుకరణాలు, వర్ణనాసన్నివేశాలూ, రచనారీతులూ, కొన్ని తెలుగుభారతంలోనికి వచ్చినాయి. పంపడు తనకు పోషకుడైన అరికేసరికి అంకితం చేసినట్లే నన్నయ్య తనకు పోషకుడైన రాజరాజనరేంద్రునికి తనగ్రంథం అంకితం చేశాడు. కృతిపతిని వర్ణించడంలో ఉభయుల రచనలలోను పోలిక లున్నాయి. అశ్వాసాదులలో పద్యంవెంటనే గద్యం రెండుగ్రంథాలలోను వుంది. ఆశ్వాసాంత్య గద్యాలూ అంతే. మధ్యాక్కర, మధురాక్కర మొదలైన క్రొత్తవృత్తాలను పంపని రచనలనుండే నన్నయ్య గ్రహించాడు. “లలితపదం,” “ప్రసన్నకథాకవితార్థం,” “అక్షరరమ్యత”- ఇవి పంపడు ఉపయోగించుకొన్నవి. అలాగే నన్నయ్య అనుకరించాడు. గ్రంథాదిని దేవతాస్తుతికూడా పంపడు చేసినట్లే చేశాడు. కన్నడపదాలు ప్రత్యయభేదాలతో కొన్ని నన్నయ్యభారతంలో ప్రవేశించినాయి. ఉదాహరణకు : అరణ్యపర్వం, 3 ఆశ్వాసం, 3130 వ గద్యంలో “కెలసమునకు మెచ్చి’ అని వుంది (కెలస=పని) పంపభారతంలో పాండురాజు దర్శించిన శతశృంగపర్వత వర్ణననూ, అచ్చటి మున్యాశ్రమంలో వైరివర్గానికి చెందిన జంతుజాలం అన్యోన్యంగా

వుంటూ వున్న పరిస్థితిని, వేదాలను చదువుతూ వుండే చిలుకలూ మొదలైన వర్ణన అంతా నన్నయ్యభట్టు దుష్యంతుడు ప్రవేశించిన కణ్వాశ్రమంలో వున్నట్టు ఒక సీసపద్యంలో వర్ణించాడు. (సీ॥ “శ్రవణసుఖంబుగా సామగానంబులు చదివెడి శుకముల చదువు దగిలి” మొ. ఆది 4 ఆశ్వాసం, శకుంతలోపాఖ్యానం).

“చోద్యంపట్టు” అని పంపడు ముగిస్తే నన్నయ్య “చోద్యమంది” అని యీవర్ణన ముగించాడు. విభక్తిపల్లవాలలో గూడా పంపని అనుసరించిన పట్టులు తిలకించండి :

“నారదనపేర్థు” (6-21) “వైరియ మాడిద” (8-90), తన్నునుడిద (12-190), నరకాంతకనంనుడి నరేంద్రం (12-129) వీనిని తెలుగుచేస్తే అదేరకమైన విభక్తిపల్లవాలు నన్నయ్య అనేకచోట్ల వాడినా డని తెలుస్తుంది. నారదుని చెప్పిన, వైరి చేసిన, తనచెప్పిన, నరకాంతకుని నరేంద్రుడు పలికెను- ఈలాగే పంపభారతంలో ఆఖరున అర్జునునికి పట్టాభిషేకం చేసే సందర్భంలో నదీజలాలు, సముద్రజలాలు దేవేంద్రలోకంలోని పువ్వులూ తెచ్చి అభిషేకించినా రని వర్ణించిన నాలుగైదు పద్యాలను పోలిన పద్యాలు నన్నయభట్టు వ్రాశాడు. పంపని సంస్కృతసమానభూయిష్టమైన పద్యాలలోని కన్నడప్రత్యయాలకు బదులు తెలుగుప్రత్యయాలు చేర్చితే నన్నయపద్యాలనే శంక కలుగుతాయి.

కన్నడదేశంలో వీరశైవమతం బసవజ్ఞవచనాలద్వారా వ్యాప్తి వచ్చిన వై నం చూచి యీమతావలంబి అయిన పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలుగుదేశంలో యీమతాన్ని వ్యాపకం చేయడానికి దేశికవితారచనకు దిగి బసవజ్ఞవచనాలమాదిరి జనప్రియత్వానికి రాగల్గిన ద్విపదచ్ఛందస్సులో “బసవపురాణము”, “పండితారాధ్య చరిత్ర”లను వ్రాసి వీరశైవమతవ్యాప్తికి తోడ్పడ్డాడు. ఈతెలుగుగ్రంథాల బహుళ వ్యాప్తి కన్నడదేశంలో గుర్తించుకుని 14వశతాబ్దిలో భీమకవి బసవపురాణాన్ని కన్నడంలోనికి అనువాదం చేశాడు. పాల్కురికి సోమనాథుడు తనకు స్వప్నంలో కనిపించి బసవపురాణాన్ని కన్నడీకరించమని చెప్పినా డని భీమకవి గ్రంథాదిలో చెప్పికొన్నాడు. సోమనాథుని “పండితారాధ్యచరిత్ర”లోని “గురుభక్తియాండారు చరిత్ర”ను 1650లో పాసభూషణ పెమ్మిశెట్టి అనేకవి వార్దకషట్పుదులలో కన్న డీకరించాడు. ఇది యింకా అచ్చుకాలేదు. దీనిమూడుతాటాకుప్రతులు మైసూరు ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో వున్నాయి. ఇతడు గ్రంథాదిలో ఇలా వ్రాసుకొన్నాడు :

“పాల్కురికి సోమనాథను తందెఱాపె యల్లిబరెద ద్విపది ఆరాధ్యచరిత్రెయ గురు

భక్తి యాందారుచరిత్రయు కనండిసి” (అనగా పాల్కురికి సోమనాథుడు తనతండ్రి భాషలో వ్రాసిన ద్విపద ఆరాధ్యచరిత్రలోని గురుభక్తియాందారుచరిత్రను కన్నడంలో అనువదించుచున్నాను అని) తండ్రిభాష తెలుగైనప్పుడు తాయిభాష (మాతృభాష) కన్నడం అయి వుండవలెకదా ! మూడుతాటాకుప్రతులలోను యిలాగే వుంది. పాల్కురికి సోమనాథుణ్ణిగూర్చి కన్నడదేశంలో సుమారు 12 మందికిపైగా వీరశైవకవులు తమగ్రంథాలలో పేర్కొన్నారు. సోమనాథుడు కన్నడంలో “శీల సంపాదనె”, “నద్గురగళె”, “చెన్నబసవస్తోత్ర”, “శరణుబసవరగళె” వ్రాశాడని తెలుగుకవిచరిత్రలే చెప్పుతున్నాయి. కన్నడదేశంలో జనప్రియత్వం అందిన “హరహరా శ్రీచెన్నసోమేశ్వరా!” అనే మకుటంతో వ్రాయబడిన “సోమేశ్వర శతకము” ఈతడు వ్రాసిందే. కన్నడసాహిత్యపరిషత్తువారు దీన్ని ప్రకటించారు. వారు ప్రకటించిన పీఠికలో పాల్కురికి సోమనాథుడే వ్రాసినట్లు శంకించారు. కన్నడ దేశంలో ఐంతటి ప్రసిద్ధి చెందిన ఇతని స్వస్థలం మైసూరుసంస్థానానికి చేరిన తుంకూరుజిల్లాలోని యీనాటి హాల్కురికి అని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయం. కీ. శే. డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారుకూడా పండితారాధ్యచరిత్రకు పీఠిక వ్రాస్తూ యిదే అభిప్రాయాన్నిచ్చారు. ఇప్పటి హాల్కురికి సోమనాథుని కాలానికి (12 శతాబ్దం) పాల్కురికిగానే వుండేది. 10 నుండి 14 శతాబ్దంవరకు కన్నడంలో “ప”కారంతో ఆరంభం అయ్యే పదాలు “ప”కారంగానే వుండేవి. అవి యీనాడు హకారంగా మారిపోయినాయి. పంపభారతంలో “కోగిలెపాడువ”, “యద్ధమల్లమహీపతిగె పుట్టి”, 14 వ శతాబ్దంలో వ్రాసిన కన్నడబసవపురాణంలో “పక్కిగళుగగనక్కెనెగెదెవు” అనే ప్రయోగా లున్నాయి. అపదాలు ఈనాడు హకారాదిగా ఉచ్చారణ చేస్తారు. పాడువ - హాడువ అనీ, పుట్టి - హుట్టి, పక్కి - హక్కి, అలాగే మరికొన్ని చూడండి : పత్తి - హత్తి, పల్లు - హల్లు, పగలు - హగలు; పల్లి - హళ్ళి; పంపయ్య - హంపయ్య; పాము - హావు అదేరీతిగానే పాలు - హాలు అని మారివుండితీరాలి. తెలుగుదేశంలో పాల “కుర్తి” వుంది కాని పాలకురికిగాని పాలకుర్కిగాని లేదు. “కురికి” లేక “కుర్కి”తో ఆఖరు అయ్యే గ్రామాలపేర్లు కన్నడదేశంలో వున్నాయి గాని తెలుగుదేశంలో లేవు. ఉదా: కోలారు జిల్లాలో కుందలకుర్కి, ఆగలకుర్కి అనే గ్రామా లున్నాయి. కాబట్టి సోమనాథుని నివాసస్థానం అయిన పాల్కురికి మైసూరుసంస్థానంలోని తుంకూరు జిల్లాలోనిదే అయివుండాలి. ఇదిగాక శివకవులు తమ్ముగూర్చిగాని, భవులనుగూర్చిగానీ తమ గ్రంథాలలో పొగడుకొనే ఆచారం లేదు. సోమనాథుడు “బసవనిపుత్రుండ, బసవని

గోత్రుండ" అని చెప్పుకున్నాడే కాని తనతల్లిదండ్రులను గూర్చి కూడా యెక్కువగా చెప్పుకోలేదు. అందుకనే వీరికాలమూ నివాసస్థలాలు మొదలై నవి విమర్శకులు ఊహ చేసుకోవడానికి ఆస్పదం అయినాయి,

తెలుగులోని యింతటివిద్వాంసుడు కన్నడదేశీయు డని, కన్నడం మాతృభాష కలవాడు అని చెప్పడం సాహసం కాదా అని అనవచ్చు. ఇది సాధ్యమని ఋజువు చేయవచ్చు. కన్నడసాహిత్యానికి అపారంగా సేవచేసి పేరుప్రతిష్ఠలు గడించిన వారిలో అనేకులు అచ్చకన్నడిగులు కారు. వారిమాతృభాషలు వేరు. మొట్టమొదట కర్ణాటకకవిచరిత్ర వ్రాసిన కీ. శే. ఆర్. నరసింహాచార్యులుగారు, వచనభారతం వ్రాసిన శ్రీ అలసింగాచార్యులుగారు, శ్రీ మాస్తి వేంకటేశయంగారు, టి. పి. కైలాసం (సుప్రసిద్ధనాటకరచయిత) కె. వి. అయ్యర్ (ఈతని నవల "శాంతలా"ను ఢిల్లీసాహిత్యఅకాడమీవారు 13 భాషల్లోకి అనువాదం చేయించడానికి తీసుకున్నారు.) వీరిది తమిళం. కన్నడిగుల ఆస్థానకవి గోవిందపైగారిది కొంకణ భాష, సుప్రసిద్ధకవి ద. రా. బేంద్రెగారిది మరాఠీ. కన్నడప్రాఫెసర్ కీ. శే. వెంకన్నయ్య. ప్రసిద్ధనవలారచయితలు, త. రా. సుబ్బారావు "త. రా. సు." వీరకేసరి, సీతారామశాస్త్రి, దేవుడు నరసింహశాస్త్రి - వీరిది తెలుగు. ఇంతెందుకు అచ్చ తెలుగువాడైన శ్రీ రాళ్ళవల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు మైసూరు చేరినతర్వాత కన్నడం నేర్చుకుని కన్నడంలో వ్రాసిన "సాహిత్యమక్తుజీవనకలె" అనే పుస్తకం యీ సంవత్సరం (1958) కన్నడ బి. ఏ., (ఆనర్సు) తరగతికి పాఠ్యగ్రంథం.

ఇది ఒకవివాదాస్పదమైన స్వారస్యమైన సంగతి. విమర్శకులు, పరిశోధకులు పరిశీలించతగిన విషయం.

ఏది యెట్లున్నా వీరకైవమతవ్యాప్తికోసరం తెలుగుకన్నడకవులు ఏకమైనారు. ఒకరిని యింకొకరు అనుకరించారు. కన్నడకవి చామరసు వ్రాసిన "ప్రభులింగలీల"ను అనుసరించి తెలుగులో పిడపర్తి బసవన గ్రంథం వ్రాశాడు. అచ్చు అయి యీనాడు తెలుగుసాహిత్యంలో ప్రచారంలో వుంది.

కన్నడసమ్రాట్టు అయిన బుక్కరాయని ఆస్థానంలో నాచనసోముడు "ఉత్తర హరివంశం" అనే గ్రంథం వ్రాసి తెలుగుసాహిత్యానికి అపారమైన సేవ చేశాడు. ప్రౌఢదేవరాయని ఆస్థానంలో కవిసార్వభౌముడైన శ్రీనాథుడు గొడడిండిమథట్టును ఓడించి అతని కందుడక్కను పగులగొట్టించి ప్రౌఢదేవరాయలచేత ముత్యాలమంట

పంలో కనకాభిషేకం చేయించుకున్నాడు. శ్రీనాథునికి కన్నడభాషగూడా బాగా తెలుసు. ఎవ్వ రేమనుకున్నను నిజముగా తాను కర్ణాటభాషను ఆడుతున్నానని అన్నాడు.

పిమ్మట కృష్ణదేవరాయనికాలం వస్తుంది. ఈకాలాన్ని తెలుగుసాహిత్యంలో స్వర్ణయుగ మని అంటారు. కన్నడసమ్రాట్టు అయిన యాతని ఆస్థానంలో అష్ట దిగ్గజాలు అనే యేనిమిదిమంది తెలుగుకవు లుండేవారు. తెలుగుదేశాన్ని యెక్కువ భాగం యేలినవాడవడంచేత, తెలుగుభాష నేర్చుకుని తెలుగుభాషామాధుర్యాన్ని మెచ్చుకుని “దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స” అని తాను తెలుగులో వ్రాసిన “ఆముక్తమాల్యద”లో పేర్కొన్నాడు. ఇది యితడు వ్రాయలే దనీ పెద్దన్నవ్రాసి అతనిపేరు పెట్టాడనీ ఒక విమర్శ బయలుదేరి యిప్పుడు అణగిపోయింది. “దేశ భాషలందు తెలుగు లెస్స” అనే మాటలు తెలుగువారు సగర్వంగా చెప్పుకుంటారు. పరాయివాడు అన్నాడు కాబట్టే మన కింతగర్వకారణం. ఈతని ఆస్థానంలో కన్నడ కవులు, తమిళకవులుకూడా వుండేవారు. కన్నడభారతం వ్రాసిన కుమారవ్యాసుడు, తిమ్మణ్ణకవి యాతని ఆస్థానంలోనివారే. రాయల ఆజ్ఞప్రకారం తిక్కనసోమయాజి వ్రాసిన భారతాన్ని అనుకరించి కన్నడంలో కుమారవ్యాసుడు వ్రాయక వదలిన ఎనిమిదిపద్యాలను తిమ్మణ్ణకవి పూర్తిచేశాడు. ఈవిషయం తిమ్మణ్ణభారతంగ్రంథా దిలో వుంది. మన ముక్కుతిమ్మన (నందితిమ్మన) పారిజాతాపహరణప్రబంధం వ్రాసి కృష్ణరాయలకు అంకితం చేశాడు కదా! దీనికి మూలం ఒక కన్నడకవి వ్రాసినకావ్యం. 13 వ శతాబ్దంలోని కన్నడకవి రుద్రభట్టు “జగన్నాథవిజయంలో” కృష్ణపారిజాతకథలు 200 పద్యాలలో వర్ణించాడు. ఆకథాభాగాన్ని ముక్కుతిమ్మన 509 పద్యాలుగ పెంచి గొప్పప్రబంధంగా రచించాడు. రుద్రభట్టువ్రాసిన ప్రకారం నారదాగమనం, నారదుడు పారిజాతపుష్పాన్ని శ్రీకృష్ణునకు రుక్మిణి యింటిలో నుండగా ఇవ్వడం, పారిజాతపుష్పమహిమవర్ణనవల్ల సత్యభామకు కోపం రావడం, అలగడం, కృష్ణుడు అలకతీర్పడం (సత్యభామ కాలితన్ను మాత్రం ముక్కుతిమ్మన సృష్టి. ఇది ఆకాలంనాటి రసకత్వాన్ని సూచిస్తుంది.) పారిజాత వృక్షాన్నే తెచ్చి పెరిటిలో నాటించడం - ఇవన్నీ యథాక్రమంగా ముక్కుతిమ్మన అనుసరించాడు. ఒకటిరెండు కన్నడపద్యాలకు సరియైనభావం వచ్చే తెలుగు పద్యాలు యివ్వబడినాయి చూడండి :

‘జగన్నాథవిజయం’ నుండి :

“బగవందీ సొబగీ మహాత్మ్యగుచితం, ప్రద్యుమ్ననం తెప్ప, పె
న్మగనంపెత్త, మహాత్వ దగ్రమహిషీ సంపత్తి యంతాళి దీ
కెగె లక్ష్మీవనితావతార గెనుతుం, మిక్కాంగనా వృందము ఈ
రైగళం మాణ్డిరె, సత్యభామె తళెదళ్ సౌభాగ్యమాత్సర్యమం”.

ముక్కుతిమ్మన :

ఉ. అందరిలోనపెద్ద మహిమాన్విత రుక్మిణి గాన పూవు గో
విందుఁడు దాని కిచ్చె తగవే యని లక్షణ యొర్చె, సైచెఁ గా
ళింది, శమించె భద్ర, యవులెమ్మని యూరడిలెన్ సుదంత లో
గుందుట మానె జాంబవతి కోప మడంచెను మిత్రవిందయున్.

జగన్నాథవిజయం :

౧. తడవే పుణ్యైగె దివ్యం
బడివం రుక్మిణి యొళల్లిదిం హరిమెరిదుం
గడ సత్యభామె గెఱగం
ముడిక్కిద నార్ప రెత్తికొళ్లం సభయోళ్.

౨. అబలు యరోళ్ ముయ్యాంపళ్
సొబగింగా సత్యభామె బేడెంతెనెగా
సొబగీ అలరం ముడిదరె
సొబగే కచ్చత్రమాయ భీష్మకసుతెయా.

ముక్కుతిమ్మన :

౧. ఇన్నిది నంలన్ సవతు లిందరిలో.... (1-65)

౨. చక్కనిదాన నంచ నెలజవ్వని నంచ.... (1-66)

అనే పద్యాలలో చేర్చినాడు.

పారిజాతపుష్పవర్ణనలో జగన్నాథవిజయంలోని వర్ణననే ముక్కుతిమ్మన అనుసరించాడు.

౧. అలినీలాలక, ౨. అడిగినయంతలోన, ౩. వేనవివలువయు — ఈపద్యాలకు తగిన కన్నడపద్యాలున్నాయి.

అల్లసాని పెద్దన 'నిరుపహతిస్థలంబు రమణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు కప్పురవిడెము' అను ఈపద్యం రాయల ఆస్థానంలో నిర్మోహమాటంగా చెప్పి సెబాస్ అనిపించుకొన్నది. పెద్దన్నకు సుమారు మున్నూరేండ్లకు ముందుండిన కన్నడకవి మల్లికార్జునునిది ఈకన్నడపద్యమును తిలకించండి :

“నిరుపహతిస్థలం, మృదుకరాసన, మెక్లణి సింపుదంబులం
నరపిద పుస్తకప్రతతి, లేఖకవాచకసంగ్రహం నిరం
తరగృహనిశ్చితస్థితి, విచారకసంగతి, సత్కళత్రసా
దరతయ సుక్ల సత్కవియ మిసువదాగదె కావ్యవార్ధియుం !

కృష్ణదేవరాయని సామంతరాజైన యలహంకప్రభువు, బెంగుళూరు నిర్మాత. కేంపేగడ తెలుగులో “గంగాగౌరీవిలాసం” అనే యక్షగానం వ్రాశాడు. బ్రౌన్ దొర వ్రాయించిపెట్టివుండే దీనివ్రాతప్రతి యిప్పుడు మద్రాసు ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో వుంది. (నెం. సూచిక 8 యక్షగానములు సం. 1864, పుట 2097-98).

తరువాత కన్నడ - తెలుగు సాహిత్యాలతో సంబంధం కలిగిన ప్రధాన మైన వ్యక్తులు వేమన - సర్వజ్ఞ కనిపిస్తారు. వీరిరువురు సమకాలికులై పుభ యులూ భేటి అయి సంభాషించుకొన్నట్టు తెలుస్తూవుంది. “సర్వజ్ఞ - వేమన సంవాదం” అనే ఒకపుస్తకం మైసూరు ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో వుంది. ఇందులో సర్వజ్ఞ వచనాలకు సరియైనభావం వచ్చే వేమనపద్యాలు కన్నడలిపిలో ప్రకటింప బడి వున్నాయి. ఉభయులజీవితాలలోను సాదృశ్యం వుంది. ఇద్దరూ మొదట సంసారబంధంలో వుండి కష్టసుఖాలను అనుభవించి సంసారబంధాలను తెంచుకొని విరక్తులై సన్యాసులై దేశాలనం చేశారు. సంఘాన్ని, దురాచారాలను విమర్శిస్తూ, వచనాలను పద్యాలను చెప్పారు. ఉభయులూ లోహాలను బంగారు తయారుచేయడంలో ప్రయత్నించి విఫలులైనారు చూడండి :

సర్వజ్ఞ :

“సేగ బాగయనారు, కాగె మోరెయ గడ్డ
సాగరద సత్తు వొడగూడలు
హేమ అగలే అక్కు సర్వజ్ఞ”.

వేమన :

1. చెట్టుమీద కాయ గట్టుమీద మన్ను
పుట్టలోని వాని బడుగు దడుగు
గట్టిగా యీమాడు కనకంబు తానయ్యా, విశ్వ.

2. ఇంగిలీక మహిమ హేమింపనేరక
చిత్రపటము వ్రాసి చెఱచినారు
బొందజెముడు పాల పొంగింప నేరరు, విశ్వ.

సర్వజ్ఞ :

“ఎత్తుగాణవ హొత్తు స్తుతిబందరె యేను ?
చిత్తదలి శివనె నెయదె దేశవను
సుత్తిఫలవేను సర్వజ్ఞ”.

వేమన :

ఆత్మలోని లింగ మదియును గానక
తీర్థవాసు లంచు తిరుగువారు
గంధంబు మోసిన గార్దభంబులు గార, విశ్వ.

సర్వజ్ఞపదనాలు మూడుపాదాలు - వేమనపద్యాలు మూడుపాదాలు.

మైసూరును ఏలిన రాజులుకూడా తెలుగుసాహిత్యానికి పోషకులైనారు. చిక్కదేవరాయనికాలములో (1720) ఆతని దళవాయి కళువె వీరరాజు తెలుగువచన భారతం వ్రాశాడు. ఇదే తెలుగులో మొదటివచనకావ్యం. తెలుగుసాహిత్యంలో యీవచనకావ్యం బయలుదేరినపిమ్మటే ప్రత్యేకముగా వచనగ్రంథాలు బయలుదేరినాయి.

ఈతనితండ్రి కళువె సంజరాజు తెలుగులో “హాలాస్యమాహాత్మ్యం” అనే గ్రంథం వ్రాశారు. మైసూరురాజు కంఠీరవ సరసరాజు (మూకరసు) తెలుగులో యక్షగానాలు వ్రాశారు. కొన్ని యిప్పుడు మదరాసు ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో వున్నాయి. ముమ్మడి కృష్ణరాయని ఆస్థానకవిగా వుండిన కుండలకుర్కి చంద్రకవి “కృష్ణభూపాలీయం” అనే పద్యకావ్యం వ్రాశాడు. దీనిని మైసూరు సర్కారువారు

అచ్చువేశారు. రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు పీఠిక వ్రాశారు. నన్నయభట్టు వ్రాసిన “ఆంధ్రశబ్దచింతామణి”కి తెలుగుభాషాంతరీకరణ మీది. ఇవి గాక భాషా సాహిత్యవిషయంలో ఆదానప్రదానాలు ఈనాటికి జరుగుతూ వున్నాయి. ఢిల్లీ సాహిత్య అకాడమీవారి ఆశ్రయంక్రింద కన్నడగ్రంథాలు తెలుగులోనికి తెలుగు గ్రంథాలు కన్నడంలోనికి పరివర్తనం అవుతున్నాయి. ఈగ్రంథాలే గాక ఉత్తమ మైన కన్నడ తెలుగుగ్రంథాలు అనేకం యీరీతిగా ఒకభాషలోనుండి ఇంకొకభాషకు రాదగినవి అనేకం వున్నాయి. ఆంధ్రసాహిత్యఅకాడమీవారు, కన్నడసాహిత్య పరిషత్తువారు ఈపనికి పూనుకోవలె నని కోరుతున్నాను.

ఏకలిపి ఆవశ్యకత :

తెలుగుకన్నడిగులయొక్క మధురబాంధవ్యాలు మరింత నికటంగా పెం పొందా లంటే ఉభయులకూ ఒకేలిపి వుంటే యిది సిద్ధిస్తుం దని నా ఆశయం. ఈ సంగతిని నేను అనేక కన్నడిగుల సమావేశాల్లోనూ, తెలుగువారి సమావేశాల్లోనూ వివరించాను. ఇటీవల కర్ణాటకంలో సంచారం చేస్తూ ఆచార్య వినోబాభావేకూడా దీన్ని సమర్థిస్తూ ఉభయభాషలవారూ ఈకృషికి ప్రయత్నించా లని హుబ్లీలో కన్నడ సాహితీవేత్తలను కోరారు. రెండుభాషలవిపిలోను అట్టే వ్యత్యాసాలు లేవు. నే నిప్పుడు కన్నడ ఆసర్పవారికి తెలుగు అనుబంధవిషయంగా బోధిస్తూ తెలుగులిపి సుఖపుగా వారికి నేర్పిస్తున్నాను. స్వరములలోను, వ్యంజనాలలోను చిన్నమార్పులు చేసుకుంటే ఇది సాధ్యమవుతుంది. పైపురైటరు, లినోటైప్ మొదలైన వానిని దృష్టిలో పెట్టుకుని రెండుభాషలప్రతినిధులు చేరి ఒకనిర్ణయానికి వస్తే ఉభయు లకూ సన్నిహితత్వం మరింత బాగుపడుతుంది.

— భారతి

మే, 1958, సంపుటము 35; సంచిక 5

ద్వి ప ద క వి త్వ ము

— శ్రీ పంచాంగుల అదినారాయణాస్త్రి

“క్రియాసిద్ధి సత్వే భవతి మహతాం నోపకరణే”- అని సంస్కృతమునం దొక న్యాయము కలదు. సమర్థులగు మహానుభావులకు కార్యసిద్ధి సత్వమునం దుండునే కాని ఉపకరణముల(సాధనముల)యం దుండ దని పైదాని కర్థము. ప్రకృ తము మనము పరిశీలించఁజోవు ద్విపదకవిత్వముగూడ పైన్యాయము ననుసరించియే యున్న దని పరిశీలకు లగువారికి తోచకమానదు. అయినను, గతానుగతిక న్యాయముచొప్పున లోకమునం దీకాలముకలకును ‘పదకవిత ముదిమివనితయు’ అని యొక ప్రవాదము మాత్రము ఆబాలగోపాలము వ్యాప్తి గాంచి యున్నది. ప్రవా దము లెప్పుడును అనాలోచితముగ ప్రవర్తిల్లి యంధపరంపరగా వ్యాప్తినొందు చుండుట సాజము. మనీషులగువారి కిట్టి ప్రవాదములఁ దుదిముట్టఁ బరీక్షించి యథార్థ మును లోకమునకు రూపించుట స్వధర్మము. నేను మనీషిత్వముతోఁ గాకున్నను, నహజము నలౌకికము నగు పదకవిత్వముపై నొకవిధ మగు ననురాగము గలిగి యున్నవాఁడ నగుటచేతఁ బ్రస్తుతమీవ్యాసమునందు ద్విపదకవిత్వమును విమర్శింపఁ జూచితిని.

ద్విపద యన నేమి ?

కవిత్వము సాధారణముగా గద్యపద్యస్వరూపమున వెలయుచుండును. గద్య కవిత్వము ప్రాయీకముగా ఛందోవిన్యాసనిబంధనరహితమై యుండును. పద్యకవి త్వము ఛందోబద్ధమై తనరుచుండును. ఈరెండువిధములు మాత్రమే గాక గద్య పద్యములు రెండును మేళవించిగూడ కూర్పఁబడిన కావ్యములు పెక్కులు గలవు. అట్టికావ్యములను సంస్కృతమునందు చంపువు లనియు తెలుఁగునఁ బ్రబంధము లనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఇక రెండవది యగు పద్యకవిత్వము వృత్తము లనియు, జాతు లనియు రెండుభేదములచే నొప్పారుచున్నది. పైఁజెప్పిన జాతి వృత్తములు గూడ జాతు్యవజాతిభేదములఁ బరఁగినవి. షడ్విధకందములు (అనఁగా నాఁజువిధములగు కందపద్యభేదములు) గాక ఉత్సాహ తరువోజ పంచవిధాక్కలు అనునవియు, ద్విపద త్రిపదచతుష్పదపంచపాద షట్పద వృత్తములును రగద

మొదలగు నితరవృత్తములును గలిసి మొత్తముపైని జాతు లనఁబడు నని ఛందో వేత్తల భావముగాఁ గనుపట్టెడిని. ఇట్లే గీతపద్యములోని భేదములును, సీసపద్యములు నుపజాతు లని గూడ నెఱుంగనగును. కావున ద్విపద యనునది జాతి వృత్తములోని యొకభేదము అని పర్యవసించినది. ఇందులకుఁ బ్రమాణముగా నప్పకవి చెప్పిన యీక్రిందిపద్యమును గ్రహింపఁదగును.

సీ. “కందభేదము లాఱుఁగాక యుత్సాహము
తరువోజమధ్యమాక్కలు నైదు
దీపించు మంజరీద్విపద త్రిపద చతు
ష్పద పంచపాద షట్పదవిధములుఁ
దొమ్మిదివిధములతో నొప్పు రగడలుఁ
గళికలు నుత్కళికలును గూడ
జాతులు నవవిధగీతంబులును సీస
సప్తకంబును నుపజాతు లయ్యె
ననుచు నన్నయభట్టు భీమనయుఁ బెద్ద
నచివుఁడును మూర్తి తాత యజ్ఞయు ననంత
మంత్రియును దిమ్మరాజు నిమ్మాడ్కిఁ జెప్పి
రందముగ వారు చేసిన ఛందములను.”

— అప్పకవీయము

అప్పకవి చెప్పిన యీపద్యమును సావధానముగాఁ బరికించినచో, పైని బేర్కొనిన వృత్తవిభాగక్రమమును భిన్నవృత్తములును నన్నయభట్టారకాధ్యాంధ్ర కవిజనసమ్మతములు మాత్రమే గాక, వారువారు తమతమ గ్రంథములయందు నందఱును సారముగ నచ్చటచ్చట నయ్యైఛందముల నందముగలుగుఁచంథముల బ్రయోగించి రని తోచుచున్నది. కాని, ఆంధ్రశబ్దానుశాసనఁ డనియు, (కొండఱ యభిప్రాయము ననుసరించి) ఆంధ్రమున నాదికవి యనియుఁ బేరొందిన నన్నయభట్టారకుని మహాభారతమునందు అచ్చటచ్చటఁ దరువోజ*, మధ్యాక్కలు, యుత్సాహము. కందము, మున్నగు వృత్తములను పరిశీలించి కనుఁగొనవచ్చును గాని ద్విపద మాత్ర మెచ్చోటను ముందునకై నను కాన్పింపదు. భాషాంతరము నొనర్చుటలోను

* తరువోజ యతిప్రాసనియమంబున కొంచెము మార్పు నొందిన ద్విపదయే యని యెఱుంగునది—సంపాదకుఁడు.

పదవిన్యాసమునను సోమయాజి మున్నగువారు నన్నయకంటె భిన్నమార్గప్రవృత్తులుగనే యున్నను ఛందోవిన్యాసమునందు మాత్రము ప్రాయికముగా నన్నయ త్రోవ నవలంబించిరే గాని స్వతంత్రించి ద్విపదప్రభృతివృత్తములఁ గూర్చ రైరియని కొందఱ యభిప్రాయము.

పైపద్యమునందు వారు చేసిన ఛందములను అని యుండుటఁబట్టియు పద్యములోఁ గీర్తితు లగు కోవిదులలోఁ జాలవఱ కందఱు లక్షణగ్రంథప్రణేత లగుటం బట్టియు, వృత్తవిభాగమును తల్లక్షణములను తమతమగ్రంథములలోఁ జర్పించి నిర్దేశించిరే కాని వేఱుగా దనియు కావున భారతాదులలో ద్విపదలను కూర్చకపోవుట లోపము గాదనియు మఱికొందఱ సమాధానము. ఈ ప్రశ్నోత్తరములవలన మనము ద్విపదకవిత్యము నన్నయాదులకంటె ప్రాచీన మని యొక వాదమును నవీన మని యొకవాదమును అనుపూర్విగా వచ్చుచున్న వని జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయును.

ఏది యెట్లున్నను (అనఁగా పూర్వపక్షోత్తరపక్షములవారిశంకాసమాధానములు ఏతీరున నున్నను), నన్నయభట్టారకుని కాలమునాటికే ద్విపద ప్రచారమున నుండె ననియు ఇయ్యదియే ఆంధ్రభాషయందు సంస్కృతమున ననుష్టుప్పురీతిని - ప్రాథమికవృత్తమై యొప్పై ననియు నొప్పుకొనక తప్పదు. ఏలయనఁగా ద్విపద యని యొకవృత్త ముండినఁ గాని అందులకు లాక్షణికులు లక్షణములను చేయునవసరము సంభవింపదు. తఱుచుగా లక్ష్యలక్షణములలో లక్ష్యములే ప్రథమము లనియు బిమ్మటివి లక్షణము లనియు విజ్ఞులకు విదితమే యై యున్నది. మఱియు, ప్రాజ్ఞు లగువారికి లక్షణములందుకంటె లక్ష్యములపైనే ప్రామాణ్యమెక్కువఁ డనుటయు సుప్రసిద్ధము. కావున ద్విపదకవిత్యము నన్నయభట్టారకుని నాటికే ప్రచారమున నున్నదనుట నిర్వివాదముగా నొప్పుకొనఁ దగియున్నది.

నన్నయాదులనాఁడు ద్విపదకవిత్యము ప్రచారమున నున్నచో నిప్పుడా కాలమునాటి గ్రంథము లేల కానరావు? అని కొందఱ అడుగవచ్చును. కాని, పృథ్వికులు నన్నయభట్టు కాలముకంటెను మిక్కిలిపూర్వమున నున్నవై కవిత్యమున నింతకంటెను రసవంతములైన కావ్యము లెన్నియో కాలవశమున లుప్తములై యుండుటను జ్ఞప్తి నుంచుకొనఁ జూర్చించెద.

మతీయు, నిచ్చట నింకొకవిషయము మనము పరిష్కరింపవలసియున్నాము. అయ్యది యేకవృత్తమునఁ గృతినిర్మాణ మనునదియే. సంస్కృతాంధ్రములలో నింతదనుక ప్రాయశః కావ్యలక్షణములలో నేమి రచనానంవిధానములలో నేమి ప్రబంధనిబంధనములలో నేమి మహాకావ్యము లుపకావ్యములు ఖండకావ్యములు నాటకములు మున్నగునవి యేకవృత్తనిర్మాణము పట్ల సారూప్యమును పొందియేయున్నను, ఆంధ్రకావ్యములలో మాత్రము భిన్నవృత్తతను పాటించిరి. 'సర్గాంతే భిన్నవృత్తతా' యని కావ్యలక్షణములు సంస్కృతమున నుంటయు కావ్యమంతయు (కొన్ని యెడల సర్గయంతయు) నొక్కవృత్తముతోనే సమాప్తి నొందించుచుండుటయు కనుఁగొనవచ్చును. మన యాంధ్ర కావ్యములం దట్లు కాక యేప్రబంధ మేకావ్యము పరికించినను చంపుపులయందుఁ బోలే వివిధవృత్తములు కనుపట్టుచుండును. ఇప్పుడు భిన్నవృత్తత కావ్యముల సమంజసమా యనమంజసమా యను విషయమును మనము విచారించవలయును. సమంజస మంద మన్నచో భిన్నవృత్తములు గల సంస్కృతకావ్యములు తెలుఁగుగ్రంథము లన్నియు నగ్రాహ్యములు కావలసివచ్చును. మనకుఁ గల యనుభవము కొలఁది పరికించినచోఁ గాళిదాసుని మేఘసందేశమును ఆర్యానప్రశస్తి మొదలగు సంస్కృతకావ్యములును గుణాద్భుతుని పాకృతకావ్యములును ఆంధ్రభాషలోని శతకగ్రంథములును ఏకవృత్తపూర్ణము కదా ! ఆకావ్యములను పఠించుచో నెవరైనఁగాని ఏనందర్శమునఁగాని ఎప్పుడుగాని విమళిత నొందిరా ? రసము గ్రహింపఁజాలకపోయిరా ? లేదు గదా , కావున, భిన్నవృత్తత సమంజస మనుటకు వీలులేదు.

పోనీ, భిన్నవృత్తత యనమంజస మనుకొందుము. కానీ, వృత్తభేదము గల కావ్యము లెన్ని రసప్రపూర్ణములై సకలజనహృదయరంజకములై యలరారుట లేదు ? కావున గ్రంథములలో భిన్నవృత్తములు కూడనా కూడవా యని వివరించుట కంటెను ఇష్టము వచ్చిన వృత్తములతో కావ్యమును రసోదంచితముగను సహృదయహృదయాహ్లాదకరముగను పాఠకజనమనుఃప్రమోదకరముగను సంస్కారచ్యుతిపారయకుండునట్లుగను గమనించి వ్రాయుట శ్రేయము. ఇదియ నిక్కమగు కవిత్వతత్త్వము. దీనిఁ గనిపెట్టినవాఁడ కవి. ఇట్టివానికవిత్వమే సకలజనశ్లాఘ్యమై యలరారుచుండును.

అయినను, ప్రబంధములయం దేకవృత్తతను పాటించు నాచారము దూరము పరికించినచో మనయాంధ్రభాషయందు లేకపోలేదు. పరికింపుఁడు. ద్విపదకావ్య

ములు, శతకములు, బిరుదావళులు, స్తుతిపాఠములు మొదలగువానిలో నేకవృత్త తయే పాటింపఁబడినది.

కవి నమధ్యఁడై చతురుఁడై లోకజ్ఞుఁడై, భువనరంజకుఁడై వశ్యపదనుఁడై వెలయవలయునే కాని కవిత్వము ద్విపదలోఁ జెప్పెనా ? త్రిపదలోఁ జెప్పెనా ? పదములఁ జెప్పెనా ? పాటలఁ జెప్పెనా ? పద్యములఁ జెప్పెనా ? గద్యములఁ జెప్పెనా ? యను విషయము ప్రధానము కాదు. కావున, నేవృత్తములలోఁ జెప్పినను విబుధులు అల్పానల్పముల నపేక్షింపక, రసము ఔచిత్యము లోకజ్ఞత మున్నగుగుణములచేత ప్రకృష్టతరమై యెప్పుచున్నచో నట్టి కవిత్వమును నిష్పక్ష పాతులై గుణముల గ్రహించి యాదరింపవలయు ననియు నిరాదరించుట తగదనియు నాయభిప్రాయము.

ఇక, నన్నయాదులకాలమునాఁటికే ప్రచారమున నున్న ద్విపదకవిత్వము మధ్యకాలమున నెందులకై హీనము కావలసివచ్చెననుట విచార్యము. ద్విపదకవిత్వము ప్రాచీనమై ఆంధ్రసారస్వతమహావృక్షమున కాదిమూలమై పండితపామర జనుల కెల్లర కాదరణీయమై తుడుముమొదలుకొని దేవతార్చనము వఱకుఁ గల వాఙ్మయ రాశిలో నేదో యొకరితని ప్రవేశించి తనవిశ్వవ్యాపిత్వము నిప్పటికిని మనకనులకుఁ గాన్పింపఁ జేయుచున్నదే కాని యూరకుండలేదు. చూడుడు, మనగృహములలోఁ బూర్వకాలిక లగుస్త్రీలు చేయు పూజాపురస్కారములు మొదలు కొని అద్వైతోపదేశములవఱకును గల వాఙ్మయమంతయు, అనఁగా అప్పగింతల పాటలు, దక్షయజ్ఞము, సీతపాట, పుత్రకామేష్టి, పార్వతీపరిణయము, అక్షయమూర్ఖ, అంగదరాయణారము, ఆత్మబోధ మున్నగు పాటల కథ లన్నియు, అవి యివి యన నేల ? జనసామాన్యమునకు నీతిమతములఁ గఱపి లోకతంత్రవిదులఁ జేయ ననువగు విషయము లన్నియు ద్విపదలలోనే కూర్పఁబడియున్నవి.

కేవల మింతమాత్రమే కాక పండితజనాదరణీయములును, వేదవేదాంగాదుల లోని దగు విజ్ఞానమున కంతకును నిధు లనఁదగు భారతభౌగవతరామాయణములు గూడ ద్విపదలందు జనానుగ్రహకాంక్ష లగు కవీశ్వరులు రచించి కృతార్థత నొందిరి. పండితున కైనను పామరునకైనను విన్నంతనే హృదయము నాహ్లాదింపఁ జేయు శక్తియున్నఁగదా నిక్కముగా కవిత యనిపించుకొనఁదగును. ఇట్టి కవిత్వముఁ జెప్పి ప్రజల నారాధింపవలయు నని కోరెడి కవికి పరిపూర్ణ మగు స్వాతంత్ర్య ముండవలయును.

స్వాతంత్ర్య మనగా, కొందఱు తలంచునట్లు యతిప్రాసాదినియమపహితముగ కవిత్వముఁ జెప్పుట యని గాని పర్యావృద్ధములు అలంకారములు మున్నగునవి లేకుండ చెప్పుట యని గాని తలంపఁజనదు; విపుల మగు భావము ఉచితజ్ఞతరసస్ఫూర్తి మున్నగు గుణములు వెల్లడించుటకు నిర్బంధమును కలిగించు పరికరములను వినర్జించు నధికార మని మాత్రమే యర్థముఁ జేసికొనవలయును. వృత్తములు పెద్దవిగా లేకపోయినప్పటికిని చిన్నచిన్నపదములఁ జెన్నువీలునట్లు చెప్పుటకు వీలుకలుగఁ జేయుట గూడ నొకవిధమగు స్వాతంత్ర్యమే యనఁదగును. ఇట్టి స్వాతంత్ర్యమును కవి పూర్ణముగా వహించుటకు ద్వీపద యొక్కటి తప్ప మఱియేయితర మగు భందమును అనువువడి యుండదు. కనుకనే ద్వీపద జనసామాన్యమున విశేషముగాఁ బ్రచారమునకు వచ్చె నని నిశ్చయింపఁదగును.

ఈరీతిగా జనసామాన్యమున కీద్విపదకవిత్వము మిగులప్రేమాస్పదమై యలరారుచున్నను చిరకాలమునుండి యుండినను రానురాను ఏల యియ్యది కుంతిత యై మూలఁబడవలసివచ్చె నని యెంతటివైపుణ్యమునఁ బరికించినను తగినంతటికారణములు కనుపట్టవు. కాని, రాజాశ్రయభావము నిస్సారమగుకవిత యని కొందఱును, ద్వీపదకవిత్వము నధికారిభేదము లేక వ్రాసినచోఁ దమతమపాండిత్య ప్రకర్ష లపకర్షత నొందు నని మఱికొందఱును, పామరజనరంజకము లగుటఁ బండితు లాదరింపమి యని యింకఁగొందఱును ఇందులకుఁ గారణములుగఁ జెప్పెదరు. కాని, యిందేవియు తగినంతటి యుపపత్తిని జూపి నమర్థింపఁజాలవు.

ఏల యనెదరా ? రాజాశ్రయభావాదులు కారణము లనినచో రంగనాథుఁడు స్వయముగా రాజా ? అతనిగ్రంథమును లక్షణవేత్త లందఱు నుదాహరింపలేదా ? అట్లయినను దాని కేల సార్వజనీనత రాలేదు ? నిస్సారత్వము మున్నగునవి కారణము లనియెదరేని పద్యకావ్యములలో మాత్ర మెన్నిలేవు ప్రైమాటలకు గుఱియగునవి ? కావున, నాలోచించుచుకొలది ద్వీపదకావ్యప్రచారము లుప్రమగుటకు మనవారిలోఁ బాదుకొని వేలులు పాఠియున్న యహంపూర్ణ మగు మౌగ్యమే గాని వేలుకా దని తోచును.

ఈమాటలను నేను ప్రాచీనులను దూషించుతలంపున ననుటలేదు. సర్వజనశ్రావ్య మగు వైద్యమున నొప్పారి శ్రుతిస్మృతితీహాసాదులఁ గరతలామలకములఁబోలే నొనర్చికొని సమయస్ఫూర్తిగ నుపన్యసించు జాణతనమున నలరారి

తనకాలమున నున్న పరవాదులగుండియల్లె జల్లురు మన విజృంభించి తా నుత్తమ శ్లోకత నొంది వీరమాహేశ్వరవరిష్ఠుడై వెలసిన పాల్కురికి సోమనారాధ్యుల నాటికి ద్విపదకవిత్యముపై ని లోకమున కేవిధమగు నభిప్రాయ ముండెడిదో, ఆమహామహునిగ్రంథమునందలి ద్విపదపంక్తులు కొన్ని సూక్ష్మముగా తెలియఁ జేయఁగలుగును ;

.... “ఒప్పునే ద్విపదకావ్యోక్తి నా వలవ

దారూఢగద్యపద్యాదిప్రబంధ

పూరిత సంస్కృతభూయిష్ఠరచన

మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి

జానుతెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు

నట్టులుగాక కావ్యప్రాధిపేర్మి

నెట్టన రచియింప నేర్చినఁ జాలు

నుపమింప గద్యపద్యోదాత్తకృతులు

ద్విపదయు నమమ.....”

దీనినిబట్టి యారాధ్యులవారు పండితునిచరిత్రమును ద్విపదకావ్యమునఁ జెప్పబూనుకొనినట్లును అప్పటికే యనఁగా సోమనారాధ్యుని కాలమునకే ద్విపద కవిత్య మున్న నేవగించుకొనుపండితు లుండి రనియు తాము చేయుకృతి పండితుల కంటఁ జామరజనమునకే యెక్కు డుపయోగపడవలసి యుండుటచేతను, గద్య పద్యములతోఁబ్రాధిగా రచించునేర్పు తమ కున్నను జనసామాన్యమున కట్టికృతులు (అనఁగాప్రాథములగు గద్యపద్యకృతులు) సంస్కృతపదబాహుళ్యముచేఁ జెన్నారు చుండుటవలన సంతృప్తిని కలుగఁజేయఁ జాలక యుండుటచేతను తాము ద్విపద కావ్యవిరచనమునకుఁ బూనుకొనవలసి వచ్చె నని కారణములఁ జెప్పియు సంతటితోఁ దృప్తినొందక, అనఁగా నామాత్రపునమాధానముచేత లోకులకుఁ దృప్తి గలిగింపఁజాలక, ఎట్టకేలకు ద్విపదకును బద్యగద్యకవిత్యమునకును భేదములే దని నిరూపింపవలసివచ్చినట్లు తేలుచున్నది.

మఱియు, గద్యపద్యోదాత్తకృతులకును ద్విపదకృతులకును సాదృశ్యమును సంఘటింప నుపక్రమించి సరళత ప్రసన్నత మొదలగు గుణములచే నమృద్ధమై యుండిన కవిత్య మేయేవృత్తములం దున్నను కవిత్య మనిపించుకొను ననియు,

అట్టిగుణములు పరిపూర్ణముగా సంఘటించుటకు కేవల మొకజాతులు (అనగా నుప
జాతులు) మాత్రమే తగియున్న వనియు, అందును జల్లిశబ్దములను ప్రయోగించుట
మొదలైన దోషములు పరిహరింపఁబడిననే సహృదయుల కానందము గలుగు
ననియు, గంతోక్తిగాఁ జెప్పి తాను రచింపఁదొరకొనిన పండితారాధ్యపరిత్రమును
పై నిజెప్పిన సల్లక్షణములతో నలరారునట్లు చేసెద నని యాక్రిందిద్విపదలో
వక్కాణించుచున్నాఁడు. పరికింపుఁడు :

“అటుగాన నభివినుతానందితోక్తి
బటుపద్యగద్యప్రబంధసామ్యముగఁ
గావ్యకళాప్రాధీఁ గల్పించుఁ గవిత
కావ్యంబు భావ్యంబు గాఁగ నట్లయ్యు
నవికలవేదవేదాంతేతిహాస
వివిధాగమపురాణవిహితసూక్తముల
నిదమిత మనుచోట నివియ ప్రామాణ్య
పదములు గాఁగ ద్విపదలు రచింతు.”

—పం. ఆ. చరిత్ర.

మఱియు, కవి తనకుఁ గల కవిత్వశక్తిచేత వృత్తములకు నితివృత్తములకు
సొంపు నింపునే గాని వృత్తములు నితివృత్తములును కవి కుత్కర్ష గూర్పఁజాలవు.
కావున సత్కవి యగువాఁడు తనప్రతిభావిశేషమున నేర్పందమునైన నందము
నొందఁజేయఁగలఁ డని తనయుద్యమమును సమర్థించుకొని, ద్విపదకవిత్వము
గూడ నిక్కముఁ బరికించినచో సమర్థత యున్ననే చెప్పఁజొప్పడు ననియు,
అందును ముఖ్యముగా ననర్థముఁ బొరయనిరీతిని వక్కును ప్రాసములును బొందు
పడి యుండవలయు ననియు చెప్పుచు, ద్విపద యైహికాముష్మికము లగు పదద్వ
యమునకు సాధన మగుటవలన ద్విపద యని పేర్కొనఁబడియె ననియుఁ
జెప్పెను చూడుడు :

“ ద్విపద

కొలఁది నే పలుకుటకును మది మెచ్చి
వ్రేలిముద్రక రత్నకీలన సేయు
చో లేశ మనఁగవచ్చునె ? రత్న మెంత
స్పృహన రత్నంబుచుట్టును బసిడి
గట్టుట యది వివేకం బది యట్ల !

దేసిగా రచించు ద్విపదకు వళ్ళుఁ
 బ్రాసంబులును బొందుపడఁగఁగా వలయు
 ననుచుఁ దదీయ సూక్ష్మాక్షరపంక్తిఁ
 జెనకక యంతొప్పఁ జెప్పునే యనుచు
 సన్నుతి సేయుచు సత్కవు లలరఁ
 దిన్ననిసూక్తుల ద్విపద రచింతు
 నదియును గా కైహికాముష్మికద్వి
 పదహేతు వగుట ద్విపదనాఁగఁ బరఁగు.”

ఈయుదాహరించిన వాక్యసందర్భములఁ బట్టి పైని నేను చెప్పిన విషయములు యధార్థము లని తమకు తోచకపోదు. కాన, నిక నిష్పాదు ద్విపదతోఁ గవిత్వము చెప్పిన కావ్యములు పద్యప్రబంధములకై లికి సమముగా నుండునా ? లేక న్యూనము లగునా ? ఆధిక్యము నొందునా ? యను విషయములు నిర్ణయింప వలసియున్నది. నాకుఁ గల యభిజ్ఞానము కొలఁది పరికించిచూచిన (ద్విపదకావ్యములు పద్యప్రబంధములతో సామ్యతావిషయమునఁ బరిక్షించినచో) కవితయందుఁ గాని భావప్రపూర్ణతఁ గాని కైలివిషయమునఁ గాని ఉక్తివైచిత్ర్యమునఁ గాని ఏమాత్రమును తీసిపోకుండుట యట్లుండఁగా పైపెచ్చు ఒకవన్నె యందమును ఆధిక్యమునే ప్రదర్శించు ననుటలో నతిశయోక్తి యిసుమంతయు లేదు. కావున, నిటుపైని ద్విపదకావ్యములకును పద్యప్రబంధములకును పరస్పరసాదృశ్యమవ్యవహితముగఁ గలియు సందర్భముల నేర్పఱచి ప్రదర్శించుచున్నాఁడను. అందును, మనకు భారతభాగవతరామాయణములకంటెఁ బావనత్వమున నేమి ప్రమాణవిషయమున నేమి యసాధారణము లగు గ్రంథము లొందు లేకుండుట వలనను రమారమి పైఘాఁడుగ్రంథములును గద్యపద్యాదులలోను ద్విపదలలోను పూర్వకవులే పరిణమింపఁజేసి యుండుటవలనను మున్నుండు భారతభాగవతరామాయణములలోని ఘట్టములను స్థాలీపులాకన్యాయమున దోలనము నొనర్చి యటుపైని ద్విపదయందుఁ గల వర్ణనాచాతుర్యములను కృతులను సంగ్రహముగాఁ జేర్చొనియెదను. చూడుడు- భాగవతమునందు చతుర్థస్కంధములోని దక్షిణశివుని ద్వేషించు కథాభాగము :

‘ఇందలు నను గాంచి యెదు రేఁగుదెంచి
 వందనంబు లొనర్చి వర్తింపఁ గనియుఁ

గంటిరే మునులు ! ముక్కంటి తా నిచట
 నొంటిమైఁ గదలక యున్నచందంబు
 గరువంబుతో నన్నుఁ గని లేవకున్నఁ
 బెరిగెనే బొజ్జ ? తాఁ బెద్దవాఁ డగునె ?....
 ఏ మామనే ? నాకు నీతఁ డల్లుండె ?
 కులముమాటలకు సాకూళికాపురము
 పలుకూడు నడత రూపము చూడ రోత
 ఏక్కుడు ముడిగిబ్బ యెమ్ములసొమ్ము
 కక్కరం బగు తోలు కట్టెడు వలువ
 పునుక కంచము కాటిబూదియ పూత
 ధనమును నహియుండు తా వది సున్న
 పుట్టువు దెలియ దెప్పుడు నొంటి గొట్టు
 పెట్టువోతలు మందు ప్రియము దూరంబు
 ఈపిశాచంబుల యేలిక కకట !
 నాపట్టి నిచ్చితి నాకర్మవశత
 శ్రుతిఁ జతుర్థునకు నేర్చుట గాదె తెలిసి
 యితని నాబిడ్డ నిచ్చుట దెలియ.

— ద్విపద భాగవతము.

సీ. పరికింప నితఁడు దిక్పాలయశోహని
 కరుఁ డీక్రియాశూన్యపరునిచేతఁ
 గరమొప్ప సజ్జనాచరితమార్గము దూషి
 తం బయ్యె నెన్నఁ గతత్రపుండు
 మహితసావిత్రిసమానను సాధ్వి న
 స్మృత్తనూజను మృగశాబనేత్ర
 ననలభూసురబంధుజననమక్షమున ము
 ర్కటలొచనుఁడు కరగ్రహణ మర్థిఁ
 జేసి తా శిష్యభావంబుఁ జెందు టాత్మఁ
 దలఁచి ప్రత్యుద్గతాభివందనము లెలమి
 నడపకుండిన మానసీ నన్నుఁ గన్న
 నోరిమాటకుఁ దన కేమి గోరవోయె.

సీ. అనయంబు లు ప్రక్రియాకలాపుఁడు మాన
 హీనుఁడు మర్యాద లేనివాఁడు
 మత్తప్రచారుఁ డున్నతప్రియుఁడు దిగం
 బరుఁడు భూతప్రేతపరివృతుండు
 తామసప్రమథభూతములకు నాథుండు
 భూతలిప్తుం డస్థిభూషణుండు
 నష్టశౌచుండు నున్నదనాథుఁడును దుష్ట
 హృదయుఁ డుగ్రుఁడును పరేతభూని
 కేతనుఁడు వితతస్రస్తకేశుఁ డశుచి
 యైన తన కొక్కశివనామ మనుప్రవాద
 గలిగెఁ గాని యశివుఁ డని కాన కెఱిగి
 యెఱిగి వేదంబు శూద్రున కిచ్చునట్లు.” — పద్య భాగవతము.

శ్లో. “ఏష మే శిష్యతాం ప్రాప్తః, య న్మే దుహితు రగ్రహీత్
 పాణిం విప్రాగ్నిముఖత, స్సావిత్త్యా ఇవ సాధువత్,
 గృహీత్వా మృగశాబాఙ్మయః, పాణిం మర్కటలోచనః
 ప్రత్యుత్థానాభివాదార్థే, వాచా వ్యకృతనోచితమ్
 లుప్తక్రియా యాశుచయే, మానినే భిన్నసేతవే
 అనిచ్ఛన్నవ్యదాం బాలాం, శూద్రా యే వోశతీం గిరమ్,
 ప్రేతావాసేషు మోరేషు, భూతైః ప్రేతగణైర్వృతః
 అట త్యన్మత్తవ న్నగోష్ఠి, వ్యుప్తకేశో హసన్ రుదన్,
 చితాభస్మకృతస్నానః, ప్రేతస్రజస్థిభూషణః
 శివాపదేశో హ్యశివో మత్తో మత్తజనప్రియః
 తస్మా ఉన్మత్తనాథాయ నష్టశౌచాయ దుర్హృదే
 దత్తాచిత మయాసాధ్వీ చోదితో పరమేష్ఠినా.”

—సంస్కృత భాగవతము.

పై సుదాహరించిన సంస్కృతాంధ్రగ్రంథభాగములను పరికించినవారికి
 పద్యద్విపదలయందైన భాషాంతరీకరణములలోని భేదములు కనుపట్టకపోవు.
 ఉదాహరించినగ్రంథములలోఁ దొలుతది కోనేరునాథకవి రచించిన (ద్విపద) బాల

భాగవతము. రెండవది పోతనగారి పద్యకావ్యము. మూడవది వ్యాసకృతి యని చెప్పబడుచున్న భాగవతము. ఇందు పరికింపవలసిన విషయములలో మూలమునకు సరిగా 'తుద' తప్పకుండ భాషాంతరీకరణ మున్నదా లేదా యను విషయము కంటే ఎవ్వరి భాషాంతరీకరణము ప్రాకృతజనులకు సైత మింపు నింపెడి రచనలతో ముద్దులుమూటగట్టుచు నౌచిత్యమును పరిహరింపక, చదువరుల నాకర్షించునను విషయము ముఖ్యమైనది. ఇచ్చట నింతమాత్రము సహృదయులు పరికించినఁ జాలును.

మఱియు, ఈబాలభాగవతమునందలి కవిత్వపు సొంపుఁ జూపుటకై యందలి యొకటిరెండు ప్రదేశములను దిగ్దర్శనన్యాయమున ప్రదర్శించెను.

వనవర్ణనము :

“పచరించు కన్నులపండువు నెలమి
నదట నైశ్చేయనం బను నుపవనము
పల్లవ విలసనపదము గాకయును
బల్లవవిలసనాస్పద మనఁబరఁగి
విలసితమధుపాయి వికృతి గాకయును
విలసితమధుపాయి వికృతినాఁ బరఁగి !”

గంగానదీ వర్ణనము :

“కమలాధివాసతా కమనీయ యగుచుఁ
గమలలోచనుని వక్షస్థలి వోలె
నమలకంకణయుక్తహంసక యగుచు
నమరఁ గై సేసిన యతివయ పోలె.”

ఈబాలభాగవతము రచించిన కోనేరునాథకవి తనగ్రంథమును చంద్రగిరి రాజగు తిరుమలరాజు ప్రోత్సాహముచేత నతనితమ్ముఁ డగు చినతిమ్మరాజున కంకితముగా నొనర్చెను. మఱియు, నీకవి నన్నయభట్టు తిక్కన భీమకవి మొదలగు నాంధ్రకవులు ప్రబలినకాలమునందే తనభాగవతమును ద్విపదలతో వ్రాయటం జేసి యప్పటి సామాన్యలోకమునకు ద్విపదపై నేపాటిగౌరవ ముండినదియు తేట తెల్ల మగుచున్నది. ఈకవి తా నింతకుమున్ను పద్యకవిత్వమున భాగవతమును

వ్రాసియేయున్నను, బాలురును, స్త్రీలును సులభముగాఁ జదివి యానందించునట్లు దీనిని వ్రాయఁబూనుకొనుటయు తాను 'విలసితసాహిత్యవిశ్రాంతిమంతుఁ'డు, 'వినుతాష్టభాషాకవిత్వప్రచండు'డని ప్రఖ్యాతిఁగన్నవాఁడైనను ద్విపదతో వ్రాయఁబూనుటయు ద్విపదకవిత్వమున కానాడు గల ప్రజాదరమును తప్పక సూచించుచున్నది.

ఇక మహాకవి వాల్మీకిమునిపుంగవ విరచిత రామాయణమును మన యాంధ్ర వాఙ్మయమున నేరీతిని ద్విపదకవిత్వమునఁ గూర్చినదియు విచారితము. అయోధ్యా కాండమునందు రామునివనవాసము నర్థించు పట్టపుదేవి యగు కైకేయిని దశరథుఁడాక్రోశించుపట్టును చూడుఁడు :

* “కోమలి ! కేకయకులమునఁ బుట్టి
ఈమాట లాడ నో రెట్లాడె నీకు ?
అడవులపాలు గమ్మని రాముఁ డ్రోయ
నెడవక తొల్లి నీ కెగ్గేమి చేసె ?
కౌసల్యకంటె నిన్ ఘనతగాఁ జూచు
నీసేవ లొనరించు నీపనుల్ సేయు
నటువంటి సుగుణాధ్యుఁడైన శ్రీరాము
నెటులు పొమ్మని యంటివే దయమాలి ?
అడవుల కతని నీ వంపు మటన్న

* “వేడిన వేడి మాట నృపవీరుఁడు నైఁవక కర్ణరంధ్రముల్
సూడినభంగిఁ దాఁకుటయు స్రుక్కి మనంబున నొచ్చి నిన్ను నే
నాఁడు నృపాలపుత్రి వని నమ్మి వరించితిఁ గాక యిమ్మయిన్
నేఁ డొకకాలసర్ప మయి నీవిటు సేయుట నాకుఁ దోచెనే ?

ఉ. కీడున కోడ కించుకయుఁ గేకయభూపతియింటఁ బుట్టి చొ
ప్పాడక పావజాతి వయి తక్కుట యిట్లని వేడ నెట్లు నో
రాడెఁ ద్రిలోకపూజ్యుఁడగు నాకొడు కేమిట నీకు నొప్పుఁడే
పాడి తలంప కీపలుకుఁ బల్కితి దోనము నాక నాకడన్.”

—భాస్కర రామాయణము

భాస్కర రామాయణము నే నీవ్యాసమును వ్రాయునాటికి లభింపలేదు. కాని వైసుదాహరించిన పద్యములు ద్విపదలకంటె మిన్నగ నున్న వని విన్నవించెదను.

యెడఁ జూచి చూచి నే నెటుల పొమ్మందు
 నృపపుత్రి వని నిన్ను నెమ్మిఁ గైకొంటి
 చపలలోచన కాలనర్పణ వైతి."

— రంగనాథ రామాయణము.

పై నుదాహరించిన ద్వీపదగ్రంథమునకు మూలభూతము లగు వాల్మీకి రామాయణములోని యీక్రిందిశ్లోకములను చిత్తగింపుఁడు. పిమ్మట మీమనములకు తనంత తానే రచనాసౌష్ఠవము గోచరింపఁగలదు.

"సృశంసే! దుష్టచారిత్రే! కులస్యాన్యవినాశిని!
 కింకృతం తవ రామేణ? పాపే పాపం మయాపివా
 నదా తే జననీ తుల్యాం వృత్తిం వహతి రాఘవః
 తస్యైవ త్వ మనర్థాయ కిం నిమిత్త మి హోద్యతా
 త్వం మయాత్మ వినాశార్థం భవనం స్వం ప్రవేశితా
 అవిజ్ఞానా న్నృపనుతా వ్యాళీ తీక్ష్ణవిషా యతా."

— వా. అ.

వాల్మీకిరామాయణమును తొలుదొలుత తెలుఁగుసేసిన కవి ఈరంగనాథుడే. ఈయన పండ్రెండవ శతాబ్దివాఁ డని కవిచరిత్రకారుల యభిప్రాయము. రంగనాథ రామాయణమును కోన బుద్ధారెడ్డి తనతండ్రియగు విఠలరాజుపేర రచించె నని ఈ గ్రంథమునందు కనుపట్టునే గాని రంగనాథుఁడు రచించినట్లు లిఖితదృష్టాంతములు గానరావు. అయినను, లోకమునందు రంగనాథరామాయణ మనియే ప్రతీతి కలిగి యున్నది. కాని, రంగనాథునిగుఱించిన నైజమగువార్త యింతటివఱకు నుపలబ్ధి కాకుండుటకై ఆంధ్రులు భేదించఁదగియున్నది. రంగనాథునిగుఱించి పలువిధములఁ జెప్పికొందురు. నన్నయభట్టు రచించు భారతముఁ జూచి తానిఁకఁ బద్యరచన యందుఁ బ్రావీణ్యము గాంచు టరిది యని యదైర్యపడి ద్వీపదను రామాయణము రచించినట్లు గొందఱు వ్రాత్రుచ్చెదరు. కాని, యిందుల కేవిధమైన ప్రచలాధార ములును గానరాకపోవుట యట్లుండ కావ్యమంతయు కాగడా పెట్టి వెతకినను పైఁ జెప్పిన చొప్పుదంటుళంక కెడమియఁగల పద మొక్కటి యైనఁ గానరాదు.

పైఁగాఁ గావ్యమంతయు రసోద్బోధకము లగు పదజాలముచేత నెచ్చట జూచిన నచ్చట నింపు వెలయించుచు నన్నయాదులలో లేసి యపూర్వవర్ణనాకౌశల మున వెలయుచున్నది. రంగనాథుని రామాయణము ఇప్పటికి నాంధ్రదేశపుపశ్చిమ

భాగములలో వీధిబడులలో పాఠ్యముగను పండితులకు పురాణవతనగ్రంథముగను వెలయుచుఁ బూర్వకాలముప్రజల కీగ్రంథముపైని అందును ద్విపదకావ్యములపైని గల యసాధారణ మగు ననురాగమును వేయినోళ్లఁ జాటిచెప్పుచున్నది.

కావ్యమునకు జీవితప్రాయ మగు నాచిత్యము గమనించుటలోను ద్విపద యైనను రస ముట్టిపడునట్లును పాత్ర లిప్పుడు వడువరుల కన్నులయెదుట నున్నట్లును వర్ణించు కౌశలము ఈకవి కున్నట్లులు మణియితరులకు లేదనియే చెప్పవలసి వచ్చును. ఈవిషయమును సొంతగాఁ బరీక్షింపఁ దలంచువారు గ్రంథములోఁ దమ కిచ్చవచ్చిన యేభాగమును జదివినను తప్పక కృతార్థు లయ్యెద రనుటలో సంది యము లేదు.

ఇక భారతమును పరామర్శింతము. ‘ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రం బని యధ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు’ నుపశ్లోకింపఁబడి, ఆర్యవిజ్ఞాననిధి యనఁదగిన దీగ్రంథము. వ్యాసమహర్షి లోకానుగ్రహకాంక్షచే వేదసారము నిందు వెలయించెను గదా ! మహర్షి యొక్క యిట్టి పవిత్రమగు మనోరథమును ఆంధ్రకవితల్లజులు గమనించి యాంధ్రమున సామ్రాజ్యజనుల కెల్లరకును భందముగా నుండునట్లు విరచించినందులకై ప్రతియాంధ్రుఁడును తప్పక ఋణియై యుండవలసినదే.

సీ. “తెల్లంబుగాదె మీకెల్ల సుయోధను
చేసిన కుటిలవిచేష్టితంబు
లకట మాతో మీరు నడవుల నిడుమలఁ
బొందితి రొకభంగిఁ బోయెఁ గాల
మిది పదమూఁడగు నేఁడు మాకజ్ఞాత
వాసంబు నలుపంగవలయు నిందు
ధార్తరాష్ట్రులు సూతతనయసౌబలులును
చెఱువఁగా వేతురు చిన్ననన్న
యెఱిఁగి రేని చాలనెగ్గు వాటిల్లు న
ట్లగుట మమ్ము నింక నతిరహస్య
వృత్తిమై నిర స్తవిఘ్నలరై చరి
యింపుఁ డని యనుగ్రహింప వలయు.”

— తిక్కన విరాటపర్వము.

ఇయ్యది పాండవులు అరణ్యవాసకాలమును ముగియఁజేసికొని యజ్ఞాతవాసమున కుపక్రమింపఁబోవుచు నంతవఱకును తమతోఁ గలసిమెలసి తమకష్టసుఖములఁ బారమార్థికచింతతోఁ బాలుగొనిన బ్రాహ్మణబృందమును వీడిపోవలసి వచ్చినందులకు చింతిల్లుచు విడువలేక విడువలేక చివరకుఁ దమదైన్యమును వెలిబుచ్చుచు ననుజ్ఞ నడిగెడి సందర్భము. ద్విపదకావ్యపద్యకావ్యములకు కథానకమున భేదము సుంతయైన లేకున్నను, ఈసందర్భమునందు ద్విపదకావ్యమునఁ గల యీక్రింది బంతులను విరోకించినచో నిందలి పసందు పొందుపడఁగలదు.

ఓమహాత్మకులార ! యోపుణ్ణులార !
 ఓమహీసురులార ! యుగ్రాటపులకు
 మామీదఁ గృప గల్గి మముఁ గూడి వచ్చి
 యలవిసేయఁగరాని యలజల్ల కోర్చి
 కలసి యుండితి రింతకాలంబు దనుక
 నింక గోవ్యము లేల నేఁడాది మాకు
 శంకింప నొకచోటి కరుగంగవలయు
 రాయిడి పుట్టింది రారాజు మరల
 కీయవస్థలు దెచ్చు టెఱుంగరే మీరు ?
 వాడింక నజ్ఞాతవాసంబు వలనఁ
 బోడిమి మమురోయఁ బుత్రెంచు జనుల
 మీరు మే మొకచోట మెలఁగఁగాఁ జనదు
 మీ రింక మముఁ బాసి మీత్రోవఁ జనుఁడు
 ఏకాలమున మిమ్ము నెడని పోనీక
 చేకూఱఁ బరిచర్య సేయలే దయ్యె.”

అర్జునుఁడు విరాటనగరమునందు ఉత్తరగోగ్రహణము జరిగినప్పు డుత్తరుని సారథిగాఁ జేసికొని కౌరవుల వెన్నంటుటకై యుద్యమించి తొలుత నరిహృదయనిర్భేదన మగు దేవదత్తమును పూరించునప్పటి సందర్భమును పఠింపుఁడు. ఇవోట్లఁ బై నలమునందుకంటె విస్తృతముగా నుభయకవితలకుఁ గల తారతమ్యము తనంతతాను తెల్లము కాఁగలదు.

మ. “కలగెన్ తోయధిసప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం
వలతన్ బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్ర మల్లాడె గొం
దలమందెన్ త్రిదశేంద్రుపట్టణము పాతాళంబు ఘూరిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్.”

— తిక్కన విరాటపర్వము.

“అమహోరవమున సంబోధి గలగె
హేమాద్రిశిఖరంబు లిట్టట్టు వడియె
అద్రిజ భీతిల్లి హరుఁ గొంగిలించె
నిద్ర మేల్కని శౌరి నింగికై చూచె
బలభేది వెఱచి గీషృతి వంకఁ గాంచె
లలి పద్మభవుఁడు కాలము నెన్నఁ జొచ్చె
ఉత్తరుండును మూర్ఛ నొరగెను హరులుఁ
నెత్తిన లేవలే కిలమీఁదఁ బడియె!”

— ద్విపద విరాటపర్వము.

మహాభాతమును ద్విపదగా నొనర్చినకవి తిమ్మకవి. ఈయన వల్లభసూరికి కొమరుఁ డని గ్రంథాద్యంతముల వాక్యములవలన విశద మగుచున్నది. ఈకవి యొక్క కవిత్వము కొన్నిచోటుల మూలాతిగామి యైనను జాతీయములతో చెలు వొప్పుచుండును. కొన్నిచోటుల తిక్కనఫక్కికీ గూడ వన్నె పెట్టఁజాలి యుండును. అట్టి సందర్భములను పైని బ్రదర్శించియే యున్నాఁడను.

ద్విపదకావ్యములను గుఱించిన ప్రస్తావనను ముగించుటకు ముం దింకొక విషయమును గుఱించి ముఖ్యముగా చెప్పవలసి యున్నది. తోతుపాతులకు దిగి పూర్వోత్తరముల విచారణ సేయుటకుఁ గడంగెడి కొలఁదిన ఈకావ్యములు శైవ మతవిజృంభణకాలమునందు వృద్ధి నొందె నని యనవలసి వచ్చుచున్నది. మఱియుఁ బైకారణమే దృఢమగునది యైనచో తొలుదొలుత ద్విపదయందే యాంధ్రకవితా లత స్వయంభూరూపమున జన్మించి రానురాను గీతములు, కందములు, సీసములు మున్నగువాని యాధారమున క్రొత్తత్రోవలఁబట్టి యల్లికొనియె నని నిశ్చయింప వలసివచ్చును. ఈమాయూహ కాధారముగ కొందఱు విజ్ఞులు “శివకవులకు నవ కవులకు” అను వేమనకందపద్యమునందలి శివకవిజ్ఞమునకుఁ బ్రబంధరచయిత లగు కవిజన మనియు నర్థము చెప్పుచున్నారు. పరికించినచో కవితాభివృద్ధిని

సూక్ష్మగతి నరసింహుని కియ్యది నిక్క మనియే తోచును. కావున, ద్విపదకవిత్వ జ్ఞానభణికాలమునందలి గ్రంథములను సంగ్రహముగాఁ జేర్చిని విమర్శింపవలసి యున్నది. శైవసమయమునందు వెలసిన ద్విపదకావ్యము లన్నింటిలో బసవపురాణము, పండితారాధ్యులచరిత్రము నను సీరెండుగ్రంథములు ముఖ్యములైనవి. ఇందు తొలిదానియందు వీరశైవమతోత్పాదకుఁ డగు బసవేశ్వరుని యవతారచరిత్రములు ద్విపదలతో వర్ణింపఁబడినవి. రెండవదానిలో బసవేశ్వరుని శైవమతమును ప్రచారమునకుఁ దెచ్చి భక్తాళి ననేకము లగు మహిమలఁ గనబఱచి లోకము ననుగ్రహించిన పండితారాధ్యులవారి విజయమును మతప్రచారమారములను దెలుపు విషయములు వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

ఈరెండుగ్రంథములు నెక్కడ చూచిన నక్కడ నవరసములు పొంగిపొరలి పోవునంతటి రసోదంచితములుగ ద్విపదలలోఁ గూర్పఁబడినవి. హిమవద్భూధర గుహాగ్రములనుండి యనర్గళముగా దుమికివచ్చెడు గంగాప్రవాహముం బోలె నీమహామహానికవిత్వము పాఠకులమనంబుల నానందపూరమున నోలలాడించుచుండును, భక్తశిరోమణి యగు పోతన్న భక్తిపారవశ్యపుకవిత్వమునకును, కవిసార్వభౌముఁ డగు శ్రీనాథమహాకవి నుడికారముల గడుసుతనంపుచిన్నెలకును, కర్ణాటరాజ్యరమా నాథుఁడు నాంద్రభోజుఁడు నాంద్రకవియు నగు కృష్ణదేవరాయమహారాజుల యాముక్తమాల్యద మున్నగు కృతులలోని యద్భుతవర్ణనపటిష్ఠము లగునందర్భములకును, దీనికి దానికని యేల ఇంతదనుక మనయాంద్రసారస్వతమునఁ గల హృద్యములగు రసవద్వర్ణనోదంచితములగు కావ్యపుష్పాశ్రయ కన్నిటికిని, ఈరెండుద్విపద కావ్యములే మార్గదర్శకములై రాజిల్లినవి యనుటతో నేమియు సందియము లేదు. పాఠకులమనఃపరితృప్తికై పైగ్రంథములలోని యొకటిరెండు సందర్భముల సీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

ఈక్రిందనుదాహరించిన భక్త్యుద్రేకజనితములగు పండితారాధ్యు గూర్చిన నుతివాక్యములఁ జూడుఁడు :

“చిరతమోగుణపరిస్థితుండు శివుఁడు

వరసత్వగుణవికస్వరుఁడు పండితుఁడు

అసమలోకాధీశు డంబికాధవుఁడు

అసమలోకారాధ్యుఁ డాపండితయ్య

లోకానుసారిశీలుఁడు పండితయ్య

అసితకంఠుఁడు దా ననమలోచనుఁడు

భసితకంఠుఁడు దాఁ బండితస్వామి

మల్లికార్జుననామి మల్లికార్జునుఁడు

మల్లికార్జున ర్మి మల్లికార్జునుఁడు.'

వెలనాటిచోడుని యాస్థానమున నున్న పండితబృందము పండితారాధ్యుల పాండిత్యప్రకర్షను సహింపఁజాలక యందఱును గలిసి పండితుని వాదమునకు రప్పింపుఁ డని రాజును గోరి యనంతరము తా మొకపెద్దనభఁ గూర్చి పండితునితో వాదముఁ జేసి యోడిన సందర్భమునందలి యీక్రిందిదివ్వపదలు విష్ణుచిత్తుఁ డొనరిం చించిన వాదఘక్కిని మీఱి చదువరులమనంబులకు ప్రత్యక్ష మయ్యెడివి పరికింపుఁడు.

“గరిడికెక్కిన యంకకాఁడును బోలె

....

నెడ విడివడ్డ మత్తేభంబువోలె

వడి మృగంబులఁ గన్న వ్యాధుండువోలె

పరఁగఁగ పంతంపుబంటునుబోలె

వగవంగ పసిగన్న వ్యాఘ్రుంబువోలె

నాసురవృత్తిఁ గోపాబోపవృత్తు

డై సమయుల సమయాథముఁ జూచి

యెక్కడి వైదికుం డెక్కడిబౌద్ధఁ

డెక్కడివైష్ణవుం డెక్కడిజోగి

యెక్కడి చార్వాకుఁ డెక్కడి సాంఖ్యుఁడు)

....

ఉర్వీశుపరివార ముర్వీశుబంటు

లుర్వీశుప్రజలు నీయున్నవా రెల్ల

ప్రకటింప వేయునులకత్రాళ్ళు గూడి

యొకమ్రోకు నరె సభ్యుఁ డొకఁడైన వలదె

ఇందుఁ దా నభ యన నెద్ది వినంగ

నిందు నభివతి యెవ్వండు చెప్పుడు ?”

ఇంక నీవిషయమును జాలించి ద్విపదకావ్యములలోని మనోజ్ఞవర్ణనములను ఒకటిరెండిండి నుదాహరించి యటుపైని ద్విపదకావ్యములలో రసవంతములగు కావ్యములపేరులను మనవి చేయుదును.

వనవర్ణనము :

‘దిగ్గున వికసించి తెలుపొందు విరుల
వలుదగుత్తుల నెత్తు వలపుల మీంచి
నలికంపుపూవలై నలి నొగ లెక్కి
కాయలై పులుసునఁ గరిగట్టఁ గలిగి
పాయక ఫలములై పదియారువన్నె
బంగారుచాయరాఁ బండిన పండ్లు
పొంగారు కొమ్మలఁబెంపున విరిగి
వనమహీరుహములవరునఁ బెనఁగె.’

ఈవర్ణనము నవనాథచరిత్రమునందలిది. మత్స్యనాథుఁడు మొదలగు తొమ్మండ్రుసిద్ధులచరిత్రము లిందు వర్ణింపఁబడినవి. ఈగ్రంథప్రజ్ఞేత సుప్రసిద్ధుఁడగు గౌరనమంత్రి.

వర్ణబాధ :

“.....
ఫాలలోచనుతీవ్రపావకశిఖలఁ
బొగపెడి దిగధీశపురముల నెల్ల
నెగసి భుగుల్లను నెఱుమంట లనఁగ
మెఱుపులు తళతళ మెఱుయక మున్నె
యుఱుములు పెళపెళ యుఱిమె నయుఱుము
లట మిన్నుతల మ్రోయు నంతకు మున్నె
పెటపెట పెటిలి పెన్నిడుగులు వడియెఁ
బిడుగులు నుఱుములుఁ బేర్చువేగమున
బడబడ వడగండ్లు వడియె నెల్లెడల
వడగండ్లకంటెను వాన మున్నాడి

కడవల జలము లొక్కట వంచినట్లు
బోరన గురిసె నద్భుతమైన వాన."

ఇట్టిమనోహరము లగు వర్ణన తెన్నియేని ద్విపదసారస్వతమునఁ గలవు. చరిత్రాత్మకము లగు గ్రంథములలో (1) నవచోళరాజులచరిత్రము (2) పాండ్య రాజులకథలు (3) పతివ్రతలకథలు (4) భగ్వాంశరాజుకథ (5) కాటమరాజుకథ (6) కరికాళచోళకథ (7) ప్రతాపచరిత్రము (8) వెలనాటివిజయము (9) పల్నాటి వీరచరిత్ర (10) బొబ్బిలికథమున్నగు గ్రంథములును, వేదాంతగ్రంథములలో (1) మాయాచిదానందమంజరి (2) ఆత్మైకబోధము (3) ప్రభులింగలీలలు (4) రాజయోగామృతసారము (5) తత్త్వానుసంధానము మున్నగునవియు, పురాణములగు గ్రంథములలో భారతభాగవతరామాయణములు, శివపురాణమనవ పురాణములు మున్నగునవియు ముఖ్యములైనవి ద్విపదకవితత్వమున గలవు. ఇందుఁ గొన్నిటిని (అప్రసిద్ధములై యున్నవానిని) సూక్ష్మముగాఁ బేర్కొని యొందురెండు బంతుల సందం దుదాహరించెదను.

1. మాయాచిదానందమంజరి :

కృతికర్త నాదెండ్ల యుమాపతి.

“నవరత్నకనకాది నవలోహమయము

దివిజదానవయఃక్షతిర్యజ్జనుష్య

పశుపక్షకీటవిబంధురానేక

విశదరూపవిచిత్రవిస్మితాకరము

నకలవై శిష్ట్యసత్సౌధభాసురము

నకలంకనప్రాబ్ధి యను సరోవరము,”

2. ఆత్మైక్యబోధము :

కృతికర్త లింగగురుని శిష్యుఁ డగు యోగానందుఁ డ(ట).

“శ్రీమన్మహాభాగ్యశృంగార మగుచు

నామరూపుల కెల్ల నాటప ట్టిగుచు

వేదాంతములయందు వివరింపఁబడుచు

నదాంత మే లోకనాయకుం డగుచు.”

“సకలవేదార్థంపు సారమై యున్న
యకలంక మాత్మైక్య మది విస్తరించి
ఒప్పైన ద్విపదగా నున్నదున్నట్లు
చెప్పితి విబుధులు చిత్తగింపుండు.”

3. లక్ష్మణమూర్చ :

(ద్విపదశైలి సింహక భేదము గల ఛందము)

“కాటుటడవులు దాటి కాలనేమంతలో
మకరి యున్నా బావిమందటను నిలిచె
మనోవేగము గల మరీచతనయుండు
మాయవనముల మధుమయము గావించె.”

4. ఇంద్రజిద్యుద్ధము :

“ఇంద్రజిత్తుడు వీరవిక్రమంబునఁ జెలఁగి
రాజసుతుపై నేసె తేజశరములను
హనుమంతుపై నేసె నతిహెరబాణముల
నక్షయునిఁ ద్రుంచె నను నలుక మదిఁ బూని.”

మఱియు పైని పేర్కొనిన గ్రంథములు మాత్రమేగాక గోపీగోపాలసంవాదము, తారాశాంకము, రంగనమంత్రి రచించిన శివభక్తిప్రదీపిక, నాదెండ్ల గోప ప్రధానులచే రచిత మగు కృష్ణార్జునసంవాద మను భగవద్గీతాశాస్త్రము, కాచనకవి నాథుడు కూర్చిన మైరావణచరిత్రము, కపోతవాక్యములు, చేమకూరి అప్పకవి ప్రణీతమగు సారంగధరచరిత్రము, రత్నాకరము గోపాలకవియొక్క సౌగంధికాపహరణము, పరమానందప్రణీత మగు శివజ్ఞానమంజరి, రుక్మిణీకల్యాణము నలచరిత్ర లను సుప్రసిద్ధకావ్యములు, యోగానందావధూతవిరచిత మగు గురుశిష్యసంవాదము మున్నగు ననేక గ్రంథములు పూర్వకవులచే లోకానుగ్రహార్హమై ద్విపదలఁగూర్పఁబడి విరాజిల్లుచున్నవి. ఇయ్యవి ప్రాచీనము లగు పద్యకావ్యములకుఁ గాని ఆధునికము లగు గద్యపద్యభయకృతులకుఁ గాని ఏవిషయమునను తీసిపోకుండుట మాత్రమే గాక ఆంధ్రులయొక్కయు నాంధ్రభాషయొక్కయు పూర్వపుటన్నతిని వేయినోళ్ళు జాటుచున్నవి. కావున, దేశాభిమానులును స్వభాషాభివృద్ధికాంక్షులు

నగు నాంధ్రమహాశయులు జీర్ణములై పోవుచున్న ద్విపదకృతులను ప్రచారమునకుఁ
దెచ్చి యాంధ్రమాతృజనును దీర్చి దేశీయుల కృతజ్ఞతాసూచకము లగు వందన
ముల నభివంద్యు లయ్యెదరు గాక యని ప్రార్థించుచు నింతతో విరమించుచున్నాను.

— ఆంధ్రపత్రిక పదియవ సంవత్సరాది సంచిక,
సిద్ధార్థి ఉగాది - 1919 సం. మే నెల 28వ తేది.

—::—

ఆంధ్ర ప్రబంధములు

— శ్రీ గంటి జోగి సోమయాజి

భాషకు వివిధగ్రంథభాహుళ్యము, వృక్షమునకు శాఖాభాహుళ్యము వంటిది. వృక్షమెట్లనేకశాఖాయుక్తమై ఫలపుష్పపత్రసహితమై శోభిల్లుచుండునో యట్లే భాషయు గ్రంథభాహుళ్యంబున శోభిల్లుచుండును. గ్రంథము లనేకరకములుగా నున్నవి. ఏభాషయందు వివిధములైన గ్రంథజాతు లుద్భవించుచుండునో యది యభివృద్ధి గాంచుచుండును. పద్యగద్యశ్రవ్యదృశ్య కావ్యము లని నాలుగుతరగతులుగా నాలంకారికులు విభజించియున్నారు. ఆంధ్రభాషకు నాదర్శమై ప్రాచీనభాషలలో నెల్ల ప్రాచీనమైన సంస్కృతభాషయందున్న గ్రంథజాతులును కావ్యముల యొక్క యుత్పత్తియు నీనందరభమున గొంచెము ప్రసంగింపవలసి యున్నది. సంస్కృతమునందు గద్యకావ్యములు బహుస్వల్పము. ముచ్చిముమ్మారన్నట్లు మూఁడుకావ్యములు మాత్రము కన్పించుచున్నవి. వైద్యమును గురించి వ్రాసినను నది శ్లోకరూపముగానే రచియింపఁబడినది. దృశ్యప్రబంధములు మహాన్నతస్థితికి తేఁబడినవి. అందు విషాదాంతనాటకములు బహిష్కరింపఁబడినవి. తరువాత రఘువంశ, మేఘసందేశ శిశుపాలవధాది కావ్యము లెక్కుడుగా గాన్పించుచున్నవి. ఈ కావ్యముల ఘక్తిని కనిపెట్టినవారిలో మొదటివాడు విరించితుల్యుఁడగు వాల్మీకి. ఆయన వ్రాసిన రామాయణము కావ్యములలోఁ జేర్పఁబడినది. తదనంతరము రచింపఁబడిన భారతము పురాణమై యొప్పుచున్నది. వైపుల్య మనులక్షణము భారతమందుఁ బెంచఁబడి తరువాతిపురాణసాహితీకి మార్గదర్శకమై యున్నది. వాల్మీకి ప్రథమకావ్యరచయిత యగుట తరువాతకవు లాతని ననుసరించియు వైపుల్య మంతగా లేని కావ్యముల రచించుట ప్రారంభించిరి. వారిలో ముఖ్యుఁడు కాళిదాసు. తరువాత నింకను గావ్యము లనేకములు సంస్కృతభాషయందుద్భవించినవి, కాని తత్కావ్యములయందుఁ బ్రథమరచయిత యగు వాల్మీకియందుఁ గల గుణములు లేకపోయినవి. తరువాత రచించిన కాళిదాసు వాల్మీకిగుణముల ననేకముల గ్రహించి తనకు వీలైనయంతమట్టునకు వన్నె ఘటియించుటకు ప్రయత్నించెను గాని వాల్మీకికంటె మిన్నగా వ్రాసె నని మాత్రము మాయభిప్రాయము గాదు. మొట్టమొదట నాదికావ్యము ననుసరించి వ్రాయఁబడిన కావ్యములు పెడదారిఁ

బట్టి శిశుపాలవధ వ్రాయుకాలమునాటికి గేవల వర్ణనాప్రధానములై కథారంజకత లేక చిత్రకవితృప్తిబంధకవితృప్తిములకు గూడ నాస్థానములై యొప్పినవి. తరువాత నాలంకారికులు తత్కాలముం దుత్తమగ్రంథములుగాఁ బరిగణింపఁబడిన కొన్ని గ్రంథముల గ్రహించి కావ్యక్షణములను ద్రువపరిచిరి. అట్టిస్థితిలో నున్న సంస్కృతకావ్యములును దల్లక్షణవ్యంజకము లైన యాలంకారికుల గ్రంథములును నాంధ్రభాషలోని కావ్యనిర్మాణకర్తల కాదర్శము లయ్యెను.

ఇక నాంధ్రప్రబంధములకు మార్గదర్శకు లెవ్వరు ? వా రేవిధి నీసాహిత్య మును వృద్ధిపరచిరి ? యను విషయముఁ జర్చింపవలయును. ఆంధ్రభాషను సంస్కరించి పురాణ మగు భారతమును తెనిగించినవాఁడు నన్నయభట్టు. అం దాతఁడు ప్రబంధలక్షణము లగు వర్ణనలను రచియించెను. తరువాత రచియించిన ప్రబంధములకు, ముద్రిచెట్టునకు బీజమువలెనే భారతములోని వివిధస్థలములలోని వర్ణనములే యాధారము లని చెప్పవచ్చును. నన్నెచోడఁటేంకజాదిత్యుని కుమార సంభవము కావ్యపక్కిని జూపించుచున్నది. అది సంస్కృత కుమారసంభవము చదివిన కవితేతనే వ్రాయఁబడిన దని చెప్పక తప్పదు గాని యందులో నున్నగుణ ముల నన్నిటిని గాని కథావిధానమును గాని కవి యనుకరింపకపోయెను. కథాసంవి ధానమున (న॥ని) కుమారసంభవము పురాణములనే బోలియున్నది గాని కావ్య ములఁ బోలియుండలే దని చెప్పకతప్పదు. నాచనసోముని హరివంశము చాలమట్టు నకుఁ బ్రబంధములపక్కికి దారిఁ జూపించినది. కథాబాహుళ్యము కలిగినను వర్ణనల పట్టునను భావస్ఫురణపట్టునను నాంధ్రప్రబంధములకు మార్గము చూపిన దని చెప్పక తప్పదు. తరువాత చెప్పవలసినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ప్రబంధసాహిత్య మునకునై స్పష్టముగా మార్గము చూపినవా డీతఁడు. ఇంతకుముందు కేతనాదులు దశకుమారచరిత్ర కాదంబరి మొదలగు గ్రంథములను దెనిగించిరి గాని యంతకంటె నెక్కుడు ప్రబంధమార్గదర్శకముగా గ్రంథరచనము చేయలేదు. శ్రీనాథుఁడు ముఖ్యముగా సంస్కృతగ్రంథములఁ జదువుకొని పాండిత్యము సంపాదించినవాఁడు. ఆతనికాలముం దాంధ్రభాష సంస్కృతభాషాచ్చాయ యై యొప్పుచుండెను. ఈతని గ్రంథములఁ జదివినవారి కెవరికైన నీతని సంస్కృతభాషాపరిచయము బోధపడక పోదు. సంస్కృతకావ్యముల నన్నిటిని జూచిన శ్రీనాథుఁడు “నైషధం విద్య దౌషధ”మృనియు “కాశీఖండ మయఃపిండ”మృనియు దుర్భేద్యంబు లని పేర్వడి యున్న గ్రంథంబుల రెంటిని దెలుఁగుఁజేసెను. అందుశృంగారనైషధముచేఁ బ్రబంధ

రచనాసౌధమున కింకొక పెద్దసోపానమును కల్పించెను. ఆతఁడు వ్రాసినగ్రంథ మందలి కథాసరళియు వర్ణనావిధానమును భావనావద్ధతియును తరువాతికవుల కాధారము లయ్యెను. ఈతఁడు సంస్కృతనైషధములోని వర్ణనల నన్నిటిని మక్కికి మక్కిగా దెలుగుచేసెను. తనకు దుర్లుభ మగు పంచనశీయవర్ణనము మొదలగు చోట్ల కొన్ని విశేషములను విడిచివేసి తనశక్త్యానుసారము రచించెను. తరువాత బ్రబంధరచనకు సోపానము గట్టినవాఁడు పిల్లలమఱ్ఱ పినవీరన. ఈతఁడు శృంగార శాకుంతలమును రచించినవాఁడు. ఈశృంగారశాకుంతలము స్వతంత్రగ్రంథము. కథమాత్రము భారతమునుండి గ్రహింపఁబడినది. కాళిదాసకృత సంస్కృతనాటక మునుగూడ చదివినవాఁడె యీకవి. అయినను కాళిదాసుచే చేయఁబడిన వర్ణనాచమ త్కారమును, బాటింపఁబడిన పాత్రాచిత్యమును నీకవియందుఁ గానరావు. భారత ములో కేవలము రసాభాసముగను విరసహేతుకముగను నౌచిత్యహీనముగను వర్ణింపఁబడినస్థలములయందీతఁడు కథావిధానమును మార్చి స్వారస్యము వృద్ధింపఁ దలచెను. కాని యీతని కల్పనయు నంత సమంజసముగా కన్పింపలేదు. పూర్వకవి కాళిదాసకృతశాకుంతలమందలి కథపట్టుల నీతఁ డనుసరించిన యెడల నీతనికి స్వాతంత్ర్యము తక్కువ యని జనులు హర్షింపరేమో యని యీతఁడు తనదారి తొక్కినట్లు తోచుచున్నది. కాని నయమున నేమి భయమున నేమి యీతఁడు చూపించిన స్వతంత్రత తరువాతికవులకు మార్గదర్శక మయ్యెను. కావ్యముల యందు రసవిరోధకముగా గాని నాయకవిరోధకముగా గాని యున్న మూలకథను బరిత్యజించి యితీవృత్తమునందు మార్పు నొనర్చుకొనవచ్చు నను ధనంజయ నూక్తిని నాంధ్రకవు లంతగఁ బాటించినట్లు లేదు. పిల్లలమఱ్ఱ పినవీరన కథా సందర్భమున స్వతంత్రపుమార్పుల నొనర్చినను బద్ధరచనాసందర్భమునను నింకఁ గొన్ని సందర్భములను శ్రీనాథుని ననుకరించియే యున్నాఁడు.

తరువాత వర్ణనాప్రధానము లగు నాంధ్రప్రబంధములకుఁ బ్రథమగ్రంథ మగు మనుచరిత్ర యల్లసాని పెద్దనామాత్యునిచే రచియింపఁబడెను. ప్రకృతమం దున్న ప్రబంధసాహిత్యమున కంతటికిని నియ్యదియే మార్గదర్శకమై యొప్పు చున్నది. ఈతఁడు పురాణాంతర్గత మైన కథను గ్రహించి స్వతంత్రము లగు వర్ణనల సంఘటించి పాత్రాచిత్యాదులఁ బాటించి సరసముగా మనుచరిత్రమును రచించెను. ఇదియే వరనాప్రధాన మగు ప్రబంధసాహితీకి మొదలని చెప్పకతప్పదు. తరువాత వసుచరిత్రము రచించి రామరాజభూషణుఁడు ప్రబంధలోకమున నింత

కంటె నెక్కుడు వన్నెగలుగు ప్రబంధము వ్రాయుట కవకాశము లేదని చూపి వేసెను. వసుచరిత్రతోఁ బ్రబంధసారస్వత మంత మందినను నాంధ్రసాహిత్యమున కేకారంతయును రాఁజో దని చెప్పవచ్చును. తక్కినప్రబంధములందు ముఖ్యము లగునవి రాఘవపాండవీయమును నాముక్తమాల్యదయు నైయున్నవి. రాఘవ పాండవీయము ద్వ్యర్థికావ్యములలోఁ బరిగణింపఁ బడవలసినదే గాని ప్రబంధ ములయందంతగాఁ బరిగణింపఁ బడవలసినది గాదు. ఆముక్తమాల్యద పేరు గాంచిన ప్రబంధ మైనను ననేకములందుఁ బూర్వపద్ధతుల ననుసరించి వ్రాయ బడినదే గాని నూతన మేమియును గన్నట్టదు. మిగిలినప్రబంధలోకమందంత టను వసుచరిత్ర ననుకరించి వ్రాయఁబడినగ్రంథములే గన్నట్లుచున్నవి. తరువాత వారు వర్ణనలయందుఁ గాని కథవట్టుల గాని స్వతంత్రము లగు మార్పులఁ జేయఁ జాలక పూర్వలదోషములను మాత్ర మనుకరించి యున్నారు. అట్టి యనుకరణము లను ననుసృతులు నాంధ్రప్రబంధలోకమునకు సామాన్యమై కవినమయము వంటిదిగాఁ బరిగణింపఁబడిన యనేకోదాహరణములతో బ్ర. వ. చి. సీ. శాస్త్రిగారు తమ వసుచరిత్రవిమర్శయందాహరించి యున్నారు.

తెనుఁగుబాస సంస్కృతమునే యాదర్శప్రాయముగా నొనర్చుకొనుటచేతను నన్నయభట్టుకాలమునాఁడు మాత్రమే తలయెత్తి మాట్లాడుట కారంభించుటచేతను సంస్కృతభాష కనేకవిధముల నభివృద్ధియందు తీసిపోవు ననుటకు సందియము లేదు.

సంస్కృతమునుండి ప్రథమమున బురాణములు తెనిగింపఁబడిన వని పూర్వము వ్రాసియే యున్నాను. అట్టిపురాణరచన యైన తరువాత నారంభించిన ప్రబంధరచన నవీనయుగారంభమునాటికి నంతమొందినది. తనతల్లి యగు సంస్కృత భాషవలెనే తెనుఁగు గద్యకావ్యరచనయందు ప్రవేశించియుండలేదు. లక్షణగ్రంథ ములుగూడ పద్యములలోనే వ్రాయఁబడినవి. ఆకారణమునం జేసి నవీనయుగారం భమునకు (అనగా 20వ శతాబ్ది) ముందుండిన నాంధ్రసారస్వతమునం దాహ్లాద జనకములైనవి ప్రబంధము లొక్కటియే యని చెప్పక తప్పదు. అట్టిప్రబంధము లలో నుత్కృష్టమైనవి నాలుగు మాత్రము కనుపట్టుచున్నవి. అవి : వసుచరిత్ర, వసుచరిత్ర, రాఘవపాండవీయము, ఆముక్తమాల్యద. ఈగ్రంథముల ననుసరిం చియు సంస్కృతములోని కావ్యములంబట్టి రచింపబడిన యలంకారగ్రంథముల బట్టియు నాంధ్రమున ప్రబంధలక్షణములు, అప్పకవ్యాదులచే నిర్వచింపఁబడినవి.

ప్రబంధమునం దిరువవిరెండువర్ణన లుండవలయు నని వారిచే నిర్ణయింపఁబడినది. ఇట్లు తాత్కాలిక మగు ప్రబంధములను సంస్కృతకావ్యములను బరీక్షించి తల్లఁజములను సర్వప్రబంధములకు సామాన్యముగా నుండవలసిన లక్షణము లని చెప్పి భావికపులస్వేచ్ఛను నిరోధించిరి. రాజకీయవిధానమునం దెట్టిపారతంత్ర్య మనుభవించుచున్నామో యట్టిపారతంత్ర్యమునే సారస్వతమునందుగూడ ననుభవించుట మనకపుల కాచారమైపోయినది. మనపూర్వు లగు మహాకవులు వ్రాసినమార్గము లనే త్రొక్కి వారు వ్రాసిన పుస్తకములకుఁ గాని కల్పనలకుఁ గాని వన్నె పెట్టుటకు శక్తిచాలక వానిదోషంబులనుమాత్ర మనుకరించి తుట్టుతుదకు బ్రబంధము లన్నియు నొకరిది చూచి యొకరును నింకొకరిని ఓగ్గర నుంచికొని పైవారును వ్రాసినట్లు తోపింపఁజేయుచున్నవి. దృశ్యకావ్యము లయు శ్రవ్యకావ్యము లనియు రెండు విధములుగా సారస్వతమును విభజించినప్పుడు శ్రవ్యకావ్యములయం దన్నిటియందును మహాకావ్యమున కుండవలసిన వర్ణన లన్నియు నుండక తప్పదని శాసించుట కెవరి కధికార మున్నది. అట్టివారు శాసించినను దానినే ప్రమాణముగ గొని 'I. P. Code' వలె దాని నాదరించి యభివృద్ధి గాంచనివా రెంత శ్లాఘాపాత్రులు.

నైషధకాలమునుండి యాంధ్రమునందు రచింపఁబడిన ప్రబంధములన్నియుఁ బరీక్షింపఁగా నొకకొన్నిసామాన్య మగు లక్షణములు గన్పించుచున్నవి. సుమారు మూడువంతులప్రబంధములయందు శృంగారమే ముఖ్యరసము. స్వీయ, పరకీయ, సామాన్యలలో నెవరో యొక రగు నాయక యొకనాయకునిఁ జూచి మోహించుట, సందర్శనవియోగాదులచే, సంభోగవిప్రలంభశృంగారవర్ణన, విప్రలంభశృంగారములో వృక్షములను మృగములను సంబోధించుట, చంద్రమస్త్రతోపాలంభనము, మన్మథపూజ మొదలగు కొన్నిసామాన్యమైన సిద్ధగుళికలు. ఏకవి వ్రాసినను నావిప్రలంభమే, యాశృంగారమే, యాగుళికలనే పుస్తకములనిండ నింపివేసిరి. రసనిష్పత్తి యగుట కిది యొక్కటియే మార్గ మని వారి యభిప్రాయము కాబోలు- నవరసము లని యాలంకారికులు మొరవెట్టుచుండఁగా నందులో నొక్కరస మగు శృంగారమునే తీసికొని వర్ణించుటయం దీకపులయభిప్రాయ మేమియో గన్పించుట లేదు. మిగిలిన వీరశాంతాదిరసములను వీరేమి చేసిరో తెలియదున్నది. ఒకమతో ధారకునిచరిత్రగాని యొక్కవీరాగ్రేసరునిచరిత్ర గాని యింకొకమహాపురుషుని చరిత్రమును గాని వీ రెండుకు పరిపోషకముగా రచియింపఁ గూడదు? అందుచే వీరికల్పనాసామర్థ్యమునకు నుపాసనకును వన్నెవచ్చియుండును గదా? ఇది గాక

పైశ్చంగారరచనయందు వీరు చేసిన మహాదోష మొకటికలదు. సంభోగశృంగార రచనయందు నాయికనాయకుల రహస్యావస్థలను బహిరంగపరచి పాన్పుల పయి బ్రొఱోక్తులు, గర్భాదానపుగదులందు శ్లేషవాక్యసంఘటనలు నింక ననేక ములు కల్పించి, వీరు కొన్నిచోట్ల నసభ్యపుశృంగారమును చూపించియున్నారు. శ్రీపురుషులయన్యోన్యవాంఛలచేతను, వా రొకరియం దొకరు చూపించిన ప్రేమాతి శయంబుచేతను, హావభావంబులచేతనే రసనిష్పత్తి కలుగును గాని కవిశయ్యా మందిరమున నాయికనాయకులతో సమానముగ నిద్దురమాని యుండుటచేఁ గాదు గదా ! నేను పెనుదాహరించిన వర్ణనాదివిషయము లందరికిని సామాన్యముగా నెఱుకపడినవి యగుటచే నుదాహరణముల నిచ్చుట మానుకొంటిని.

అలంకారములతో నెంతమట్టు కాకపులు తమగ్రంథములయందుఁ బ్రసక్తిని గలిగించి కొని రనువిషయమును విమర్శింపవలసి యున్నది. కొంచె మించుమించుగా నలంకారము లేని పద్యము లిందులో లేనేలే వని చెప్పవచ్చును. అతిశయోక్తి, ప్రౌఢోక్తి, కవినిబద్ధపక్తప్రౌఢోక్తి, ఉదాత్త, ఉత్ప్రేక్షా ద్యలంకారము లన్న వీరి కెంతయో యిట్టము. ఉత్ప్రేక్షలకు మేరయే లేదు. రసనిష్పత్తి కలంకారము లెంతవఱ కావశ్యకములో మనము విచారితము. నాటకములందు ధీరోదాత్తాది నాయకవ్యవహారమును జూచి మనకు రసానుభవ మెట్లు కలుగుచున్నదో యటలనే శ్రవ్యకావ్యములందును రసనిష్పత్తికి ముఖ్య మగునవి పాత్రలు, పాత్రోచిత్యము, తదవస్థలు, కథాసంవిధానములే గాని యలంకారము లంతగాఁ గారణములు గావు. ఈయభిప్రాయమునే విశ్వనాథపంచాసనులవారు, “శబ్దార్థయోరస్థిరా యే అలంకారా స్తేఽంగదాదివత్” అని చెప్పియున్నారు. అలంకారములు కావ్యకన్యక కంగ భూషణములవంటివి. నైజసౌందర్యముచే నలరారువారికి నలంకారముల ప్రసక్తి లేనేలేదు. అట్టి నైజసౌందర్యము లేనివారి కెన్నిభూషణములు పెట్టినను సౌందర్యము రానట్లు స్వతస్సిద్ధముగాఁ బసలేని కావ్యమునం దెన్నియలంకారము లుంచి నను బస కానఁబడదు. దీని కనుగుణముగా కాళిదాసు “కి మివ హి మధురాణాం మండనం నాకృతీనాం” అని చెప్పియే యున్నాడు. అది గాక “షట్పదశ్రేణిభి రేవ పంకజం సశైవలానంగ మపి ప్రకాశతే” అనియుఁగూడ చెప్పియున్నారు. శ్రీకి శరీరమునం దుండు— ముత్యములోని కాంతివలె బ్రకాశించుచుండెడు ప్రత్యంగ సౌందర్యజనితమగు— లావణ్య మెట్లో యట్లే కావ్యమునకు బాత్రోచిత్యాదులవంటివి ప్రబంధకపులు వారిగ్రంథములలో రసనిష్పత్తికి నలంకారముల కీయవలసిన

ప్రాధాన్యమునకంటె చాల నెక్కుడుగా నిచ్చి కొన్నిస్థలములయందు వానినే ముఖ్యకారణములుగా నెంచియున్నారు.

తరువాత నెంచవలసిన విషయము వర్జనాపద్ధతి. ప్రబంధములయందు ముఖ్యముగా బాటించినది వర్జనమే. ఇట్టిపద్ధతు లుద్భవించుటకు వీరు ప్రథమ కారకులు గారు. వీరి కుపాధ్యాయులు మేష్టరు లగు సంస్కృతకవు లీవిషయమున నెక్కువ గరిడిదేరినవారు. మాఘకావ్యమునందు రైవతకాద్రివర్జన కొన్నిస్థలలో చేయఁబడినది. వాల్మీకి వర్జనాపద్ధతిని కొంతవరకు బాటించినను నాతనివర్జన లతి దీర్ఘములు గాక సమయానుకూలములుగా ప్రదర్శింపఁబడినవి. అతఁడు వర్జ్యమును దగుమాత్రము లగు సరసములైన చిన్నచిన్నయుపమానములచే పాఠకుని హృదయమునందు హత్తించియున్నాడు. యొక్కొక్కయుపమానముచే నొక్కొక్కవిజ్ఞాతీయ మైన వస్తువును, దద్దర్శనములును మానసాక్షికి గోచరము లగును. సీతాదేవిని లంకలో నున్నపుడు వర్ణించువట్ల

“అహ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలా మివ”

“ప్రతిపత్పాత్యశీలన్య విద్యేవ తనుతాం గతా”

“ప్రాలేపతవరాహోహ ప్రవాతే కదళీ యథా....కురరీ మివ”

“అశాం ప్రతిహతా మివ—”

ఇత్యాదు లనేకములు గలవు. అందును కొన్నివిషయములు విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. గాని యయ్యవి తద్గంధదైర్ఘ్యమునకు సరిపోయి యున్నవి.

వాల్మీకి తరువాతఁ గాళిదాసువర్జనములతోఁ గావ్యములు వ్రాసియున్నాఁడు. ఆవర్జనలయందు మాధుర్యమును స్వభావోక్తులును సరసత్వమును గాన్పించుచున్నవి. తరువాత కావ్యములయందు వర్జనావైపుల్యము పెరిగిపోయి యానందజనకత షీఱించినది. అట్టికావ్యములవర్జనయే యాంధ్రప్రబంధముల కాధారమైనది. ఆంధ్రప్రబంధకారు లుపయోగించినకథలును వర్జనలును నొక్కయచ్చున దీసిన ప్రతిమ లగుటచే వర్జనలును గూడ నట్లే కావలసివచ్చెను. కోటను వర్ణింపవలసి వచ్చినప్పుడు ప్రథమకవిచే నేలక్షణములు ప్రథమదుర్గమునకు చెప్పఁబడినవోయవియే తిరిగి తక్కినకవులచే చెప్పఁబడినవి. ఒకరు బంగరుకోట యని వర్ణించినతోడనే ప్రతికవియు దనప్రబంధమునందును బంగరుకోటనే వర్ణింపవలయు నని గాబోలును దానినే యింకొక యలంకారముచేఁ గొంచెము ప్రాథముగాఁ జెప్పి

యున్నారు. కొంద రాబంగరుకోటనే శివునిచే విడువఁబడిన విల్లా యనునట్లు గన్పించు నని యుత్పేక్షించి చెప్పియున్నారు. ఇట్లు ప్రబంధప్రపంచమునందు గోట లన్నిటి కిని స్వర్ణమయత్వము నొన్నత్యమును బరిఖయొక్క యగాధతయును ముఖ్య లక్షణముగాఁ గన్పట్టుచున్నయవి. కవియనువా దొకకల్పి. చిత్రకారుఁ డేవిధముగా గతము లైన యాకారములను దూరస్థము లైన వైచిత్ర్యములను రమణీయముగా యథార్థముగా జిత్తువులను వ్రాసి యక్షిసంయోగము వలన మనోవేద్య మొనరించు చున్నాఁడో యదేవిధముగాఁ గవియుఁ గూడ మాటలచే గర్జములద్వారా వర్ణిత వస్తువులయాకారములను మనోవేద్య మొనర్చుచున్నాఁడు. కనుక కవి వర్ణించువర్ణన యేవిధముగా నుండవలయు ననఁగా వర్ణనము జదివినయంతనే మనస్సునందు వర్ణ్యవస్తువుయొక్క స్వరూపము పొడకట్టవలయును. అట్టిరూపస్ఫురణకృత్తి లేక మాటలపోగువలె నున్న వర్ణనలు రుచింపవు. దేవేంద్రునిపట్టణములో వర్ణింపఁ బడిన కోటలకును నితరరాజులకోటలకును భేదములు గాన్పింపవలయును. ఒకరాజు కోట నొకకవి వర్ణించినప్పుడు కొన్నిలక్షణములు గోచరమై యొక్కప్రత్యేక రూపము స్ఫురించినట్లు రచించినయెడల నింకొకకవి యింకొకకోటను వర్ణించు నప్పుడు తద్విన్నత్యమును సూచించిన గాని యది శిల్పము కానేరదు. పరమేశ్వ రునిసృష్టియందు మనము కోట్లకొలదిమనుష్యులను జూచుచున్నాము. సజా తీయములైన వారివారిరూపములయం దెట్టిభేదములు గన్పించుచున్న నొక దానికొకటి పోలకుండ నున్నవో యట్లే కవికల్పితము లైన ధర్మము లును బ్రత్యేకలక్షణములచే నొప్పుచుండవలయును. సామాన్యలక్షణములనుమాత్రము ప్రతికవియును వర్ణించినయెడల నది వర్ణన యనిపించుకొనదు. చదివినవాని కానం దము కలుగజేయదు. ప్రతికురంగమునకును నాలుగుకాళ్ళును నొకతలయును దెక్కలును లక్షణము లని వానినే వర్ణించుచు వచ్చినయెడల నందు స్వారస్యంబు లేదు. ఒక రాజకన్యక యొకలేడిని బెంచుకొనిన దని కవి చెప్పి దానిని వర్ణించునప్పు డాత డొక ప్రత్యేక మగు లేడియొక్క వ్యక్తిని వర్ణించుచున్నాఁడు. గాని సర్వమృగ సామాన్య విశిష్ట మగు లేడియొక్కలక్షణమును వర్ణింపలే దని జ్ఞాపక ముంచుకొన వలయును. తాను వర్ణించువదార్థముయొక్క యాకారము కవి మనఃఫలకమునందుఁ బ్రథమమున నొప్పుచుండిన గాని యట్లు వర్ణించుట కవికి సాధ్యము కానేరదు. వస్తు రూపమునందుఁ గల భిన్నత్యమును జూపించుట చాలకష్ట మైనపని. పూర్వకపులు చేసిన వర్ణనలను, గోళములను, ముందుంచికొని మాటలను మాత్రమే మనస్సునం దూరించుచుండునెడల నట్టిప్రత్యేకరూపము రానేరదు. వర్ణన సేయునపుడు కవి

కేవలముయొక్కయోకారము మనస్సునందు స్ఫురింపకపోయినయెడల దద్వర్జనముచే బాతకుని కట్టిస్ఫురణ మెట్లు సంభవించును? సర్వవర్జనలయందును ప్రబంధకవు లీవిధముగానే నంచరించిరి. నిజగ్రంథమం దుండు నాయికలవర్ణన సేయునప్పుడు కవు లందరు నొకేఫక్కి నవలంబించి యున్నారు. శ్రీయొక్కనఖము లారంభించి కదాంతమువఱకును బ్రత్యేకవిభాగ మొనర్చి యొక్కొక్కయంగము ననేక కల్పనలచే వర్ణించియున్నారు. ఇట్టిప్రత్యేకాంగవర్ణన మొనర్చినమహాకవులలో గాళిదాసు మొదటివాడు, అతఁ డొక్కొక్కయంగము నొక్కొక్కశ్లోకముచే గాని రెంటిచే గాని స్వాభావికముగా వర్ణించి తద్రూపనిష్పత్తి యొనరించెను. ఆమార్గమునే తరువాతికవు లనుసరించిరి గాని తద్బిన్న మగు మార్గము నవలంబింపలేక పోయిరి. ప్రత్యేకాంగవర్ణనమునే గ్రహించి యొక్కొక్కయంగమును గురించి యెన్నియో వద్యములు వ్రాయుచు వచ్చిరి. శ్రీస్వరూపమును వర్ణించునప్పుడు శరీరమునందలి యేవియో కొన్నిముఖ్యాంగములను ముఖ్యలక్షణములను గాని వర్ణించి రూపము నంతను మనోగోచరమగునట్లు చేయగలశక్తిని వీరెవ్వరును జూపియుండ లేదు. ఆప్రత్యేకాంగవర్ణనమునందును గూడ కవినమయసిద్ధము లగు కొన్నియుపమానంబుల మాత్రము గ్రహించి రచించిరి. ముఖవర్ణన మొనరించినప్పుడు చంద్రకమలములును, గన్నులను వర్ణించునప్పుడు కలువలు, తామరలు, చేపలు, నింక నావిధముగానే పూర్వకవులచే వాడఁబడిన యుపమానంబులనే మక్కికిమక్కిగా గొని కొంచెము రంగుపూసి గాని చూపించుచు వచ్చిరి. అందులో గొంచెము పేర్వడినకవులు తదుపమానంబుల గ్రహించి వానినే యాధారములుగా గూర్చుకొని భ్రాంతిమత్తులు, అతిశయోక్తులు, ఉదాత్తాలంకారములు మొదలగువట్టిలు వేయుచుండిరి. ఒకరు నక్షత్రములకు గోళును నింకొకరు ముఖమునకు జంద్రుని నుపమానంబులుగా జెప్పిన నాభావముల రెంటిని గ్రహించి కలిపి ముఖము చంద్రుని కాంతి హరించుటచే దరహాసకందళమున (అనగా వెన్నెలచే) మనుపు మని ప్రార్థించుటకు పాదముల నాశ్రయించిన విధునికొమ్మలో యను నటుల నాయంతి గోరు లొప్పుచుండె నని వర్ణించెను. కల్పన ప్రాధముగానే యున్నది గాని యుత్తమ కవిత్వలక్షణములమాత్రము పట్టలే దని చెప్పవచ్చును. ఉత్తమప్రబంధములయందలి యుదాహరణ గావుననే కొంచె మాహ్లాదజనకముగా నున్నది గాని యితర ప్రబంధములయందలి యుదాహరణలు కొంచెమును సరసముగా నుండవు. వీరు వర్ణించిన రూపములవర్ణనలయం దిది యొకదోషము కన్పట్టుచున్నది. రుక్మిణి, సత్యభామ, ద్రౌపది మొదలగు ననేకనాయికల ననేకకవులు వర్ణించియున్నారు. అందరికిని

ముఖములు పద్మములే, పాదములు పంకేరుహములే, జంఘలు బూరాలే కన్నులు కల్వరేకులే యైనయెడల నీప్రత్యేకవృత్తులయందుగల భేదమును గవు లేమీ సూచించిరి. వారు వర్ణించినరూపమునే మనమును వర్ణించిన యెడల పైవారు వెక్కిరింపరాయను నంశము నైన వీ రేల తలంపలేదు ? ప్రపంచమునందు మన మెందరినో యందగత్తియలను జూచుచున్నాము. వారందరు నొక్కరూపముననే యున్నారా ? లేకపోయినందున వారియందమునకు గౌరంతయున్నదా ? రుక్మిణి మొగము కౌలగానున్నట్లు గన్పించును గాని చూచినవారిమనస్సులను హరింపఁగలుగునట్లు మనోహరమైన విశాలనయనములచే నొప్పారు చుండు నని యింక ననుగణములగు లక్షణములను వచించిన యెడల నావర్ణనకు గాని కవిప్రదర్శింపఁదలచినరూపమునకు గాని గౌరత కలుగదు కదా ? అట్లు వర్ణించుటచేఁ గవి మనోమండలమున నుండు ప్రత్యేకరూపము పాఠకునికి గోచరించి రుక్మిణీవృత్తియొక్క ప్రత్యేకత స్ఫురించును గదా ! పోనీ యుపమానముల నైన మార్చి యుపమానభావములను గ్రంథముల నుండి గ్రహింపక వీరిమనస్సులచే నాలోచించి వారియనుభవమునకు గోచరించిన యుపమానముల నేల వ్రాయఁగూడదు.

ఇంక వీరిగ్రంథములయందలి కథాంశములను బరిశీలంతము. ప్రబంధమునందుఁ బురద్యూతాది వర్ణన లిరువదిరెండుండవలె నని నిర్ణయించుటచే గదాచమత్కార మొకదానికంటె నింకొకప్రబంధమునందు పృథ్విసేయుట కవకాశము లేకపోయినది ? ఒకప్రబంధమునందలి యితివృత్త మింకొకప్రబంధమునందలి యితివృత్తమునకు భావవలెఁ దోచుచున్నది. ఒకటిరెండుప్రబంధములయందు దక్కఁ దక్కినవానియందుఁ బస కానరాదు. కథ బహుస్వల్పము. వర్ణన బహుశము. వసుచరిత్రకారుఁడు కొన్నిదృశ్యప్రబంధము నందలి రీతుల ననుకరించి కొన్నివిధముల నాహ్లాదజనకత కలుగఁజేసెను. కథయు హాస్యమును దీర్ఘమును గాకుండ సమముగానే యున్నది. పర్ణనాభాగముమాత్రము హెచ్చుగా నున్నది. వసుచరిత్రయందుఁ కథ పెద్దది గాని యందు వస్త్రైక్యము కానరాదు. అందలి మనోహరమైన కథ స్వరోచి జన్మముతో నంతమొందును. తరువాతికథ యంతయు నొక కథయుఁ బూర్వకథయంతయు నింకొకటిగాను గన్పించుచున్నది. ఆరెంటికిని కవి యతికిన యతు కతుకుగానే యున్నది. కథాసంవిధానమున సూతనఘక్కి ననుసరించిన వాఁడు పింగళిసూరన. ఈతఁడు కళాపూర్ణోదయమునఁ గాదంబరి ననుసరించి కథాకల్పన మొనర్చెను. ఇట్టికల్పన యాంధ్రప్రబంధములయం దపూర్వము. గ్రంథమునందు నిజముగా నాహ్లాదజనకతకుఁ గారణము కథాసంవిధానము. కథయందు పాత్ర

లకు గొన్నికొన్నిస్థితులను గలిగించి వానివలన బాతకులయందు శృంగారాదిరసముల నుద్దీపనము జేయుట కవియొక్క పని. అట్టిస్థితులు వచ్చుటకు కథయందాస్కారము లేనప్పు డాగ్రంథమునం దాహ్లాదజనకత్వము సిద్ధింపదు.

ఇక మన మెంచవలసినవిషయములలోఁ బాత్రపోషణ మొక్కటి మిగిలియున్నది. ఇందుఁ గవి ముఖ్యముగా గమనించవలయు విషయము లనేకములు గలవు. ఒకపాత్రను సృష్టించి యాపాత్రచే నొకమహోన్నతకార్యము నొనరింపఁ జేయునప్పుడు స్వాభావికముగా నట్టిపాత్రకుఁ గావలసినపరికరములను సమకూర్చి కొని యాపాత్రయందలి గుణములను క్రమవృద్ధి నొందింపవలెను. ఒకపాత్రయందు ముఖ్యగుణ మొకటి యుండిన యెడల దాని యారంభమునకును బరిణతి కినిఁ గావలసినవిధిని కవి స్వాభావికముగా వర్ణింపవలెను. కవి పురాణములలోని గాథల గ్రహించినప్పుడు, మూలకథయందు నాయకుఁడు నాలుగేండ్లకే నిరుపమాన పాండిత్యమును సంపాదించినఁ దని చెప్పఁబడిన యెడల, నట్టివిషయమును దీసి వేయుట గాని లేక యానాయకుని కంత చిన్నవయస్సునకు ఆజ్ఞానము వచ్చుటకుఁ దగిన కారణములను ముందు సూచన యొనర్పవలయును. ఇట్టిరచనకు బ్రబంధ సాహితీ యందు తావు గన్పింపదు. ఈవిషయమును బ్రబంధకవులు పాటించుటయే లేదు. ఒక్కమనుచరిత్రయందు మాత్రము ప్రవరాఖ్యపాత్రయందు కవి యిట్టి నియమమునుఁ బాటించినవాఁడు. పరూధినివంటికన్యక స్వయందత్తయై వచ్చినప్పుడు నిరాకరించుటకుఁ దగిన దైర్యమును బ్రవరాఖ్యనియం దుంచుటకు ముందు తదనుగుణమైనవర్తనను వానియందు నిల్పియున్నాఁడు.

ప్రబంధసాహిత్యమునందు గమనింపవలసిన విషయములను సాధ్యమైనంత క్లుప్తముగ పొందుపరచియున్నాను. ఆంధ్రప్రబంధసారస్వతమునందలి లోటులను బరీక్షించినయెడల నాభాగము నింక ననేకమార్గములయందు వృద్ధినొనరింపవచ్చు నని చెప్పకతప్పదు. నే నుదాహరించిన యభిప్రాయములను కవు లగువారు గమనించి మైలోపములను బూర్తిచేసి యాంధ్రమునకు వన్నె దెత్తురు గాక. నేను పైనుదాహరించినవిషయములలో స్థానిత్యములు గాని వానిగురించి యభిప్రాయభేదములు గాని యున్నయెడల సహృదయులు మన్నింతురు గాక !

— శారద,

కోధన - జ్యేష్ఠము ; జూన్, 1925.

3 వ సంవత్సరము; సంపుటము 1 - సంచిక 2.

బొమ్మలాట - యక్షగానము

— డాక్టర్ యస్వీ జోగారావు

మనదేశంలో బొమ్మలాట అతిప్రాచీనకాలం నుంచీ ప్రసిద్ధమైన జానపద కళావినోదంగా పరిధవిల్లుతూ వచ్చింది. అసలు నాటకకళాభివృద్ధికి దారి తీసింది అదే అనవచ్చు. బొమ్మలాటకు బ్రహ్మలాంటివాడు సూత్రధారి. సూత్రధారశబ్దం తరువాతతరువాత బెవచారికంగా రూపకప్రస్తావనల కెక్కినా బొమ్మలాటకు కుదిరి నంతగా రూపకానికి కుదురదు. సూత్రం పట్టుకుంటేనే గాని బొమ్మల ఆటే లేదు. అంచాతే ఆమాట పుట్టింది. రూపకంలో స్థాపనతో సరి సూత్రధారునివాలకం. తెర మరుగై నా బొమ్మలాటలో చిట్టచివరిదాకా అతనిఅవసరం వుంటుంది. భరతనాట్య శాస్త్రంలో సూత్రధారశబ్దం వున్నదంటే క్రీస్తుపూర్వం రెండుమూడుశతాబ్దాలనాటికే బొమ్మలాట ప్రదర్శనలు ప్రసిద్ధిపడించా యన్నమాట.

క్రీస్తుశకం పదోశతాబ్దినాటి కివి దేశాంతరాలకు గూడా వ్యాపించాయి. జావాలో వీటిని వాయంగ్ వినోదా లంటారు.¹ అవి క్రీ. శ. 1000 నాటికే కడు ప్రసిద్ధములై యీనాటికీ మనరామాయణమహాభారతగాథలనే ప్రదర్శిస్తూ ప్రజా మోదం పొందుతున్నాయని తెలుస్తోంది² ఈనాడు బొమ్మలాట ప్రపంచమంతటా ప్రసిద్ధిపొందించి మనఆంధ్రదేశంలో కూడా యీబొమ్మలాట చాలాకాలంనుంచీ ఉంటున్నట్లు ఊహించవచ్చు. పాల్కురికిసోమనాథునికాలంనుంచీ మనసాహిత్యంలో బొమ్మలాటలప్రసక్తి తరచుగానే కనిపిస్తోంది. ఉదాహరణకు పండితారాధ్యచరిత్ర పర్వతప్రకరణంలో 'భారతాదికథలఁ జీరమఱుగుల నారంగ బొమ్మల నాడించు వారు, గడునడ్డుతంబుగఁ గంబసూత్రంబు-లడరంగ బొమ్మల నాడించువారు' అని.

1. 'వాయంగ్ ఆటలు - జావాద్వీపవాసుల వినోదములు' - అను శ్రీ మల్లిం పల్లి సోమశేఖరశర్మగారి వ్యాసము. ఆంధ్రపత్రిక ప్రమాది సంవత్సరాది సంచిక.

2. 'The Mahabharata and the Wayang in Java' - By Dr. B. R. Chatterjee - 'India and Java' (Greater India Society Bulletin No. 5. Part I pp 48-50.

వుంది. ఇందులో వరుసగా తోలుబొమ్మలాట, కొయ్యబొమ్మలాట రెండూ సూచింపబడాయి. వాటినే కన్నడంలో వరుసగా చక్కలదగొంబె, సూత్రదగొంబె అనిఅంటారు.

మనఆంధ్రదేశానికి బొమ్మలాట మహారాష్ట్రలనుండి దిగినట్లు పెద్దలు చెబుతారు. ఆసలు యీనాటికి గూడా అటు రాయలసీమా యిటు కోస్తాజిల్లాలలోనూ అక్కడక్కడ మిగిలివున్న బొమ్మలాటవాళ్ళను యోగక్షేమం చేస్తే వాళ్ళు మరాఠీ వాళ్ళని తేలుతుంది. మనరాష్ట్రంలో వాళ్ళపూర్వులస్థితిగతు లెలావుండేదో చూచా యగా చెప్తాను. శా. శ. 1130 అంటే క్రీ. శ. 1208 లో వేయబడిన దుర్జయ న్యాయులైన విష్ణురుల కొండప గుండప నాయకుల ముక్కామల భూదానశాస నంలో 'సూత్రధారి బోమలయ' అనునత డొకప్రతిగ్రహీతగా పేర్కొనబడ్డాడు.² అతడు బొమ్మలాటవాడే కావచ్చు. కాకతీయులనాటి వరంగల్లుజిల్లా గూడూరు శాసనం⁴ చివర 'సూత్రధారి కొమ్మోజన బరహా' అంటే సూత్రధారి కొమ్మోజు వ్రాసినది అని వుంది. ఇది తెలుగువృత్తాలలో నున్నశాసనం. ఒకపానుగల్లుశాస నంలో⁵ తూర్పువైపున నున్నవ్రాతలో 'సూత్రధారి బ్రమ్మోజు బెరసిన సూత్రధారుల కాన్యపల్లిన బానుగంట దళవృత్తి పుడపండ్లు 20 భీమనముద్రము వెనుక పుడ ముటురు' అని వుంది. ఆసూత్రధారి కొమ్మోజు బ్రమ్మోజులు పేళ్ళను బట్టియే బొమ్మలాటవారై నట్లును, మహారాష్ట్ర లైనట్లును ఊహించవచ్చు. మహారాష్ట్రము నకు సన్నిహితమైనది కన్నడదేశం. అదీకాక బొమ్మలాటదేశద్రమ్మరుల కనేక భాషలు రావట మన్నది సహజం. అస లామరాఠీబొమ్మలాటవాళ్ళు తొలుత కన్నడ దేశానికి వచ్చి పిదప ఆంధ్రరాష్ట్రానికి ప్రాకివుంటారు. పైశాసనాలనుబట్టి పద మూడో శతాబ్దినాటికే మనరాష్ట్రంలో వాళ్ళు రాజప్రాపకమున నింతభూవనతులు సంపాదించుకొంటూ వున్నట్లు, స్వయంగా తెలుగులో పద్యాల్లో కూడా శాసనాలు వ్రాయ గలసామర్థ్యంగలవారైనట్లు తెలుస్తోంది. తత్రాపి వారుగ్రంథరచనప్రోత్సాహకులూ, స్వయంగ్రంథకర్తలు కూడా అయినట్లు ఈక్రిందివిషయాలపల్ల తెలుస్తోంది⁶ ఆంధ్ర కవితరంగిణి తొమ్మిదో సంపుటంలో ఉదాహరింపబడిన కోడూరి వల్లభసూరి

2. South Indian Inscriptions Vol X No 247

4. *తెలంగాణాశాసనాలు, ప్రథమ సంపుటము, కాకతీయులవి నెం. 55.

5. *తెలంగాణాశాసనాలు - చిల్లర శాసనములు నెం. 18.

*తెలుగు భాషా సంస్థ వారి పత్రికలో ప్రచురితం, మే 1935.

చరిత్రంలో అతడు పాటిగణితం అనే గ్రంథమును కర్ణాటసింహాననాధీశ్వరులగు కృష్ణదేవ-అచ్యుతదేవరాయళ్ళను కొలిచి మన్నన లందిన “బొమ్మలాట విరుపాధిపకాళని ప్రేరణంబునన్” రచించితి నని చెప్పుకున్నాడు. ఆకాళయ కుమారతాతాచార్యుని శిష్యు డయినట్లు నెఱదాతయైనట్లును వల్లభసూరి చెప్పాడు. పెనుగొండతో కృష్ణరాయల కోశాధికారిగా వుండి శిల్పకళానికేవల మగు లేపాక్షిదేవాలయాన్ని నిర్మించా డని చెప్పబడే విరూపన్న యీకాళయతండ్రియే యగునా యని అనుమానము. బొమ్మలాటవారిగురించి శ్రీచాగంటి శేషయ్యగా రొకకాసన విషయము నుటంకించారు. కడపమండలమందలి కమలాపురముతాలూకా చిడిపిరాల గ్రామమును చంద్రమయ్య యను నతఁడును (ఇతనిని బొమ్మలాట రయితు అని యందురు), బొమ్మలాట యమృతకవి యను నతఁడును తెరనాటకము లాడుటకై పెదచిట్టయ్య యను నతని కిచ్చిన ట్లొక కాసన మున్నది అని. దీనినిబట్టి వారికి బొమ్మలాటలందే కాదు తెరనాటకములందును గలఅభిమానము తేటతెల్ల మగుచున్నది. అంతేకాదు ఆతెరనాటకము లాడువారికి వీరొకగ్రామం దానం చేశారంటే ఆనాటివారిహుందాగిరి ఎంతటిదో తెలుస్తోంది. అంటే అప్పటికే ఏరాయలవారి అనుగ్రహంవల్లనో వారిసీమలో వీరికి కొన్నివృత్తు లేర్పడివుండవచ్చు. వారివృత్తికి స్మారకచిహ్నాలుగా సీనాడు రాయలసీమలో కొన్నిగ్రామనామాలు వినిపిస్తాయి. వాటిని బట్టియో, అనలు కులవృత్తినిబట్టియో వాళ్ళ కాబొమ్మలాట అన్నదే యింటి పేరుగా పరిణమించి వుండొచ్చు. పైకాసనంలో పేర్కొనబడ్డబొమ్మలాట అమృతకవి రచన లేవో మనకు తెలీవు. ఒకబొమ్మలాటకుటుంబమునకు చెందిన ఒక్క తెలుగుయక్షగానరచన మనకు దక్కినది. అది కిరాతార్జునీయ మను⁶ యక్షగానము. కర్త బొమ్మలాట సాంబయ్య లేక సంబయ్య, అతనితండ్రి బొమ్మలాటకాసనుడు, మోహనకవి బిరుదాంకుడు నైన సిద్ధయ. బొమ్మలాటకాసను డంటే బొమ్మలాట అనే గ్రామానికి కరణం వంటివాడు— ఆమోహనకవిరచన లేవో తెలీదు. సంబయ్య కిరాతార్జునీయము ప్రకృతరచన గల యక్షగానం. ఇందు లేపాక్షి వీరభద్రస్తుతి వుంది.

6. దీనిప్రతులు : మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారము - నెంబర్లు D. 1849, 1850, 1851 & R 1143; తంజావూరు సరస్వతీమహాలు - D. C. No. 476; అడయారు దివ్యజ్ఞాన సమాజ గ్రంథభాండాగారము - Shelf Nos. 32 E 11 & 32 F 7. (గమనిక : తంజావూరు, అడయారు ప్రతులలో నిది సంబయ్యసోదరులు గలచిడినట్లున్నది. కాని సంబయ్యయే రచించియుండు నని నానమ్మకము).

లేపాక్షి అనంతపురంజిల్లా హిందూపురంతాలూకాలో ప్రసిద్ధమైన శివక్షేత్రం ఆంధ్ర శిల్పకళానిక్షేపం. అక్కడి కిరాతార్జునీయ కుడ్యశిల్పాల దొకప్రత్యేకత యందురు. సంబయ్య బహుశా ఆప్రాంతంవద్దై వుంటాడు. అతని కృతిరచన కవే ఉద్బోధ కాలై వుంటాయి. ఈసంబయ్య కన్నడంలోకూడా కరియబంటనవిజయము⁷ సారంగ ధరచరిత్రము⁸ అనే యక్షగానాలు రచించాడు. అంచాత కర్ణాటకకవిచరిత్రకు నెక్కినాడు. అం దితనికాలము క్రీ. శ. 1750 ప్రాంత మని చెప్పబడింది.

మనకు తెలియవచ్చిన బొమ్మలాటవారి తెలుగురచన మరియొకటి బొమ్మ లాటహాస్యనాటకము. ప్రాచ్యలిఖితపు స్తకభాండాగరమున దాని కొక తాళపత్రప్రతి గలదు. (నెంబరు R. 1394) అది యొకబొమ్మలాటప్రదర్శనకు ప్రస్తావన. వ్యావహారికధోరణిలో నొక చక్కనిమాండలికపు నుడికార ముట్టిపడు వచనప్రచుర మైన సంవాదశైలితో సరసములైన హాస్యప్రసంగములతో సాగినరచన. అసలు బొమ్మలాటవా రాడదలచుకొన్నది శ్రీకృష్ణవిలాస మట. కాని కేతిగానిపెళ్ళి యిందలి ముఖ్యవిషయము. గ్రంథకర్త యెవ్వరో తెలీదు కాని ఈగ్రంథమధ్యంలో ఒక పంచాంగప్రసంగసందర్భంలో 'నందన సంవత్సర ఖాద్రపదశుద్ధ అష్టమి బుధవారం పేర్కొనబడింది. అది గ్రంథరచనాకాలమున కొక భంగ్యంతరసూచన అనుకొంటే స్వామికన్నుపిళ్ళెగారి ఇండియన్ ఎఫిమెరిస్ ప్రకారము క్రీ. శ. 1-9-1652 తేదీకి సరిపోతోంది. గ్రంథంలో పలుతడవ లది 'దక్షిణసింహాసనాధీశ్వరుండు విజయ సేతురఘునాథభూపాలునినాటకశాలకు సంబంధించిన దని వుంది. ఆసేతు శబ్దమునుబట్టి యిది ఆకాలమున రామనాథశివగంగమండలాధీశ్వరు లగు సేతు పతులకు సంబంధించిన దని తోస్తుంది. వారిలో విజయరఘునాథనామధేయు లాపదునేడవశతాబ్దనడుమ గలరు.⁹ అం దొకరిప్రాపకమున సీగ్రంథము వెలసి యుండవచ్చు.

ఇంతవరకు చెప్పినవిషయాలనుబట్టి యిప్పుడు బొమ్మలాటవారిస్థితిగతు లధ్యాన్నంగా వున్నా వెనక భేషుగ్గా వుండేవని తోస్తుంది. ఇంక బొమ్మలాట

7. ప్రా. లి. పు. భాం. D. No. 1189.

8. ప్రా. లి. పు. భాం. D. Nos. 1212 & 1220.

9. Vide. South Indian Epigraphy, Annual Report for 1928-29. Part II. Item No. 76 i.c. Sivapuri Record from Ramnad Dt., No. 46. Dated Saka 1590 = 1668 A. D.

కీయక్షగానాదులకూ వున్న సంబంధం స్థూలంగా పరిశీలిద్దాం. ఏవో నాలుగుబొమ్మల నటాయిటూ ఆడించేటంతమాత్రాన అది బొమ్మలాటప్రదర్శనం అనిపించుకోదు. ఒకకథ తీసుకుని అందలిపాత్రలకు అనుగుణంగా బొమ్మలు తయారుచేసుకుని వాటి నాడీస్తూ వెనుకనుంచి వద్యాల్లో పదాల్లో దరువుల్లో ఆయాపాత్రలప్రవేశ ప్రసంగాదులు నడుమ అప్రద్యుశ్యకథానుసంధానం చేసే సంధివచనాలూ వినిపించాలి. అందుకు సాహిత్యాన్ని ఆశ్రయించాలి. బొమ్మలాటప్రదర్శనాల్లో కేవలగద్య రక్తిగట్టదు. అందుకే ఏదేశంలోనైనా బొమ్మలాటప్రదర్శనానికివెనక గేయభాగాధికమైన రచననే ఉపయోగిస్తారు. పాశ్చాత్యదేశాల్లో సాధారణంగా 'ఓపెరా'లను గేయనాటికల నుపయోగిస్తారు. వాటికి గల సంబంధం గూర్చి 'పపెట్ బుక్' (The Puppet Book*) అనే గ్రంథంలో యిలా వివరింపబడింది :

"Musical plays and operas if specially arranged, can be given by puppets. One advantage of opera on the puppet stage is that the conventional gestures of the singers are well within the capacity of the puppet but besides that there is the possible influence any production might have towards increasing interest in the opera."

అంటే గేయనాటికలను ప్రత్యేకదృష్టితో రచిస్తే బొమ్మలద్వారా ప్రదర్శించవచ్చు. అలాప్రదర్శించడంలో కేవల గేయనాటకప్రదర్శకులు సాంప్రదాయకంగా చూపించవలసిన అభినయాంశాలను ఆబొమ్మలే ఆడుకోగలవు. అంతేకాక అసలూ గేయనాటకప్రదర్శనయెడల కలిగే ఔత్సుక్యము ప్రభావం యీబొమ్మలాటగేయరూపకప్రదర్శనయెడలకూడా కలుగుతుంది. జావాద్వీపవాసులు వారి వాయంగ్ వినోదాల్లో ఉపయోగించే లాకన్లు అను రచనావిశేషాలుగూడా యిల్లాంటివే. సంస్కృతంలోగూడా చర్మపుత్రికాప్రదర్శనల కుద్దిష్టమై ఛాయానాటకాలని వున్నాయి. ఇంగ్లీషులో చెప్పవలసినవస్తే 'షాడో ప్లేస్' (Shadow plays) అన్నమాట. తోలుబొమ్మలను ఆటలో తెరవెనుకా దివ్వెకు ముందూ వుంచుతారు. ప్రేక్షకులకు కనపడేవి వాటిఛాయలు మాత్రమే. అందుకే ఆపేరు. కొయ్యబొమ్మలాటలో బొమ్మలకు తెరమరుగు వుండదు. కాని వాటికిగూడ ఛాయానాటకగ్రంథభాగాలు పనికిరాక

* Edtd. Dy L. V. Wall, B. A., Published by Faber and Faber Ltd.,
24 Russel Square, London, W. c. I, Park 5, Item No. 27, Pp 187-198.

పోవు. సంస్కృతనాట్యవిషయముగ్రంథాల్లో ఎక్కడా ఛాయానాటకప్రసక్తి వున్నట్లు కానరాదు. సంస్కృతమహాభారతంలో (XII CCXC V, 5) రూపోప జీవనం అనేవిషయం గురించి నీలకంఠపండితు డిలా వ్యాఖ్యానించాడు : 'రూపోప జీవనం జాలమండపి కేతి దాక్షిణ్యేషు ప్రసిద్ధమ్ । యత్రసూక్ష్మవస్త్రం వ్యవధాయ చర్మమయై రాకారైః రాజామాత్యాదీనాం చర్యా ప్రదర్శితే' అని, అంటే రూపోప జీవన మనునది జాలమండపిక అనుపేర దక్షిణదేశమున ప్రసిద్ధమైనది. అందు వలుచనిబట్టపై చర్మపుత్రికలద్వారా రాజామాత్యాదులచర్యలు ప్రదర్శింపబడును అని అర్థము. ఈవిషయము నాకు డాక్టరు ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులవారి (History of Classical Sanskrit Literature) గ్రంథంనుండి ఎరుకపడినది. అందులో దేశంలో వివిధప్రాంతాలకూ వివిధకులాలకూ సంబంధించిన కొన్ని ఛాయానాటకాలు పేర్కొనబడ్డాయి. అవి అన్నీ పన్నెండో శతాబ్ది కిటీవలివే. అంతకుపూర్వపు రచనలగురించి తెలియపర్చుట లేదు. ఆఛాయానాటకర్తలు చాలమంది రాజాస్థానము లలంకరించినవా రగుట గమనింపదగినది. ఆయాఛాయానాటకేతివృత్తములు అన్నీ పౌరాణికాలే గాని విరళకవికృతిమాత్రము విశిష్టమైనది. అది చారిత్రికము. క్రీ. శ. 1489-1660 సం॥ల నడుమ బీజపురమును పరిపాలించిన ఆదిల్షరాజ వంశచరిత్రకు సంబంధించినది. సంస్కృతఛాయానాటకములందు సుభటుని దూతాంగదము ప్రసిద్ధమైనది. అది క్రీ. శ. 1242 ప్రాంతమున అనిహిల్ బిద్ ప్రభువు త్రిభువనపాలదేవుని కొలుపున ప్రదర్శింపబడినది. దూతాంగద మచ్చై నది.¹⁰ అందు గద్యభాగముకంటె పద్యభాగమే ఎక్కువ. కదమ ఛాయానాటక ములు నల్లే యుండు నని ఊహింపవచ్చు.

బొమ్మలాటలకు పాశ్చాత్యదేశాలలో ఓపెరాలు, జావాద్విపములలో లాకన్లు, మనదేశంలో సంస్కృతమున ఛాయానాటకాలూ మొదలైనవాటివలె తెలుగులోనూ కన్నడంలోనూ యక్షగాన లుపయోగపడుతూ వచ్చాయి. యక్షగానము పిదపకాల మున ఒకవిశిష్టరూపకక్రియగా రూపొందినా మొదట గేయరూపమున కథాఖ్యానమే ప్రధానాశయంగా ప్రారంభింపబడింది. అందులో పదద్విపదలు, గద్యపద్యాలు, రాగతాళధారాళము లగు దరువులూ ఒకటేమిటి ఎటువంటి భందోబంధమైనా, ఎటు వంటిరచనావిశేషమైనా యిమిడిపోతాయి. అందుచేత నాటకంలాగ ప్రయోగించడానికి

10. Published by Panduranga Jawaji Nirnayasagar Press, Bombay, Kavyamala Series, 28, Fourth edition 1922.

గాని, హరికథలవలె ఆఖ్యానించడానికి గాని, పురాణంలాగ పఠించడానికి గాని పనికి వస్తుంది. బొమ్మలాటప్రదర్శనకి వెనక పాటగా మరింతపౌలభ్యం వుంది. యక్షగానంలో. ఈనాటికీ కన్నడదేశంలో మైసూరుప్రాంతమున వారిబొమ్మలాటలు చక్కలదనూత్రద గొంబేలకు రెంటికిని యక్షగానాలకూ అనుబంధం వుందని తెలుస్తుంది.¹¹ అలాగే మన ఆంధ్రదేశంలో ఈనాడు అక్కడక్కడ మిగిలివున్న బొమ్మలాటవారి ప్రదర్శనలు చూస్తే వాళ్లు ఆయాప్రాంతపు యక్షగానకవులరచనలను వినియోగించుకొంటున్నట్లు తెలుస్తుంది. బొమ్మలాటలగురించి జానపదులలో కొన్ని నమ్మకాలున్నాయి. ఉత్తరగోగ్రహణం ఆడిస్తే వానలు కురుస్తాయట! వానలకి ఆకథకీ వున్ననంబంధం ఏమిటో తెలీదు కాని యీనాడును కాకినాడప్రాంతపుపల్లె ప్రజల నమ్మకంతో వానలు పడనప్పుడు మాధవపట్నం బొమ్మలాటవారి నాహ్వనిస్తారు. వాళ్లు చెప్పే ఉత్తరగోగ్రహణంలో ధేనువుకొండ వెంకయ్యగారి విరాట పర్వ యక్షగానంలోని దరువులను గుర్తించవచ్చు.

క్రీ. శ. 1850 ప్రాంతమున గంజాంజిల్లా గుజ్జువాడనివాసి మరింగంటి భట్టరు రామానుజాచార్యులు రచించిన శ్రీరామనాటకము బొమ్మలాట రామాయణముగా¹² ప్రసిద్ధిపొందింది. ఇందలి కథ లక్షణమూర్ఖ. మాధవపట్నం బొమ్మలాట వారి లక్షణమూర్ఖలో యిందలి పద్యాలూ, దరువులూ వినిపిస్తాయి. అసలు

11. Vide : (a) 'Bhagavata Plays in Mysore', a paper by Sri L. Narasimhachar, chap. X, item 11, The Eighth All India Oriental Conference, Mysore, 1935.

Vide : (b) 'Yakshagana and other plays of Mysore' an article by Sri S. Srinivasachar, March of India Vol IV, No. 6. July - August, 1952.

12. ప్రాచ్యలిఖితపు ప్రకాశాండాగారమున దీని కొక తాళపత్రప్రతి గలదు. నెం. R. 918. రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయమునను నొక ప్రతి గలదు. దాని నెం. 98. అసలది లక్షణమూర్ఖ యనుపేరితో 1908 లో ఎద్దనపూడి సంజీవయ్య అండ్ సన్ వారిచే మదరాసు మురహరి ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడినది. తద్గ్రంథసంపాదకులగు యర్లంకి శ్రీవెంకటేశ్వర్లు నాయుడుగా 'రిది' చర్మపురివిగ్రహములతో నాట్యము చేయుచుండగా...ద్రామాకు అనుకూలం బగునట్లు...పరిష్కరించిన ట్లుపోష్టత మున గలదు.

కొందరు యక్షగానకవులు బొమ్మలాటలను దృష్టిలో పెట్టుకొని రచించడంకూడా కద్దు. ఉదాహరణకు 19 వ శతాబ్దిచివర వీణె సుబ్బరాజు, గాజులపెండ్లూరి శేష గిరిరాజు అనువారు రచించిన సంతవేలూరు కుశలపులనాటకము 'ఆరురాత్రిళ్ళ నాటకమునకును బొమ్మలాటకును ఉపయోగముగా రచింపబడి' నట్లు గ్రంథముఖ పత్రముమీదనే గలదు. (ఒకప్రచురణ : వెస్టువార్డు అండు కంపెనీ, మదరాసు, 1931), పల్లాకిమిడికడ నున్న పాతపట్నము వాస్తవ్యుడు కోట వెంకటప్పయ్య శాస్త్రి అనునాయన శ్రీ. శ. 1893 లో బాణాసురనాటకం రచించి దానికి పీఠిక తానే వ్రాస్తూ అందులో ఈగేయప్రబంధము చర్మవిగ్రహములచే నాడించుటకును, వేషముల ధరించి నాటక మాడుటకును అనుకూలముగ నుండునటుల రచింపు డని నామిత్రు లొకకొందఱు ప్రోత్సాహపఱచినందున నే నందుల కియ్యకొంటి నని వ్రాసెను. (ఇది మదరాసు ఇండియన్ లా ప్రెస్సులో ముద్రితము — 1894 లో) ఇందు లొట్టికి త్తడు, రత్నాలు, పోలిగాడు అనువారి హాస్యప్రసంగ మచ్చుబొమ్మ లాటలలోని జుట్టుపోలిగాడు, బంగారక్క, గంధోళిగాళ్లప్రసంగం లాగే వుంటుంది. అసలు వాళ్లసంబంధం, సందర్భం అటువంటివే. బొమ్మలాటవాళ్లు గొల్లకలాపాల్లో వలె తరచు అమరశ్లోకముల నేకరువు పెడతారు. అమరశ్లోకము లుదాహరింప బడిన యక్షగానము లనేకము గలవు. ఉదా : జిల్లెళ్ళమూడి వెంకటరామదాసా మాత్యుని జాంబవతీమానము (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తాళపత్రప్రతి నెం 3066) మొదలైనవి. అట్టివి కొన్నిబొమ్మలాటలకు నుద్దిష్టములైనవే అని చెప్పవచ్చు. బొమ్మలాటల్లో కేతిగా దొకసాంప్రదాయిక హాస్యపాత్ర. కేతినాయడివాలకం చాలా యక్షగానాల్లో కూడా వస్తుంది. కొన్ని అచ్చయినయక్షగానాల్లో అందలి పాత్రల బొమ్మలుకూడా అచ్చుకాబడి వుంటాయి. అవి చూస్తే చాలామట్టుకు బొమ్మలాట వాలకాలే గుర్తుకొస్తాయి. మీద పేర్కొనబడిన బొమ్మలాటహాస్యనాటకంలో కొన్ని ప్రదర్శనసూచనలు వున్నాయి. — 'బొమ్మలాటకు మొదట తోడియమంగళం పాడి, ఆవెనక విఘ్నేశ్వరునిమీద పదంపాడుచున్నె విఘ్నేశ్వరునీ కొలువెత్తి నభావర్జన చదివి ఆవెనక విఘ్నేశ్వరునినాట్యం యెత్తి ఆడించేది. ఆనాట్యంవెనక తెరహాస్యం చెప్పి కొలువుపదం పాడి కథకు మొదట కొలువెత్తేది. -ఇక్కడ కోటిమేళం చేసేది' మొదలైనవి. ఆప్రదర్శనకు హంగుదారులు పురుషులు 'పూదేవారున్ను,' పుపాంగాలు గోకేవారున్ను, మత్తగాలు మీలేవారున్ను, తాళాలు తెన్నేవారున్ను, దండెలు ఎగరవేసేవారున్ను' నట. ఈప్రదర్శనప్రక్రియ కొంతమట్టు కానాటి దక్షిణదేశీయ యక్షగానప్రదర్శనసంప్రదాయసంవాదిగా వుంది. బొమ్మలాట సంబంధ్య యక్ష

గానాలనే రచించడం చూస్తే తమ బొమ్మలాటలకోసమే రచించాడా అనిపిస్తుంది. ఆయావిషయాలనుబట్టి చూస్తే బొమ్మలాటవాళ్ళకి నోట తెలుగు పట్టినప్పటినుంచీ, తెలుగులో యక్షగానాలు పుట్టినప్పటినుంచీ బొమ్మలాటలకూ యక్షగానాలకూ అనుబంధం యేర్పడి అది తరాలు గడచినకొద్దీ పెంపొందుతూ వచ్చిందనిపిస్తుంది. ఇటీవల నాటకాలూ సినిమాలూ వచ్చాక యక్షగానాలు మూలబడ్డాయి; బొమ్మలాట ప్రదర్శకుల కనలే గతులు లేవు. కాని ప్రభుత్వం కాస్త ఘానుకొంటే వారిప్రసంగాలు రికార్డుచేసి, వారిప్రదర్శనలకు డాక్యుమెంటరీఫిల్ములు తీసి, సచిత్రములైన తచ్చరిత్రగంధములను తయారు చేసి ఆవిషయమైన మన ప్రాచీనసంస్కృతి స్వరూపం తరువాతతరాలవారి తలపోతల నెమరువేతల కై నా అందించవచ్చు.

— భారతి

ఆగస్టు, 1955, సంపుటము 32; సంచిక 8.

బ్రౌనుదొర - నిఘంటునిర్మాణము

— డాక్టర్ కొత్తవల్లి వీరభద్రరావు

బ్రౌనుదొరరచనలలో ఆంధ్రపండితలోకమును విశేషముగ నాకర్షించినవి ఆతని నిఘంటువులు. ఆతనికి నైఋతికునిగ వచ్చినంతపేరు ఇంక దేనివలనను రాలేదు. ఆతడు వ్రాసిన వాచకములు, వ్యాకరణము ఆంధ్రపండితలోకమున అంత ప్రశస్తి సంపాదించలేదు. అవి, ఆంధ్రభాష నభ్యసింపఁ గోరు పాశ్చాత్యులకును, అంగ్లము నభ్యసింపఁ గోరు దేశీయులకును ఉపయోగపడుటకై వ్రాసినవే గాని, ఆంధ్రపండితులకొరకు గాదు. ఈగ్రంథములకు నిఘంటువులకు వచ్చినంతపేరు రాకుండుట కిదియే ముఖ్యకారణము.

ఈతని నిఘంటువులు పండితపామరరంజకములు. అకారాధిగా తెలుగునకు నిఘంటువును కూర్చుటలో ఆతడు మొదటివాడు కాకపోయినను, ఆతని నిఘంటువులు నాటికినేటికి కూడా వైశిష్ట్యమును కలిగియున్నవే. కొన్నివిషయములలో మార్గదర్శకములే. అవి వ్యావహారికభాషావాదులకును, గ్రాంథికభాషావాదులకును గూడ కావలసినవే. బ్రౌనుదొరనిఘంటువులకు ముందే సుప్రసిద్ధముగ నున్న నిఘంటువు, 1821 లో 'కాంబెల్' (Campbell) దొర ప్రచురించినది. అక్షరక్రమముగ నున్న నిఘంటువులలో ఇది ప్రథమనిఘంటు వని శ్రీజయంతి రామయ్య పంతులుగారి అభిప్రాయము.¹

బ్రౌనుదొరనిఘంటువులకన్న ముందే యున్న నిఘంటువులలో, జె. సి. మారిస్ (J. C. Morris) దొర కూర్చిన దొకటి. దీనిని కాలేజీబోర్డువారు 1835-1839 సంవత్సరముల నడుమ ప్రచురించిరి. ఇది ఉత్తమశ్రేణికి చెందినదైనను, బ్రౌనుదొర దీని నెందులకో పేర్కొనలేదు. బ్రౌనుదొరకు ముఖ్యముగా సాయపడిన నిఘంటువులు రెండట. మొదటిది 'కాంబెల్ దొర' నిఘంటువు. రెండవది 'విల్సన్' (Wilson) దొర ప్రకటించిన సంస్కృతనిఘంటువు. నిఘంటు నిర్మాణవిషయమున రెండవది బాగుగ తోడ్పడిన దట.

1. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక - పరిధావి ; మార్గశీర్షము.

బ్రౌనుదొర పేర్కొనిన తెలుగునిఘంటువులలో ముఖ్యమైనది, మచిలీ పట్టణమునకు చెందిన మామిడి వెంకయ్యయొక్క అంధ్రదీపిక. ఇది 1816 లో పూర్తిచేయబడిన దట. 1848లో మద్రాసులో ఒకముద్రణము జరిగినది. తెలుగు కావ్యములలో ఉపయోగింపబడిన పదములు మాత్రమే ఇందు కలవనియు, వ్యావహారికభాషజోలికి ఇది పోలే దనియు బ్రౌనుదొర వ్రాసెను.²

ఆంధ్రభాషావర్ణవము, మరియు దానివంటివే పద్యములలో నున్న ఐదు నిఘంటువులను, అకారాదిగా కూర్చి బ్రౌనుదొర ఉపయోగించుకొనెను. కాని ఈ నిఘంటువులలోని పదజాలమునందు క్రియల కంత ప్రాముఖ్యము లేదనియు, క్రియలే ఏభాషకైనను ప్రాణమువంటి వనియు బ్రౌనుదొర అభిప్రాయము వదెను.³ ఇవికాక, ఆంధ్రభాషాభూషణము,⁴ అంధ్రనామసంగ్రహము,⁵ కర్కంబాడినిఘంటువు⁶. ఒరంగల్లుపదజాలము⁷, అతనికి బాగుగ ఉపయోగించినవి. ఈకర్కంబాడి నిఘంటువు అనేకములగు నిఘంటువుల చేరికవలన ఏర్పడినది. దీనియందు ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, వేంకటేశనిఘంటువు, సాంబనిఘంటువు,

2. C. P. Brown's Telugu-English Dictionary; Page viii; 1852 Edition.

3. Ibidem, Page vii.

4. "Andhra Bhashabhushanam ఆంధ్రభాషాభూషణము, a vocabulary of Synonymes, in verse - Ibidem : Page vii.

5. "A vocabulary written in vers" - Ibidem; Page vii.

6. "The కర్కంబాడి నిఘంటు an alphabetical glossary, framed at my desire; It contains all the words found in the ఆంధ్రనామ సంగ్రహం, in the ఆంధ్రనామశేషము, in the వెంకటేశనిఘంటు and in the సాంబనిఘంటు" - Ibidem, Page x.

7. "The ఒరంగల్లు పదజాలము Orangallu Glossary, this is alphabetically arranged, and is a supplement to Mamidi Vencan'-na's Andhra Dipica, it is anonymous and probably is the work of the same author. The only title is చేళియతెలుగులు that is, local words or dialects. But it explains many expressions used in the leading poems."- Ibidem ; page xi.

విష్ణుఆంధ్రము⁸ మొదలగువానిలో గల పదజాల మంతయు కల దట. దీనిని బ్రౌను దొరయే సిద్ధము చేయించెను, ఇంక ఒరంగల్లుపదజాలము (ఒరంగల్లుదేశీయ తెలుగులు) అనునది మామిడి వెంకన్నయొక్క ఆంధ్రదీపికకు పరిశిష్టభాగము కావచ్చు ననియు, దానికర్తపేరు తెలియుట లేదుగాని, వెంకన్నయే దానినికూడ చేసియుండవచ్చు ననియు బ్రౌనుదొర వ్రాసెను.

ఇవి గాక కన్నడ⁹, తమిళ¹⁰, వంగ¹¹, సంస్కృత¹² భాషలనిఘంటువులను గూడ పరిక్షించి తనకు పనికివచ్చునంతవరకు బ్రౌనుదొర వానినిగూడ వినియోగించుకొనెను. వృక్షశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములకు సంబంధించినపదముల అరములను వ్రాయుటకు, ఆయాశాస్త్రములకు సంబంధించిన ఆంగ్ల, సంస్కృతనిఘంటువులను పరిశీలించెను. ఉదాహరణముగ మనము 'కౌఠ్యశాస్త్రము'¹³ ఆను వృక్షశాస్త్ర సంబంధమైనపదములు గల 'పదజాలము'ను గ్రహింపవచ్చును. ఇట్టిశాస్త్రములకు సంబంధించిన పదములు. దేశీయపండితులలో కూడ కొందరికి తెలియ వని బ్రౌనుదొర వ్రాసెను.¹⁴ నిఘంటువు సాధ్యమైనంతవరకు సంపూర్ణముగా నుండవలె నను అతనిపట్టుదలయే ఈకృషికి మూలము.

ఈవిధముగ వివిధభాషల నిఘంటువులనుండి, శాస్త్రములనుండి, అంతకు పూర్వ మున్న ఆంధ్రభాషానిఘంటువులనుండి పదములను కృతజ్ఞతతో గ్రహించుటయే గాక, తాను స్వయముగ మహాపండితులసాయముతో తెలుగులోని ఉద్గ్రంథములను చదివి, వానిలోని వివిధపదముల నన్నింటిని ఎత్తివ్రాసికొని, తన నిఘంటునిర్మాణమునకు సామగ్రిని కూర్చుకొనెను. ఈసందర్భమున వ్రాయుచు, విశేషముగ పరిశ్రమ జరుగనిభాషకు నిఘంటువును నిర్మించునపుడు సులభముగ

8. "Vishnu Andhram. A glossary included in the Karkambadi Nighant : Ibidem Page xiv.

9. Kannadi English Dictionary by Reeve - Ibidem Page x.

10. Rottler's Dictionary, Tamil and English - Ibidem p. xii.

11. Haughton's Bengali and English Dictionary - Ibidem p. ix.

12. శబ్దకల్పద్రుమ by Radhakanta Deva (పంగలిపి) - Ibidem P. xii.

13. "The కౌఠ్యశాస్త్రం A Botanical Vocabulary in Sanskrit with Telugu Synonymes" - Ibidem, P. xiii.

14. Ibidem, Page xiii.

తప్పదారి త్రొక్కుట జరుగు నని వ్రాసెను,* ఇట బ్రౌనుదొరకు 1826లో భారతము చదువుచున్నప్పుడు కల్గిన ఒక అనుభవమును గూర్చి తెల్పుట అప్రస్తుతము కాదు. ఆతనికి భారతముచదువుటయందు తోడ్పడినవిద్వాంసుడు కష్టమైన పదములకు వ్యావహారికాంధ్రమందు గాని, సంస్కృతములో గాని, హిందీలో గాని అర్థము చెప్పెడివాడట.* ఆపదములకు ఆయర్థము బ్రౌనుదొర వ్రాసికొనెడివాడు. ఆపదమే గ్రంథమందు మరలమరల రాగా, ఆపండితుడు దానికి సందర్భానుసారముగా అర్థముచెప్పుచు వచ్చెడివాడట. కొంత సేపటికి, ఒకేపదమునకువరస్పరవిరోధముగల అర్థములు రాగా, బ్రౌనుదొర ఆతనిని “ఏమి టీవీంత ?” అని ప్రశ్నించెనట ! అందుల కాపండితుడు, “అయ్యా ! మీ రిలా నేను చెప్పిన దంతా వ్రాసుకొంటూ, చివరికి న న్నిలా నిలవదీసి అడుగుతే నేనేమి చెప్తాను. ఒకవేళ మీ రడిగిన మాటకు నాకు అప్పు డర్థం తెలియక పోవచ్చు. లేదా సమానార్థకపదం ఏదీ అప్పటికప్పుడు తట్టకపోవచ్చు” అన్నాడట ! అప్పుడు బ్రౌనుదొర నవ్వి “మరి మీ రిలా నన్ను తప్పదారి తొక్కించడం ఖావ్యమా” అన్నాడట ! కాని, ఈక్రింది వాక్యము— ఆపండితునిగురించియే బ్రౌనుదొర అన్నది— అతనియొక్క సహృదయ తకు తార్కాణము. “The Pandit was a sound scholar but not accustomed to construing.”

ఈకార్యమున తనకు సాయము చేసిన పండితులను గురించి బ్రౌనుదొర “వారికి సంస్కృతవ్యాకరణము పరిచితము. కాని, వారిమాతృభాషకు సంబంధించిన ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పుటకు వారి కంత సంసిద్ధత లేదు” అని వ్రాసెను.* ఈదురవస్థకు కారణము. “సంస్కృతం వస్తే తెలుగు వచ్చినట్టే,” అను దురభిప్రాయము పండితులలో కొందరియందు ప్రబలియుండుటయే ! ఇది ఇప్పుడైనను పూర్తిగా పోయినదా ? ఈయభిప్రాయము ప్రబలుటకు ముఖ్యకారణము తెలుగు తత్సమపదబహుళ మగుట.

ఇట్లు అనేకములగు వ్యయప్రయాసల కోర్చి, బ్రౌనుదొర తననిఘంటువులను సిద్ధము చేసెను. ఇంగ్లీషు-తెలుగునిఘంటువునకు సంబంధించిన ప్రజాళిక 1832లోనే సిద్ధమయినను అచ్చువేయుట ప్రారంభించునప్పటికి అంతయు మరల వ్రాయవలసి వచ్చెనట.* ‘షేక్స్పియరు’ మొదలైన ఆంగ్లఉద్గ్రంథములను శ్రుణ్ణముగ అంతకు పూర్వమే చదివెయుండుటచే, తా నాపనికి సిద్ధముగనే యుంటినని ఆతడు వ్రాసెను.* తనతోటిపనివాదుకూడ, తనకు—ఆంగ్లసాహిత్యమునం దున్న

పాండిత్యమునకు మెచ్చుకొని, తనకు 'బైబిలు,' 'షేక్స్పియరు,' 'మిల్టన్'లు నోటికివచ్చిన టున్న దని పలికెడివా రని కూడ బ్రౌనుదొర వ్రాసెను.* ఈ ఇంగ్లీషు-తెలుగు నిఘంటువును కూర్చుటలో అతని ముఖ్యోద్దేశము, ఆంగ్లసాహిత్యము మనవానికి అందుబాటులోనికి రావలె ననునది.* ఇట్టి సదుద్దేశముతో శ్రమించి ఉదేశసాఫల్యమును పొందెను.

ఈఇంగ్లీషు-తెలుగు నిఘంటువు ప్రథమముద్రణము, ఫిబ్రవరి 1845 లో ప్రారంభింపబడి. మార్చి 1853 లో పూర్తిఅయినదట !*....

ఈనిఘంటువు బ్రౌనుదొరయొక్క తక్కిననిఘంటువులవలెనే విశేషప్రఖ్యాతిని ఆర్జించినది. దీనిసాయముతో ఎందరో-బ్రౌనుదొర ఆశించినటుల- అంగ్లభాష నభ్యసించి, ఆసాహిత్యమును చవిజూచియుందురు. దీనిఉపయోగము కాని, విశిష్టత కాని నేటికిని తగ్గిపోలేదు. వ్యావహారికభాష ప్రాబల్యమును పొందిన ఈ దినములలో వ్యావహారికభాషాపదములు విశేషముగ నున్న బ్రౌనుదొరనిఘంటువులు, మన కింకను మిక్కిలిఉపయోగకారులు, ఉపాదేయములు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దిలోని వ్యావహారికతెలుగుపదములను గుర్తించుట కిది యొకఘంటాపదము.

ఈనిఘంటువుయొక్క ద్వితీయముద్రణము 1895లో జరిగినది. బ్రౌను కీర్తిశేషుడైన (1884) తరువాత పదునొకండవసంవత్సరమున ముద్రింపబడిన దీనిని, ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో ఇంగ్లీషునకు అసిస్టెంటుప్రొఫెసరయిన ఎమ్. వెంకటరత్నం బి. ఏ., గారు సంస్కరించి, విపులీకరించి ప్రచురించిరి. దీనియందు 'బ్రౌనుదొరసాహిత్యజీవితము' (Literary life) ముద్రింపబడినది. ఈవ్యాసమును మిత్రులప్రోత్సాహమువలన, తాను ఇండియాను విడిచి (1855లో) పోవుటకు ముందు బ్రౌనుదొరయే వ్రాసెనట. కాని, దీనిని ప్రచారమునకై అచ్చువేయలేదు గనుక, ఈవ్యాసములోని విషయములు బహిరంగపరుపక 'కాలేజీబోర్డు' వారును జాగరూకత వహించిరి.¹⁵ అతఁడు చనిపోయినతరువాత అచ్చువేసిన ఈ

15. "On the eve of leaving of India, their late learned colleague was induced by his friends to compile some details of his own literamy life. But as this narrative was not printed for publication, the Board do not deem it proper to make free with his contents" — D. F. Carmichael, Secretary, Board of Examiners' Office, March 23rd, 1858. (Preface to a Catalogue Raisonnee of Oriental Manuscripts in the library of college, 1857; Page xxiii.)

నిఘంటువు ద్వితీయముద్రణమున, దీనినికూడ ప్రచురించిరి. బ్రౌనుదొరసాహిత్య జీవితముపై వ్రాయువారికి ఇది అమూల్యమైన వ్యాసము. ఈవ్యాస ముండుటయే, ఈముద్రణయొక్క వైశిష్ట్యము.

తెలుగు - ఇంగ్లీషునిఘంటువుకూడ, దాని తోబుట్టు వగు ఇంగ్లీషు-తెలుగు నిఘంటువుతో సమానమైన ప్రాముఖ్యము గలదే. దీనిని బ్రౌనుదొర తాను తెలుగు నేర్చుకొనుచున్నదినములలో తనకు సాయ మగుటకు సిద్ధము చేసికొనెనట.¹⁶ దీనిని అచ్చువేయవలె ననుసూచన 1844వ సంవత్సరప్రారంభముననే వచ్చెనట. ఆ సంవత్సరము మధ్యభాగమున అచ్చుపని ప్రారంభింపబడెను. ఎన్నోమార్పులు; దిద్దుబాట్లుకూడ చేయవలసి వచ్చెనట. నూటికంటె ఎక్కువమంది తెలుగుగ్రంథ కర్త లందు ఉదాహరింపబడిరి. ప్రతిఉదాహరణమును పరిశీలించి, నిర్ణీతస్థానములో ఉంచె నాతడు.* బ్రౌనుదొర వ్రాయసగాండ్రను పెట్టి, తనపర్యవేక్షణముక్రింద పని సంతయు పూర్తిచేసెను. ఉదాహరించినభాగము లేయేగ్రంథములందలివియో సరిగా పరిశీలించి, నిఘంటువున నిలిపెను. నిరాధారములగు నవేవియు నందు లేవు. ఇట్టి ఋజుత్వము, నిష్కర్ష లేనిచో పరిశోధకునిపనికి గౌరవము గాని, అతనికృషివలన మిగిలినపరిశోధకులకు లాభము గాని ఉండదు. అందుచేతనే ఉత్తమపరిశోధకు డగు బ్రౌనుదొర తనవ్రాతలకు రుజువులను చూపించుచు వచ్చెను.* నిఘంటువులో పేజీ ఒక్కంటికి పదిమొదలు ఇరువదివరకు తెలుగుకవులరచనలనుండి ఉదాహరణ ములు కలవనియు, వాని నన్నింటిని తానే స్వయముగ గ్రహించితి ననియు, తన యొద్ద నున్న పండితులు, వానిని అచ్చునకు సిద్ధముచేసి రనియు అతడు వ్రాసెను.* దీనినిబట్టియే ఆతనికి ఆంధ్రభాషలోగల పాండిత్యము, ఆంధ్రసాహిత్యముతోగల పరిచయము స్వయంవ్యక్త మగుచున్నదిగదా ! ఈనిఘంటువు ముఖపత్రమునకును, ఇంగ్లీషు-తెలుగునిఘంటువున కున్న ముఖపత్రమునకును భేద మంతగా లేదు.¹⁷

16. "The present Dictionary was written to assist myself in learning the Telugu Language" — Telugu - English Dictionary, 1852; Page iv.

17. A Dictionary, Telugu and English, explaining, The Colloquial Style used in Business, And the Poetical Dialect, with Explanation. In English And in Telugu, 1852.
ఇదికాక మిగిలిన భాగమంతయు రెండింటికిని సమానమే.

ఈరెండునిఘంటువులును జోడుగా పెరిగినవి. రెండును ఇంచుమించుగ ఒకేసారి అచ్చొత్తింపబడినవి. ఒకనిఘంటువునకై ఎత్తివ్రాసికొనినవి, కొన్నిఉదాహరణములు, రెండవదానికిని ఉపయోగించెడివట. ఈవిధముగా రెండింటిని సమకాలీనముగ బ్రౌనుదొర పెంచుచువచ్చెను.* వ్రాయనగాండ్రను పెట్టి, కంపోజిటర్లు కూర్చగలిగినంత వేగముగను తాను వారికి పనిచెప్పచుండెడివాడట.*

తెలుగు-ఇంగ్లీషునిఘంటువులలో బ్రౌనుదొర చేసిన ముఖ్యమైనమార్పు-హల్లులతోప్రారంభించుపదములయొక్క స్థానమునకు సంబంధించినది. నేడు మనకున్న అకారాదినీఘంటువులలో 'కచటతప' అను వర్గక్రమమున అక్షరక్రమము తప్పకుండుటయు, ప్రతిఅక్షరమునకును గుణింతము అచ్చులక్రమమున వచ్చుచుండుటయు, మనకు తెలిసినదే. బ్రౌనుదొర నిఘంటువున ఈక్రమము పాటించబడలేదు. ఒకవర్గములోని వివిధాక్షరములతో- అనునాసికాక్షరమును విడిచి- ప్రారంభించు పదజాలమునంతయు, అకారాది అచ్చులక్రమమున ఒకచోటనే ఇచ్చుట; బ్రౌనుదొర చేసినముఖ్యమైనమార్పు.¹⁸ ఇట్లు చేయుటవలన, నిఘంటువు ఉపయోగించుకొనుట సులభమగు నని బ్రౌనుదొరఊహ, 'యరలవ'లు వేరువేరుగనే కలవు. మరల 'శ, ష, స'లను కలిపినాడు. ఈఏర్పాటువలన- కోత, గోత్రము. హెజీ-మొదలగు పదములు ఒకదానితరువాత ఒకటి ఒకేశీర్షిక (కో, ఖో, గో, హె) క్రింద వచ్చినవి.¹⁹ అటులనే- జిగి, చిగురు, జిఘాంసుడు మొదలగుపదములును²⁰ శాతము, షాడబము, సాతాని మొదలగు పదములును²¹ వచ్చినవి. ఇతరపదములును ఇటులనే.²²

ఈవిషయమును పురస్కరించుకొని బ్రౌనుదొర తనతెలుగు-ఇంగ్లీషునిఘంటువు 'ఉపోద్ఘాతము'న సుదీర్ఘముగ వ్రాసినదాని కిది అనువాదము. "ముప్పది సంవత్సరములక్రిందట నేను తెలుగుకావ్యములు చదువుచున్నప్పుడు 'గ'తో ప్రారం

18. కఖగఘ, కాఖాగాఘ, కిఖిగిఘ మొదలగునవి.

19. Telugu - English Dictionary, 1852, page 287.

20. Telugu - English Dictionary, 1852, page 330.

21. Telugu - English Dictionary 1852, page 1050.

22. "I have made an improved arrangement of the consecutive initial consonants : uniting such as in Telugu are commutable (Ibidem page iv).

భించినపదములు (గోరువంటివి) చాలసారులు రాగా, మాగురువుగారు నన్ను 'అంధ్రదీపిక'లో ఆపదమునకై 'కోరు'క్రింద చూడు మని చెప్పుచుండిరి. 'జ' మొదటి అక్షరముగ (జెలంగు) కల పదములు 'చ' క్రింద కనబడుచుండెడివి. 'ద'తో ప్రారంభించుపదములు వానిది త్తమువచ్చినట్లు 'త'తో ప్రారంభించెడివి. దోష, తోష,²³ రెండును 'రోడ్డు'నకు పదములే. 'పులి' అనగా పులి గదా! కాని సమాసములలో 'ప' అనుఅక్షరము 'బ'గా మారి 'బెబ్బలి' అనురూపము వచ్చుచున్నది. 'శ'తో ప్రారంభించు కొన్ని పదములు 'స'తోకూడ వ్రాయవచ్చును గదా. ఈసంశయమునుండి నన్ను పెద్దలుకూడ విముక్తుని చేయలేదు. నేను వారి నడిగి నప్పుడు, "రెండువిధములుగను వ్రాయవచ్చును" అనుచుండిరి. చివరకు నిఘంటువు రమారమి సగమునకు పూర్తి అయినతరువాత, మార్పును అంగీకరించు ప్రథమాక్షరములు గల పదములను గలిపివేసి, మరల నిఘంటువును వ్రాసి, ఈ సంశయమును తొలగించివేసితిని."

"ఇక్కడ ఒక ఉదాహరణను ఇచ్చెదను. 'దీపిక'లో 'దువాలించు'²⁴ అనుక్రియ యొకటి కలదు. కొందరు కవులు దీనిని 'త'తో ప్రారంభింపగా, కొందరు 'ధ'తో ప్రారంభించిరి. కనుక, ఈక్రియ నిఘంటువులో మూడుచోట్ల కనబడవలసివచ్చును. కాని, ప్రథమాక్షరములను కలుపుటవలన, శ్రమలేకుండ అవి కనబడును. ముందుముందు, వీనిని విడదీసి చూపవలె నని ఎవరైనను అనుకొని నను అది అంతకష్టము కాదు. కాని, అట్లు చేయుటవలన భాషను నేర్చుకొను ప్రారంభకునకు కష్టమగును. తెలుగులో కొంతకృషిచేసినవారి కందరకును నేను చేసిన మార్పులోనివిలువ తెలియగలదు. పూర్వపద్ధతిలో పండితులకే సంశయము కలిగెడిది. ఇప్పుడు మార్గము సుగమమైనది.²⁵

ఈపద్ధతి దేశీయులైనపండితుల ఆదరాభిమానములను అంత మారగొన్నటుల లేదు. బ్రౌనుదొరకాలమునను పండితులందరును ఈపద్ధతిని ఆదరించినట్లు లే దని ఆతని ఈక్రిందివాక్యములే తెలియజేయుచున్నవి. "ఈనిఘంటువు విషయమున

23. తోష, తోష, దోష N. S. Way Road, Way or Means (Ibidem, page 465).

24. తువాళించుట, ధువాళించుట V. N. To dance (Ibidem page 432).

25. Ibidem, Preface, page iv.

నాకు నాపండితులనమ్మతి ఉన్నది. కాని కొందరు పండితులు (శాస్త్రులు) నావర్ణ క్రమపద్ధతిని అంగీకరింపలేదు.”²⁶

బ్రౌనుదొర తరువాత, నైఘంటికులు ఈపద్ధతిని అంతగా ఆదరింపలేదు. నిఘంటువులో ఆతడు వ్యావహారికపదములను ఉచ్చరించెడి రీతిగానే - చేర్చుట, పండితులకు నచ్చినట్లు లేదు. తరువాత నైఘంటికులలో బ్రౌనుదొరను తీవ్రముగ విమర్శించినవాడు శ్రీశంకరనారాయణ. ఆతడు తన ఇంగ్లీషు - తెలుగు నిఘంటువులో²⁷, ‘On the contrasts between English and the Indian vernaculars and a common Alphabet for the different languages of India’ అను శీర్షికక్రింద వ్రాయుచు; బ్రౌనుదొరకు తెలుగు సంధినూత్రములు బాగుగా తెలియవు అనుట మొదలుకొని, ఆతడు వ్యావహారికపదములకు తననిఘంటువులో స్థాన మిచ్చి, తెలుగును పాడుచేసినా డన్నంతవరకు; విమర్శించెను. ఇటుల విమర్శించినను, బ్రౌనుదొర నిఘంటువులను ఉపయోగించుకొను విషయములో శ్రీశంకరనారాయణ వెనుకాడినట్లు లేదు. ఈతీవ్రవిమర్శకు కారణము, బ్రౌనుదొర వ్యావహారికభాషకు తననిఘంటువున అతిప్రముఖస్థాన మిచ్చుటయే కావచ్చును. శ్రీ శంకరనారాయణకు కోపకారణమైన వ్యావహారికపదములలో కొన్ని ఈక్రింద నిచ్చుచున్నాను : అరవయ్యో (Sextieth), చంద్రుణ్ణి, వొప్పకోవడము, వద్దాలుగు, అదీ, నేను.

26. “...In composing this work I have had the approbation of many learned assitants. But some (sastries) scholars have disapproved the spelling here exhibited” — Ibidem page v.

27. An English - Telugu Dictionary by P. Sankaranarayana Published by V. Ramaswamy Sastrulu & Sons, 1928. ఈ ముద్రణమునకు డాక్టరు జి. ని. సీతావతిగారు సంపాదకులు. సంపాదకులు preface లో, “This edition of Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary in the first edition published after the lamented death of the another...” అని వ్రాసిరి. దీనియందు, శ్రీ శంకరనారాయణగారు మూలగ్రంథమునుండి వైశిష్టికలు గల వ్యాసమును తీసి పునర్ముద్రించిరి.

ఏది ఎట్లున్నను, తననిఘంటువు పండితపామరజనోపయోగము కలదిగా నుండవలె నని ఆత డాశించెను గాని వేరుకాదు. కేవలము ఛాందసులైన పండితుల మెప్పు పొందవలె నని ఆత డెన్నడును కృషిచేయలేదు. అతడు విదేశస్థు డగుట ఇట్టి సందర్భములలో ఆతనికి ఉపకారక మయ్యెను. దేశీయపండితులలో కొందఱను పట్టిబంధించు సంప్రదాయశృంఖలములు ఆతని నంటలేదు. కనుకనే అతడు పామరులను, వారిభాషను ఈసడించలేదు. విశాలదృష్టిగలవిజ్ఞాని గనుక, పండితుల ప్రతిభను గుర్తించి, వారి నెన్నడును తూలనాడలేదు. ఈతటస్థదృష్టి, ఆతనికి కలుగుటకును; దానిని నిలుపుకొనగలుగుటకును, అతడు విదేశస్థు డగుట మిక్కిలి అక్కరకు వచ్చినది.

వీలున్నచోటులం దెల్ల అతడు ప్రజలభాషకు ప్రాముఖ్య మిచ్చుచునే యుండెను. నిజమైన విద్వాంసులు, సాహిత్యప్రియులు, తన ఉద్యమములో బాసటగా తనకు నిల్చి రని ఆతడే వ్రాసెను. సాధారణముగా పద్యకావ్యములలోను, వ్యవహారము నందును ఉపయోగింపబడు పదములు కాక, మారుమూలపదములను వాడుచు, అందులకు గర్వింపుచు విఠ్ఠవీగువిద్వాంసుల నాతడు గౌరవింపలేదు.²⁸ వారివలన నుపయోగము లేదని ఆత డెరుంగును.

తన నిఘంటువులు, సాధ్యమైనంతవరకు పూర్ణముగ (జీవద్భాషకు పరిపూర్ణ నిఘంటువు అనునది ఉండదని అతనికిని తెలియును) నుండుటకు చేయవలసిన కృషినంతను బ్రౌనుదొర చేసెను. కొన్నికొన్నిపదములకు అర్థవివరణ పండితులచే చేయించియు, వారు దూరస్థులైనచో ఉత్తరములద్వారా సమాధానములు తెప్పించు కొనియు, వారినిర్ణయములను సంపాదించి 'తన నిఘంటువునందు కూర్చుకొనెను. ఈసందర్భమున ఒకటి, రెండు, ఉదాహరణలను పరీక్షింపవచ్చును.

ఆరోజులలో మదరాసులో సుప్రసిద్ధులగు ఆంధ్రులలో ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారు (1780 ప్రాంతమున వీరి జననము. 3-10-1836 న,

28. "Instead of that found in poems and used in ordinary life they (Sastris) wish us to practice a pedantic style! which is admired because conceited and far from clear. Such refinements are disregarded by men of real learning, who are therefore considered vulgar by some who are inferior in sound scholarship" Preface - page i v - Telugu, English Dictionary, 1852.

మృతి). వీరు చెన్నపట్టణములో, ఇప్పటి హైకోర్టునకు పూర్వ మున్న సుప్రీమ్ కోర్టులో - తెలుగు, అరవము, ఇంగ్లీషుభాషలలో 'దుబాసి'. వీరు బ్రాహ్మణులకు స్నేహితులు. వీరు 1830 - '31 సంవత్సరములనడుమ (18-5-1830 నుండి 3-9-1831 వరకు) కాశీయాత్ర చేసిరి. ఆచరిత్ర చక్కని వ్యావహారిక భాషలో లేఖలరూపమున తమమిత్రులగు కోమలేశ్వరపురం శ్రీనివాసపిళ్లగారికి వ్రాసిరి. ఇది 'కాశీయాత్రచరిత్ర' అనుపేర ఇప్పటికి మూడుసార్లు ముద్రింపబడినది.²⁹ ఈవిధముగా గ్రంథకర్తగా కూడ పేరుపొందిన వీరస్వామయ్యగారిని, బ్రౌనుదొర తన తెలుగు-ఇంగ్లీషు నిఘంటువులో - ఇంద్రాణి, పలవర మొదలగు పదముల అర్థవివరణమునకు ప్రమాణముగ గ్రహించిరి.

“ఇంద్రాణి - Name of the wife of Indra ; A sort of bracelet, Orangallu Glossary ; ‘Dowager’ a Bramin widow, Enugula. 28th July 1830.”³⁰

“పలవర - The name of a certain tree much cultivated in the neighbourhood of Hyderabad for its fruits. పలవర ఆకులు its leaves, are used to manure land. See discription in the Kasi Yatra, date 7th September 1830”.³¹

విక్రమార్కునికథలు (1819) పంచతంత్రము (1834) తెలుగు వ్యాకరణము (1836) మొదలగు గ్రంథములను వ్రాసిన, “చెన్నపట్టణపాఠశాలలో ఆంధ్రభాషకు మొదటియపాఠ్యాయుడైన”³² శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తి

29. కాశీయాత్రచరిత్ర ప్రథమముద్రణము 1838 లో శ్రీనివాసపిళ్లగారి బాధ్యతను జరిగినది. ద్వితీయముద్రణము 1869 లో 'గవర్నమెంటువారి ఉత్తరువు'చే జరిగినది. తృతీయముద్రణము 1941 లో జరిగెను. తృతీయముద్రణ భారమును శ్రీ దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు వహించిరి.

30. Telugu - English Dictionary; page 80.

31. Telugu - English Dictionary; page 564.

32. శ్రీరావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారి 'తెలుగువ్యాకరణము' ప్రథమముద్రణము (1836) పీఠికలోని వాక్యము. ఈవ్యాకరణము A. D. Campbell దొరకు అంకిత మీయబడినది.

శాస్త్రిగారు (1770 - 1836) బ్రౌనుదొరకు గురుతుల్యులు. ఆయన బ్రౌనుదొరకు కొన్నిపదముల అర్థవివరణము చేసి, దూరమున నున్నచో, జాబుమూలముగ కూడ పంపుచున్నట్లు తెలియజేయు లేఖ నొకదానిని ఉదాహరణముగా ఇచ్చుచున్నాను.

[1827 నవంబరు 22 తేదీని శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారు బ్రౌనుదొరకు వ్రాసిన లేఖకు నకలు].³³

“మహారాజరాజశ్రీ ఛా. ఫి. బ్రౌనుదొరవారి నముఖానకు— ఆశ్రీతుఁడు రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రి అనేకములైన సలాములు చేసి వ్రాసుకొన్న విజ్ఞాపన పత్రిక—

తమరు అలవోక - డాబాలు అనేశబ్దములకు అర్థము వ్రాసి పంపించుమని వ్రాయించినారు. అలవోక శబ్దమునకు స్వేచ్ఛ - అనిచ్ఛ - అప్రయత్నము - అశ్రమము - కారణము - అని నానా అర్థములు వున్నవి. ఆయాస్థలములకు తగినట్లుగా చెప్పకోవలసినది.

డాబాలు అనేది డాబా అనేదానికి బహువచనాంతము. డాబా అనగా వెండితో గాని బంగారుతో గాని చేసిన మొలత్రాడుయొక్కబిళ్ల. ఉత్తరదేశములో బంగారుతో గాని వెండితో గాని చేసిన మొలత్రాడు నాలుగైదువరుసలుగా చుట్టి అతికించి బిళ్లలు వేసి మొలను ధరించడము కద్దు. అటువంటిత్రాడు డాబామొలత్రాడు అని చెప్పబడుచున్నది.

కాలేజీవారు కోరిన 500 రూపాయల పుస్తకములవైనం నాకు యెంత మాత్రమున్నూ తెలియదు. చిత్తగించవలెను. ఇదిగాక తమరు హంసవింశతిలోని కొన్ని పద్యాలకు శబ్దార్థమున్నూ తాత్పర్యమున్నూ వ్రాసి పంపించు మని వ్రాయించినారు. తోచినమట్టుకు వ్రాసి యిందులో బిడాయించి నముఖానకు పంపించినాను. చిత్తగించవలెను. నేను నడచుకోగలందులకు ఆజ్ఞాపత్రిక దయచేయించవలెను. ఇదే అనేకములైన విజ్ఞాపనలు.

చెన్నపట్నం,
1827 నవంబరు 22 తేదీ }

రా. గురుమూర్తి శాస్త్రి

33. శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారి ‘తెలుగువ్యాకరణము’నకు 1951వ సంవత్సరములో జరిగిన ముద్రణము ితికలో ఈలేఖ ముద్రింపబడినది.

ఈవిధముగ లేఖలమూలమున తనకు కావలసిన శబ్దములకు అర్థవివరణము తెప్పించుకొనియు, విద్వాంసులైన తనమిత్రులగ్రంథములనుండి ప్రయోగములను గ్రహించియు, బ్రౌనుదొర తన నిఘంటువున కొకవైశాల్యమును కల్పించుకొనెను. సమకాలికు లగు పండితులప్రయోగములను గౌరవించి, వానికి తననిఘంటువున స్థాన మిచ్చి, సమకాలమువారి రచనలను గౌరవించుటలో దోషము లేదను సంప్రదాయము నొకదానిని నెలకొల్పెను. ఈసత్సంప్రదాయమును, నవీననైఘంటికులు కూడ నవలంబించుట మంచిది.

1855 లో తాను మనదేశమును విడిచి ఇంగ్లండు వెడలిపోయినను, బ్రౌను దొర ఈరెండునిఘంటువులను మరచిపోలేదు. తనకు ఆరోగ్యము సరిగ లేకున్నను, వయస్సు మళ్లీ నను తనకృషిని మానలేదు. వీలుచిక్కినప్పు డెల్ల, వానిని సవరించుచునే యుండెను. క్రొత్తక్రొత్తపదములను చేర్చుచునే యుండెను. జీవద్భాషకు శాశ్వతమైన నిఘంటు వనునది ఉండజాల దనియు, భాషతోపాటు నిఘంటువును, వ్యాకరణమును మార్పులను పొందుచుండవలె ననుపరమసత్యము ఆతనికి తెలియనిది కాదు. లండనులో తనకు తీరిక దొరికినప్పు డెల్ల తన నిఘంటువులకును, వ్యాకరణమునకు అతడు చేర్పులు, మార్పులు చేయుచునే యుండెనట. దీనివలన అవి మొదటికంటె రెట్టింపు పెరిగిన వని ఆతడు వ్రాసెను.*

బ్రౌనుదొరకు, నిఘంటువులకు క్రొత్తపదములను అందిచ్చుటలో ఒక ఫ్రెంచి-తెలుగునిఘంటువు మిక్కిలి ఉపయోగించెనట. దాని నాతడు 1855లో ఇంగ్లండు పోవువరకు పరిశీలించుటయే జరుగలేదట! 1700 ప్రాంతమున మన దేశమున కృషిచేసినమిషనరీలు తమిళ-ఫ్రెంచి; తెలుగు-ఫ్రెంచినిఘంటువులను కూర్చిరట. ఆనిఘంటువులలో తెలుగు-ఫ్రెంచినిఘంటువునకు Dictionaire Telongou ou Badaga అని పేరట. దీనిలో వ్యావహారికపదములే విశేషముగ కలవని బ్రౌనుదొర వ్రాసెను. ఈనిఘంటువును సిద్ధపరచిన మిషనరీలు తమపేరులను ఇయ్యలేదట. దీనినుండి బ్రౌనుదొర వేయివరకు పదబంధములను గ్రహించెనట.*

ఇంగ్లీషు-తెలుగు; తెలుగు-ఇంగ్లీషు నిఘంటువులను కూర్చుటలో బ్రౌను దొర మహాప్రతిభను జూపుటయే గాక, దూరదృష్టిని, హృదయవైశాల్యమునుగూడ ప్రకటించెను, తనరచనలు, "ముఖ్యముగ తెలుగునేర్చుకొనువారికి" ఉపయోగ

పడవలె నను ఉద్దేశముతో వ్రాసినను, వానికి విశేషవ్యాప్తి, తెలుగువారిలో కూడ వచ్చుటకు ముఖ్యకారణము వాని పాండిత్యప్రాధిమ్యము.

దేశభాషలలో కృషిచేయు విదేశస్థులు, ఆయాభాషలసహజప్రకృతులను అర్థము చేసికొని కృషిచేయవలెనే గాని, ఆభాషలప్రకృతులనే మార్చవలెనని కృషి చేయుట వ్యర్థమని కూడ అతడు గ్రహించినాడు. ఏభాషనైనను మార్చ గలిగిన వారు, నూతనపదజాలమును సృష్టింపగలవారు ఆభాషాభాషీయులైన ప్రజలే గాని అన్యులు కారను చరిత్రసత్యమును బ్రౌనుదొర ఎన్నడును మరువలేదు. తెలుగులో తా నెంత కృషిచేసినను, ఎంతపాండిత్యమును సంపాదించుకొనినను, ఎన్నిగ్రంథములు రచించినను ఈభాషవిషయమున 'తుదిమాట' తెలుగుప్రజలదే అనువరమ సత్యమును గుర్తించియే బ్రౌనుదొర తనకృషిని చేసెను. తనకృషి ఫలించుటకై అతడనేకులసలహాలను స్వీకరించెను. పండితులభాషను పామరులభాషను సమానముగనే గౌరవించి యాదరించెను. అహంకారమును విడిచి ప్రజలయొద్దనుండి వారియభిప్రాయములను గ్రహించి వానిని మన్నించెను. తననిఘంటువులలో తెలుగుప్రజలకు సులభముగా అర్థముకాని నూతనపదములు- అనావశ్యకమైనప్పుడు కేవలపాండిత్యప్రకర్షకై - సృష్టింపలేదు. తన 'ఎల్లలను' తాను గుర్తించి కృషి చేసినాడు గనుకనే బ్రౌనుదొర శిష్టులలో విశిష్టుడు.³⁴

నిఘంటువులలో ఆంగ్లము సభ్యసింపగోరు తెలుగువారికి వీలగునట్లు మార్పుల నెన్నింటినో చేసెను. కొన్నికొన్ని ఇంగ్లీషుపదములకు తెలుగులో అర్థమును వ్రాయుచు, అర్థము జాగుగా అగుటకు, తెలుగువారికి జాగుగా తెలిసెడి వారి సాహిత్యమునుండియే ఉదాహరణ లిచ్చి, నిఘంటువు విశేషముగ నుపయోగకారి యగునట్లు చేసెను.³⁵ చేసిన కృషివలన ఎంతఎక్కువమంది ఉపయోగమును పొందుదురు? అని ఆలోచించి బ్రౌనుదొర గ్రంథములను రచించెను గాని స్వీయ పాండిత్యప్రకటనకై కాదు. ఇంగ్లీషు-తెలుగునిఘంటువు పీఠికను మనము జాగరూకతతో పరిక్షించినయెడల, బ్రౌనుదొరకు తెలుగుభాషలో ఎంతటినిశితమైన పాండిత్యము కలదో స్వయంవ్యక్తమగును. ఆంగ్లభాషాసంపర్కమువలన తెలుగు భాష మారుచున్నదనియు, ఈమార్పు సహజమే యనియు, అంతకుపూర్వము ముస్లిము ప్రభుత్వకాలమునగూడ తెలుగుభాష పాలకులభాషనుబట్టి మార్పులను

34. English - Telugu Dictionary - Preface, page 5.

35. English - Telugu Dictionary - Preface; page 5.

జెందిన దనియు వ్రాసి తనచరిత్రదృష్టిని చూపెను. ఈ అంగ్లభాషాసంపర్కమువలన ఎన్నియోపదములు తెలుగులోనికి వచ్చి చేరుచున్న వనియు, పండితులు అంగ్ల పదములను ఒక్క, తత్వమపదములను సృష్టించి వాడుచున్నను, ప్రజలుమాత్రము అంగ్లపదములనే ఉపయోగించుచున్నారనియు బ్రౌనుదొర వ్రాసెను.³⁶ దీనినిబట్టి బ్రౌనుదొరనాటికి వ్యావహారికాంధ్రమందు అంగ్లపదములు బాగుగ స్థిరపడిన ట్లెంచ వచ్చును.

“అంగ్లభాషాపఠనము హిందువుల మనోవికాసమునకు మార్గము కాగలదు” అని వ్రాసిన బ్రౌనుదొర తనకృషికి గల చరిత్రలోనిసా నమును పూర్ణముగ గ్రహించినాడనియే చెప్పవలెను. తనకృషి సార్థక మగును గాని వ్యర్థము కాదని గ్రహింపగలిగిన దూరదృష్టి ఆతనిది.

బ్రౌనుదొరయొక్క నిఘంటువులను ఎవ రెట్లు విమర్శించినను, అతని నిష్కాపట్యమును, సత్యనిష్ఠను శంకించువా రుండరు. ఒకయుగనంధిలో ఆతడు కృషిచేసి, దానిఫలితముగ ఒకసమన్వయప్రధానమైన దృక్పథమును పండిత పామరులలో ప్రచారమునకు తెచ్చెను. తరువాతి నైఘంటికులు అంగీకరించినను, అంగీకరింపకున్నను - బ్రౌనుదొరకు, అతనినిఘంటువులకు ఎంతయో ఋణపడి యున్నారు.³⁷ కాని మనవారికి ఋణగ్రస్తు లగుట తెలిసినట్లు, కృతజ్ఞతను, తెలియ జేయుట అంతగా తెలియదు గనుక, తరువాత నైఘంటికులలో అనేకులు బ్రౌను దొరను ‘ఉపయోగించుకొని’ మాటాడక మిన్నకుండిరి. ఏది ఎఱునను బ్రౌణ్య నిఘంటువుల తరువాత బయలుదేరిన నిఘంటువులలో, బ్రౌణ్యము నుపయోగించు కొననిది³⁸ లేదని చెప్పిన సత్యదూరము కాదు.

36. Ibidem, Preface - page 5.

37. “శబ్దరత్నాకరమునకు బ్రౌణ్యనిఘంటువే ఆధారము” - కళాప్రపూర్ణ శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు (శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు - విమర్శనము - 12-7-1939) ఈవ్యాసము శ్రీవారి స్మారకసంచిక యందు (ప్రతిభ, సంపుటి ౪) ప్రకటింపబడినది కూడ. అందు, పై వాక్యము 41 వ పేజీలో గలదు.

38. “ఈనిఘంటునిర్మాతలు (సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు) బ్రౌణ్యనిఘంటువు ప్రమాణముగా స్వీకరించినారు. అందుకు నేను చాలా సంతోషిస్తున్నాను.” శ్రీ గి. రామమూర్తి పంతులుగారు (శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు - విమర్శనము - ప్రతిభ, సంపుటి 4 - 20 వ పేజీ).

జగత్ప్రసిద్ధములైన ఈరెండునిఘంటువుల తరువాత చెప్పకొనవలసిన నిఘంటువుల నింకను కొన్నింటిని బ్రౌనుదొర కూర్చెను. కృషివిషయమునను, పాండిత్యవిషయమునను పైవాని కేమాత్రమును ఇవి తీసిపోవు. వీనిలో 'మిశ్ర భాషానిఘంటువు' ఒకటి, బ్రౌనుదొరప్రతిభకు తార్కాణముగ నున్నది. ఇట్టినిఘంటువు ఒకదానిని కూర్చవలె నను భావము కలుగుటలోనే ఆతనివై శిష్టము, భావమును క్రియగా ప్రవర్తింపజేయుటలోనే ఆతని ప్రతిభాప్రాగల్భ్యమును కానవచ్చును. దీనిలో తెనుగు, పర్షియను, ఇంగ్లీషు లిపులు మూడును వాడబడినవి; తెలుగులిపిలో పదము, దానికి పర్షియనులిపిలో వ్రాత, ఆంగ్లలిపిలో పర్షియను ఉచ్చారణ, ఇంగ్లీషులో అర్థము-ఇవిగాక తెలుగులో ఆపదమునకు అర్థవివరణము. "తెలుగుభాషనుండి కాలక్రమమున ఈఅన్యభాషాపదములు తొలగించుటకు వీలుగా ప్రతిపదమునకును పర్యాయపదముగ తెలుగుపదమును ఇచ్చితిని"³⁹ అని వ్రాసిన బ్రౌనుదొర తెలుగు భాషాభిమానమును ఏమని కొనియాడుదుము !

మిశ్రభాషానిఘంటువు (A Dictionary of the Mixed Dialects and Foreign words used in Telugu) 1854 లో ముద్రింపబడినది.⁴⁰ పీఠిక తరువాత, దీనిలో 'ఆంధ్రాక్షరము'లను గూర్చిన దీర్ఘ వ్యాస మొకటి కలదు. ఆంధ్రవ్యాకరణమునకు ఇదిప్రథమవాచకముగ గ్రహింపచ్చు నని బ్రౌనుదొర వ్రాసెను. ఆతడు వ్రాసిన తెలుగువ్యాకరణము రెండవముద్రణమునుండి ఇది కొలది మార్పులతో గ్రహింపబడిన చట.⁴¹ ఈభాగమును చదువుచున్నప్పుడు బ్రౌనుదొరకు గల తెలుగుభాషాపాండిత్యమే గాక, ఆతని సమన్వయదృష్టి, మనసంఘసంప్రదాయములను గూర్చి ఆతనికి గల విజ్ఞానము మనలను ఆశ్చర్యచకితులునుగ చేయక మానదు. మనఆచారవ్యవహారములతో మంచిచెడ్డలతో ఆతనికి గల సానుభూతి మనల నాతనిని గౌరవించునటు చేయును.⁴²

39. "To each word in this vocabulary I have appended a Telugu Synonyme. This will aid those who wish to get rid of these foreign words" (Dictionary of mixed Telugu, 1854 - Preface, page iv.

40. Ibidem - Preface, page iv.

41. Ibidem - page xxviii.

42. "The native tutors also complain that English pupils touch their mouths with their hand ; and then defile

ఈనిఘంటువును కూర్చుటలో ఆతనిముఖ్యోద్దేశము ముస్లిములపరిపాలన వలన తెనుగుభాషలోనికి వచ్చి చేరిన అన్యదేశ్యములను అర్థవివరణముతో చూపుటయే. అరబ్బీ, పారసీక, ఉర్దూభాషలోని పదములనే గాక ఇతరభాషలనుండికూడ తెనుగులోనికి వచ్చిచేరిన పదములనుగూడ ఆతడు గ్రహించెను. తెనుగుభాషలో నున్న అన్యదేశ్యము (Foreign words or loan words) లను గూర్చి పరిశోధన చేయువారికి ఈనిఘంటువు రత్నాకరము.

బ్రానుదొర- న్యాయస్థానములలోను, వాణిజ్యకేంద్రములలోను విరివిగా వాడబడు ఈ 'మిశ్రభాష'ను; లా-లాటిన్ (Law-Latin) తోను, లా-ఫ్రెంచి (Law-French) తోను పోల్చి వాక్యనిర్మాణవిషయములోను, కారకమునందును ఈభాషకును 'తెనుగు'నకు పోలిక చాలతక్కువ అని చెప్పచు— ఈక్రిందిఉదాహరణను ఇచ్చెను. "ఈనందరులో డిఫెండంటు నమ్మను చూచి పై ను (or దస్త్) చేశి వాయిదాచొప్పన కోర్టులో హాజరు అయి ఆన్ నరు యియ్యకపోయినందున యిందులో యెక్కుపార్తి దర్బాస్తు చేయవలెనని ప్లేంటిఫ్ స్తీడరు మోశను చేశినాడు గనుక ఆమోశనురికార్డులో దాఖలు (or ఫయిలు) చేశి అందులో దర్బాస్తుచేసిన చొప్పన నడిపించేలాగున ప్రోసీడింగునులో ఆర్డరు యెంటరుచేయడం అయినది."⁴³

ఈనిఘంటువు తనతెలుగు-ఇంగ్లీషునిఘంటువునకు పరిశిష్టభాగమువంటి దనియు సాధారణముగా ప్రజలు వాడుచున్నపదములే గాని, వాడుకలో లేని 'అన్యదేశ్యము' లిందు లేవనియు బ్రానుదొర ఈనిఘంటుపీఠికలో⁴⁴ వ్రాసెను. అవసరము లేనప్పుడు మాటలలో గాని, వ్రాతలలో గాని ఈ 'మిశ్రభాష' నుపయోగించుట మంచిది కాదనియు, సాధ్యమైనంతవరకు దీనిని పరిహరింపవలె ననియు,⁴⁵ వ్రాసిన బ్రానుదొరయొక్క ఆంధ్రభాషాభిమానమునుగూర్చి వేరుగా చెప్పవలెనా !

books with hands thus dirtied. Hindus hold spittle in abomination. We should respect their prejudices and treat them kindly." (Ibidem - page x - Foot Notes).

43. Ibidem - Preface - page iii. (ఇవి మచిలీపట్టణపు 'కోర్టుజర్నలు' నుండి సంగ్రహించబడినవి).

44. Ibidem - Preface - page iii.

45. Ibidem - Preface - page iv.

ఈనిఘంటునిర్మాణములో ఆతనికి బాగుగా తోడ్పడినవి (i) ఆతడే ఎనిమిదివాల్యూములలో సేకరించి యుంచిన జాబులు: (ii) అరువదిరెండువాల్యూములలో నున్న 'స్థానికచరిత్రలు'⁴⁶ వీని సాయముతోను, తాను కోర్టువ్యవహారములలో నున్నప్పుడు సేకరించిన 'రికార్డుల'తోను, ఈనిఘంటువును బ్రౌనుదొర చక్కగ కూర్చెను.

ఈపెద్దనిఘంటువులే గాక, తాను వ్రాసిన వాచకాదులందు; చిన్ననిఘంటువులను, 'పదజాలముల'ను ఎన్నింటినో బ్రౌనుదొర తెలుగు నేర్పుకొనగోరువారికి వీలుగ నుండుటకై ముద్రించెను. తెలుగుభాషలో కృషిచేయ నెంచువారికి ఏకష్టమును - తనకు మొదట కలిగినట్లు - కలుగకుండుటకై ఎంతవరకు శ్రమింపవచ్చునో అంతవరకును ఈతడు కష్టపడి పనిచేసెను. ఆపని, ఉత్తమగ్రంథములరూపమును పొందినది.

ఇవిగాక జిల్లాలలో జరుగు కార్యకలాపములకు సంబంధించిన పదజాలముగల, జిల్లానిఘంటువు (1852) నొకదానిని బ్రౌనుదొర ప్రకటించెను. ఆతడు చేసిన పనులలో ఇది అత్యల్పమైన దైనను, దీనిమీది విమర్శమాత్రము కఠినముగ వచ్చినది. తరువాత ఇది విల్సన్ దొరయొక్క 'కోర్టు-రెవిన్యూపదములవట్టిక'లో 1855 లో విలీన మైనదట.*

బ్రౌనుదొర ఆంగ్లనిఘంటువునకుగూడ ఒక అనుబంధమును కూర్చెను. డాక్టరు జాన్సన్ యొక్క నిఘంటువును తీసికొని, అచ్చుకాగితములనడుమ తెల్లకాగితములు వేయించి సిద్ధము చేసిన ప్రతిలో ఎన్నోక్రొత్తప్రయోగములను - టాడ్, వెబ్స్టర్, క్రైగ్ మొదలగువారు చూపకవిడిచినవానిని - సేకరించి వ్రాసియుంచెనట.⁴⁷ దీనిని బట్టి ఆతనికి స్వభాషయైన ఆంగ్లమున ఎంతటిపాండిత్యము కలదో వ్యక్తమగుచున్నది. ఆతడు మనదేశమునకే రాకయుండిన, స్వభాషకే సేవచేసి, ఆంగ్లసాహిత్యమున శాశ్వతకీర్తి నార్జించియుండెడివాడు. ఆతనికికీర్తికి ఎక్కడైనను అడ్డము లేదు. కాని, ఆత డిచ్చటకు రానున్నచో మన భాషాసాహిత్యములకు అతని ప్రతిభతో గూడిన సేవ లభించెడిది గాదు.

48. Ibidem - Preface - page iv.

47. "ఈవ్రాతప్రతి తనకు లభింపలే దని, 'ఇంగ్లీషు - తెలుగు నిఘంటువు' రివ్వితీయముద్రణమును సంస్కరించిన ఎమ్. వెంకటరత్నంగారు వ్రాసిరి.

ఇంతే కాక 'ప్లేమింగ్' 'బిటిస్'లు కూర్చిన 'ఫ్రెంచినిఘంటువునకు కూడ నూటికంటె ఎక్కువగ పదములను చేర్చెనట.* చిన్ననాటనే ఆతడు నేర్చిన 'ఫ్రెంచి భాష,, ఆతని కీషయమునను, 'తెలుగు-ఫ్రెంచినిఘంటువు' నుపయోగించుకొను విషయమునను, బాగుగా తోడ్పడినది.

ఈవిధముగా బ్రౌనుదొర సర్వతోముఖప్రజ్ఞను చూపి, కృషిచేసెను, గనుకనే, ఆతడు ధైర్యముగ "నేను ఒక్కరికొరకే శ్రమింపలేదు"⁴⁸ అని వ్రాయ గలిగెను. వ్రాసినది సార్థకమును గూడ.

భారతదేశములోని సమస్తభాషలతోను- ఇంచుమించుగ= పరిచయమున్న బ్రౌనుదొర⁴⁹ తెనుగుభాషను తన అభిమానభాషగ స్వీకరించి కృషిచేయుట మన భాషకు జరిగిన మహావకారము. ఇట్టి మహానుభావునికృషిలో, కొన్నిలోపములున్నవని అనువారును లేకపోలేదు. దోషములును, లోపములును అందరకును గలవు. గాని, ఇంతకృషి చేసిన ఘనతమాత్రము అందరకును లేదు. "ఏకో హి దోషో గుణనిష్ఠిపాతే నిమజ్జతి.,[†]

జయ - చైత్రము; ఏప్రిల్, 1954

సంపుటము 31, సంచిక-4.

48. "I did not labour for one tribe alone."

49. Distinguished by his attainments in nearly every other language of India, whether vernacular or classical, Mr. Brown particularly attached himself to the study of Telugu" - D. F. Carmichael, Secretary, Board of Examiners' Office, March 23rd, 1858. (Preface to a Catalogue Raisonnee of Oriental Manuscripts in the Library of the College, 1857).

† ఈవ్యాసము "బ్రౌనుదొర జీవితవిశేషములు - నిఘంటునిర్మాణము" అను శీర్షికతో భారతిలో ప్రకటితము. * ఇట్టి గుర్తులున్నచోట నాతెలుగు వాక్యములకు మూలములైన ఇంగ్లీషువాక్యములు - బ్రౌను స్వయముగ వ్రాసిన వ్యాసములోనివి - అధస్తూచికలలో నీయబడియున్నవి. వ్యాస పరమాణమును సంగ్రహించుటకై వానిని వదలుట యైనది.

— (సంకలనకర్త.)

ఆంధ్ర విషాదనాటకము

— శ్రీ తణికెళ్ళ వీరభద్రుడు

ఆంగ్లభాషాపరిజ్ఞానము కలవారికి విషాదనాటకములే యాంగ్లసారస్వతము నందు ముఖ్యకావ్యము లని తప్పక తోచును. మనయాంధ్రవాఙ్మయమునందు విషాదనాటక మనునది గగనకుసుమ మైనది. మనసారస్వతమున విచారనాటకము లేదను నంశము కడుశోచనీయము. ఆంధ్రభాషయందలి నాటకము లన్నియు సాధారణముగా మంగళాంతములుగా నుండును. కొన్నినాటకములు మొదటినుండి తుదవఱకు శృంగారవిషయములనుగూర్చి గాని ప్రాణులనుఖజీవనమునుగూర్చి గాని వ్రాయఁబడుటచే నవి పూర్తిగ మంగళప్రదములైనవి. అట్టినాటకములు కథానాయకుల వివాహములతోను వారిజయధ్వనులతోను సంతమొందును. కాని, అట్టిరూపకములందు మానవులబాధలకును వారిక్లేశములకును స్థల ముండదు. చిత్రనశీయము వంటి నాటకములందు విచార మంతగా లేకపోలేదు. నలదమయంతులకు కలిగిన కష్టములను చూచి కంట తడిపెట్టనివారును, జాలి నొందని వారును సభ్యులలో నుండరు. నాటకమందు చాలవఱకు విచార మున్నను తుద కెన్నఁడయిన నాసతీ పతులు కలియఁగల రని యాశ వొడమనివారు చదువరులలోఁగాని, దిదృక్షులలోఁగాని యుండు టరుదు. అంతమందు సర్వజనులును సౌఖ్య మొందుటచే ఈనాటకములలో మంగళాంతములను నామమును ధరింపవచ్చును. నాటకములలో మరి యొకజాతి గలదు. కొన్నికథలు మానవులయాపదలను మనఃక్లేశములను వర్ణించును. నాటక మంతయు విషాదపూరితమై యుండును. ప్రారంభించినదిమొదలు పంచమాంకమువఱకును సరులలోపములను వారిదుష్కార్యములును వారివలన సంభవించు నాపదలును నాటకమునకు కథాభాగములుగా నేర్పడును. సత్పురుషులకుఁ గలిగిన విపత్తులకు మనము కుందుదుము. పాపభీతిలేక ప్రాపంచికమాయకులొనై జనుల కవకారము చేయుటయే యుద్దేశముగాఁ గల యపరాధులను చూచి యాగ్రహము నొందుదుము. వారికి శిక్ష గలుగవలె ననియు నిరపరాధులు సురక్షితముగా నుండవలె ననియు కోరుచుందుము. ధర్మమునకై జీవము సయితము విడిచిన సారంగధరునిచరిత్ర నిజముగ విషాదనాటకమున కుచితమైనది. అనేక

కవు లీనాటకమును రచించిరి. ఎల్లరును దీనిని మంగళాంతముఁ గావించిరి. కారణ మరయుట శ్రమ కాదు.

తెనుఁగునందు దుఃఖాంతరూపకములు లేకుండుటకు కారణములు పెక్కులు కలవు. మనప్రాచీనగ్రంథములందు ఇట్టివి లేవు కాన తెనుఁగునందు కూడ ఇట్టివి వ్రాయఁగూడ దనునది మొట్టమొదటి కారణము. వాస్తవముగ పూర్వాచారపరాయణత్వము శ్లాఘాపాత్రమే కాని, ఒకానొకసమయమున త్యజింపవలయును గదా ! మరియొకకారణమును కలదు. సృష్టిలో హరిశ్చంద్రసారంగధరాది పుణ్యాత్ములు సత్యమే ముఖ్య మని యెంచి దానిని కాపాడుయత్నమున ప్రాణములు సైతము కోల్పోవుటకు సిద్ధపడినపుడు తుదకు వారికి సౌఖ్య మబ్బక పోయెనా ! “ధర్మ ఏవ జయతి” అనుమాట నిష్ఫల మగునట. సజ్జనరక్షణమును, దుష్టవినాశమును లేనప్పుడు పరమేశ్వరుఁడు లోకమందు ధర్మమును స్థాపించు ననుమాట కర్థమేమి ? మొత్తముమీఁద ధర్మనిరతులకు జయము రాకపోయెనా, జనావళికి ధర్మమందలి నమ్మకము పోయి వారిధర్మాభిలాష క్రమముగా క్షీణించు నని కొందఱి యభిప్రాయము. ఇట్లు పలుతెఱంగుల యోచనలచే విషాదనాటకము జననమొందుటకు వీలైనది కాదు. కీర్తిశేషుఁ డగు ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యునిచే రచియింపఁబడిన “సారంగధరము” తప్ప, మనయాంధ్రభాషయందు విషాదరూపక మను నామమునకు తగిన నేఱొండునాటకము కానరాదు. జితేంద్రియుఁడును సద్గుణమూర్తియు నగు సారంగధరునిచరిత్రము మిక్కిలిప్రఖ్యాతి గాంచిన దగుటచే నాకథను గూర్చిన నాటకము లెన్నియో కలవు. కాని, నాటకమం దంతటను విషాదము వ్యాపించియుండినను, అంత్యరంగమున సిద్ధుఁ డేఱెంచి సకలజనులను సజీవులను చేయుటచే నాటకము దుఃఖాంతమును కోల్పోవుచున్నది. కృష్ణమాచార్యుని గ్రంథమందు మాత్రము సిద్ధుఁడును ఆకాశవాణియును కోరఁబడకపోవుటచే అది పూర్ణమైన విషాదనాటక మైనది. ప్రప్రథమమున కన్యాన్వేషణమునకై పంపఁబడిన విభావనుఁ డను బ్రాహ్మణుఁడు చిత్రాంగిసందేశమును సారంగధరున కెఱింగింపకుండుట విషాదమునకు మూలాధారమై యున్నది. చిత్రాంగికి సారంగునియందు మిక్కుటమగు ప్రేమ. తా వలచినవాఁడు దక్కకపోవ, విధివశముచే నొకముదుసలిని పరిణయ మాడి మొదటినుండియు ఆనవమన్మథునియందు గాఢముగ నాటకొనిన యసురాగమును మరల్చుటకు యత్నించి క్రమముగ పరితాపము హెచ్చ, తుద కామె సారంగధరుని లోఁబఱచుకొనుటకు కృతనిశ్చితురాలాయెను. మహాపాప

మున కొడిగట్టెను. చిత్రాంగిపాత్రనంపొషణక్రమ మత్యద్భుతముగ నుండును. న్యాయస్థానమందు సారంగధరునిపై నింద నిర్ధారణము చేయఁబడ, అతఁడు శిక్షితుఁ డాయెను. క్రమముగ చిత్రాంగిదౌరాత్మ్యము వెలువడ రాజు విచారింపఁ జొచ్చెను. సారంగధరునిరక్షణసమయము దాటిపోయెను. చిత్రాంగి భీతిచెంది ప్రాణము గాపాడుకొనుటకు నకలప్రయత్నములను చేసినది. నింద మోపఁబడఁగా ఆమెహృదయము వ్రక్క లయ్యెను. రాజు పుత్రశోకముచే మూర్ఛనొందెను. అతని మతి చాంచల్య మొందెను. కావున పంచమాంకమందు ముఖ్యపురుషు లందఱును ఇహలోకమును విడిచిరి.

ఈవిషాదసారంగధరము బహువిధముల నాంగభాషయందలి దుఃఖరూపకములను పోలియున్నది. అంగమున షేక్స్పియరు అను కవిసార్వభౌముఁడు “హమ్ లెట్” “ఒథెల్లో” “మేక్ బెత్”, “లియర్” మొదలగునాటకములను రచించెను. వీనిని జాగ్రత్తగా చదివినచో, విషాదరూపకములందలి చమత్కృతులును షేక్స్పియరుకవియొక్క యభిప్రాయములును పద్ధతులును, వేయేల విషాదనాటకసారాంశము లెల్లను మనకు విశదముకాగలవు. ప్రతినాటకమందును ఎన్నియో పాత్రము లున్నను, కడపటి యంకమున కథానాయకుని జీవవరిత్రతోని కష్టకాలమే వర్ణింపఁబడును. మొదట అతనిగుణములును అతనిస్థితియును అతనికి రాబోవు చిక్కులును సూచింపఁబడును. క్రమముగ నాపదలు వృద్ధి కాఁగా, ఆతనిపరితాపము హెచ్చును. త్వరలో అతనిని అతనితోడినంబంధముకలవారిని మృత్యుదేవతకు బలిగా నిచ్చుటకు తగిననన్నాహములు జరుగుటయు, తుదకు వారందఱును కడపటి రంగమున పరలోకప్రాప్తి చెందుట చూచుటయు తటస్థించును. కాని. కొంత వఱకు ఈకష్టములన్నియు మానుషప్రయత్నము లగుటచే పరులను నిందించుట యనావశ్యమని తోచుచుండును. ఈనాటకములందు కథాభాగమునకును దృఢమైత్రి గలదు. స్థితినిబట్టి పాత్రస్వభావోద్భవమును పాత్రముల వర్తనము ననుసరించి కథయు మార్పు చెందుచుండుటను చూడగలము. “హమ్ లెట్” తనపినతండ్రి దుర్మార్గుఁ డని యెఱిగి యతనిని వధింపవలె నని ప్రతిజ్ఞపూని ఆపౌరుషమును క్రియతో చూపకపోవులోప మెవ్వరిది? ఆరాకొమరుని మనము చింతతో నిండి యున్నమాట నిజమే కాని, ఆదోషిని హత్యకావించు సమయము వచ్చినపుడు వెట్టి యాలోచనలచే వెనుదీయకపోయెనా, తనప్రాణమును నమ్మిన చెలిప్రాణమును కోల్పోయియుండదు గదా?

కథానాయకుఁడు సత్పురుషుఁడు కావలె నను నియమ మెన్నఁడును లేదు. క్రూరులును ధనార్జనపరులును రాజద్రోహులును కూడ నాయకులుగా నుండుటను

చూచుచున్నాము. క్రూరులను చూచినపుడు భీతియు నిరపరాధులను చూచినపు డెల్ల కనికరమును చూపఁజూచు దుద్బవించుచుండును. కథానాయకుని యత్నము నదు ద్యమ మైనచో, అతనిని చూచి మనము జాలిపడవచ్చును. సాహసము కలవాడు దుర్మార్గుడైన నేమి? అతని శక్తి సామర్థ్యములను చూచి యాశ్చర్యము నొందనివారుండరు. రాజద్రోహి (మెకెన్) కథకు నాయకుడైనంతమాత్రమున, ఆకథను చదువుట మానితిమా? చిత్రాంగి దుర్మోహమునకు పాల్పడె నని ఆనాటకమందలి కవితాచమత్కృతి తగ్గెనా? దుర్మార్గులను గూర్చియు వారు ధర్మనిరతులను జయించుటకు చేయుప్రయత్నములను గూర్చియు వినుట మనకు నీతిదాయకము కాదా? కథానాయకుడు మంచివాడైనను అతనినుగుణములే అతనికి ముప్పు కలుగజేయును. ఒకెట్లోయందు ఒకప్రథానగుణమున్నది. అతఁడు మనుష్యులు చెప్పమాటలను నిష్కల్మషబుద్ధితో విశ్వసించును. దానికై అతనిని మనము ప్రస్తుతింతుము గదా? కాని, ఇంచుకైన ననుమానము లేక పరమచెండాలుఁ డగు “ఇయాగో” చెప్పినమాటలను నమ్ముటచే కదా పతివ్రతాశిరోమణి యగు సతీతిలకము నతడు మృత్యువునోటఁ బడఁపై చెను. చిత్రాంగికి వివాహపూర్వమునుండియు సారంగధరునియందలిప్రేమ మత్యద్భుతము. ఆసుందరాంగునియందమోఘమైన యనురాగ ముండుటయు, అతనినే దైవముగా పూజించు నిశ్చలభక్తి కలుగుటయు శ్లాఘాపాత్రములే, కాని, ఆమె చెడునడతకును దౌరాత్మ్యమునకును మూలకారణము సారంగునియందలి మోహము కా దని యెవరైన చెప్పఁగలరా?

నాటకరచనయందు షేక్స్పియరు రెండువిషయములతో నెక్కుడుశ్రద్ధ వహించును. నాటకమున కంతకును ఇతివృత్తమును పాత్రపోషణమును ముఖ్యమైనవి. ఈరెండుభాగములందును అద్భుతమైన శక్తి గలదు. కావుననే, అతని రూపకములు రసభరితము లగుటయు, ఈకవినాటకకర్తల కందఱకును చక్రవర్తియని పేరు సంపాదించుటయు సమకూడినవి. ఈరెండును గాక, మరియొకమూఁడవపునత యితనియందు లేకపోలేదు. కాళిదాసాదిమహాకవుల మూలధన మగు కవితాచమత్కృతి యనుమహామంత్రశక్తి ఇతనియందుఁ గూడ నున్నదిగాని, అదికావ్యరచనకు చెందును గాన ప్రస్తుతము దానిమాట యటుండనీయవచ్చును. ఈనాటకము లందు ఇతివృత్త ముత్పాద్య మని చెప్పఁజాలము, కథ ప్రఖ్యాతమైనను దానిని మార్చి రసపూరితముగా చేయుటచే ఈనాటకములు షేక్స్పియరుచే కల్పింపఁబడిన ననియే చెప్పవచ్చును. అతడు కథాసందర్భమును చూచి పాత్రములను సృజించును. క్రమ

ముగా కథ పరిపక్వమగుటయు, దాని ననుసరించి పాత్రములస్వభావములు మాటుటయు చూచెదము. మొట్టమొదటినుండియు కథాభాగమునకును పాత్రపోషణమునకును పరస్పరసంబంధము గలదు. చిత్రాంగికి సారంగధరునియందు ప్రేమ యున్నమాట సత్యమే. రాజరాజనరేంద్రుడు వేటకు పోవుటచేతనే కదా ఆమె మనము వికల మగుటయు మదనతాపము నోర్వజాలకపోవుటయు మోరపాపమునకు సాహసించుటయు సంభవించినవి. ఇవ్విధమునగాక, కథాభాగము వేటుగాను పాత్రపోషణము వేటుగాను నున్నచో, తీర్థమునకు తీరము ప్రసాదమునకు ప్రసాద మని చెప్పవచ్చును. పాత్రపోషణ మనగా నెట్టిదో మనగ్రంథకర్తలకు చాలమందికి దుర్రేయము; వట్టివర్ణన మని వారియభిప్రాయము. ప్రబంధములందు ప్రాచీనకవులు రాజులయం దేనుగుణములు వర్ణించిరో అవియే ప్రతికథానాయకునియందును చూపింపఁబడుచున్నవి. మొదటినుండి తుదవఱకు ఒకనిగుణములే కవి పూర్తిగా వర్ణించినచో అంత రసముండదు. వ్యంజనయే కావ్యమునకు పరమాత్మవంటిది. ఒక పాత్రము చేయు కార్యములను బట్టియు, వివిధావస్థలయందును ఆపురుషుఁడుకాని స్త్రీకాని యాడు పలుకులంబట్టియు మన కాపురుషునిం గాని స్త్రీనిగాని గూర్చి యోచించుట కవకాశ ముండవలెను. అంతేకాక, ప్రతికథానాయకుఁడును సద్గుణరాశి యని చెప్పనాచారము కలదు. నాటకమునందు సత్పురుషులవర్ణనము కూడ కావలసి యున్నది. మూర్తిభవించిన పుణ్యగుణములలో యనఁదగు హరిశ్చంద్రాది దివ్య పురుషులను గూర్చి చదివి దైవసమాను లగు నమ్మహానుభావులను గుఱించిన ధ్యానముచే మానవమన స్పించుకనేపైనను ప్రపంచసహవాసముచే గలిగిన మలినమును వదల్చుకొని ఆసత్పురుషులసంపర్కముచే లభించు నానందమును పొందు ననుట నిక్కువము. కాని, నాటకము వ్రాయునమయమున నాయకుఁ డెంత గొప్పవాఁడైనను అతఁడును మానవుఁడే కనుక అతనియందుకూడ ఏదో యొక లోప ముండవచ్చు నని యూహింపవచ్చును గదా ? సారంగధరుఁ డన్నివిధముల మంచివాఁడే కాని, తనప్రాణమిత్రుఁ డగు సుబుద్ధి చిత్రాంగి యువతి యనియు రాజుర లేనపుడు తనయింటికి దాసి నంపుట మిగుల సందేహాస్పద మనియు, ముమ్మాటికిని చెప్పి ఆమెయింటికి పోవల దని నిర్బంధపెట్టినను, దూషించి, వల దన్న కార్యము చేయఁబానుట గొప్పలోపము కదా ? మరియు న్యాయస్థానమందు న్యాయాధిపతి సారంగధరుని సాక్ష్యము కోరగా, నే నేమియు చెప్ప నని యారకుండి తాను. చిత్రాంగి యింటికి పోయినమాట సత్య మని యంగీకరించి తనమీఁద నీనింద

యేల యారోపింపబడిన దని ప్రశ్నించినపుడు మౌన మూనుటవలన కదా ఈయుప
 ద్రవము ! అతఁడు తనపినతల్లి మానమును గాపాడ యత్నించెను గాని, నిజ మెట్లు
 న్యాయాధీశునకు తెలియఁగలదు ? నాటకములందును మరియుతరకావ్యములందును
 పురుషులను వర్ణింపవలసివచ్చినపుడు మహాపుణ్యాత్ములను గూర్చి వ్రాయవలెనా
 లేక లోకమందు సర్వసాధారణముగా మనకు కనుపించుప్రాణులను గూర్చి వర్ణింప
 వలెనా యను సంశయము యోచింపఁదగినది. నిత్యమును మనకండ్లయెదుట కనుపించు
 సామాన్యమనుష్యుల సాధారణజీవితమును వర్ణించినచో చదువరుల కానందము
 కలుగదు సరికదా, వారు నేర్చుకొను నూతనాంశ మేదియు నుండదు. లేక దైవ
 సమాను లగు మహాపురుషులజీవితమును కావ్యమందు చిత్రించినచో వారిచారిత్రము
 మనకు మిక్కిలిసీతదాయకమే. కాని, అట్టి విచిత్రపురుషుఁడు మానవకోటియందు
 కలఁడా యను సందియము కలుగుచుండును. ఆపురుషుఁడు మానవేతరుఁడైనచో
 వానిజీవితమునకును మనజీవితమునకును సంబంధము లేదు గాన, వానిప్రవర్తనము
 మన మనుసరింపఁ బనిలే దని కొందఱు అభిప్రాయపడుదురు. అట్టిమహానుభావుఁడు
 సృష్టియం దుండునా యని యనుమానము కలుగును. వ్రాయఁబడిన యంశమందు
 సందియ మించుకైనను కలిగినచో ఆకావ్యమందలి రసమును పూర్తిగా గ్రోలు
 పెట్లు ? షేక్స్పియరు దీనిని గ్రహించియే, తనకథానాయకు లెంతగొప్పవారైనను
 మానవులే కనుక వారికి లోపములను మరియుతరమానవవిహ్నములును కలిగి
 యున్నట్లు చూపించియున్నవాఁడు. ఒకవేళ దుర్మార్గుఁ డెక్కడనైన కథానాయకుఁ
 డైనచో అతఁడును మనుష్యుఁడే కనుక నేదైననుగుణమును గాని మరియుతర
 మానవగుణమును గాని కలిగియుండును.

కృష్ణమాచార్యుని సారంగధరము తప్ప మనయాంధ్రభాషయందలి విషాద
 నాటకములపద్ధతి మన కంతగా రుచింపదు. నాటకమం దంతటను మానవులదుఃఖము
 చిత్రింపఁబడును. కాని, చిట్టచివరకు ఆకాశవాణి వచ్చి యధార్థము తెలియఁజేసి
 కథయందలి బంధవిమోచనమును చేయుటో లేక ఏదో యొకసిద్ధుఁ డేతెంచి మృతి
 నొందినవారికి సంజీవి నిచ్చుటో చూచుచుండుము. ఇది యనుభవవిరుద్ధము. కృష్ణమా
 చార్యుఁ డీరెంటిసాహాయ్యమునుకూడ కోరలే దను సంశయము సంతోషదాయకము.
 చిత్రాంగి రాజాజును మోసపుచ్చి సారంగధరుని ప్రాణములు హరించినది. సారం
 గుఁడు శిక్షకు పంపఁబడినవెనుక చిత్రాంగిదుష్ప్రవర్తనము క్రమముగా చీకటిలో
 నుండి వెలికి వచ్చినది. ఆరహస్య మెట్లు బయల్పడెనో ఎంతకాలమైనతరువాత

నెన్నినిదర్శనములు చూచిన యనంతరము రాజామెను శిక్షించుట కుద్దేశించెనో విశదీకరింపవలెను గాని ఇతివృత్తచమత్కారము తెలియక ఆకాశవాణి వచ్చి యథార్థము వాక్రుచ్చె నన్నమాటవలన లాభములేదు. నాటకమునందలి యందము చెడును. ఈవిషయము కృష్ణమాచార్యునిగ్రంథమందు నైపుణ్యముతో చూపబడినది. విషాదనాటకము విషాదముతోనే ముగియవలెను. నాటకము విషాదాంతము కావలసినదియు మంగళాంతము కావలసినదియు గ్రంథకర్త కథాభాగమును పాత్రములును ఏవిధమున చిత్రించెనో అదియే సూచించును. విషాదనాటకమునకు మంగళాంతమును గూర్చుట మిక్కిలి యన్యాయము. ఈనాటకములందు పాత్రముల మనస్సులు మార్పులను చెందక తప్పదు. సాధారణముగా కథానాయకునిహృదయమందు ఒకవిధమైన సంగ్రామము ప్రారంభించును. క్రమముగా నీపోరాటము తీక్షణమై యతని మనస్థైర్యము చెడును. పంచమాంకము చేరునరికి మనఃపరితాపము హెచ్చుటయు అతఁడు దానిని భరింపఁజాలక పోవుటయు తుద కతనికిని అతనికి సంబంధించినవారికిని ఈశరీర మున్నంతకాలము మనశ్శాంతి కలుగ దనియు మనకు నిశ్చయముగా తెలియును. అట్టి ధగధగ మండుచుండునగ్నిహోత్రము చల్లారు పెట్లు ? ఒకెల్లో నాటకమందు కథానాయకునకు ప్రాణముకన్న నెక్కుడుగా భావించిన తనప్రియనతియందు దురదృష్టవశముచే ననుమానము కలిగినది. ఆయనుమానము మితిమీరినది. ఆమనోవేదనను భరింపఁజాలక అతఁడామెను వధింపఁబాసెను. అట్లు చంప నుద్యుక్తుఁడైనను ఆమె కోమలశరీరమును చూచి రక్తమయము చేయఁగూడ దని యోచించెను. ఆమె సౌందర్యవిలాసవైభవమును ముఖవికాసమును కడసారి తిలకింప మది ప్రేమ ముప్పొంగినను వెనుదీయక యామెను తనయాగ్రహమునకు బలిగా నిచ్చిన ఒకెల్లో తనభార్యను వధింప కూరకుండునా ? ఆదంపతులు తదనంతరము సఖ్యపడి జీవించురా ? వేయేల ? ఒకెల్లో తిరిగి తనయర్థాంగిని కన్నార తిలకింపఁ గలడా ? మరియు చిత్రాంగి మన్మథప్రేరితురాలై కుమారునిఁ గవయఁ గోరునంతటి యఖండపాపమునకు సాహసించినది. విఫలప్రయత్నమై తనదాని సంతయు వెలిబెట్టినందులకు లజ్జించి యాగ్రహము పూని మహాక్రూరత వహించి సారంగధరుని మృతునిఁ గావించి తిరిగి యాసుందరుఁడు సజీవియై తన్ను జూడవచ్చినపు డెదురేగి “కుమారా ! క్షేమమా ? నాతప్పు సైరింపుమా” అని యతనిని పలుకరించు నని కలలో నైన నూహింపఁగలమా ? లేక, చిత్తదాంబల్యముచే మూర్ఛనొందిన రాజనరేంద్రుఁడును పుత్రశోక

మనుమహాసముద్రమున పాతాళము నంటిన రత్నాంగిదేవియు కుమారునిఁ జూచి “తండ్రీ! సారంగధరా ఎంతయాలస్యము చేసితివి? నీకై చూచుచుంటిమి. ఆశీర్వాదము గైకొమ్మా” అని చెప్పుదురా? మనస్తాపము మితిమీఱి పరాకోటిని చెందినపుడు నాటకము విషాదాంతము కావలసియుండును. మంగళాంతము చేయవలె నని గ్రంథకర్త యూహించినచో పాత్రములయం దంత మనోవేదనమే కల్పింపఁడు. తా మెన్నఁటికైన సుఖ మనుభవింపఁ గల మనెడి యాశను వారియందు పుట్టించును. వీరందఱును కలియుటకును వారికష్టములు దరిచేరుటకును తగినయవకాశము కల దని మనకును సూచించుచునే యుండును. చిత్రనళీయమందు నలదమయంతులకు ఎడఁబాటు కలిగినది. మనకు విచారమును కనికరమును ఉద్భవించును. ఎన్నఁటికిని తనప్రియనందర్శనము కా దను నిరాశమాత్రము సతీపతులలో నొకరికిని లేదు. ఆసమావేశ మెప్పుడు వచ్చునా యని వా రువ్విఘ్నభూరుచుండిరి.

సీ. “ఎన్నఁడు నాదండ కన్నులార ముదంబు

తోడ నాప్రాణేశుఁ జూడఁగలుగు ?

ఎన్నఁడు నాముదుచిన్నారిసుతుఁ గాంచి

యింపు మీఱఁగ గొగిలింపఁగలుగు ?”

అని దమయంతి తనలో తా ననుకొనుచుండుటను చూచి తనభవిష్యత్స్వభ్యుమం దామెకు కొంతయాశ కల దనియు ఆయాశ నెఱవేఱు ననియు దిద్దుక్షలకు తోచుచుండును.

షేక్స్పియరునాటకములందు ఎవరిసుఖదుఃఖములకు వారే కర్తలైనను కొంత దైవికయత్నముకూడ లేకపోలేదు. విషాదాంతము కాక తప్పదనురంగమునకు కథాభాగము వచ్చినపుడు కర్మవశ మనునది కూడఁ గాన్పించును. హఠాత్తుగా కర్మవశముచే నొకానొకసమయమందు లాభమును మరియొకసమయమందు నష్టమును సంభవించుట లోకమందు చూచుట లేదా? రాజనరేంద్రుఁడు చిత్రాంగి క్రొర్యము కనుఁగొని సారంగధరుని శిక్ష యాపుచేయవలె నని పంపినసేవకుఁడు దారిలో తలఁపని తలంపుగా నాలస్యమై యాకుసుమకోమలుని కరపాదచ్చేద మొనరించిన మరుచటి క్షణమువఱకు చేరకపోవుట దైవికమే కదా? ఆదికాలమున చిత్రాంగి తనయనురాగమును సారంగధరునితో మనవిచేయు మని విభావసునితో చెప్పినపు డాబ్రాహ్మణుఁడు సందేశమును పూర్తిగ మఱచె ననుమాట యెవరినేర

మని యెంచగలము ? అది విధివశమున కాక మరి యేమి ? ఒకానొకప్పుడు పురుషులు సదుద్దేశముతో నొకయత్నము చేయఁబూనినను, తగినకారణము లేకయే వారికార్యము ఫలవంతము కాకపోవుటయు వారు దుర్మార్గులచే హింసించఁబడుటయు చూచుచుండుము. వారు సత్పురుషులై ఉత్తమోద్దేశముతో వర్తించునపుడు వారికి జాధ కల్గెనా, విధికాక మరి యెవరు కారణము ? ఇట్లు మనుష్యయత్నమునకును కర్మవశమునకును పోరాటము జరుగుచున్నట్లు లోకమందు చూచుచున్నాము. మార్గో పంటి విషాదనాటకకర్త లీసంగ్రామమును తమగ్రంథము లందు చర్చించిరి.

విషాదనాటకములు వ్రాయుటకు కొన్నియభ్యంతరములు కలవని పలువురు వక్కాణించుట వినియున్నాము. దుష్టులను చిత్రించుటయు వారిదరిత్రలను చెప్పుటయు హేయమైన దనియు దుర్నితీదాయక మనియు వారు వాదించురు. మన యభిప్రాయముకంటె ఆంధ్రనాటకపితామహుఁ డని వన్నెకెక్కిన కృష్ణమాచార్యుని వ్రాతయే దీనికి సరియైన ప్రత్యుత్తరము.

“దుర్నితి నించుకై నను ప్రకటింపకున్న నీతికి కాంతి కలుగదు. రావణుని దుర్నితి లేకున్న శ్రీరామున కంతకీర్తి కలుగునా ? దుర్యోధనునిదుర్నితి లేకున్న పాండవుల కంతటిఖ్యాతి కలిగియుండునా ? కావున, నీతి కుదుర్పవలె నన్న దుర్నితి నించుక ప్రకటించియే తీరవలె నని నానవినయవిజ్ఞాపనము. రుచిభేదము లును అభిప్రాయభేదములును ఉన్న నుండుగాక ! విశ్వామిత్రునకు క్రోధమే లేక యతఁడువసిష్ఠునితో కయ్య మాడకుండెనా, హరిశ్చంద్రుని సత్యవాక్కురిపాలనమును పరీక్షించు తెట్లు ?”

విషాదనాటకము చదువరుల కానందము నీయ దనియు సదావిచారము కలుగఁజేయు ననియు కొందఁ జూపింతురు. లోకములో సుఖము కోరువారు దుఃఖ మునకు కూడ భాగస్థులు కావలయును. ఎల్లప్పుడును సౌఖ్యమందున్నవానికి కష్ట మనఁగా నెట్టిదో తెలియదు. పిన్ననాఁటినుండియు ధనములో మునిగితేలువాఁడు దరిద్రునిఁ జూచి నవ్వుట యాశ్చర్యమా ? సకలైశ్వర్యములతో తులఁదూఁగు మనుజుఁడు శోక మన నెట్టిదో గ్రహింపఁజాలఁడు. హిందూమాతకు ప్రియపుత్రుఁ డగు గౌతమబుద్ధుఁడు దయార్థహృదయుఁ డయ్యును తాను హంసతూలికాతల్ప మున శయనించుచు తనహర్మ్యమందున్నంతకాలము మానవకోటికష్ట మన నెట్టిదో తెలియఁగల్గెనా ? అతఁడు వీధివెంట బయలుదేటి మనుష్యులబాధలను చూచిన తక్షణమే ప్రాణికోటిని రక్షింపవలె నని గ్రహించుట తటస్థ మయ్యెను. బంగార

మగ్నిలో కాలినగాని శుద్ధిని పొందదని మనకెల్లరకు తెలిసిన యంశమే. “హేమ్యః సంలక్ష్మ్యతే ష్వగ్న్యో విశుద్ధిస్సాన్యమి కాపి వా” అని కాళిదాసు చెప్పిన మాటలయోధార్థ్యమును సందియపడువాడెవడు ? మనస్సును నిర్మలము చేయుటకును ఆత్మను సంరక్షించుకొనుటకును మనకు తఱచు కష్టములు రావలె ననియు లేనిచో మనము మనయాదర్శములను మఱచిపోవుట కవకాశము కలుగు ననియు తలచుచుందుము. మనకు బాధలు వచ్చినపుడే హృదయము విశాల మగుటయు పరులకష్టములను జూచి జాలినొందుటయు వారిక్షేమమును గోరుటయు సంభవించును. “తనయందు నిఖిలభూతములందు నొకభంగి సమహితత్వంబును” జరుపు బాలభక్తుని గాఢప్రజ్ఞానురాగ మబ్బవలె నన్న, ఎన్నికష్టములు పొందియుండవలెను ? కాబట్టి చదువరుల హృదయములను విశాలములను చేయుటకు విషాద నాటకములే యుచితములు. ఇంతకును షేక్స్పియరునాటకములవంటి నాటకములు చదువుటవలన విచారము కలుగునో లేక ఆవిచారముతోపాటానంద ముద్భవింప ఆనాటకములందు వర్ణింపఁబడిన మహాపురుషుల సంపర్కముచే నొకవంతవికాసము కలుగనో యనుభవజ్ఞులు గ్రహింపకపోరు.

విషాదములవలన జనసామాన్యమునకు సద్గుణము లుండుటచే ప్రయోజనము లేదని యభిప్రాయము కలుగును గాన, సత్పురుషులు సుఖమును దుర్మార్గులు తుదకు దుఃఖమును పొందవలె నని యనేకులు వాదించురు. కాని, మనకు సాధారణముగా లోకములో సత్యసంధులు హింసింపఁబడుటయు దుష్టులు జయ మొందుటయు గోచరమగుచున్నది. “సత్పురుషుల కెందుఁగాని ప్రాయశ్చముగా బాధలు వచ్చుటయే మనము కనుచున్నాము. అదిగాక లోకమున జరుగువిషయములలో నెన్నియో పొరపాటులు కలవు గదా ? సద్గుణములు కలవా టెందఱకో దుఃఖము కలుట చూడమా ? వానికన్నిటికిని కారణము చెప్పట సాధ్యమా ?” అని రామ కృష్ణమాచార్యుఁడు వ్రాసెను. విషాదనాటకములయందు సత్పురుషులు దుఃఖాంత మొందుటచే లోకమందు న్యాయము లేదనియు భగవంతుని న్యాయశీలనమందు నమ్మకము చెడు ననియు కొందఱి భయము. అది పొరపాటుని యూహింపవలెను. మన మందఱమును శ్రీకృష్ణుని భగవంతునిగా పూజించుచుంటిమి గదా !

శ్లో. “పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే.”

అని శ్రీకృష్ణుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞయందు మనకు దృఢమైన నమ్మకము కలదు. ఆపరమేశ్వరుడు మనలనందఱను న్యాయముతో నేకచక్రముగా నేలు చున్నాఁడని యెఱింగి మనకు ముక్తి నిమ్మని యతనినిగూర్చి సదా ధ్యానించుచుండుము. కాని, ఈదైర్యమెల్లప్పుడును స్థిరముగా నుండునా? జన్మమెత్తిన తర్వాత నెప్పుడును దుష్కృత మనగా నేమో యెఱుఁగని మనకుఁగాని లేక స్వప్నావస్థయందైనను పాప మన నెట్టిదో తెలియని మనప్రాణనమాను లగు బంధుమిత్రుల కెవరికిఁ గాని యొక మహావిపత్తు సంభవించినపుడు మనమన స్సెంత చేల యగును? “ఆసాధ్యమ తల్లికి అట్టియాపద సంప్రాప్తించు నని కలనైన తలఁచి యెఱుగము. ఈప్రపంచ మంతయు మాయ తప్ప వేఱుకాదు” అని మనము వేసరుచుండలేదా? లోకము నకు పాలకుడే యున్నయెడల ఇట్టియన్యాయము జరుగఁగూడదు కావున జగదీశుఁడెవ్వఁడైనను కలఁగా లేఁడాయని మనము ప్రశ్నించుట లేదా? కాని, హృదయ మందలి ఈయదైర్య మచిరకాలములోనే యదృశ్యమై యొకవిధమైన మనోవికాసము కలుగ మనప్రస్తుతకష్టమంతయు ప్రాక్తనజన్మకర్మఫల మని యూహించెంది పరాత్పరుడు న్యాయశీలుఁడే యనియు ఆతడే కరుణానముద్రుఁడనియు అతని యందలి భక్తి క్రమముగా హెచ్చుటయు చూచుచుంటిమి. అవిధముననే యొక వేళ కొందఱు పాతకులకు విషాదనాటకములు చదివినతర్వాత మనుష్యసౌఖ్యమును గూర్చి భీతియును నిరాశయును కలిగినను పరమేశ్వరుడు న్యాయశీలుఁడ కాదాయని సందియము తోచినను కొలఁదికాలములోనే ఈమేఘములన్నియు చెల్లాచెదరగుటయు జ్ఞానోదయము కలుగుటయు జగదీశ్వరుని న్యాయవర్తనమున నధిక విశ్వాసము కలుగుటయు సంభవించును.

కావున విషాదనాటకములవలన లాభము లేదని వాదించుట గొప్పపొరసాటు. మనకు నిజముగా నీతి బోధించుట కుచిత మదియే. దానియందు మానవునియావజ్జీవమును చిత్రించుటకును వానికష్టసుఖములను మనకండ్లయెదుట చూపుటకును విలగను. మానవహృదయమందలి తీగెల నన్నింటిని వాయించుటకు అవకాశ మీకావ్యమం దున్నట్లు మరియొక్కడను గాన్పింపదు. ప్రకృతియొక్క ప్రతిబింబమును చూపుటయే నాటకపుముఖ్యోద్దేశ మని యొకమహాకవి వాక్రుచ్చెను. కావున మన సుఖదుఃఖములను వర్ణించి మనల సంధికారమునుండి వెలుతురులోనికి తీసి, లోక తత్త్వ మెఱింగించి జగదీశచింతనామృతమును గ్రోలుటకు తగునమర్థత నిచ్చు గ్రంథమే కావ్య మను నామమునకు తగినది.

— ఆంధ్రపత్రిక ఎనిమిదవ సంవత్సరాదిసంచిక

పింగళనామసం. ఏప్రిలు 1917.

అమలిన శృంగారతత్త్వము

— డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కావ్యములలో లలిత, తృణకంకణము, కష్ట కమల, స్వప్నకుమారము ప్రణయము ప్రధానవస్తువుగా గలవి. ఈకావ్యములకు అచ్చమైన లక్షణము లనదగిన సిద్ధాంతములు వారి రమ్యాలోకమున మాధురీ దర్శనమున నిక్షేపింపఁబడినవి. మాధురీదర్శనములోని 'రతి' మీమాంస, 'స్త్రీపుంసయోగ' చర్చ రమ్యాలోకములోని సంభోగ వియోగ శృంగారాదుల చర్చ, వాత్సల్యాది భావచర్చ, పౌందర్యార్చనాచర్చ మున్నగునవి రాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిన ప్రేమసిద్ధాంతమునకు బహుముఖములుగా విస్తరించిన శాఖలే. వీనిలో ప్రధాన వస్తువు 'అమలిన శృంగారము'. తెలుగులో 'అమలిన శృంగారము' అను సిద్ధాంతమునకు నారుపోసినవారు, నీరు పోసినవారు రాయప్రోలువారే. తెలుగు సాహిత్యములో సరిక్రొత్తగా కనిపించెడు ఈ సిద్ధాంతముయొక్క స్వరూపస్వభావములను పరిశీలించుటయే ఈవ్యాస పరమోద్దేశ్యము.

రాయప్రోలువారు కరుణశృంగారరసములు రెండే రసవికాసమునకు సమర్థము లని అభిప్రాయపడిరి. పూర్ణానందాస్వాదమునకు శృంగారరసము, మనోదోష శుద్ధికి కరుణరస ముపయుక్తము లని వీరి భావము. వీనిలో రెండవది అరిస్టాటల్ ప్రతిపాదించిన కతార్సిస్ (Catharsis) అను లక్షణమునకు సరిపోవుచున్నది.¹ ఈరెండు రసములలో శృంగారరస శేఖరత్వమును వీ రంగీకరించిరి. శాంతము రసము కాదు పొమ్మనిరి. శాంతరసస్థాయిలో అంతఃకరణము విషయవిముక్తమై పోవును. విషయవికార మున్నప్పుడే రసప్రసక్తి యుండును. అది లేనిది రసము కాదని. అన్నిరసములకు పర్యవసాయియైన దశయైనచో కావచ్చు నని వీరి అభిమతము. రసానుభూతి విషయనంపలితమేయైనరసము బ్రహ్మానందసహోదర మను ప్రాచీనుల మత మెట్లు సమర్థనీయమగునను ప్రశ్న ఇరట జనించును. ప్రాచీనులు తెలిపిన బ్రహ్మానందము ఇంద్రియములకు, మనస్సునకు అతీతమైనది. రసానుభవ మట్టిదికాదు. అది ఇంద్రియములకు మనస్సునకు లోబడియే యుండును.

1. Catharsis అనగా 'through pity and fear to purge the feelings' అని అరిస్టాటల్ Poetics లో వివరించెను.

కావున బ్రహ్మానంద రసానందముల కేకత్వము లేదను మతముపై రాయప్రోలు వారి సిద్ధాంత మాధారపడియున్నట్లు తోచును. శృంగారరసమునకు సంభోగము అవధియన్న పూర్వుల సిద్ధాంతమునుగూడ వీరు త్రోసిపుచ్చిరి. సంభోగ శృంగారము ఉపాధిమాత్రమైనది కాబట్టి క్షయమైన దని, వియోగ శృంగారము అనుపాధికము కాబట్టి అక్షయమైనదని అదే శ్రేషమని వీరి సిద్ధాంతము. ఉపాధి యనగా లాక్షణికులు చెప్పిన ఆలంబన విభావము. వియోగములో ఈ ఆలంబన విభావము ప్రత్యక్షముగా ఉండదు. అది కేవలము మనోగమ్యము. అట్టి అనుభూతియే అనుపాధికమగు వియోగశృంగార మని రాయప్రోలువారి అభిప్రాయము. స్థూలముగా చూచినచో, సౌందర్యము శృంగారము ఒక్కటే. కాని, వీరు ఈరెంటి కీవిధముగా తారతమ్యము చూపిరి. “ఉపాధిగతము సౌందర్య; మనుపాధికము రసాధికారి శృంగారము” (రమ్యాలోకము). సౌందర్యము శరీరగతము. అనగా అవయవ నిష్ఠము. ఇది శరీరము క్తమైనప్పుడే శృంగారమగు నని వీరి భావము. ఈవిధముగా ఉపాధి నాశ్రయించని శృంగారము విశ్వశ్రేయఃకారి యని వీరి అభిప్రాయము. ‘సౌందర్యలహరి’లో ‘అంబా’ శరీరవర్ణనము స్థూలముగా ఉపాధిగతముగా కనిపించినను తద్విశిష్టమైన నిగూఢార్థము దానిలో ఉన్నది. అనగా అది శరీరము క్తమైన ఆత్మసౌందర్యవర్ణనయే. అది అమలిన శృంగారస్థాయికి చెందినది. ధ్యాన ప్రపంచమున ఉన్నప్పుడు సర్వము అనుపాధికముగానే భాసిందును. దానికి ఆగ్రయప్రసక్తి లేదు. నవ్యులు భావప్రపంచమున ఈయనుపాధికమైన సౌందర్యమును సాధించుచున్నారని “ఏతదమలసౌందర్యార్చనాతిరేకము” అత్మభావచర ఆనందమై ఫలించు నని రాయప్రోలువారి వాద సారాంశము. ఇంతకు, సౌందర్యమువలన శృంగారమువలన వీరు పొందునది అమలినమైన ఆనందము ‘అమలినానందము’ అనగా లౌకికవాసనల కతీతమైన ఆనందము. అదే రసానందము. ఈ యానందమే రాయప్రోలువారికి ధ్యేయము.² వియోగ శృంగారములోని పావిత్ర్యమును దృష్టిలో నిడుకొని వీరు ‘అమలిన శృంగారము’ అను క్రొత్తసిద్ధాంతమును లేవదీసిరి. ఇది అలవోకగా చేసినదికాదు. ఉపనిషత్తులు మొదలుకొని, ఆలంకారికుల లక్షణ గ్రంథ

2. ఈ ఆనంద ప్రాధాన్యమునే ఉపనిషత్తు లీ రీతిగ ఉగ్గడించినవి.

“ఆనందో బ్రహ్మైతి వ్యజ్ఞానాత్

ఆనందాద్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే

ఆనందేవ జాతాని జీవంతి

ఆనందం ప్రయం త్యభినం విశంతి.

—తైత్తిరీయోపనిషత్తు.

ములవరకు గల రససిద్ధాంతములన్నింటిని అవలోదనముచేసి మధించి తీసిన నవ్య 'నవనీత'మిది. అమలిన శృంగారమునుగూర్చి రాయప్రోలువారి సిద్ధాంతమును పరిశీలించుటకు ముందు శృంగారరసమును, దానికి సన్నిహితములైన ప్రేయో వాత్సల్యాదులను, పాశ్చాత్యుల Platonie Love యొక్క తత్త్వమును చర్చించుట అవసరము.

శృంగారరసము :

భరతుడు శృంగారరసమును త్రివిధముగా విభజించెను. 'త్రివిధాకృతికిః శృంగారో జ్ఞేయో ధర్మార్థకామకృతః' అని ఆత డిచ్చిన లక్షణము.³ ధర్మశృంగార మనగా ధర్మబద్ధమైన శృంగారము. బాహ్య సౌందర్యముచేతనే, ఆకృష్టులు గాక, అత్మసౌందర్యమును పెంపొందించుకొనుట, తాత్కాలిక సౌఖ్యమునుగాక, భవిష్యత్ శ్రేయస్సును దృష్టిలో పెట్టుకొనుట ఈధర్మశృంగార లక్షణములు. సీతా రాముల శృంగార మిట్టిదే. అర్థము దృష్ట్యా జరిపినది అర్థశృంగారము. అన్న భార్య కొరకు అన్నను చంపి, ఆమె నేలుకొనుట అర్థశృంగారము క్రిందనే చేరును. దశకుమార చరిత్రలో ఉపహారవర్గన కథ యిట్టిదే.

ఇక కామప్రధానమైనది కామశృంగారము. రావణుని సీతావ్యామోహ మిట్టిదే. ఈ మూడింటిలో ధర్మశృంగారమే అచరణీయ మని భరతాది లాక్షణికులు అభిప్రాయపడిరి.

శృంగారరసమునకు రసరాజ్ఞీత్వమును ప్రసాదించినవాడు భోజుడు. కామము సృష్టికి మూలమైన దను అభిప్రాయము నాధారముగా చేసికొని భోజు డీ సిద్ధాంతమును స్థాపించెను. ఉపనిషత్తులలోను కామమే సృష్టికి మూల మని కలదు. ఆత్మసంకల్పమే మిథునముగా రూపొందె నని, సృష్టియంతయు దీని పరిణామమే యని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు తెలుపుచున్నది. మహాభారతములో కామస్తుతి

లి. అర్థకామ శృంగారములకు భరతు డిచ్చిన వివరణ మిది :

"అర్థ స్వేచ్ఛా యోగాత్ బహుథా చై వార్థతోఽర్థ శృంగారః.

కవ్యావిలోభం వా ప్రాప్తం స్త్రీపుంసయోస్తు రమ్యం వా
శం వాసావే జానీయాత్ కామ శృంగారమ్."

— నాట్యశాస్త్రము : అధ్యాయ. 28 .

కలదు. బ్రహ్మ, ఈశ్వరుడు మున్నగుదేవతల కన్న కామమే ఆదిశక్తి యనియు, ఈస్తుతులలో కలదు. మనువు 'అకామన్య క్రియా కాచిత్ విద్యతే నేహ కర్మచిత్' అను సూత్రమున కామప్రాబల్యము నుద్ఘాటించెను. భగవద్గీతలో 'ధర్మావిరుద్ధ మైన కామము నేనే' అని ఈశ్వరు డభిప్రాయపడిన ట్లున్నది. కామముయొక్క ఈ అధిక్యమును గుర్తించియే భోజుడు శృంగారరసశేఖరత్వమును స్థాపించెను.

ఆతని సిద్ధాంత మిది :

“రసోభిమానోహంకారః శృంగార ఇతి గీయతే

యోర్థః తస్యాన్వయాత్ కావ్యం కమనీయత్వ మస్మత్

విశిష్టాదృష్ట జన్మాయం జన్మినా మంతరాత్మను

ఆత్మ సంయగ్గుణో ద్భూతే రేకో హేతుః ప్రకాశతే.”

— సరస్వతీ కంఠాభరణము

శృంగారమునకు అహంకారము, అభిమానము, రసము పర్యాయ వాచకములు. ఈ శృంగారమువలననే కావ్యము కమనీయ మగును. ఇది అనేక జన్మ వాననలఫలితము. సర్వగుణోద్భూతికి ఈ శృంగారమే హేతువు. ఇది భోజుని శృంగార నిర్వచనము. ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతములకు మూలమైన 'Egò' అనునదే భోజుడు చెప్పిన అహంకారము. అదే అన్నిటికి మూలము. అదే కామము. అదే శృంగారము.

ప్రేయోరసము :

రాయప్రోలువారు శృంగారమునకు ప్రేయో వాత్సల్యములకు లంకెవేసినారు. అందువలన వీని సంగ్రహ స్వరూపమును నివేదించును.

రుద్రటుడు తొలిసారిగా ప్రేయోరసమును ప్రతిపాదించినాడు. దండి భామ హులు దీనిని అలంకారముగా మాత్రమే గ్రహించిరి. 'స్నేహః ప్రకృతిః ప్రేయాన్' ఇది అత డిచ్చిన సూత్రము. స్నేహము కారణము. ప్రేయస్సు కార్య మని దీని భావము. అనగా స్నేహము స్థాయీభావము, ప్రేయస్సు రసము. మృచ్ఛకటికములో మైత్రేయుడు తన మిత్రు డగు చారుదత్తుని కొరకు ప్రాణ మిచ్చుటకు సిద్ధ పడును. ఇక్కడ ప్రేయోరస మున్నది. స్నేహమునకు సాహచర్యము ప్రధాన మని రుద్రటు డనెను. యువతీయువకుల ప్రేమయేగాక. మాతాపుత్రుల ప్రేమ, మిత్రుల

మధ్యగల ప్రేమ మున్నగునవి లోకమున ఉన్నవి కాబట్టి శృంగారముకన్న విలక్షణమైన మరియొక రసముయొక్క అవశ్యకమును గుర్తించి రుద్రటుడే ప్రేయోరసమును స్థాపించెను. సిద్ధాబ్జమైన, నర్మ వాక్కులు, అర్ధాంతఃకరణము, అన్యోన్య సుహృద్భావము ప్రేయోరస లక్షణములు. ఇవి కేవలము పురుషుల మధ్యనో, స్త్రీల మధ్యనో ఉండనక్కరలేదు. స్త్రీ పురుషుల మధ్య నున్నను అది ప్రేయోరసమే యగును.

వత్సలరసము :

వత్సల రసమునకు లక్షణము చెప్పినవారిలో విశ్వనాథుడు ప్రముఖుడు. ఆతడిచ్చిన లక్షణ మిది :

“స్పృటం చమత్కారితయా వత్సలం చరసం విదు

స్థాయీ వత్సలతా స్నేహః”

—సాహిత్య దర్పణము

చమత్కారకారి యగుటవలన వత్సలము గూడ రసమని, దానిస్థాయి స్నేహమని విశ్వనాథుని అభిప్రాయము. ఈరసమునకు పుత్రాదు లాలంబనములు, వారి చేష్టలును, విద్యా శౌర్యోదయాదులును ఉద్దీపనములు. అలింగనము, గాత్రస్పర్శ, శిరశ్చుంబనము, ఈక్షణము, పులకింత, ఆనందబాష్పములు మున్నగునవి అనుభావములు. అనిష్టశంక, గర్వము. హర్షము మున్నగునవి సందారి భావములు. రఘువంశమున రఘుబాల్యము, దిలీపుని వాత్సల్యము, వత్సలరసమున కుదాహరణములు. ఇది పితృపుత్ర సంబంధము. భ్రాతృలంబనముగూడ ఈరసములోనే చేరును. రామలక్ష్మణుల ప్రేమ వత్సలరససంబంధియే. వత్సలరసమునకు స్థాయి యేదనువిషయమున లాక్షణికులలో భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. మందార మరంద చంపుపులో దీనిస్థాయి కారుణ్యము లేక కరుణ యని చెప్పబడినది. కవికర్ణపూరగోస్వామి ‘మమకారము’ దీనిస్థాయి యని వ్రాసెను. ఇందుకు యశోదా కృష్ణుల సంబంధము నుదాహరించెను. జగన్నాథుడు వత్సలరసము రసము కాదు, భావము మాత్రమే యని ఆనెను.

కొందరు లాక్షణికులు స్నేహమునుగూడ రస మనిరి. వీరి అభిప్రాయరీత్యా ఆర్ద్రత దీని స్థాయి. స్నేహము, వాత్సల్యము మొదలగునవి ‘రతి’ యొక్క రూపాంతరములే యని హేమచంద్రు డభిప్రాయ పడెను. కాని, ఇది అలోచించవలసిన విషయము. స్నేహము రతికి రూపాంతర మన్నచో రామసుగ్రీవుల

స్నేహము శృంగారరస మగును. పోదరప్రేమ రతికి రూపాంతర మన్నచో రామ లక్ష్మణుల ప్రేమ శృంగార మగును. అట్లే వాత్సల్యము రతిభేద మైనచో యశోదా కృష్ణుల ప్రేమ శృంగార మనవలసి వచ్చును. హేమచంద్రుని అభిప్రాయమును నిశితముగా పరిశీలించినచో ఇన్ని విప్రతిపత్తు లున్నవి. వీరి దృష్టిలో వాత్సల్యాదులు కేవలము భావములే కావచ్చును. వీనికి రసత్వసిద్ధికి కావలసిన ఉత్కర్ష లేదని వీరి అభిమతమై యుండవచ్చును. కాని, ఇది సమంజసమైనది కాదు. యశోదా కృష్ణుల వాత్సల్యము, రామవియోగానంతరము దశరథుని స్థితి రససిద్ధి నందుకోగలిగినంత ఉత్కర్షలేని భావములా? కావున వాత్సల్యాదులకు రసత్వము లేదనుట చెలదు.

స్నేహో ప్రేమసిద్ధాంతము (Platonic Love):

ఆధునిక విమర్శకులు రాయప్రోలువారి అమలిన శృంగారమునకు Platonic Love తో పోలిక యున్నదని అన్నారు. Platonic Love ను గూర్చి వ్రాసినవా రెల్లరును సంయోగరహితమైన శ్రీ పురుషుల ప్రేమయే Platonic Love అని చెప్పి ఊరుకొనిరేగాని, దాని మూలతత్త్వము నావిష్కరించలేదు. స్నేహో ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములను ఊజ్జముగా పరిశీలించిననే గాని, రాయప్రోలు వారి సిద్ధాంతమునకు దానికి గల సంవాదమును చర్చించుటకు వీలుపడదు.

Platonic Love ను గూర్చి Encyclopaedia Britannica ఇచ్చిన నిర్వచన మిది :

"A term commonly applied to an affectionate relation between a man and a woman into which the sexual element does not enter."

ఈనిర్వచనము స్థూలదృష్టితో చేయబడినది. శ్రీ పురుషుల మధ్యగల పవిత్రసంబంధమే Platonic Love అని దీని ప్రకారము బోధపడుచున్నది. పలువురు ఈ అభిప్రాయమే ప్రమాణ మని నమ్మిరి. కాని, ఇది సరియైన నిర్వచనము కాదు. ముందుముం దీ విషయము తెల్లమగును.

ఈరాస్ Eros గ్రీకుల ప్రేమదేవత.⁴ ఈ (దేవత) ఉదాత్తకార్యములకు ఉన్నతాశయములకు ప్రేరక మని స్నేహో అభిప్రాయపడెను. ఈ ప్రేమ రెండు

4. క్రమముగా ఈపదము ప్రేమకు పర్యాయమై పోయినది.

శ్రీ సాంగత్యముతో సాధ్యము కాదని, ఒక పురుషునికి సమానస్కంధుడైన (Equal) మరియొక పురుషుని సాంగత్యముతోనే ఇది సాధ్యమని స్లేబో స్పష్టపరచెను. శ్రీ శారీరక సౌందర్యము పురుషుని అధఃపతితునిగా చేయునని, అందువలననే శారీరకప్రేమ తుచ్ఛమైనదని ఈతడు నిరసించెను,

“The badman is the common or Vulgar Lover, who is in love with the body rather than the soul ; he is not constant because what he loves is not constant; as soon as the—Flower of physical beauty which is what he loves, begins to fade, he is gone even as a dream and all his professions and promises are as nothing.” —Symposium.

స్లేబో కాలమునాటి సాంఘికవ్యవస్థ అతని అభిప్రాయములపై ప్రధాన ప్రభావము వేసినది. ఆనాటి సమాజమున శ్రీకి పురుషునితో సమాన ప్రతిపత్తి లేకపోవుట, సైనికులు తప్ప విజ్ఞానులు మేధావులు శ్రీతో లైంగిక సంబంధమును నిరసించుట—ఈ రెండంశముల ప్రభావము స్లేబో ప్రణయతత్త్వముపై పనిచేసి యుండవచ్చును. ఇందు కారణి జీవితము గూడ తోడైనది. స్లేబో తన జీవిత ప్రారంభదశలో సైనికుడుగా ఉండెడివాడు. తర్వాత తాత్త్వికుడుగా మారివాడు. అతని గురువగు సోక్రటీసు మరణానంతరము స్లేబో తత్త్వచింతనలో వడి ఒక పీఠము స్థాపించి గురుపదవి నధిష్ఠించెను. అందువలన అతని జీవితములో ఎన్నడును శ్రీ సాంగత్యమునకు వీలు కలుగలేదు. అతడు ఏ శ్రీని ప్రేమించినట్లు ప్రమాణములు గూడ లేవు. అందుచేతనే స్లేబో శ్రీసాంగత్యము నంత హేయముగా చిత్రించెను. ఏది యెట్లున్నను శ్రీపురుషుల మధ్య ఉదాత్తప్రేమ ఉండుటకు వీలులేదను విషయము విచారింపదగినది. పురుషుడు శ్రీ కలసి యున్నప్పుడతడు శ్రీ శారీరక సౌందర్యమును జూచి స్పందింపక తప్పదని. పురుషుడు పురుషుడు కలిసి యున్నప్పుడు దీని కవకాశము లేదని ఒక భావ మేర్పరచుకొని, ఆయన శ్రీపురుషులప్రేమను తిరస్కరించినట్లున్నది.

పురుషుల శరీరసౌందర్యమును గూడ స్లేబో అల్పముగానే భావించెను. అయితే బాహ్యసౌందర్యము నందుకొనుటకు సాధ్యమైనచో క్షంతవ్యమని అభిప్రాయపడెను. సోక్రటీసు గూడ ఈవిధముగానే భావించెను, సోక్రటీ సౌకమారు

అందమైన ఒక యవకుని చూచి, 'ఈ అందమైన శరీరమునకు తగినట్లుగా అందమైన ఆత్మ యున్నచో ఎంత బాగుండు' నని అన్నాడట. సాధారణముగా యువకుడు మొదట ఒకానొక వ్యక్తి ఆంగికసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై ప్రేమించసాగునని, క్రమముగా దానిని దాటి ఆత్మసౌందర్యమువైపు మొగ్గుచూపు మని ప్లేటో అన్నాడు.⁷ ఈ ఆత్మసౌందర్యమే దివ్యసౌందర్యము (Divine Beauty) అని, ఆత్మసౌందర్యోపాసనము వికసిత హృదయులకు పరిణతబద్ధులకు మాత్రమే సాధ్యమని, ఆవ్యక్తులు గూడ పురుషులైనప్పుడు మాత్రమే సంభవ మని ఈతడు సిద్ధాంతీకరించినాడు.

ప్లేటో ప్రతిపాదించిన ఈ ప్రేమసిద్ధాంతము రినైజాన్సు యుగమున కొంత వరకు అవహేళనపాలై నది. ఐతే క్యాస్టిగ్లియాన్ (Castiglione) మున్నగు విజ్ఞానులు సరిక్రొత్త వ్యాఖ్యానముతో దీనిని నిలబెట్టుటకు ప్రయత్నించిరి. ఇంద్రియతర్పణ మొనర్చు సౌందర్యమునుండి ఆత్మికమైన సౌందర్యమువైపు, ఆత్మికసౌందర్యమునుండి అధ్యాత్మికసౌందర్యమువైపు మానవుని నడిపించు మహత్తరశక్తియే (Platonic love) అని వీరు వెనుకటి అభిప్రాయమునకే వెల్లవేసి చూపిరి. ఉత్తమప్రేమికుడు తాను ప్రేమించిన స్త్రీతో Intellectual గా కాదాత్మ్యము పొందవలె నని అందుకు చుంబనము చక్కని సాధన మని క్రొత్త సిద్ధాంతము లేవదీసిరి.⁸ వీరు చుంబనమును శారీరకమైన క్రియ గాక ఆత్మైక్యమునకు సాధన మని చెప్పుట విచిత్రముగానే యున్నది. Platonic Lover యువకుడుగా ఉండరాదని కూడ క్యాస్టిగ్లియాన్ అభిప్రాయపడెను. అరువది మూడేండ్ల వయస్సుగల మైకెలేంజెలో (Michelangelo) నలుబది యేండ్ల విక్టోరియా కొలోనా (Victoria Colonna) అను స్త్రీని ప్రేమించుట Platonic Love కు ఆదర్శమని ఈత డనెను. ఒకవేళ ఈ Platonic Lover తరుణవయస్సు దైనచో శారీరకవాంఛావలయమును దాటిపోవలె నని ఈతడు సూచించెను.

7. "The next stage is for him to reckon beauty of soul more valuable than beauty of body. —Symposium.
8. "For the Kiss says Castiglione, is rather union of soul than body, since it has power to draw the soul to itself and separate it from the body." —'The Religion of Beauty in women by J. B. Fletcher.

ఈ వాదము ప్రకారము శ్రీ పురుషుల మధ్య పవిత్ర రాగబంధ ముండుటకు వీలున్న దని తెలిసినది. ఇది ప్లేటో ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతమునకు భిన్నమైన దని స్పష్ట పడినది. ప్లేటోసిద్ధాంతమునకు భిన్నముగా క్యాన్టిగ్లియాన్ ప్రభృతులు చేసిన సిద్ధాంతమే Platonic Love అగు ననెడి అభిప్రాయము రాను రాను దృఢపడినది. క్రమక్రమముగా పదునేడవ శతాబ్దిలో ఇది పరిహాస పాత్రమై పోయినది. జాన్ క్లీవ్‌లాండ్ (John Cleaveland) అను కవి 'Platonic Love is nothing else but merely melancholy' అని విమర్శించెను. సక్లింగ్ అనురచయిత ఎగ్లోరా (Aglaura) అను నాటకమున Platonic Loveను ఎగతాళి చేయుటకు ఒక పాత్రచేత ఇట్లనిపించెను. "A mere trick to enhance the price of Kisses etc."⁹

ఈ విధముగా Platonic Love రాను రాను ఎగతాళి పాలైనను కొందరు మహాకవు లీ సిద్ధాంతమునకు లక్ష్యము లనదగిన కావ్యములు సృష్టించిరి. డాంటీ వ్రాసిన Divine comedy లో, స్పెన్సరు వ్రాసిన Four Hymnes లో ఈ సిద్ధాంతచ్ఛాయలే యున్నవి. స్పెన్సరు Hymne in Honour to Beautie లో ఇండ్రియాతీతప్రేమ, Hymne to Intellectual Beauty లో ఆత్మ పరమాత్మల సమైక్యము నిరూపింపబడినది. సానెట్లలో గూడ ఈ సిద్ధాంతమే తొంగిచూచుచున్నది. పెల్లీ ప్రేమతత్త్వములో దీని ఛాయ లున్నవి.

అమలిన శృంగారచర్య :

రాయప్రోలువారు ఆశ్రమములన్నిటిలో గృహస్థాశ్రమ ధర్మమువై పే మొగ్గు చూపిరి. మంత్రమహిమానుభూతి కలిగి తురీయాశ్రమము నవలంబించు బ్రహ్మర్షి గణము, 'నీతిబాహుబలస్ఫూర్తి'తో షాత్రధర్మము చేపట్టు నృపకులము ప్రేమ సూత్రమును విడిచినవారు కారు. యాజ్ఞ వల్క్యదులగు బ్రహ్మర్షులు, జనకాది రాజ యోగులు గృహస్థాశ్రమ ధర్మము నిర్వర్తించినవారే, అనగా వారును శృంగారము నాశ్రయించినవారే. శృంగారము గృహస్థాశ్రమ ధర్మములలో ముఖ్యమైనది.

9. విలియం కాట్లైన్ అను కవి ఒక గీతములో ఇట్లు పఠహించెను.

"I climbed from sex to soul, from soul to thought
But thinking where to move,
Headlong I rowl'd from thought to soul, and then
From soul I lighted at the sex again."

కాబట్టి రాయప్రోలువారు గృహస్థాశ్రమధర్మమును పైకెత్తిరి. తైత్తిరీయోపనిషత్తులో ‘ప్రజాతంతం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః’ అని యున్నది. ఈ ప్రజాతంతువును అవిచ్ఛిన్నముగా కొనసాగించుటకు గృహస్థాశ్రమమే కదా మూలము ! కాళిదాసు గూడ రఘువంశమున ‘ప్రజాయై గృహ మేధినాం’ అని ఈ ధర్మమునే బలపరిచెను. గృహస్థాశ్రమములో సంతానము కొరకు శృంగారమును నిర్విర్తించుట రాయప్రోలు వారికిని సమ్మతమే. సంభోగ విధి ‘సుప్రజాతంత్ర నిర్వాహ సూత్ర’ మగుట వలన దానిని దంపతీనిష్ఠ ధర్మముగా భావించుచున్నారు. కాని, శృంగారమునకు సంయోగమే యన్న భావమును వీ రంగీకరించలేదు. కారణ మేమనగా సంభోగవిధి విషయమయమైనది. అది కార్యము. కార్య మెప్పుడును అక్షయమైనది కాదు కాబట్టి దంపతీనిష్ఠ మైనప్పు డీసంభోగశృంగారము సమాదరణీయము కాని, ‘నవ్యుల’ దృష్టిలో ‘అక్షరానందసిద్ధి’ దృష్టిలో అది అప్రధాన మనిరి. ఇందుకు వారు పండితరాయలు వ్రాసిన ‘మూఢాన్సంభోగ మిచ్ఛంతి’ అను శ్లోకమును తెలుగులో అందించిరి. ఇచట మూఢు లనగా మూర్ఖు లను వ్యావహారికార్థము కాదు. మోహబద్ధు లని అర్థము. మోహమతులు కేవలము సంయోగము నిచ్చగించురు. తాను మాత్రము ‘వియోగ మాధుర్య లీలా విపాక మనుభవింప నష్టాదెద’ నన్న పండితరాయల భావమును తనదిగా ప్రవదించినారు రాయప్రోలువారు. ఈ యమలిన సౌందర్య (శృంగార) సమర్పనమే తమ ధ్యేయమని వీరు వక్కాణించినారు. ఈ భావమునకు ఉపశ్రుతివంటి దిది.

“సురతసంస్కర్ష లేని ఈ శుచి మదమల

జీవితానురాగాదులన్ చిలరించు

కానరాని శృంగారము—” (రమ్యా)

“శృంగారః శుచి రుజ్జ్వలః” అన్న ప్రాచీనుల సూక్తియే వీరి అమలిన శృంగారమున కాలంబనము. శృంగారము సంయోగములో వికారము నొందును కాబట్టి దానిని వీరు పరిగణించలేదు. ప్రాచీనులు ‘రతి’ని సంభోగ శృంగారమునకు స్థాయిగా పేర్కొనిరి, ‘రతి’యనగా సురత మని స్థూలముగా వ్యవహారార్థ మున్నది. దీనిని వీ రొప్పుకోరు. రతి వేరు, సురతము వేరు. సురత మనగా శ్రీ పురుషుల లైంగిక సంబంధము. రతి ‘రమ్’ ధాతువునుండి వచ్చినది. ‘రమ్’ (క్రీడాయాం) అనగా ఆనందించుట యని అర్థము. యోగులు ఆత్మారాములు అనగా ఆత్మరతి కలవారు. వైదిక సాహిత్యమున ‘రతి’ ఆనందపరముగానే యున్నది. భగవద్గీత

లోను ఈ యర్థములోనే యున్నది. 'యస్త్యాత్మరతి రేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః' అత్మరతునికి కర్తవ్యా కర్తవ్యములు లేవని దీని తాత్పర్యము. రాయ ప్రోలువారు దీనిని ఈ యర్థములోనే గ్రహించిరి. మాధురీదర్శనములో 'రతి' స్వరూపమును చర్చించిరి. వైష్ణవమతములోని 'మహామాధురీభావమును దృష్టిలో పెట్టుకొని దీనిని సమర్థించిరి. ఇందుకు నన్నయ వ్రాసిన 'శ్రీవాణీగిరిజాశ్చరాయ' అను శ్లోకములోని 'శ్రీపుంసయోగము'ను సరిక్రాంత్రగా వ్యాఖ్యానించిరి. శ్రీపుంసయోగ మనగా కేవలము సంయోగము కాదు. సాయుజ్యము క్తి. ఈ యర్థములో గ్రహించి శ్రీపురుష సంయోగమునకు యోగ ప్రతిపత్తి భాసింప జేసినారు వీరు. ప్రాణులకెల్లను రతి సర్వాంగీణమై విలసిల్లునని, కాని అది అమలినమై 'కళ్యాణ పరమ వర్చస్కధురీణమై' మహామాధురీభావము నందుటకు (ఆత్మలు లయ మగుటకు) వీ లెక్కడున్నదని వీరు ప్రశ్నించిరి. రతి చిత్పదార్థము. అది మొదట బీజప్రాయముగా నుండి క్రమక్రమముగా విస్ఫుటించి, పల్లవించి, కుసుమించి, ఫలించునని వీరి అభిప్రాయము. 'తరుణోదయ' (యౌవనోదయ) కాలమున అది పయోధరసుందరమై కామాభిముఖముగా నున్నను, క్రమేశః మిధు బంధు'మున 'నిర్జర పరిణతి' గొనునని వీ రనిరి. మొదట 'అంగజ ధర్మ కలాపమనగా నున్న 'రతి' అనంగ పరానంద శోభనస్ఫూర్తి' పొందు ననిరి. అనగా ప్రాథమిక దశ లోని కాయసంబంధమైన విషయకలాపము, అనుభవాదులచేత ఉత్తుంగమై, తుదకు అశరీరమైన పరానందములలో లీనమగును. సూక్ష్మసుందరములై మన స్సులో ద్రవించిన 'ద్రవరతులు' (Emotions) అశరీరమైన మధనములో బడి అమృతస్థితిని పొందునని, అదే ఆనందమని వీరి అభిప్రాయము.

ఈవిధముగా 'రతి'కి 'సురతము'నకు వీరు భేదము పాటించిరి. సురత స్పర్శలేని శుద్ధమైన అనురాగముగల 'అబోధ శృంగారము' సర్వోత్తమమైన దనిరి. అయితే దంపతులలో సురతస్పర్శలేని శృంగారము ఎట్లుండునను ప్రశ్న జనించును. ప్రజాతంతువు కోసమేకదా గార్హస్థ్యము! సంయోగము లేనిది అది యెట్లు సాధ్యమగును? వీరు ప్రజాతంత్ర్యర్థము దంపతుల సంయోగసిద్ధిని సమర్థించినవారే. అయినను అది యొక అవస్థకు మాత్రమే పరిమితమై యుండవలెనని క్రమక్రమముగా ఉత్తమసంస్కారము గల దంపతులు శరీర విముక్తమైన సౌందర్యమును అర్పించవలె నని వీరి అభిప్రాయము. వయసు గడచిన కొలది వారి శృంగారము స్నేహపర్యవసాయి కావలె నని వీరి అభిమతము. కాలము గడ

చిన కొలది భార్యాభర్తల సంబంధము కేవలము స్నేహోత్సాహముగా పరిణమించు నన్న భవభూతి భావమునే వీరు గ్రహించిరి.¹⁰

శృంగారమునకు రెండుదశ లున్నవి. ఒకటి సంయోగము, రెండవది వియోగము. ఈ రెంటిలో వీరు వియోగమునకే ప్రాధాన్యము నిచ్చిరి. ఇది ఎంత వరకు సమంజసము? లాక్షణిక దృష్ట్యా వియోగ మన్నది ఒక అవస్థయే కాని, గమ్యమో లక్ష్యమో కాదు. 'నవినా విప్రలంభేన సంయోగం పుష్టి మశ్నుతే' అని కదా లాక్షణికోక్తి. విప్రలంభము లేనిదే సంయోగమునకు పుష్టి కలుగ దని దీని తాత్పర్యము. భంగ్యతరముగా ఇందులో సంయోగమే లక్ష్య మని చెప్పబడినది.

కాళిదాసు వియోగములోనే ప్రేమ రాశీభూత మగునని చెప్పెను.

“స్నేహో నాహుః కిమపి విరహో హ్రాసినస్తేహ్య భోగా
దిష్టేవస్తు న్యుపచితరపాః ప్రేమ రాశీ భవంతి.”

—మేఘ సందేశము.

దీనినే రాయప్రోలువారు

“సరస సాంగత్య సుఖ వికాసములకన్న
దుస్సహవియోగభరమే మధురము సకియ”

—తృణ కంకణము.

అని చెప్పిరి. అయితే కాళిదాసాదులు చెప్పిన వియోగము ఎప్పుడో ఒకప్పుడు సంయోగమునకు దారి దీయునదే. రాయప్రోలువారట్లుగాక వియోగమునకే చరమ స్థాయి కలిగించినారు. అయితే వీరి విప్రలంభము విరక్తికి నన్నిహితమైనదికాదు.

“కనుల నొండొరులను జూచుకొనుటకన్న
మనసు అన్యోన్య రంజనల్ గొనుటకన్న
కొనరి 'యేమోయి' యని పిల్చుకొనుటకన్న
చెలుల కిలమీద నేమి కావలయు నఖుడ !

అని తృణకంకణ నాయకచేత వీరనిపించిరి. దీనినిబట్టి చూడగా వీరు ప్రతిపాదించిన వియోగము శరీరస్పర్శ లేనిదిమాత్రమే యని తేలును. లాక్షణికులు దశా

10. “కాలే నావరణాత్యయాన్ పరిణతే యత్ స్నేహసారేష్ఠి తః

భద్రంతస్య సుమానుషస్య కథమప్రేకం హితత్ ప్రాప్యతే.”

—ఉత్తర రామ చరిత్రము.

వస్థలని చెప్పిన 'చక్షరాగ మనస్సంగ'దులలో వీరు చక్షరాగము మనస్సంగము, ప్రలాపము (పిలుపు) ధ్యేయములని చెప్పిరి. పూర్వసంప్రదాయములో ఇవి సంయోగశృంగారమునకు సోపానముల వంటివి మాత్రమే. వీనికి ప్రాధాన్యమిచ్చుటలోనే వీరి ప్రత్యేకత యున్నది. వీరి కావ్యములలో తృణకంకణము ఈ అమలిన శృంగారమునకు ముఖ్యగ్రంథము. ఇందులోని యితీవృత్తమిది. ఇరువురు యువతీయువకులు చిగనాటినుండి ప్రేమించుకొందురు. విధివశాత్తున వారిరువురికి వివాహము జరుగలేదు. వారిలో యువతికి మరియొక పురుషునితో పరిణయమైనది. యువకుడు భగ్నాశుడై ఆమెను ధ్యానించుచునే కాలము గడుపుచుండును. వారిరువురు కలిసికొన్నప్పుడు వారిలో ఏమాత్రము కామవికారము గాని, సంయోగకాంక్షగాని కలుగదు. విధికి విలపించుటయే తప్ప వీసమైత్తయినను వారు మనోవికారములకు లోనుగారు. దర్శన భాషణములతో మనస్సులలో ఒండొరుల స్మరించుకొనుటతో జీవితమును గడిపివేయుటకు నిశ్చయించుకొందురు. యువకుడు వివాహము చేసుకోక అట్లే ఉండిపోవును. ఆ ఇరువురి మధ్య వెనుకటి చెలికారము మరింత పక్వమైనది. ఇరువురు అనుభవించినది వియోగమునే. ఆ వియోగ బాధలోనే ఒక మాధుర్య మున్నదని, ఆ మాధుర్యమునే వారు జీవితమంత అనుభవించురని రాయప్రోలువారి సిద్ధాంతము.

వీరి సిద్ధాంతమును లేవదీయుటకు రెండు కారణములు ఊహ కంచున్నవి. ఒకటి : ప్రబంధకావ్యములలో ప్రాయికముగా స్త్రీ భోగ్యవస్తువుగా చిత్రింపబడినది. కద కుద వర్ణనలతో కవులు తృప్తిపడక నాభిని, నూగారును, వశులను గూడ వర్ణింపసాగిరి. ఈ ధోరణి తత్పూర్వకావ్యములలో సైతమున్నను ముఖ్యముగా ప్రబంధ క్షణయుగములో 'వేలము వెర్రి'గా మారిపోయినది. రాజకుమారి కనిపించగానే రాజకుమారునికి మరులు పుట్టును. ఆమెకు అట్లే జరుగును. ఫలితము విరహజ్వలనము. తదనంతరము శైశిరోపచారములు' దౌత్యము, పరిణయము, సంతానప్రాప్తి. ఈ విధముగా స్త్రీని కేళివస్తువుగా పరిగణించుట రాయప్రోలువారికి బాధాకరముగా తోచినది. రెండవది : నాటి సమాజమున అప్పు డప్పుడే ఆంగ్ల విద్యా నాగరికతల సంపర్కమువలన నూతన భావములు వీవసాగినవి. 'కాలేజీ విద్యల' వలన యువతీయువకులు పరస్పరము చూచుకొనుటకు, మాటాడుకొనుటకు, కలిసి తిరుగుటకు వీలు చిక్కినది. వారు ఒకరి నొకరు ప్రేమించుకొనసాగిరి. సమాజములో ప్రాచీనవిశ్వాసము లింకను పెళ్ళిగిల్లి

పోలేదు. నవీన భావములు స్థిరపడలేదు, వానిపై పెద్దల ముద్ర పడలేదు. ఒక రకముగా ప్రాచీన నవీన భావములు ఘర్షణస్థితిలో నున్న సంద్భియుగ మది. ఈ స్థితిలో యువతీయువకుల స్వచ్ఛందప్రేమ ఎన్నో ప్రతిఘాతములకు దారి తీసినది. నాటి కులమతవర్ణవ్యవస్థ వారికి అడ్డు నిలిచినది తత్పర్యవసానముగా వారి ఆశలు నడుమంతరముననే అడుగంటినవి. కొందరు సాహసులు తెగించి ముందు కడుగు వేసిరి. సాంఘికవ్యవస్థకు ప్రతికూలముగా తిరుగుబాటు చేసిరి. ఫలితము, వారి జీవితములు చితికిపోవుట. ఈ విధముగా నాటి సమాజముతో ప్రేమ సిద్ధాంతమువలన కలుగుచుండిన దుష్పరిణామములను గమనించి రాయప్రోలువారు దీనికి పరిష్కారముగా 'అమలిన శృంగార' తత్త్వమును, వియోగాధిక్యమును సిద్ధాంతీకరించిరి. వట్టి మాటలతో చెప్పక గట్టి కావ్యములద్వారా నిరూపించిరి. శ్రీని కేవలము భోగ్యవస్తువుగా చిత్రించిన ప్రాచీనవ్యవస్థను, కట్టు తెంచుకొనిపోవు యువతీయువకుల నవీన ప్రేమావస్థను అడుపుతో 'పెట్టుట కి సిద్ధాంతమును స్థాపించిరి. ఈ దృష్ట్యా చూచిననేకాని వీరి సిద్ధాంతముల సారస్వము సుబోధము కాదు.

ఇక స్లేట్లో ప్రేమసిద్ధాంతమునకు, వీరి అమలిన శృంగారమునకు గల తారతమ్యము పరిశీలింతము. స్లేట్లో దృష్టిలో శ్రీ పురుషుల ప్రేమ నిషిద్ధ మని ఈవరకే తెలిపియుంటిని. ఈ విషయములో వీరు పరస్పర భిన్నమార్గములలో ఉన్నారు. రాయప్రోలువారు సంభోగశృంగారము అప్రధాన మని యన్నను శ్రీని తుచ్ఛముగా చూడలేదు. పైగా శ్రీని పురుషునికన్న ఒక మెట్టు ఎత్తుగానే చూచిరి. వీరి కావ్యములలోని పాత్రలలో శ్రీలకే ప్రాధాన్యమున్నది. వారినే ధీరస్వాంతులుగా సహన మూర్తులుగా, త్యాగజీవులుగా చిత్రించి, పురుషులకన్న వారిని ఉన్నత పీఠము అధిష్టంపజేసినారు కాబట్టి ఈవిషయములో వీరికిని స్లేట్కు ఏమాత్రము పోలిక లేదు. స్లేట్లో శ్రీ పురుషులమధ్య ఆత్మసంబంధమైన ఐక్యమునకు వీలులేదని, శ్రీతో చెలిమి చేసినచో ఆమెశరీరసౌందర్యమునకు లోబడక తప్పదని, అందువలన శ్రీపురుషుల స్నేహమున కర్థము లేదని అన్నాడు. రాయప్రోలువారు దీనికి భిన్నాభిప్రాయము ప్రతిపాదించిరి. ప్రకృతికి ప్రతినిధి శ్రీ. ఆమె అవస్థాభేదమునుబట్టి ప్రేయసిగా, ఇల్లాలుగా, భగినిగా, 'సహచారి'గా జననిగా రూపొందు నని, 'పురుషవృషభము'ల అంతరంగములను మన్మణీకరించి నది శ్రీయే యని రాయప్రోలువారి విశ్వాసము. పైగా వీరి కావ్యములలో నాయకా

నాయకులు సమానస్థాయిలో నుండి స్నేహము నెరపినవారు. కాబట్టి ఈ విషయము లోను వీరికి ప్లేటోకు పోలిక లేదు. ఇక ఉన్న సామ్య మొక్కటే. శారీరక సౌందర్యముకన్న ఆత్మసౌందర్యము గొప్పది. అంగికసంయోగము కన్న ఆత్మల సంయోగము గొప్పది. ఈ తత్త్వమును ఇరువురు ఇంచుమించుగా ఒకే విధముగా ప్రతిపాదించిరి. అంతమాత్రముననే వీరి 'అమలిన' శృంగారము (Platonic Love) ఒక్కటే యనుటకు వీలులేదు. పైగా మూలతత్త్వములోనే ఈ రెండింటికి ఎంతభేద మున్నదో పైన నిరూపింపబడినది.

ప్లేటో ప్రేమ సిద్ధాంతముగాని, మన ప్రాచీనుల శృంగార రసతత్త్వము గాని సాధింపని మరియొక సిద్ధాంతమును రాయప్రోలువారు ప్రతిపాదించిరి. అదే శృంగార ప్రేయో వాత్సల్యాది రసముల విచిత్ర సమీకరణము. శృంగారమునకు శుచి యను నామాంతర మున్నది. శుచి యనగా జుగుప్సాది విరహితమై ప్రకాశించునది అని అర్థముకదా. ఈ విశాలమైన అర్థములో రాయప్రోలువారు స్నేహమును, వాత్సల్యమును, శృంగారమునకు రూపాంతములుగా గ్రహించిరి. శృంగారమునకు మమత, ప్రేమ అనురాగము, ప్రణయము, స్నేహము మున్నగు అనేకార్థములను భావించుకొనిరి. ద్వేషాభివ మైన సర్వ ప్రవృత్తులను 'శృంగార' వలయములోనే చేర్చుకొనిరి. స్నేహ సురత వాత్సల్యములు ప్రేమకు అంగము లని ప్రేమయే అంగి యని అనిరి. (రమ్యాలోకములో) ప్రేమ శబ్దమును శృంగార పర్యాయముగానే గ్రహించిరి.

“విప్రలంభ సంభోగముల్ విస్తరించి

సంగ్రహించిరి శృంగారశాఖ లయిం

స్నేహ వత్సలాదుల; నతి సిగ్గుహృదయు

లగు కవుల కిపు డవి వరేణ్యంబు లయ్యె.” —రమ్యాలోకము.

అను పద్యములో శృంగారమునకు స్నేహ వత్సలాదులు అంగము లని (శాఖ లని) స్పష్టముగా తెలిపిరి. ఇది అలంకారశాస్త్రదృష్ట్యా పరిశీలించినచో నిలుచు సిద్ధాంతముకాదు. అందుకే వారే దీనికి క్రొత్త వ్యాఖ్యానము కల్పించుకొనిరి. శృంగారమునకు స్థాయిభావమైన 'రతి'ని ప్రాచీన లాక్షణికు లన్నట్లుగా సంయోగము, కామము, అను అర్థములలో గాక, చిత్పదార్థము, ఆనందదీందువు అను అర్థము లలో వీరు స్వీకరించిరి. శృంగారమునకు ఆనందరూపాంతరమైన 'రతి'ని స్థాయిగా స్వీకరించి నప్పుడు ప్రేయోవాత్సల్యాదులు శృంగారవలయములోనే వచ్చి చేరునని వీరు భావించిరి.

ఈ విధముగా సరిక్రొత్త వ్యాఖ్యానములతో రాయప్రోలువారు తమ సిద్ధాంతమును నెలకొల్పిరి. తల్లికి పుత్రుని గండచుంబనముతో కలిగెడు పులకరింపు ఒక రకమైన శృంగారమే యని వీరి భావము. పూర్వావస్థలో అనగా పురుషసాంగత్యదశలో తరుణి పొందలేని అక్షరానందమును శిశుచుంబనాదులలో పొందు నని వీరి అభిప్రాయము. దీనిని వీరు పుత్రశృంగార మని యన్నారు. తల్లి వసివాడైన తన పుత్రునిముందు గూడ వక్షజములపై పెట లేకుండ ఉండలేదు. ఈ లౌకిక సత్యములోని దైవిత్వమును వీరు తమ సిద్ధాంతమునకు సమన్వయింపజేసిరి. “స్నానమాడి, పెన్నెరుల జార ముడిచి, నొసట కుంకుమ పాదాల వసుపు మెఱయ” తెల్లని వలువ ధరించి తులసీపూజ చేయు మాతృమూర్తి ధీరమంగళరూపము మాతృశృంగార మనిరి. ఈ దృష్టితో చూచినచో శంకరాచార్యులవారు దేవీస్తనకలశములను వర్ణించుట మాతృశృంగారమే అనవలసి వచ్చును. భువనసమ్మోహనుడైన పురుషుని జూచి ‘ఇతని కే తల్లి పాలిచ్చినదో’ యని జనులకు కలిగెడు భావములతో మాతృశృంగారమే తొంగిచూచుచున్న దని వీరి భిప్రాయపడిరి. స్త్రీ పురుషుల మధ్యగాని, లేక ఏకలింగమునకు చెందిన వ్యక్తుల మధ్యగాని ఉండెడు సురత ప్రసక్తిలేని స్నేహభావమును వీరు స్నేహశృంగార మనిరి. రతి దేవతాపరమైనచో భావ మని మన లాక్షణికుల అభిప్రాయము.¹¹ రాయప్రోలువారు దీనినే ఆప్తశృంగార మనిరి. దేవతలు ఆప్తకోటితోనివారేకదా! ఇక సోదరీసోదరుల నడుమ గల ప్రేమ భావమును వీరు సోదరీశృంగార మనిరి. ఈ విధముగా శృంగారపరిధిని విస్తరింపజేసి, సమస్తద్వైషాభావప్రవృత్తులను, ఆనందమూలకములైన భావములను శృంగార రసముతో పర్యవసించునవిగా సూత్తు సిద్ధాంతమును స్థాపించిరి. అయితే (Platonic Love) వలె వీరి తర్వాత ఈ అమలిన శృంగారము అవహేళన పాలు కాలేదు. అంతగా ఆదరింపబడలేదు గూడ. నాయని, కృష్ణశాస్త్రి, చేదుల ప్రభృతుల వియోగ శృంగార కీర్తనముపై వీరి ప్రభావ మున్నది. అంతేగాని వీరి వలె ‘అమలిన శృంగారము’ను సమర్థించు కావ్యములు వారు వ్రాయలేదు. ఈ సిద్ధాంతములోని గుణగుణముల కేమిగాని, అమలిన శృంగార మనుపేర సరిక్రొత్త ప్రయోగము చేసిన గౌరవము మాత్రము రాయప్రోలువారికి దక్కినది. అభినవ కవితకు ఆచార్య సదృశులు రాయప్రోలువారు.

— ఆంధ్రపత్రిక

శోభకృతు సంవత్సరాది సంచిక.

ఏబదివార్షికసంచిక (1963-64)

11. “రత్తిదేవాది విషయవ్యభిచారి తథాంచితః భావః ప్రోక్తః”

— కావ్య ప్రకాశము.

ఆంధ్ర గ్రంథవిమర్శన ప్రకారలేఖము

—మహాపాధ్యాయ, 'కళాప్రపూర్ణ' శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

కామా దుగ్ధే ఆవిర్భూత

సాహిత్యమింనయే కావ్యవాఙ్మయ విమర్శవిద్యకు మూలాధారము.

మనదేశమం దచ్చు లేనందునను, పృథ్వి (ఇండియా) అతివిపుల యగుటయు, షట్పంచాశద్దేశములనుండియు కావ్యవాఙ్మయ ముప్పత్తిల్లుచునే యుండుటచేతను, సంస్కృతవాఙ్మయవిషయములో మనపూర్వులు ప్రత్యేకకావ్యవిమర్శలు వ్రాయ రైరి. మఱి యెల్లకావ్యముల గుణదోషములను ఎఱుంగుటకు సాధన మయిన శాస్త్ర మును రచించినారు. అదియే సాహిత్యమిమాంస. అదియే మనకు కావ్యప్రకాశము, భావప్రకాశము, సరస్వతీకంఠాభరణము, సాహిత్యచింతామణి, కావ్యానుశాసనము, కావ్యాలంకారము, కావ్యాదర్శము, రసార్ణవము, సాహిత్యరత్నాకరము, రసార్ణవ సుధాకరము, ప్రతాపరుద్రీయము, సాహిత్యదర్పణము ఇత్యాదిగ్రంథరూపమున లభించియున్నది.

ఆమిమాంసలో గుణదోషస్వరూపచర్చయుం గలదు. పూర్వోక్తగ్రంథ ములయం దెల్ల గుణపరిచ్ఛేద మొకటియు, దోషపరిచ్ఛేద మొకటియుం గలవు.

దోషములు రసదోషములు, పదదోషములు, వాక్యదోషములు, పదవాక్య దోషములు, అర్థదోషములు అని అయిదుతెఱుంగులు.

ఔచిత్యము గుణములకు మూలము. అనౌచిత్యము దోషములకు మూలము. క్రమముగా : నైషధాదులందలి మానుషనాయికానాయకశృంగారవర్ణన; కుమారసం భవము నందలి పార్వతీపరమేశ్వరశృంగారవర్ణన. ఆళ్లీలతాగ్రామ్యతాప్రభృతిదోష ములుపెక్కులు అలంకారగ్రంథములందు నిరుక్తములు.

కవినమయములు స్వభావవిరుద్ధము లయ్యును అవిలంఘనీయములు. ఆకాశము నలుపు, పాపము నలుపు; యశఃకీర్తిహాసములు తెలుపు; క్రోధానురాగములు ఎఱుపు; నదీనముద్రములందు తామరలు, కలువలువర్ణింపఁబడును; జలాధారములందెల్ల హంసా దిజలపక్షులు విహరించుచుండును; చకోరములు వెన్నెలం ద్రాగును; మేఘాగమమున

హంసలు మానసనరోపరమునకు తరలిపోవును; పూఁబోడుల పాదతాడనముచే నశోకమును, నోటిసుర నుమియుటచే బొగడయు పూచును; విరహతాపముచేత యోవనవంతుల యొడలహారములును, హృదయమును వ్రసిపోవును; మదనునికి ధనుర్పాణములు పువ్వులు; అల్లెత్రాడు తుమ్మెదలబారు. ఇతని బాణమునకును స్త్రీ కటాక్షమునకును యువజనులహృదయము వ్రీలిపోవును; పగలు తామర, రాత్రి కలువయు వికసిల్లును; అశుక్లపక్షమునందును వెన్నెల కాచును; ఉబుమునకు నెమళ్ళాడును; అశోకమున కాయలు లేవు; వనంతమున జాతిపుష్ప ముండదు; గంధపుఁ జెట్లయందు పూవులుం గాయలు లేవు; ఇంకను ఇట్టివి సత్కవిప్రపంథములవలన నెఱుంగఁదగును,

కాశిదాసును ఖాసీ చేయించినవేశ్య కవినమయ మెఱుంగని దై నందుననే భోజానికి పట్టువడినది.

“రాజన్ తవ ముఖాంభోజే దృష్ట మిందీవరద్వయమ్

కుసుమే కుసుమోత్పత్తిః శ్రూయతే న చ దృశ్యతే.”

వర్ణ్యము నేపదములతో నుద్దేశింపఁదగునో, వేనితో నుద్దేశింపఁ దగదో కవినమయము బోధించుచున్నది.

సీ. మదిరాక్షిచెవులు తొమ్మిదిలెక్క లనరాదు

ముద్దియకనులు తమ్ము లనరాదు

శుకవాణిబుగ్గులు ముకురంబు లనరాదు

చెలిపండ్లు మల్లెమొగ్గ లనరాదు

గజయానచండ్లు బంగరుగిండు లనరాదు

సతిబొడ్డు సుడిని మెచ్చ దనరాదు

సరసిజాననముడ్డి సైకతం బనరాదు

హరిమధ్యకా శ్శిగు శ్శనగరాదు

గీ. క్రమత వీనికి వీనులు కన్నుదోయి

చెక్కులును బలువరుసయు నిక్కుఁజన్ను

గవయుఁ బొక్కిలి పిఱుఁదు చొక్కంపుటడుగు

లనుచు మును వాడి రవియ చేకొనఁగవలయు.

ఈకాలమందు కువిమర్మకులు తండోపతండము. వీరి కారణమున సుకపులు గ్రంథరచన మానుకొనుటయుం గలదు. కొందఱు విమర్మకులు సమకాలిక

కవియొక్క ధీరతను సహింపరు. ప్రాచీనకవుల యాత్మశ్లాఘము మెచ్చుకొందురు. నక్కవినయమునకు హర్షింతురు. కవి యెట్టివాఁ డయిన నేమి విమర్శనీయవాఙ్మయము ఆతనిగ్రంథమే గాని యాతఁడే కాఁడు.

ఉ. అంతెకుఁ దార్పెనే రసికునంగల భారతి ప్రాధనీతి నా
కింకిరి నాంధ్రి ద్రావిడియుఁ గేరుచు దై వియుఁ గూడి రెవ్వరిన్
జంకు కళంకు లేని కవిచంద్రుఁడు తోషితకోవిదేంద్రుఁ డా
వేంకటరాయశాస్త్రికృతి వెంగలిమూక తెలుంగ శక్యమే ?

ఆ. “కవితఁ జెప్పి యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప
నరిది బ్రహ్మకైన నతఁడు మెచ్చఁ
బరఁగ దశకుమారచరితంబుఁ జెప్పిన
ప్రౌఢ నన్ను వేఱె పొగడ నేల.”
“మన్దః కవియశఃప్రార్థీ గమిష్యా మ్యపహాస్యతామ్;
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహు రివ వామనః”

ఇందు తొలియుదాహరణమున సూత్రధారుఁడు ప్రరోచనార్థము కవి నగ్గించుచున్నాఁడు. ఇది సంప్రదాయమాత్రనిర్వహణ మనియు, దీనిచే కవియొక్క సౌజన్య దౌర్జన్యతదన్యతరములు రూఢి కెక్క వనియు, కువిమర్శకు లెఱుంగవలయును. రసార్ణవసూదాకరము (III-94, 95, 96) తృతీయవిలాసముం బరిశీలించిన ఈవిషయము స్పష్టపడును.

“కవయస్తు ప్రబంధార స్తే భవేయు శృతుర్విధాః,
ఉదాత్త ఉద్ధతః ప్రౌఢో వినీత ఇతి భేదతః,
అంతర్గూఢాభిమానోక్తి రుదాత్త ఇతి గీయతే.”

యథా మాలవికాగ్నిమిత్రే—

“పురాణ మిత్యేవ ససాధు సర్వం తథాపి కావ్యం నవ మి త్యవద్యమ్
సంతః పరీక్ష్యాన్యతరద్భజంతే మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః.”

“పరావపాదా త్స్వోత్కర్షవాదీ తూర్ధత ఉచ్యతే.”

యథా మాలతీమాధవే—

“యేనామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
జానంతి తే కి మపి తా న్నృతినై షయత్నః;

ఉత్పత్స్యతేఽస్తి మమకోఽపి సమానధర్మః
కాలో హ్యాయం నిరవధి ర్విపులా చ పృథ్వీ.”

“యుక్త్యా నిజోత్కర్షవాదీ ప్రౌఢ ఇత్యపరే జగూః.”

యథా మమ ఇవ;

“నేదానీ న్ననదీపికా కిముతమ స్సంఘాత మున్మూలయేత్
జ్యోత్స్నా కిం న చకోరపారణకృతే తత్కాలసంరోహిణీ,
బాలః కిం కమలాకరాన్ దినమణి ర్నోల్లాసయే దఙ్ఘసా
తత్సంప్రత్యపి మాదృశా మపి వచః స్యాదేవ సత్ప్రితయే.”

“వినీతో వినయోత్కర్షాత్ స్థావకత్వ ప్రకాశకః”

యథా రామానందే—

“గుణో న కశ్చి న్మను వాజ్ఞిబంధే లభ్యేత యత్నేన గవేషితోఽపిః
తథా వ్యముం రామకథా ప్రబంధం సంతోఽనురాగేణ సమాద్రీయంతే.”

వార్తాపత్రికలందలి విమర్శలు :

కొందఱు వార్తాపత్రికాధిపతులు విద్వాంసులగ్రంథములపై ఎవ రేకువిమర్శ వ్రాసి పంపినను నిజపత్రికలో ముద్రింతురు. తాము స్వయము గుణదోషము లెఱుంగని యపండితులై యట్లు చేయుటచేత భాషాదేవతకు తా మొనర్చుచున్న చేటును వా రెఱుగరు. వారి లోఁగు ట్టేమనఁగా ఆముక్కడివిమర్శ నందుకొని గాసింబడి యీసెత్తి ఆవిద్వాంసులు ఆత్మగౌరవముం గాచికొనుటకై వ్రాసెడి వైదుష్యభూయిష్ట వాదప్రతివాద భండనమండన భండముమండన వ్యాసములతో తమ పత్రికలు నిండి జనరంజకములై ‘చందా’లం బెంచుంగాక యని.

అట్లే ఒకానొకపత్రికాధిపతి, ‘తవనాసికా ఇకోయణచీవ భాతి’ అని వాదము నకు పిలుచుటగా మదీయప్రతాపరుద్రీయనాటకమందలి కవివాక్యమును “అంతట నిద్రితుఁడు రాజు ప్రవేశించుచున్నాడు” అనుదాని నిట్లాక్షేపించు వ్యాసమును ప్రక టించుకొన్నాడు. “నిద్రితుఁ డెట్లు ప్రవేశించును ? ప్రవేశించుటకు మెలఁకువ వల యును. నిద్రలో గమన మెక్కడిది ? ఈప్రకారము మేము చిరకాలము ప్రశ్నలు వేయుచుండెదము, దీనికిని భావివానికిని శాస్త్రులవా రుత్తర మీఁగలిగినయెడల నీయవలసినది” అని. దీనికి నేను భయపడి యుత్తర మీయలేదు. పత్రికాధిపతికి

మదీయవ్యాసములు లేకపోయినవి. ఇట్టి యవిద్యత్సంపాదితము లగు పత్రిక లంత రించుటయు, సాధువిమర్శలం బ్రకటించు విద్యత్సంపాద్యమానపత్రికలు చిరాయువు లగుటయు సహజమేగదా.

కొందఱుకవులు నిజగ్రంథములు బహుశములై వానియందు దోషములు మెండయి దూషకులు దండియైనప్పుడు తామే పత్రికలు నడుపుచుండువా రగుదురేని వానియందు, లేనిచో క్రొత్తగా నై రినిబర్హ జాగ్రత్తము పత్రికలం బెట్టికొని వానియం దేని పూర్వోక్తదూషకులను గనీదీఱ తిట్టుదురు. ఎట్లన- ఇంచుక యుదాహరణము- “అశోకవనికం బెకలిందిన యాంజనేయా, నాగ్రంథమును విమర్శించిన యల్ల యాశాస్త్రిగానిని సమూలముగా పెకలించి వైపుము.” ఇది విమర్శకు ఉత్తరము.

కవి కావించిన భాషాచిత్రవధ కాయాసపడి విమర్శకు విమర్శలోఁ జూపు కటుత్వమును తొలంగఁబెట్టి పతితలు విమర్శయొక్క పటుత్వాపటుత్వములనే పరికించుకొనుట మేలు.

దొంగలకును, నరహంతకులకును అధికరణకుండు వోలే కాకవికి సాధు విమర్శకుఁడు దోషోద్ఘాటకుఁడును శాసితయు నగును. దొంగను “శ్రీయుతులైన యోదొంగయ్యగారూ, తమరు ఇట్టి చౌర్యమును కావంపవలసినవారు కారు. మహాను భావులరు. మఱి తమరు 8 సంవత్సరములు కారామందిరంబున వఱకంబుగావించి రాజకీయ మైన విం దారగించుచు మమ్ముఁ గృతార్థులం గావింపుఁడు” అని యధి కరణకుఁడు వేడుకొనుట లేదు. అట్లే సాధు విమర్శకుఁడును కాకవిని వేడుకొన వలసిన పనిలేదు.

గ్రంథకర్తలు అచ్చునుండి తమగ్రంథము వెలువడిన వెంటనే మెచ్చు వాక్యమాలకై పలువురకుం బ్రతులం బంపుదురు. గ్రంథమును పంపిన గౌరవము నకు లోబడి యాపలువురలో పెక్కురు ఈకర్తను ఏతదీయగ్రంథమును స్తుతిం చుచు బదులు వ్రాయుదురు. వీరిలో నెవ్వఁడేని గ్రంథమందలి దోషములను బయటఁ బెట్టినా, అంత నాయరువురకును గణకచ్చపయుద్ధము. వీరికై శ్రీమన్నారాయణుఁడు చేయిచేసికొనఁడు గావున నీయుద్ధము తీఱదు. మఱి ఉదయించునపుడు పూర్ణచంద్రుఁడు “రాత్రి శైలాషికిన్ వరుస న్నౌక్తికపట్టమై నిటలమై వక్త్రంబు నై” దోచి లోక మెల్ల వెన్నెల వెదచల్లనట్లు వాదప్రతివాదవాఙ్మయోదయము జూబులై, పుస్తకములై పత్రికలై దేశమం బెల్ల తొమ్మిదవయట్టంపుఁ బారాయణముగా పర్వచుండును.

ఇప్పటి మనబుద్ధిమంతులు తాము హాససారస్వతమున నలవరించుకొన్న పాటి వైదుష్యమును ఆంధ్రసారస్వతమున నలవరించుకొని యుండినచో దేశమునం దసాధువిమర్శలు, అసాధుప్రతివాదములును దగ్గును. సాధువిమర్శలే హెచ్చును.

సాధువాఙ్మయసంరక్షణకై యొకవిద్యత్సంఘము అపేక్షణీయమై యున్నది. అందులకై నేను రెండుమూడుమాటలు యత్నించి నెఱవేఱక మానితిని. అది లేమిచే

“దేవు నాన మున్ను దేశాన కొక్కఁడు
కవియుఁ గలఁడౌ లేఁడౌ కలియుగమున
ఇప్పుడు వీధివీధి నింటింట సూరూరఁ
గవులు గలరు జగతిఁ గఱపుతోడ.”

అని పెద్దలు చెప్పినను కవిగానివాఁ డేనియు నుండుంగాని విమర్శకుఁడు గానివాఁ డుండఁడు. ప్రతివిద్యార్థియు విమర్శకుఁడే. (తప్పుడు వుత్తకములు వ్రాసి పండితులచేత దిద్దించుకొనియో, దిద్దినపకయో ముద్రించుకొని దారి యెఱిగి పాఠశాలలలోఁ బఠనీయములుగాఁ బెట్టించుకొని జీవించువాఁడును విమర్శకుఁడే.) పండిత ప్రణీతగ్రంథములకును, వానికిని అరుణపటబలీవర్ధన్యాయము. వీనికి అర్థముగాని దెల్ల కఠినము; మృదుమధురము గాదు; సంస్కృతపదము కంటిపోటు; క్రొత్త పదము ప్రాణగొడ్డము.

“శ్రీనాథుండు ధరాభరం బుడుప నాజిం బెట్టుడుం దానవీ
రాసీకంబు లురఃక్షతాధ్వమున డాయం డూయ నెవ్వఁడు క
న్గొనా లేనియపట్టాకో తిత్తకవొక్క నాగ శర్మార్థి యా
భానుం డేనవజ్జారిలోపవతి సర్వశ్రీయున్ జేయుతన్.”

విద్యాధికారి- అయ్యా, యీవేంకటరాయశాస్త్రిని కవన మెవరు పింగటింప మన్నా
రయ్యా- తిత్తకమేమిటండీ తిత్తకపు ! ఇటువంటిశబ్ద ముంటుందండీ భాషలో !
దీనికర్థం కూడా వుంటుందండీ ! నే నెప్పుడు యెఱగనండీ యిలాంటిశబ్దాన్ని.

శాస్త్రి : అయ్యా, తిత్తక వనఁగా జల్లెడ. ‘చాలనీ తిత్తకః పుమాః’ అని యమరుఁడు.
విద్యా : నాందీపద్యంలో జల్లెడవర్ణన నేమిటండీ శివకేశస్తుతి యుండవలయుగాని.
అయినాగానీ మనతెలుగు కీసంస్కృతంతోటి సంబంధం వదలాలండీ, అప్పు
టికే గాని మనభాష బాగుపడదు.

శాస్త్రి : వదలాలండారు, మళ్ళీ మీరే సంస్కృతశబ్దాలు ప్రయోగిస్తారు. సంస్కృత
మేమిటి ? సంబంధ మేమిటి ?

విద్యా : అది భాషపేరు, ప్రాపరునేము. ఇది వాడుకమాట.

శాస్త్రి : ప్రావరునేము ఇంగ్లీషుబాషా యేమిటి ? కానీ సంస్కృత మనుదానికి వేల్పు బాస యనవచ్చునే ! సంబంధానికి తగులాట మనవచ్చునే ! భాషకు బాస అనవచ్చునే ! అప్పటికి మీతెలుగు బాగా కీనటబాసట అవుతుంది. పోనీ మీ రన్నట్లు సంస్కృతమాటలు వాడడం వాడుకే గనుక మీలాగే ఇతరులను కూడా వాడనిస్తురూ.

విద్యా : శాస్త్రులవారూ, మీతో వాదం చెయ్యలేమండీ. మీకు నమస్కారము. ఈబల్లారి నరసవినోదీసినభవారిచాత ఈశాస్త్రిగారిపద్యాలనాటకాలని గుఱించి ప్రహసన మాడిస్తామండీ. నాటకమంటే పాటలమయంగా వుండాలి.

ఇట్టి విద్యాధికారివిమర్శకులంగూర్చియే పూర్వము :

“విపులహృదయాభియోగే భిద్యతి కావ్యే జడో నమార్ఘ్యేస్యే;
నిష్ఠతి కఞ్చుక మేవ ప్రాయ శ్శుష్కస్తనీ నరీ.”

“పనివడి నారికేళఫలపాకమునం జవి యైన భట్టహ
ర్షుని కవితానుగుంభములు సోమరిపోతులు కొంద అయ్య లౌ
నని కొనియాడనేర రది యట్టిద లేజవరాలు చెక్కుగీఁ
టిన వనవల్పు బాలకుఁడు డెందమునం గలగంగ నేర్పునే.”

ఇందుల మూలము :

“మదుక్తి శ్చే దస్తర్మదయతి సుధీభూయ సుధియః
కి మస్యానామ స్యాదర సపురుషానాదరభరైః;
యథా యాన స్తద్వత్పరమరమణీయాపి రమణీ,
కుమారజా మస్తాకరణహరణం నై వ కురుతే.”

ఇందుతోడిదే ఇంకొకటి :

“గ్రన్థగ్రన్థి రిహ క్వచి త్క్వచి దపి న్యాసి ప్రయత్నాన్మయా;
ప్రాజ్ఞమ్మన్య మనా హతేన పతితీ మాస్మిన్ భిలం భేలతుః
శ్రద్ధారాద్ధ గురుశ్శధీకృత దృఢగ్రన్థి స్సమాసాదయ
త్వే తత్కావ్యసుధోర్మిమజ్జనసుఖవ్యాస జ్ఞనం సజ్జనం.”

“ఇతరపాపఫలాని యథేచ్ఛయా వితర తాని నఫే చతురానన;
అరనికేషు కవిత్వనివేదనం శిరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ”

ఇందులకు తెలుగు మదీయము :

“ఇతరపాపఫలము లిచ్చవచ్చినయట్లు
వ్రాయవయ్య నొసట వనజభవుడ !
అరసికాశీమ్రోల సరసకావ్యము చెప్ప
వ్రాయవలదు వలదు వలదు వలదు.”

అని హెచ్చరించినారు.

ఇప్పటి గ్రంథనము లిరుదెఱంగులు- ఎ. తర్జుమాలు, బి. స్వతంత్రములు. తర్జుమాలయందు (1) మూలార్థము తెలియక రసమును పాడుచేయుటయు, (2) లక్షణము తెలియమిచే భాషను పాడుగావించుటయు నుత్కృటకోటికములు. ఇవి పద్యకావ్యములుగాని, నాటకములుగాని, ఇతరములుగాని పూర్వోక్తదోషములతో నిండియుండినచో వీనిని విమర్శించువారి కిందుం బొగడుట కేమి మిగిలి యుండును ? ఇట్టిగ్రంథములను విమర్శించువారిని ‘దోషములనే చూపిరి, గుణములను చూపరైరి’ అని నిందించుట న్యాయముగాదు.

మూలమునకు మెఱుగువెట్టిన శృంగారనైషధకవిని పొగడని రసికు లెవ్వరు ?

మ. రణకందూభరదుస్సహం బయిన యారాజేంద్రదేవేంద్రు డ
క్షిణబాహుగ్రమునం జనించిన మహాకీర్తిప్రవాహంబు కా
రణసంక్రాంతగుణానుషంగముననో ప్రస్థితదిజ్జుత్తవా
రణగండస్థలకుంభకూలములపై రాయుం దివారాత్రముల్.”

ఇందులకు మూలము :

“యశోయదస్యాఽజని సంయుగేషు
కంఠూలభావం భజతా భుజేన;
హేతోర్ద్ధుణాదేవ దిగాపగాశీ
కూలంకషత్వవ్యసనం తదీయమ్.”

దిక్కులు ఆపగ లయిన ఏవి వానికిం జెప్పిన కూలము లయినవో తెల్పమి యిట. సొంపు గాదని శ్రీనాథుడు కీర్తినే ప్రవాహముం గావించి దానికి దిగ్గజగండస్థల కుంభములను కూలములం జేసినాడు.

ఉ. “ఇప్పటి నీతలంపు తెఱ గిట్టద యిం కిటమీద నెప్పు డే
చొప్పున నుండునో నిజమునుద్ది యెఱుంగము గాని యుగ్మలీ
చెప్పెడిదేమి బాలికలదిత్తము లంబుతరంగలోలముల్
తప్పునొ తాఁకునో కుసుమధన్వనియేటులు దై వికంబునన్.”

ఇందుల మూలము :

“త్వచ్చేతసః స్థైర్యవిపర్యయంతు సంభావ్య భావ్యస్మిత మజ్ఞ ఏవ
లక్ష్మీ హి బాలా హృది లోలశీలే దరాపరాధేషు రపి స్మర స్సాస్యత్.”
“బాలికల చిత్తము లంబుతరంగలోలముల్” అను నుపమదీనికై అక్షరలక్షలు
చేయును.

మ. “ఇదె వీక్షింపు చకోరశాబకనిభాక్షి, దీర్ఘకాహంసి యి
ద్వదకాంతఃప్రతిబింబితుఁ గగనమధ్యోపస్థితుఁ జంద్రునిన్
మది దర్శించి నిజాధినాథుఁ డనుచుఁ వాత్సల్య మేపారఁగాఁ
జదు రొప్పుం బరిచుంబనం బొనరిచెన్ జంచూపుటాగ్రంబునన్.”

ఇందుల మూలము :

“పశ్యోచ్చసౌధస్థితిసౌఖ్యలక్ష్మ్యే త్వత్కేళికుల్యాంబుని బింబ మిందోః
చిరం నిమజ్జ్యేహ సతః ప్రియస్య భ్రమేణ యచ్చుంబతి రాజహంసీ.”
“గగనమధ్యోపస్థితున్” అను విశేషణము దీనికి జీవాతువు.

అధునికులలో ఇట్టి పరశువేధి యెవనికిఁ గలదు ! చెత్తను బంగార మను
పెట్లు ? మఱి స్వతంత్రగ్రంథము లన్నవో 1, బైచిత్యబాహ్యత, 2. భాషాసంహ
రము అను నీరెండుదోషములతో నిండియున్నచో నవి పూర్వోక్తములైన
ముక్కడితర్జుమాలతోఁ గూడ పరీక్షలకుం బెట్టుటకు యూనివర్సిటీవారికిని,
తిట్టుచుం బాతము చెప్పుటకు మనీషులకును, ఏర్చుచుం జదుపుటకు విద్యార్థులకును,
‘చోరాయ గడ్డిలాటాయ’ అని డబ్బు గడించుకొనుటకు కవికిని పెక్కుబుక్కులుగా
పనికివచ్చునే గాని భాషానాశకములు గాక యెట్లు తప్పను ? విమర్శకులకును
రసజ్ఞులకును ఎట్లు హృద్యము లగును ? నాచనసోముని హరివంశము పనికిరాదట !
కాకవికృతి పనికివచ్చునట ! ఏలయన వాఁడు మనవాడట ! కటకట !

యూనివర్సిటీవారు పరీక్షలకు పాత ముంచుట గ్రంథప్రాశస్త్యమూలక మని
తలపఁగూడదు. తద్విక్రయకారణ మని మాత్రము తలంప నగు.

ఒకానొక పాడుగ్రంథమును యూనివర్సిటీవారు పరీక్షకుం బెట్టిరి. దానిం
బెట్టుదు రని పండితు లెవ్వరును తలంపలేదు. పెట్టినందుల కాశ్చర్యపడిరి. గ్రంథ
కర్త అందలి యనంతదోషములను లోకు లుద్ఘోషింపఁగా విన్నవాడై పరీక్షకై
విద్యార్థులు చదువందొడంగు నాలోన అతొలుతటిముద్రణమును యూనివర్సిటీవారు
నియమించినదానిని నాశనముచేసి పండితులచే కొన్నివందలతప్పలు సవరింపించు.

కొని శేషించిన కొన్నివందలతప్పలతో ద్వితీయముద్రణమును ప్రకటించి విద్యార్థులకు విక్రయించును. అందులకు యూనివర్సిటీవా రాజేపింపకుండుటను ఎఱిగి యున్నారము.

స్వతంత్రగ్రంథములం బెక్కింట లక్షణమును, జైచిత్యమును నర్వమంగళంబులు. ఒకానొకస్వతంత్రనాటకమున రంగ మఁట! ఆరంగమంతయు దర్శించినను అందు చేతులు, పృష్ఠములుం ద్రిప్పుచున్నపాత్రము లెవరో తెలియదు.

ఇట్టి కవనములుం గలవు. ‘పడతీ వినవది పలికిన పలుకులు, విడచుము దానిని బిలచిన బలకడు.’ ఇంతకన్న వీధినాటకము ఈవిషయమున మేలు. అందు ‘వందార్ వందానరే వేదవియాశర్ వందార్ వందానరే’ అని, ‘చండమార్కులరుగుదెంచెను’ అని ఆయాపాత్రమే తనపేరు చెప్పుకొనుచుం బ్రవేశించుటయేని కలదు. ఇది సంస్కృతము రాక భరతసూత్ర మెఱుంగక, నాట్యశాస్త్రము తెలియక, “నానూచితస్య పాత్రస్య ప్రవేశో నిర్గమోఽపివా” అన్న నియమమును వినియుండక, ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యలయందునున్నయు వినర్థయనై, కతిపయ హాణాక్షర దుష్పరిచయముచే ఆకాశబాణములవలె సాహసించి యెగసినవారు గావించినది. నేల విడిచిన సాము.

ఒకానొకస్వతంత్రనాటకమున మంత్రి రాజును “ఓ నరనాథ ! యీవనట నోర్వర” అని యోదార్చుచున్నాడు. ఇంకొకదాన (అదియుం బరీక్ష కుంపఁబడిన దాని తమ్ముడే) కథానాయిక యయిన యమ్మాయి తండ్రిగారి మంత్రిని ‘చూడర’ అనియు ‘ఏలరా సుమతీ’ అనియు పల్కరించుచున్నది. ఇందుకై నాయన హ్నించి దానికి మంచినరుని వెదకుచున్నాడు. రాజును దాని “విక్రమవర్మమహా ప్రభూ” అని పేరుపెట్టి సంబోధించుచున్నది. అందుకై అరాజు అదానికి ముండన కళాఘాతాదినత్కారంబులం గావింపక కేవలము హ్నించినాడు. నాయిక (మహారాజపుత్రి) నాయకుని (ఒకానొకమహారాజకుమారుని) గూర్చి ‘వాడు,’ ‘వానిని’ అనియే పలుకును. ఇంతకన్న విజయసేనుఁడో ఎవఁడో వానిపేరే పెట్టి ‘ఆవిజయ సేనిగాడు, ఆవిజయసేనిగానిని’ అన్న మెఱుంగని నాభావము. ఒకానొకమహారాజ పట్టమహిషి దానిని ‘భర్తగారు వచ్చినారా’ అని యడిగెను. ఇంతకన్న ‘మా- లేక మదరాసుమర్యాదప్రకారము మన- మగఁడుగారు వచ్చినారా’ అన్న మేలని నా తాత్పర్యము. “మగఁడుగాడు” అన్నను మేలే. గాఁడుచేత ననురా గాతిశయము రూఢి కెక్కును. గాఁడుపట్టియే కదా నాటకముల కెక్కుట.

నాయికచెలులు స్వయంవరసమాగత మహారాజకుమారుల నుద్దేశించి
 "వీడో, వాడో, ఎవడో నీకు భర్త యగునులే" అని నాయికతోఁ బలుకుట.
 ఇది యీక్రిందిపాటకుఁ దివిసిపోక యున్నది.

అవన్ వందా వందాండీ, పోనా పోనాండీ అవన్

అవన్ పోనా నమకేండీ, వందా వందాండీ

కట్టమిల్లె మెత్తయిల్లె కాలిపుడిక్కతాశి యిల్లె-అవన్ వందా....

ఇంతకన్నను శృంగారము వలయునేని "నితంబముల్ పెద్దవి యోట"
 అనుప్రయోగమం దున్నది. ఇందలి పెద్ద 'శబ్దమును ఆగ్రంథమునం గల శృంగార
 రసమును వడఁబెట్టి యాసారమునం జేసిన గడ్డలుగాఁ జెప్పవచ్చును. దీనిని ఆధు
 నికరసికులు 'సులభశైలి' యందురు, ఈశృంగారమును సైతము మించవలయు
 నన్న ఇందలి 'నితంబములను' త్రోసివైచి ఆలసానిపెద్దనాదులకు నయితము
 కై వసముగాని 'పిట్టలం' బెట్టుటయే సాధనము. అప్పటికి శృంగారము పరమావధిం
 బొందును. దానివిగూడ మించవలయు నేని 'ముడ్డి' యనఁదగు. అప్పటికి శృంగా
 రము పరమావధిం దాటి చక్రవాళపర్వతమున డుస్సికొని వెలికి వెల్లువగట్టును.
 అప్పకవి 'సరసిజాననముడ్డి సైకతం బనరాదు' అన్నాడే గాని 'పెద్దది యనరాదు'
 అనలేదు గదా! ఈపెద్దనితంబములు పరీక్షల కిడంబడినవే.

మెట్టవేదాంతు లని కొందఱు గలరు. వారు విమర్శకులం గొందఱను లక్షణ
 విరోధమాత్రవిమర్శకు లని నిందింతురు. లక్షణ మనఁగా ఛందోవ్యాకరణములు
 మాత్ర మని యావేదాంతులయశ్చిప్రాయము. వాస్తవ మట్లు గాదు. విమర్శనీయవిషయ
 మెల్ల లక్షణగ్రస్తమే అగుఁగాక! ఈఛందోవ్యాకరణవిరోధమాత్రవిమర్శకులను
 అత్యావశ్యకమే. వ్యవహారోపదేశమేని, మూలానుసరణమేని, కవనసౌభాగ్యమేని
 లేక అనఁగా నుపాదేయ మేమియు లేక కర్ణకఠోరము లయిన మ్రుక్తిగ్రంథము
 లలో శబ్దమాత్రమేని సాధువుగా నుండవలదా? కావ్యేంద్రిక శబ్దార్థములు దేహము
 గదా

'తను వగు శబ్దారంబులు

ధ్వని జీవ మలంక్రియావితానము సొమ్ముల్

తనరు గుణంబులు గుణములు

ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర కావ్యేంద్రికకున్."

-నరసభూపాలీయము.

దేహము నాశ మయిన దేహి యెటుండును ?

బౌచిత్యపరీక్షలో సీక్రిందివిషయముల నవధరింపవలయును.

౧. ఒకానొక రుక్మిణీపరిణయనాటకమున రుక్మిణీకిని చేటికలకును విధవా వివాహవాదము- అతి తీవ్రము.

౨. ఇంకొకరుక్మిణీపరిణయనాటకములో బ్రాహ్మణుడు రుక్మిణీసందేశమును శ్రీకృష్ణులవారి కందించును. శ్రీకృష్ణుడు, ఇప్పటి ఇంగ్లీషుస్టాడెంటువలె కన్నెను చూడక విద్యావిశేషములు సంభాషించి కనుంగొనక వివాహ మాడనని చెప్పి ఆమెను కలసికొనుటకై కుండినపురమునకు బ్రాహ్మణునితో వచ్చి యాతనియింట వేచియుండుట. బ్రాహ్మణుడు కృష్ణాగమనమును నివేదించుటకును, ప్రమదవనమున సమాగమము కల్పించుటకును ఉద్యుక్తుడై రుక్మిణీకడకుంబోవుట; బ్రాహ్మణుడటు తరలగానే బ్రాహ్మణి (అనగా నాతని యిల్లాలు) కామక్రీడకై శ్రీకృష్ణుల వారిని పైకొనుట. ఇవి భాగవతకథపై యింపూవుమెం ట్లట.

౩. రంగమందు చావుం జూపుట. పైగా మృతుని సోఫాపైని పరుండబెట్టి; తద్వార్యను సోఫాకోశ్శకుం గూర్చుండగట్టి శోకవరాళిం బాదించుట. దీనిపేరు 'ప్యాథా' నట.

౪. హిందూప్రభువు, చక్రవర్తి, శ్రిత్రయపుంగవుడు, సదాజీత, కృష్ణదేవ రాయనియల్లుడు, తురకదాని నుంచుకొని దానిగర్భమున జనించిన తనతురకకొమరుని ద్రోహముచేత రణనిహతుఁ డగుట. అంతటితో దక్షిణహిందూస్థానమున హిందూరాజ్య మంతరించుట ఆతని యాతురకసంబంధమునకు పెద్దలెల్ల తలవంచుకొనుట. అందుల ఫలమైన శ్రిత్రయరాజ్యనాశనమునకు చాతుర్వర్ణ్య మెల్ల దుఃఖించుట. దీనిపేరు 'ట్రాజడీ' యట.

మఱియొక నేటికాలపు స్వతంత్రనాటకమున సుభద్రాదేవిని దుర్యోధనునికి ఉంపుడుగత్తెగా నిత్తమా, మాటుమనువుపెండ్లాముగా నిత్తమా, అని యామె యన్నలకు పెనురగడ జరిగినది. కానీ, తుద కామె రాక్షసవివాహమునం దన్నుం గొనిపోయిన యర్జునునకే చిన్నన్నమాటప్రకారము వదలంబడినది. బౌచిత్యలోపము లేకుండుటకై యామె 'వాడవది నె గాద'నియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఆధునికులలోఁ బలువురు (1) ఛందశ్శత్రువులు గాను, (వీరిమతమును నేను మరియొకయువన్యాసమున వివరించెద) (2) సమాసశత్రువులు గాను, 'మాషం చ శరచ్చంద్రచంద్రికాధవళం దధి, అను కాళిదాసప్రోక్తార్థశోకమునకు సమాస మున్నను అక్షరలక్షలు వచ్చినవి....సమాసమును విడఁదిచిన ఆగేదె

పెరుగు గడ్డవిఱిగి చిద్రువలై విఱిగిపోయిన పాలపెరుగై పనికిరాకపోయి యాటకలం గోలుపోయి శిక్షలం దెచ్చికొనును. (3) అలంకారశత్రువులుగాను 'కైతకశిఖాలీలాయిత' మృన్న యుపమకే భవభూతి కవనముకన్న కాళిదాసకవనము భారతీకర్ణావతంసకహ్లాకళికామధూశీమాధుర్యముచేత నుత్కృష్టమై త్రాసులో మ్రొగ్గు చూపినది. అట్లే 'జంబూఫలాని పక్వాని పతంతి విమలే జలే, తాని మత్స్యా నఖాదంతి జాంగోళకళంకయా' అను శ్లోకమున కడపటిసాలంకారపాదమునకు మాత్రమే యక్షరలక్షలు వచ్చినవి. (4) లక్షణశత్రువులుగాను నడికట్టుదురు. ఇందులో మహాజనప్రార్థన సంగీకరించి యూనివర్సిటీవారును, దొరతనమువారును వ్యాకరణశత్రువులను నివారించినారు. కాని వారి కపజయము జయతుల్యమే యయినది. ఎట్లన వారిప్రభావముచేత పాఠశాలలయందు వ్యాకరణప్రవచనము మాన్పఁబడినది. ఈశత్రుత్వ మెల్ల నశక్తత్వము గాని మఱియొకటి గాదు.

శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధములో తనపాటించిన యాంధ్రేకరణకవనప్రకారము నిట్లు వక్కాణించినాడు. "అశేషమసీషిహృదయంగమంబుగా, శబ్దం బనున రించియు, నభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బువలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, ఔచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకాను సారంబుగఁ జెప్పఁబడిన యీశృంగారనైషధకావ్యంబు.... విలసిల్లు నాచంద్రా ర్కంబు." మఱియు "మృదుమధురచిత్రవిస్తరకవితావీలాస వాగీశ్వరు లగు కవీశ్వరులును....పరివేష్టంపం గొలుపుండి" అని నైషధకృతినాయకుని వర్ణించి నైషధకావ్యము మృదుమధురకవన మని నిజాభిప్రాయముం దెలిపినాడు. దానినే యిప్పటికి కొండికలు కొందఱు ఇనుపగుగ్గి శృనియు శిలావర్ష మనియు వాక్రుచ్చు చున్నారు. నాటికిని నేటికిని కవిత యంతటి తీసిగట్లయినది.

మఱియు సీకాలమున దోషములు గుణములుగాను, గుణములు దోషములుగాను ఎన్నఁబడుచున్నవి. గ్రంథచౌర్యము = బహుగ్రంథపాండిత్యము; అజ్ఞానము = వినయము; పేలవము = లలితము; దుర్వాదము = జయభేరి; అనౌచిత్యము = ప్రతిభ; తప్పడుప్రయోగములు = భాషాభివృద్ధి; శృంగారము = బాతు.

అత్యంతమనోహరము లయిన గ్రంథములు కొన్ని ముద్రణవివరణాంధ్రీకరణములచే పాడగుట కొకకొన్ని యుదాహరణము లొసంగి యాయుపన్యాసము నుపసంహరించెద.

క. స్మరశశితటిదజవవమా

సరవిసుధాసలిలమున్యనంతారిష్టా

సురమృత్యుజ్వలనఁ జెలఁగు

సురవేశ్యలు గొలిచి రంత సుబ్రహ్మణ్యన్.

(—పాండురంగమాహాత్మ్యము 1-167,)

ఇందులకు టీక : ‘స్మర....జ్వలనఁ’ = మన్మథుడు చంద్రుడు మెఱుపుయొక్క ప్రకృతివాయువు సూర్యుడు అమృతము జలము న్నప్తమహర్షులు భూమి శివుడు వీరియొక్కప్రకాశముచేత, చెలఁగు = అతిశయించునట్టి.’

ఈక్రింది కాదంబరీవాక్యముం గన్నం బద్యార్థసాధుపాఠములు తెల్లమగును.

“యథా విబుధసద్మన్యస్సరసోనామ కన్యకా స్సన్తి. తాసాం చతుర్దశకులాని ఏకం భగవతః కమలయోనే ర్మనసః. అన్యద్దేవేభ్య స్సంభూతమ్; అన్య దగ్నే రుద్భూతమ్ అన్య త్వవనా త్రప్సూతమ్. అన్య దమృతా న్మథ్యమానా దుత్థితమ్ అన్య జ్వలాజ్జాతమ్. అన్య దర్కకిరణేభ్యో నిర్గతమ్ అన్య త్సోమరశ్మిభ్యో నిపతితమ్ అన్యద్భూమే రుద్భూతమ్. అన్య త్సోదామినీభ్యః ప్రవృత్తమ్. అన్య న్మృత్యునా నిర్మితమ్. అపరం మకరకేతునా సముత్పాదితమ్. అన్యత్తు దక్షస్య ప్రజాపతే రతి ప్రభూతానాం కన్యకానా మ్మృద్యే ద్వేసుతే ముని రరిష్టాచ బభూవతు, స్తాభ్యాం గంధర్వై స్సహకులదవ్యయం జాతమ్. ఏవమేతాన్యేకత్ర చతుర్దశకులాని.”

—కాదంబరి పూ. భా, ౨౭-౪ పు. బొంబాయి ము.

గీ. తప్పు గల్గిన చోటనే యొప్పు గల్గు

సరసికావలి కవితల యవగుణములు

సరసఁ గవితావశోక్తులసరణియందు

నమృతదాదాప్రవాహంబు లడరుఁగాదె’

-౧-౧౪.

క. శ్రీద్వ్యతి సువర్ణరేఖా

విద్యోతితసదననికషవిద్యదనీక

ప్రద్యోతన సుతగుణశత

వేద్యారామానుజేంద్ర వేదాద్రీశా !

౪-౧.

ఇందుల టీక : ప్రద్యోతన = సూర్యుఁడా ! - విద్వాంసుల యొరయికచేత త్వష్ట చేత సానపెట్టఁబడిన సూర్యునివలెఁ ప్రకాశించువాఁడా !

గీ. ఆచమూరువు యూధంబుఁ ద్రోచి పఱచె
వింట నమ్మేర్చి బోయ వెన్నెంటఁ దఱుమ
లోలజిహ్వకరాళవిశాలముఖత
నోలి భీతేందుమృగశాబమో యనంగ,

బోయ రాహువు; వానిచేతియలుగుతోడి మండలీకృతచాపము రాహువుయొక్క లోల
జిహ్వకరాళ విశాలముఖము; చమూరువు ఇందు మృగము యూధము ఇందుఁడు.
మోవి గాని నోలిగాదు.

క. నీయిచ్చయె మిన్నక పో
వోయి మునిప్రవర నిన్ను మెప్పింతును భూ
నాయక సభ నిందులకై
నీయత్నము వలవ దవల నే నున్నాఁడన్.

—ఆముక్తమాల్యద ౨-౪.

మెప్పింతు ననిన యతిభంగము. ఒప్పింతు ననవలయు. సిద్ధనమానమేని
భూనాయక సభమున అనవలయు.

చ. నగరు నలుం బరూరపుఁ ద్రిశంకుసుతుఁ బురుకుత్సుఁ గార్తవీ
ర్యు గయుఁ బృథుఁ భగీరథు సుహోత్రు శిబిఁ భరతుఁ దిలీపునిన్
భృగుకులు యోవనశ్వు శశిబిందు ననంగుని నంబరీషుఁ బూ
రుఁ గురుని రంతి రాఘవు మరుత్తుని గాలము కోలుపుచున్నదే.

ఇందుల టీక : “షోడశమహారాజు లగు ౧. గయుని, ౨. పృథుని, ౩. భగీరథుని,
౪. సుహోత్రుని, ౫. శిబిని, ౬. భరతుని, ౭. దిలీపుని, ౮. పరశురాముని
౯, ౧౦. శశిబిందునియోవనశ్వుని (అనఁగా మాంథాతను), ౧౧. అనంగునిన్,
౧౨. అంబరీషుని, ౧౩. పూరుని, ౧౪. కురుమహారాజును, ౧౫. రంతిదేవుని,
౧౬. రామునిన్, ౧౭. మరుత్తుని- వీరలను” అని పంచపాండవుల లెక్కకు విప
రీతముగా నున్నది, పూరుగురుని అనునది సమాసము. యయాతి నని యర్థము.

“గయాంబరీషౌ శశిబిం ద్వనంగౌ, పృథు ర్మరుత్తో భరత స్సుహోత్రః
రామౌ దిలీపో నృగు రన్తిదేవౌ, యయాతి మాంధాత్య భగీరథా శ్చ.”

వీరు షోడశమహారాజు

“హరిశ్చంద్రో నలో రాజా పురుకుత్సః పురూరవః

నగరః కార్తవీర్య శ్చ షడేతే చక్రవర్తినః.” — వీరు షట్చక్రవర్తులు.

మ. “పవిధారావతనంబు గైకొనని యప్పొలన్యుమై నప్తదా

తువులం దూఱఁ బరిశ్రమంబునకు నుద్యోగించె నా సప్తసా

లవిభేదం బొనరించి నిల్వక వెనం జన్నట్టి యుష్మన్నరు

జ్ఞవనాశ్రం బొనగు నిరుల్ రఘుకులస్వామి రమావల్లభా.” - ౪-౨౬

ఇందు మూఁడవపాదమున లజయతి. ‘నలీలం జన్న’ అని పఠింపవలయును.

చ. “రయమున వృష్టికై యొదిగి రచ్చలపై విధియింతు రుగ్రతఁ

హయపతిమూఁడ దంతిపతి నాతనిపై నృపతిఁ గజాదిని

ర్జయముల మొత్తులాడుదురు మబ్బొకయింతుక విప్ప విచ్చు వెం

గయి మఱి పోతే పోవుదురు నమ స్తదిశాగతు లైన యధ్వగుల్.” ౪-౩౩

ఇందు మూఁడవపాదమున ర్జమయతి. మ్రబ్బని పఠింపఁదగు.

శా. “ఏణీశాబవిలోలనేత్ర కనుఁగొంటే వీరు విద్యాధరుల్

మాణిక్యజ్వలరత్నకుండలులు నన్మారైకచారుల్ లన

ద్వీపాపాణులు చంద్రికామలశిరోవేష్టల్ త్రిపుండ్రాంకితుల్

నాణీయస్తనతారహారులు శివధ్యానై కనిష్ఠాపరుల్.”

— పారిజాతాపహరణము,

ఈముద్రణమున ‘శిరోవేష్టల్’ అను పుల్లింగముచేతను శిరోవేష్టముచేతను (అనఁగా తలపాగాచేతను) సూచితులైన పురుషులకు చతుర్థపాదమున స్తనములు చెప్పబడుట యాశ్చర్యము. ‘నాణీయస్తనర’ అని పఠింపవలయు. ‘కరము దొడ్డ’ యని యర్థ మగును. ఇది నాకావించిన సవరణ. ఇందుల యైతిహ్యములు. ఇప్పటికి రమారమి ౩౩ సంవత్సరములకు మున్ను ఈపద్యము గల పారిజాతాపహరణ భాగము యఫ్. ఏ., పరీక్షకు పఠనీయముగా నుండినది. ప్రపంచనక్రమమున సీపద్యము రాఁగా, మదరాసు క్రిస్టియన్ కాలేజీలోని యాండ్రప్రధానపండితులు శ్రీమూఁ నిశ్చింత తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారును, పూర్వము నాకు నాస్మల్ స్కూలులో నాండ్రోపధ్యాయులుగా నుండి యేతద్వృత్తాంతకాలమున ప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో నాండ్రప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండిన శ్రీచదలవాడ సీతారామ శాస్త్రిలవారును దీని కర్థము పిమ్మట యొడించి చెప్పెద మని విడిచివై చిరి. ఆకాలములో నేను

కార్యవశమున మదరాసులో నుంటిని. అప్పుడు నాయెద్ద క్రిస్టియన్ కాలేజి యఫ్. ఏ., విద్యార్థి నాటాల్యమిత్రము శ్రీయుత ద్రోణరాజు వేంకట కృష్ణరావు గారు నిత్యము మాయింట నీవు స్తకమును చదువుచుండిరి. ఆపాఠసమయమున నొకనాడు మధ్యుపద్యులు సీతారామశాస్త్రిలవారు నాయున్నవీధికి కార్యాంతరమున వచ్చి నాకును తమదివ్యసాన్నిధ్యము ననుగ్రహించి, “గ్రంథ మేమి? ప్రకృత మేమి?” అని ప్రశ్నించిరి. ఇప్పుడే ‘ఏణీశాబ’కు అర్థము చెప్పితి నని విన్నవించితిని. ఎట్లు చెప్పితి వనిరి. స్తనమును తరప్రత్యయముగా మార్చితి నంటిని. సవిస్తరముగాఁ జెప్ప మని యానతిచ్చిరి. ఇట్లు వ్రాక్రుచ్చితిని: “ఇట బద్యమున విద్యాధరులతారహారములు చెప్పబడినవి. మేఘోద్భవమౌక్తికములు కుక్కుటాండప్రమాణము లనియు, అవి నేలంబడకముందే అంతరాళముననే విద్యాధరులు హరింతు రనియు రత్నపరీక్షగ్రంథమందు చెప్పబడియున్నది. అణీయస్ అన కడుంజిన్న. నాణీయస్ అనిన కడుందొడ్డ నాణీయ స్తర అన్న కడుంగడుం దొడ్డ. కుక్కుటాండప్రమాణము లగుటచే నట్టివర్ణన విశేషాధాయకము; విద్యాధరు లగుటచే నముచితము. నఅణీయస్ అని చేద మున్నందున ధ్యానశబ్దములోని ‘య’తో యతి సరిపడును అని. అంతట వారు ఇయస్ తరప్రత్యయములు సమార్థకములు. ఇవి యొకటిదానిపై నొకటి రాదగునా యని యాక్షేపించిరి. “శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే ఆప్యాయధ్వమ్” అని శ్రుతి నుదాహరించితిని. అది వైదికప్రయోగము, లోకమున నెట్లు పనికివచ్చు ననిరి. లోకమునం గూడ దని నిషేధములే దని చెప్పకొంటిని. ఇట్టి ప్రయోగాంతరము భాషలో చూపగలవా అనిరి. ఈపద్యము నుదాహరించితిని : ఆము క్తమాల్యద ౩-౯౨.

సగ్విణి : “అస్థితాహేంద్రశయ్యాదవీయ స్తర
ప్రస్థితాంఘ్రిశ్రితవ్రాతచేతోఘదా
కన్థలప్రస్పృశత్కాయక్ష్యేళమూ
ర్ధనలీన్మత్తమ తల్లిహల్లీనకా.”

అంతట వారు “అంగీకరించితిని, సంతోషించితిని. ఈపద్యమునకు నేను అర్థము చెప్పక విడిచితిని. నేడు చెప్పెదను” అని సెలవిచ్చిరి. అంతట నేను ప్రాంజలివై కృతార్థతం దెలుపుకొంటిని. నాటినుండియు అప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశం బున ఎఱుంగగలవారితో నేను నాకడమనవరణతో దీనినిం బ్రస్తావించుట గలదు. పిమ్మట పారిజాతావహరణమును ఈసవరణతో ముద్రించితిని. ఇతరుల తదనంతర ముద్రణలకును ఈసవరణ యొక్కిన దని తలంచెద.

ఉ. హరిమయూరవిభ్రమము లంచలఁ జెందఁగఁ దద్విలాసముల్
తారలఁ జేరెఁ బుష్పితకదంబవిజృంభణన వృక్షనా
నారుచిరప్రసూనభజనం బొనరించి శరత్సమాగమం
బారయ నంబుదాగమమహామహిమోన్నతి నాక్రమించినన్.

ఉ. బాలలు లీలతో బలుసుఁబండులదాయఁ దనర్చి పండికై
వ్రాలిన రాజనంబులకు వచ్చు శుకంబులఁ జేరనీక పోఁ
దోలి రవంబుతోఁ జెఱకుఁదోఁటల నీడలనుండి పాడి రు
స్మీలితహావభావరమణీమకరాంకుని సాహసాంకునిన్.

—జక్కన. విక్రమార్కచరిత్ర - శరద్భుతువర్ణనము - ౪-౩౬, ౩౯.

రవము విని వీ రున్నారని యెఱింగి చిలుకలు తొలఁగిపోవు నని భావము.

దండయాత్ర :

మ. “దివిజస్త్రికుచకుంభకుంకుమముతో దివ్యాంగనాపేటికా
నవకర్పూరరజంబుతో నమరకాంతాదేహహారిద్రవం
కవిశాలోన్నతితో సుధీనిటలభాగన్యస్తకస్తూరితో
నవనీరేణువు సాటియై వరఁగె నాశాశనీమంబులన్.

—౪-౯౮.

వీటికార్థమే గదా పేటికలో నుంచుట; మఱియు పేటికలో నుంచుటకన్న బరిణలో నుంచుకొనుట స్వాభావికము. వస్త్రములను పేటికలో నుంచుకొందురు. కావున వీటికా అనవలయు. ప్రక్రమము దివిజస్త్రిసంబంధి వస్తువులై యుండ నడుమ సుధీసంబంధివస్తువుం జెప్పట ప్రక్రమభంగము గాదా. పైగా సుధీమాత్రులకు కస్తూరీతిలక మేమి ? ప్రభువులకైనం దగుఁ గాక. కావున సుధీ అనవలయు.

సురతావసానవర్ణన :

సీ. తొంగలితెప్పలతుదలఁ గైవ్రాలిన

కొనరుఁజూపులయందు మిసిమి దోఁపఁ

దారహారములన ర్తనఁ గళాసించిన

కుచకుంభములు మీఁదఁ గొంత నిక్క

గుంతలంబులత్రుళ్లగింతలు నడలిన

కెమ్మోవిచుంబనక్రీడ కెలయ

మణికాంచినవలయంబు మౌనంబు గైకొన్న

యురునితంబము కేళి కుత్సహింపఁ

గీ. జెమట చి త్తడి మైపూత దెమలి చనిన
నెమ్మనంబునఁ దమకంబు నివ్వటిల్ల
నున్న జలజాక్షియొప్పు నృపోత్తమునకు
మదనపునరుద్భవనికారమంత్ర మయ్యె.

-౪-౨౨౬.

తుదలక, నర్తనక అనుపదములు ప్రథమాంతములుగా నుండవలయు. కైవ్రాలిన
కళాసించిన, నడలిన, కైకొన్న అను భూతార్థక్రియావిశేషములు చేదాద్యర్థకము
లుగా నుండవలయును. పునర్భవనికారమంత్రము పునర్భవనకారిమంత్రము గావల
యును. తదనుగుణముగానే దీని కవతారికాప్రాయ మగు నవ్యవహితపూర్వపద్యము.

క. సురతావసానలీలా

పరిరంభముమీఁది రతికిఁ బ్రారంభముగాఁ
దరుణియు నరుడు రమించిరి
కర మరుదుగఁ జతురశీతికరణప్రాధిన్.

-౪-౨౨౭

ప్రమదవనవిహారము :

చ. “అలరులతోటలోన విరులన్నియుఁ గోసితి రంచు బోటులన్
సొలయఁగనేల బాల యిటుమాడఁగదే లతికావనీరుహం
బులదెనఁ ద్రవ్వి తండములు పుష్పము లున్నవి యంచుఁ బ్రోడ యై
పలుకు వయస్య నేర్చుకల భామిను లెల్లను మెచ్చి రిచ్చలన్.”

-౫-౩౫

ఇట్ల వయస్యపల్కున నే రేమున్నది ? ప్రోడి యేమున్నది ? జక్కన ప్రతి
పద్యము చోద్యముగాఁ జెప్పంబ్రతినపట్టినవాడు.

క. “ప్రతిపద్యము చోద్యముగాఁ

గృతి చెప్పిన నొప్పుగాక కృతి నొకపద్యం
బతిమాడుఁ దైన జిత్రతఁ
బ్రతిపాదింపఁడె ఘుణాక్షరన్యాయమునన్.”

—౧-౧౭.

ఇందు చోద్య మేమున్నది ? పుష్పము తనకు లేవాయె నని యలయుచున్న
ముగ్ధను విక్రమార్కచక్రవర్తి నవవధువును తదీయవీక్షణమాత్రముచే ‘తిలకో
వీక్షణేన చ’ అని దోహదకళయందుఁ జెప్పినరీతిగా తిలకములు పూచును గావున

ప్రోడవయస్య వానిని చూడు మన్నది. ఇందలిచమత్కారమును వివరింపం బని లేదు. ఉన్నభామినులు కోపనలందఱు. “కోపనా సై వ భామినీ”. నవ్వి రనుట మందము. మాటనేర్పునకు మాటనేర్పరులు హర్షించి రనుట నుందరము; కావున “తిలకావనీరుహంబు” లనియుం, “కలభాషిణు” లనియుం బరిపఠయి.

సీ. ‘పదునాల్గుజాతులఁ ద్రిదివకాంతల మీఱు
పద్మినీజాతిసౌభాగ్యవతులు.”

—రాఘవపాండవీయము. ౧-౧౨.

“అఖిలదిగ్దేశభూవనమర్చితంబు
లగుచు నరణము గతిఁ దోన యరుగుదేరఁ
దను వరించు జయశ్రీలఁ గొనుచు నతఁడు
పురికిఁ జనుదెంచు సొంపు వాగగోచరతఁ బరఁగె”

అని వాక్యశేషము. దశరథమహారాజునకును పాండురాజునకును వారిచే దిగ్విజయ మున జితులైనరాజులు పదునాల్గుజాతుల పద్మినులను అర్పించి రని టీకాసారము. ఆపదునాల్గుజాతులను టీకాకారుఁడు ఇట్లు పరిగణించినాఁడు : “బ్రహ్మ, క్షత్ర, వైశ్య, శూద్ర, వ్యావహారిక, గోరక్షక, శిల్పక, పంపాహణ, కుంభకార, తంతు వాయ, క్షరక, రజక, వస్త్రచ్ఛేదక, చర్మకర, తిలఘాతక, లుబ్ధక, చండాల, మాతంగు లనేడి పదునెనిమిదిజాతులతో బ్రాహ్మణజాతియు, నరబాహ్య లయిన లుబ్ధకచండాలమాతంగజాతులయందును” అరిగాఁపులిచ్చిన యీపద్మినులయందలి రజక, చర్మకరపద్మినులును, దశరథపాండులకు భోగ్యలా ? కారేని వారి పద్మి నీత్వప్రస్తావన యేల, తదర్పణ మేల ? ‘పదునాల్గుజాతుల త్రిదివకాంతలన్’ అని సమాసముం జేయవలయును. పైపాండురంగమాహాత్మ్యగత ‘స్మరశశీ’త్యాది పద్యముద్రణవిమర్శయందుఁ జెప్పఁబడిన పదునాల్గుతెగల యవ్వరస లర్థము. వారిని మీఱు పద్మినులను అరిగాఁపురాజు లిచ్చి రనుట సమంజసము.

గీ. “జగతిఁ గోసలకేకయమగధుల తన
యలవరించిన యాజ్ఞ లో మెలగఁజేసె.”

ఇట్ల టీకాకారుఁడు రామాయణార్థమున ‘కోసల....తనయులన్’ అని సమాసముగాఁ గొని భారతార్థమున ‘మగధులన్’ అని విడఁదీసి “ఈదేశములరాజులను” అని

యర్థము వ్రాసి ద్రుతకార్యము రామికి గతి వ్రాయకదాటినాడు. ‘మగధుల’ ఇందలి తుదియకారము అవధారజార్థకము. లక్షణచే కోసలకేకయమగధరాజులు సయితము, అనగా అంతటి గొప్పరాజులు కూడ అని యన్వయము సేయవలయును.

భారతము-ధర్మజు వాక్యము : కర్ణుని గుఱించి :

చ. “అతనికి నాకునుం గలిగె నాహవ మింతకుమున్ను యందుఁ బా
ర్షదుఁడును సత్యకాత్మజుఁడు శాంతనవాంతకరుండు ద్రౌపదీ
సుతులును జూడఁగా నతఁడు సూతహయధ్వజపాతనంబు సే
సి, తనువుఁ దీవ్రకాండములఁ జెండఁగ నే వెగడందితిం గడున్.”

కర్ణప. 3-30.

ఇట్టిపద్యము ప్రాచీనభారతముద్రణమందును, శబ్దరత్నాకరమందును గలదు. ఇందలి తదప్రాసముం గని కొంద రిదానీంతనులు తదప్రాసముం బ్రయోగించిరి; ప్రమాణ మడిగినవారికి దీనినే చూపించిరి. ఇందలిది పార్షతశబ్దము గాని పార్షద శబ్దము గాదు. పృషతుఁ డనురాజుర్నియొక్క గోత్రాపత్య మగుటంబట్టి ధృష్టద్యు మ్ముఁడు పార్షతుఁడు, ద్రౌపది పార్షతి. ఇంచుక పౌరబాటు ఇంతచెట్టం దెచ్చినది.

గీ. “తరుణి నతనాభిమండలోదంచనాభి
రామరోమావశీజ్యావిరాజమాన
నీదు తను వుండఁజేసి తానెఱుకునేయు
రతివరుఁడు హరగుళికల రాజవదన.”

—శృంగారనైషధము.

దమయంతిని ఉండచేసిన పిమ్మట పెండ్లి యెవరికి ? ఎవరి నెఱకులకును వేయును. ఆమెనే గోతములో కట్టి ఎముకలు విఱుగఁగొట్టినా ? ఇట్లు పతింపవలయు. “ఉండఁజేసితా” అను దానిని “ఉండవిలుసేసి” అనియు. “రాజనదనను” “రాజ

హంసు”గాను పఠించునది. ఇంధులమూలము :

“త్వద్గుచ్ఛావళి మౌక్తికాని గుళికా స్తం రాజహంసం విభో
ర్వేధ్యం విద్ధి మనోభువః స్వమపితామంజ్ఞం ధనుర్మళారీమ్
యన్నిత్యాజ్క నివాసలాలిత తమజ్యాభుజ్యమానం లన
న్నాభీమధ్యబిలావిలాస మఖిలం రోమాళి రాలమృతే.” —3-౧౨౩.

మహా ప్రగర్ :

“రతిక్రీడాహంసమోహగ్రహణశశిభృశప్రార్థనోన్నిద్రతారా
పతియై దుఃఖించు సత్యప్రసృమరనిజదృగ్బాష్పధారాగతుండున్
ప్రతిబింబప్రాప్తలాభప్రముదితసుత యై రంజిలున్ రాత్రు లేతత్
ప్రతిపక్షక్షోణిపాలప్రమదగిరిదరీప్రాంతకాంతారభూమిన్.”

ఇది యన్యముద్రణపాఠము. ఇందు పూర్వార్థమునం బదియక్షరదోషము లున్నవి.
‘రతి క్రీడా’ ‘గ్రహణ’ ‘శశి’ ‘ప్రార్థనో’ ‘సత్య’ ‘తుండున్’ అను నాఱుతుండగను
మార్చి యాయర్థము నిట్లు పఠింపవలయును.

“రతిఁ గ్రీడాహంసమోహగ్రహిణ శశుభృశప్రార్థితోన్నిద్రతారా
పతియై దుఃఖించు సద్యఃప్రసృమరనిజదృగ్బాష్పధారాగతేందు.”

ఇందుమూలము :

“ఏతద్భీతారి నారీగిరిబిలవిగళద్వాసరానిస్సరన్తి
స్యక్రీడాహంసమోహగ్రహిణశశుభృశప్రార్థితోన్నిద్రచంద్రా;
ఆక్రన్తదూరియత్త న్నయనజలమిళచ్ఛంద్రహంసానుబింబ
ప్రత్యానన్తిప్రహృష్యత్తనయవిహసితై రాశ్వసీ న్న్యశ్వసీ చ్చ.”

-౧౨-౨౮.

ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవనాటకము-V. ఇందు ఈక్రిందిశ్లోకమున క్వ శబ్దమును
ఆంధ్రీకర్త యేవాక్యములోని కాకర్నించిరో కనుటకై దాని తెలుగుం గనఁగా అది
యిట్లుండినది. రసాభాసము నేను చెప్పనక్కఱలేదు.

“మాతస్తాతః క్వయాతః సురపతిభవనం హా కుతః పుత్రశోకాత్
కోఽసౌ పుత్ర శృతుర్థాం త్వ మవరతయా యన్యజాతః కిమన్య
ప్రాప్తోఽసౌ కాననాన్తం కి మితి నృపగిరా కింతథాఽసౌ బభాషే
మద్వాగ్బుద్ధః ఫలం తే కి మిహ తవధరాధీశతా హా హతోఽస్మి.”

ఇది మాతులగృహగత భరతకై కేయానంబాదము :

కా. “అమ్మా యెక్కడి కేగె దండ్రీ ? సుత ! యింద్రాస్థాని; కేలా వియో
గమ్ముం గల్గగ నాత్మపుత్రు నిది పోఁగా నేల యాతం ధర

జ్యమ్మం గూర్చి నృపోక్తి నాతఁ డెటు లన్వాయంబుగం బల్కె వా
క్య మేబంధము గాఁగ నాదిఫల మేమో నీకు రాజ్యం బయో,” —V

జామదగ్న్యుఁడు - (విలోకించి) వీఁ డర్థముగ్గుఁడు గదా ! ఎందువలన ననఁ
వీనిఁ గామించుచున్నాఁడు. చెప్పుటయందు రాముఁ డని పల్కుచున్నాఁడు. IV.

ఇందులకు మూలమైన దుష్టముద్రణము. “అర్థముగ్గుఁ ఁల్వయం జనఁ,
యదేనంకామయత. వక్తవ్యే రామ ఇతి జల్పతి” అంద్రికర్త “కామయతః” అను
పదమును ‘కామయతే’ అనునర్థమునం గొనెఁ గావలయు. ఇందులకు సాధుముద్ర
ణము ‘అర్థ....కామ ఇతి వ్యక్తవ్యే రామ ఇతి జల్పతి.” కామ అనుటకు రామ
అనుటలో మాసరి, రా తప్పు. కావున సగమే మూఁడు డనుట.

—భారతి

ప్రమోదూత, శ్లోకము - జూన్, 1930
సంపుటము 7, సంఖ్య. 6.

ఆంధ్ర జానపదగేయ సాహిత్యము

—డాక్టర్ బి. రామరావు

పద్యము కన్న పదమే ముందు పుట్టిన దనియు, ఆపదము (గేయము) కూడ నాగరకతాప్రారంభమున మానవుడు సంతోషనమయమున చిందులువేయుచు కూనిరాగముల నాలపించుచు లయాన్వితము లగు మనోభావముల వెల్లార్చుటచే నుద్భవించిన దనియు సాహిత్యతత్వజ్ఞుల యభిప్రాయము. కొందఱు పండితులు పనిపాటలు చేయు మానవులు తమకష్టము కనబడకుండుటకై యప్రయత్నముగా నేవో మాటలు లయాన్వితముగా గేయరూపమున బహిర్గత మొనర్చి రనిరి. ఇందేది సిద్ధాంత మైనను కవిత్వ ముల్లాసమునకును కష్టనివారణమునకును పుట్టిన దని భావింపవచ్చును. భారతదేశమున పూర్వమును ఇప్పుడును జనపదములే కనుక నిట్టి గేయములకు పుట్టినిండ్లును జనపదములే యగును. జానపదులందే ప్రచారమున నుండుటచే నిట్టి గేయములకు జానపదగేయము లని సర్వసాధారణ మగు పేరు కలిగినది. జనపద జానపదశబ్దములు క్రమముగా దేశవిభాగమునకును అందుండు ప్రజలకును మనపూర్వసాహిత్యమున వాడబడినవి. జానపదగేయములనే పల్లెపాట లందురు కూడ. ఔత్తరాహులు లోకగీతము లందురు. ఇంగ్లీషులో వీనినే 'ఫోక్ సాంగ్సు' అందురు. ఇది జర్మనుభాషాజన్యము పాశ్చాత్యదేశములందు సాహిత్యాభి మానులును, నృత్యశాస్త్రవేత్తలును కడచిన రెండు శతాబ్దములనుండి ఇట్టిగేయము లను, వాఙ్మయమును సేకరించి పరిశోధనలు నలుపుచున్నారు. ఆయాజాతులకును భాషాసాహిత్యములకును ఇట్టి గేయములే మూలకందము లని వార లభిప్రాయపడి యున్నారు.

జానపదగేయమునకు ముఖ్యలక్షణములు ౧. అకర్తృత్వము లేదా సామూహికకర్తృత్వము ౨. స్థిరరూపరాహిత్యము ౩. రచనాకాలము తెలియకపోవుట ౪. మౌఖికప్రచారము ౫. అకృతకత్తెలి ౬. గేయత్వము ౭. ఆశురచనము ౮. పునరావృత్తి ౯. జనసామాన్యపరిచితవస్తువు. ప్రతిగేయమున ఈలక్షణము లన్నియు నుండ నవసరములేదు. కాని యీలక్షణము లన్నింటి కూడలి యగు ప్రధానతత్వము— అజ్ఞాతశిల్పము మరియు సార్వజనీనత యున్న చాలును. కనుక ప్రాక్తనమానవుని మనోగతభావవ్యక్తీకరణము లైన లయాన్వితము లగు నుడు

గులు మొదలుకొని యఖండపాండితీమండితుల జనమొదము గల పదకవితలును జానపదగేయములే యగును. ఒక్కొక్క లక్షణమును బట్టి ఏది జానపదగేయమో ఏదికాదో నిర్ణయించుట కన్న సాహిత్యతత్వము ననుసరించి కవితత్వమంతటిని రెండు పెద్దవిభాగములు చేయవచ్చును. ఒకదాని తత్వము జ్ఞాతశీల్పము, మరింకొకదాని తత్వ మజ్ఞాతశీల్పము. మొదటిది భావుకుడైన కళాకారుని ప్రయత్నమున దిద్ది తీర్చబడినది. రెండవది జానపదునిస్పష్టి. మరియు నప్రయత్నముగా ఒకనోటినుండి ఇంకొక నోటి కెక్కి ఒకప్రాంతమునుండి ఇంకొకప్రాంతమునకు ప్రాకి తనకు తానే రూపుదిద్దుకొన్నట్టిది. మొదటిది ఏకకర్తృకము, రెండవది అజ్ఞాతకర్తృకము లేదా సామూహికకర్తృకము. మొదటిది నాగరకతామందారసౌరభ్యసంవాసితము. రెండవది ప్రాకృతత్వపృథ్వీగంధబంధురము. మొదటిది రెండవదాని క్రమపరిణామ వికాసరూప మని విజ్ఞుల యభిప్రాయము. అంధ్రకవిత్యముకూడ ఇట్టిక్రమపరిణామమునకు వెలయైనది కాదు. జానపదగేయములే దేశకవితగా పరిణమించినట్లు మన కనేకాధారము లున్నవి. సీస, గీత, రగడ, ద్విపద. మధ్యాక్కర, తరువోజాది దేశీయధందములు కొన్ని జానపదగేయముల కొలదిమార్పులతో నల్లబడినట్లు భావింపనగును.

పండితసారస్వతమున కన్న జానపదసాహిత్యమునకు నిత్యజీవితము నలముకొను శక్తి హెచ్చు. రాజపోషణమున పండితప్రకాండుల యాదరణమున శిష్టసాహిత్య మభివృద్ధి నందినది. కాని జానపదగేయ సాహిత్యము మాత్రము కేవలము ప్రజానీక మిచ్చిన కేలాతవలననే కాలు నిలద్రొక్కుకున్నది. ప్రౌఢోక్తులచేతను, కవినమయములచేతను పాండిత్యప్రకర్షాప్రకటనముచేతను శిష్టసాహిత్యము జానపదులకు బెదురుబొమ్మ యైనది. జానపదగేయములం దిట్టి ప్రౌఢోక్తులు గాని పాండిత్యప్రకర్షగాని యుండుటకు వీలులేదు. ప్రజలు నిత్యజీవితమందు వాడుకొనెడు వ్యావహారికభాషయందు సులభశైలితో సాధారణరీతితో మనోభావములు వెల్లార్చునట్టి జానపదగేయములే వారికి ప్రీతిపాత్రములు. ఇదిగాకను జానపదగేయము లాయాదేశములందలి మతపరిణామములను మనస్తత్వములను, వీరుల యుదంతములను, పతివ్రతలకథలను, అత్యాచారములకు గురియైనవారిగాథలను, ఆచారవ్యవహారములను, విశ్వాసములను వినోదములను విందులను, వేడుకలను అన్యోన్యాయుగములను, వియోగసంయోగములను, సౌందర్యసౌభాగ్యములను, సుఖదుఃఖములను జాతీయత ప్రతిబింబించుటచే నీజానపదగేయములు నిసరమనో

హరములుగా నుండును. ఆంధ్రదేశమందును కళలవలెనే కవిత్వముకూడ నిత్య జీవితము నాక్రమించి యలముకొన్నది. కట్టుబొట్టు, ఇండ్లువాకిండ్లు, పాత్రలు, ఆభరణములు కళామయము లైనట్లులే కూలిపని, పడవలాగుట, వినరుట, దించుట మొదలగు ప్రతిపనికిని కవిత్వ మూతగా నిలబడినది. జాతీయత నింతగా పుంజి కొన్నవి. కనుకనే ఈపదకవితలు దేశికవితగా పరిణతి పొందినవి. దేశీయులగు కవులు మార్గకవిత్వముపై తిరుగుణా బొనర్చి దేశీయవృత్తముల దీసికొని దేశి భందములందు దేశీయుల కనువైనట్లు చెప్పిరి. సంస్కృతమార్గ మవలంబించిన కవులకు పండితులకు ఈవిధానము నచ్చలేదు. సంస్కృతకవులకును ప్రాకృత కవులకును ఇట్టివై మనస్యమే యుండినట్లు తెలియుచున్నది.

గేయసాహిత్యము చిరకాలమునుండి తెలుగునాట వృద్ధియైన దనుటకు శిష్ట కవులు పేర్కొన్న సమకాలికగేయములే గొప్పసాక్ష్యము. గేయములన్నియు మాత్రాభందమున నుండును. గేయకవితలు దేశికవితలుగా పరిణతి నొందిన ట్టిది వరకే చెప్పితిని. ఆదికవి యని పలువు రామోదించిన నన్నయకు పూర్వమున నున్న శాసనములందే దేశికవితారీతులు గాన్పించుచున్నవి. పొట్లదుర్తి మాలెపాడు శాసనమున (6వ శతాబ్ది) రగడ, గుణగవిజయాదిత్యునికాలము (845) నాటి పండరంగుని శాసనమున తరువోజ, యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనమున మధ్యాక్కర లున్నట్లు లంద రెరిగినవిషయమే. స్వయముగా నన్నయభట్టారకుడు తరువోజ మధ్యాక్కర, అక్కర, మధురాక్కరలను వాడెను. నన్నెచోడుడు దేశికవిత్వమును దేశీనత్కవులను సంస్తుతించెను. తన కాలమున ప్రచారమున నున్న కొన్ని గేయ రీతుల నాతడు పేర్కొనెను. అంకమాలికలు, ఊయలపాటలు, ఆలతులు గొడుగీతములు రోకటిపాటలు మున్నగునవి నన్నిచోడుడు పేర్కొనెను. నన్నె చోడుని తరువాత మన కీ గేయముల జాడ యధికముగా గానబడునది పాల్కురికి సోమనాథుని రచనములందు. స్వయముగా సోమనాథుడే శైవమతప్రచారమున కను కూలమగు దేశిభందము చేపట్టి “ఉడుతరగద్యపద్యోక్తులకంటె, సరసమై పరగిన జానుతెనుంగు, చర్చింపగా సర్వమాన్య మగుట కూర్చెద ద్విపదలు కొర్కి రై వార” నని సాహిత్యమం దొక నూత్నమార్గమును ద్రొక్కెను. సోమనాథుని కవిత్వమున కాధారము లానాడు ప్రజలు భక్త్యుద్రేకములతో పాడుకొన్న గేయములే నట “అతతదనపపురాతనభక్తిగీతార్థసమితియే మాతృక గాగ” నాతడు కవిత్వమునకు గడంగెను. సోమనాథుడు రోకటిపాటలను. తుమ్మెద, ప్రళాత, పర్యత, ఆనంద,

శంకర, నివాళి, వాలేరు, గొబ్బి, వెన్నెలపదములను పేర్కొనెను. కాలమిదమిత్థముగా తెలియని ఏగంటి వారి వచనము లాంధ్రదేశమంతటను ప్రాకిపోయినవి. వారి కాలజ్ఞానవచనములందు తుమ్మెదపదములు, ఏలపదములు, తెల్లెపాటల వంటివి గలవు. పోసెట్టి లింగకవిచే నవచోళచరిత్ర ప్రస్తావనలో నాధిమ శివశక్తినుతిలో బాల్కురికి సోమనాథుని పిమ్మట నుప్రసద్ధగేయరచయితగా నుతింపబడిన గార్లపాటి లక్ష్మయ్యగారే యాగంటి లక్ష్మయ్యగా రని విజ్ఞుల యభిప్రాయము. లక్షణకారు లుదాహరించిన నాచనసోముని జాజరపాట ఛందముననే ఇప్పటికిని తెలంగాణమున జాజరపాటలు కామునిపున్నమపండుగు సందర్భమున జానపదులు పాడెవరు. కేతన దశకుమారచరిత్రమున మూలమందు లేని పాటల ప్రసక్తి కలదు. శ్రీనాథుడు యక్షగానములను జాదుర (జాజర) లను తడవెను. మంచనశర్మ టిట్టిభశెట్టి మిత్రద్వయ మొరుగల్లు చూడబోయి ద్విపదప్రబంధమున వీరానీకముం బాడు వనితను, పరశురాముని కథలను బాడు బవనీల చక్రవర్తిని, కామవల్లీమహాలక్ష్మికైటభిరవలపు వాడుచువచ్చు జక్కులపురంధ్రిని గాంచెను. పోతన్న గోవిందుమీది పాటలు వినెను. కొఱవిగోపరాజు వెన్నెలగుడిపాటను పేర్కొనెను. పదకవితాపితామహు డని పేరెన్నిక గన్న తాళ్ళపాక అన్నమా చార్యులవారు తమకాలమందు వినబడుచుండిన జానపదగేయముల మాదిరుల కన్నిటికిని సరిపోవునట్లు సంకీర్తనల రచించిపెట్టిరి. ఈయన భార్య తాళ్ళపాక తిమ్మక్కగారికృతి సాగిన దీపాటబాటయందే. తాళ్ళపాకవంశము పదకవితలకు పంటపొలము. చినతిరుమలాచార్యుడు పదములు వ్రాయుటయే కాక సంకీర్తనలక్షణముగూడ రచించెను. తాళ్ళపాకవారి రచనములు జానపదగేయములు కాకపోయినను గేయస్వరూపములను వాని పరిజ్ఞానమును మాత్రము సూచించును. సంకీర్తన లక్షణములందు ఏలలు గొబ్బిళ్ళు, చందమామపదములు, అర్ధచంద్రికలు మొదలగు గేయముల లక్షణములు వివరింపబడినవి. దిగ్విజయార్థము బయలుదేరనున్న శ్రీకృష్ణదేవరాయల కపరిమితోత్తేజ మొకజానపదగేయము కలిగించినయైతిహ్యమంద రెరిగినదే. స్వయముగా నామహారాజు ప్రాతర్వేళల “సంధ్యంత్ర నతి కృత్సోదీతగేయోభుము” ల్విసెను. లభించినంతవరకు మొదటిదిగా భావింపబడు కందుకూరి రుద్రకవి సుగ్రీవవిజయ యక్షగానమున వివిధములగు గేయఫణితులు కాననగును. దామెరల వెంగళభూపాలుడు, జాజరపాటలను ధవళములను కళ్యాణపు పాటలను పేర్కొనెను. కదరీపతి నాయకుడు “సువ్వాలు న్నోభనములు.

ధవళాలు న్మోదతై నపాట"లే కాక ఏలపదములు, రాట్నముపాటలు, గొబ్బిళ్ళ పాటలు, పరశురామునిపైపాటలు దడవెను. నాయకరాజుల కాలమందు పదకవిత్వము పరాంకోటి నందినది. రంగాజి రామభద్రాంబ కృష్ణాజి మొదలగు కవయిత్రులే కాక విజయరాఘవనాయకుడు మొదలగువారును, పదకవిత లల్లిరి. భద్రాచల రామదాసు పాడినపాటలు జానపదగేయములుగా ప్రచార మందినవి. క్షేత్రయ్యగారు మువ్వగోపాలుని మోహించి పాడినపాటలును, అన్నమాచార్యుని భక్తిసంకీర్తన పథమున నడచిన త్యాగరాయలవారి కీర్తనలును కర్ణాటకసంగీతసరస్వతికి తలమానికము లైనవి. పదకవితత్వమునకు గల ప్రచారమును జూచి పండితకవుల పండ్లు గూడ పులిసినవి. ఎలకూచి బాలసరస్వతి, కంకంటి పాపరాజు, గోగులపాటి కూర్మ నాథకవి, అల్లూరి కుప్పనవంటి పండితకవులుగూడ పదరచనమునకు చేయి చేసికొనిరి. వీరి దంతయు పదకవితత్వమే యైనను ప్రాధమ్యెనది. ఇది దేశీసారస్వతమున జేరిపోవును. కాని గేయకవితా పరిణామమును కనుగొనుటకు మాత్రము తోడ్పడును. ఇది నన్నయకు పూర్వమునుండి త్యాగరాజువరకు వచ్చిన సాహిత్యమున పదకవితాప్రసక్తి మాత్రమే.

త్యాగరాజు తరువాత స్వయముగా జానపదులు రచించినవి లేదా జనపదములందు ప్రచారముగాంచినవి గేయము లనేకము దక్కిన వనుకొనవచ్చును. కొన్ని కాలగర్భమున గలిసిపోయి యుండును. ఏసాహిత్యమునకును ఈవిషత్తు తప్పినది కాదు. భద్రపరచెడువా రుండినచో యాగంటి లక్ష్మయ్యగారి వచనములవలెనే అతిప్రాచీనగేయములు మనకు మరికొన్నియైనను దక్కియుండును— ప్రాతతాళ పత్రగ్రంథములం దచ్చటచ్చట కొన్నిపాటలుమాత్రము కనబడుచున్నవి— ముద్రణా సౌకర్యములు కలిగిన ప్రకాశకులు తమ లాభముకొఱకు చేసినపనియే యైనను ఈ గేయసాహిత్యమునకు కొంత మేలే జరిగినది— ముద్రితగేయములం దధికభాగము ఆధునికమే. మౌఖికప్రచారమున నున్న చిన్నచిన్నగేయము లాధునికు లగు ఉత్సాహవంతులు సేకరించి ప్రకటించుచున్నను సేకరింపవలసినవి ప్రచురింపవలసినవి అధికము. వానిసంఖ్య లక్షల కెక్కును. వాని చావుపుట్టుకలు పెరుగుటవిరుగుటలు జానపదులజిహ్వోంచలములందే జరుగుచున్నవి. ఏగీత మెప్పటిదో ఎన్నియెన్ని మార్పుల నందినదో తెలిసికానజాలము.

ఇట్టి జాతీయసంపదగూర్చి తొలిసారిగా నాంధ్రలోకమునకు కనువిప్ప కలిగించినది బ్రౌనుమహాశయుడు. తెలుగుభాషయం దున్న గొప్పదనమును తెలిసికొని

ప్రపంచమునకు చాటిన బ్రౌనుమహాశయుడే ఆంధ్రజానపదగేయములకు ప్రజలయందున్న ప్రాచుర్యమును పండితుల కీసాహిత్యముపై గల ఈనడింపును చక్కగా నుల్లేఖించెను. ఆయనయే గేయములు సేకరించుటకు పూనుకొన్నచో మనకు శిష్ట సాహిత్య మెంత సమృద్ధిగా సంక్రమించినదో అంతయ జానపదగేయనంపద లభించి యుండును. ఆయన చేసిపోయిన సేవ వేరు. తరువాత ముప్పదేండ్లకు మరల నొక పాశ్చాత్యపండితుడు తొలిసారిగా జానపదగేయముల సేకరించెను. ఆయన జె. ఎ. బాయ్లీ ఎం. సి. యస్., గారు. ఆయన రాయలసీమలో రాజకీయోద్యోగిగా 1874 ప్రాంతములం దుండెను. అప్పటికే గోవరు మహాశయుడు దక్షిణభారతజానపదగేయములను ప్రకటించియుండెను. దానిలో తెలుగుపాటలు లేవు. తమిళ, కన్నడ, మళయాలభాషలం దున్న గేయములను కూర్చి తెలుగు గేయములకు మారుగా వేమనద్యములను చేర్చెను. ఇది చూచిన బాయ్లీగారు కొన్ని జానపదగేయములను సేకరించి ప్రకటించెను. తరువాత ఇరువదియవశతాబ్దిప్రారంభమున నుత్సాహవంతులగు పండితులును ప్రచురణకర్తలును ఈగేయములు సేకరించి ప్రకటించిరి,

ఇప్పటికి లభించిన ముద్రితముద్రితజానపదగేయము లన్నింటిని విమర్శనా సౌలభ్యమునకై కొన్నిభాగములుగా విభజించుకొనవచ్చును.

౧. పౌరాణికగేయములు : జానపదగేయములుకూడ మన శిష్టసాహిత్యము వలెనే వివిధపురాణేతివృత్తములు కలవి బహుళప్రచారమం దున్నవి. సంస్కృత విషయ మెట్లున్నను ఆంధ్రమున మాత్రము శిష్టసాహిత్యమందలి వస్తువు, జానపద గేయమందలివస్తువు ఈరెండును ఒకదాని కొకటి సహాయపడినట్లు భావింపవచ్చును. స్వయముగా పాల్కురికి సోమనాథుడు బసవపురాణరచనమునకు మూలము ప్రజలందు ప్రచారమున నున్న భక్తులచరిత్రములే యని చెప్పియున్నాడు. అనువాదము లగు రామాయణభారతాదిగ్రంథములందును మూలమున లేని కథలు పెక్కులున్నవి. అట్టివి జానపదగేయములందు గూడ నుండుటచే ఇట్టి కూర్పులు సంస్కృతమునుండి అంద్రానువాద మొనర్చిన శిష్టులు చేసినతరువాత నాగాథలు వినిన జానపదులు వానిని స్వీకరించిరో లేక జానపదులలో ప్రచారమం దున్న ఈమూలాతిశాయివిషయములు తమకు రచించుటచే పండితులు చేపట్టిరో ఇదమిత్యముగా చెప్పజాలము. కాని ఈరెండును పరస్పరోపకారము లని మాత్రము భావింపవచ్చును - జానపదగేయములలో మనము శిష్టసాహిత్యమం దున్న ప్రసిద్ధపౌరాణికగాథ

ల్పయు చూడగలము. పౌరాణికగాథలపై జానపదుల కమితమైనభక్తి. పండితులు సుహృత్సమ్మితముగా నందించిన ఆగమార్థములను అక్షరాస్యులు పురాణములనుండి గ్రహింపగా పామరు లీజ్ఞానమృతమును జానపదగేయములవలన గ్రహించిరి— ఇవి వారికి దెలిసెడుభాషలో వారిచిత్తవృత్తుల కనుకూలముగా మలచబడినవి. వారి వారిచిత్తవృత్తులననుసరించి ఆయాకథలందు వింతవింత లగు మార్పులు కలిగినవి. కూర్పులు కుదింపులై నవి. రామాయణభారతభాగవతాదు లందలి కథలును, అష్టాదశ పురాణములందలి ప్రసిద్ధకథలును, జానపదులచిత్తవృత్తి ననుసరించి మలచబడినవి. శిష్టవాఙ్మయమున రామాయణమూలకగ్రంథములు తదితరగ్రంథములకన్న నెక్కుడుగా నున్నటులే భారతభాగవతాదిగ్రంథముల కథలకన్న రామాయణగాథలు చెప్పెడు జానపదగేయములును అధికసంఖ్యలో గలవు. మూలమున లేని గాథలు కొన్ని రంగనాథాస్కరరామాయణములం దున్నవి. అట్టిగాథలే కాక మరికొన్ని గాథలు కూడ జానపదగేయములం దున్నవి. ముద్రింపబడినరామాయణగాథాగేయములసంఖ్య నూటికి మించదు. అముద్రితము లంతకన్న నెక్కుడు గలవు. కూచ కొండ రామాయణము, శారదరామాయణము, ధర్మపురిరామాయణము, రామకథా సుధార్ణవము, మోక్షగుండరామాయణము, సంక్షేపరామాయణము, సూక్ష్మరామాయణము, గుత్తెనదీవిరామాయణము, చిట్టిరామాయణము, శ్రీరామదండములు, రామాయణగొబ్బిపాట. శ్రీరామజావీలి, అడవి, శాంత, పెండ్లిసేతు గోవిందనామములవంటివి రామాయణగాథాపాదప్రపూరములు. ఇకను “విద్దికూచిరామాయణ మారుకాండముల నచ్యుతజాగరవేళ బాడి” నట్టివెన్ని మృగ్యమైపోయెనో తెలియదు. ఇక రామాయణమునందలి కొన్నికొన్నిభాగములనే తెలుపునవి శాంతాకల్యాణము, పుత్రకామేష్టి, కౌసల్యబైకలు, శ్రీరాములఉగ్గుపాట, రాఘవకల్యాణము, రాముల వారి అలుక, సుందరాకాండపదము, ఋషులఆశ్రమం, సుగ్రీవవిజయం, కోవెల రాయబారం, అంగదరాయబారం, లక్ష్మణమూర్ఛ, లంకాయాగము, గుహభరతుల అగ్నిప్రవేశము, శ్రీరామపట్టాభిషేకము, లక్ష్మణదేవరసవ్వు, ఊర్మికాదేవినిద్ర, కుశలాయకము, కుశలవకుచ్చలకథ, కుశలవకుచ్చలచరిత్ర, కుశలవయుద్ధము, వేపూరిబ్రతుకమ్మ కుశలవపాట, పాతాళహోమము, శతకంఠరామాయణము, వంటివి లెక్కకు మిక్కిలి. ఒక్క సీతాదేవిగురించియే సీతపుట్టుక, సీతాకల్యాణం, సీతనత్తవారింటికంపుట, సీతనమర్త, సీతశుభగోష్ఠి, సీతగడియ, సీతవామనగుంటలు, సీతామృతవారి అలుక, సీతవనంతం, సీతదాగిలిమూతలు, సీతసురటి, సీతముద్రికలు, సీతఆనవాలు’ సీతఅగ్నిప్రవేశం, సీతవేవిళ్ళు, వంటివెన్నియో పాటలు

గలవు. సీతమ్మచెర, మాయలేడిపాట, వంటివి అముద్రితములు. ఈపాటలం దన్నిటను భాష, భావము, కల్పన, నడక మున్నగునవి యన్నియు జానపదవాసన వెలార్చుచుండును.

రామాయణగాథల తరువాత భారతగాథలు లెక్కింపదగినవి. చలచరిత్ర, దేవయానిచరిత్ర, సుభద్రాకల్యాణము. సుభద్రసారె, ధర్మరాజుజూదము, ద్రౌపది వల్వలు, వండుపాట, విరాటపర్వము, పద్మవ్యూహము, విశ్వరూపము, భగవద్గీత, కథాగీతము. సావిత్రిబ్రతుకమ్మపాట, శశిరేఖాపరిణయం, గయోపాఖ్యానం, పరాశర మత్స్యగంధీసంవాదం వంటివి జానపదుల నోళ్ళయందు బ్రతికియున్న భారత గాథలు. విరాట, కర్ణ, శల్యపర్వములును ఉత్తర దక్షిణగోగ్రహణములవంటివి పెద్దపదములు. ఇటులే భాగవతగాథలు కూడ జానపదుల నేకము పాడుకొందురు. శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు భక్తసులభు డగు శృంగారమూర్తి. జానపదుల పామర హృదయములం దాతనిపాదపంకజము లలిసాంద్రముగా ముద్రితములు. వేదాంత వేత్త యగు పోతన్నను భక్తివిషయమున జానపదులండుకొనగలిగిరి. శృంగార మున వారిదే ముందడుగు. భక్తి యాత్మగా శృంగారము శరీరముగా జన్మించిన జానపదులు (గోపస్త్రీలు) తాము కృష్ణతత్వ మనుభవించి, ప్రేమినిట్టి పరివళమే లీలాశుకజయదేవాదిశిష్టుల కాస్వాదయోగ్య మైనది. భక్తిశృంగారములతోపాటు జానపదులను శ్రీకృష్ణుని చిలిపిచేష్టలు మరింత పరవశులను చేసినవి. భాగవతము నకు సంబంధించిన కథలందు స్రహ్లాదచరిత్రపదము, వామనవిజయము, వామన చరిత్రము, అంబరీషోపాఖ్యానము, గజేంద్రమోక్షము, శ్రీకృష్ణజననము, కాళింగ మడుగుపాట, శ్రీకష్టనిచల్దులు, బాలకృష్ణలీలలు, గుమ్మడుపాట, యశోదకొంగ పాట, గోపికాస్త్రీలజలక్రీడలు, రుక్మిణీకల్యాణము, చిలుకరాయభారము, సత్యభామ నరనము, రుక్మిణీదేవిముచ్చట, రుక్మిణీదేవిసీమంతము, పారిజాతపల్లవి, ఉపా స్వప్నమువంటివి ముఖ్యములు. కుచేలోపాఖ్యానము, భ్రమరగీతలవంటివి ముద్రిత ములు. సత్యహరిశ్చంద్ర, చంద్రమతీదేవిబ్రతుకమ్మపాట, అనసూయబ్రతుకమ్మ పాట, గోవుపాట, దత్తాత్రేయజననము, దక్షయజ్ఞము, గంగావివాహము, గంగా గౌరీసంవాదము, సవతులకయ్యము, ఈశ్వరభృంగివాదము, మేనక పార్వతిసంవా దము, లక్ష్మీపార్వతులసంవాదము, త్రిపురాసురసంహారము, సురభాండేశ్వరము, మార్కండేయజననము, సిరియాశమహారాజుచరిత్రము, భల్లాణాయకథ, కొమిరెల్లి మల్లన్నకథ, వరదరాజుపెండ్లిపాట, ఆండాళ్చరిత్రము, శ్రీరంగమాహాత్మ్యము,

తిరుమంత్రముపాట, దశావతారములపాట, లక్ష్మీదేవిసౌగంధాలాట, లక్ష్మీదేవివర్ణనము, వెంకటేశ్వరులవేట, చెందితకథ, సవతులకయ్యము, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము, వరహావతారచరిత్రము, నూటయెనిమిదిదివ్యస్తలములు, వెంకటేశ్వరమాహాత్మ్యము వంటివి ఇతరపురాణములకును మాహాత్మ్యములకును సంబంధించినగేయములు ఇట్టిగేయము లందంతటను మనకు కాన్పించునది జానపదుల తాదాత్మ్యము, మూలకథలకును గేయములందలికల్పనలకును భేద మరసి దానిని జానపదుల జీవితముతో పోల్చి చూచిన జానపదులచిత్తవృత్తులు వారి కాయా పురాణపురుషుల యెడ గల యభిమానము భక్తిప్రేమలు తెల్లమగును.

౨. చారిత్రక గేయములు : జానపదగేయ వాఙ్మయమున చరిత్రకు సంబంధించిన గేయముల కొకవిశిష్టస్థానము కలదు. వస్తువునందును శైలియందును కథాకథనపద్ధతియందును తక్కిన జానపదగేయముల కన్న నివి భిన్నముగా నుండును. చారిత్రకగేయములను పాశ్చాత్యులు Historical Ballads అందురు. కొందరు వీనినే వీరగీతము లని పిలిచిరి. కారణము వీనియందు వీరరసము ప్రధానముగా నుండుటయే. చారిత్రకవీరగీతములు తత్తదుచిత వీరసంఘటన మేదియో జరిగిన వెంటనే యుద్భవించును. ఆసన్నివేశమును కన్నులారగాంచియో లేక చెవులార వినియో జానపదు డొక డుద్వేగముతో గాన మొనరించును. ఆపాటయంతట ప్రాకిపోవును. ఇట్లు విస్తరించుటలో పాటయొక్క వస్తువు కాలక్రమమున మార్పులనందును. ఒక క్రొత్తపాటయం దభివర్ణింపబడిన సంఘటనములకు ప్రాత కాలపు గానప్రవాహమందలి సంఘటనలు తోడై ఊహింపరాని మాట్పులు కలుగును. ప్రాతపాటలందలి పేరులు క్రొత్తపాటలందో లేదా క్రొత్తపాటలందలి పేరులు ప్రాతపాటలందో దూరును. ఇటులే గ్రామనామములు, వ్యక్తులపేరులు, సన్నివేశములు, యుద్ధతంత్రములు, పరికరములు, కాలబద్ధముకాని విషయము లొకదానిలో నొకటి కలిసిపోవును. ఎప్పుడో లిఖితమైపోయిన యిట్టి చారిత్రక గేయములందు సినలైన చరిత్రము లభించును. కేవల మౌఖికప్రచార మందున్న గేయములలో కొంతమార్పు కలిగినను వానికి నాధార మగు చారిత్రకగాథల నొక్కొక్కప్పుడు గుర్తించుటకు వీలగును. ఇట్టి గేయములు రాసురాను పూర్తిగా మారిపోయి గుర్తించుటకు వీలుకాక అస్పష్టచారిత్రకములు (Quasi-historical) గా పరిణమించి మరికొన్ని దినములకు పుక్కిటి పురాణములుగా - కల్పిత కథలుగా మారిపోవును. పుక్కిటిపురాణములై పోయిన వానినుండియు, అస్పష్ట

చారిత్రకములనుండియు నిజమైన చరిత్ర త్రవ్విపోయుట కష్టసాధ్యము. కొన్ని నమయముల పూర్తిగా నసాధ్యము. ఇట్టి పరిస్థితి ప్రతిదేశమునకును ప్రతిభాషకును గలదు.

వీరగీతము లాయానంఘటనము లాధారముగా గొనిగాని, జైత్రయాత్రకు వెడలు వీరుల నుత్తేజవరచుటకు గాని ఏనాయకుడో లేదా తదాశ్రితుడైన ఏ వీర గాయకుడో వీరగీతముల వెలార్చును. సైనికుల నుత్సాహవరచుటకు పూర్వము మన సైనికవ్యవస్థయందు వీరపాన ముండినటులే వీరగానము కూడ ఉండియుం డును. ఆయా రాజుల, దండనాథుల, పాలెగాళ్ళ వీరుల యశోగాన మొనర్చుటకు వారివారి ప్రాపున వండిమాగధులో, భట్లో, పిచ్చుకకుంటువారో, శారదకాండ్రో, గొల్లసుద్దులవారో యుండెడు వారు. అట్టివారే తమ వంశమువారికిని, తదితరుల కును ఈవీరగీతములను నేర్పుచుండెడివారు. కాలక్రమమున వీరయశోగానమే వారికి వృత్తిగా పరిణమించెను. ఇట్టి వృత్తులవా రిప్పటికిని గలరు. వీరగేయముల కును తదితర జానపదగేయములకును భేదములు వేరువేరు. ఉత్సాహోల్లాసములకు గాక వీరగీతము లవబోధమును కలిగించుటకై పాడబడును.

అంధ్రదేశము తొలినుండి వీరప్రస్థువు, తెలుగు తల్లి తన చలువదోసిళ్ళతో నెందరెందరో వీరాధివీరులకు పురుడు పోసినది. ఈగడ్డపై బ్రహ్మనాయని వంటి బాహుబలప్రాధులే కాదు, బాలచంద్రుని వంటి కుమారయోధులే కాదు, మాంచాల రుద్రమదేవి పార్వతీదేవివంటి వీరనారీమణులును ఉద్భవించిరి. తెలుగువారికి వీరాభినివేశము మెండు. కనుకనే తెలుగునాట వీరపూజలు పాడుకొన్నవి, కారెం పూడి తిరునాళ్ళలో పల్నాటివీరాధానము, నెల్లూరి గంగజాతరలు మనమత ప్రస్థానములు, చారిత్రకగేయములు. అస్పష్టచారిత్రక గేయములు కూడ అసంఖ్యా కములుగా నున్నవి. “తెలంగాణమందే మియాసాబ్, సోమనాద్రి, రామేశ్వరరావు, రాణేశంకరమ్మ, ననై వెంకటరెడ్డి, కుమారరాముడు, కన్నూలు నవాబు మున్నగు వారి కథ లున్న” వని కీ. శే. సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు పేర్కొనిరి. ఇవిగాకను సదాశివరెడ్డి, వర్మతాల మల్లారెడ్డి, సర్వాయి పావడు, బల్లారి కొండల్రాయుడు వంటి తెలంగాణపు వీరుల కథలును బహుశప్రచారమందిన గేయములు కలవు. చారిత్రక ముగా పల్నాటివీరులకథలు ప్రాచీనములు. “పడతి పల్నాటివీరుల బాడునపు” డని క్రీడాభిరామమం దుండుటచే శ్రీనాథు డీవీరచరిత్రము ప్రజాముఖమున విని

తాను చేపట్టి యుండు నని భావింప నగును. శ్రీనాథుని బాలచంద్రయుద్ధ మొక్కటియే ఇప్పటికీ ముద్రింపబడినది. ప్రా. పు. భండారమున నీవీరులకథ లనేకములు మూలుగుచున్నవి. కోళ్ళపోట్లాట- గోవు యుద్ధము, రాయబారము- యుద్ధ సన్నాహము, గురజాల యుద్ధము పూర్వభాగము. కల్లుప్రతిష్ఠ, బాలునికథ, బాలుని యుద్ధము, కన్నమనేని యుద్ధము- గోవు సంస్కారము, కొమ్మరాజు యుద్ధము, బ్రహ్మనాయనివిరుగు వంటి కథలు పాతభేదములతో గలవు.

పూర్వ మొరుగల్లు పట్టణమున “శీలబ్రహ్మాది వీర నాసీరచరిత” “గచ్చు చేసిన చిత్రంపు గద్దెపలక”పై వ్రాయబడి యుండినట్లును, ఆకథల నొక్కతె “ద్విపదప్రబంధమున బాడినట్లును సాక్ష్యమున్నది. అనాడు వ్యాప్తిలో నున్న ద్విపదప్రబంధము తెట్టివో తెలియదు. గుంటూరు మండలమున పల్నాటి వీరచరిత్రమువలెనే నెల్లూరుమండలమున కాటమరాజుకథకు ప్రచారమెక్కువ. తెలంగాణమున ఎఱ్ఱగొల్లలును, మందుచ్చవారును, బీరన్నలవారును, కాటమరాజుకథలు చెప్పెదరు. కాటమరాజుకథను శ్రీనాథుడు ద్విపదగా వ్రాసెనట. అది మనకు లభించలేదు. శ్రీనాథు ననుసరించి గుఱ్ఱముకొండ భక్తవత్సల కవి దానినే పద్యప్రబంధముగా వ్రాసెను. “పినయెల్ల యనువాడు ప్రియము దీపింప వలనొప్పు శ్రీనాథు వచన పద్ధతిని” యదుశాస్త్రచరిత మంతయుబాడెను. ఈకాటమ రాజు కథ మరియు దీని కనుబంధముగా భట్టురాయబారము, కోటపాటి తాటివృక్షము తెచ్చేకథ” ఎఱ్ఱగడ్డపోట్లాటలను కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున ప్రచురింపబడినవి. ఇంకను కొన్నిగేయము లముద్రితములు. కాటమరాజాంధ్రదేశమున దేవుడై వెలసినాడు. గోరంత చారిత్రకాంశము కొండంత పురాణముగా బెరిగినకథ లందు “కుమారరాముని కథ” యగ్రగణ్యము. అభిమన్యుని వలె నధర్మయుద్ధమున కాహుతి యైన కుమారరాముని కథను చిలువలు పలువలుగా చేసి, అతిలోక ఘటనలు చేర్చి, జానపదులు పాడుకొనుచున్నారు. ఇది శ్రీనేలటూరి వారి సంపాదకత్వమున ప్రచురింప బడినది. “రెడొచ్చె రెడొచ్చె రెడొచ్చె నమ్మా” యను చిన్న చారిత్రక గేయము రెడ్లనాటి యశోప్రాభవమును నాటి ప్రజాజీవితమును చాటుచున్నది. “కొండవీడుమనదేరా” యనునది మరియొక చిన్న చారిత్రక గేయము. సాహితీసమరాంగణసార్వభౌముని పరిపాలనమున రజకులు గూడ నిట్టి వీరగీతము లాలపించి రనుట ఆంధ్రుల వీరప్రతిభకు జయపతాక. పదునెనిమిదవ శతాబ్ది ప్రారంభమున అటు ఓరుగల్లు నుండి ఇటు గోలకొండవర కున్న భూ

భాగము నట్టుడికించిన తెలంగాణావీరుని చారిత్రకగాథ సర్వాయిపావనికథ. ఇంచుమించుగా నిదేశాలమునకు సంబంధించినది దేశం గురాజుకథ. కథాస్థలము (జింజి) తమిళదేశ మైనను ఈకథ ఆంధ్రదేశమున కూడ ప్రాకిపోయినది. తెలుగు వారు వీరవిక్రము లనియు ఆభిమానధను లనియు వారిశౌర్య మఖండమనియు చేయెత్తి చాటు నట్టిది బొబ్బిలికథ. వీరగీతములం దింత సార్వజనీనత కల గేయ మింకొకటి లేదు. సిసలైన జానపదవీరగేయమున కుండవలసిన లక్షణము లన్నియు దీనికి గలవు. దీనికి మూడుపాఠాంతరములు కాన్పించుచున్నవి. ప్రాంతీయముగా ప్రచారమందిన వీరగాథ “పెద్దాపురము కోడి పందెములపాట” తెలుగువారి శౌర్య ప్రీతికి కోడిపందెములు వినోదచిహ్నములు. ఆంధ్రులరక్త మాదినుండి ఇప్పటి వరకును వేడిమి కలదని నిరూపించునట్టి ఈశతాబ్ది ప్రథమ పాదమునకు చెందిన “అల్లారి సీతారామరాజుకథ” హైదరాబాదు స్వాతంత్ర్య సమరమున వ్యక్తులుగా సంఘములుగా సాయుధులుగా నిరాయుధులుగా పోరాడి నిరంకుశ ప్రభుత్వము నెదిర్చి ప్రాణము లొడ్డిన మొన్న మొన్నటి స్వాతంత్ర్యవీరులగాథలు నముద్ర తరంగముల ట్లంతటను వ్యాపించుచున్నవి. వాని కింకను సార్వజనీనత కలిగిన తరువాత పూర్వచారిత్రక గేయములవలె వింతమార్పుల నందుననుటలో సంది యములేదు.

ఇక అస్పష్టచారిత్రకగేయముల సంగతి ఇప్పటికిని అస్పష్టచారిత్రకములు భావిపరిశోధకులు వీని చరిత్ర త్రవ్వవచ్చును. ఇంతవరకు చరిత్రము సరిగా తెలియ నట్టి గేయము లందు బంగారు తిమ్మరాజుకథ యొకటి చంద్రశేఖర శతకకారుడు “ఇంటిని తిమ్మరాజుకథ” యనిన దిదియే కావచ్చును. ఇట్టిదే “ఆరెమరాతీల కథ” తెలంగాణమం దనేకగ్రామములం దారెమజాతివారు కలరు. మహారాష్ట్రమున కపత్రంశరూప మగు ఆరెజాన వారి మాతృభాష, వృషాధిప శతకమున పోమనాథు డారెజాన గూర్చి చెప్పుటచే తెలంగాణమున నీజాతి వారప్పటికే యుండిరను కొన వచ్చును. బల్లారి కొండల్రాయని కథ కూడ చరిత్రకు సరిగా తెలియని గేయమే. చెఱువునీటి మూలముగా రెడ్డివీరు లొకవైపునను వెలమవీరు లొకవైపునను చేరి పోరిన గాథ యిది.

జానపదులదృష్టిలో శౌర్యము వీరము లనగా నెట్టివో తెలిసికొనుట కీచారి త్రక వీరగేయములు తోడ్పడును. పల్నాటివీరులకథలు సదాశివరెడ్డికథ ధర్మ వక్షము యొక్క శౌర్యరై ర్యాదులను వర్ణించునట్టి గాథలు. పల్నాటివీరుల కథల

కన్నను సదాశివరెడ్డికథ ఉదాత్తధర్మకీర్తనము సేయునట్టిది. పల్నాటి కథ, ఆరమరాతీలకథ దాయాదుల పోరాటములు. శౌర్యమే ప్రధానముగా వానియందు దాకర్షణము గల గుణము. కాటమరాజుకథ బొబ్బిలికథ ధర్మముకన్న పగ దీర్చుకొనుట నెక్కువగా కీర్తించునట్టివి. వీనిలోని స్సంఘమరణములు నహగమ నములు మాత్రము జానపదుల జాలిగుండె గరిగించినవి. బొబ్బిలి వెంగళ్రాయుడు జాలచంద్రుడువంటి వీరుల యనాలోచితము మరియు సంధశౌర్యము జానపదుల మెప్పునకు వెలికాలేదు. ఇక బంగారు తిమ్మరాజు దేశింగురాజుల యుద్ధమరణములు, వారిపక్షమున నున్న న్యాయమును వారిని శాశ్వతముగా వీరుల నొనర్చినవి. కుమారరాముడు, సోమోజి, చిన్నపరెడ్డి వంటి వారధర్మయుద్ధములలో పరాజితులై పట్టుపడిరి. ఒకవీరునితో నొక్కవీరుడే తలపడవలయు ననునది భారతమునాటినుండి బొబ్బిలినాటివర కున్న మన యుద్ధనీతి. ఇట్టి యుద్ధసమయమునకు బలియైన వారందరును జానపదులకు వీరులే. విశేషించి మోసమునకు పట్టుబడిన బందిపోటుదొంగ చిన్నపరెడ్డివంటివాడు కూడ జానపదులకు బంగారపుకడ్డి యైనాడు. ఇట్టి గుణములే జానపదులకు శౌర్యవీరములందు ప్రగాఢాభిమానమును కలిగించినవి. ఆ సంస్కారబలమున వారాయా పదముల తరతరముల నుండి పాడుకొనుచు వచ్చుచున్నారు. క్రొత్తగా జరిగెడు సంఘటనములందు దీగుణలేశములు కనిపించినంతనే వానిని గూడ వీరపదములుగా పాడుకొనుచున్నారు.

పారమార్థిక గేయములు : భక్తికర్మజ్ఞానమార్గములు మూడును మోక్షసాధనము లని భారతీయుల నమ్మకము. ఆ యా మతముల వారు వీనిలో తరతమ భేదము లేర్పరచిరి. సూక్ష్మమములకు దిగి తర్కములు పెంచుకొన్నచో నాయా విభేదములు పండితులకు గానుపించునేమో కాని జానపదులందు దిట్టి విభేదములు లేవు. అనగా “కృష్ణా రాంరాం గోవింద హరిహరి” యని యేకతార మీటుచు పాడుకొనెడు భక్తుడే “గూట చిలుకేదిరా చిన్నన్నా గూడు చినబోయెరా” యను తత్వములు పాడుకొనుచు, తెల్లవారగానే ఏవ్రతమునకో ఏకర్మకో కావలసిన సంఖ్యరములను సిద్ధముచేయుటలో నీమగ్ను డగును.

పైమూడుమార్గములందును భక్తిమార్గము సులభ సాధ్యము. ఆంధ్రప్రదేశ్ మున శైవవైష్ణవ భక్తిగేయములు కీర్తనలు లక్షలకొలది రచింపబడినవి. పూర్వ

శైవుల తుమ్మెద పదము లిప్పటికిని నిల్చియుండుట మన భాగ్యవిశేషము. తాళ్ళ పాకవారు, క్షేత్రయ్య, త్యాగరాజు కీర్తనలును, క్షేత్రయ్య మరిమళరంగని పదములును, ఘట్టుపల్ల, ధర్మపురి, చక్రపురి జావళీలును సంగీతజ్ఞుల సౌమ్యైపోయినవి. ఇవి జానపదులనోటి కెక్కలేదు. అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తన లటునిటు మ్రొగినవి. జానపదులం దధికాదరణము పొందిన గేయ కర్తలలో నగ్రగణ్యుడు భద్రాదల రామదాసు, తాము నృసింహదాసు, వరాంకుశదాసు, నిట్టల ప్రకాశదాసు, తాటంకము వెంకటదాసువంటి భక్తులగేయము లూరూర దిరిగెడు హరిదాసుల కన్నము బెట్టించుచున్నవి. మొన్నమొన్నటివరకు తెలుగుదేశమంతటను ప్రతిగ్రామమున భజనమందిరములో భక్తకూటములో నుండెడివి. భజనకీర్తనల పుస్తకములు ముద్రింపబడినవి. రఘుపతి దాసు గురుపూజ కీర్తనలు, కరిమేల హనుమయ్య రామనామము, చెంచురామకవి రామనామమాహాత్యము, ఎన్. వి. గోపాల్ కంపెని వారి భగవన్నామ సంకీర్తనలు, భోజదాసు హరిభజన కీర్తనలు, కొల్లామల్లయ్య శ్రీరామ భజనామృత సంకీర్తనలు, కొంతం కొండల్రావు భజనకీర్తనలు, అల్లారి వెంకటాద్రిసాముల హరినామ సంకీర్తనలు, నరసింహాచార్యుల తిరునామములు, నారాయణదాసు పాండురంగ బృందావన సంకీర్తనలు, నిత్యానందస్వామి భజన కీర్తనలు, నాగదాసు భక్తిసారసంగ్రహ కీర్తనలు, రాపాక రామకవి భజనమాల, ఇంద్రగంటి సూర్యకాంతము కాలేషా మస్తాన్ దేవుని కీర్తనలు, చందన సాంబ శివరావు కుసుమహరనాథ కీర్తనలు, సుమా రిరువదిమంది రచయితల కీర్తన లున్న భగవన్నామ సంకీర్తనలు, శ్రీశైల భ్రమరాంబికాష్టకము, నూతన భజన కోలాట కీర్తనలు, రాకమచర్ల వెంకటదాసు కీర్తనలు, శ్రీలపాటల సంపుటము లందును, గంగాధరంగారి ప్రచురణములందును ఇట్టి భక్తి సారస్వతము ముద్రింప బడినను మౌఖికప్రచారమున ప్రాణములు నిలుపుకొనుచున్న గేయములు లక్షోపలక్షలు.

ఈభక్తిగేయములందు సంకీర్తనములు, పదములు, దరువులతోపాటు మేలుకొలుపులు, లాలిపాటలు, జోలపాటలు, కోలాటములు, మంగళహారతులును చేరిపోవును. కోలాటపాటలందు మధురభక్తి మెండు. కోలాటములందు సంగీత సాహిత్యములతోపాటు కొంత నృత్యము గూడ చూడనగును. ఔత్తరాహుల కోలాటమును లకుటరాసమందురు. పాల్కురికి సోమనాథుడు కోలాట గొడియల దడవెను. సోమనాథుడు పేర్కొన్న ప్రభాతపదములు మేలుకొలుపులై యుండును. ఇండ్లయందును, గుడిగోపురము లందును, ప్రభాత సమయమున నీ మేలుకొలుపులు

వినబడుచుండును. వీనినే భూపాలము లందురు. భూపాలరాగమున పాడబడుటచే నివి భూపాలము లై నవి. ఇవి పరమేశ్వర విభూతిని తెలుపును. కొన్ని వేదాంత పరము లగు మేలుకొలుపులును కలవు. వైష్ణవపరముగా నున్న మేలుకొలుపు లందు— సాధారణముగా కృష్ణుడుదేశించిన వానిలో మధురభక్తి కాన్పించును. మేలు కొలుపు లధికముగా ముద్రణ భాగ్యమందలే దేలనో ? మంగళహారతులనే మంగళారతు లందురు. పూజాధికము లందుగాని శుభకార్యములందుగాని మంగళము పాడుట భారతదేశ మందంతటను కలదు. మంగళహారతి శబ్దము నివా? కర్థము. కాని రానురాను నివా? నిచ్చునప్పుడు పాడెడుపాట కర్థమైనది. అలతి యను మరి యొక శబ్దమున్నది. అరము రాగాలాపము, నన్నిచోడుడు “అలతులొగి చేసి పాడి రభినవలీలన్” అనియును, “అలతులు నిల్వ హస్తమున” ననియు “అలతుల్ నూల్కొనచేసి” యనియు ప్రయోగించెను. అభినయము చేయుచు హారతు లెత్తెడు నాచార మిప్పటికిని కొన్నిదేశములం దున్నవి. గుండారు వేంకటదాసకవి బల రామచరిత్ర, గణపరపు వేంకటకవి ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము లందు ఆరాత్రికలు పేర్కొనబడినవి. హారతికి నివా? పర్యాయపదము. పాల్కురికి పేర్కొన్న నివా? పదములు మంగళారతులై యుండును. దీపారతులు, ధూపారతులు మున్నగునవి తత్సంబంధములే. తెలుగు దేశమున వ్రాయనేర్చిన ప్రతికవి యొక మంగళారతి వ్రాసియుండును. పాడనేర్చిన ప్రతిష్ఠి యొక మంగళారతి పాడగలదను కొందును. ఈయా దేవత యనక మంగళహారతు లని దేవతలకు సంబంధించినవి కలవు. పర్ణవాత్మకముగను, స్తోత్రరూపమునను, సేవారూపమునను, భక్తివేదాంత శృంగార పరములుగను మంగళహారతు లున్నవి.

వేదాంతసంబంధములు : పాశ్చాత్యులు భారతదేశమును వేదాంతు లుండు దేశ మనుటకు కారణము మనదేశమున శిష్టనాగరికులే కాక పామరులగు జానపదులు కూడ నేవో గహనములగు తత్త్వవిషయము లాలపించుటచేతనే ‘తొలుత బ్రహ్మాండంబు తొట్టి గావించి’ యని జోలపాడుచును “ఓం నమశ్శివాయ ఆరక్ష రముల తొట్ట” యనుచు ఉయ్యాల లూపుచు పంచదశిసారమును పాలబుగ్గల కందించు శక్తి తెలుగు తల్లుల కలవడినది. ఇట్టిగేయములందలి భావములు జాన పదుల కెంతవర కనుభవసిద్ధము లను మాట వేరు. తత్త్వవిషయము లుండుటచే నిట్టి గేయములకు తత్త్వములనుపేరు కలిగినది. ఈతత్త్వము లధికముగా నద్వైత వేదాంతములు. తత్త్వములను వ్రాసినవారును ప్రచారము చేసినవారును

నధికముగా బ్రాహ్మణేతరులు. అద్వైతమున జీవుని బ్రహ్మత్వము ప్రతిపాదిత మగుటచే సంఘవ్యవస్థ యందున్న ఎక్కువతక్కువలు వేదాంత విచారమున నుండవు. అందును నించుకంత చైతన్యము కనబరచినచో “నీ దేకులము”ని యవ రజులను ప్రశ్నించు బ్రాహ్మణులు మరియు సగ్రవర్ణములవారు కుమారాత్మవిద్యా ప్రదర్శనకాలమునుండి కనకదాసు మరియు వీరబ్రహ్మముల కాలమువరకు నుండిరి. ఇట్టి ప్రశ్నములకు “ఏకుల మని నను వివర మడిగితే ఏమని తెల్పుదు లోకులకు పలుగాకులకు” అను తత్త్వములు సమాధానములు కనుక అధికారులు బోధనకై అనధికారులు సంతుష్టికై యిట్టి పాటలు పాడుట ఆచారమైనది. కను కనే అగ్రజన్మములవారి వర్ణాశ్రమాచార విధులు, పూజాపురస్కారములు, ప్రవచన ములు మున్నగునవి కొన్ని తత్త్వములందు గర్హింపబడినవి. కాని వేమనయోగి వంటి సంస్కారపరుల మాట లాతగా గొని యాధార్థ్య మెరుగని తరువాత యోగి బ్రువులు, కవటనన్యాసులు, ఇట్టి చిలుకపలుకులు పలికి, ప్రజలకండ్ల మట్టి గొట్టి పొట్టి వోసికొనుట గూడ యలవాటైనది. తత్త్వములందు కొంత మర్మకవిత్వము కూడ కలదు. ఏగంటివారు, పోతులూరి వీరబ్రహ్మము, వేమనయోగి, సిద్ధప్ప, శేషాచలస్వామి, పరశురామపంతుల లింగమూర్తి, భోజదాసు, ఎడ్ల రామదాసు మున్నగువారనుభవజ్ఞులైన యోగులెందరో తత్త్వములను వేదాంతగేయములను రచించి యున్నారు. సీతపాట, నారాయణశతకము, రామరామశతకము, అత్మబోధా మృతతత్త్వములు, కవిప్రమాణతత్త్వకీర్తనలు, కాలజ్ఞానతత్త్వములు; శుద్ధ నిర్గుణ తత్త్వ కందార్థదరువులు, తాకామృతసారము, శ్రీరామగీత, గురుజ్ఞానా మృతము, వేదాంత కుచ్చెలకథ, బ్రహ్మానందకీర్తనలు, వంటి ముద్రిత గ్రంథము లందలి గేయములు జానపదుల నోటి కెక్కినవి. సాధారణముగా సీత తత్త్వములందు రాజయోగము, అచలవేదాంతము, గురుభక్తి, సీతిబోధము, సంఘసంస్కార పరాయణత్వము, వర్ణాశ్రమాచారనిరాసము, వైరాగ్యబోధము, అహింస, సత్రు వర్తనము, మున్నగువిషయము లుండును.

కర్మమార్గసంబంధములు : యజ్ఞయాగాదికర్మలు మహాకష్టసాధ్యములు. సామాన్యజనము కవి యందుబాటులోనివి కావు. మీదు మిక్కిలి వేదకర్మాచరణమున కందరికి నర్హతలేదు. పురాణోక్తముగానున్న కర్మకాండయు ప్రతములు నోములు మున్నగునవి అందరి యందుబాటులో నుండుటచే నట్టివాఙ్మయము కూడ బాగుగా ప్రచారమందినది. ఇట్టి కర్మకాండయందు పురుషుల కన్న స్త్రీల కెక్కువ అభిమాన

మగుటచే శ్రీలపాటల రూపముననే ఇట్టి వాఙ్మయ మధికముగా గాననగుచున్నది. వ్రతములకు నోములకు సంబంధించిన పాట లనేకము ముద్రింప బడినవి. శ్రీనేడు సూరి గంగాధరంగారు, శ్రీబాలాంత్రపు వెంకటరావుగారు, శ్రీగూడూరు కోపేశ్వర రావుగారు వంటివార లిట్టి కథలను పాటలను ప్రకటించియున్నారు. మదనద్వాదశి వ్రతము (చిలుకముగ్గులపాట), నిత్యదానమునోము, దీపదానమునోము, మోచేటి పద్మమునోము, చాతుర్మాస్యవ్రతము, కృత్తికదీపాలనోము, పెండ్లిగుమ్మడినోము, వరలక్ష్మిపాట, తులసినోము, లక్షవత్తులనోము, కామేశ్వరవ్రతము, శ్రావణశుక్ర వారము, శ్రావణమంగళవారము వంటి పాటలు నలుబదియేండ్లు పైబడిన తెలుగుశ్రీ లందరకును కంఠస్థములు. వీటిలో కామేశ్వరిపాట క్రీడాభిరామము కాలమునుండి తెలుగునాట వినబడునట్టిది. దుష్యంతునినభలో శకుంతల “నుడువులువేయు నింకేల యిప్పాటి నోములు దొల్లి కడిగి నోచితినిగాకేమి” యనుటచే నన్నయనాటి నుండి మన కీ వ్రతములు నోములు వచ్చుచున్న వని భావింపనగును. శ్రీలపాటలుగా నున్న ఈవ్రతములు బహుశః శ్రీలకును చాతుర్వర్ణ్యములవారికిని పూజాధి కారము కల్పించుట కుద్దేశింప బడినవై యుండును. వీరకై వ వీరవైష్ణవ మతో జ్ఞాంభణ ఫలితముగా నిట్టి సంస్కారమునకు తావు లభించినదని ఊహింపనగును. తెలంగాణమున బొద్దెమ్మ బ్రతుకమ్మ వంటిపండుగల నాధారముగా చేసికొని మనో హరమగు జానపదగేయములు పుట్టినవి. అగ్రవర్ణములవారికి లక్ష్మీగౌరీవ్రతములు పూజ లున్నటులే శూద్రులకు ఎల్లమ్మ, మైనమ్మ, పోచమ్మ, బాలమ్మ మున్నగు ఊద్రదేవతాపూజలు కలవు. ఈదేవతల తొలుపులు పల్లెటూళ్ళయందు బవనీలు మున్నగువారు చేయుదురు. ఎల్లమ్మయే రేణుకాదేవి. క్రీడాభిరామమున బవనీల చక్ర వర్తి “పరశురాముని కథలెల్ల ప్రాణి బాడి”నట్లున్నది.

శ్రీలపాటలు : సంసారయాత్రలో గృహలక్ష్మికి గల ప్రాధాన్యము పురుషు నకు లేదు. అటులే గృహజీవనమున కవిత్యమునకు గూడ శ్రీలే అధికముగా నాలంబ నములు. ఇట్టి పాటలను కేవలము శ్రీలపాటలని పిలువవచ్చును. వీనిలో కల్పన కన్న వాస్తవికత హెచ్చు. మాత్స్వత్యము భారతశ్రీ కెనలేనినంపద. దాని నాధారముగా చేసికొని ఏన్నియో గేయములు పుట్టినవి. సంతానమునకై శ్రీలపడెడు బాధలు నోచెడునోములు, మ్రొక్కులు, గొడ్రాండ్రస్థితి, అట్టిపాటలందు వర్ణితము. సంతానము కలిగిన వెంటనే లాలిపాటలు జోలపాటలు వచ్చును. లాలించుటకు లాలిపాటలను, జోకొట్టి నిద్రపుచ్చుటకు జోలపాటలను పాడెదరు. ఈపాటలందు తల్లులు తమ సంతానమును రాముడుగనో, కృష్ణుడుగనో, శంకరుడుగనో, సీత

గనో, రుక్మిణిగనో, పార్వతిగనో వర్ణించుకొందురు. ఈపాటలు శంకరాభరణము, నవరోజు, ఆనందభైరవి, శ్రీరాగముల కనుకూలముగా నుండును. పుత్రోత్సవము లందు పాడెడుపాటలుగూడ కొన్ని గలవు. శ్రీ జీవితమున వివాహ మత్యంత ప్రధానసమస్య ఆసమస్య నాధారముగా చేసికొని ఎన్నియో సంఘటనలు వాని నాధారము చేసికొని ఆచారవ్యవహారములు - వేడుకలు వినోదములు - వాని ఫలితముగా ననంతమైన గేయసాహిత్యమును ఉద్భవించినవి. వీనినన్నింటిని గలిపి పెండ్లిపాట లనవచ్చును. ఈపెండ్లిపాటలకు కొట్నములు నాందిగా అప్పగింతలు భరతవాక్యముగా గ్రహింపవచ్చును. వీనిలో కొట్నాలపాటలు నలుగుపాటలు, గంధంపాటలు, కల్యాణపు పాటలు, తలుపుదగ్గర పాటలు, బంతుల పాటలు, బువ్వము పాటలు, వధూవరులపాటలు, అలుకపాటలు, ముఖముకడుగు పాటలు, కట్నాలపాటలు, మిధునవిడెముల పాటలు, అవిరేణిపాటలు, అప్పగింతంపాటలే కాక ప్రతిచిన్నవిషయమునకును, అనగా పనువునకు, తిలకమునకు, తలంటులకు, ఊయలకు, వసంతములకు, పానువులకు సంబంధించిన పాటలుకూడ కలవు, గాంధర్వవివాహములు ప్రబలమైపోవుచున్న నీకాలమున నిట్టి పాటలు పాడుట కవకాశము నన్నగిల్లుచున్నది. వధువు అత్తవారింట చేరిన పిమ్మట అత్తమామల భక్తి పతిభక్తి అలుబిడ్డలభక్తి తోటికోరండ్రతో బావమరదులతో మెలగవలసిన రీతి దెలుపు పాటలును గలవు. గృహజీవనము పొరపొచ్చుములు లేక సాగెనా సరే సరి. లేనిచో అత్తల ఆరంధ్ర, కోడలి సాధింపులు, ఆడుబిడ్డల ఘాతుక చర్యలు సమస్యలై సంసార మొక నరకకూప మగును' ఇట్టి బాధల నాశ్రయించికూడ కొంత సాహిత్యము పెరిగినది. ఇట్టిపాటలందు సాంఘికజీవనము సమగ్రముగా కాన నగును.

శ్రమిక గేయములు : జానపదగేయముల యుత్పత్తిగూర్చి చర్చించినప్పుడు కవిత్వ ముల్లాసమును కలిగించుటకే కాక కష్టనివారణమునకు గూడ నుదయించునని తెలిసికొనియుంటిమి. మానవులు శ్రమించునప్పుడు కష్టము కనబడకుండుటకై అలసి పోకుండుటకై అప్రయత్నముగా కూనిరాగములు తీయుట, లయోన్వితము లగు నేవోమాట లుచ్చరించుట జరుగును. సామూహికకర్తృత్వమున నట్టి రాగములు మాటలు జానపదగేయములుగా పరిణమించి వ్యాప్తిగాంచును. ఇల్లుకునప్పుడో, పిండివీరనప్పుడో. వరినాటు, కలుపు కోతలప్పుడో, మోట తోలునప్పుడో ఏతామె త్తునప్పుడో, నాగలి డున్నునప్పుడో, కుప్ప గొట్టునప్పుడో. పడవనడుపునప్పుడో,

బరువులు మోయు నప్పుడో, రోడ్డువెంట రోలరును లాగునప్పుడో, రాళ్లుపగులగొట్టు నప్పుడో, దిమ్మన వేయనప్పుడో. కావడి, పాలకి, మేనాలు మోయునప్పుడో, శ్రమాపదమునకై పాటలు పాడువారిని మనము చూచుచునేయున్నాము. హృదయ-లేదా-మేధాగత భారమును తొలగించి ఉల్లాసమును కలిగించునటులే శారీరక శ్రమమును పోద్రోలి యుత్సాహమును కలిగించుటకును గేయములు తోడ్పడును. శ్రమికితములనే కొందఱు పాటకజనసారస్వత మనిరి. మరికొందరు కార్మిక కర్షక గీతములనిరి. శ్రమికితములందు వస్తువెద్దియైన నుండవచ్చును. వృత్తికిసంబంధించిన పాటలు, శృంగారగేయములు, స్థానికవృత్తాంతములు, విషాదగాథలు, భక్తిగేయములు మున్నగు తీరుతీరులపాటలు శ్రమికులు పాడుకొందురు. ఈగేయములు కూడ కొలదిగనే ముద్రింపబడినవి. శ్రమికిగేయము లన్నియు సాధారణముగా వారివారి కృషికిసంబంధించిన లయకు సరిపోవునట్లుండుట గమనింపదగిన విషయము. శ్రమికుల కాలుసేతుల కదలికలో ఊపిరితిత్తులభారోద్భావననిశ్వాసములలో ఈగీతములకు తాళలయలు నమకూర్చును. సంగీతమే కాక శరీరసుఖమునకు సంబంధించిన యూహలు కూడ శ్రమికుల కుత్సాహమొసంగును. ఇట్టిపాటలు 'ఘమఘమాపాటల' పేరుతో కొన్ని ప్రచురించబడినవి. శ్రమికుల జీవితమున వేషభూషణముల యాడంబరము, ఆధిక్యము, ఆహారపానముల సౌఖ్యము తక్కువ. వారికి మిగిలినది శరీరసుఖమే. వారి ముక్తాయువులు మొత్తముమీద విషయసుఖమువైపునకే మొగ్గుచూపుట కిదియే కారణము. ఫ్రాయిడ్ మహాశయుడు తన 'లిబిడో' సిద్ధాంతమున దీనిగూర్చి చెప్పెను. శ్రమికుల పనిపాటలం దీ లిబిడో స్ఫుటముగా ధ్వనించును. విలాసముగా పాడెడు గారడీవాని పాటలం దాక్షరించుటకును, బరువులు లాగెడుపాటలందు శ్రమాపనోదనమునకును బూతులు ప్రవేశించును. శ్రమికుల గేయములం దెన్నియో బూతుపాటలు గలవు.

బాలగేయములు : జానపదగేయములందు బాలగేయముల దొక ప్రత్యేకశాఖ. పసిపిల్లల లేతహృదయము లెంత నిష్కలపటములో, నిర్మలములో, స్వచ్ఛందములో, మృదువులో, వారి గేయములు కూడ సంత నిష్కలపటములు, నిర్మలములు, స్వచ్ఛందములు, మృదువులు. పాశ్చాత్యులును, తదితర భారతీయులును బాలవాఙ్మయమును గూర్చి చేసినసేవ యపారము. మనతెలుగువారి దృష్టి ఇప్పటిప్పడే ఇటు మరలుచున్నది. బాలగేయములు రెండువిధములు : బాలురకొరకై పెద్దలచే రచింపబడి తరతరములనుండి వచ్చునవి ఒకవిధము. బాలురచేతనే రచింపబడి

ఒక తరమునుండి మరియొకతరమువారినోటి కందెడునవి మరియొకవిధము. పెద్దలు పిల్లలకొరకు రచించినపాటలందు కూడ రెండువిధములు కలవు. పిల్లలను లాలించుటకు పాడెడు లాలిపాటలును, నిద్రపుచ్చుటకు పాడెడు జోలపాటలును ఒకతీరువి. పిల్లలనే వస్తువుగా గ్రహించియో లేక నేవేని కథావిషయములనో, ప్రపంచమందలి మనోహరవిషయములనో గ్రహించి పిల్లల కానందము గూర్చుటకై ఆటలాడించుటకై రచించబడివి ఇంకొకతీరుపాటలు. లాలిజోలపాటల భావములను పిల్ల లెంత మాత్రము ననుభవించరు. కేవల మాసంగీతము మాత్రము వారిని నిద్రపుచ్చుటకో ఏడుపు నాపుటకో ఉపకరించును. ఇక పెద్దలు రచించిన బాలగేయము లనుభూతికి వచ్చుటకు పిల్లలకు తగినవయస్సు రావలయును. పిల్లలు కూర్చుండుట కలవాటు వడినప్పటినుండి పెద్దలపాటలు నిచ్చెనమెట్లవలె క్రమక్రమముగా పెరిగి పిల్లలు తాము తల్లిదండ్రులవలననో లేక ఇతరులగు పెద్దలవలననో విన్నపాటలు స్వయముగా పాడునంతవరకు సాగి యాగిపోవును. అపైన వారి స్వంతకవిత్వ మారంభ మగును. పెద్దలపాటలందు మొదట నాదము, తరువాత లయ, ఆతరువాత అభినయము పిల్లల కలవడునట్లు చేయుక్రమము కానుపించును. మొదటిది ఆకర్షణము, రెండవది యుత్సాహము, మూడవది వారి శరీరమునకు శక్తి కూర్చెడు మెట్లు. శిశువులకు రెండేండ్లు వచ్చునప్పటికి చిన్నచిన్నపాటలు రానేవచ్చును. తల్లిదండ్రులు వారికి మెల్లమెల్లగా చిన్నపాటలు పద్యములు నేర్పెదరు. తల్లిదండ్రులు పాడగా విన్నపాటలు సులభగ్రాహ్యము లగునవి వారికి కంఠస్థమై పోవును. ఈతరుణమున తల్లిదండ్రులు తమపిల్లలకు భక్తి నీతి వినయము విజ్ఞానము గల పాటల నొక్కటొక్కటిగా నేర్పుచుందురు. యతిప్రాసములు తాళలయలు మున్నగువాని జ్ఞాన మీపాటలవలన పిల్లలకు సులభముగా వట్టువడును. పిల్లలకు నాలుగైదేండ్లు వయసు వచ్చునప్పటికి సొంతకవిత్వ మారంభమగును, బాలగేయములందు రెండవ ప్రధానశాఖ బాలరచేతనే రచించబడి తరతరముల నుండి ప్రవాహరూపమున వచ్చుచున్న గేయములు. పిల్లల సొంత రచనములందు రెండు రకముల గేయము లున్నవి. పెద్దల ననుకరించి వారి పాటలందు తమ కవిత్వము చేర్చి పాడుకొనునవి కొన్ని పూర్తిగా స్వకపోలకల్పితములగు గేయములు మరికొన్ని. పెద్దలనుండి సంక్రమించిన పాటలలో పిన్నులు తరములు గడచిన కొలది తమ కవిత్వమును చేర్చి ఒకరి నుండి మరియొకరి కందించుకొనుచు వచ్చెదరు. ఇట్టిపాటలు కేవల మొక ప్రాత యాచారము వలె రాసురాను అర్థవిహీనములై పోవును. తల్లిదండ్రులు పాటలనుండి తాముగ్రహింపగలిగిన అద్భుత ప్రాసములు, యతులు, యమకములు మాత్రమే పిల్ల

లకు చక్కగా పట్టుబడును. ఈవ్యుత్పత్తితో వారు కూర్చెడు పాటలలో వీనికిమించిన సొగసు లుండనేరవు కదా ! అందుకే ఇవి ఇంగ్లీషులో 'Nonsense Rhymes' అనుపేరు పొందినవి. 'Nursery Rhymes' పిల్లలకొరకు పెద్దలు రచించినవై నచో 'Nonsense Rhymes' పిల్లలు సొంతముగా రచించిన గేయము అని చెప్పవచ్చును. నాలుగేండ్లనుండి పిల్లల జీవితమంతయు నాటపాటల మయము. ఈయాటలందును మగవారికి వేరు మరియు నాడువారికి వేరు ఆటలుగలవు. కొన్ని ఇరువురును చేరి యాడుకొనునట్టివి. ఈక్రీడల నాధారముగా చేసికొని వానికి తగిన పాటలు పెక్కులు బయలుదేరినవి. చెమ్మచెక్క, బిత్తిదిరుగుట, గుడుగుడుగుంచం, బుజబుజరేకులు, గొబ్బిళ్ళు, చిట్టగోనె, కోతికొమ్మచ్చివంటి యాటలతోపాటు పాటలును గలవు.

శృంగారగేయములు : జానపదసాహిత్యమున శృంగారము ప్రధానరసమైన పెక్కు గేయములు కలవు. శిష్టుల నిర్వచనము ప్రకారము అవి శృంగార కావ్యములు కాజాలవు. ఆధునిక భావకవులు రచించిన ఖండకావ్యము లటులే జానపదగేయములు కూడ విభావాది సామగ్రిని సంపూర్ణముగా ప్రపంచించునవి గాక నేదో యొక సంచారిభావము నాశ్రయించినవిగా నుండును. జానపదగేయ వాఙ్మయమున నితరశాఖలతో పోల్చి చూచినచో, ముద్రితములగు శృంగార గేయముల సంఖ్య తక్కువ. అది యెంత బహుళసంఖ్యలో నున్నవో యంత విరళముగా ముద్రింపబడినవి. ఇట శృంగారము పరకీయమూ స్వకీయమూ ఉత్తమ నాయికానిష్ఠమూ లేక పాకృతనిష్ఠమూ యను చర్చ లనవసరము. శ్రీఅక్కిరాజు ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు జానపదగేయములందలి శృంగారమంతయు నీద మనియు దుష్ట మనియు కేవలము కామప్రేరిత మనియు నిందించిరి, వెంకయ్య చంద్రమృపాట, నారాయణమ్మ నాయుడుభావపాట, వంటివి వారి యాగ్రహమునకు గురియైనవి. వారి దృష్టికది యుచితముగనే తోచినది. ఇది జానపదుల - ప్రాకృతుల వాఙ్మయమే కనుక శిష్టుల - ఆలంకారికుల విమర్శనము లట నతుకవు. మరియును జానపదులు చిత్రించిన సీతామాది యుత్తమ నాయికా నాయక గత శృంగారము కూడ పామరభావనమన్వితమే యని గ్రహింపవలయును. జానపదుల పేరిట నున్న వాఙ్మయ మందంతటను గోచరించునవి వారి భావములే కాని ఆయాపాత్రముల భావములు కావు. ప్రితిగేయములందైనను జానపదుల ప్రేమకలాపములు, సాంఘిక నియమోల్లంఘనములు, పరస్పరాకర్షణములే కాననగును. జానపదవాఙ్మయమందు జీవితము యథా

తథముగ నగ్నతేజముతో భాసించును. కావ్యధర్మమైన భౌచిత్యవిచారము జీవితమునం దంతగా నగుపింపదని యంగీకరింపక తప్పదు. జానపదవాఙ్మయమున భౌచిత్యపోషణోద్దేశముతో పాత్రములకు మెఱుగుపెట్టుపద్ధతిలేదు. జీవితమునం దెంత వైవిధ్యము ప్రత్యక్షమగునో అంతయు జానపదకావ్యమునందు ప్రత్యక్షమగును. అచ్చట నుదాత్తతయు, నీచతయు, సభ్యశృంగారము, రసాభాస శృంగారము నీచశృంగారము మొదలగునవియన్నియు నొకదానితో నొకటి బుజుము లొరసి కొనుచుపోవుచుండును. ఐనను ధర్మావలంబనము గల ప్రేమ శృంగారములతో నొప్పు గేయములుకూడ అనేకములు గలవు. రామాయణ గేయము లందు సీతగడియ, సీతామ్మవారి అలుక, సీతాదేవి వేవిళ్ళు, ఊర్మికాదేవి నిద్ర, సీతాదేవి ఆనవాలు మున్నగు పాటలందు శృంగారమునకు వెలికాని మనోహరభావము లున్నవి. సుందర కాండ పదమున వియోగశృంగారము చక్కగా ప్రదర్శింపబడినది. కుశలవ యుద్ధము వంటి పాటలలో శృంగారము మితి మీరినది. భారత సంబంధగాధలందు నలచరిత్ర పదము, సుభద్రాకల్యాణము, శశిరేఖాపరిణయము, దేవయానిచరిత్రమువంటి శృంగార గేయములు కలవు. నలచరిత్రపదమున దమయంతి విరహము శిష్టసాహిత్యము నధఃకరించును. దేవయాని జంగంకథ, ఏకత్వైవానురాగ మను రసాభాసమున కుదాహరణము. శశిరేఖాపరిణయము పూర్తిగా శృంగారగేయము. ఇక భాగవత కథలందున్న శృంగారమునకు మితియేలేదు. గోపికాస్త్రీల జలక్రీడలు, ఉషాన్వప్నము, రుక్మిణీదేవి ముచ్చట, రుక్మిణీదేవి సీమంతము. చిలుకరాయభారము, సత్యభామ సరసము, పారుజాతపల్లవి. రుక్మిణీకల్యాణము భ్రమరగీతలు వంటి స్త్రీలపాటలన్నియు శృంగారరస తుందిలములు. చారిత్రకగేయము లందుకూడ శృంగార భావము లున్నవి. పల్నాటివీరచరిత్రమున శ్యామాంగి ప్రదర్శించిన భావములు జారిణీ శృంగారమునకును, మాంచాల యనుభావ ము త్రమశృంగారమునకును ఉదాహరణములు. దేశింగురాజు, పెద్దబొబ్బిలిరాజు కథ, సదాశివరెడ్డి కథలందువీర దంపతుల యనురాగ ము త్రమశ్రేణికి చెందినది. కరుణారస పూరితమగు కథలందు లక్ష్మమ్మ, సన్యాసమ్మ, మండపేట పాపమ్మ, నల్లతంగాళ్, ఎరుకలనాంచారి, వీర రాజమ్మ గేయములందు ధర్మస్వభావులైన జానపదదంపతుల యుత్తమ శృంగారము ధ్వనించుచున్నది. ఒక్క సారంగధరచరిత్రమున మాత్రము తుచ్చశృంగార భావము లున్నవి. జానపదుల శృంగారము నీచమును విద్యాశ్రేణుల యభిప్రాయమునకు సన్యాసమ్మ, మండపేట పాపమ్మ, కామమ్మ, ఎరుకల నాంచారివంటి జానపదనాయికల పవిత్రచరిత్రము సరియైన సమాధాన మీయగలదు. కమ్మవారి పణితి,

కాంభోజరాజు, గాంధారి, ధర్మాంగదచరిత్ర మున్నగు అద్భుతకథలం దున్న శృంగా రము కూడ అనాచిత్య దోషదూషితము కాదు. శైవవైష్ణవమతములకు సంబంధించిన గేయములం దనేకములు శృంగారకళాఖండములు. గంగావివాహమున హరుడు చక్రని దక్షిణనాయకుడు. కొమిరెల్ల మల్లన్నకథకూడ అంతియ. సురాధాండేశ్వరమున పరకీయశృంగార మున్నది. వరదరాజుపెండ్లి, అండాచరిత్రము, వెంకటేశ్వర వేట, చెంచితకథ పాటలందు చక్కని శృంగార మున్నది.

పైగేయములందు శృంగార, మంగము శృంగారము ప్రధానముగాగల ఖండ కావ్యములవంటి గేయములు లక్షోపలక్షలు. చల్ మోహనరంగ, వెంకటయ్య చంద్రమ్మపాట, నారాయమ్మపాట, సిరిసిరిమువ్వ కరంగంపదములవంటి కొంచెము పెద్దపాట లున్నవి. అముద్రితములే యధికము. కామునిపున్నమనాటిపాట లన్నియు శృంగారకళాఖండములు. కోలాటములుకూడ చాలవర కిట్టివే.

అద్భుతకథలు: శిష్టలకన్న జానపదుల కద్భుతరసాభినివేశము మెండు. సాధారణవిషయములం దలౌకికములు నద్భుతములు నగు కల్పనలుగూర్చి పెద్ద చేయుట వారికి వినోదముతోపాటు భక్తియో భయమో పెంపొందించుకొనుట కుపకరించునట్టిది. మానవు డెప్పుడును ఆశాజీవి. అడుగడుగునను కడగండ్లు మానవునకు కష్టములేక కలిగెడు సంపద. కథలలో నడ్డుపడిన దేవతలో మంత్ర దండమో, పావుకోళ్లో, సంచియో, భూతద్దమో, బీజాక్షరములో తమకును ఇట్టి కష్టములందు సాయపడు నని జానపదుల నమ్మకము. ఇట్టిది సంభవమైనను కాకు న్నను మనమునకు మాత్రము పెట్టనికోటయని బొలింపవచ్చును. దుర్భరమగు సంఘటనము కలిగినప్పుడుగాని అసాధ్యమగు విషయము నాకాంక్షించి యజ్ఞులు సాచునప్పుడుగాని ఏమానవాతీతమగు శక్తియో యడ్డుపడి చిక్కును మంచుతెరవలే తొలగించిన నెంతబాగుండుననుకోరిక అసాధ్యమైనదైనను మానవసహజమే. ఇట్టి కోరిక నాధారముగా చేసికొని పొటమరించినవో లేక వాని ననుసరించియే ఇట్టి కోరిక లుద్భవించినవో కాని ఇట్టి యద్భుతములు కల కథాగేయము లనేకము ప్రచారమం దున్నవి. అద్భుతకథలం దన్నిటికన్న నధిక ప్రచారము గాంచినది బాలనాగమ్మ కథ. మాయలభకీరు, తలారిరాముడు, బాలవర్ధిరాజు, గాండ్లనంగు, తంబశిపెద్దవ్వ, చాకలితిప్పడు, చంద్రాయుధము వీనికి నాండ్రదేశమున కావలసినంత కీర్తి. బాల నాగమ్మ కథాకాలము నిదమిత్థముగా చెప్పజాలము. ఇది దక్షిణభారతమున తురకలు పాడుకొన్నతరువాత జరిగిన కథయైయుండును. మహాబాబునగరముజిల్లా

యందున్న పానుగల్లు బాలనాగమ్మ కథారంగస్థలమని యధికప్రచార మున్నది. కథ యందలి యంతస్సాక్ష్యము దానినే బలపరచుచున్నది. ఇది ప్రాంతీయమగు రామాయణాధవంటిది. సీతాదేవికి ప్రతిగా బాలనాగమ్మను, రావణునకు ప్రతిగా మాయలభకీరును, శ్రీరామునకు ప్రతిగా బాలవర్ధిరాజును, త్రిజటకు ప్రతిగా తంబలి పెద్దమ్మను భావింపవచ్చును. నమ్మరానంత యద్భుతకృత్యములతో అలౌకికవిషయములతో నిండినగాథ కమ్మనివారి వణతిపసల బాలరాజుకథ. దీనిజీవము వర్ణాంతర వివాహ మని తెలియనగును. దీనితో నొకటిరెండు యాధునికభావము లున్నను వాతావరణము మాత్రము పుక్కిటిపురాణయుగమునాటిదిగా గాన్పించును. అద్భుత కథాగేయములందు గాంధారికథ యగ్రగణ్యము. పురాతనముకూడ కావచ్చును. ఇటులే కాంభోజరాజుకథ, ధర్మాంగద పాముపాట, బాలరాజుకథవంటి యద్భుత కథలు జానపదులకు భయభక్తులను కలిగించి నత్యధర్మములకే జయ మనుదానిని చాటిచెప్పి వారిజీవితమును దిద్దుచుండును.

కరుణరసాత్మకములు : జానపదులు శృంగారము తరువాత కరుణాద్భుతము లకు రెంటికిని సమాన ప్రాధాన్యమిచ్చిరి. నిత్యజీవితమున సుఖమునకన్న దుఃఖమే యధికమగుట తత్రప్రభావితమైన జానపదులు ఆయాసంఘటనముల సహజముగనే చిత్రింపగలిగిరి. శిష్టులకున్నట్టి యాదర్శదృక్పథము, అనగా దుఃఖము నధిగమించి యాదర్శజీవితనిర్మాణమునకై సాహిత్యమును సాధనముగా, నుద్దేశపూర్వకముగా మలచుకొను గుణము వీరియం దంతగా లేదనుకొనవచ్చును. జానపదుల కొచిత్తీ దృష్టి తక్కువ. కనుకనే వీరగాథలలో కథాభాగమునకున్న ప్రాధాన్యము వర్ణన కుండదంటిమి. వీరగాథలు కేవలము వ్యక్తులకు మాత్రమే కాక సాధారణముగా రెండుజాతులకును లేదా రెండుతెగలకును సంబంధించియుండును. జాతి మరియు వంశము దాటినచో జానపదులదృష్టి నాకర్షించెడువారు వ్యక్తులు. వారి శౌర్యమున కుత్సాహము దుర్మరణమునకు జాలి - ఈరెండుభావములును పామరులచే వారి చరిత్రములను పాడించినవి. ఉత్సాహము తరువాత జానపదులను సులువుగా నావ రించునది జాలి. వీరగీతములం దుత్సాహము మెప్పుతోపాటు ఈజాలికూడ కథారచనమునకు వార్హి నెగద్రోయుననుట యసత్యముకాదు. బొబ్బిలిని కొట్టుటకు దండు విడిసిన విజయరామరాజునకు మల్లమ్మదేవివ్రాసిన యుత్తరమును అతిశయోక్తులతో రచించుటలో జానపదకవి యొచిత్యదృష్టికంటె జాలియే యెక్కువగా గోచరించును. జనకంటకుడుగా జీవితమును గడిపిన గుణ్ణాలగోపిరెడ్డిని పలువురు పట్టి చేలనడుము

చంపవలసివచ్చినది. నలుగురు చేరి ఒక్కని చంపినారేయన్న జాలి “శేరు శేరు యెండిమురుగుల్ సేతులాకు బెట్టుకోని, కట్టమీదయెల్లావుంటే కలకటే రనుకొంటిర కొడక” యని పాడించినది. ఈవిధమైన జాలి జానపదులకు సార్వత్రికము. దీనికి తోడావ్యక్తి జీవితము నవ్యమగు ధర్మమార్గమున నడచియుండినచో జానపదులు వానిచరిత్రకు జల్లుజల్లుమందురు. కనుకనే ప్రతిభాషయందును జానపదులు పాడు కొన్నట్టి కరుణరస పూరితములగు గాథలు పెక్కులు కాననగుచున్నవి. ఆంధ్ర జానపదగేయములందును ఇట్టి కరుణాపూరితములు చిత్తద్రుతి కారణములును నగు కథ లనేక మున్నవి. అత్తపెట్టిన ఆరడివలననో, కట్టుకొన్న భర్త యొనర్చిన యత్యాచారమువలననో, తోడికోడండ్ర యసూయచేతనో, ఇరుగుపొరుగుల దౌష్ట్యము వలననో, దైవదుర్వివాకము వలననో, ఇదుమలపాలైన స్త్రీలకథలు, జానపద వాఙ్మయ సముద్రమందలి కన్నీటికెరటములు జరిగిన విషాదగాథలకు జానపదులు కొంతమాహాత్మ్యమును జేర్చి భయభక్తులకు దారితీయునవిగా చేసిరి.

దేశీయేతివృత్తములందు ప్రాచీనమైన కరుణాపూరితగాథ కన్యకామ్మవారికథ, ఈమెయే కన్యకాపరమేశ్వరి. వైశ్యుల కిలవేల్పు. రెండవది సారంగధర కథ. ఈరెండును రాజరాజనరేంద్రునకు కళంక మాపాదించునట్టివి. వీనికి చారిత్రకాధారములు లేవు. కామమ్మకథ పిచ్చుకకుంట్లకు కల్పవృక్షము. ఇది యాంధ్రదేశమంతటను వ్యాపించిన పదము. కథావృత్తాంత మాంగ్లేయు లీదేశమును పాలించిన తొలిదిన ములకు సంబంధించినది. సతియాచారము ప్రభుత్వము తొలగించిన పిదపకూడ కొందఱు వతివ్రతలు ప్రత్యేకముగా బ్రతిషువారి యనుమతి పొంది సహగమనము చేయుచుండిరి. అట్టివారిలో కామమ్మ యొకటి. కామమ్మకథలో నున్న మాహాత్మ్యములు జానపదుల కల్పనలు. అనవసరమగు సతిశయోక్తులుగాని అద్భుతకల్పనలు గాని లేక జరిగినకథ జరిగినట్లుగా హృదయవిదారకముగా కరుణరసపూరితముగా నున్న కథలందు లక్ష్యమ్మకథ యగ్రగణ్యము. సౌశీల్యము, పాతివ్రత్యము, మూర్తిభవించిన స్త్రీమూర్తి లక్ష్యమ్మ. ఆమె సహనము త్యాగము మున్నగు గుణములు తెలుగుజాతికి గర్వకారణములు. అత్తగారియారడి తోటికోడండ్ర ఈర్ష్యా సూయలకు పాల్పడి భర్తతో సహగమనము చేసిన సన్యాసమ్మగాథ మరియొకటి. అవిభక్తులుంబమన కనిష్ఠులు పడెడు బాధల నీకథ చక్కగా వివరించును. గోదావరీ మండలమునకే సంబంధించిన మరియొక పెరంటాలు కథ మండపేట పాపమ్మ కథ. కరుణరసాత్మక గాథలందు ఈపేరంటాండ్ర గాథల కొక ప్రత్యేకత గలదు.

భర్త శరీరముతో సహాగమనముచేసిన సుమంగళులను పేరంటాండ్రుందురు. కామమ్మ కథ, మండపేట పాపమ్మకథ శృంగవరపుకోట యెరుకమ్మకథ నన్యానమ్మకథ, తిరువతమ్మకథవంటి పేరంటాండ్ర కథలు ముద్రితములు. వీరందరును సహాగమనము నిషేధింపబడిన తరువాత విశేషయత్నము చేసి సాగుమానము చేయుటకు అనుమతి తెచ్చుకొన్నవారు. ఈసుగుణము జానపదుల నాకర్షించినది. పేరంటాండ్రుందురు దేవతలై మ్రొక్కులు దీర్తు రనునది ఈగాథలయందలి మరియొక విశేషము. తమిళ దేశమునుండి తెలుగుదేశమునకు వచ్చిన కరుణాపూరితగాథనల్లతంగాళికథ, పలనాటి సీమలో నధికప్రచారము గాంచిన కథలందు వీరరాజమ్మకథ యొకటి. తెలంగాణ మున ప్రశస్తి నార్జించినవి- ఎరుకల నాందారి, రాములమ్మ, నరోజుని, మూసిపొంగు కథలు.

హాస్యపుపాటలు : నవరసములందు హాస్య మొకటి. తక్కినవారివలెనే హాస్యముకూడ బ్రహ్మానంద సహోదరమని మనపూర్వాలంకారికు లంగీకరించుట భారతీయులకు హాస్యముపట్లగల యభిమానము చాటుచున్నది. పాశ్చాత్యుల హాస్య రచనములు చూచి మనవా రట్టి సాహిత్యము మనకు లేదని పెదవివిరచెదరు. అట్టి సాహిత్యము మన కధికముగా లేనిమాట వాస్తవమైనను కొరమాత్రము లేదు. విక్ర తములైన యాకారము, వాక్కు, వేషము, చేష్టలు మున్నగువానియొక్క వేడుక వలన హాస్యము కలుగు ననియు దానికి హాస్యము స్థాయిభావ మనియు మనపూర్వులు చెప్పియున్నారు. ఇంకను హాస్యమును మనవా రారువిధములుగా విభజించి ఉత్త మాధమ నిర్ణయమునుకూడ చేసియున్నారు. జగన్నాథపండితరాయ లింకను సూక్ష్మ ములకు దిగి హాస్యమును ఆత్మస్థము పరస్థములుగా విభజించెను. వీని లక్ష్యలక్షణ సమన్వయ మాయాయాలంకారికు లీవరకే యొనర్చియున్నారు. నాగరకులకు గల సుఖదుఃఖానుభూతులు జానపదులకును గలవు. వీనిబాహ్యదిహ్నము లగు నవ్వు ఏడ్పులును గలవు. ఏడ్పునుగురించి చెప్ప నవసరములేదు. జీవిత మధికముగా దుఃఖ మయము కనుక ఏడ్పు తప్పదు. తాత్కాలికముగ నైనను ఏడ్పును తొలగించి దుర్భరజీవితమును కొంత సుగమ మొనర్చి మనమును సుప్రసన్న మొనర్చి జీవిత మును పెంచునది నవ్వు. అట్టి నవ్వు ఎప్పు డెప్పు డేయేవిధముగా జానపదులకు కలుగునో అది వారి సాహిత్యమున నెట్లు ముద్రితమైనదో పరిశీలింతుము.

రామాయణ సంబంధ మగు “శాంతగోవిందనామము”లను పాటలలో ఋష్య శృంగు డాలంబనము. ఆతని వింతయాకారమే కుసుమాస్త్రుని సాయకముల

వంటి దివ్యస్త్రీలకు నవ్వుపుట్టించుచుండ నాతని యమాయకపుమాటలు మఱింత నవ్వుపుట్టించినవి. “అడవి అనే చరగోవిందనామము”లందు కుంభకర్ణుని నిద్రను వర్ణించి వర్ణించి కవి మనకు నవ్వుపుట్టించుచున్నాడు. మఱియు దీని వికారితము (caricature)గా కూడ చెప్పవచ్చును. “సూక్ష్మరామాయణము”న శూర్పణఖ వర్ణనము హాస్యరసపూరితము. శూర్పణఖ వికృతాకారమువలన కలిగిన హాస్యమున కన్న నట్టి వికృతాకారము గల శూర్పణఖ శ్రీరామచంద్రుని మెచ్చుట మఱియు నాతిని మోహించి కోరుట ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన హాస్యమును కలిగించును. “సీత గదియ” పాటలో హాస్యశృంగారములకు మైత్రి సీతమ్మ నర్మగర్భముగా నన్న మాటలు పరిహాసోక్తులు. ఇది వాక్చమత్కృతికి సంబంధించిన హాస్యము. వీధ్యంగము లందు చెప్పబడిన “వ్యాహరము”న కిది జానపదగేయములందు కాననగు ఉదాహరణము “ఊర్మిశాదేవినిద్ర”లో సీతాశాంతలకు నడచిన సరససంభాషణము చక్కని హాస్యమున కుదాహరణము. “శ్రీరామపట్టాభిషేకము”న శంకరుడు చేసిన వేళాకోళ ము త్తమకోటికి చెందిన హాస్యము. భారతసంబంధగాథ యగు “శశిరేఖా పరిణయము”న ఘటనావికృతికి చెందిన (Absurdity in action) హాస్య మెంతయో గలదు. చారిత్రిక గేయములందు కూడ అటు నటు చక్కని హాస్యము కనిపించును. పల్నాటివీరచరిత్రమున వేశ్యమాత వర్ణన మాకారవికృతికి సంబంధించిన హాస్యము. పల్నాటిచరిత్రమున మరియు కాటమరాజు కథలందలి యుద్ధభీరువుల వర్ణనమున వాక్యేష్టలకు సంబంధించిన హాస్యము కలదు. కాటమరాజుకథలో భట్ల సంవాదమున వ్యాజిస్తుతి, వ్యాజినింద, వక్రోక్తి, నర్మోక్తి, నీచోపమ, కాక్వాక్షిప్తము మున్నగు నలంకారములతో నర్థసంబంధమగు వికృతి కల్పించి వాచ్యముగను వ్యంగ్యముగను చక్కని హాస్యము పోషింపబడినది. శైవవైష్ణవ మతవాఙ్మయమున సంవాదముల కొక ప్రత్యేకత గలదు. గంగాగౌరీసంవాదము ఈశ్వర భృంగి సంవాదము, లక్ష్మీ పార్వతీ సంవాదము సవతులకయ్యము, చెంచులక్ష్మికి కృష్ణునకు సంవాదము, చెంచి తకు లక్ష్మికి సంవాదము మున్నగు వానియందు నర్మోక్తులు దెప్పిపొడుపులు అవ హేళనలు వ్యాజోక్తులు గలిగిన చక్కనిహాస్య మున్నది. లక్ష్మీపార్వతుల సంవాదము “మృదవ”మున కుదాహరణము. సవతులకయ్యము ‘నాళిక’ కుదాహరణము. ఈశ్వర భృంగి సంవాదము “అవస్పందితము”న కుదాహరణము.

కేవలము హాస్యపూరితము లగు గేయములు మనకు కొలదిగనే లభించు చున్నవి. అట్టివాని నధికముగా ముద్రించినటుల లేదు. తెన్నేటి తిరుమలదాసుగారి వేడుక పెండ్లిపాటలందును కర్రా లచ్చయ్య అండు సన్నువారి శ్రీజనానందనవీన

కల్యాణ పాటలందును శ్రీలపాటల సంపుటములందును పెండ్లికి సంబంధించిన వియ్యాలవారి హాస్యపుపాటలు కొన్ని ప్రకటింపబడినవి. కొండపల్లి వీరవెంకయ్య గారి హాస్యపుపాటలపుస్తకమునందు తీరుతీరుల హాస్యపుపాట లున్నవి. శ్రీ గంగా ధరంగారి సెలయేరు ప్రకీర్ణములుగా కొన్నిపాట లున్నవి. సుమా రేణిది హాస్యపు పాటలు తెలంగాణమునకు సంబంధించినవి నేను సేకరింపకలిగితిని. వీనిలో హాస్యానుకృతులు (Parodies) కూడ కలవు. ఉద్భాత్యకమునకును, ఛలమున కును చక్కని యుదాహరణ లీ జానపదగేయములందు కొల్లలు. జానపద సాహిత్య మున నధిక్షేపగేయము (Satire) లు కొలదిగనే యున్నవి. హాస్యపాత్రములుకూడ కొలదియే. జానపదగేయములందు గానుపించుహాస్యము మన జాతీయహాస్యము. ఇందు సున్నితహాస్యముతోపాటు మోటుహాస్యము కూడ కలదు. ప్రపంచమందలి సాహిత్యము లన్నింట నిట్టి హాస్యములు గోచరించుచునే యుండును. శ్రీలపాటలం దధికముగా మృదువై సభ్యమైన హాస్యముండును. ఇట్టిహాస్యము జానపదుల నిత్య జీవితమును సుఖమయముగా నొనర్చుటకు దోహద మొసంగును.

ఇంతవరకు జానపదగేయయల పుట్టుపూర్వములు వానిలక్షణములు వాని ప్రశస్తి, వానివిభేదములు నానేర్చినభంగి దిజ్ఞాత్రముగా ప్రదర్శించితిని. వానిలోని విశేషము లెత్తిచూపుట కిట తావుచాలదు. తెలుగుదేశమున నున్న నదీనదములు సెల యేళ్లు వాగులు వంకలు “సాగరోగతిః” యైనటులే ఈజానపదగేయస్రవంతి కూడ ఇప్పటికే చాలభాగము మనకు దక్కకుండ లుప్తమైపోయినది. ఉన్నదానినైన భద్రపరచుకొనుట తెలుగువారి కర్తవ్యము. పండితులు విమర్శకులు జానపద గేయములం దున్న సాహితీవిషయము లెత్తి చూపవచ్చును. సామాజికశాస్త్రవేత్త లానంపదలో తమకు గావలసిన యమూల్యమణు లెవ్వదకవచ్చును. చేయిదిరిగిన కవులు రచయితలు కళాకారులు వానియందు ఉపలబ్ధమగు దేశీయపన్ను సంపదను దిద్ది తీర్చవచ్చును. జానపదకవితారీతుల నందరికన్న నెక్కుడుగా నద్వినయోగము చేసినవారు రాజకీయపక్షములవారు. తమ తమ రాజకీయసిద్ధాంత ప్రచారములకై బుట్టుకథలు, జముకులకథలు, గేయములు రచించిన వీరి యాశయము కొనియాడ దగినదే. స్వరాజ్యోద్యమసమయసాహిత్యమున వెలువడిన “మాకొ దీతెల్లదొర తనము” “దండాలు దండాలు భరతమాతా” “కొల్లాయిగట్టితేనేమి” వంటి రచన ములు పూర్తిగా జానపదుల సొమ్మై పోయినవి. స్వరాజ్యోద్యమము, సంస్కర ణోద్యమమునకు తోడ్పడిన గేయములు వందలకొలది వెడలినవి. వీనిప్రయోజనము

తాత్కాలికమే యైనను ప్రభావము మాత్ర మనంతము. చేయిదిరిగిన రచయితలు జానపదగేయములందున్న వస్తువును స్వీకరించి కలమందుకొనవలెగాని రవ్వలు రాల్పవచ్చును. ఆంధ్రభాషామతల్లి కెనలేని తొడవులు నవదరింపవచ్చు. జానపద గేయములం దుండు జాతీయములు, నానుడులు, వింతవింత పలుకుబడులు శిష్టు లాక శించుకొనవలసిన యమూల్యసంపద. నవ్యభారతపునర్నిర్మాణమున వివిధప్రణాళికాప్రచారమునకును ప్రజావజోధమునకును జాననదకవితారీతు లుపయోగించు సంతగా నితరము లుపయోగపడవన్న సతిశయోక్తికాదు. ఔత్తరాహులు ముఖ్యముగా హిందీబెంగాలీభాషలవా రీమార్గమున చాలదూరము సాగిపోయినారు. ఇరుగు పొరుగువారిని జూచియైనను తెలుగువా రభినివేశము కల్గించుకొన్నచో నాంధ్రదేశము నకు నాంధ్రభాషామతల్లికి నాంధ్రవిజ్ఞానమునకు మేలగు నని సప్రశ్రయముగా నివేదించుచున్నాను.

—భారతి

1956, నవంబరు, డిసెంబరు.

సంపుటము 31; సంచికలు 11, 12.

గ్రామ్యవాదుల భాషాపవాదము

— శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు

హరిహరీ ! మన గ్రాంథికాంధ్రభాష మరణించినదా ? ఎప్పుడు ? ఎవ్వరును వినలేదే ? ఈయాకస్మికోపద్రవ మేల కలిగినది ? ఈనడుమ భాష కన్యస్తత యని కూడ వినలేదే. ఆరోగ్యముగనే యున్న దని యందఱుఁ జెప్పుకొనుచుండిరికదా ! అందులో నలువదియేఁబదిసంవత్సరములనుండి మఱిత సరోగస్థితిచే విరాజిల్లుచున్నదే ! దేహదార్ధ్యముకలిగి హృదయోల్లాసము కలిగి చకచకలాడుచు నెక్కడఁ జూచినఁ దాన యై ప్రకాశించుచున్నది కదా ! మునుపటి తట్టరాగిడులతో, బుట్టకొప్పులతో వెట్టిగా సింగా రించుకొనుట మాని నూతననాగరకత కర్తృములైన యొకటి రెండుభూషణములు మాత్రమే ధరించి ముసిముసినగవుల మిసమిసలతో బుగ్గగులాబుల బుగబుగలతోఁ గన్నులపండువు సేయుచున్నదే ! ప్రస్తుతకాలానుసారముగఁ బ్రస్తుతజనచిత్తరంజకముగఁ బ్రాచీనబడబడాయమానశబ్దాదంబరములు, సంధిగ్ధనంభాషణములు వివిధాభిప్రాయప్రకాశకవచోవై ఖరులు నాంతరంగకాతన్యము వదలుకొని పువ్వులవలె నవ్వులవలె మృదులములైన లలితములైన ముద్దుముద్దుపలుకులతో - స్పష్టములైన స్వచ్ఛములైన దాఁపఱకములేని విడివిడిపలుకులతో నేకాభిప్రాయబోధకములగు టకుటక్కు మను సూటిపలుకులతో - ననఁటివం డొలిచి చేతఁ బెట్టినట్లు కులుకుచుఁ గులుకుచుఁ బలుకుచున్నది కదా ! కొందఱను దనచుట్టుఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని వారికిఁ జిత్రచిత్రకల్పనలు గల స్వకపోలకల్పితకథలను - నేదేని పరభాషాకథలను - సరసముగ నమంజసముగ సందర్భముగఁ జెప్పి హృదయరంజన మొనర్చుచున్నదే ! మఱియొకచో నాటకరంగములఁ జేరి బంగరుగజ్జెలు గట్టుకొని తాండవమాడుచు ద్రష్టలను గూడఁ దెయితక్కలాడించుచున్నదే ! మునుపటి పెక్కు, మునుపటి బిగింపు, మునుపటి “నన్ను ముట్టికొనకుఁదనము” విడిచి యాంగ్లేయభాషలో నున్న ప్రకృత్యాదిశాస్త్రములలోని విలువగల పదార్థముల నొడిలో వైచికొని తెచ్చి మనకుఁ గానంత కానంతగఁ గోరుముద్దలక్రిందఁ బెట్టి నోరూరఁజేయుచున్నదే ! ఎక్కడఁ జూచినఁ దానయై సభాముఖముల నీటినిగూర్చి రాజభక్తిని గూర్చి, తననేపనుగూర్చి సింహహోషమున నుపన్యసించుచున్నదే ! లోకవార్తాబోధనమున జనులకు లౌకికజ్ఞానసంపద నీయఁదలఁచి యిటు బ్రహ్మపురము

మొదలుకొని యటు బొంబాయివఱకు నొక్కచే మ్రోతగఁ బ్రతిధ్వను లిచ్చునట్లుగఁ బలుకుచున్నదికదా ! తననివాసముకొఱకుఁ బట్టన మనక, పల్లె యనక యవకాశ మున్నంతవఱకుఁ గొన్నిస్థలములందు మందిరములను గట్టినదే ! కొన్నిచోటలఁ గట్టుచున్నదే- మఱికొన్నిచోటల శంకుస్థాపనమునకు యత్నించుచున్నదే ! బ్రదుకఁ దలఁచి- చిరకాలము బ్రదుకఁదలచి- శాశ్వతముగ బ్రదుకఁ దలఁచి, బ్రదు కనఁగ నింతపామరత్వమునఁ బ్రాకులాడుభాష మరణించిన దని గ్రామ్యవాదులు కఠోరముగఁ బలికిరా ! పాపము శాంతించును గాక ! !

శత్రుత్వ మున్నయెడల సాధించురీతిని సాధింపవలయును గాని చావువార్తలు వైతరా ? నోటి కంద దని, వెగటని, కటువని, కొఱకుఁబడ దని, పాషాణ మని భాష ననేకవిధముల దుర్భాష లాడినారు. ఈవాగ్దోషము చాలదా ? భాషను సేవించి, పూజించి, దాని సాన్నిధ్యముననే నిల్చి, దానికిఁ బామరజనస్పర్శముచే నపవిత్రత గలుగకుండఁ గాపాడుచు, దానికి శక్తివంఛనము లేకుండ నర్హోపచారములు సేయుచు, దానికటాక్షమువలననే జీవయాత్ర నడుపుకొనుచు, దానికై తమతనువు లను బ్రాణముల నర్పింపఁ దలఁచి పాటుపడుచుండు పండితోత్తములను బుంఖాను పుంఖముగఁ దిట్టినారు. ఈపండితద్వేషము చాలదా ? భాష చచ్చిన దని నోరారఁ బలికినఁ గాని పగ తీఱలేదా ?

పేరులేనిసామాన్యజనుని యధార్థమృతివార్తనే జనులు వెల్లడిచేయుట కిష్ట పడరు కదా ! మనజాతిలోని భూతభవిష్యద్వర్తమానప్రాణముల కన్నిటికిఁ బ్రాణ మైన మనతెనుఁగుబాస చచ్చిన దను ననత్యవార్త వీ రెట్లు నోటఁ బలుకుటకు సాహ సించిరో ! అంతటితో నూరకుండక యీవార్తను గ్రంథస్థము సేయుటకు వీరిగుండె లెట్లు తాళెనో ? గ్రామ్యవాదులు విద్యావంతులు బుద్ధిమంతులు గాని వేఱుకారు. వారు బుద్ధిపూర్వకముగ ననత్య మాడువారు కాదు. అందులో నిట్టిలోకోపద్రవకర మైన యనత్య మాడుదురా ? ఈమాయ యేమో బోధపడకున్నది. భాషలోనే యీ యింద్రజాలము నీకనుకట్టు నీద్విముఖత్వము నున్నదేమో ? మనకందఱకు జీవ కళలను గనఁబఱచి వారి కందఱకుఁ బ్రేతకళలు గనఁబఱచుచున్నదేమో ? ఇంకొక చిత్రము ! మ. రా. సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు, రావుసాహెబు గిడుగు రామ మూర్తి వంతులుగారు నొక్కయ్యవారలయొద్ద విద్యనేర్పివవారే కద ! ఒక్క తీరుపలు కాడువారే కద ! ఒక్కదానిని బోవు వారే కద ! రామమూర్తివంతులుగారి కనులకు భాష మొద్దువలె నున్నది. లక్ష్మీనరసింహముగారి కనులయెదుట మిలమిల

లాడుచున్నది. అందుచేతనే కదా ! “Every living language is in a state of continuous growth and developent, it is only when it becomes dead, that it becomes stationary. Telugu is not a dead language” అని శ్రీ లక్ష్మీనరసింహముగారు భాషకు జీవప్రతికను దయచేసి యున్నారు. అన్యోన్యవిరుద్ధముగఁ బల్కు నీగ్రామ్యవాదులలో మనకు సూత్రకారు లెవ్వరు ? ‘గ్రీకుమిత్సు, బొప్పడుపా’ పేత్యాద్యలౌకికగ్రంథసంధానధురంధరు లగు లక్ష్మీ నరసింహముగారా ! వారికంటె వయోవృద్ధులుఁ బ్రాపంచికజ్ఞానవృద్ధులు నగు రామమూర్తిపంతులుగారా ? వీరిమాటలు నమ్మి భాష కు త్తరక్రియ లారంభింపవలసి నదా ? వారిమాటలు నమ్మి యుపచారక్రియ లారంభింపవలసినదా ? కాని వీ రిట్టి చావుబ్రదు కెఱుఁగని మాటలు మాటలాడుచున్నారేమి ? రామమూర్తిపంతులుగారిదిగువవాక్యములలో భాషామృతిని స్పష్టపఱచినారు. వారి “A memorandum on modern Telugu” లో I understand that some of the educated men in the Telugu country are disirous of reforming the modern language and the old grammar and modern vocabulary. This is, in my openion, unscientific, unnatural and impracticable. This is simply a quixotic method of reforming a language. It is like putting into the skull of a mummy the brains and eyeballs of a living body and hoping to make it think and see,” మఱియొకచో నాగ్రంథమందె “The dead language of his poetry which he has substituted Etc., Etc.” మఱియొకచోఁట “Latin, the old literary language of Italy has been dead and unintellegeble to the people (old literary Telugu is now like Latin)” మఱియొకచోఁట “The Pandit who has no sense of the correct usage of old words naturally commits serious blunders when he attempts to write in a dead language.” గ్రాంథికభాష మృతభాష కాదని మాయభిప్రాయము. ఏలయన గ్రాంథికభాషాపదములనే కొన్నికొన్నిమార్పులతో మనము మాటలం దుపయోగించుకొనుచున్నాము. మాటలలోని యీమార్పు లనునవి వ్యాకరణ జ్ఞానశూన్య త్వముచేతను, బలుకుబడిలోని తొందరచేతను నిజమైన యుచ్చారణము తెలియక పోవుటచేతను, మఱికొన్ని యితరకారణములచేతను గలుగుచున్నవి. శబ్ద ములలోని యీదోషములు మనదోషమువలననే కలిగినవి. ఇట్టిదోషము లు త్తమవచనగ్రంథము

లలో వర్జింపవలసిన దని యూనివర్సిటీవారు ద్రావిడభాషాసందర్భమున నిట్లు తీర్మానించియుండిరి. “That slang and other similar irregular forms of expression which are either the result of violation of accepted rules of grammar or are produced by means of contractions or other modifications due to hurry, indifference and ignorance be declared to be unacceptable to dignified prose composition.” ఇట్టి దుష్టరూపములు పదములకుఁ బూర్వోదాహృతకారణములవలన వచ్చియున్నంతమాత్రముచేత నీశబ్దములు పూర్వశబ్దముల కంటె భిన్నము లని చెప్పఁ దగదు. అట్లు చెప్పట మిక్కిలి యప్రాజ్ఞత. కుష్ఠరోగముచే నొకని కొడలంతయు వికృతరూప మొందియున్నను నాతఁడు మునుపటివాఁడే కాదా? నల్లనియాతఁడు శ్వేతరోగముచే వర్ణవ్యత్యాస మొందినంతమాత్రమున నాతఁడు మఱియొక్కఁ డగునా? కాలును దెగఁకొట్టించుకొని నంతమాత్రమున నరుఁడు క్రొత్తయాతఁ డగునా? వీవుపైఁ బెద్దకంతి నూతనముగఁ గలిగిన నరుఁడు కంతి కారణమున మఱియొక మానిసి యగునా? అటులే శబ్దము పైఁజెప్పిన కారణములచే నడిమినడిమిపర్ణములలో వ్యత్యాసదశ గలిగినఁ గాని, రూపమునఁ గొంత ప్రాస మొందినఁ గాని, లేక కొంతయాధిక్య మొందినఁ గాని యదియే శబ్దము కాని వేఱు కానేరదు. కావున సంభాషణములోని శబ్దము లన్నియు గ్రాంథిక శబ్దములే యని యొప్పుకొనక తీరదు. కాని యవి కొందఱునుజుల దంతముల క్రిందఁ బడి నలఁగినవి; తెగినవి; సాఁగినవి; చప్పఁబడివవి. కానిండు! ఎటులైన నవి గ్రాంథికశబ్దములే. ఇట్టి దుర్దశనందినయట్టి గ్రాంథికభాషనే మనము సంభాషణములో నుపయోగించుకొనుచున్నాము. ఏదీ? ఒక్కతెలుఁగుపదము— గ్రాంథికభాషలో లేనిది. గ్రామ్యభాషలో నున్నది, మీరు చెప్పఁగలరేమో యోజించుకొనుఁడు. అట్లుండుటకు సాధ్య మెట్లున్నది? కావున సంభాషణలో నుపయోగించుకొనుచున్న భాష గ్రాంథికభాష— చెడిన గ్రాంథికభాష— దురవస్థ నొందిన గ్రాంథికభాషయై యున్నది.

అట్టి గ్రాంథికభాషను సంభాషణములో వాడుక చేసికొనుచు “గ్రాంథికభాష మాటలలో నుపయోగింపఁ బడునది కాదు, కావున నది చచ్చిన” దని వాదించుట ప్రాజ్ఞలక్షణమా? అది మననోటఁ బడకపోవుటచేత జచ్చిన దనుటకంటె నోటఁ బడుటచేతనే చావునకు సిద్ధ మై యున్న దని యనుట యథార్థముగ నుండును గాదా?

బొబ్బిలిపాట బజారులో విని మాయింటిప్రక్కనుండి వారియిండ్లకుఁ బోవు నిద్ద టిట్లనుకొనుచుండిరి. “ఇజానగరంరాజు మామోసం చాసాద్రా. బూసీతో యాకమై వండంటి బొబ్బిలిలోరిని పాడుచేసాద్రా” యని యొక్కఁ డనఁగ “బొబ్బిలిలోరు బొబ్బిలిలో రంటే నాకు బోదవశ్యే దెవరా” యని యింకొక్కఁ డనెను. అంత మొదటివాఁడు “రామేజ మంతా యిని రావుడికి చీత యామో డ్దన్న ట్టుందిరా ! బొబ్బిలిలో రనఁగ మఱిగల్లే మనపూ రెలమో రేరా ! శెన్నపట్టమాయన్ని మనపెద్దరాజుగారు దత్తు చేసుకొన్నట్టే బొబ్బిలిరాజుగారు మనరాజుగారి తాతగారిని గంబోట్రా దత్తుచేసుకొన్నారు. ఇది తాతల్నాటి కత” యని పలికెను. ఈసంభాషణములోని పదములు గ్రాంథికపదములు కావా ? పరమమూఢులు సహితము గ్రాంథికభాషాపదములనే యుపయోగపఱుచుకొనుచున్నారు. తప్పగ యుపయోగ పఱుచుకొనుటకు వారిమౌఢ్యమే కారణము. తప్పగనో యొప్పుగనో పండితులు పామరులు నందఱును గూడ గ్రాంథికభాషాపదములనే యుపయోగించుకొనక తప్పదు. గ్రామ్యభాషలో నతిసులభముగ గ్రంథమువ్రాయ సంకల్పించుకొనిన మ. రా. శ్రీ సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు తమ “Greek myths” అను గ్రంథము రెండవభాగమున 82వ పేజీలో 22 పంక్తులలో 29 సంస్కృతపు మాట లుపయోగించిరి. “రాజకీయవ్యవహారము, హ్రస్వాంగుఁ” యను మొదలగు సమాసముల సహిత మొక్కమాటగనే గణించితిమి. మనమనసులోని గంభీరాభిప్రాయములను వెల్లడింపవలయు ననిన గ్రాంథికభాషకంటె మఱియొకదారి లేదు. ఏల ? మాటలాడుకొనుభాషలో ననఁగ - గ్రామ్యభాషలో నేమంతపదజాల మున్నది ! ఆహారనిద్రాసంగమవిషయికాభిప్రాయముల వెల్లడించుటకుఁ దగిన కొన్నిమాటలే కాని యంతకంటె నెక్కుడుమాట లెక్కడివి ? రాజసేవార్థము లైన మాట లేవి ? సభాసమర్థము లైన మాట లేవి ! దేవప్రార్థనాదికార్యార్థము లగు మాటలేవి ? మతవిషయికము లగు మాట లేవి ! నీతిప్రతిపాదకములగు మాట లేవి ! బహిః ప్రాపంచికబోధకము లగు మాట లేవి ! ఆంతరప్రాపంచికజ్ఞానబోధకము లగు మాట లేవి ? “రాజు”నకు గ్రామ్యమున నే మున్నది ? “ఏలిక” యని యున్న దందురేమో ! కాని ‘యేలిక’ యని మాటలలో వాడుకొనుచుంటిమా ? ‘మంత్రి’ కే మున్నది ? మనుష్యున కే మున్నది ? “ప్రాణమున”న కే మున్నది ? మనస్సు, దేవుఁడు, ధ్యానము, నీతి, వీధి, పుస్తకము, దయ, దానము, ధర్మము, సత్రము, వ్యవసాయము (కృషియనునర్థమున) వేదము, పురాణము, ప్రపంచము, నీరము మొదలగు పదములకు గ్రామ్యమున నే మున్నది ? కూటిగుడ్డమాటలతో గుడుగుడుగుంచము లాడఁ దగిన గ్రామ్యభాషలో వేలకొలది

యిట్టి గ్రాంథికభాషాపదములను వాడుకొనుచు గ్రాంథికభాష వాడుకలో లేదని యనుటకు నోరెట్లు వచ్చినదో వింతగ నున్నది. గ్రాంథికభాష నంతబహుళముగ నుపయోగించుకొనుచు నది లేకుండిన యెడల నొకనియభిప్రాయ మొకనికి చెల్లడి కాక పోవుటచే మనమే చావవలసి యున్నప్పు డది చచ్చె నని పలుకుట భాషయెడలఁ బూర్వమైన విశ్వాసభూతుకత సూచించుచున్న దని మాయభిప్రాయము. నిత్యోపయోగములో నున్న భాష చచ్చిన దని చెప్పుటయు, సూర్యుడు కాంతిహీనుడని చెప్పుటయు నొక్కటియే. భాష చచ్చిన దనుమాట కేవల మనందర్భము. అహేతుకము.

సంస్కృతభాష మృతభాష యని సామాన్యాభిప్రాయ మై యున్నది. కాని సంస్కృతభాషాపరిచయము పూర్ణముగ సంపాదించి యున్న పాశ్చాత్యులలో మహానీయుఁ డగు Max Muller దొరగారు వేఱుగ నభిప్రాయ పడుచున్నారు. వారి మాటలను గ్రింద నుదాహరింతును.

“Sanskrit, therefore, as a language spoken by the people at large had ceased to exist in the third century B. C. Yet, such is the marvellous continuity between the past and the present in India, that in spite of repeated social convulsions, religious reforms and foreign invasions, Sanskrit may be said to be still the only language that is spoken over the whole extent of that vast country—” అని చెప్పియున్నారు. భరతఖండమునం దంతట నివృటివఱకు సంస్కృత మొక్కటే సంభాషణమున కుపయోగింపఁ బడుచున్నభాష యని కంఠోక్తిగఁ జెప్పినారు. సంభాషణార్హ మైన భాష చచ్చిన దని గ్రామ్యవాదు లనఁగలరు ; కాని గ్రాంథికభాషాపండితుఁ డగు Max Muller గా రనుటకు సాహసించురా ? అంతేకాక దాదాపుగ నన్నివిధము లగువ్రాఁతలు నవృటికి (1892) సంస్కృతముననే వ్రాయఁబడుచున్నవని యిట్లు వారు చెప్పుచున్నారు.

“Though the Buddhist sovereigns published their edicts in the vernaculars, public inscriptions and private official documents are composed in Sanskrit to the present day....the literature of India never ceased to be written in Paninean Sanskrit.... Even at the present moment after a century of English rule and English Teaching, I believe

that Sanskrit is more widely understood in India than Latin was in Europe at the time of Dante.

Whenever I receive a letter from a learned man in India it is written in Sanskrit. Whenever there is a controversy on questions of law and religion the pamphlets published in India are written in Sanskrit. There are Journals written in Sanskrit which must entirely depend for their support on readers who prefer that classical language to the vulgar dialects. There is the "Pandit" published at Benares containing not only editions of ancient texts but *treatises on modern subjects, reviews of books published in England and controversial articles* all in Sanskrit,

* * * *

Still more extraordinary is the number of Sanskrit texts issuing from native presses for which there seems to be a large demand, for if we write for copies to be sent to England. We often find that after a year or two, all the copies have been bought up in India itself. That would not be the case with Anglo Saxon texts in England or with the Latin texts in Italy. But more than this we are told that the ancient epic poems of Mahabharata and Ramayana are still recited in Temples for the benefit of visitors." ఇటులే (Max Muller) గారు సంస్కృతభాషావ్యాప్తిని గూర్చి మఱికొన్నియంశములు వ్రాసిరి. సంస్కృతభాషలో 1892 సంవత్సరమువఱకు నేకగ్రంథములు పుట్టుచున్న వనియును, ననేకపత్రికలు ప్రకటింపఁబడుచున్న వనియు, బురాణాదులు సంస్కృతమునఁ బఠింపఁబడుచున్న వనియు, దన కుత్తరములు సంస్కృతమున వచ్చుచున్న వనియు, శాస్త్రవాదములు సంస్కృతమున జరుపఁబడుచున్న వనియు, నెన్నిసంస్కృతగ్రంథము లైనను

గాలాతీతమగునెడల నిగ్రాండువారికి మిగులకుండ హిందూదేశముననే పాఠకులు కొనుచున్నారనియు, భాషాజ్ఞానము భరతఖండమునం దంత వ్యాపించియున్నదనియు సంస్కృతభాషను ధారాళముగ మాటలాడ సమర్థులగు పండితులు గల రనియు, నది (Anglo Saxon, Latin) వంటి మృతభాష కా దనియు, నొక్క-సంస్కృత భాషయే భరతఖండమునం దంత సంభాషణములో నున్నభాష యని చెప్పవచ్చుననియు వారు వెల్లడించిరి. అందుచే నొకవిధముగ సంస్కృతభాష చావలేదనియే వారి యభిప్రాయ మైనట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. "India-What it teaches" అను వారిగ్రంథములో మూఁడవయ్యపన్యాసమును భాషాభిమాను లందఱుఁ జదివి సంతసింపవలసిన దని మాప్రార్థనము.

సంస్కృతభాషయే మృతభాష కాదని స్పష్టముగఁ గనఁబడుచుండఁగ నొక నాంధ్రభాష మృతభాష యని చెప్పనొప్పునా ? ఊరెగిరిపోవునట్లు మాటలాడుచున్న యువన్యాసకర్త మూఁగవాఁ డని చెప్పటకుఁ జెవిటివాఁ డైన సాహసించునా ? నిరంకుశముగ నాకనమున నెగురుపక్షికి తెక్కలు లేవని వాదించవచ్చునా ? సంవత్సరమున కొక్కపిల్లను గనునిల్లాలు గొడ్రా లని పలుకఁదగునా ? ఉన్నవాఁడు లేని వాఁడని యనవచ్చునా ? అంధ్రభాషలో సంవత్సరమున కెన్నియో గ్రంథములు పుట్టుచుండఁగా జిల్లాకు మూఁడేసి నాలుగేసి యాంధ్రపత్రికలు ప్రచురింపఁబడుచుండఁగా నెల కెన్నియో యువన్యాసము లాంధ్రమున బయలువెడలుచుండగా నుదయమున లేచినదిమొదలు ఊరుగఁ బండుకొనువఱకు నాంధ్రభాషలోఁ దఱచుగ మనము మాటలాడుకొనుచుండఁగా నిద్రలో— నన్నిపాఠశాలావస్థలోఁ గూడ నాంధ్రమునే మన ముచ్చరించుచుండఁగా నాంధ్రభాష చచ్చినదా !! మనకు భాషాభిమానము చచ్చినది గాని భాష చావలేదే ! మనకు భాషాజ్ఞానము చచ్చినది కాని భాష చావలేదే ! భాషను వృద్ధిపఱుచుకొను నేర్పు మనకుఁ జచ్చినది కాని భాష చావలేదే ! మన సంబంధమైన దేదైనఁ జచ్చియుండును, జావవచ్చును గాని మనభాష మాత్రము చావలేదు; చావదు.

గ్రాంథికభాష మృతభాష యనునంశమే గ్రామ్యవాదులవాదమున కాయువు పట్టు. ఇది నిలువఁబడిన గాని వారివాదము నిలువఁబడదు. అది యాయుర్గ్రంథి యన్నమాటయే కాని యాముడి ముట్టుకొనుసరికే వీడిపోవుచున్నది. శ్రీశంకరాచార్యులవారు బౌద్ధమతఖండనప్రశంసలో బౌద్ధవాద మిసుకనూయివలె నున్న దని సెలవిచ్చి రని వింటిమి. ప్రయత్నమునఁ బూర్వ నక్కఱలేకుండఁ దనంతఁదాను

బూడిపోవుచున్నదట. గ్రామ్యవాదుల భాషామృతి వాదముకూడ నట్లే యున్నదని మాయభిప్రాయము. దీనినిగూర్చి విశేషవర్చ యావశ్యకము కాదు. అయినను వారిరాకడ మరియొకతీరున నుండునేమో యదియుఁ గూడ యోజితము.

గ్రామ్యవాదు లిట్లందు రని యూహించుకొందము, “గ్రాంథికభాషలోని శబ్దములే దాదాపుగా సంభాషణములో వాడుకొనుచున్నమాట సత్యమే; కాని గ్రాంథిక భాషలోని యనేకశబ్దములను యథారూపములతో వాడుకొనుచుండుట లేదు. క్రియ లకు భూతాదికాలములలోను, బ్రథమాదిపురుషములలోను గ్రాంథికభాషలోఁ గలుగు మార్పులను వాడుకలో మన ముపయోగించుచుండుట లేదు. అమార్పులు శాస్త్రీయ మైనవి కావు. వైయాకరణుఁ డిష్టానుసారముగ శాసించినవి. అందుచే నవి సహజ మైన గ్రామ్యభాషలో నిలువఁబడలేదు. వేఱురూపము లొందినవి. ఇట్టివేఱురూప ములు Phonetics అనుశాస్త్రము ననుసరించి కలిగియున్నవి. ఇవి స్వభావసద్ధము లగురూపములు. “వచ్చుచున్నాడు” అనునది గ్రాంథికభాషలో “వచ్చు” క్రియకు బ్రథమైకవచనము. ఇది “Natural laws” వలన వస్తున్నాడుగా మాటినది. గ్రాంథికభాష చచ్చిన దనఁగ శబ్దాంతములందలి యీప్రత్యయాదిరూపములు చచ్చిన వని మాయభిప్రాయము. వాడుకలో లేని హేతువుచే నవి చచ్చె ననుట తప్పులేదు” ఇది గ్రామ్యవాదులవాద మని యనుకొందము. మనము దీనినిగూర్చి యీయఁదగిన ప్రత్యుత్తర మీక్రింద నుదాహరింతుము.

Natural laws వలనఁ గలిగిన శాస్త్రీయస్వరూపము లని గ్రామ్యవాదులు చెప్పునవేవో యవి యజ్ఞతాది దోషములవలనఁ గలిగిన తప్పు లని మేము చెప్పు దుము. “Natural laws” అనుపదము మిగుల స్థూలమైనది. అవి రెండు విధములు. బాహ్యప్రపంచముతోఁ జేరినవి. ఆంతరప్రపంచముతోఁ జేరినవి. గ్రహాదుల యాకర్షణశక్తి మొదలగునవి బ్రాహ్మ్యప్రపంచముతోఁ జేరినవి. స్వరక్షణ శక్తి మొదలగునవి యాంతరప్రపంచముతోఁ జేరినవి. మొదటివానిని గూర్చి విచారణము మన కిప్పు డక్కఱలేదు. ఆంతరప్రపంచతత్త్వమును బాగుగఁ బరిశీ లించినయెడలఁ గేవల మన్యోన్యవిరోధము గల రెండువిధములగు శక్తులు దానిలో నగపడుచున్నవి. Emotion (హృదయానుభవము) సంబంధ మగు శక్తి యొకటి; Intellect (జ్ఞాన) సంబంధ మగు శక్తి యొకటి మొదటిదానికి సంబంధించిన Natural laws (స్వాభావికశాసనములు) కొన్ని యున్నవి. రెండవ దానికి సంబంధించినవి గొన్ని యున్నవి. Emotion తో సంబంధించిన శాసన ములు మనుజుని యాముష్మికసుఖమున కెగలాడుచుండును. రూపవతి యగు

పరకాంతను జూచినపుడు మనుజునికి దానిపై నపేక్ష పుట్టించునది Emotion తో సంబంధించిన శాసనమై యున్నది. పరశ్రీవాంధ పాప మనియు నిందియనిరోధ మొనర్చినఁ గాని యాత్మ కు తత్తమగతి కలుగ దనియు బోధించి మనసున కైహిక వైరాగ్య మిచ్చునది Intellect తోఁ జేరిన శాసనమై యున్నది. మొదటిది మన పూర్వతత్త్వ మగు పశుత్వమునకై పడలాగుచుండఁగ రెండవది మనపరతత్త్వ మగు దైవత్వమునకు నెగద్రోయుచుండును. రెండును గూడ స్వాభావిక శాసనములే. (Natural laws) మనుజుఁడు వేశ్యాదాసాధముఁ డగుటయు వేదాంతశిఖామణి యగుటయు Natural laws ప్రకారమే; న్యాయాధిపతి యగుటయు Natural laws ప్రకారమే; వానిచే మరణదండనము నొందుమనుజుఁడగుటయు Natural laws ప్రకారమే; వితరణపరాయణుఁ డగుటయు Natural laws ప్రకారమే; తస్కరాధముం డగుటయు Natural laws ప్రకారమే; పర బ్రహ్మ మగుటయు Natural laws ప్రకారమే; పశుహంత యగుటయు Natural laws ప్రకారమే. కాని వేశ్యాదాసుని జనులు తిట్టుచున్నారు; వేదాంతిని స్తుతించుచున్నారు; త్యాగిని గౌరవించుచున్నారు; తస్కరుని శిక్షించు చున్నారు; న్యాయకర్తను మన్నించుచున్నారు; నరహంతను బాతులు తిట్టుచున్నారు. అటులే Natural laws వలనఁ గలిగిన శబ్దములలో నుత్తమము లగువానిని గ్రంథార్థము లని గ్రంథకర్తలు గ్రహించుచున్నారు; కొన్నిటిని నిందార్థము లని పరిత్యజించుచున్నారు. కావున Natural laws వలనఁ గలిగిన పను కారణముచే నన్నిశబ్దములు శాస్త్రీయము లని దోషరహితము లని గ్రాంథికభాషాపరిగ్రహణ యోగ్యము లని వాదించు గ్రామ్యవాదులవాదము హాస్యాస్పదము.

దీనికి గ్రామ్యవాదు లిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెద రనుకొందము. “మీరు తెచ్చిన సామ్యము దీనికి సరిపోదు. సర్వశాస్త్రసంబంధ మగు స్వాభావికశాసనము లలోఁ గొన్నిశబ్దములను బాదుచేయునవి కొన్ని బాగుచేయునవి లేవు. శాసనాను సాధ్యముగ శబ్దములలో వచ్చుమార్పు లన్నియు సహజములే. అందుచే నన్నిశబ్ద ములు గ్రామ్యములుఁ కాదగును. సరే “వీరివాద మనమంజన మయ్యును వాదార్థమై నమంజన మని కొంత సేవంగీకరింతము. Natural laws చే మార్పులు గలుగు నమస్త శబ్దములుఁ గూడ గ్రాంథికభాషాపరిగ్రహణయోగ్యము లని వీరిసిద్ధాంతము. “చూచినాను” అనునది గ్రాంథికశబ్దము. “చూచాను; చూశినాను; చూశాను; చూచా; చూశా” అనునవి Natural laws ననుసరించి వచ్చినమార్పులు. కావున నివియన్నియు గ్రంథములలో నుపయోగింపఁదగినవే యగును. కాని గ్రామ్యవాది

“చూచాను” అను రూపమునే గ్రంథస్థము చేయుట కంగీకరించును గాని మిగిలినవి నిరాకరించును. ఎందుచేత ? మిగిలినవి కేవలము పామరులు మాటలాడుకొనుమాట లగుటచేత వానిని నిరాకరించును. Natural laws యొక్క యమలు నకు శబ్దముతోనే కాని పండితపామరభేదముతో నిమిత్త మేమున్నది ? “చూచాను” అనురూపము కంటె Natural laws యొక్క పనిచే “చూశాను” అనురూపము మిక్కిలి నిగ్గు సాపు కలది. దానికంటె “చూశా” యను రూపము సంక్షేపపుగట్టు దిట్టముచే మణిత ప్రశస్తమైన రూపము, ఇట్లు Natural laws యొక్క చేతుల క్రిందఁ గాళ్లక్రిందఁబడి నలఁగినలఁగి శబ్దము లింకను వంకలుతీరి - నుప్పొంగి - నిగనిగలాడి - ప్రశస్తములు కానున్నవి కావా ? అందుచే గ్రామ్యవాదుల వాద ప్రకారము మాదిగవాండ్రలో నధమాధముఁడు మాటలాడుమాటలు మహాప్రశస్తములు. మహోద్ధృంభవినియోగార్హములు. వీరి వింతవాదముచే జాతిప్రపంచము శబ్దప్రపంచముఁగూడఁ దలక్రిందైనవి.

కాని గ్రామ్యవాదులు సూక్ష్మబుద్ధి కలవారు. తెలియక తెచ్చుకొనిన “Natural laws”ను నమ్ముకొన్నయెడల నీవాద యున్న దని యెఱిఁగి యుండియే, “Natural laws” అను పెద్దమాటను బండితులు గెడగడలాడుటకై పైదాబు నకై కల్పించి తదనిష్ఠనివారణార్థముగ “Upper classes” (ఉత్తమజాతులనా) రుపయోగించు శిష్టగ్రామ్యమే పరిగ్రహణయోగ్య మని బండుకట్టొకటి నిర్మించి కొనిరి. శబ్దప్రయోగమున శిష్టులు కెంతస్వేచ్ఛయో యశిష్టుల కంత స్వేచ్ఛయేకద! శిష్టులు నశిష్టులు ననుభేదము గ్రామ్యవాదులు చేయఁగలరు గాని Natural laws అట్టిభేదమును జేయునా ? పామరులమాటలు కేవలము నింద్యము లని వారు శాసించుటకుఁ బామరులు చేసికొన్న పాప మేమి ? అదిగాక వారిమాటలను నిందించుట Natural laws యొక్కపనిని దిరుగఁదోడుట, పాడుచేయుట కాదా ? అట్టి యనహజ మైనపనికి గ్రామ్యవాదు లేల పూనుకొనవలయును ? గ్రామ్యవాదులారా ! అధమజాతులవారిమాట లెందునకు నింద్యము లయ్యె నని మీ రాలోచించితిరో ? మనస్ఫూర్తిగఁ జెప్పుఁడు. Natural laws గీచురల్లాస్ అని యనర్థము లగుమాటలను జెప్పుఁడు. వాండ్రు కేవలము విద్యాశూన్యులు, నాగరికత లేని వారు, సత్సహవాసము లేనివారు, మంచిచెడ్డ లెఱుఁగనివారు కావున వారిమాటలు తప్పు లని - కేవలము తప్పు లని - వట్టితప్పు లని మీయభిప్రాయము. అంత రంగికాభిప్రాయమై యుండును లెండ. దాని కేమి ? యథార్థముకూడ నదియే.

అందుచేతనే “Upper classes” అను నపురూపపుగల్పన మొక్కటి మీకుఁ గావలసివచ్చినది. శిష్టలమాటలు మాత్రమే పరిగ్రహణయోగ్యము అని హంస పాదము పెట్టవలసివచ్చినది. అధమజాతులవారికంటె శిష్టలు విద్యాబుద్ధినత్సహ వాసనాగరకతానదనద్వినేచనములు కొంచెము హెచ్చుగఁ గలవారు. అందుచే వారి కంటె వీరిమాటలలోఁ దప్పలు కొంచెము తక్కువగా నుండును. మిక్కిలి తప్పులున్న యధమజాతిమాటలను వదలి తక్కువతప్పులున్న శిష్టలమాటలను దీసి కొనవలసివచ్చినది. తప్పులు తక్కువ యని మాటవరుస కనుట గాని వీరికి మాత్రము తప్పు లేమంత తక్కువ ? బ్రాహ్మణులలోనే, నూటి కఱువదిమంది కేవలపంచములవలె విద్యాశూన్యు లని శ్రీ॥రా॥ పంతులుగారే సెలవిచ్చి యుండఁగ నిట్టివిద్యాహీను లెట్టితప్పులతడకలుగ మాటలాడుదురో వేతె చెప్పవలయునా ? కేవలపంచములకంటె వీరిొక్కరేభామాత్ర మైన మెఱుఁగుగ నుండురు కావున వారి మాటలనే గ్రంథార్థములు సేయవలసివచ్చినది. మడికట్టుకొని మతి తేగలు ఫలాహార మెందులకు ? కృష్ణాజినపునందిని దాచిపెట్టిన జగన్నాథప్రసాదమునే కన్నుల కద్దికొని స్వీకరింపరాదా ? తప్పులతడక లనుకారణమున నధమజాతివారి మాటలు వదలుకొన్నప్పుడు స్వచ్ఛమై - పవిత్రమై - పూజనీయ మైన గ్రాంథిక భాషలోని పదములనే యంగీకరింపక, యటు లిటులుకాని మతిలేని మాధ్యమిక మార్గ మెందునకు ?

మేము Natural laws ను నిందించువారము కాము; కాని, వానివలనఁ గలుగురూపము లన్నియు మంచి పని చెప్పఁగలవారము కాము. మంచిరూపములు మాత్రమే పరిగ్రహింపఁ దగును. ఇట్లు పూర్వవ్యాకరణవేత్తలు, పూర్వగ్రాంథికులు పరిగ్రహించియే యున్నారు. వారు Natural laws నెఱుఁగనివారు కారు. కాని Phonetics అని స్వాభావికశాసనము అని బెదురుపుట్టుమాటలు వారు మనవారి వలె మాత్రము పై కనలేదు. కాని కవిత్రయప్రయోగములకు భిన్నము లగు ప్రయోగము లుండఁగూడ దని చల్లఁగ నిమ్మళముగ నొక్కశాసనమును వారు చేసినారు. దీనినిబట్టియే వారి స్వాభావికశాసనజ్ఞానమును మీరు తెలిసికొనవచ్చును. స్వాభావికశాసనములపని నదేపనిగ హద్దులేకుండ వెట్టికొట్టుగఁ బోనిచ్చినయెడల భాష ధ్వంసమై పోవు ననియు నొకనిమాట యొకనికిఁ దెలియకుండఁ దలలు పగులఁగొట్టికొని జనులు సంఘమరణముల నొందుదు రనియు వారిట్టి యమూల్య మగు శాసనమును జేసిరి. ఈశాసనమునకు మాత్రము వారు కారణము చెప్పలేదు.

ప్రాతస్నానము చేయవలసిన దని చెప్పినపెద్దలు దానికిఁ గారణమును జెప్పిరా ? అటులే దీనికిఁ గూడ వారు కారణమును జెప్పలేదు. అందుచే వారియభిప్రాయమును మన మెఱుంగలేక వారు భాషాభివృద్ధి నెఱుంగని వారని - స్వాభావికజ్ఞానశూన్యులని - వారిని మనము నోటికి రాని మాట లాడుచున్నాము. యథార్థముగ భాషాభివృద్ధి నెఱుంగనివారము మనము. స్వాభావికశాసనజ్ఞానశూన్యులము మనము. మనకుఁ దగిన బిరుదములను మన ముంచుకొనవలసినదే కాని యనర్హుల నెత్తిఁ గట్టనేల ?

స్వాభావికశాసనములఁబట్టి కలిగిన ప్రత్యయాదిరూపములలో సుష్టుగ నున్న వేవో శబ్దశాస్త్రజ్ఞులు గ్రంథకర్తలు నిదివఱకే పరిగ్రహించిరి. కావున మిగిలిన యన్నిరూపములు నింద్యములు - అనఁగ వట్టితప్పు - లని స్పష్టము. తప్పులను - దప్పు లని యెఱిఁగియుండి గ్రంథస్థములు సేయు మను గ్రామ్యవాదుల వాదము మఱిత తప్పు.

ప్రత్యయంతములలో దాదాపుగఁ బూర్వవిభక్తిప్రత్యయము లన్నియు నిప్పు డెట్టిమార్పును లేకుండ వాడుకొనుచున్నాము. క్రియల కుండు పూర్వ ప్రత్యయాదులలోఁ గొన్నిమాత్రము మాటలలో వాడుకచేయుట లేదు. ఏల ? బుద్ధితేక - ఔచిత్యము లేక - కొండటకు విద్యలేక - స్పష్టముగఁ బలుకుట కోపిక లేక - సంగ్రహముగఁ బలుకు నపేక్షచేత - తొందరచేత - నింక ననేకకారణములచేత నట్లు వాడుక చేయుట లేదు. “చూచినాను, వచ్చినాను” అనురూపములు “చూశా, వచ్చా” యనురూపములకంటె నాబ్రాహ్మణపంచమవర్యంత మొక్కనికైనఁ దక్కువగఁ దెలియునెడల నప్పుడు పూర్వప్రత్యయరూపములు చచ్చిన వనుఁడు. అంత వఱ కనఁగూడదు. ఆప్రత్యయరూపములు సత్యములు. “అసత్య మాదితి మేమిరా?” యని యొకనిని మన మడుగ “నిప్పుడు సత్యము వాడుకలోనే లేదండి” యని వాడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చె ననుకొందము అంతమాత్రముచే సత్యము చచ్చిన దని చెప్పుట తప్పు. సత్యము చెప్పు మని శాసించు వేదమును దిద్దు మని చెప్పుట వెట్టి. అదిగాక జను లిప్పటికిని సభలయం దుపన్యాసము లిచ్చునపుడు గాని, విద్యావంతులతో సంభాషించునపుడు గాని యింటియొద్ద మాటలాడినట్లు మాటలాడక గ్రాంథికప్రత్యయరూపములను గమనించుననే యున్నారు. “Even we, in this literary age and at a distance of thousand years from those early fathers of languages, do not speak at home as we

speak in public" - Max Muller. కొంచెము జాగ్రత్తతో మాటలాడు నెడల భాషాల్పవచయము గలవాడైనను - తుదకు - విభక్తిచంద్రికలోఁ గ్రియలఁగూర్చిన పదిపత్రములు చదివిన రెండవతరగతి (Forum) పిల్లవాడైనను - చచ్చిన పనిచెప్పఁబడిన పూర్వప్రత్యయరూపములు తప్పకుండ మాటలాడఁగలడు. అంతవఱ కెందునకు? ఆంధ్రభాష నాలుమాసములు నేర్చుకొనిన యాంగ్లేయుఁడు శుద్ధగ్రాంథికభాషను సులభముగ మాటలాడఁగలడు. అట్టిప్పు డనే కులు మాటలాడుచున్నారు. ఈనడుమ పాఠశాలాచరీక్షాధికారి యగు నొకయాంగ్లేయుఁడు గ్రామ్యభాషకంటెఁ దనకు గ్రాంథికభాష సులభతరముగఁ దెలియు నని చెప్పినట్లు వినియుంటిమి. చచ్చిన ప్రత్యయము లిన్నిజీవకళలు కనఁబడుచునా?

ప్రతిదేశమందుఁ బ్రతిజాతియందుఁ గూడ వ్యావహారికభాషకును, గ్రాంథికభాషకును భేదమున్నది. వ్యావహారికభాషలో వ్యాకరణనియమము అంతఁగాఁ బరిగణించఁబడవు. శబ్దములయుచ్ఛారణము అంత సుష్ఠుగ నుండవు. ఇట్టిలోపములు విద్యవచ్చినవాఁడు విద్యలానివాఁడు గూడఁ జేయును. గ్రాంథికభాష యీలోపములకు లోనుగాక పరిశుద్ధముగ నుండును. గ్రాంథికభాషాప్రయోగములు వ్యావహారికభాషలో నరు లందఱుఁ గూడ నుపయోగింప కున్నను, గ్రాంథికప్రయోగములు చచ్చె నని చెప్పుట కెంతమాత్ర మవకాశము లేదు. వ్యావహారికభాషకు గ్రాంథికభాషకు విశేషభేదమున్న దని Wyld దొరగారిట్లు చెప్పుచున్నారు. "The differences between written and spoken English are deeper than those produced merely by a pronunciation which has far outstripped its symbolical expression and includes also differences of style, of idioms, choice of words and grammatical forms. (ఇందులోని యడుగుగీతఁ మేము గీచితిమి).

కావున గ్రాంథికభాషలోని క్రియాప్రత్యయములు మన మందఱము నాగరకభాషలో నుపయోగింపకున్నను నవి చచ్చె నని చెప్పుట తప్పు! గ్రాంథికభాషలో మాటలాడుపండితు లనేకకు లున్నారు. అంతవఱ కెందునకు? క్రైస్తవమత బోధకాలమున స్వచ్ఛ మగు నాంధ్రభాషలో మాటలాడుమాలవాం డ్రనేకు లున్నారు. అది యొక విశేషము కాదు.

కావున గ్రాంథికభాషలోని శబ్దములు చావలేదు. ప్రత్యయములు చావలేదు. గ్రాంథికభాష మృతభాష కాదు. Natural laws వలనఁ గలిగిన ప్రత్యయరూప

ములలో శుద్ధములైనవే గ్రాంథికప్రత్యయరూపములు. “వచ్చు + చుకా + ఉన్న + వాడు” = “వచ్చుచున్నవాడు” మొదటిరూపము. ఇది పదవ “వచ్చుచున్న వాడు” అయ్యెను. తరువాత “వచ్చుచున్నాడు” అయ్యెను. ఈరెండురూపములుఁ బరిశుద్ధము లగు రూపము లని వ్యాకరణవేత్తలు పరిగ్రహించిరి. ఈరూపములు Natural laws వలన సిద్ధించినవే. ఇంతమట్టుకే పూర్వులు పరిగ్రహించిరి. Natural laws మతకొన్నిరూపములు “వస్తున్నాడు, వస్తుండాడు, వొస్తున్నాడు, వొస్తుండాడు, వస్తుడు, వొస్తుడు” అనునవి కలిగించినవి. ఇవి కేవలము నియమశూన్యములుగ గ్రహించి వీనిని గ్రాంథికులు పరిత్యజించిరి. “వారు గ్రహించిన దెల్ల పూజ్యము; వారు పరిత్యజించిన దెల్ల నింద్యమునని యెచ్చట నున్నది; వారిమాల మాకేమి శాసనమా? యని గ్రామ్యవాదులు నియమశూన్యము కావున ననవచ్చును. ఎవనికిఁ దోచినట్లు వాడు చెప్పవచ్చు నని వారిసిద్ధాంతము. అట్లే యగునెడలఁ బ్రపంచ మంతయు నొక్కదినములో బ్రళయదశకు రాగలదు. ఇందునుగూర్చి వారికిఁ బూర్వప్రమాణవాది యగు Wyld దొరగారిట్లు చెప్పుచున్నారు: “A preliminary question meets us. Whence are the laws of style derived? To whome or what are we to refer on difficult or disputed points? Most rhetoricians ancient and monern have answered that.”

అంద్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక,

ప్రచూరి - ఆశ్వయుజము,

సంపుటము ; 2 ; సంచిక : 3,

నేటి తేట తెలుగు

— రావుసాహెబు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులు

“అనావశ్యకము లయిన నిర్బంధములను దీసివేసి భాషను సుసాధ్యము చేయుట పరమప్రయోజనకరము.... భాషాభివృద్ధినిబట్టియే జనులనాగరికతయు నభివృద్ధిచెందుచుండును. కనుక జనులయభివృద్ధిని గోరు దేశాభిమానులందఱును ముందుగా నాంధ్రభాషను మంచిస్థితికి దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింపవలెను.” “మనవారు దేశభాషలు మంచిస్థితిలో లేవా యని యడుగవచ్చును. లేవనియే మేము దృఢముగా చెప్పగలము.... (పండితులు) “తమపాండిత్యమును కనబఱుప జూచుచున్నారే కాని జనుల”కు తెలివిని గరపుటకై లేశమయినను బ్రయత్నింపకున్నారు.” కం. వీరేశలింగముపంతులుగారి బంగారపుపలుకులు.

మనదేశములో బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారు సర్వజనసామాన్యముగా చదువు చెప్పించడానికి మొదలుపెట్టి రమారమీ అరవై సంవత్సరాలు అయినది. ఇంత కాలమూ పండితులు పాతతెలుగునే పుస్తకాలు వ్రాసి ఘస్టుక్లాసు మొదలుకొని ఎమ్. ఏ. క్లాసుదాకా చదివిస్తున్నారు. పండితులే తెలుగుపాఠాలు చెప్పుతున్నారు. పండితులతెలుగు ఎంతమట్టుకు వృద్ధిపొందినది? ఈపాతతెలుగు ఎంతమంది మాటాడగలరు? తెలుగువారిలో ఇంగ్లీషుపుస్తకములవల్లనా, తెలుగుపుస్తకములవల్లనా, వ్యాపించినంతమట్టుకయినా ఇప్పుడు విద్యవ్యాపించినది? ఈఅరవై సంవత్సరములలో ఎంతమంది ఇంగ్లీషు, అన్యభాష అయినా, చదవడము, వ్రాయడము, మాటాడడము కూడా నేర్చుకున్నారో చూడండి. పాతతెలుగుపండితు లయినా పొరబాట్లు లేకుండా వ్రాయలేరే!

తెలుగుకాంపోజిషన్ గురించి సెనిటులో మొన్నమొన్న చర్చ జరిగినప్పుడు ఏమన్నారు విద్యాధికార్లు? తెలుగుపరీక్షలో నెగ్గిన బి. ఏ. లు తెలుగున సలక్షణముగా ఒకకథఅయినా వ్రాయలేరట! మద్రాసుగవర్నమెంటువారున్ను తమ జి. పో. లో ఈనంగతే చాటించినారు. ఇండియాగవర్నమెంటువారున్ను, దేశభాషలలో విద్య వ్యాపించవలసినంతమట్టుకు వ్యాపించలేదు అనిన్నీ, ప్రజలకు లోకవ్యవహారములో తెలివితేటలు కలిగించేవిద్యలు దేశభాషలలో చెప్పలేదు అనిన్నీ,

ఇంతకాలమూ విద్యావ్యాపకమునకై చేసినప్రయత్నము, పెట్టినఖర్చు ఇంచుమించుగా వ్యర్థమైనది అనినీ, ఇకమీదట వాడుకలో వున్న భాషలలోనే తెలివి కలిగించే విద్యలు నేర్పడానికి ప్రయత్నము చేయవలసినది అనినీ వ్రాసి, రిజల్యూషన్ ప్రకటించి ఉన్నారు.

జనాభాతెక్కలలో వేసినట్టు, తెలుగున సంతకము చేయగలవారందరూ చదువుచున్నవారే అని ఒప్పుకొన్నా, తెలుగువారిలో చదువుకొన్నవారే వేయింటికి 75 గురు మాత్రమే. అంటే, వేయింటికి 925 గురు తెలుగువారు సంతకమైనా చేయలేరు అన్నమాట. తెలుగువారి అందరిలో బ్రాహ్మణజాతివారు గదా విద్యాగురువులు. ఈబ్రాహ్మణ తెలుగువారిలో నూటికి ముగ్గురే వున్నారు. వీరికి విద్య నేర్చుకోడానికి ఎన్నెన్నో సుకువులు ఉన్నవి. మొదటిసంగతి, అక్షరాభ్యాసము వారికి విహితకర్మ. ఇంతేకాక, బ్రాహ్మణపిల్లలకు ధర్మానికి అనేకమంది సాయము చేస్తారు. అనేకతరాలనుండి విద్యాభ్యాసము బ్రాహ్మణవంశములలో వేరు నాటుకొని ఉన్నది. పిల్లలు తమపొట్ట పోషించుకోడానికి కూలీనాల్ చేయనక్కరలేదు. స్వగ్రామము, స్వగృహము విడిచి దూరదేశములకు పోయి పదిపంద్రెండుసంవత్సరాలు వేరేదింత లేకుండా చదువుకోవచ్చును. ఇన్నిసుకువులు గల బ్రాహ్మణలోనే చదువు రానివారు, ఇంకానూటికి అరవై మంది ఉన్నారు; ఇకను ఇతరజాతులమాట చెప్పేది ఏమున్నది ? ఒకకార్డుమీద చిన్నఉత్తరమయినా వ్రాయలేనివారు, రెక్కల్వేటికేల్ మీద ఏపూరిపే రున్నదో చదువుకోలేనివారు, వెయ్యింటికి 925 గురు ఉన్నప్పుడు, తెలుగుజాతులవారు నాగరికు అని చెప్పడానికి నాలుక తిరుగుతుందా ? యూరపు ఖండములో ఈకాలములో న్యూస్ పేపరు చదవలేనివారిని కిరాతులుగా ఎంచుకొంటారు. అంతమట్టుకు చదవడము వ్రాయడము సర్వసామాన్య మయినవి. నలుగురు పండితులు నాలుగు సంస్కృతపుముక్కలు, నాలుగు పాతతెలుగుముక్కలు వల్లించి రెండుబండిరాలు, రెండుఅరసున్నలు, రెండుబండమాటలు, పెట్టి పాతగిడవలు రెండుపురాణాలు తెలిగించగానే, తెలుగుభాష వృద్ధిలోనికి వచ్చినట్టేనా ? ఓనమాలయినా రాని కోట్లకొలదితెలుగువా రందరూ తెలివిగలవారున్ను నాగరికులున్ను అయినట్టేనా ? అధమపక్షము నూటికి ఏభై మంది అయినా పుస్తకము చదివి అర్థము చేసుకోగలవారు తమఅభిప్రాయములను స్పష్టముగా వ్రాయగలవారు ఉండవద్దా.

నాగరికజాతిలో పూర్వకాలములో చదవడము వ్రాయడము అరుదే. అప్పటి లోకవ్యవహారమునకు ఇవి అంతగా అవశ్యము కావు. తెలివితేటలు కలిగించే ఇతర

సాధనములు, ఉన్నమట్టుకు అందరికీ సామాన్యముగా ఉండేవి. బహుస్వల్పముగా ఉండేవారు చదువువచ్చినవారు, ఎవరో నలుగురు దేవతలలాగు. పురాణము చెప్పినా వారే, పంచాంగము చెప్పినా వారే. తక్కినజనులలో విద్యవల్ల కలిగే ఎక్కువ తక్కువలు ఆకాలములో ఏవీ లేవు. ఇప్పటిలోకవ్యవహారమయితే ముక్కాలు ముప్పీసము కాగితముమీదనే జరుగుతూ ఉన్నది. వ్రాయలేనివారు, వ్రాసినది చదువలేనివారు ఎంత వెనకపడుతున్నారో ఎంత నష్టము పొందుతున్నారో చూడండి. పూర్వకాలములో రామావధానులు, రామినాయుడు, మంగలిగురవడు, గొల్లకోనారి, మాదిగవెంకడు అందరూ ఒకటే. ఎవరయినా ఉత్తరాలు వ్రాయసూ అక్కరలేదు, చదువనూ అక్కరలేదు. రసీదులూ లేవు, సంతకాలూలేవు. మనుషు అధికార్లు నోటిమాటలతోనే వ్యవహారాలన్నీ పరిష్కరించేవారు. ఇప్పుడో? అర్జీలు, నమనులు, ప్లెఇంటులు, వాఙ్మూలాలు. నోటీసులు, డిక్రీలు, నకళ్ళు, మనిఆర్డర్లు, రెజిల్వేటికెట్లు, మందులకేటలాగులు, ధరవరలపట్టీలు, ప్రిడుడై రెజ్టరీలు, రిపోర్టులు, గెజిట్లు, మ్యూనిసిపల్ కౌన్సిలు. ప్రొసీడింగులు, సూస్ పేపర్లు, పాంప్లెట్లు, పుస్తకాలు, బులిటిన్లు మొదలై నవి ఎన్ని ఉన్నవో చూడండి, కొంచెము చదవడము, వ్రాయడము వస్తే, లోకవ్యవహారములో ఎన్నిసంగతులు తెలుసుకోవచ్చునో చూడండి. తెలివే ప్రధానమైతే నేటితేటతెలుగులోనే తెలివి సులభము కాదా?

ఈకాలములో రామావధానులుగారి మనుమడు బి. ఏ. బి. ఎల్. అయి స్టేడరీ చేస్తాడు, లేదా స్కూల్ టైనర్ లాకా చదువుకొని హెడ్ గుమాస్తా అవుతాడు. రామినాయుడు మనుమడు డిప్టికలక్టరు అవుతాడు. లేదా పోలీసుఇన్ స్పెక్టర్ అవుతాడు. (తెలుగులో పాండిత్యము చేత కాదు సుమండి) అయితే మంగలి వెంకడు, గొల్ల గోపాలుడు, చాకలి సరవడు ఇప్పటికీ రామావధానులు, రామినాయుడు తాత ముత్తాతలంత సత్యకాలపువాళ్ళే. ఇప్పుడు ఇంగ్లీషు బళ్ళలో జాతిభేదము లేకుండా అందరికీ సరిసమానముగా చదువు చెప్పబట్టిగాని, బ్రాహ్మణపండితులకే విద్యాధికారము ఉంటే బ్రాహ్మణేతరులలో విద్య ఈమాత్రమయినా వ్యాపించునా? తెలుగు దేశములో విద్య ఇంతతక్కువగా ఉన్నప్పుడు విద్యుదల నిజమైన అభిమానము గల వారు చేయవలసినపని ఏమిటి? విద్యవల్ల కలిగే ఫలము, లోకవ్యవహారానికి పనికివచ్చే జ్ఞానమా? లేక కేవలము శబ్దజాలమా? ఏదో ఒకటి వల్లించడమా? వల్లించినదానిలోని విషయము తెలుసుకోడమా? జ్ఞానము కలిగించే సాధనము ఎంత సుకరముగా ఉంటే అంతమంచిది గదా! మాటకు, ఇప్పుడు కాశీయాత్రచేసేవారు

రెఇల్ బిళ్ళు ఎక్కిపోతున్నారు కారూ ? రెఇల్ బండికంటె ఎడ్లబండి ఎక్కిపోతే ఎక్కువపుణ్య మని, అంతకన్న కాలినడకను పోతే మరింతపుణ్య మని ఇంకా రోడ్లుమీద దొర్లుతూ పోతే మరి ఎక్కువపుణ్య మనీ, మనపరాణికపండితులు మనకు హితోపదేశము చేసినా, ఎంతపుణ్యము దొరికితే అంతే ఆయెను అని, వారూ మనమూ మెఇల్ బండిమీదనే పోతున్నామా, లేదా ? పైకిమాత్రం అంటారు శాస్త్రిగారు బుగ్గిలో దొర్లుతూపోతే బొందెతోనే స్వర్గానికి పోతా మని. వ్యవహారములో ఆమాటమీద విశ్వాసం మనకూ లేదు, వారికి లేదు. వాదానికిమాత్రం శాస్త్రం ఒప్పుకోవలె నట ! ఆలాగునే ఉత్తవాదానికి పాఠితెలుగు, నిత్యమూ వ్యవహారములో నేటి తేటతెలుగు !

పూర్వము వేదములలోనిభాష లోకులు మాటలాడుకొనే రోజులలో, ఇప్పుడు బొబ్బిలిపాటలాగు, వేదములు అందరికీ బోధపడేవి. రాసురాసు ఆభాష మారి, తుదకు వాడుక లేక, ఎవరికీ తెలియకుండా అయినది. ఇట్లా మారి ఏర్పడిన క్రొత్తభాషే సంస్కృతము. భారతము పంచమవేద మని చెప్పి, పూర్వపుఇతిహాసములు అన్ని ఇమిడ్చి, అందరికీ తెలిసేటట్టు అందరూ వాడుకొనేభాషలోనే తర్వాత తేడాగా వ్రాసినారు. ఆభాషను వ్రాసినవారు, పూర్వభాషతో కలపక, తమకాలపు వాడుకను అనుసరించే వ్రాసినారు. వాడుకలో ఉన్న భాషకు మార్పు కలగడము అనివార్యము గనుక ఆసంస్కృతముకూడా కాలక్రమమున మారి, ప్రాకృతభాషలు ఎన్నో ఏర్పడినవి. ఆభాషలలో గ్రంథాలూ పుట్టినవి. అయితే ప్రాకృతములూ, సంస్కృతమూ కలిపి ఏకభాషగా ఎవరూ చేయలేదు. సంస్కృతములో వ్యాకరణము వ్రాసినవారు అయిన వాడుకలో ఉన్నభాషనే పరీక్షించినట్టు అనేకనిదర్శనములు ఉన్నవి. శబ్దములరూపభేదముల అంగీకరించినారు. స్వరము ఏర్పరచినారు.. తూర్పుదేశమువారు ఈలాగు ఉచ్చరిస్తారని, ఉత్తరదేశమువారు ఈలాగు ఉచ్చరిస్తారని, లోకములో వాడుక ఈలాగు ఉన్నది. ఛందస్సు (అనగా వైదికభాష)లో ఈలాగు ఉన్నది, అని, ప్రత్యేకముగా పాఠభాష, కొత్తభాష, అని రెండుభాషలు ఉన్నట్టుగా చూపించినారు.

పాతవి పట్టుకొని పాకులాడేవారు కొందరు, కొత్తవి కొనియాడేవారు కొందరు ఎప్పుడూ ఉంటారు. పాతగిల్లినకొద్ది పరిచయము తక్కువ. గౌరవము ఎక్కువ; దూరమైనకొద్ది దృష్టి సూక్ష్మము అవుతుంది. రామాయణముకన్నా, శాస్త్రము కన్నా వేదము గొప్పది. శాస్త్రిగారికన్నా అవధానులు గొప్పవారు, తెలుగు

రామాయణముకన్న సంస్కృతరామాయణము చదివితే పుణ్య మెక్కువ. తెలుగు పండితులకన్న సంస్కృతపండితులు ఎక్కువ గొప్పవాళ్ళ మనుకుంటారు. తెలుగు పండితులు కూడా తమకు సంస్కృతములో పాండిత్యము ఉన్నా లేకపోయినా ఉన్నట్టే నటిసారు. పాతతెలుగుపండితులు కవిశ్రయమును ప్రమాణముగా ఉంచు కొని సంకరతెలుగువ్రాసేవారిని తక్కువగా చూస్తున్నారు. కొత్తతెలుగు వ్రాసేవారిని చూచి వారూవీరూ ఆశ్చర్యపడుతున్నారు. పల్లెటూళ్ళలో రవిక తొడుక్కంటే సాని, పట్నములో కోటుతొడుక్కంటే దొరసాని; అని ముసలమ్మలు అన్నట్టే.

ప్రస్తుతవిషయమునకున్న మీదచెప్పినమాటలకున్న సంబంధ మేమిటంటే : మొదటితెలుగుకవులు తమవ్యవహారములో ఉన్న తెలుగుభాషను వ్రాసినారు. వారి తెలుగు కాలక్రమమున మారినది ఎంతోకొంత. దానికిన్ని ఇప్పుడు వాడుకలో ఉన్న తెలుగుకున్న భేదము ఉండబట్టి పాతభాషలో చెప్పినవాక్యముల అర్థము, అభిషంభాగా చదువుకొన్న పండితులకు గాని స్పష్టముగా తెలియడములేదు. పాతభాషలో కల్పించిన వేదములలోనిసారము కొత్తసంస్కృతములో భారతరామాయణములు వ్రాసి చెప్పినట్లుగా, పాతతెలుగులో వ్రాసినపుస్తకములలోని విషయములు సర్వసామాన్యముగా తెలిసేటట్లు చేయవలెనంటే, కొత్తతెలుగు అనగా ఇప్పుడు వాడుకలో ఉన్నభాషలో తిరిగి చెప్పవలెను గదా! కొత్తవిద్యలు నేటితేటతెలుగులో కాగితముమీద వ్రాస్తే సులభము కావా? ఈలాగు చేయడము అన్నిదేశములలోను అన్నిభాషలలోను జరుగుతున్నది కాదా? పదిపదిహేనుమార్లు పాతగిల్లిన ఇంగ్లీషులో క్రీస్తుమతగ్రంథములు మాటిమాటికి కొత్తకొత్తఇంగ్లీషులో వ్రాస్తున్నారు కారా? మనదేశములో కూడా పూర్వము అదేసంప్రదాయము గదా ! ఇందులో వై పరిత్యము ఏమి ఉన్నదని పండితులు రణగొణధ్వనిచేసి ఆకాశము బద్దలు కొట్టుతున్నారు.

విద్యలుకూడా కలకాలము ఒక్కరితని ఉండవు. ఉండలేదు. విద్యలు అన్నీ అందరికీ సామాన్యముగా ఉండవు. లోకవ్యవహారము మారినప్పుడు దానిలోకూడా అందుకు ఉపయోగించే విద్యలూ మారుతవి. ఇప్పుడు సివిల్ కోర్టులలోను, క్రిమినల్ కోర్టులలోను, పూర్వపుస్మృతులు పనికివస్తవా? పూర్వపుదనుష్పిద్య ఈకాలపు యుద్ధమునకు పనికివస్తుందా ! పూర్వపునియమాలు ఈకాలములో చెల్లుతవా? లోకవ్యవహారము లక్షవిధములు. నాగరికత ఎక్కువ అయినకొద్ది ఈలోకవ్యవహారము శాఖోపశాఖలుగా భిన్నభిన్నమై దుర్బోధము, దుర్లభము అవుతుంది. శాస్త్రములు, కళలు లెక్కకుమీరి పెరుగుతవి. ఇవి అన్నీ నేర్చుకోవడము అందరికీ సాధ్యమా ?

సర్వజనసామాన్యమైన విద్యవల్ల తెలిసేవి- వ్రాయడము, చదవడము, కొంత గణితము, దేశచరిత్ర, భూగోళవివరణము, జగత్తు ఉత్పత్తివృద్ధి బోధించే శాస్త్రము, రాజ్యపాలన, ప్రజలనడవడి, దేశాలోగ్యము మొదలయినవి. ఈవిద్య ఎంతోకొంత వచ్చిన పిమ్మట ప్రజలు తమతమవ్యాపారమునకు ఉపవరించే విద్యను గ్రహించ వలసి ఉన్నది. కడుపుకూటికోసము దినమంతా శ్రమపడవలసినవారి అందరికీ అన్ని శాస్త్రవిద్యలు స్వాధీనమవుతవా? పాఠతెలుగుపాండిత్యము పౌరాణికులకు పాఠ తెలుగుకవులకు కావలెను; లేదా భాషాతత్వము తెలుసుకొనే వారికి కావలెను; గాని అందరికీ ఎందుకు? అందరూ సంస్కృతము నేర్చుకోరేమి? వేదములు బ్రాహ్మ లయినా చదవరేమి? దేశభాష అయిన సంస్కృతము కన్న మేల్చుభాష అయిన తెలుగు ఎందులో ఎక్కువ?

పూర్వకాలమున మనదేశములో పుట్టిపెరిగిన విద్యలలో ఎన్నో రూపుమాసి పోయినవి. నిలిచినవయినా అన్నీ ఇప్పటి లోకవ్యవహారమునకు అనుకూలముగా లేవు. లోకముతోకూడా మార్పుచెందనది ఏదీ వృద్ధిపొందదు. లోకమును అనుస రించి మారినవి వృద్ధిపొంది, మారనివాటిని అణగదొక్కి నిర్మూలముచేయక మానవు. ఇది లోకధర్మము. మనుష్యులు మృగములే కాదు, చెట్లు, చేమలున్ను, రాజ్యములు, వ్యాపారములు, భాషలు, విద్యలుకూడా కాలానుగుణముగా మారని ఎడల వృద్ధిపొందవు. మార్పునుబట్టే, వృద్ధి పుట్టినవాడు పుట్టినట్టే కర్రబొమ్మవలె ఉండునా? జంతువులకు జీవము ఎటువంటిదో, అటువంటిదే భాషకు నోటివాడుకా, విద్యకు లోకవ్యవహారముతో సంబంధమున్ను.

పూర్వకాలమున మనదేశములో ద్విజులే గదా విద్యలు నేర్చుకొనేవారు. వారిలోనయినా అందరూ కాదు. సర్వసామాన్యముగా ప్రజలందరికోసము ఉద్దేశించి ఏరాజున్ను బడులు పెట్టింది విద్యలు చెప్పించలేదు. బ్రిటిషువారి పరిపాలనవల్లనే మనకు కలిగినది ఆభాగ్యము. అయితే దురభిమానముచేత పండితులూ, పండిత మృన్మూలులూ, నిజము తెలియక విద్యాధికారులున్నూ, ప్రజలకు అందరాని పండుగా చేసినారు విద్యను. పండితులు కవనముకోసము కల్పించుకొన్న కృత్రిమ భాషలో బాలభోధలూ. కథలూ, చరిత్రలూ వ్రాస్తూ పిల్లలు చదవలేకుండాను చది వినా అర్థము కాకుండాను చేసి, ఫస్టుక్లాసు మొదలుకొని బి. ఏ. దాకా తెలుగు చది వినా, ఇంగ్లీషు చదివినా, పండితులు వేదాలు, శాస్త్రాలు చదివినట్లు, ప్రతిదీ బండ వల్లన వల్లించడము మప్పి పిల్లలబుద్ధి వికసించకుండా మాడ్చి పాడుచేసినారు. తెలివి

పుట్టడానికి తేటగా తెలిసే మాటలతో విద్య చెప్పవలె నన్న సంగతి ఆలోచించరు. ఇదే కారణము మనదేశములో విద్య వ్యాపించక మనము వెనకపడడానికి. యూరపు ఖండములో కూడా మూడు, నాలుగువందల సంవత్సరములకిందట వరకు కృత్రిమ భాష అయిన లాటిన్‌లో గ్రంథములు వ్రాయడము, విద్య చెప్పడము ఆచార మయి ఉండేది. అందుచేత ఆకాలములో సంసారులలో విద్యావంతులు అరుదు. సన్యాసులుగా ఉండేవారు మాత్రము చాలాకాలము పట్టుదల కలిగి పూని వల్లించి, ఆకృత్రిమ భాషా, అందులో వ్రాసిన గ్రంథాలు నేర్చుకోగలిగేవారు. మనదేశములో పూర్వ సంప్రదాయము ప్రకారము తెలుగుభాష నేర్చుకొనేవారు ఓనమాలు నేర్చుకొన్న వెంటనే సంస్కృతములో వ్రాసిన బాలరామాయణము, తర్వాత అమరము, ఆంధ్రము, శబ్దాలు, సంస్కృతకావ్యాలు, నన్నయభట్టియము ఈవరుసనను చదువుకొని ప్రబంధాలు ఆరంభించేవారట! ఇదే అనులోమమార్గమట! వేదము వేంకట రాయశాస్త్రి గారు గ్రామ్యాదేశనిరసములో ఈపద్ధతిని ఎంతో కొనియాడుతూ వ్రాసినారు. ఈచొప్పన తెలుగు చెప్పకపోవడముచేతనే నట తెలుగుపిల్లలకు తెలుగు బాగా రాకపోవడము! భకాభః! నిజము! శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినసంగతి వాస్తవమే! ప్రతితెలుగువాడు తెలుగుపండితుడు కావలెనంటే, ఇదే ఉత్తమ మయిన పద్ధతి. అయితే ఇప్పుడు “గ్రాంథికత్వే లిని”, “వ్యాకరణత్వే లిని” నిర్దుష్టముగా వ్రాస్తున్నామని ప్రగల్భాలు పలుకుతూ వున్న ఎమ్. ఏ. పండిట్లు, బి. ఏ. పండిట్లు, ఎఫ్. ఏ. పండిట్లు అనులోమముగా శాస్త్రిగారు చెప్పినపద్ధతిని తెలుగు అభ్యసించినట్టు కనబడదు. అంతా హుళక్కిపండితులే. పండిట్ వావిలికొలను సుబ్బారావుపంతుల వారంతటివారు “నందేహనివర్తి” అని, “నిరోగము” అని సంస్కృతములున్ను “ఋజువుచేయుట”, “మాటలధోరణి”, “అటైన వారిని మీకు జక్కగ దెలియునా?”, “మేము విజయు నీళ్లుద్రోచియుఁ జావడయె”, “త్రోపెడి పిల్లి”, “తీసివై చినది”, “తిగిచివేయుము” అని ఆసంస్కృతాలు, సంకరాలు, సాతకౌత్తతెలుగులు కలిపి, పిసికి, ప్రయోగించినారు. వీరు గుండెలు కుళ్ళు వల్లించినారట సంస్కృతనిఘంటువులున్ను వ్యాకరణములున్ను! నేను ఈలాగున వ్రాయడము వీరిదోషములు ప్రకటించడానికి కాదు. ఎంతో అభిమానము, పూనిక కలిగి రాత్రింబగళ్లు పడవల్లించి, పుట్టినది మొదలు సంస్కృతము, తెలుగు చదువుతూ, గ్రంథములు రచిస్తూ, ఆధ్యాపకవృత్తిలోనే కాలక్షేపము చేస్తూ ఉన్న వీరికే చక్కగా స్వాధీనము కాలేదే భాష! ఈకాలపుడులలో చదివేపిల్లలకు పట్టుపడడము కష్టము కాదా అని అడుగడానికి. లెక్కలు, హిస్టరీ, జిఆగ్రఫీ

నేచర్ స్టడీ, డ్రాయింగ్, ఇంగ్లీషు మొదలగునవి ఎన్నో నేర్చుకొంటూ పడింట నొకటిగా ఉన్న తెలుగుపాఠములు అనులోమవద్దతిని వల్లించడము బడిపిల్లలకు ఏలాగున వల్లపడుతుంది? సంస్కృతవిద్యార్థులను చూస్తున్నాము కామా? ఏలాగు రఘువంశము వల్లిస్తున్నారో? దినానికి ఒకశ్లోకము చొప్పున వ్యాఖ్యానముతో కూడా పడివి ఒప్పచెప్పుతారు గురువుగారికి. ఈలాగున చెప్పమంటే మనపండితులు తెలుగువిద్య చెప్పి తెలివి పుట్టిస్తారట మనతెలుగుపిల్ల లందరికీ! దినానికి అరవై గడియలు “గ్రామ్య” తెలుగు వాడుతూ, వాదానికి గ్రాంథికతెలుగు మంచి దని చిందులు తొక్కుతున్నవారు, తమపిల్లలకు ఈరీతిగానే చదువులు చెప్పించి లాభము చూపించరాదా? ఒక్కొక్కకాలేజీకిన్ని, ఒక్కొక్క హైస్కూలుకున్ను, ఒక్కొక్క తెలుగుపండితుడే కదా ఉన్నాడు; తక్కినమాస్టరులలో ఒక్కడయినా తెలుగు పెక్ట్స్ పాఠము చెప్పలేడుగదా! ఏమిగతి? ఈమాస్టర్లందరు తాము నేర్చుకొన్న మరి ఏనబ్బట్ట పాఠము చెప్పమన్నా చెప్పడానికి తయారుగా ఉంటారు. తెలుగు చెప్పమంటే మాత్రము తమకు రాదని వెనకతీస్తారు. కారణము ఏమిటి? తెలుగుగ్రంథాలలోని తెలుగు ఈతెలుగు మాస్టర్లు నిత్యమూ వాడుకొంటూ ఉన్న తెలుగుకాదు. అది వేరేభాష. ఇంగ్లీషుగ్రంథాలలో ఉన్న ఇంగ్లీషు బోధపడని ఇంగ్లీషుమాస్టర్లను చూచి నారా ఎక్కడయినా? లక్షలకొలది అచ్చుపడుతున్నవి ఇంగ్లీషుపుస్తకాలు. ఏవో ఫిజిక్స్ కెమిస్ట్రీవంటివి తప్ప, సాధారణముగా ఏపుస్తకము పడితే ఆపుస్తకము చదవగలదు ప్రతిఇంగ్లీషువాడున్ను. ఇంగ్లీషువారిదాకా ఎందుకు? ఇంగ్లీషు నేర్చుకొన్న తెలుగువారే చదవగలరు. తెలుగు బి. ఏ., గారు తాను పరీక్షకు చదవని పుస్తకము ఒకటి స్వతంత్రముగా చదవగలరా? ఒక కొత్తపద్యానికి “పదచ్చేదము” చెప్పగలరా? నామాటలు అతిశయోక్తులు, ఉత్పేక్షలు అనేరు కొందరు; గాని నాఅనుభవమునుబట్టి నాకు వాస్తవముగా తోచినసంగతులే వ్రాస్తున్నాను. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారిని అడగండి; ఆయన నామాట కా దనరు చూడండి. ఇప్పుడు గ్రంథకర్తలుగా పేరుపొందినవారు అనేకమంది ఎంత తంటాలు పడి గిజగిజ గింజుకొంటున్నారు కారు. వారి తెలుగు పూర్వపు వ్యాకరణసూత్రములను అనుసరించి ఉన్నదని శ్రమపడుతున్నారు గాని దోషములు ఎన్నో ఉన్నవి. ఇప్పటిగ్రంథములలో నిర్దుష్టమైనది, ఒకటి అయినా నాకు కనబడలేదు. మధ్య కవులు, ఆధునికవులు వ్రాసినకావ్యములలోనే అనేకమయినవాటిలో లక్షణవిరుద్ధములయిన ప్రయోగములు ఉన్నవి. అని రాయబహద్దరు వీరేశలింగముపంతులుగారే విమర్శించి చెప్పినారు. ఆపంతులవారి గ్రంథములలోనూ ఉన్నవి కొన్నిపూర్వలక్ష

జాలకు విరుద్ధమైన ప్రయోగములు, ఇంతమందికి ప్రమాదము కలగడానికి కారణము ఏమిటంటే; బాగా పరిచయము గల స్వభాషలో గ్రంథములు వ్రాయక పరిచయము లేనట్టిదిన్ని, పాణినివ్యాకరణమువంటి విపులముయిన లక్షణము లేనట్టిదిన్ని, పూర్వ కవులకావ్యములే శరణుగా గలదిన్ని, అయిన ఒకకృత్రిమభాషలో వ్రాయడమేను. స్వభాషలో వ్రాయడము స్వగ్రామములోను, స్వగృహములోను తిరుగడమువంటిది గదా. బొంబాయి వంటి పెద్దపట్నములో కొంతకాలము కాపురమున్న తర్వాత కూడా, మనవ్యవహారముతో సంబంధించిన స్థలములతో మాత్రము పరిచయము కలగవచ్చును గాని, తక్కినభాగములు కొత్తగానే ఉంటవి. మాపుగాని, ప్లానుగాని పట్టుకొని చూస్తే నలుగురూ గొప్పవనుకొనే స్థలములుమాత్రము పోల్చుకోవచ్చును; గాని తక్కినవి అన్నీ తెలియవు. వ్యాకరణము ప్లానువంటిది. నిఘంటువు పట్నము లోని వస్తువుల పట్టి వంటిది. ప్లాను, పట్టి, పట్నము స్వరూపము తెలియజేసినా పట్నములో కాపురముండి నాలుగుమూలలా తిరిగేవారు వ్యవహరించినట్లు స్వేచ్ఛగా స్వతంత్రించి తోవ తప్పకుండా కొత్తవాళ్లు తిరగలేరు గదా ?

అట్లే భాషలో మనోభావములు వ్యక్తపరచడము కూడాను. 'నాకు ఆకలి వేస్తున్నది', 'నాకు ఆకలి అవుతున్నది', 'నాకు ఆకలిగా ఉన్నది' అనే వాక్యములు వాడుకలో ఉన్నవి. అందరమూ వాడగలము. 'నాకు ఆకలి గదిరినది'. 'నాకు ఆకలి పొడమినది', 'నేను తృప్తిపడుతున్నాను' — అనే వాక్యములు చెవులకు కొత్త. 'నాకు ఆకలివేస్తున్నది' అనడానికి మారుగా 'నాకు ఆకలి వైచుచున్నది' అని ప్రయోగించడము హాస్యాస్పదముగా ఉంటుంది. ఏగ్రంథములలోనూ అట్టి ప్రయోగ ములు కనబడవు. అట్టివి కల్పించి వాడినందుచేత నై జధర్మము చెడి భాష కృత్రిమ మైనది అవుతుంది. కర్రబొమ్మకూ జీవముతో ఉన్నమనిషికి ఎంతభేదమో అంత భేద ముంటుంది. అట్టి కృత్రిమభాషకున్నూ, వాడుకలో ఉన్నభాషకున్నూ కంటి చూపులో కనబడేటట్లు నోటిమాటలో వినబడవలెను మనోభావము.

ఎంతో శ్రమపడితేనే గాని కృత్రిమభాష పట్టుపడదు. పోనీ, ఇంత శ్రమ పడి నేర్చుకుంటే, లాభ మేమైన ఉన్నదా ? ఈకృత్రిమభాష లోకవ్యవహారములో ఎవరైనా మాట్లాడుతున్నారా? లేదు. సభలలో వాడుతారా? లేదు. కోర్టులలో ప్లీడర్లు ఈభాషలో వాదప్రతివాదములు చేస్తారా? లేదు. అసెనర్లకు అడ్డన్ ఈభాషలో ఇస్తారా? లేదు. జడ్జీలు, మునసబులు ఈభాషలో విమర్శచేస్తారా? లేదు. తీర్పులు కాని రాజీనామాలు గాని ఈభాషలో వ్రాస్తారా? లేదు. బడిలో మాస్టర్లు పాఠాలు బోధ

పరిచినప్పుడు ఈభాష వాడుతారా ? లేదు. పౌరాణికులు ఈభాషలో పురాణములకు అర్థము చెప్పతారా ? లేదు. గనుక ఈభాషలో పాండిత్యము లోకవ్యవహారానికి ఎందుకు బనికీరారు. పండితులకే అది ప్రయోగించడములో ప్రమాదము సంభవిస్తూ వుంటే, సాధారణులు ఈభాష నేర్చి కంపోజిషన్, కవిత్వము కూర్చగలరా ? ఇంత దుస్సాధ్యమైన భాషను ప్రతితెలుగుపిల్లవాణ్ణి నేర్చుకొమ్మని బలవంతపెట్టడము చేతను, అందులో వ్రాసిన పుస్తకములే చదువమనడము చేతను, ప్రజలలో విద్య వ్యాపించడము లేదు. పైమరీస్కూళ్ళలో మాస్టర్లకేకాదు. హైస్కూళ్ళు కాలేజీలలో ఉన్నమాస్టర్లకైనా ఈగ్రాంథికతెలుగు రానప్పుడు వారివద్ద చదువుకొనే పిల్లలకు ఆభాష ఎట్లువచ్చేను ? ఇంగ్లీషు కథలపుస్తకము కులాసాగా చదువుతాడు గాని విజయవిలాసము, మనుచరిత్రము ఎవ్వడూ ముట్టుకోడు. తెలుగంటే అనన్యము గదా ! బాగా ఆలోచించండి. దురభిమానము విడవండి. నిజము కనుక్కోండి. తెలుగుపుస్తక మంటే తెలుగుపిల్లలకే అనన్య మెందుచేత ? తొమ్మిదిపిల్ల ఈడు గల తెలుగుపిల్లలు నూరు ఇంగ్లీషుకథలపుస్తకాలు చదివినారు. అతిశయోక్తి కాదు.

అబద్ధిన్నముగా సంప్రదాయానుసారము కవులు అందరూ నన్నయకాలము మొదలుకొని నేటివరకూ వాడుకచేస్తూ వచ్చిన భాషను విడిచి, గ్రామ్యభాషను గ్రంథములు వ్రాయడము ఉచితము కాదని వాదించే వారివాదములో అనేకదోషములున్నవి. భాష మారదు అని వాదిస్తారా ? ప్రత్యక్షముగా కనుపడుతున్నదానికి విరుద్ధము గదా ! భాష మారకూడ దని వాదిస్తారా ? ఈవిధి ఎక్కడ నున్నదో మొదట చెప్పవలెను. వ్యాకరణము చదువుకుంటే భాష చక్కగా వస్తుందంటే అనుభవానికి విరుద్ధము. ఏదేశములో అయినా గొప్పకవులు వైయాకరణులు కారు. వ్యాకరణములోని సూత్రము ఒకటిఅయినా రాకుండా చక్కగా వ్రాయగలవారు అనేకులున్నారు. గ్రామ్య మనగా అధమజాతులవాడుక. ఇప్పటి ఉత్తమజాతుల వాడుక గ్రామ్యము అనకూడదు. ఒకవేళ గ్రామ్య మనగా పూర్వభాషాసంప్రదాయము నకు విరుద్ధము అయినది. అంటే నన్నయవాడుకకు భిన్నముగా నున్న తిక్కన వాడుక, నన్నయతిక్కనలవాడుకకు భిన్నముగా ఉన్న పెద్దనవాడుక, ఇట్లు పూర్వ కవులవాడుకకు భిన్నముగా ఉన్న తర్వాతికవులవాడుక గ్రామ్య మని చెప్పవలెను. అప్పుడు గ్రామ్యమందు దోషమే ఉండదు. మంచిగాని చెడ్డగాని బాచిత్యముగాని అనాచిత్యముగాని ఏకబిమ్మనకూ శాశ్వతమైన లక్షణము కాదు. ఒకప్రదేశములో గాని, కాలములో గాని, అనుచితమైనది మరియొక ప్రదేశములోగాని, కాలములో

గాని, ఉచితమవును. ఇది అన్నిభాషల చరిత్రములలోను కనబడుతున్నది. మాటలకు గౌరవము ఆమాటలు అదేవారినిబట్టి ఉంటుంది. “సాని” ఏమి పాపముచేసుకున్నది? “ఇల్లాలు” ఏమిపుణ్యము చేసుకొన్నది. “కూడుకుడవ డము” ఎందుచేత గ్రామ్యమైనది? “మనుగుడుపుల”కు అంత గౌరవ మేల? కట్టెలకోసము కాటికి పోయినా, “కాటికి పోయినాడు” అనకూడదు గదా, నెల్లూరిలో “బొక్క” అంటే తప్పలేదు గాని, ఉత్తరబిల్లాలలో అశ్లీలము. ద్రౌపది నడిచినడిచి అలసిపోయివుంటే, “అలసినది, దానిని మోచికొని తెమ్ము” అని ధర్మరాజు తమ్మునితో చెప్పినట్టు ఇప్పుడు ఎవరైనా “అదిడను మోసుకొని తెచ్చినాడు” అన వచ్చునా?

అయితే వాడుకలో ఉన్నభాష ఒక్కలాగు ఉన్నదా? ఒక్కొక్కటిల్లాలో ఒక్కొక్కమాదిరి ఉంటుందే. అది అందరికీ తెలుస్తుందా? అవి కొత్తతెలుగు కోసము కొట్టుకొనేవారిని కొందరు ఆక్షేపిస్తున్నారు. గ్రాంథికభాషమాత్రము ఒక్క మాదిరిని ఉన్నదా? చూడండి. 1. సంధివిషయములో కొన్నిచోట్ల బహుళము కొన్ని చోట్ల వైకల్పిక మట, కొన్నిచోట్ల తరచట. 2. సరళాదేశము వండితుల ఇష్టము, విహితము కాదు, వాడునూ(చూ)చె, వాడువో(పో)యె. 3. ఉయ్యెల మొ. రమారమీ పది భిన్నరూపములు, ఒకరిత మొ. రమారమీ అరవై; తెప్ప, తేప మొ. వాటికి ఎన్ని టికో రెండేసి ఉన్నవి రూపములు. 4. బహువచనరూపములు అనేకరీతులు; కొడ వండ్లు మొ. 5. ద్వితీయావిభక్తిరూపములు, ఉ. కంసునిన్, కంసునిఁ, కంసుని, కంసున్, కంసుఁ, కంసుం, చతుర్థి విభక్తిప్రత్యయములు కి, కినె. 6. వర్తమాన కాలము, భవిష్యత్కాలము, తద్ధర్మకాలము, అన్నీ ఒక్కటే. 7. నన్ను నలిగి, నాపై నలిగి అని సకర్మకలకర్మకలర్థములు. 8. వ్రేలును- వ్రేలాడును అని అనుబంధము కలిగిగాని లేకగాని, 9. అనియెను, అనెను, అనితిని, అంటిని, 10. ప్రతి మాటకు అర్థభేదం లేని పర్యాయపదములు అనేకములు. 11. ఒకేమాటకు అనేక అర్థములు, 12. శబ్దవల్లనములు- ఇటువంటివ్యత్యాసములు ఎన్నో ఉన్నవే గ్రాంథికభాషలో! వీటిలో పదోవంతు అయినా ఉండునా ఈకాలపునాగరికుల తెలుగు భాషలో భేదములు? పోనీ, తక్కువ కాదు, ఎక్కువే ఉన్నది. వ్యత్యాసము అని ఒప్పుకొన్నా లోకవ్యవహారములో ఉండి, నోటను పలుకుతూ, చెవికి వినబడుతూ ఉన్నభాష ఏదైనా గ్రహించడము, మాటలాడడము బహుసులభము. బరంపురములో తెలుగుపిల్లలు ఓడ్రము మాట్లాడగలరు. చెన్నపట్టణములో అరవలకు

తెలుగు వస్తుంది. బళ్ళారిలో తెలుగులకు కన్నడము వస్తుంది. అందరికీ ఇంగ్లీషు వస్తుంది. అలాగనే గుంటూరుతెలుగువారు, కర్నూలుతెలుగులో భిన్నరూపము వాడుకలో ఉంటే నేర్చుకొంటారు, నేర్చుకొంటున్నారు. బొత్తిగా ఒకరిమాట ఒకరికి తెలియనంత వ్యత్యాసము ఉన్నదా గుంటూరితెలుగుకూ, కర్నూలుతెలుగుకూ ? ఉంటే ఇక్కడివారు అక్కడా, అక్కడివారు ఇక్కడా ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు గదా ఏలాగు కార్యాలు నిర్వహించుకొని వస్తున్నారండీ ? నాఅనుభవాన్నిబట్టి చూస్తే తెలుగుదేశమంతటా చదువు నేర్చినవా రందరూ మాట్లాడేభాష ఇంచుమించుగా ఒకటే భాష. దిగువజాతులవారికి చాలమందికి ఈభాష వాడుకభాష కాకపోయినా బాగా తెలుస్తుంది. ఇది సులభముగా మాటలాడడము నేర్చుకోగలరు, నేర్చుకుంటున్నారుకూడా. గొప్పవారిళ్ళలో నౌకర్లుగా ఉన్నవాళ్ళు చాలామంది తమయజమానులు మాట్లాడినట్టే మాటలాడుతున్నారు. ప్లీడర్లవద్దకు తరుచుగా వెళ్ళే క్లెయింట్లు నాగరిక భాష మాటలాడడము అలవాటు చేసుకొంటున్నారు. ఇట్లే ఆఫీసులలోను, కోర్టులలోను, దేవుడిగళ్ళవద్ద, బజారులోను, మీటింగులలోను, అన్నిజిల్లాల తెలుగు మాటలు అన్నిజాతులతెలుగుమాటలు కలిసి సాపెక్కుతున్నవి. ఉత్తమజాతుల వాడుకభాషకు గౌరవము సహజము. గనుక అది వ్యాపిస్తున్నది. భేదా లుంటే నేమి ? రైలుబండిలో అరిగిపోతున్నవి ఎగుడుదిగుళ్ళు అన్నీ. ఇదే కొత్తతెలుగు నేటితేటతెలుగు; వ్రాస్తూ ఉన్న నాతెలుగు: చదువుతూ ఉన్న మీతెలుగు.

తేటతెలుగుభాష అన్నివిధములా యోగ్యమైనది. అందరికీ సాధ్యమైనది. మాదిగవెంకడు మొదలుకొని వెంటావధానులవరకున్న వెయ్యింటికి 75 గురు మాత్రమే ఓనమాలు వచ్చినవా సున్నప్పడు గ్రాంథికభాష వచ్చినవారు 5 గురైనా ఉందురో, ఉండరో ! అయితే నాగరికుల తెలుగు, తేటతెలుగు లోకవ్యవహారములలో ఇప్పుడు వాడుతూ ఉన్నవారే వెయ్యింటికి అధమపక్షము నూరుగురైనా ఉంటారు. అది తెలుసుకో గలిగినవారు వెయ్యింట మున్నూరుగురైనా ఉంటారు. క్రమక్రమముగా వాడుక ఎక్కువయి అంతకంతకు దిగువజాతులకు అది వ్యాపిస్తుంది. ఈ తేటతెలుగులో తెలివికలిగించే విద్య అందరికీ సర్వసాధారణముగా చెప్పితే సరస్వతి తెలుగుదేశములో తాండవమాడదా ? కొద్దికాలములోనే తక్కినదేశములతోపాటు మనతెలుగుదేశముకూడా నాగరికము కాదా ?

ఎవరికీ సాధ్యముకాని, పన లేని పాతతెలుగులోనే అభిప్రాయాలు వ్యక్త పరచవలెనన్న పిచ్చిప్రయత్నాలు చేస్తూఉండబట్టి భాషకు ఏవిధమైన అభివృద్ధి

లేకుండా ఉన్నది ; గాని మనకు సుఖవుగా బోధపడుతూ వున్న మనతెలుగునే ఆదరించిన ఎడల ఎంత ఉపకరిస్తుందో చూడండి. ఇండస్ట్రియల్ రిఫార్మర్లు, పొలిటికల్ రిఫార్మర్లు, సానిటరీ రిఫార్మర్లు, అగ్రికల్చరల్ రిఫార్మర్లు, ఎడ్యుకేషనల్ రిఫార్మర్లు, లిటరరీ రిఫార్మర్లు, ఈతేటతెలుగున లెక్కర్లు నోటను ఫెళ్లుమని ఉరిమించవచ్చునుగదా. పాంఫట్లు పుస్తకాలు కురిపించవచ్చును గదా. విద్యలు పారించవచ్చును గదా. తెలుగువారిబుద్ధి సారవంత మై ఎట్టి పంట పండునో ఎవరు చెప్పగలరు ?

పండితులారా ! మీదురభిమానము విడిచిపెట్టండి. దేశమంతా విద్య కావలెనని మొరపెట్టుకొంటూ ఉన్నది. సులభముగా వచ్చే తేటతెలుగుతోనే విద్య నేర్పడము సులభమైనప్పుడు పాతభాష నేర్చుకొంటేనే గాని విద్య సంపాదించడానికి వల్లకాదు అని మీ రెండుకు అడ్డుపెట్టుతారు. మీరు గ్రాములు కారు గదా ? మీనోటను వచ్చేమాట ఆశ్చర్యము కాదు గదా ! మీరు నిత్యమూ వాడుకొనేభాష శంఖములో పోసిన తీర్థము వంటిది. అదే అందరికి ఇచ్చి ఉద్ధరించరాదా ?

— ఆంధ్రపత్రిక ప్రచురించిన సంవత్సరాది సంచిక — 1913.

(ఆంధ్రపత్రిక స్వర్ణోత్సవ సంచిక — (1965) లో
పునర్ముద్రితము).

